EUGEN KOGON

REŢEAUA MORŢII

Sistemul lagărelor de concentrare naziste

CUPRINS:

Prefaţă - - - - - - - - - - - 2
Teroarea ca sistem de dominaţie - - - - - - - 7
Scopul şi organizarea statului SS-ist - - - - - - - 19
SS-ul și lagărele de concentrare - - - - - - - 30
Tipul şi numărul lagărelor de concentrare în Germania - - - 33
Categoriile ele deţinuţi în lagărele de concentrare - - - - - 39
Organizarea exterioară - - - - - - - - - - - - 44
Organizarea interioară - - - - - - - - - - - 49
Internarea - - - - - - - - - - - - 57
Programul zilnic - - - - - - - - - - - - 63
Munca - - - - - - - - - - - - 70
Pedepsele - - - - - - - - - - - - 80
Alimentaţia deţinuţilor - - - - - - - - - - - 89
Primirea banilor şi corespondenţei - - - - - - - - 93
Timpul liber - - - - - - - - - - - - 98
Condiţiile sanitare - - - - - - - - - - - 103
Instalaţii şi sisteme speciale - - - - - - - - - - 124
Destine de grup şi acţiuni speciale - - - - - - - 154
Lagăre exterioare și perioadă de război - - - - - - - 201
Durata detenţiunii în lagărele de concentrare - - - - - - 210
Viața de paraziți a SS-iștilor - - - - - - - - - 216
Neîntrerupta luptă subterană dintre SS şi forţele antifasciste din lagăr - 230
Sfârşitul lagărelor de concentrare - - - - - - - 247
Psihologia SS-ului - - - - - - - - - - - 256
Psihologia deţinutului din lagărele de concentrare - - - - 270
Poporul german şi lagărele de concentrare - - - - - - 288

Buchenwald – Poarta principală

EUGEN KOGON

Der SS-Staat

Kindler Verlang GmbH - Munchen 1974

Traducere: Emerich Deutsch, Maria Domilescu, Ileana Scarbură

Prefaţă

Timp de mai mulţi ani această lucrare n-a fost de găsit pe piaţa germană a cărţii. Am fost întrebat dacă n-am ajuns cumva la concluzia că în

Republica Federală tema a fost „clasată”, accesibilă doar istoricilor, în rest abandonată.

Anumite restructurări intervenite la editura europeană care a tipărit cartea într-un interval de timp destul de îndelungat au împiedicat reeditarea ei. Dar întrebarea dacă se mai manifestă sau nu interes pentru apariţia în librăriile Republicii Federale Germania a unei lucrări despre sistemul lagărelor de concentrare naţional-socialiste era justificată. Oamenii mai tineri, care pe vremea naţional-socialismului abia începuseră să meargă la şcoală sau poate că încă nici nu se născuseră, se raportează diferit faţă de trecutul nostru istoric apropiat – se pare că mulţi dintre ei nu vor să-şi împovăreze viaţa, sunt „prezentişti”. Câţi? Este bine să-i lăsăm în voia lor?

Istoria este arsenalul experienţei noastre; trebuie să fie cunoscută pentru a găsi în ea o confirmare sau un avertisment. Pentru a se forma şi a fi aplicată, judecata politică are nevoie de comparaţii.

„Şi atunci de ce nu vi se reeditează cartea ? - îmi scria dl. dr. jur. Dieter Hartmann din Tübingen - „De ce nu apare într-o ediţie ieftină, de buzunar ? Cum explici elevilor şi studenţilor ce este naţional-socialismul ? Dacă tipărirea unei ediţii ieftine reclamă o subvenţie, vă rog să-mi comunicaţi şi vă voi pune-o la dispoziţie”.

Aproape în acelaşi timp, Holmut Kindler – şi încă cineva de la o altă editură germană – au întrebat dacă n-ar putea să reediteze cartea. Din calculul uzual rezulta un preţ de peste 20 mărci, ceea ce contravenea scopului stabilit în comun, acela de a oferi unui cerc larg, mai ales de tineri, posibilitatea de a cunoaşte chiar şi acum problemele înfăţişate în carte. Editura Kindler şi dl. dr. Hartmann au ajuns apoi la o reglementare a costurilor care permitea tipărirea unei ediţii broşate într-un tiraj de 20.000 de exemplare, la un preţ de vânzare de numai 8 mărci (începând de la 1.3.1975 de 9,80 mărci).

Rezultatul acestei încercări va fi grăitor pentru maniera politico-psihologică în care abordăm cel mai sumbru capitol al istoriei germane mai recente, după un interval de mai bine de treizeci de ani – interval, s-ar spune, suficient de mare pentru a trage acum mai uşor concluziile decât au putut s-o facă în condiţiile de atunci cei mai vârstnici, imediat după sfârşitul războiului şi al naţional-socialismului.

Când am redactat la vremea sa raportul, m-am întrebat dacă ar fi oportun să-l prezint şi opiniei publice. În decembrie 1945, în prefaţa la prima ediţie a cărţii, scriam:

„Este, la limita dintre ce e moral şi ce e îngăduit, pentru că nu conţine aproape nimic bun. Din zonele abisale pe care le-am străbătut timp de şapte ani în mijlocul unor fiinţe orbite şi damnate, care se năpusteau ca turbate împotriva oricărei urme de demnitate umană, nu se poate relata nimic bun. Dar, fiind o oglindă „Ecce homo”, care nu înfăţişează nişte monştri oarecare, ci pe tine şi pe mine, dacă am fi fost înrobiţi de acelaşi spirit de care au fost înrobi toţi cei care au creat sistemul, ea trebuie să ne fie pusă în faţă. Poate că, în felul acesta, Germania va evita o recidivă şi lumea ceva asemănător. De aceea, dacă această carte este menită să-şi împlinească scopul uman şi*

*politic, ea trebuie să înfăţişeze adevărul în toată goliciunea sa: totul aşa cum a fost şi nu altfel. Nimic înfrumuseţat, cu nimic ajustat, nimic trecut sub tăcere. Nu fragmente, nu întâmplări, una sau alta, ci întregul sistem. Aş vrea să-l văd pe cel care nu s-ar îngrozi de înfăţişarea acestei „Meduze Corgone !”** Se vor găsi destui bărbaţi şi femei cu inima curată, care ajunşi în faţa unui capitol se vor întreba dacă să citească mai departe; mulţi vor fi şocaţi puternic. Am socotit că nu-mi este îngăduit să-i menajez pe aceştia ascunzând josnicia până la care au decăzut unii oameni, unii germani, deoarece aveam în vedere funesta implicare într-o vină colectivă care depăşea cu mult graniţele Germaniei şi care a absorbit în sfera ei chiar şi pe unii complet neştiutori. Numai şi numai adevărul ne poate elibera.*

Ca om, creştin şi politician am de altfel de partea mea şi justificarea psihiatrului şi a patologului, care scot şi ei la lumină fără menajamente Răul, pentru a putea fi cunoscut, dacă e posibil – îndreptat şi în viitor evitat. Pentru ei, orice alt punct de vedere decât acela de a cunoaşte realitatea dată vădeşte incompetenţă. Această realitate nu este însă benefică, ci nefastă...

** În limba latină – „lată omul !” – Nota trad.*
*** În mitologia greacă – una din cele trei surori Gorgone. Care aveau o înfăţişare înspăimântătoare, privirea lor prefăcând pe orice muritor în stană de piatră. — Nota trad,*

Lagărele de concentrare germane au fost o lume în sine, un stat în sine – o orânduire fără drept, în care a fost zvârlit omul nevoit să lupte cu toate virtuţile şi viciile sale – mai mult vicii decât virtuţi – pur şi simplu pentru nuda sa existenţă, pentru supravieţuire. Doar împotriva SS-ului ? Nicidecum; în aceeaşi măsură, ba chiar mai mult împotriva propriilor săi tovarăşi de detenţie ! Această lume dinapoia zăbrelelor de fier ale unei discipline teroriste, o junglă a sălbăticiunilor în care unii erau împuşcaţi din afară şi alţii scoşi pentru a fi spânzuraţi, în care moartea făcea ravagii prin otrăvire, gazare, lovire, tortura, în care se ţeseau intrigi pentru viaţă, influenţă şi putere, în care se lupta pentru o condiţie materială mai bună, se comiteau escrocherii şi mârşăvii. Se formau noi clase şi pături din rândurile sclavilor, prominenţi, parveniţi şi paria, unde sensurile conştiinţei alternau şi etaloanele etice se îndoiau până la frângere, se făceau orgii şi se celebrau slujbe, se păstra credinţă, se dăruia iubire, spumega ura, pe scurt, o „tragedia humana”, exemplificată în chipul cel mai straniu.

Fireşte că Răul poate vădi forme pe care pana refuză să le aştearnă pe hârtie, şi aceasta e într-adevăr un semnal de avertizare. Am văzut sau mi s-au relatat scene pe care vreau să le uit nu pentru cruzimea lor, ci pentru înspăimântătoarele forme ale Răului pe care le denotă. Una din forţele sale misterioase îi permite să copleşească până şi fantezia celui care se împotriveşte; voinţa plină de repulsie se apără de furia obsesiilor dezlănţuite, dar masca rânjită a duşmanului împinge capacitatea noastră de reprezentare spre prăpastia în care trebuie să ne prăbuşim. Domnul să mă ferească de a fi venit, în vreun fel în carte, în sprijinul acestei vrăjitorii. Sper că chiar şi în punctele critice am izbutit să spun adevărul în aşa fel încât să fie în slujba a

ceea ce este bun şi nu a răului. Precum se vede, sunt pe deplin conştient că am scos la iveală un material sumbru. Uneori m-am întrebat dacă nu cumva eu sunt acela care, de fapt, de-abia acum structurează sistemul în discuţie, relevând deopotrivă atât forţa cât şi slăbiciunile sale, astfel că el i-ar putea servi unui viitor tiran, ca să zicem aşa, drept îndreptar absolut eficient, tocmai bun de a fi folosit. Iată de ce, pe măsură ce redactam manuscrisul, m-am simţit de mai multe ori tentat să-i dau foc. Alteori voiam să mă derobez de răspundere, prin anonimat. Nu-mi era însă îngăduită niciuna din cele doua alternative. Pentru că, dintre puţinii care au scăpat cu viaţă din acest sistem infernal, eu – ca fiinţă religioasă şi politică, sociolog şi scriitor – sunt unul dintre cei foarte puţini care au dispus din capul locului de anumite premise şi care, datorită împrejurărilor deosebite, au şi fost puşi în situaţia – cu toată degradarea lor într-un „obiect„ supus batjocurii, dar păstrându-şi o poziţie lăuntrică suverană – de a trăi critic ceea ce se petrecea, de a evalua ambianţa şi sensul celor întâmplate, de a descoperi structura organizatorică, de a înţelege motivaţiile şi reacţiile celor siluiţi, ale sufletelor bolnave, pervertite, orbite şi de a recunoaşte în cazul individual ceea ce e tipic. Iată de ce, fie că-mi convine, fie că nu, trebuie să mă fac chezaş, iar faptul că numele meu va rămâne legat de o relatare încărcată de o problematică sumbră, este una din urmările inevitabile ale acestei răsturnări de situaţie.

Resping acuzaţia că această carte ar dăuna germanismului, chiar dacă – aşa cum presupun – aceasta mi s-ar reproşa de sute de ori. Părerea mea despre tragica vină a poporului german pentru existenţa lagărelor de concentrare naţional-socialiste reiese din ultimul capitol al cărţii: recomand ca acesta să fie citit de două ori: o dată înaintea capitolului I, şi apoi după citirea întregii lucrări. De altfel, majoritatea covârşitoare a germanilor mai este şi astăzi aidoma regelui care, în faţa mulţimii care vede că e gol, pretinde singur că ar fi îmbrăcat. Ruşinea germana nu devine mai evidentă, dar prin exemplul adâncii prăbuşiri germane – care este omenească, chiar dacă s-a manifestat în chip neomenesc – lumea poate fi ferită de ceva similar. În acest sens este necesar ca lumea să se lepede de fariseism, şi Germania de obstinaţie.

O relatare faptică despre sistemul lagărelor de concentrare germane, comportamentul tuturor categoriilor de deţinuţi şi poziţia naţiunii faţă de acest complex poate facilita un proces de clarificare în mai mare măsură decât o altă temă din multitudinea de lucruri înălţătoare, echivoce sau josnice pe care această epocă de cotitură o oferă politicienilor şi moraliştilor.

După cum am arătat, cele de mai sus le-am scris în decembrie 1945. Alături de mulţi alţii şi de prieteni am sperat că, deşi caz unic în istorie, dintr-o morală cognitivă ar putea rezulta o politică. Pentru că cele trăite au fost cu adevărat monstruoase, în 1949, în una din noile ediţii ale cărţii, am făcut următoarea sintetizare:

„Într-adevăr a fost proiectat un stat SS-ist. Iar lagărele de concentrare au fost un monstruos model – staţiile de testare din jurul acelui „Circus Maximus” al Reich-ului milenar, pe a cărui pistă de alergări germană, în văzul unei mulţimi în parte entuziasmate, în parte constrânse, libertatea destinată pieirii era

aruncată sub copitele cailor acelei îngrozitoare cvadrigi care imprimase istoriei epocii urme sângeroase, respectiv: idolatrizarea führer-ului, mania rasistă, naţionalismul şi militarismul. Pretutindeni se aflau purtătorii uniformei negre, cu însemnul runic al victoriei sau cu cel de „Cap demort", gata să acapareze frânele pentru a împinge soarta noastră definitiv pe orbita lor".

O dată ce s-a sfârşit cu tirania celui de-al III-lea Reich şi cu perioada confuziilor ce i-au urmat, evoluţia a fost cu totul alta decât era de aşteptat: în Republica Federală trecutul n-a fost biruit sub aspect moral, ci politic – printr-o avantajoasă constelaţie internaţională de interese şi forţe.

Întrucât universalizarea conexiunilor a luat amploare şi omenirea se află pe calea unei lumi sau a nici uneia, ar trebui să ne considerăm străini de problema moralei în politică – aceasta în înţelesul ei cel mai elevat posibil: Germania de sub dominaţia naţional-socialismului. Neomenia a fost o concepţie de viaţă şi o practică – iată un motiv puternic, cred eu, pentru a fi mereu bine orientat şi a interveni în favoarea condiţilor umanităţii oriunde se impune.

Cu privire la apariţia cărţii fac următoarele precizări:

La 16 aprilie 1945, cinci zile după venirea primelor trupe blindate americane, în lagărul de concentrare Buchenwald a sosit un „Intelligence Team of Psychological Warfare Division" pentru a cerceta stările de fapt şi a arăta într-un amplu raport către Cartierul general al forţelor armate expediţionare ale Aliaţilor modul cum era organizat un lagăr de concentrare german, rolul pe care-l avea de jucat în statul naţional-socialist şi soarta ce le era hărăzită celor pe care Gestapoul îi trimitea în lagăre, unde erau deţinuţi de către SS.

Buchenwald a fost primul mare lagăr de concentrare care a căzut intact în mâinile trupelor aliate occidentale. Putea servi drept model pentru cunoaşterea sistemului pe care se întemeiase.

Sub conducerea locotenentului Albert G. Rosenberg, acest „Intelligence Team" a început să sondeze premisele necesare întocmirii unui raport obiectiv şi într-adevăr edificator. A reieşit însă curând că celor din afara problemei le era imposibil să înţeleagă, chiar şi cu oarecare aproximaţie, relaţiile interne extrem de complicate şi să aprecieze semnificaţia lor reală. Această acţiune nu putea fi realizată decât conlucrând strâns cu câţiva foşti deţinuţi ai lagărului, persoane demne de încredere şi de o orientare mai largă.

Numele meu figura pe o listă de persoane recomandate, ce fusese dată americanilor de către emigranţi în SUA. (Eu fusesem arestat la Viena, la 12 martie 1938, în ziua preluării puterii în Austria de către naţional-socialişti şi, după un an şi jumătate de anchetare de către Gestapo, am fost internat în lagărul de concentrare Buchenwald, în septembrie 1939). Am fost rugat să-mi asum lucrările premergătoare întocmirii raportului.

Un contact permanent cu lagărul şi cu numeroase grupuri de foşti deţinuţi a permis, după învingerea unor dificultăţi deloc neglijabile, a căror natură va reieşi din conţinutul multor capitole ale acestei cărţi, întocmirea la Weimar, de-a lungul a patru săptămâni, a unui prim raport. El însuma cea

400 de pagini dactilografiate la un rând: un raport principal de 125 de pagini pe care îl dictasem cu însumi şi aproape 150 de relatări individuale ale unor camarazi rugaţi ca, în baza propriei lor experienţe, să ia atitudine faţă de anumite stări de fapt, întâmplări, persoane sau corelaţii.

Câle un exemplar al raportului întocmit a fost înaintat Cartierului general al Forţelor expediţionare aliate de la Paris şi la Bad Nauheim Cartierului general al grupului XII al armatei americane. (Deoarece soţia mea, cei doi fii ai noştri şi fetiţa de 11 ani se aflau la Viena, unde nu se putea ajunge din cauza zonei ocupate de sovietici, echipa m-a luat la sediul ei de lucru din Paris, unde se pregătea realizarea măsurilor de „reeducare” din zona Germaniei ocupată de americani).

Richard Crossman, din Oxford, ulterior deputat în Camera Comunelor şi ministru laburist, care pe atunci lucra pe lângă, Psychological Warfare Division de la Paris pentru radiodifuziunea britanică, a fost primul care a recomandat ca acest raport, destinat, prin caracterul său, unor autorităţi şi nu marelui public, să devină o carte. Şeful P.W.D.-ului – ulterior „Information Control Division„ – generalul de brigadă McClure, a fost de acord cu această propunere, înlesnindu-mi ca, după deplasarea cu avionul la Frankfurt şi cazarea mea împreună cu Intelligence Team-ul lui Rosenberg la Bad Homburg, să scriu cartea.

În decurs două-trei săptămâni am scris cam jumătate din carte. Apoi am întrerupt lucrul şi mi-am adus familia din Austria. La Oberursel/Taunus mi-am înjghebat un nou cămin. Acolo am scris a doua jumătate a cărţii de-a lungul altor opt săptămâni.

Faţă de raportul iniţial cartea se deosebeşte prin aceea că nu prezintă Buchenwald-ul ca un caz individual, ci, referindu-se în principal la el, dar extrapolând, defineşte sistemul lagărelor de concentrare germane. Am modificat stilul, deşi am păstrat tonul de obiectivitate cât mai calmă pentru care ne-am decis din capul locului, străduindu-mă să evit, pe cât posibil, oricât de dificil ar fi fost uneori, tonul polemic. S-a mai adăugat şi un bogat material documentar. Rapoartele individuale anterioare, care fuseseră întocmite din iniţiativa mea, au fost analizate în spirit critic, în unele – puţine – cazuri marcante au fost citate ca atare, în altele, considerând că-mi pot asuma pe bună dreptate răspunderea, au servit drept material faptic. N-a existat nici o contradicţie între raport şi noul manuscris.

De fapt, n-a rezultat un istoric al lagărelor de concentrare germane şi nici un compendium al tuturor ororilor săvârşite, ci o lucrare preponderent sociologică, al cărei conţinut uman, politic şi etic bazat pe constatări reale are o semnificaţie de model.

În 1948 am introdus la începutul cărţii capitolul „Teroarea ca sistem de dominaţie”, un referat prezentat de mine la Sesiunea sociologilor germani. Deoarece în procesele lagărelor de concentrare instanţele aliate şi cele germane s-au referit la aceste materiale.

Atât raportul din care a rezultat cartea, cât şi cartea în sine au fost violent criticate în decursul anilor. De aceea, consider important să precizez că doar în puţine locuri s-au făcut corecturi notabile în text – în niciunul din

aceste cazuri nu s-a modificat esenţial ceva din întâmplările şi corelaţiile prezentate; rectificările vizau doar câteva persoane. Singura excepţie a constituit-o tabelul în care făcusem o estimare a totalului deceselor din lagărele de concentrare: deşi datele n-au diferit esenţial de încercarea mea iniţială de a da o evaluare aproximativă, totuşi. Din cauza unei greşeli metodologice survenite atunci, ca şi datorită materialului documentar suplimentar ce mi-a parvenit ulterior, am modificat multe cifre în unele rubrici.

Înainte de a încheia prefaţa la această nouă ediţie. Doresc să mulţumesc călduros lui Helmut Kindler şi dl. dr. Hartmann din Tübingen, care au făcut posibilă reeditarea cărţii într-un tiraj atât de mare, într-o asemenea prezentare grafică şi la un asemenea preţ. Le împărtăşesc părerea că este absolut îndreptăţit să oferi tuturor, dar mai ales celor mai tineri din Republica Federală Germania, acum ca şi în trecut, posibilitatea de a cunoaşt sistemul de teroare al statului SS-ist, expresie consecventă a caracterului inuman al dominaţiei naziste.

(Taunus). Iunie 1974.
Eugen Kogon

Teroarea ca sistem de dominaţie

Epoca „iluminismului”, adică a credinţei optimiste într-un progres nelimitat prin Raţiune, a eşuat, cu excepţia domeniului ştiinţei, aproape complet în Europa. Au lichidat-o energii dezlănţuite, mânate de mituri şi de interese. Ea a fost din capul locului subminată de o continuă şi tot mai accentuată scindare a omului modern în... „Forţă de muncă”, „Consumator”, „Membru de partid„, „Alegător” şi „Persoană particulară” (cu o «concepţie despre lume» şi drept la îndestulare). Aşa se face că europeanul, în ciuda pretenţiei sale la o supremaţie a raţiunii, a devenit obiectul unor servituţi nefaste, camuflate în parte în chip strălucit. Deşi înarmat cu ştiinţă şi tehnică, el s-a reîntors la o stare similară sclaviei. Nu mai are drept stăpâni seniori feudali sau prinţi ai absolutismului; în schimb, el este acum prizonierul unor numeroase trebuinţe ce au fost trezite, dar nu şi satisfăcute, o victimă dezorientată, profund nemulţumită şi adeseori disperată a unor state administrate birocratic, similare coloniilor de termite.

Suntem din nou stăpâniţi de spaimă, ca primitivii. Confortul civilizaţiei nu o poate stăvili; cu ajutorul lui cercăm doar să ne autoamăgim. Nu reuşim însă decât parţial şl temporar.

Ce poate fi mai firesc decât faptul ca indivizi sau minorităţi avizi de putere, să exploateze această situaţie?

Dominaţia prin teroare se deosebeşte şi ea astăzi de cea din vremurile apuse, prin raţionalitate. E drept că ea se bazează în mod necesar pe o condţie cinică asupra naturii omului. La fel cu tiraniile de unele trepte depăşite ale istoriei, actuala dominaţie prin teroare consideră omul în sine

drept o fiinţă inferioară – potrivit unora inertă şi invariabilă, potrivit altora doar deocamdată invariabilă; nu există însă nici o tiranie care să nu considere măcar anumite grupuri de oameni ca incapabile de evoluţie. În alegerea şi aplicarea mijloacelor sale, tirania modernă este însă întru totul un copil al epocii: ea se serveşte de foarte multe cuceriri ale spiritului uman, care, fără o dezvoltare liberă a omului, n-ar fi fost şi, după cum ne arată practica, nici nu sunt posibile, în plus, ea include în calcul o anumită „iluminare„ formală a maselor pe care le-a oprimat sau pe care urmează să le oprime, şi care sunt ajustate la acele mijloace raţionale. Căci acum raţionalitatea a devenit o componentă a vieţii noastre moderne, în contrast cu despotismele de odinioară în zilele noastre teroarea ca sistem de dominaţie nu se mai poate dispensa, până la un anumit grad, de o fundamentare teoretică, care s-o facă să pară plauzibilă sau chiar necesară. Pentru deţinătorii puterii pe care aceştia o exercită nelimitat împotriva celorlalţi sau a altora, de cele mai multe ori problema „dreptului de a o exercita” nici nu se pune. Ei trebuie însă să motiveze „excepţia” pe care tocmai ei o reprezintă în raport cu aşa-numita inferioritate a naturii umane. Astfel iau naştere în formele fascist-totalitare ale puterii cele mai bizare combinaţii de pseudo-misticism şi raporturi de subordonare. Această bază de pornire odată însuşită şi declarată drept concepţie valabilă, ceea ce înseamnă că raţiunea realmente critică este abolită, înşelată, despotismul se poate servi de o multitudine de argumente utile şi de mijloace, metode şi tehnici ultra-raţionale, care toate la un loc şi fiecare în parte fac să sporească confuzia în jurul simplului fapt al oprimării. Prin raţiune se ajunge la absurditate, cu ajutorul ştiinţei neomenia devine sistem.

Acest mod perfid de teroare modernă nu poate fi contracarat decât printr-o considerare obiectivă a adevăratei naturi umane, prin voinţa de nezdruncinat de a păstra drepturile derivând din aceasta pentru individ şi grupuri sociale, prin măsura fermă a umanismului care permite demascarea celor care, prin practicile lor, o nesocotesc, deci printr-o vigilenţă extremă şi continuă cu baze temeinice.

Teroarea trebuie demascată încă în formele ei incipiente de manifestare, în practicile, ca şi în urmările sale. Căci noi am fost şi mai suntem şi astăzi martorii modului în care teroarea se dezvoltă înăuntrul unor aşa-zise democraţii chiar într-o formă de guvernare liberală.

Din capul locului trebuie să facem o distincţie între teroare şi mobilurile şi scopurile teroriştilor. Ca metodă violentă care încalcă dreptul, teroarea este în sine condamnabilă. Ea corupe, ba chiar distruge mobiluri şi scopuri chiar şi ideale (admiţând că mobilurile şi ţelurile teroriştilor ar fi atât de ideale cum le place lor să pretindă). Raskolnikov din romanul lui Dostoievski „Crimă şi pedeapsă” a fost un idealist, dar a devenit totuşi ucigaş; marele inchizitor Torquemada a fost un idealist şi a devenit totuşi un călău; foarte mulţi adepţi ai luptei radicale de clasă sunt idealişti, vor „tot binele pentru societatea umană”, dar teroarea la care recurg face din ei nişte diavoli. Nici motivele, nici ţelurile nu justifică vreodată mijloacele dăunătoare. De altfel, în multe cazuri, ele sunt în concordanţă.

Este semnificativ că teroristul care vrea să ajungă să domine sau să-şi menţină dominaţia nu urmăreşte anumite puncte tari, ci anumite slăbiciuni ale naturii umane. Două dintre aceste premise sunt pentru el determinante: una de psihologie individuală şi una de psihologie socială.

Dacă este transpus brusc, radical şi pentru mai multă vreme într-o stare anormală a existenţei sale, omul nu rezistă decât arareori. În asemenea cazuri el abia dacă poate să-şi desfăşoare forţele specifice de apărare şi depăşire a greutăţilor, cu care este înzestrat de la natură. Spaima paralizează capacitatea de reacţie a raţiunii. Dacă groaza acţionează total, atunci spaima faţă de o dezavantajare gravă împinge prin şoc capacitatea de înţelegere într-o „stare de orbire", care face ca urmările să se îngrămădească aidoma unei adevărate reacţii în lanţ: pierderea stimei, prejudicierea socială, frica de suferinţe fizice, de la durere până la distrugerea existenţei. Toate acestea declanşeă starea de panică, un haos de simţăminte care se mai şi ascut prin fenomene fiziologice însoţitoare, ca, de pildă, un subit aflux de sânge spre inimă (până la apoplexie), ischemie cerebrală, hipoxie, reducerea repetată a capacităţii de gândire. Spaima face din omul obişnuit un neajutorat şi deseori covârşeşte chiar şi personalităţi puternice, pe intervale de timp mai mici sau mai mari, intervale în care cu greu se stabileşte relaţia propriu-zisă de „superioritate şi inferioritate".

Cea de-a doua premisă decurge din experienţă: la o exercitare nelimitată a violenţei, trecătoare sau de durată, masele nu reacţionează de loc unitar şi nicidecum printr-o dezaprobare generală, ci în mod diferenţiat, în funcţie de interese. Cât de repede este sesizat interesul depinde de starea în care se găseşte o masă de oameni în momentul producerii evenimentului care declanşează spaima şi, bineînţeles, şi de intensitatea şi de forma sa specifică de manifestare. Atât în cazul unei alarme neaşteptate de incendiu într-un teatru, cât şi în cazul unui atac prin surprindere pe stradă, insul din masă este în general mai puţin afectat decât într-o confruntare individuală, deoarece colectivitatea conferă totuşi un sentiment de securitate. Lucrurile merg până acolo încât, în anumite condiţii terifiante, insul se „refugiază" pur şi simplu în colectivitate, chiar dacă numai cu gândul: de pildă, burghezul care acasă, în timpul prânzului, aude deodată la radio despre proclamarea unei revoluţii neburgheze, sau muncitorul care află despre o lovitură de stat reacţionară. Instinctul individual de supravieţuire găseşte în cazul unui blocaj şi al unei dezorientări de masă spaţiul de joc necesar pentru a-şi afla salvarea, iar în evenimente social-politice de groază, poate chiar la grupul care exercită teroarea. Scopul final al teroarei, ce poate fi recunoscut după anumite caracteristici, dezagregă omogenitatea masei, împărţind-o în victime şi în adepţi ai teroarei.

Cunoaşterea acestor stări de fapt psihologice este importantă pentru instituirea, pentru menţinerea şi pentru înfrângerea unui regim de teroare.

Baza ideologică de la care porneşte teroarea este negarea sau relativizarea acelor drepturi ce decurg din însăşi fiinţa şi din îndatoririle omului. Ea poate fi, aşa cum am arătat mai sus, principială. Cel care ar tinde spre un despotism de tip cezaro-monarhic ar fi împiedicat în aplicarea unor

mijloace teroriste, dacă ar recunoaşte, chiar şi unui singur alt om, autoritate şi libertate, cele două laturi ale unuia şi aceluiaşi drept fundamental, în afara despotului şi a celor care, fiind consideraţi unelte ale sale, au fost investiţi cu drepturi absolute de decizie, nimeni nu îşi poate aroga cu de la sine putere drepturi în sfera sa de activitate. Dar cel care consideră valabilă legea naturii primitive a „luptei pentru existenţă” şi în societatea umană şi în orânduirile sale trebuie să relativizeze orice fel de drept într-o formă a „teoriei prieten-duşman”, care îi permite să considere ca justificate chiar și cele mai josnice mijloace ale teroarei, dacă în situaţia dată acestea şi se par a fi mai oportune decât viclenia, persuasiunea sau orice altă încercare de a-şi asigura supremaţia. Căci acceptarea ca o „lege a naturii”, valabila şi în comunitatea umană, că cel mai capabil, cel mai puternic şi până la urmă poate chiar cel mai violent supravieţuieşte şi trebuie să supravieţuiască, deoarece el este singurul menit să stăpânească, „sfinţeşte”' astfel încălcarea dreptului.

Cei mai mulţi terorişti se bazează pe asemenea concepţii fundamentale, indiferent dacă le recunosc în mod critic sau nu. În consecinţă, ei consideră Dreptul fie doar ca o ficţiune, fie doar ca un instrument de luptă în confruntări istorice. Întrucât, în fapt, tot ce există, inclusiv adevărul, poate fi şi este folosit în luptele de interese. O parte a filosofiei liberale a dreptului s-a lăsat tentată să sprijine această argumentare. Fireşte că nu intenţiona să netezească drumul teroarei. Dar, întrucât pozitivismul dreptului absolut, în multitudinea unor concretizări istorice variabile, nu mai recunoştea atributele derivînd din esenţa omului şi a orânduirii sociale ca izvor al unor drepturi cărora le revin competenţele puterii, ci desemna puterea istorică reală în stadiu de legalitate formală drept singurul izvor al dreptului, el a ajuns la un relativism care înlesnea indirect şi desfăşurarea teroarei. Transformând dreptul într-un complex de formulări juridice, reunite şi prezentate sistematic, dar în esenţă dizolvate, caracterul lor imperativ era anihilat, fiind din capul locului considerate ca o ficţiune. Astfel, nimeni nu mai poate ridica obiecţiuni eficiente nu numai atunci când e zdrobită violent stabilitatea unor sisteme istorice violate, ci nici atunci când anumite lupte radicale de rasă, de clasa sau de pături sociale se folosesc de drept pentru a acoperi cu mantia legalităţii pretenţiile lor prestabilite de superioritate, aceste ideologii „a priori”. Împotrivirea nu este în acest caz altceva decât opunerea unor interese rasiale, de clasă sau de pături sociale, şi dacă ea are perspectiva de a se impune sau de a învinge va trebui să se folosească şi ea de forţă împinsă până la teroare. Atâta timp o societate biruie într-adevăr antinomiile existente în sânul ei, se pare că şi-ar putea permite luxul unor principii filosofice false şi al unor concepţii fundamentale aberante, mai târziu, și este doar o chestiune de timp şi de dezvoltare a forţelor antagoniste care cresc o dată cu asemenea erori, această societate va pieri.

Prilejul istoric de exercitare a teroarei pentru a dobândi dominaţia rezidă tot atât de des în greşelile făcute şi în omiterea obstinată a unor reforme, ca şi în apariţia unor ideologii care cu greu s-ar putea impune fără teroare, pentru că acestea sunt în contradicţie cu concepţiile fundamentale

generale şi statornice ale oamenilor; el apare de asemenea în situaţii tranzitorii, de ale căror stări confuzionale profită aventurierii.

Teroarea este, după caz, un mijloc al unor majorităţi sau minorităţi care au intrat, indiferent din ce cauză, în opoziţie cu un sistem de dominaţie, pentru a-l înlătura sau cuceri. În funcţie de sistemul existent, ele pot fi din capul locului împinse să adopte metode teroriste, având uneori chiar o înclinaţie pentru acestea, sau pot ajunge la aceste metode de-abia pe parcursul evenimentelor.

Teroarea unor majorităţi are de regulă un caracter eruptiv. Ea este sălbatică, neînfrânată şi durează relativ puţin, dacă nu este sistematizată de o minoritate sau de către o persoană. De cele mai multe ori, ea se îndreaptă apoi rapid împotriva majorităţii înseşi, care a reuşit să cucerească puterea. Teroarea exercitată sistematic şi vreme mai îndelungată de o majoritate împotriva unei minorităţi ce deţine puterea se întâlneşte, atât în antichitate cît şi în zilele noastre, aproape numai în conflictele militare dintre popoare, dar şi în aceste cazuri teroarea este curând exercitată de către o minoritate ce se substituie cuceritorilor. Majoritatea se poate greu obişnui cu folosirea teroarei, chiar dacă aceasta se petrece în afara sferei sale nemijlocite de observaţie şi experienţă.

În istorie, executorul teroarei ca mijloc de cucerire a puterii de dominaţie este de regulă o minoritate conducătoare, care, justificat sau nejustificat, se situează cel puţin pe plan ideologic pe aceeaşi treaptă cu majoritatea. Ea acţionează ca locţiitoare reală sau pretinsă, în ambele cazuri, dacă teroarea exercitată afectează un obiectiv realmente urât de toată lumea, deci o persoană sau o pătură, sau dacă deschide perspective vădit profitabile ea poate câştiga rapid adeziunea majorităţii. O dovedesc numeroase revoluţii.

Aspirând la putere, minoritatea absolută va putea numai arareori renunţa la folosirea teroarei. Această minoritate este silită să recurgă la cele mai eficiente metode teroriste, cu atât mai mult cu cât îşj asumă riscul de a miza totul pe o carte; ea nu poate conta, precum o minoritate conducătoare, pe rezerve sau pe un sprijin, ci pune literalmente totul pe cartea paralizării adversarului.

Instituirea puterii se face întotdeauna prin surprindere. Ea este orientată spre poziţiile cheie, spre centrii nervoşi ai statului, pentru cucerirea mijloacelor esenţiale ale puterii: poliţia, armata, transporturile, transmiterea informaţiilor, depozitele de aprovizionare etc. Toate acestea trebuie preluate fulgerător şi conduse în spiritul celor ce au pus mâna pe pârghiile esenţiale, fie – la nevoie – paralizate. Numai o acţiune violentă, bruscă şi aparent absolut sigură de ea, care înfrânge fără nici o ezitare până şi cea mai mică rezistenţă, trezeşte impresia de forţă de neînvins, făcând totodată ca orice împotrivire să pară lipsită de sens şi de perspectivă, definitiv sortită eşecului.

Cu cât mai multe slăbiciuni reale se află în spatele exercitării unei asemenea terori, deci cu cât este mai mare partea de „bluff” realizată prin teroare, cu atât mai presantă este necesitatea de a se proceda grabnic potrivit principiului „dezbină şi stăpâneşte”: pentru cei ce te urmează şi

pentru noii adepţi – avantaje, promisiuni, perspective, în primul rând materiale şi sociale; pentru ceilalţi – spaimă, spaimă şi iar spaimă. Cine colaborează, cine aderă – câştigă. Cine se opune este pierdut, şi aceasta i se arată imediat în mod indubitabil: urmează asasinate, arestări masive, percheziţii la domiciliu, se fac urmăriri pe bază de mandate de arestare, se procedează la expulzări, retragerea cetăţeniei, defăimări, declasări, „epurări”, se emit „legi speciale”, se înfiinţează „tribunale speciale”.

Metodele tehnice şi formal-raţionale foarte dezvoltate ale epocii noastre permit ocazional teroarei moderne să verse mai puţin sânge şi să mascheze încălcările masive de tot felul ale dreptului, ba, cât ai bate din palme, chiar să le şi legalizeze. Dictatorul german a fost întotdeauna mândru că a ajuns la putere „fără vărsare de sânge”. Facem abstracţie de faptul că această afirmaţie era un neadevăr, pentru că chiar din prima zi, şi încă şi înaintea ei, a curs destul sânge, deşi pe atunci cei mai mulţi încă nu-l puteau observa. Până şi cele mai sângeroase măsuri sunt executate ca nişte dispoziţii pur şi simplu birocratice, cu să spunem aşa, de „tip pur tehnic”; în numeroase ordonanţe ale lui Himmler „lichidarea” a mii şi zeci de mii de oameni nu este niciodată altfel formuiată, iar în „ordinele de execuţie” figurează de asemenea „termeni tehnici” similari, al căror caracter sângeros nu mai poate fi sesizat de nimeni. Hotărâtor pentru o apreciere este numai modul în care un drept individual sau de grup este înfrânt. Obişnuindu-se treptat să vadă o ordine salvatoare într-o neorânduială totală ce conţine în însăşi esenţa ei reprimarea drepturilor, cetăţeanul crede că preluarea puterii, în interior, ca şi în exterior, s-a înfăptuit. „legal” şi abia mult prea târziu observă că în locul dreptului s-a instalat teroarea; sau nici n-o observă vreodată (atâta timp cât nu e direct lezat) pentru ca, în cele din urmă, integrat în această fatalitate generală şi în urmările ei, să confunde totul şi fiecare lucru în parte – un stadiu a cărui depăşire spirituală durează în cel mai bun caz ani de-a rândul.

Există două forme de folosire a teroarei, care slujesc la instalarea unei dominaţii, dar care reprezintă căzui speciale. Una din ele este teroarea împotriva tiraniei. Ea serveşte la instaurarea unei orânduiri a dreptului, chiar dacă în amănuntele ei discutabilă şi perfectibilă şi, din punctul de vedere al dreptului, este ultimul, extremul şi disperatul ei mijloc de salvare. Provocată de violenţa dictaturii despotice ce nu poate fi înfrântă în nici un alt mod şi, într-o anumită privinţă, o parte a acesteia, necondusă însă de mobiluri tiranice, această teroare – o fiică a violenţei, care-i este mamă şi a dreptului, care-i este tată – înlătură fără menajamente regimul despotic şi se legitimează curând printr-o „retragere” care face loc dreptului şi numai dreptului. Cea de-a doua formă specială este teroarea împotriva teroarei unui agresor în caz de război, îndeosebi în războiul total. Şi aici intră în joc cucerirea dominaţiei; transpusă la scară uriaşă, această teroare, fie că se manifestă ca simple represalii, fie sub forma unor covoare de bombe, este o rudă a luptei teroriste împotriva tiraniei, doar că e cu mult mai arbitrară din punct de vedere moral şi cu mult mai periculoasă chiar şi pentru cel care eventual o foloseşte ca un ultim mijloc considerat necesar. Căci aici

cantitatea trece în calitate şi consecinţele de toate felurile nu mai pot fi ţinute în frâu, nu mai sunt controlabile. Lichidarea arbitrarului poate târî după sine în prăpastie şi dreptul, astfel că lupta teroristă pentru victorie în stadiul actual al unei raţionalizări şi tehnicizări duse la extrem vorbeşte de la sine împotriva războiului, deoarece întreaga povară a celui învins, inclusiv cea morala, îl afectează şi pe învingător şi îl împinge pe o aceeaşi cale a nedreptăţii şi dezastrului pe care s-a mişcat agresorul şi pe care a pierit; la sfârşit, adversarii nu mai pot fi diferenţiaţi. Dintr-o asemenea evoluţie tragică nu se poate ieşi decât căutând prin lupta dârză pentru pace reîntoarcerea la normele general valabile ale umanităţii – o sarcină ce-i revine şi ştiinţei în multe din ramurile sale. Căci, unde ajungem oare dacă, în numele legalităţii, folosim în aceeaşi măsură teroarea ca şi în, domnia bunului plac?

Odată ajunsă la putere şi nerăsturnată, tirania nu se mai poate lipsi de mijloacele de care s-a folosit pentru a-şi asigura dominaţia. Teroarea se organizează ca sistem de menţinere a dominaţiei, pentru că niciodată un sistem al unei lipse totale de drepturi sau al unor nedreptăţi sistematice împotriva unor indivizi sau grupuri nu poate rămâne multă vreme fără adversari activi; cel puţin dictatorul şi anturajul său terorist se tem întotdeauna de această situaţie. Iată de ce Platon a caracterizat tiranul drept cel mai nefericit dintre oameni, care, plin de ură, simte ură în jurul său, îşi dispreţuieşte complicii şi totodată se teme de ei şi nu tolerează pe nimeni în jurul său, în afară de nişte lepădături. Montesquieu a analizat regimurile despotice ca forme de dominaţie bazate pe frica celor dominaţi şi a celor care domină, forme care pervertesc caracterul oamenilor. La 4 septembrie 1870 Engels îi scria lui Karl Marx în legătură cu perioada de domnie a terorii: *„Prin aceasta se înţelege dominaţia unor oameni care inspiră teamă; în realitate este invers, adică dominaţia unor oameni care sunt ei înşişi înspăimântaţi. Teroarea constă, în cea mai mare parte, din actele de cruzime inutilă la care se dedau o serie de oameni ei înşişi speriaţi, cu scopul de a se autolinişti*[1]*”.*

În lucrarea lui J. Steinberg „Violenţa şi teroarea în revoluţie” (1931, p. 108), se spune:

„In ciuda asprimii sale, în ciuda formelor sale aparent temerare, teroarea rămâne în esenţă o oglindă a neliniştii şi a fricii teroriştilor, care, până la urmă, se tem şi de frunzele ce se mişcă în copaci... Ororile teroriste se comit numai într-o stare de permanentă panică. De aceea, într-un anumit sens dictatura teroristă este şi dictatura panicii”.

Teroarea devine inevitabil „o instituţie de educare pentru ticăloşi” , care urcă

[1] Vezi K. Marx şi F. Engels, Opere, vol. 33 Editura politică, București, 1975, p 50 – Nota trad.

adeseori până în vârful organelor de stat. Aceşti ticăloşi pot proveni din toate grupurile sociale, păturile, clasele, pot fi de orice rasă sau religie, deoarece, datorită anumitor elemente esenţiale ale naturii umane, teroarea se poate dezvolta prin pervertire.

De altfel, pentru ca o dominaţie să devină teroristă nici nu este necesar ca ea să fi fost instaurată prin teroare. Puterea poate îi preluată şi prin vicleşug sau prin mijloace aparent legale, dar poate fi menţinută prin mijloace teroriste împotriva unor opoziţii serioase. După o pasageră „stare excepţională”, teroarea poate fi menţinută ca un mijloc al arbitrarului şi transformată prin pervertirea persoanei sau a grupului aflat la putere într-un adevărat sistem. Atunci când cadrul instituţional şi concetăţenii o permit, omul se obişnuieşte cu abuzurile puterii tot atât de repede ca şi automobilistul cu condusul în viteză; asta vine, ca să spunem aşa, de la sine. Numai că, în acel caz sunt aruncate în joc fericirea şi bunăstarea întregului popor sau ale unor pături largi şi nu arareori ale unei comunităţi de popoare.

Sfera obiectelor dominaţiei teroriste nu este în sine îngrădită prin nimic în afară de forţa opusă sau, parţial şi temporar, în funcţie de împrejurări, de o supunere „voluntară”.

Teroarea este îndreptată împotriva unor indivizi, şi anume, a unor adversari reali sau doar potenţiali, intensitalta ei diferenţiindu-se gradual, precum şi împotriva unor grupuri sau a întregii comunităţi. Ea nu se opreşte nici în afara şi nici înăuntrul rândurilor celor care domină, în afara propriilor sale rânduri, tot restul predecesorilor dominaţiei se află pe lista neagră, ca şi fiecare adversar posibil în ochii despotismului: inşi aparţinând unor rase, clase, religii sau pături cu interese specifice, înăuntrul rândurilor sale teroarea recurge la arbitrar cu precauţie, îmbinând anumite privilegii cu „frica sănătoasă” a adepţilor, care să-i confere lealităţii o dublă sudură: pretenţia ca în schimbul unei supuneri oarbe fiecare să păstreze ce are sau ce a obţinut şi recunoştinţa pentru a nu fi fost atins niciodată în cursul acţiunilor de epurare.

Mijloacele sistemului terorist pentru menţinerea unei dominaţii par a fi practic nelimitale. Ele sunt puse în slujba exterminării, constrângerii, reprimării, dar şi a recrutării de adepţi.

Pentru menţinerea unor condiţii de dominaţie, nici alte regimuri în afară de cele despotice nu dispreţuiesc mijoacele teroarei, dar într-o gamă limitată şi de obicei în forme atenuate ca, de exemplu, unele regimuri liberaliste, în aceste cazuri este întotdeauna vorba de păstrarea unor privilegii la care – teoretic vorbind – poate aspira oricine; dar care, în realitate, se află în manile unei minorităţi, astfel ca, sub lozinca unor libertăţi asigurate prin „constituţie, ele sunt în anumite condiţii menţinute şi prin mijloace similare terorismului sau pur şi simplu teroriste. Dezvoltarea sistemului economiei capitaliste a abundat în asemenea practici, atât în aşa-numitele metropole cât şi, mai ales, în teritoriile coloniale. Concedierile arbitrare, reprimările arbitrare sau ameninţările pot avea asupra unui ins, care, fără a avea vreo vină, nu este asigurat din punct de vedere economic, acelaşi efect distrugător ca şi unele dintre măsurile teroriste ale unei dictaturi politice; şi aşa s-a şi întâmplat destul de frecvent de-a lungul istoriei.

Lupta de clasă economică, socială şi, în cele din urmă, politica, primejduirea continuă a existenţei democraţiei n-au răsărit din mintea lui Karl Marx, deşi el a fost acela care le-a declarat drept motorul dezvoltării istorice

crezând şi sperând că ele trebuie şi pot fi biruite prin efortul organizat al proletariatului. Este bine cunoscut faptul că nu numai unele regimuri de stângă sunt cele care, potrivit ideologiei lor şi necesităţilor lor intrinsece, dar uneori şi extrinsece, se servesc de teroare pentru a cuceri dominaţia sau pentru a o menţine, ci şi acele regimuri de dreapta, care nu au în raport cu poziţia lor decât învelişul Dreptului, dar care în realitate sunt „Magna latrocinia" (*o mare tâlhărie – limba latină. Nota trad.*) – regimuri de exploatare organizate statal, care aplică mai întâi teroarea economică ca pe ceva foarte firesc, dacă întreaga comunitate nu o biruie la timp şi neîntrerupt pe calea unor confruntări politice de interese, pentru ca apoi să o dezvolte sistematic din momentul în care li se pare că privilegiile lor ameninţate nu mai pot fi salvate în alt mod. Experienţa ne arată şi aici că, odată pornită chiar şi în mic sau într-un stadiu „prepolitic", teroarea cu greu mai poate fi oprită. Fiind formal „de drept", după cum se exprima unul din gangsterii de stat de mai târziu, Hermann Goring, deoarece violenţa naşte violenţă, pofta de teroare la partizanii ei, şi respingerea ei de către adversari devine apoi pe următoarea treaptă o „Necesitate" atât pentru unii, cât şi pentru alţii.

Cum arată, de fapt o **viaţă sub teroare** ? Pe lângă gratii de fier, biciuiri la sânge şi spaima morţii, ea se caracterizează mai ales prin instituţiile speciale create de teroare pentru a-şi asigura dominaţia arbitrară: în vederea unui control permanent şi cuprinzător, un sistem organizat de supraveghere a tuturor ramurilor vieţii sociale; în vederea unei permanente dispersări, defăimări şi lichidări, un aparat poliţienesc secret cu împuterniciri speciale, cu tribunale proprii pentru „cazuri speciale", a căror judecare publică trebuie să provoace intimidarea, dar care nu pot fi lăsate în seama tribunalelor obişnuite, chiar daca acestea s-au supus deja spiritului dictaturii; lagăre de internare de multiple feluri, în care se exercită un arbitrar dus la extrem şi raţionalizat de sus, lagăre care – pe diferitele lor trepte – servesc şi drep „pepiniere" şi şcoli de terorism; de asemenea, în vederea reprimării-opoziţiei şi câştigării silite a unor forţe auxiliare, luarea de ostateci şi arestarea unor întregi familii, astfel încât bărbaţii să se teamă permanent pentru bunăstarea şi viaţa soţiilor şi a copiilor lor, femeile să se teamă pentru soţii deseori ridicaţi şi deportaţi cine ştie unde, copiii să se teamă pentru părinţii şi fraţii lor.

Desigur, nici un sistem de teroare nu-şi poate permite – şi nici nu-şi mai permite astăzi – să folosească aceste procedee în toată goliciunea lor. Spaimei i se adaugă viclenia şi ipocrizia. Teroarea este învăluită într-un anonimat parţial, suficient ca să nege totul, dar să şi trezească suficientă spaimă. Teroarea trebuie să fie simţită, în timp ce veşmântul Dreptului trebuie să fie vizibil. Sub poleiala unor privilegii, iluzii şi ideologii se manifestă forţe încătuşate ale voinţei; în uzinele artificial supra-iluminate ale unei sclavii întreprinzătoare, vitalismul serbează triumfuri, iar teroarea apare în cele din urmă ca o necesitate împotriva duşmanului fericirii comune sau al unui marş comun spre un viitor presupus mai bun libertăţii colective şi individuale, întreaga colectivitate parţial deja o victimă reală, şi oricând una virtuală a teroarei, este sistematic şi bine dozat obişnuită cu aceasta fără

însă ca efectul ei intimidant să scadă în cazul individual. Se cultivă la toată lumea anumite instincte **teroriste** contracarate de **sentimentalisme**; anumite uzanţe sociale sunt barbarizate şi se acoperă decăderea adevăratelor valori prin rafinamente tehnice. Atunci când în manifestările sale, flagrant crase, teroarea nu mai poate fi camuflată, cu insolenţă ea este prezentata drept un fenomen tranzitoriu necesar al dezvoltării generale şi se găsesc întotdeauna oameni care sa creadă acest lucru şi să-l răspindească cu tot fanatismul, ca şi oameni de ştiinţă care să furnizeze în acest sens o teorie „mioapă" din punct de vedere istoric, juridic, statal sau de filosofie socială.

Urmările teroarei, ca sistem de menţinere a unei dominaţii, sunt deja vizibite în toate aceste manifestări.

În general, într-un regim despotic există o stare de nesiguranţă. Atâta timp cât oamenii n-au devenit nişte roboţi sau marionete politice, nişte fanatici sau ieniceri ideologici, temelia sistemului este permanent revoluţionară, ceea ce face ca teroriştii dominanţi să se vadă siliţi să desfăşoare de sus o permanentă revoluţionare şi să incite de jos forţele adversare de acelaşi tip.

Pe plan politic, dominaţia bunului plac desfiinţează orice fel de autonomie a autoadministraţiilor politice, a sindicatelor, organizaţiilor profesionale, asociaţiilor culturale, bisericilor. Dacă din motive de oportunitate ea le lasă să fiinţeze, atunci numai pe timp limitat şi sub supraveghere suspicioasă; dacă le reînfiinţează, o face doar după ce le-a transformat în nişte unelte executive şi numai după ce a abrogat împuternicirile ce le fuseseră atribuite.

Despre destinul legalităţii într-o dominaţie teroristă de lungă durată nu mai e nimic de adăugat; legislaţia se degradează ajungând o simplă maşinărie, hotărârile judecătoreşti sunt vândute. Dreptul, ca o ordine normată pentru asigurarea libertăţilor tuturor, este duşmanul de moarte al bunului plac care, de îndată ce a ajuns să dicteze, îl detronează, în unele cazuri îl imobilizează, în altele îl violează şi îl mutilează şi – chiar dacă rămâne nelezat – este folosit în mod abuziv.

Greutăţi mult mai mari întâmpină un regim de teroare în economie. Nu cu economiştii... Căci cei mai mulţi dintre ei îşi schimbă foarte repede atitudinea dacă sunt lăsaţi să existe sau chiar solicitaţi (în caz că au şi contribuit în anumite situaţii de criza social-economică, aşa cum am mai amintit, la finanţarea preliminară a regimului dictatorial) Economia lucrează cu anumite mărimi şi valori care nu pot fi manevrate după bunul plac. Cu toate acestea, teroarea încearcă să o facă, deoarece sistemul ei şi reprezentanţii săi au mereu nevoie de noi mijloace. Goana spre dominaţie, spaima, nevoia de securitate şi pofta de acţiune nasc mai întâi cerinţa unei reglementau totale, care reclamă într-o măsură tot mai mare o economie birocratizată, apoi o politică autarhică, apoi o economie militarizată care, sub aparenţa productivităţii muncii, este sortită, de fapt, în timp, unei sistematice distingeri.

Prin propriile sale mijloace materiale, nici un asemenea sistem nu-şi va putea asigura existenţa, el este împins spre expansiune şi aceasta cu atât

mai rapid eu cât baza economică pe care el proliferează cu toate mijloacele raţionalizării tehnice este mai redusă. Pe de altă parte, nu trebuie să rămânem cu impresia că teroarea s-ar putea prăbuşi nemijlocit de pe urma dificultăţilor economice; în acest sens, economiile naţionale moderne oferă exploatării prea mult răgaz pentru numeroase posibilităţi de eschivare. Şi mai înainte ca un regim terorist să-şi recunoască falimentul economic, el se dezlănţuie ieşind din impas prin cuceriri. Conflictele economice interne trebuie să ajungă întotdeauna pe planul politic, dacă urmează să câştige importanţă pentru existenta unui regim al arbitrarului; altminteri, acesta le ţine în frâu ani de-a rândul – în cazul unei bogăţii, corespunzătoare chiar decenii de-a rândul – şi chiar şi către sfârşit, în interacţiunea dintre materie şi om, exploatarea poate pune pentru un timp în spinarea omului ceea ce materia nu-i mai poate oferi.

Căci, în sistemul dominaţiei teroriste, rolul omului este jalnic, indiferent unde este el plasat, sus sau jos pe eşafodajul, dominaţiei. Dacă de dragul unei siguranţe economice se vând drepturile politice autorităţii unui ins sau unui grup reprezentativ, dacă prin promisiunile de siguranţă economică indivizii sunt înşelaţi în ceea ce priveşte dreptul lor la libertate politică, atunci ei îşi caută o compensaţie în festivităţi sociale ameţitoare şi în speranţe utopice ce le sunt oferite de dictatură. Viaţa capătă caracterul unei activităţi hectice (hectic – lent şi continuu cu oscilaţii). N-ar fi deloc necesar ca, în acelaşi timp, în conştiinţa maselor să se inoculeze insistent ameninţarea unor primejdii sau ca ele să fie lăsate chiar să trăiască potrivit lozincii „a trăi riscant”, căci în sistemul dominaţiei bunului plac existenţa lor nu este oricum nimic altceva decât o mizerie poleită, cu perspectiva ca, mai devreme sau mai târziu, ele să fie împinse în nişte aventuri istorice.

Cum ar putea exista sau cum s-ar putea dezvolta cultura în înţeles mai înalt, într-un asemenea context? Predomină cantitativul, colosalul, ceea ce poate fi cântărit, măsurat, direcţional şi chiar dacă mai sunt posibile unele difeienţieri – în măsura în care ele sunt posibile în nişte rezervaţii naturale ale spiritului ce servesc dictaturii drept pretext şi propagandă de camuflare, sau în nişte sere cultivate cu grijă – preţul lor, plătit cu jertfele ce se cer celorlalte forţe ale culturii este cu atât mai mare, cu cât rezultatul îndoielnic al acestor manevre poate cel mult amâna, dar nu opri sau contracara insidioasa degradare generală. Numai într-un singur domeniu, acela al realizărilor tehnice specializate şi al cercetărilor lor ştiinţifice preliminare, în care, ca produse auxiliare, pot apărea, firește, şi valori culturale reale, un regim modern menţinut prin teroare este în parte mai degrabă stimulator decât slânjenitor. Nu se poate afirma că un atare regim în ansamblu, compensând munca forţată prin fanatism, îndemnuri, risipă şi câştig mai redus, ar putea realiza mai mult decât un regim liberal, dar nu se poate nici tăgădui faptul că, în special în domeniul ştiinţei şi produselor tehnice, el este în stare să dea rezultate incomparabile. Cel care consideră că atât este suficient din punct de vedere cultural, se va declara mulţumit. Acela care are însă despre fiinţa umană, despre bunăstarea şi fericirea sa o reprezentare mai cuprinzătoare, va considera tocmai aceste forme de civilizaţie – în izolarea lor, ca tipice

pentru o decădere generală. Şi iarăşi se pune întrebarea dacă este permis ca fragmente chiar şi ale unei culturi reale – care până la urmă tot se mai menţine sau se impune sau se dezvoltă pe alocuri, atâta timp cât încă nu este totul nimicit – să fie răscumpărate cu asemenea jertfe în oameni şi bunuri, aşa cum le impune un sistem terorist. După părerea mea, această întrebare este valabilă chiar şi pentru înaltele realizări artistice din vremurile de teroare ale individualismului renascentist care diferenţia forţele fireşti altfel decât în vremurile noastre, eliberând arta din anumite cătuşe exterioare pe care le aplica altor forţe. Dar nici arta, nici ştiinţa şi nici ambele laolaltă nu înseamnă cultură în sensul în care e obişnuit să o conceapă omul liber. Desigur, au existat şi culturi clădite pe fundamentul lipsei de libertate, şi tiranul a reuşit să contribuie la dezvoltarea lor; tirania o mai poate face şi astăzi; dar după ce am cunoscut şi dezvoltat alte culturi, noi nu mai suntem dispuşi să renunţăm la posibilităţi culturale superioare, mai bogate, doar pentru că realizarea lor reclamă mereu anumite reforme şi să le înlocuim cu un aventurism existenţial al arbitrariului şi cu experimentările sale culturale mai mult decât îndoielnice.

Cursul premiselor şi consecinţelor prezentate mai sus ale sistemelor de dominaţie clădite pe teroare poate fi întrerupt prin rezistenţă sau poate duce – dacă regimul nu se autodistruge printr-o explozie generală şi dacă există premise materiale suficiente care pot fi create atât prin subjugarea unor semeni cât şi prin cuceriri la o consolidare pentru un interval mai mare de timp. Prin dispariţia generala a păturilor adverse fie prin lichidarea, fie prin contopirea lor, noua ierarhie politică se stabilizează în nişte condiţii inechitabile permanente, apoi acceptate şi în cele din urmă legalizate definitiv. Ca mijloc de menţinere a regimului, teroarea poate fi atenuată şi parţial îngrădită. Faptul că dezvoltarea socială modernă poartă în sine tendinţa periculoasă de formare a unui asemenea gen de stat de termite poate fi cu greu trecut cu vederea. Aşa cum, potrivit legii lui Graham, moneda rea o goneşte pe cea bună, tendinţele totalitare par a se extinde pretutindeni. Se impune să le înfruntăm cu toată forţa încă din acest stadiu şi nu de-abia atunci când teroarea s-a şi constituit.

O dată ajunsă la dominaţie, indiferent de unde a pornit, teroarea nu poate fi înfrântă dinăuntru – dacă în general poate fi înfrântă – decât prin forţă, înlăturarea ei printr-o intervenţie violentă din afară ar fi şi ea indicată şi posibilă în funcţie de slăbiciunea poziţiei generale a teroarei, de posibilităţile ei de dezvoltare şi de rezervele sale, în măsura în care ar exista o instanţă juridică superioară care, excluzând arbitrarul, ar putea decide cu autoritate pretutindeni unde domneşte teroarea. Având în vedere uriaşa dezvoltare tehnică din zilele noastre şi progresul pe care l-am făcut pe această cale spre o civilizaţie, o asemenea intervenţie ar fi astăzi, respectiv după cel de-al doilea război mondial, legată de riscurile enorme ale unei distrugeri generala şi, în plus, aşa cum am amintit mai sus, şi de pericolul ca învingătorul supravieţuitor – presupunând că el ar fi acela care a luptat într-adevăr pentru libertate – să se dovedească a nu fi câtuşi de puţin un element progresist, ci un totalitarist ultrareacţionar. Un produs al violenţei; căci, cum ar putea el să

o scoată la capăt cu toţi opoziţioniştii supravieţuitori şi învinşi, dacă n-ar putea să-i ucidă pur şi simplu ! Sau, totuşi, tocmai în acesl fel s-ar supune el însuşi principiului pe care îl combătuse şi nu s-ar mai şti de ce s-a produs această intervenţie.

Oricare ar fi fosi evoluţia, nu există aici o altă modalitate în afară de opoziţia înverşunată cel puţin faţă de extinderea teroarei – prin securitate, prin orice, acţiune nebeligerantă şi neprovocatoare de război, acolo unde premisele sunt favorabile în acest sens, apoi prin ferirea de contaminare a propriului teritoriu, dar în primul rând prin succesul evident şi durabil al libertăţilor şi drepturilor pentru toţi. O libertate formală, îndoielnică şi neasigurată din punct de vedere material atrage teroarea; adevărata libertate, în sensul unei independenţe consolidate pe baze materiale şi al participării la decizii într-o orânduire socială plină de perspective care satisfac orice om destoinic este cea mai puternică pavăză împotriva ademenirilor şi aspiraţiilor bunului plac.

Societatea bazată pe libertate trebuie apărată din capul locului şi neîncetat împotriva tendinţelor de dezvoltare teroristă. Lucrul acesta se realizează pe trei căi: prin statul de drept şi instituţiile sale, la a căror cât de mică lezare conştiinţa individului şi a opiniei publice trebuie să vădească o maximă sensibilitate; printr-un control democratic eficient într-un sistem de divizare a puterii şi de autonomii inviolabile şi neviolate, care asigură un permanent echilibru dinamic al forţelor sociale; prin satisfacerea cerinţei de libertăţi politice şi economice ale tuturor – pe măsura capacităţii şi a randamentului lor. Deci şi printr-o formare eşalonată a unor cadre de conducere.

Desigur că nici un sistem bazat pe libertate nu poate exista fără o voinţă de libertate activă şi tot mai accentuată a cetăţenilor săi. Democraţia nu este niciodată o stare, ci întotdeauna o cerinţă. Această voinţă este cea care, de îndată ce ideologia unei dominaţii despotice se face pe undeva simţită, o înfruntă şi îi opune – atât în practica de zi cu zi cât şi în activitatea statală – recunoaşterea egalităţii cerinţelor fundamentale ale tuturor.

Eu nu ştiu cum s-ar putea stăvili în Europa toate pericolele extreme de care ne aflăm ameninţaţi dinăuntru şi din afară, fără acţiunea neîntreruptă a celui mai nobil umanism al celor ce sunt umani, a celui mai uman socialism al celor ce sunt socialişti şi a celei mai autentice religiozităţi a tuturor acelora care desprind din religie o îndatorire şi pentru această lume. Căci niciodată instituţiile singure nu ne pot apăra, ci în situaţii deosebit de periculoase spiritul decide întotdeauna asupra felului în care trebuie folosite acestea. Dacă cu toate acestea teroarea învinge omul liber, atunci substanţa acestei libertăţi reale – nu doar formale şi fragmentare – îi va da de furcă teroarei până ce ea se va sufoca sau, la un monlent dat, va fi lichidată de spiritele revanşarde, fie că e vorba de propriile rânduri, fie de un individ temerar, fie de ciocnirea cu lumea rămasă a libertăţii înfăptuite.

Scopul şi organizarea statului SS-ist

Spre sfârşitul toamnei 1937 am avut prilejul, la Frankfurt pe Main, să discut în mai multe după-amiezi pe larg cu un SS-Führcr al burgului Vogelsang.

Sonthofen în Allgäu (Bavaria), Vogelsang în munţii Eifel şi Krössinsee în Pomerania răsăriteană erau cele trei burguri izolate şi pitoreşti ale tinerei generaţii neogermane a führer-ului. Convorbirile, duse de o parte şi de alta într-un spirit foarte deschis, aveau ca obiect sensul istoriei germane, rolul celui de-al III-lea Reich şi ideile rasiale ale SS-ului. Tocmai prin antagonismul extrem al opiniilor expuse, ele mi-au oferii o multitudine de cunoştinţe interesante şi uneori confirmarea unor lucruri deja presupuse.

Din cele spuse de acest SS-Führer bine înformat, un tip infatuat, deloc prost – chiar dacă sută la sută fanatic – redau aici trei fraze demne de a fi puse în evidenţă:

„Ceea ce vrem noi, educatorii tineretului führerului este un stat modern după modelul statelor – cetate elene. Acestor democraţii conduse de o elită, cu larga lor bază economică ilotă, le datorăm marile realizări culturale ale antichităţii. Cinci până la zece la sută din populaţie, crema elitei trebuie să conducă, restul trebuie doar să muncească şi să se supună. Numai astfel pot fi realizate acele valori supreme pe care trebuie să ni le pretindem, atât noua înşine, cât şi poporului german”.

„Selecţia noii pături de führer-i o înfăptuieşte SS-ul, în mod pozitiv prin instituţiile de educaţie naţional-politică (Napola) ca treaptă premergătoare, prin şcolile de iuncheri şi prin burgurile „Ordinului” ca adevărate universităţi ale viitoarei aristocraţii naţional-sociaiisle, ca şi printr-o practică ulterioară în politica de stat; în mod negativ, prin suprimarea tuturor elementelor inferioare din punct de vedere rasial-biologic şi înlăturarea radicală a acelor adversari politici nerecuperabili, care refuză din principiu să recunoască fundamentele concepţiei despre lume a statului naţional-socialist şi instituţiile sale esenţiale”.

„În felul acesta, în decurs de cel mult zece ani vom reuşi să dictăm Europei «legea» lui Adolf Hitler, pentru a stăvili prăbuşirea, altminteri inevitabilă, a continentului european şi a edifica adevărata comunitate a popoarelor, având în frunte Germania ca forţă conducătoare”.

Nu mă voi referi aici la argumentele aduse de mine împotriva acestei teze; în orice caz, ele au fost hotărâtoare – dacă mai era nevoie şi de alte «circumstanţe agravante» împotriva mea – pentru cinstea de a figura imediat pe prima listă neagră, ce a fost adusă de Gestapo-ul din Berlin la intrarea trupelor germane în Austria, la 12 martie 1938. Importantă este aici doar precizia extraordinară cu care, în cursul acelei convorbiri, un SS-Führer a expus adevăratele ţeluri ale statului noţional-socialist.

SS-ul lui Heinrich Himmler trebuie considerat drept paznicul predestinat al forţelor de iniţiere propriu-zisă şi drept selecţionerul propriu-zis al viitoarelor cadre de stat ale naţional-socialismului. Fiu de funcţionar bavarez, cu ochii cinici acunşi în spatele unor ochelari şi cu o figură destul de prostănacă, Heinrich Himmler era tot atât de puţin prototipul râvnitei, dar

inexistentei rase germanice, ca şi omul fără o picătură de sânge german, dar care totuşi se erija în «Praeceptor germaniae» (*mentorul Germaniei – limba latină. Nota trad*) – Alfred Rosenberg, şi tot atât de puţin ca Joseph Goebbels, despre a cărui formă a capului, statură şi membre inferioare nu mai e cazul să vorbim şi tot atât de puţin ca îmbuibatul Hermann Goring şi în special însuşi domnul şi stăpânul tuturor, tipul omului cu fruntea îngustă, cu un păr despre care fostul şef de presă „Putzi" Hanfstaengel n-a putut spune unor ironici corespondenţi de presă străini altceva, decât că „este totuşi blond la subsuoară": Adolf Hitler.

Himmler, acest Fouche al său, compensa printz-o încăpăţânare de catâr ceea ce îi lipsea ca inteligenţă. Din punct de vedere psihologic, această combinaţie dintre o „pasăre călătoare" şi un învăţător ratat prezenta totuşi în sine două caracteristici germane absolut esenţiale, bine sudate: brutalitate şi romantism. El le putea schimba, aşa cum schimbi cămaşa de zi cu cea de noapte: – să ne gândim bunăoară la festivităţile de la miezul nopţii, de „ungere a SS-Fahnejunker-ilor", în Domul de la Quedlinburg de Himmler, în faţa osemintelor (de altfel false, dar pur şi simplu decretate ca autentice) lui Henric I, întemeietorul puterii medievale germane de răsărit, obişnuia să celebreze toată mistica „comunităţii de conspiratori", pentru ca apoi, la lumina zilei, să asiste în vreun lagăr de concentrare la biciuirea în serie a deţinuţilor politici. De la simbolul cadranului solar, calea zvasticii ducea de-a dreptul la cuptoarele încinse de la Auschwitz.

Himmler provenea din rândurile „Artamanilor". Aceştia erau o ramură destul de obscură a mişcării tineretului german, al cărei obiectiv consta în înnoirea ţărănimii germane şi autoeducarea ei în vederea apărării Încă de pe atunci, sânge, pământ şi spadă! Cine îşi aminteşte faţa acestui om nu se miră că el a devenit un discipol apoi camarad de luptă şi în cele din urmă cel mai consecvent avangardisl al obsesiilor lui Adolf Hitler.

SS-ul a fost un «Ordin» şi totodată o „*uniune cu un ţel bine determinat*". De la început, Himmler l-a creat ca atare. Niciodată nu s-a intenţionat ca din SS să se facă o armată de milioane. Dezvoltarea generală a celui de-al III-lea Reich a fost cea care l-a împins în această direcţie. Dar, până în ultimul moment, Himmler a încercat mereu să menţină la putere un cadru de bază, care să-i dea posibilitatea de a reveni cândva la intenţia sa iniţială: crearea unui sistem de dominaţie al rasei germanice şi păzirea lui prin toate mijloacele puterii. Că SS-ul trebuia să asirgure şi securitatea personală a întruchipării mesianice, aşa-numitul Führer, era de la sine înţeles.

Chiar şi exigenţele faţă de un candidat al SS-ului erau neobişnuite: el trebuia să aibă o statură de cel puţin 1,80 m (mai târziu acest barem n-a mai contat decât ca un indicator ideal, iar în război s-au făcut excepţii mergând până şi la persoane cu deficienţe ale membrelor inferioare, la oameni care nu mai aduceau de fel cu imaginea de gigant german); arborele genealogic al candidatului trebuia să poată fi urmărit înapoi până la 1750, să fie «de sânge pur german», iar caracterul său – ireproşabil în sens naţional-socialist.

Dacă masa SS-iştilor, care au aderat în timp de bună voie, seduşi sau constrânşi, a cunoscut, bănuit sau a descoperit adevăratele scopuri ale lui

Himmler şi ale statului său major mai restrâns, nu are – în condiţiile de dominaţie existente în sânul SS-ului – prea mare importanţă în aprecierea planului unui veritabil stat SS-ist. În orice caz conducerea aspira să-l realizeze şi era hotărâtă să facă totul în vederea acestui scop. În consecinţă, s-au făcut planuri eşalonate, fiecare ţel parţial era urmărit cu o duritate extremă desfidând orice închipuire normală. Documentele rămase şi mărturiile ieşite la iveală după prăbuşirea regimului naţional-socialist arată astăzi lumii acest întreg eşafodaj solid construit. Un cu totul alt capitol îl constituie informarea, participarea şi în specia) mobilurile fiecărui membru în parte al acestei comunităţi de conspiratori SS-işti; ele variază şi diferă ca de la cer te pământ, ca şi viaţa însăşi.

SS-ul a fost creat, în 1929, ca gardă personală neagră a lui Hitler. El se numea «Schutz-Staffel» (***SS, Trupe de protecţie****, în text vom folosi în continuare numai iniţiatele — Nota trad*) şi nu număra pe atunci decât 250 de persoane. Căpetenia SS-ului, Heinrich Himmler, era în subordinea şefului aşa-numitelor «Sturm-Abteilungen» (***SA, Batalioane de asalt*** *— Nota trad.*) şi anume Ernst Röhm. Faptul că din capul locului aceste „trupe de protecţie” nu erau menite doar să-l apere pe „fuhrer”, ci că, potrivit spiritului lansat de fostul artaman Himmler, ele trebuiau să înfăptuiască o politică de mare anvergură, o dovedeşte între altele crearea concomitentă în cadrul SS-ului a unui „Oficiu pentru probleme rasiale şi de colonizare”. Extinderea asupra întregului Reich – care şi-a găsit expresia şi în titulatura lui Himmler, ca «Reichsführer-SS» – s-a desfăşurat, ţinând seama de caracterul special al SS-ului, relativ rapid: în 1930 organizaţia număra 2.000 de membri, un an mai târziu deja 10.000. Pentru a contracara riscurile implicate de o asemenea creştere care corespundea însă ţelurilor de dominaţie ale conducerii SS şi mai ales pentru a le asigura, Himmler a înfiinţat în 1931 aşa-numitul «Sicherheitsdienst des Reichsführers SS» (***SD, Serviciul de Siguranţă al Reichsführer-ului SS****. — Nota trad.*) *. Denumirea părea oarecum inofensivă; ea nu avea pe atunci încă nimic din groaza pe care o inspira doi ani mai târziu, chiar şi în rândurile membrilor de partid. Nu un membru oarecare, ci chiar locţiitorul lui Hitler, pe vremea aceea încă atotputernicul Rudolf Hess, cu a cărui colaborare se înfiinţase SD-ul, l-a denumit „creierul partidului şi statului”. Iniţiatorul, organizatorul şi conducătorul acestui creier a fost tânărul locotenent de marină (r) Reinhold Heydrich, el însuşi un creier diabolic. Acest serviciu şi-a desfăşurat prima parte a activităţii în cadrul Partidului muncitoresc naţional-socialist german (NSDAP) şi nu împotriva poporului german. S-a cultivat sistematic o reţea largă de informare şi spionaj, potrivit principiului lui Heydrich: „Când un lucru este ştiut, e bine: deci, trebuie doar să ştii”. Membrilor SD-ului li s-au pretins toate calităţile pe care le aştepta Himmler de la un asemenea «Ordin»: incoruptibilitate, fidelitate necondiţionată faţă de organizaţie, onoare de clică, intransigenţă faţă de sine şi de ceilalţi, o viaţă de familie fără cusur; pe scurt, pe cale de a se cristaliza evident, dar fără adinci rădăcini morale, acele „virtuţi prusace” care au devenit în istoria germană pe cât de faimoase pe atât de reprobabile, pentru că fie că în sine erau juste, fie că cel puţin conţineau unele elemente

morale reale, ele se pretau şi la o aplicare lipsită de scrupule, în scopuri sociale şi politice dintre cele mai josnice. Tribunale proprii de onoare ale SD-ului vegheau cu străşnicie asupra respectării principiilor fundamentale; a intrat de asemenea în funcţiune un «SD-Rollkommando» (Comandou secret de şoc al SD-ului — Nota trad) secret împotriva refractarilor şi nelegiuiţilor, care executa şi condamnările la moarte – pronunţate pe atunci, în principal, în propriile rânduri.

Numai graţie SD-ului lui Heydrich a reuşit Himmler să instituie cu adevărat şi să menţină puterea SS-ului. În acei ani agitaţi, dintre 1932 şi 1937, când NSDAP-ul era confruntat cu intrigi, influenţe, lupte, antagonisme, curente şi direcţii de dezvoltare, probabil că unitatea de voinţă a SS-ului nu s-ar fi putut impune fără puternica reţea a secţiilor superioare ale SD-ului, care se extinsese asupra întregii Germanii. Daluege, de pildă, începând din 1933 şeful suprem al poliţiei din Prusia şi în Reich, general de poliţie prin graţia lui Goring, se afla pe scara rangurilor SS imediat după Himmler (dar nu ca importanţă) şi n-a fost totuşi până în 1935/36 unealta necondiţionată a acestuia. Bineînţeles că SD-ul l-a deposedat de putere, dar aceasta de-abia mai târziu.

La preluarea puterii, Himmler a dorit să devină pe loc şeful întregii poliţii politice a Germaniei. N-a reuşit decât pentru Bavaria. Prusia a rămas în sfera de dominaţie a lui Goring.

Ameninţării salo din 4 martie 1933: „Eu nu am de făcut dreptate, ci de distrus şi de exterminat”, i-a urmat foarte curând dezvoltarea sistemului, poliţia politică devenind „Suprema autoritate în statul prusac”, iar în iunie 1933 aceasta a devenit «Geheime Staatspolizei (Gestapo)» (***Poliţia secretă de stat*** *— Nota trad.*), cu sediul în strada Prinz Albrecht din Berlin. Cu şeful de atunci al Gestapo-ului, Rudolf Diels, în vârstă de 33 ani, care venea din poliţia lui Severing (*Carl Severing, 1875-1952, – socialist de dreapta, fost Ministru de interne în mai multe perioade, şi care în 1933 a trecut de partea lui Hitler — Nota trad.*) şi nu era membru nici al partidului, nici al SA-ului sau SS-ului, dar era omul de încredere din poliţie cel mai apropiat lui Goring. Himmlcr era trup şi suflet în combaterea unor acte de teroare neplanificate ale SA-ului. Până la 30 iunie 1934 acesta a fost în mod evident cu mult mai sălbatic şi terorist decât SS-ul. Himmler nu s-a identificat cu SA-ul; împreună cu Heydrich şi cu locţiitorul acestuia de la finele anului 1933, Dr. Werner Best, el a lucrat pe cont propriu, sistematic şi din umbră. Astfel, până la mijlocul anului 1934, conducerea SS-ului a reuşit să preia una după alta poliţiile politice din Germania. Numai Prusia cu Gestapoul de la Berlin nu fuseseră încă atacate, deşi Heydrich îşi avea deja şi acolo implantaţi oameni de încredere din SD, care i-au şi făcut apoi posibilă preluarea, în martie 1934, a inimii Gestapoului, «Das Geheime Staatspolizei-Amt» (Gestapa) (*Oficiul poliţiei secrete de stat. — Nota trad.*)

Pe lângă acest nucleu al puterii, nu s-a neglijat nici extinderea organizaţiei exterioare; de asemenea, nu s-a neglijat nici întărirea prestigiului SS-iştilor care prin cinste, credinţă, camaraderie şi distincţie rivalizau cu SA-iştii; concomitent s-au format trupe proprii de şoc. Sub lozinca „spirit de corp

şi gardă” a luat naştere **SS-ul general**, ai cărui „membri susţinători” trebuiau să contribuie cu mijloacele băneşti necesare (în măsura în care aceşti bani nu erau procuraţi prin amplele acţiuni de şantaj ale SD-ului). Fostele trupe de protecţie transformate în „detaşamente politice de intervenţie” au fost mai întâi ataşate – sub denumirea de Feldjägerkorps – poliţiei regulate, apoi contopite formal cu aceasta. În realitate, după ce au fost considerabil întărite, ele s-au constituit în aşa-numitele «SS-Verfügungstruppen» (*Trupe de intervenţie-SS – Nota trad.*), îndeosebi ca «Totenkopf-Standarten» (*detaşamente „Cap de mort”*). Comandantul acestora a devenit SS-Standartenführer Eicke, sub conducerea superioară a lui Heydrich, pe atunci SS-Brigadeführer, ca şef al Poliţiei politice bavareze (şi şef al Siguranţei Reichsführer-ului SS). Efectivul SS-ului a crescut la 90.000 de oameni.

Ziua de 30 iunie 1934, pusă abil în scenă de generalii Reichswehr-ului împotriva lui Röhm, şeful statului major al SA-ului, a dat trio-ului Himmler-Heydrich-Best râvnitul prilej ca, lansându-se de pe trambulina lor solidă, să înfăptuiască printr-o „epurare generală” saltul către instaurarea statului lor SS-ist. Panica pe care au provocat-o în jurul lor, înăuntrul şi în afara partidului, a fost premisa sistematizării ulterioare a teroarei. Începând din 30 iunie, săptămâni şi luni de-a rândul s-a procedat la o epurare radicală a oponenţilor din rândurile SA-Gruppenführer-ilor, Gau- şi Kreisleiter-i, ca şi ale altor forţe politice conducătoare potrivnice sau imposibil de adus la aceiaşi numitor. Comandoul central de şoc al SD-ului şi alte comandouri SS similare, create între timp, au avut de lucru până ce ţevile pistoalelor şi box-urile s-au încins. Himmler, acum independent de SA, pe care, de altfel, îl deposedase de putere, s-a instalat ca inspector în Gestapo-ul din Berlin, pe când Goring era încă preşedintele Consiliului de Miniştri din Prusia, dar curând a devenit independent şi faţă de acesta, în urma uniformizării organizatorice a Reich-ului. Heydrich a devenit şeful Gestapoului. Cu ajutorul său, Himmler a subminat treptat influenţa generalului de poliţie Daluege, care a mai fost susţinut o vreme de ministrul de interne naţional-socialist Frick. În 1936, Himmler şi-a atins ţinta: a devenit şeful poliţiei întregii Germanii, cu un aparat al puterii fără egal.

Pentru a da o idee despre importanţa eşafodajului statului SS-ist, care s-a impus mai întâi în partid, apoi în Germania, apoi în Europa şi care era menit să imprime Reich-ului milenar adevărata sa amprentă, vom înfăţişa succint organizarea de bază a acestui întreg. Cunoaşterea sa este importantă pentru fiecare pentru ca măcar astăzi toată lumea să ştie ce rol îi fusese atribuit sau rezervat de creierul SD-ului: unora, rolul de a domni peste alţii, aidoma satrapilor orientali în antichitate; altora sarcina ca – sub flamura unor lozinci idealiste – să lupte în slujba acestui sistem toată viaţa, murind eroic; celei de-a treia categorii, să participe cu tot zelul la activitatea administrativă, cu o cotă-parte eşalonată de satisfacţii; celei de-a patra categorii – în aceasta intrând masele largi ale poporului german, până ce acestea, ele însele domesticite, puteau să se erijeze în stăpânii popoarelor străine subjugate – rolul unic de a munci; în sfârşit, unei ultime categorii,

constituite din milioane de adversari şi „elemente inferioare”, moartea prin lichidare – rapidă, lentă sau chinuitoare. Deasupra tuturor acestora: Hitler, ca personificare intangibilă şi probabil, într-o zi, chiar idolatrizată a mitului „rasă”.

Sute de mii de germani care n-au ştiut-o, nu vor crede nici astăzi că, mai mult sau mai puţin nebănuitori şi dezinformaţi, i-au slujit acestui stat SS-ist cu lealitate, cu zel şi cu toate virtuţile şi slăbiciunile lor omeneşti. Să se lămurească măcar acum, ulterior, asupra acestor realităţi.

Heinrich Himmler era Reichsführer SS şi şeful poliţiei germane, iar din august 1944 şi Comandantul suprem al armatei de rezervă germane. El se afla în fruntea întregului aparat; la el se înnodau toate firele acestei organizaţii multilaterale, ale cărei componente, deşi consonante, erau adeseori total sau relativ independente unele faţă de altele.

Himmler avea la dispoziţia sa: SD-ul, Oficiul central de siguranţă a Reichului, Statul-major personal al Reichsführer-ului SS, Oficiul Central de conducere SS, Oficiul central economico-administrativ al SS-ului şi trupele SS.

SD-ul în frunte cu Heydrich şi locţiitorul său Best. Ulterior, după asasinarea lui Heydrich în Cehoslovacia, cu Ernst Kaltenbrunner, a fost împărţit mai întâi în şapte, iar până în toamna anului 1939 în douăsprezece secţii superioare, ale căror teritorii coincideau de cele mai multe ori cu Cercurile teritoriale de apărare ale armatei germane:

- Secţia superioară de Est a SD-ului, cu sediul la Berlin (teritoriul Corpului III de armată);
-Secţia superioară Stettin - este vorba de oraşul polonez Szczecin - (teritoriul Corpului II de armată);
- Secţia superioară Königsberg - oraşul polonez Chojna - (teritoriul Corpului I de armata);
- Secţia superioară Vest, cu sediul la Frankfurt pe Main (teritoriul Corpului IX de armată la Kassel şi al Corpului XII de armată la Wiesbaden);
- Secţia superioară Düsseldorf (teritoriul corpurilor de armată XIV, XV sau XVI?);
- Secţia superioară Sud-Vest, cu sediul la Stuttgart (teritoriul Corpului V de armată);
- Secţia superioară Nord-Vest cu sediul la Hanovra (teritoriul Corpului VI de armată la Münster şi al Corpului XI de armată la Hanovra);
- Secţia superioară Hamburg (teritoriul Corpului X de armată);
- Secţia superioară Elba, cu sediul la Leipzig (teritoriul Corpului IV de armată);
- Secţia superioară Sud cu sediul la Münchcn (teritoriul Corpului VII de armată la München şi al Corpului XIII de armată la Nürnberg);
- Secţia superioară Austria cu sediul la Viena (teritoriul Corpului XVII de armată la Viena şi al Corpului XVIII de armată la Salzburg);
- Secţia superioară Sud-Est cu sediul la Breslau - este vorba de oraşul polonez Wroclaw - (teritoriul Corpului VIII de armată).

Când a izbucnit războiul, din SD şi din Poliţia de Siguranţă s-a creat «Reichssicherheits-Hauptamt» (*Oficiul central de Siguranţă al Reich-ului, în lb. germană prescurtat RSHA — Nota trad.*). Activitatea secţiilor superioare a

trecut pe seama a aproximativ 50 de secţii ale SD-ului. Forul administrativ suprem fusese până atunci «SD Hauptamt Berlin», cu trei secţii centrale. Începând din toamna anului 1939 în RSHA au funcţionat Oficiul III (Ştiri interne), VI (Ştiri externe) şi VII (Arhivă şi cercetare) – aparţinând în exclusivitate SD-ului.

Fiecare din aceste secţii avea, atât în Germania cât şi în străinătate, numeroase subsecţii şi servicii şi în plus un întins aparat secret, dispunând uneori de cabluri telefonice proprii, cu numere secrete, ca şi de „oameni de paie” cu pseudonime inofensive.

Reţeaua SD-ului avea cinci categorii de colaboratori, care, la rândul lor, nu ştiau decât în cazuri rarisime unii de alţii sau despre felul în care erau apreciaţi de către SD: persoane de încredere, agenţi, informatori, complici mânaţi de obicei de scopuri josnice şi persoane dubioase, cu desăvârşire corupte, care trebuiau, deci, să fie în permanenţă supravegheate. Tot ceea ce înregistra reţeaua de informaţii referitor la stat, politică, partid, economie, societate, viaţă particulară sau orice altceva, zi de zi, an de an, fie în mod sistematic, fie printr-o acţiune individuală sau întâmplător, era depus în Centrală, unde se păstra un exemplar al informaţiei în Arhiva secretă; alte două exemplare mergeau la Şeful secţiei superioare a SD-ului, în a cărui competenţă intra chestiunea respectivă. Acesta păstra un exemplar în arhiva proprie – la care avea acces numai el sau locţiitorul său, iar pe cel de-al doilea trebuia să-l pună în siguranţă împreună cu tot materialul într-un loc doar de el ştiut. Un cunoscător temeinic al SD-ului a descris acest mecanism, după curn urmează:

„Nu există nimic (de oarecare importanţă politică) care să nu se fi aflat în această arhivă. Au fost spionaţi miniştri, au fost consemnate toate faptele, bune şi rele, ale unor gauleiter-i, Reichsleiter-i, personalităţi de vază, dar şi ale unor naziști sau antinaziști, absolut obscuri. Au fost înregistrate legăturile amoroase, obiceiurile, cheltuielile şi nevoile băneşti ale unor personalităţi mari şi mai mărunte, profiturile şi pierderile unor industriași de frunte şi bancheri, ale tuturor notabilităţilor din partid şi stat, din societate, biserică şi asociaţii, poftele şi micile lor slăbiciuni omeneşti, corespondenţa şi relaţiile lor sociale. Suspecţii sau cei care ar fi putut deveni suspecţi erau „prinşi” în aceste acte, prieteni şi tovarăşi de idei erau suspectaţi şi n-a existat nici o corupţie care să nu fi putut fi dovedită prin arhiva secretă a Centralei SD-ului. Dar şi diplomaţii, oamenii de stat străini şi politicienii îşi aveau dosarul personal ca şi personalităţi din străinătate, care au jucat cândva un rol în politică sau ar fi putut fi seduşi să-l joace”.

Inelul intern al membrilor SD-ului era cunoscut numai conducerii; în marele inel exterior, de obicei, membrii nu ştiaju nimic unii despre alţii. Când în a doua jumătate a anului 1934 şi la începutul lui 1935 „răzbunătorii lui Röhm” au ucis 155 de Führer-i SS, — de fiecare cadavru era prins un bileţel cu însemnul «RR» (*Răzbunătorii lui Röhm*) – anonimatul s-a accentuat şi mai mult. Numărul membrilor se cifra la multe zeci de mii. Din estimări demne de încredere rezultă că, până la izbucnirea războiului – dacă se include şi armata de spioni, agenţi şi denunţători – membrii SD-ului numărau cca 100.000 –

120.000 de persoane, iar în timpul războiului numărul lor s-a dublat. Ei erau implantaţi sau repartizaţi în şi pe lângă toate forurile de conducere şi toate punctele de contact de o anumită importanţă în întreg aparatul de stat, în economie şi în societate – ca organe executive neobosite şi fanatice ale planului SS-ului, ţinuţi în mână şi conduşi de Heydrich, ulterior de Kaltenbrunner, pentru şeful statului SS-ist Himmler — sluga führer-ului Adolf Hillci.

Această organizaţie n-ar fi putut funcţiona fără un aparat poliţienesc atotcuprinzător, care să nu ţină seama de nici o normă de drept constituţional şi îndeosebi de organele de justiţie. Aşa se face că, foarte curând, SS-ul a pus sub controlul său legătura poliţiei germane cu Ministerul de Interne al Reichului (până ce, în timpul războiul Himmler însuşi a devenit în cele din urmă ministru de interne) şi a dizolvat legătura ei cu Justiţia (poliţia fusese un organ auxiliar al procuraturii). După ce, sub lozinca „Dreptul este ceea ce foloseşte poporului german”, Göring „eliberase” deja în martie 1933 poliția politică a Prusiei de dependenţa ei faţă de procuratură. Dr. Werner Best a creat în acest scop o bază juridică; trimis ca şef al „Secţiei juridice” a Gestapo-ului la nou înfiinţata „Academie pentru dreptul german”, el a îmbrăcat maxima lui Goring, atât de semnificativă pentru cel d e-al III-lea Rcich, într-o forma pretins ştiinţifică din punct de vedere juridic, enunţând (şi impunând-o totodată): „Dreptul este ceea ce foloseşte Statului”. Pornind de la acest enunţ, bunul plac al celor ce deţineau acest puternic instrument poliţienesc îi era în mod „legal” deschise toate uşile. Introducerea aşa-numitelor „Ordine ele arestare preventivă”, o nouă sugestie dată de Best lui Heydrich şi pusă imediat în aplicare, a stăvilit oricare control judecătoresc asupra arestări, calea către lichidarea adversarilor naţional-socialismului era liberă.

În Republica de la Weimar, poliţia germană avusese trei ramuri, care se suprapuneau parţial: «Poliţia Siguranţei», încazarmată şi neîncazarmată (SIPO), numită în Prusia «Poliția de pază» (Schupo), cu sarcina de a menţine ordinea şi securitatea în stat; «Poliţia administrativă» (pentru circulaţie, meserii, instituţii sanitare, pompieri și altele); în sfârşit «Poliţia judiciară» (Kripo). Himmler i-a mai lăsat Ministerului de Interne doar Poliţia administrativă. Tot restul a fost concentrat, la 17 iunie 1936 la Oficiul central al poliţiei de siguranţă – în a cărui ordine se afla şi Gestapoul, apoi în toamna anului 1939, la Oficiul central de siguranţă al Reich-ului. Din punct de vedere organizatoric, RSHA-ul era împărţit în Gestapo, cu «Oficiul poliţiei secrete de stat» (Gestapa); în SD și în «Reichskriminalpolizeiamt» (RKPA). Reorganizarea completă a aparatului s-a realizat oficial de-abia începând din 1936, deoarece până atunci Himmler fusese – pe vremea când Göring era prim-ministru al Prusiei – „doar” inspector al Gestapa-ului. La 10 februarie 1936, această instituţie a devenit, în sfârşit, prin lege., instanţa supremă a Reich-ului, iar Himmler, acum cu desăvârşire independent de Göring, a devenit stăpânul absolut al poliţiei germane.

El i-a lăsat „locţiitorului” său, general de poliţie şi SS-Obergruppenführer Kurt Daluege, doar poliţia pentru paza ordinei. Dar şi

aceasta a fost tot mai mult asimilată de SS, până când „Cadrele superioare ale poliţiei şi SS Führer-ii” au pus stăpânire pe toate posturile de comandă din Germania. Poliţia Siguranţei a fost predată din capul locului de Himmler celui mai apropiat colaborator al său, Reinhold Heydrich, SS Gruppenführer, şef al SD-ului şi din acel moment şi şeful Gestapa-ului din Berlin. Reţeaua organizatorică a Poliţiei secrete de stat s-a extins asupra întregii Germanii prin numeroase aşa-numite Stapo-Leitstellen (posturi de conducere din Poliția de stat). Centrala, Gestapa, a funcţionat cu trei Secţii principale:

- Secţiei I i s-au subordonat posturile de conducere din Poliţia de stat, ca şi întreaga administraţie a Gestapoului. Serviciul de personal și arhiva care nu avea un şef propriu şi îşi primea dispoziţiile de la „Biroul aghiotantului lui Heydrich”.
- Secţia a II-a se ocupa de aşa numita „Pază internă”.Ea era defalcată în: II A - opoziţia de stângă; II B – biserici, evrei, francmasoni; II C – opoziţia de dreapta, II D – arestare preventiva; II E – economie; II F – registratură; II G – serviciul de pază; II H – partidul; II N – referate privind ştirile; II S – homosexualii. Deci, Secţia a II-a ordona arestări şi emitea, între altele, şi odioasele „Ordine de arestare preventivă”; şefii tuturor acestor secţii erau în subordinea directă a şefului Gestapa-ului.
- Secţia a III-a se ocupa de trădarea de ţară şi contraspionaj; ea avea referenţi speciali pentru toate ţările Europei; vreme îndelungată l-a avut ca şef pe Best, care îl reprezenta pe Heydrich ca şef al Gestapa-ului.

După ce, în septembrie 1939, s-a înfiinţat RSHA-ul, toată Gestapa i-a fost anexată sub denumirea de Oficiul IV; secţia Arest preventiv, cartotecă şi păstrarea actelor a primit cu vremea Numărul 6 al Grupei A – referenţi speciali (astfel că în ultimii ani, de pildă, ordinele de arestare preventivă nu mai purtau însemnul D II ci IV-(DII).

Poliţia judiciară a Reich-ului era în subordinea fostului consilier criminalist şi ulterior SS Gruppenführer Nebe, care fusese naţional-socialist încă de pe vremea poliţiei lui Severing; apoi, ca specialist şi om de încredere al lui Göring, l-a subminat pe fostul şef al Gestapoului, Rudolf Diels, după care i-a slujit pe Heydrich şi Himmler, pentru ca, în timpul războiului să colaboreze de la un moment dat şi cu opoziţia. Despre el va mai fi vorba. RKPA-ul a înfăptuit, între altele, întreaga politică de arestări preventive împotriva unor reali sau presupuşi criminali.

Toate posturile-cheie ale Oficiilor I – «Organizare», II – «Finanţe şi tehnică», III – «SD-ul intern», IV – «Gestapo», V – «Kripo», VI – «Serviciul secret de informaţii», VII – «Arhivă şi cercetare» din cadrul RSHA-ului erau ocupate de oamenii Siguranţei din Reichsführung SS. În perioada extinderii în Europa a celui de-al III-lea Reich, majoritatea acestora au preluat în străinătate funcţii teroriste atotputernice, după ce în Germania „aparatul” fusese puternic dezvoltat şi asigurat.

În sfârşit, în afară de SD şi de politie, Himmler mai dispunea şi de armata SS propriu-zisă. Ea se defalca în trupe de intervenţie SS (în timpul războiului cu SS-işti proveniţi din diferite legiuni străine din toate ţările lumii) şi în formaţiunile „Cap de mort”. În 1936, efectivul lor număra cea 210.000

oameni: 90 la sută trupe de intervenţie, 10 la sută formaţiuni „Cap de mort”; către sfârşitul războiului, rotund l.000.000 de oameni: aproximativ 30.000 membri ai formaţiunilor „Cap de mort”, cam tot atâţia legionari străini şi cca 950.000 oameni în trupele SS. Acestea erau împărţite în divizii şi «Standarte»; fiecare «Standarte» era echivalentă cu un regiment, deci cu un efectiv de cca 3.000 de oameni. Laolaltă, ele formau o armată cu dotare proprie şi în parte şi cu arsenale proprii – o contrapondere bine calculată faţă de armata germană propriu-zisă (Wehrmacht), după ce, prin eliminarea SA-ului lui Röhm şi potrivit „teoriei celor doi piloni” a lui Hitler – un pilon al celui de-al III-lea Reich este Partidul, al doilea pilon este armata – aceasta căpătase o importantă prea mare. Extrem de semnificativ este faptul că, până în 1944, generalii Wehrmacht-ului s-au opus să-i recunoască lui Himmler gradul de general: în timp ce fiecare din comandanţii săi de divizie, cu rangul de „SS Gruppenführer şi general al trupelor SS”, ca şi generalii din poliţie, fusese de mult confirmat de armată în rangul de general, însuşi lui, „atotputernicului” SS-ului, nu i-a fost permis să se intituleze general. El n-a uitat niciodată această umilire din partea generalilor Wehrmacht-ului şi, de la 20 iulie 1944, când a devenit „Comandantul suprem al Armatei Patriei” i-a făcut să simtă amarnic răzbunarea sa.
Trupele de intervenţie, ulterior Waffen SS, şi formaţiunile «Cap de mort» erau în subordinea Oficiului central al SS-ului, Berlin. Până la izbucnirea războiului, acesta a fost condus de SS Obergruppenführer Heissmeyer. În 1939, acestui Oficiu central al SS-ului sub comanda SS Gruppenführer-ului Pohl i s-au mai ataşat Oficiul Central al SS-ului pentru administraţie şi construcţii precum şi Oficiul Central al SS-ului pentru economie. În 1942, Himmler a ordonat contopirea acestor două oficii din urmă sub denumirea «SS Wirtschafts-Verwaltungs-Haupt-amt» SS WVHA (*Oficiul central economico-administrativ al SS-ului, prescurtat SS WVHA şi folosit ca atare în cuprinsul lucrării. — Nota trad.*). Avându-l şef pe Pohl, SS-WVHA-ul a administrat, printre altele, toate lagărele de concentrare.

Waffen-SS a devenit trupa specială de luptă a lui Himmler pentru cucerirea Europei. Ea şi-a îndeplinit această misiune luptând din răsputeri. Era mândră de a fi „elita führer-ului”, acum mai mult regimente de asalt, decât trupe de protecţie. Victoriile lor erau urmate îndeaproape de comandourile de lichidare ale SD-ului, denumite «Einsatzkommandos». Cât idealism german naiv – infantil şi bărbătesc – asociat fireşte cu un sălbatic impuls de înrobire s-a folosit în rândurile acestor trupe pentru extinderea sclavajului general şi a sistemului statului SS-ist! Himmler avea nevoie şi de acest tip de oameni, pentru ca, într-o bună zi – când misiunea soldaţilor se va fi încheiat – să reţină din rândurile lor pe cei apţi să menţină noul „regiment germanic de stăpâni”, ca „elită”', naţional-socialistă.

În schimb, formaţiunile „Cap de mort” au fost organizate din capul locului ca gardă de „spărgători de oase” împotriva adversarilor politici interni, După cum am mai amintit, prima lor «Standarte» a luat fiinţă în 1933 din aşa-numitele «Detaşamente politice de intervenţie» ale Poliţiei bavareze de sub comanda SS Standartenführer-ului Eicke, care făcuse războiul mondial 1914-

1918 şi fusese ofiţer german. Această nouă formaţie de SS-işti, de o ferocitate ieşită din comun, a fost instruită ca efectiv de pază al lagărelor de concentrare, în 1934 s-a creat pentru Eicke postul de «Inspector al lagărelor de concentrare» în care calitate el a şi început să dezvolte energic, fără scrupule şi foarte eficient acea primă Standarte până ce a adus-o la amploarea formaţiunilor SS Cap de mort de mai târziu. După izbucnirea războiului el a fost transferat la trupele SS; general fiind, a căzut în 1943 pe front, la Demiansk în Rusia.

În decursul anilor, Himmler a făcut tot felul de reorganizări ale formaţiunilor, cât şi oficiilor SS pentru a adapta mereu mijloacele la noile condiţii schimbate şi pentru ca instrumentul puterii să rămână operativ. Dar aceasta nu i-a reuşit întotdeauna; în unele domenii s-a dezvoltat o birocraţie SS, care nu servea câtuşi de puţin ţelurilor propriu-zise ale lui Himmler. În cele din urmă, nici el n-a mai putut ţine în frâu acest „întreg" deoarece chiar şi ambiţiile personale ale numeroşilor săi „Unterführer" şi referenţi au prejudiciat eficienţa aparatului. Într-un anume sens, Himmler însuşi era un birocrat, care ţinea să guverneze statul SS-ist ca pe un sistem de stăpâni şi sclavi, organizat perfect de sus şi până jos, pentru a putea fi – în toate compartimentele sale şi în orice moment – dominat. În jurul propriei sale persoane a instituit un aşa-numit stat-major personal al Reichsführer-ului SS, iar sarcinile conducerii superioare au fost concentrate la «SS Führungshauptamt», prescurtat: SS-FHA (*Oficiul central de conducere al SS-ului. — Nota trad.*), cu numeroasele sale subsecţii. Funcţiile se suprapuneau şi se contracarau adesea. Nu încape însă nici o îndoială că, dacă războiul ar fi fost câştigat de Germania, Himmler ar fi reuşit să desfacă din nou legăturile încurcate şi să întindă pentru multa vreme peste Germania şi peste Europa o reţea ca de oţel, eficientă şi trainică. Pentru că el a fost un extraordinar planificator şi organizator, căruia doar ritmul prea tumultuos al desfăşurării evenimentelor i-a creat un timp dificultăţi. «Oficiul central SS pentru probleme rasiale şi Colonizare» avea misiunea de a păstra intactă ideea iniţiala de „Ordin", caracterul de corp de elită, de a avea grija de selecţia continuă a păturii de stăpânitori ai statului SS-ist şi de a-i asigura atât în Germania cât şi în Europa – colaborând cu restul aparatului puterii, prin exterminări, strămutări ale populaţiei şi atribuiri teritoriale - fundamentul dominaţiei.

SS-ul şi lagărele de concentrare

SS-ul, aşa cum l-a conceput şi realizat Himmler, urmărea două scopuri: pe de o parte formarea noii pături de stăpânitori şi pe de altă parte eliminarea oricărei opoziţii. Principiul fundamental al unuia dintre cei mai crunţi împăraţi romani: „Atâta timp cât se tem de mine, n-au decât sa mă urască" a fost şi principiul lui Himmler, iar la afecţiune – şi ea impregnată de anumite simţăminte de teamă – el nu se aştepta decât de la pătura stăpânitorilor aleşi de la SS-ul său. Astfel, el a întins peste întreaga ţară un

sistem al „spaimei de teroare”, care nu îşi găseşte egal în istoria popoarelor avansate din punct de vedere cultural. Lagărele de concentrare n-au fost decât expresia cea mai cumplită a acestui sistem, cuprinzând pe multiple planuri toate domeniile vieţii publice şi particulare şi constituind totodată mijlocul său cel mai eficient de acţiune.

Lagărele de concentrare n-au fost o invenţie a lui Himmler. Dar Heydrich le-a desăvârşit potrivit unei concepţii unitare. SS-ul le-a transformat în cel mai cutremurător capitol al Germaniei. Scopul principal al lagărelor de concentrare a fost eliminarea oricărui adversar, real sau potenţial, al dominaţiei naţional-socialiste. Izolarea, defăimarea, degradarea, zdrobirea şi nimicirea – iată formele în care acţiona teroarea. Cu cât mai drastic, cu atât mai bine, cu cât mai temeinic, cu atât mai durabil. Aici nu se punea problema „dreptăţii”; mai bine să arunci zece nevinovaţi în spatele sârmei ghimpate, decât să pierzi din ochi un oponent real. Această practică avea apoi drept consecinţă imediată şi celălalt scop scontat; înspăimântarea celorlalţi nouăzeci la sută. Se spera astfel să se înăbuşe în faşă orice opoziţie, neîngăduindu-i câtuşi de puţin să ajungă la dezvoltare organizată, iar dacă totuşi aceasta s-ar fi manifestat cât de cât, să i se taie orice posibilitate de a se extinde.

Creierele conducătoare ale SS-ului, în fruntea tuturor Heydrich şi Best, au abordat şi îndeplinit această sarcină cu o temeinicie cu adevărat germană. Mobilurile de care s-au lăsat animaţi n-au fost numai de natură sadică; ele corespundeau întru totul unei înclinaţii generale a poporului german de a porni de la anumite tipuri de ideal şi de a justifica prin ele orice act de barbarie. Dacă este adevărat că, după atentatul săvârşit în Cehoslovacia împotriva sa, Heydrich, cu coloana vertebrală ciuruită, aştepta în Praga, pradă unor dureri cumplite, o moarte lentă şi torturat de insuportabile mustrări de conştiinţă, îl implora pe Dumnezeu să-l ierte pentru inimaginabilele suferinţe pe care le pricinuise unor mase de sute de mii de oameni, atunci aceasta s-ar integra perfect în următoarea imagine: vălul amăgitor al unor pretinse idealuri fusese sfâşiat, ne mai rămânând decât răutatea nimicitoare care slujise drept unealtă. „Stăpânitorii” au fost întruchiparea celor mai întunecate instincte în poleială naţional-eroică. Conduşi de reprezentările despre puterea şi virtuţile „germanice”, ei şi-au arogat dreptul de a se purta cu „ceilalţi” după bunul lor plac. Nu respingeau nici un mijloc. Duşmanii trebuiau făcuţi inofensivi, deci erau exterminaţi: măcinaţi treptat prin muncă, spetiţi până la epuizare în sute de feluri, spânzuraţi, împuşcaţi, gazaţi. Alegerea modalităţii depindea, de la caz la caz, de considerente subordonate scopului principal, nimicirea.

Pentru că de existenţa lagărelor de concentrare SS-ul lega şi nişte ţeluri secundare. În primul rând, în lagărele de concentrare membrii formaţiunilor „Cap de mort” îşi făceau călirea.

În acest scop, aici toate instinctele de ură, putere şi oprimare erau trezite şi amplificate în practică până la incandescenţă. Specialişti ai brutalităţii, cruzi şi lipsiţi de orice sentimente umane, ce mărşăluiau ca dervişii în urma steagurilor fluturânde ale profetului lor, în timp ce în stânga

şi în dreapta victimele fanatismului lor cădeau cu miile – iată de ce avea nevoie Himmler când se punea problema nu numai de a ţine în frâu poporul german, ci şi de a pune stăpânire pe o lume atât de felurită cu „rasele ei inferioare”.

Antrenamentul psihologic al formaţiunilor „Cap de mort” era cu adevărat desăvârşit, în primul rând, tinerii ce fuseseră destinaţi pazei în lagărele de concentrare, alcătuind aşa-numitele echipe de bază, erau dresaţi după toate regulile artei cazone prusace: până „le lua fundul foc”, cum sună cunoscuta expresie cazonă a subofiţerilor:
„Ca să deveniţi bărbaţi germani oţeliţi şi să nu staţi în faţa acestor suboameni ca nişte molii”, cum obişnuia să spună tradiţionalistul Eicke.

După ce aflaseră îndeajuns pe propria lor piele ce poate însemna un asemenea regim cazon, erau lăsaţi să se năpustească asupra deţinuţilor. Asupra acestora îşi dezlănţuiau ei dubla lor furie: cea datorată regulamentului de instrucţie pe care până mai ieri trebuiscră să-l suporte, dar care, odată depăşit, le apărea ca un model şi ca expresie a unei vieţi cu adevărat bărbăteşti, şi furia faţă de oponenţii naţional-socialismului. Cel care se dovedea deosebit de destoinic în practicarea durităţii era repede promovat. Cel care se dovedea prea blând, sensibil la „Sentimentalisme”, milos faţă de semeni, era fie zvârlit afară, fie, dacă făcuse în vreun fel cauză comună cu deţinuţii, degradat în front, apoi tuns chilug, bătut cu 25 de lovituri de ciomag şi alăturat „suboamenilor„. Aceasta s-a întâmplat de mai multe ori, mai ales în primii ani ai lagărelor de concentrare. Majoritatea „şefilor„ acestor echipe de pază datorau tocmai sadismului lor faptul că, pornind de la gradul de simplu soldat, făcuseră rapid carieră, înainte de a prelua „sarcinile de conducere” propriu-zise, trebuiau să mâi treacă proba unui curs special, care avea loc la indicaţiile lui Heydrich, întotdeauna în lagărul de concentrare de la Dachau. Acolo au fost formaţi mai târziu şi toţi comandanţii lagărelor de concentrare. Caracterul unitar al antrenamentului era asigurat, iar faptul că au existat întotdeauna suficiente prilejuri de a-l executa îl va dovedi această relatare pe parcursul ei. Un al doilea scop secundar de ordin material al lagărelor de concentrare era racolarea şi folosirea unor sclavi pentru muncă – proprietate a SS-ului, care nu trăiau decât pentru satisfacerea cerinţelor stăpânilor lor, atâta timp cât erau lăsaţi să trăiască. Îl vom informa pe cititor asupra proporţiilor şi asupra metodelor de care făcea uz statul SS-ist în exploatarea fără margini pe care o practica. Ele depăşesc cu mult chiar şi uzanţele antice căci, după cum se știe, Cato a spus că boii şi sclavii trebuie bine hrăniţi, pe când pătura stăpânitoare a acestei Germanii şi-a putut permite să procure pur şi simplu noi mase de sclavi ai muncii, atunci când cele vechi nu îi mai ajungeau sau se uzaseră. Chiar şi pentru aceasta exista o „acoperire” etică pentru deplina adormire a conştiinţei germane şi aşa serios narcotizate: educarea pentru muncă a celor „ce nu vor să muncească” şi folosirea „sabotorilor” politici la munci utile!

N-a existat nici o barbarie comisă vreodată de germani denaturaţi, care să nu fi fost împletită cu idealuri măreţe. Astfel, Himmler şi SD-ul foloseau lagărele de concentrare şi pentru a promova un pretins progres al omenirii

prin experienţe ştiinţifice în stil mare. De ce să nu măcelăreşti în mod util nişte fiinţe care oricum erau destinate stârpirii? Nu este oare veche dorinţa arzătoare de a avea pe mână destui criminali pentru a testa pe ei acţiunea nocivă sau tămăduitoare a anumitor otrăvuri? Aici, „criminalii” se numărau cu zecile de mii. Şi ce câmp de acţiune ideal: ermetic faţă de orice „sentimentalisme umanitare„ din afară, necontrolabil de către oameni de ştiinţă mânaţi de o gelozie meschină, neîngrădit de nici o problemă de „consimţământ” – ce-i trebuia mai mult tipului de stăpânitor pe plan medical al mileniului viitor, medicul SS?

Cu cât trecea timpul, cu atât SS-ul îndrăgea mai mult lagărele de concentrare. Numai aşa se explică faptul că, încă înainte de extinderea în Europa a naţional-socialismului, numărul lagărelor a sporit mereu, în loc să scadă sau, cel puţin, să rămână staţionar. Dacă comunitatea germană naţional-socialistă devenea din an în an tot mai pură şi mai puternică, aşa cum pretindeau întruna Hitler şi Goebbels, atunci era cu neputinţă ca înăuntrul ţării numărul adversarilor să crească. Într-adevăr, lagărele de concentrare şi-au îndeplinit cu prisosinţă principala lor sarcină, asociată firește şi cu alte mobiluri şi circumstanţe: opoziţia generală faţă de regim a unor părţi nemulţumite ale populaţiei a devenit tot mai slabă. Lagărele ar fi dispărut dacă Gestapo-ul ar fi făcut arestările doar pe criteriul opoziţiei faţă de regim. Aşa-numitele scopuri secundare – înspăimântarea populaţiei, folosirea muncii de sclavi şi menţinerea lagărelor ca baze de antrenament şi experimentare a SS-iştilor – au trecut aşadar, în ceea ce priveşte motivarea internărilor în lagărele de concentrare, tot mai mult pe primul plan, până când războiul european dezlănţuit de Hiller, pus la cale şi pregătit sistematic de el şi de SS-işti, a dus la o foarte mare dezvoltare a lagărelor. Monstruozitatea lor a luat până la urmă – ca şi războiul însuşi – nişte proporţii cărora regimul nu le mai putea face faţă. În cele din urmă, SS-ul împreună cu propriile sale lagăre au fost mânaţi, aproape văzând cu ochii, spre propria pieire.

Tipul şi numărul lagărelor de concentrare în Germania

Primele lagăre de concentrare organizate în Germania nu reprezintă încă tipul pus ulterior la punct de SS. În număr de aproximativ 50, ele au fost înfiinţate în 1933 în special de SA. Majoritatea se aflau în Berlin şi în împrejurimile acestuia, un număr mai mic în Germania centrală, mai ales în Saxonia şi Turingia, precum Lichtenburg, Sachsenburg, Hohenstein, Bad Sulza, Colditz, iar câteva în alte regiuni ale Germaniei, ca de pilda lagărul Heuberg de lângă Stuttgart, care a fost înfiinţat în martie 1933 prin folosirea fostei tabere de instrucţie militară Heuberg, şi putea încă de pe atunci să cuprindă până la trei mii cinci sute de deţinuţi politici. Imediat după întronarea dominaţiei naţional-socialiste, SA-ul a deportat cu predilecţie adversari politici, în primul rând comunişti sau persoane considerate ca atare, în cazărmi, cazemate, fabrici abandonate, depozite periferice, vechi burguri, desfătându-se acolo cu schingiuirea victimelor. Chiar şi aşa-numita

«Feldpolizei» a domnului Göring, până în 1934 garda sa personală, în ale cărei rânduri cei mai sălbatici ucigaşi îşi găseau o întrebuinţare şi o uniformă pe măsură, şi-a instalat în propria ei cazarmă din Berlin, General-Pape-Strasse, un lagăr de concentrare pentru adversarii primului ministru al Prusiei, în lagărul de concentrare «Columbia-Haus» din Berlin s-au săvârşit cele mai abjecte atrocitaţi imaginabile.

Deoarece în acele luni furtunoase, când germanii participau cu entuziasm la ascensiunea naţional-socialismului au fost arestaţi tot mai mulţi oameni, fără ca cei apropiaţi să poată afla ceva despre soarta lor, la sediile centrale ale politiei, justiţiei şi anumitor foruri administrative din Berlin s-au adunat maldăre de cereri, contestaţii, intervenţii, uneori chiar şi proteste ale „cercurilor naţionale”, vizate şi ele. În „acţiunile”' sale, SA-ul nu era prea selectiv: foarte curând, „reacţiunea”' i-a devenit la fel de odioasă ca şi „stânga” (uneori chiar şi mai mult). Rudolf Diels, şeful Gestapoului pe atunci proaspăt înfiinţat de Göring, şi-a convins patronul că, practicate mai multă vreme, metodele sălbatice nu pot decât să dăuneze prestigiuluj statului naţional-socialist şi că, în plus, închisorile obişnuite se dărâmă din cauza supraaglomerării; ar trebui, deci înfiinţate lagăre adevărate, care să fie predate Gestapo-ului, politiei şi autorităţilor judiciare, luându-se măsuri ca activitatea să se desfăşoare „în ordine”. Göring, căruia nu-i repugnau excesele faţă de deţinuţii politici – cu excepţia cazurilor în care era vorba de protejaţi de-ai lui – ci puterea crescândă a SA-ului, a fost de acord. Diels a preluat pe rând aproape toate lagărele de concentrare improvizate iniţial şi, cu excepţia câtorva, printre care şi Columbia-Haus din Berlin, le-a dizolvat până în martie 1934.

Au rămas atunci în fiinţă în primul rând lagărele de la Oranienburg şi Dachau. În ambele locuri, în perimetrul unei fabrici părăsite sau al unei foste cariere de pietriş, unde se găseau doar câteva barăci, SS-iştii au cazat deţinuţii aşa-numiţi «Schutzhäftlinge». Heydrich le-a denumit din capul locului lagăre de concentrare. Abia preluase în martie 1934 – ca locţiitor al lui Himmler – Gestapa din Berlin, că i-a şi trimis în aceste lagăre pe arestaţii politici care i se păreau demni de „un tratament special”. După 30 iunie 1933 a început să dezvolte sistematic ambele lagăre şi în mod special pe cel de la Dachau. De aceea, lagărul de concentrare Dachau a devenit repede în Germania o noţiune în sine: populaţia spunea frecvent despre cineva care era internat într-un lagăr că „se află la Dachau”, chiar dacă fusese trimis într-unul din celelalte lagăre.

Doar aşa-numitele lagăre ale justiţiei din mlaştinile oldenburgice, Papenburg, Esterwege şi alte câteva ce formau cu acestea o unitate, au fost lăsate de SS în afara sferei sale nemijlocite de putere, deşi acolo îşi făceau „serviciul” şi membri ai săi alături de organele de pază ale justiţiei şi, până la mijlocul anului 1934, alături de SA. Lagărele «Emsland», cum erau ele numite, erau considerate de toţi deţinuţii drept cele mai îngrozitoare. Formal, aici ar fi trebuit să fie trimişi numai deţinuţi criminali, dar au fost deportaţi „în mlaştini” şi foarte mulţi arestaţi politici, precum şi deţinuţi pentru „înaltă trădare” şi „trădare de ţară”. „Controlul” autorităţilor judiciare germane n-a

împiedicat ca, uneori, un SS Führer să preia funcţia de comandant al lagărului. Dar aparenţa de independenţă a fost, ce-i drept, păstrată. În timpul războiului, organele justiţiei militare s-au folosit de aceste lagăre pentru a-şi lăsa deţinuţii să aştepte în condiţii de lagăr de concentrare până la sfârşitul glorios al războiului, când de-abia urma să înceapă – potrivit indicaţiei lui Hitler – perioada propriu-zisă de detenţie. La sfârşit, în lagărele de concentrare din mlaştini se aflau aproximativ 40.000 de deţinuţi. Pe atunci, despărţirea de SS nu mai avea de multă vreme vreo importanţă reală, deoarece întreaga poliţie germană, din care proveneau şi organele de pază din justiţie, era subordonată lui Himmler. În măsura în care era vorba de deţinuţi criminali, trimiterea în lagărele justiţiei se făcea de către RKPA, care şi-a avut iniţial sediul la Berlin, iar mai târziu la Fürstenberg (în Mecklenburg), unde se găsea şi şcoala de instruire a cadrelor Siguranţei Reichului. Făcând abstracţie de Dachau şi de lagărele „Emsland”, primele lagăre de concentrare n-au avut niciodată mai mult de maximum 1.000 de internaţi, de obicei însă doar câteva sute (care, din această cauză, erau cu atât mai expuşi bunului plac al torţionarilor lor). Viaţa în primele lagăre de concentrare desfide orice descriere. Reiatările puţinilor vechi deţinuţi care au supravieţuit acelor ani concordă în afirmaţia că n-a existat nici o formă de sadism pervertit pe care SS-iştii să n-o fi practicat-o. Dar acestea erau doar acte de bestialitate individuală, nu constituiau încă un sistem organizat perfect, cu sânge rece, care să cuprindă mase. Performanţa aceasta a înfăpluit-o de-abia SS-ul.

Înccpând din 1936 formaţiunile «Cap de mort» îşi alegeau amplasamente fixe, organizate de la bun început pentru multă vreme. Lagăre de concentare, cazărmi SS şi colonii SS au fost proiectate şi dezvoltate ca unităţi inseparabile. Astfel au luat fiinţă cele trei lagăre principale ale SS-ului: Dachau de lângă München, care a fost menţinut şi extins; Buchenwald de lângă Weimar, care a fost înfiinţat în vara lui 1937, şi Sachsenhausen lângă Berlin-Oranienburg. După cum se poate observa, ele au devenit – în sudul, centrul şi nordul Germaniei – marile «Stammlager» ale SS-ului (*lagăre-mamă situate în cazărmi – Nota trad.*). Lagărele mai mici au fost în parte desfiinţate, internaţii lor fiind transferaţi în lagărele mari, în parte ataşate acestora ca nişte comandouri exterioare. Mai târziu s-au adăugat lagărele de concentrare Gross-Rosen de lângă Striegau (voievodatul Breslau), Flossenbürg de lângă Weiden în Bavaria, în Palatinatul superior – în apropierea graniţei cu Cehoslovacia, apoi Neuengamme de lângă Hamburg, Ravensbrück în Mecklenburg ca lagăr de concentrare pentru femei şi, după cucerirea Austriei, Mauthausen de lângă Linz.

Conducerea, organizatorică şi coordonarea tuturor lagărelor de concentrare din Germania se realiza de la Berlin încă din toamna anului 1934, Heydrich a creat funcţia de „inspector al lagărelor de concentrare”, care – după cum am amintit – i-a fost încredinţată lui Eicke, acea căpetenie a formaţiunilor Cap de mort, care avansase până la gradul de SS Brigadeführer; el şi-a stabilit sediul în clădirea Gestapo-ului din Berlin, Prinz-Albrecht-Strasse 7. El n-avea nici o influenţă asupra secţiei de pază a deţinuţilor Gestapo-ului

care funcţiona acolo, lui revenindu-i doar administrarea lagărelor de concentrare (de care ţinea şi „tratamentul” aplicat în lagăre adversarilor national-socialismului). În 1939, funcţia de inspector al lagărelor de concentrare a fost transferată «Oficiului central pentru economie al SS-ului», împreună cu care, sub domnia lui Pohl, în 1942 a trecut la SS WVHA. Birourile acestei instituţii care între timp a luat proporţii, devenind o uriaşă centrală, se aflau la Oranienburg, lângă lagărul de concentrare Sachsenhausen. SS WVHA conducea întreaga administraţie economică şi financiară autonomă a SS-ului, în timp ce toate celelalte resorturi, problemele de personal, ocuparea posturilor, instruirea, organizarea sanitară, biologia rasială şi altele de felul acesta au fost repartizate FHA-ului SS-ist. În cele din urmă, nici SS-ul însuşi nu se mai putea decât cu greu descurca în hăţişul acestor competenţe. Aşa, de pildă, la statui major personal al Reichsführer-ului SS exista un oficiu pentru materii prime care n-avea nici o legătură cu SS WVHA. Ceea ce SS Fiihrerii nu reuşeau să rezolve la o autoritate, încercau apoi să obţină la o altă autoritate, relaţiile personale jucând în aceste demersuri un rol imens.

Șeful SS WVHA-ului, SS Obergruppenführer şi general Waffen SS, Pohl, era temut de toată lumea pentru severitatea sa pedantă. El a înfiinţat o secţie proprie «Amtsgruppe D», care dispunea de lagărele de concentrare şi emitea toate ordinele centrale (*nu se ştie dacă indicativul D era derivat de la Dachau, dar cum ordinele de arestare ale Gestapo-ului purtau de asemenea indicativul „D II”, mii de arestaţi aveau convingerea că vor ajunge la Dachau. Legătura cu secţia D a WVHA SS o cunoştea doar un număr infim de persoane şi de altfel trebuie spus că nici măcar jumătate de procent dintre deţinuţi nu era la curent cu eşafodajul organizatoric al SS-ului. Aceasta făcea ca aparatul-SS să li se pară celor mai mulţi încă şi mai tentacular de cum era*). Secţia D era în aşa măsură autonomizată, încât i-au fost ataşate şi ramuri care ar fi intrat în competenţa SS FHA-ului, ca de exemplu „medicul şef al lagărelor de concentrare”, funcţie care de fapt era subordonată serviciului sanitar. Nimic nu se putea întreprinde în lagărele de concentrare fără dispoziţiile generale sau fără aprobarea secţiei D. Şeful ei a fost în primii ani SS Obersturmbannführer Liebehenschel, care mai târziu a ajuns comandantul lagărului de concentrare Auschwitz; urmaşul său a fost SS Standartenführer Maurer.

În general, tipul SS Führer-ului care acţiona în secţia D a SS-WVHA se deosebea considerabil de şeful lagărului şi de comandantul lagărului. În centrală „doar” se proiecta şi se calcula, chiar dacă cu preţul vieţii şi al morţii; acolo puteai să-ţi permiţi să fii distins. Unii dintre aceşti SS Führer-i făceau personal impresia de a fi oameni şi nu bestii. Rolul lor semăna cu cel al statului major în armată: ce aveau de-a face aceşti domni cu murdăria şi cu sângele? Fireşte că orice bun fizionomist putea citi chiar de pe faţa lui Pohl, a şefului, despre ce soi de birocraţi ai morţii era aci vorba. De la prima vedere ghiceai brutalatea fără margini a SS Obergruppenführer-ului. Şi el provenea din Wehrmacht-ul primului război mondial; fusese casier în marină.

Pentru cititorul neinformat este poate necesar, oricât de depăşit ar fi acest aspect, să precizăm pe scurt ierarhia rangurilor S S care revin mereu în

discuţie, căci importanţa anumitor măsuri sau a unor acţiuni individuale este pusă în deplină lumină de abia dacă cunoaştem rangurile adeseori neînsemnate ale acelora care dispuneau de viaţa și moartea a sute şi mii de oameni. Enumerarea este făcută de jos în sus.

Nichtoffiziere, inclusiv Unterführer-i (subofiţeri):
SS Mann (puşcaş),
Sturmmann (fruntaş),
Rottenführer (caporal),
Unterscharführer (sergent),
Scharführer (sergent major),
Oberscharführer (plutonier),
Hauptscharführer (plutonier major),
Stabsscharführer (plutonier adjutant)
Sturmscharführer (plutonier adjutant principal).

SS Führer (ofiţeri):
Untersturmführer (sublocotent),
Obersturmführer (locotenent),
Hauptsturmführer (căpitan).
Sturmbannführer (maior),
Obersturmbannführer (locotenent-colonel),
Standartenführer (colonel),
Oberführer (general de brigadă),
Brigadeführer (general-maior),
Gruppenführer (general-locotenent),
Obergruppenführer (general de corp de armată),
Oberstgruppenführer (general-colonel),
Reichsführer SS

Gradul «general-locotenent al Waffen-SS», sau, «general al Waffcn-SS» s-a instituit de-abia în timpul războiului, când se făcea o distincţie între efectivele SS din patrie, care defineau funcţii civile, şi Waffen-SS, adică trupele-SS combatante, echivalate armatei.

SS WVHA a creat trei trepte de lagăre de concentrare. Treapta I (lagăr de muncă) reprezenta cea mai blânda formă; treapta a II-a lagăre cu condiţii de viaţă şi muncă înăsprite; treapta a III-a, „mori de măcinat oase” pe care deţinuţii nu le părăseau vii decât în cazuri extrem de rare. Intenţia, niciodată pe deplin realizată a Gestapo-ului, era ca toţi criminalii, homosexualii, evreii şi deţinuţii politici în prevenţie consideraţi ca deosebit de periculoşi, indiferent de naţionalitate, să fie asimilaţi treptei a III-a. Aprecierea de către posturile de conducere ale Gestapo-ului era însă diferită, în unele cazuri conducerile lagărelor nu renunţau la forţe de muncă deosebit de valoroase pentru ele, ba chiar ignorau dispoziţii care nu le conveneau, aşa încât, în cele din urmă s-a dovedit mai util să se menţină în toate lagărele un amalgam din toate categoriile de deţinuţi, pentru a le lua astfel „politicilor” posibilitatea de a îmbunătăţi şi consolida condiţiile potrivit concepţiei lor. Schema WVHA SS-ului nu poate da de fapt decât o reprezentare foarte vagă, care nu reflectă câtuşi de puţin miezul lucrurilor. Cum se petreceau în realitate lucrurile în

lagărele de concentrare, dacă situaţia devenea absolut subumană sau doar în linii mari barbară, asta depindea de o duzină de alte condiţii şi nu de această schemă organizatorică. De exemplu, Dachau-ul a fost în permanenţă considerat lagăr de treapta I, ceea ce nu poate stârni nici unui cunoscător al acestui lagăr altceva decât un surâs amar. Pe când mai era considerat lagăr de treapta a II-a, Buchenwald-ul (asimilat de-abia la 28 aprilie 1944 treptei I) avea condiţii generale cu mult mai bune decât Dachau. Singurul avantaj oarecum palpabil ce putea rezulta din situarea lor pe o treaptă mai favorabilă era o repartiţie uşor sporită de alimente pentru respectivul lagăr în ansamblul său. A deduce că de aci ar fi rezultat şi o hrană mai bună pentru fiecare deţinut în parte ar fi, aşa cum se va vedea mai jos, cu totul greşit. Se poate spune doar că în fiecare lagăr situaţia generală se înrăutăţea şi mai mult de îndată ce se opera trecerea lui pe o treaptă inferioară şi că pentru fiecare ins catastrofa era cu atât mai înspăimântătoare, cu cât el era din capul locului mai rău încadrat. Doar extrem de puţini deţinuţi ştiau de existenţa unei asemenea deosebiri. Se ştia numai că „aici era mai bine” şi „acolo mai rău”, absolut independent de schema amintită. O excepţie o constituiau numai lagărele speciale de muncă, create în număr foarte mare de SS în afara categoriilor propriu-zise de lagăre de concentrare. Aici deţinutul se bucura de un avantaj extraordinar: el ştia că nu rămâne aici decât 6 până la maximum 12 săptămâni, după care putea părăsi acest iad. Ştiind aceasta, o mare parte a chinurilor i se părea mai suportabilă.

Cu mult mai mult decât schema organizatorică pe trepte conta vechimea fiecărui lagăr de concentrare. Momentul înfiinţării şi dezvoltării unui lagăr era întotdeauna cel mai critic, fie că era vorba de perioada 1933-1939, fie de anii de război. După perioada de organizare propriu-zisă, mizeria devenea oarecum stabilă; atunci ştiai măcar ce anume primejdii te ameninţă în permanenţă, deşi factorul de nesiguranţă rămânea oarecum constant. Uneori se ajungea chiar la o îmbunătăţire reală a condiţiilor într-un domeniu parţial sau altul. Adaptarea individului se realiza atunci mai uşor şi un număr mai mare de deţinuţi supravieţuiau perioadei critice, în principiu trebuie însă spus referitor la toate lagărele că: primele luni de la izbucnirea războiului, deci din septembrie 1939 până în primăvara lui 1940, au constituit pretutindeni o înrăutăţire marcată. Timp de jumătate de an alimentaţia a fost catastrofală. Dacă aceasta s-a datorat unor considerente de psihologie a războiului proprii SS-ului sau unei politici germane generale privind rezervele alimentare, nu s-a putut stabili. Cert este numai faptul că subnutriţia generală din lagărele de concentrare ameninţa atunci să se transforme într-o catastrofă a înfometării. La fel de proastă și, în plus, înrăutăţită şi din cauza supraaglomerării aproape inimaginabile a lagărelor, ceea ce a avut ca urmare din nou – ca în 1939, 1940 – numeroase epidemii, a fost situaţia către sfârşitul războiului, din primăvara lui 1944 până în primăvara lui 1945. Atunci când, în cele ce urmează, vom prezenta condiţiile medii din lagărele germane de concentrare, va trebui să ţinem mereu seama de această „curbă sinuoasa a evoluţiei”: sub normal – proastă în perioada organizării lagărului, oarecum consolidată în anii următori, aproape catastrofală în prima jumătate de an a

războiului, relativ îmbunătăţită în anii de război următori (ca urmare a valorii crescânde a forţelor de muncă pentru industria de război), absolut catastrofală în ultimele 8 până la 4 luni. Această evoluţie a caracterizat toate lagărele de concentrare, indiferent de treapta pe care erau încadrate. Acolo unde condiţiile de viaţă erau însă din capul locului permanent precare, scăderea curbei a provocat desigur pieirea unor mase cu mult mai mari de oameni.

După izbucnirea războiului SS-ul a sporit extraordinar numărul lagărelor de concentrare, în principal pentru motivele amintite mai sus, dar şi pentru că i-au căzut în mână noi categorii şi mase de adversari din toate ţările europene, încă de mai înainte existase tendinţa de a se înfiinţa în jurul fiecărui lagăr-mamă un număr mai mare sau mai mic de aşa-numite lagăre exterioare, întregul teritoriu al Germaniei a fost acoperit sistematic cu asemenea instituţii ale teroarei. Se pare că, incluzând şi lagărele exterioare, în 1939 existau deja peste o sută de lagăre germane de concentrare de tot felul, chiar dacă o importanţa covârşitoare aveau numai marile lagăre enumerate mai sus. Extinderea naţional-socialismului asupra Europei a declanşat apoi un adevărat „boom-al-lagărelor”. Au luat fiinţă lagărele de odioasă faimă mondială Auschwitz, Lublin – Maidanek, Riga, Stutthof de lângă Danzig (Gdansk), Natzweiler în Vosgi, Bergen-Belsen de lângă Hanovra şi un lung şir de lagăre mai mici.

Despre numărul total al persoanelor pe care regimul naţional-socialist le-a furnizat lagărelor de concentrare nu există până în prezent date certe. Chiar şi o apreciere aproximativă a fost în foarte mare măsură îngreunată de fluctuaţia permanentă şi masivă a numărului deţinuţilor. De aceea au se pot face decât unele estimări.

Este neîndoielnic că, în răstimpul celor doisprezece ani de dominaţie a naţional-socialismului, prin lagărele de concentrare au trecut milioane de persoane. Dacă într-un asemenea calcul se ia ca punct de pornire numărul celor morţi la Auschwitz, care pare a se cifra la 3,5-4,5 milioane, ca şi cel din alte lagăre similare, se poate lesne aprecia că trebuie sa fi fost vorba în total de cel puţin 8-10 milioane de oameni. Efectivul mediu, adică numărul deţinuţilor care se aflau la un moment dat în lagăre, n-a prea depăşit cifra de un milion, deoarece lagărele-mamă ca Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen, cu lagărele lor exterioare, aveau arareori mai mult de 100.000 de internaţi. Un alt punct de reper în această direcţie este un ordin al lui Himmler către «Reichsarzt SS und Polizei» (*Medicul Şef al SS-ului şi Poliţiei Reich-ului. — Nota trad.*) de la începutul lui martie 1945, potrivit căruia urma să li se amelioreze imediat starea de sănătate celor 120.000 inapţi de muncă din 600.000 deţinuţi încă existenţi în lagărele de concentrare. Prin urmare şeful suprem al igieniştilor SS-ului, SS Oberführer, prof. dr. în ştiinţe naturale şi dr. în med. Joachim Mrugowsky, s-a deplasat în rău famatul lagăr Bergen-Belsen, pentru a pune timp de 8 zile în aplicare unele măsuri de asanare. La data aceea, lagărele de concentrare Lublin, Riga, Stutthof, Auschwitz, Gross-Rosen, Natzweiler şi alte câteva fuseseră deja eliberate de către Aliaţi sau

evacuate de către SS. Aşadar, nu pare a fi eronată aprecierea în medie la un milion de deţinuţi în toate lagărele de concentrare.

Categoriile de deţinuţi în lagărele de concentrare

Cine trebuia, după opinia Gestapo-ului, să fie internat într-un lagăr de concentrare? În primul rând patru grupe de oameni: adversarii politici, persoanele aparţinând unor „rase inferioare" şi „de calitate inferioară din punct de vedere rasial-biologic", criminalii şi „asocialii".

Cel mai lesne se descurca Gestapo-ul în privinţa acestor calificări când era vorba de grupa a doua. Din ea făceau parte, în primul rând, evreii şi ţiganii.

Iniţial, naţional-socialismul a intenţionat să-i colonizeze pe ţigani. In cele din urmă, concretizarea acestei tentative s-a dovedii a fi prea complicată şi incomodă. Comunele rurale și posturile de poliţie locale nu ştiau ce să facă cu aceşti „vagabonzi"; nu mai puteau fi – ca odinioară – pur şi simplu trimişi din localitate în localitate, pentru că Himmlcr interzisese libera lor deplasare. Pentru a scăpa definitiv de ei s-a hotărât, fără a sta prea mult pe gânduri, să fie vârâţi în lagăre ele concentrare, unde apoi au pierit aproape cu toţii.

Evreii au fost din capul locului obiectul predestinat al setei de distrugere a naţional-socialiştilor. Iar SS-ul a trecut cu mult dincolo de aşa-numita lege pentru apărarea purităţii sângelui de la Nürnberg, trimiţând în lagărele de concentrare şi mulţi semi-evrei şi chiar „pe sfert – evrei" şi tratându-i apoi acolo vreme îndelungată drept, evrei sută la sută. De altfel, în lagărele de concentrare evreii au fost încadraţi în toate categoriile de deţinuţi, adică au fost diferenţiaţi în politici, criminali, asociali etc. De regulă însă ei rămâneau în blocuri proprii de locuit, expuşi continuu unei presiuni distructive directe sau indirecte, încât adeseori trebuiau să-şi găsească un refugiu în cele mai umilitoare munci. Nu arareori ei constituiau para-trăznetul pentru crudele toane ale SS-iştilor, aşa încât ceilalţi deţinuţi din lagăr scăpau mai uşor. Aşa s-au născut relaţii reciproce deosebit de strânse între politicii evrei şi cei neevrei, care şi-au găsit expresia în nenumărate acte de solidaritate. Lor şi unui noroc aproape neverosimil i se datorează faptul că, dintre evreii internaţi încă din primii ani în lagărele de concentrare, a mai rămas în viaţă un anumit număr.

Gestapo-ul nu avea probleme în privinţa identificării criminalilor. El făcea o distincţie între „deţinuţii BV" care ispăşiseră deja mai multe condamnări pentru acte criminale şi „deţinuţii SV" care erau în curs de executare a pedepselor (şi care de fapt ar fi trebuit să fie trimişi în lagărele justiţiei). Pe primii Gestapo-ul îi denumea «Befristete Vorbeugungshäftlinge» (BV), adică deţinuţi preventivi pe termen, de unde din derivarea indicativului „BV" s-a ajuns la denumirea «Berufsverbrecher», adică criminali de profesie. A doua grupă o constituiau deţinuţii „SV", respectiv «Sicherungsverwahrte», adică criminali în detenţie. În întreaga Germanie, ambele grupe au fost transferate de către RKPA Gestapo-ului. Nemaivorbind de problema dacă

detenţia criminalilor în lagărele de concentrare era justificată, trebuie spus că numărul celor care nu aveau predispoziţii criminale sau al celor care nu avuseseră condamnări grave în antecedentele lor era infim; era vorba doar de un procent redus de excepţii. Majoritatea covârşitoare a deţinuţilor „BV” şi „SV” o formau elemente josnice, uneori de ultimă speţă, care deţineau în unele lagăre temporar, iar în altele permanent, o poziţie dominantă şi abuzau grav de ea în raporturile cu ceilalţi deţinuţi, între ei şi deţinuţii politici s-a desfăşurat o permanentă luptă pentru putere – uneori deschisă, alteori ocultă – care s-a soldat, în funcţie de moment şi de împrejurările respective, cu rezultate diferite. Au existat SS Führer-i care i-au ademenit să colaboreze fie în exclusivitate, fie cu predilecţie pe criminali, de altfel întotdeauna pe „BV” şi niciodată pe „SV”, încredinţându-le cele mai importante funcţii în lagăr. Aceşti criminali au dat şi cel mai mare număr de informatori. În cele din urmă, când, după Stalingrad, armata, germană ducea lipsă de ostaşi, li s-a făcut onoarea de a fi încadraţi cu grămada în formaţiuni militare SS ! Din cei rămaşi pe loc n-au scăpat prea mulţi cu viaţă.

Înrudiţi cu criminalii, chiar dacă cu mult mai inofensivi, erau aşa-numiţii asociali. Prin acest calificativ Gestapo-ul înţelegea tot ce poftea. Alături de adevăraţii vagabonzi, afacerişti, mici hoţi de buzunare şi escroci de prin bâlciuri, beţivi notorii, proxeneţi şi dositori de alimente, printre cei arestaţi figurau ca asociali destui oameni cărora nu li se putea reproşa nimic altceva decât că, bunăoară, întârziaseră de două ori la serviciu sau că îşi luaseră un concediu nelegal, că îşi schimbaseră locul de muncă fără aprobarea Oficiului de muncă sau că îşi „trataseră prost” servitoarea naţional-socialistă, că îşi câştigaseră pâinea în localuri ca „play-boy” şi alte asemenea „delicte”. Sute de directori germani de întreprinderi, aprigi membri de partid şi-au denunţat salariaţii care nu le conveneau dintr-un motiv sau altul, pur şi simplu drept „elemente care se eschivează de la muncă” ca urmare, aceştia au fost internaţi în lagăre de muncă sau în lagăre de concentrare. Datorită acestei componenţe foarte eterogene „asocialii” n-au imprimat în lagăre o amprentă deosebită. Ca deţinuţi erau consideraţi drept elemente pe care nu te poţi bizui, nestatornici şi, datorită unor practici din viaţa lor anterioară pe care le continuau şi în lagăr, nu prea erau agreaţi. Mulţi dintre ei n-au rezistat durei lupte pentru existenţă cu care erau confruntaţi în lagărele de concentrare. La eliberări ei reprezentau cel mai mare procent, ca, de altfel, şi atunci când, în timpul războiului, se făceau înrolări în armata germană din rândurile deţinuţilor.

Dar nici în ce-i priveşte pe deţinuţii politici nu se poate vorbi de o deplină omogenitate. Ce nu purta în lagărele de concentrare calificativul „politic” ! Majoritatea o formau neîndoielnic membrii unor partide ostile naţional-socialismului şi personalităţi fără de partid, de aceeaşi orientare. Pe lângă aceştia existau însă întotdeauna şi un anumit număr de persoane care fuseseră membri ai partidului naţional-socialist şi, din cauza unor încălcări ale vieţii de partid, fuseseră trimişi în lagăre. De asemenea, militari care furaseră de la un camarad sau făcuseră ceva asemănător sau comiseseră încălcări grave ale disciplinei militare sau dezertaseră, ajungeau în lagărul de

concentrare. Şi soldaţii din legiunea străină întorşi sau aduşi înapoi au fost repartizaţi grupei de „politici”, precum şi uneori persoane care încălcaseră legea germană a devizelor, ascultaseră posturi de radio clandestine, cârcotaşi şi oameni pe care un simplu denunţ îi trimisese în ghearele Gestapo-ului. Negermanii sosiţi după izbucnirea războiului au fost desemnaţi aproape cu toţii ca „politici”. Deosebirile de limbă şi de naţionalitate, ca şi lipsa de experienţă de lagăr a străinilor au provocat multe şi adeseori dureroase dificultăţi. Este limpede că o astfel de componenţă a grupei „politicilor” a tulburat şi mai mult atmosfera, ascuţind puternic neîncrederea generală în rândurile deţinuţilor.

Opoziţiei antinaţional-socialiste îi erau asimilaţi toţi cei care aveau o altă concepţie despre lume şi mai cu seamă clericii adversari ai regimului. Aici intrau în primul rând preoţii marilor confesiuni şi cercetătorii în Biblie. Numărul preoţilor protestanţi şi catolici – în mult mai mare măsură catolicii decât evanghelicii, iar dintre aceştia din urmă aproape exclusiv preoţii aşa-numitei „biserici mărturisitoare” (*Curent antifascist al bisericii protestante din Germania, care a luat fiinţă în 1933 şi care în ciuda persecuţiilor şi arestării unor teologi şi laici a continuat să se opună regimului naţional-socialist – Nota trad.*) – internaţi în lagărele de concentrare se estimează în total la 4.000-5.500 de persoane, foarte mulți dintre ei, polonezi. De îndată ce se afla că sunt preoţi, aveau de obicei foarte multe de îndurat, atât din partea SS-ului, cât şi din partea deţinuţilor. Situaţia lor s-a ameliorat de-abia începând din 1942, când au fost cu toţii concentraţi în lagărul de la Dachau. Acolo au obţinut vreme mai îndelungată anumite înlesniri, care le-au fost acordate, pare-se, la intervenţia Papei, înalte feţe bisericeşti din Germania n-au fost niciodată internate de Gestapo în lagărele de concentrare. Odată, când un canonic al Palatinatului Olmütz, care se afla în lagărul de la Buchenwald, a fost uns ca locţiitor de episcop, SS-ul l-a eliberat imediat din lagăr. Altfel se purtau însă naţional-socialiştii cu prelaţii francezi şi belgieni: dintre aceştia au fost deţinuţi în lagărele de concentrare germane, fără vreo deosebire, episcopi, stareţi şi alţi demnitari bisericeşti.

„Uniunea internaţională a cercetătorilor în Biblie”, congregaţie care venise în deceniul al optulea al secolului trecut din Statele Unite în Europa și, după primul război mondial, înregistrase în Germania o extindere considerabilă, a fost interzisă de naţional-socialiști încă în 1933, droarece membrii săi refuzau să depună jurământul şi să satisfacă serviciul militar şi, în plus, considerau orice organizaţie statală ca operă a diavolului. Cel mai mare val de arestări în rândurile cercetătorilor în Biblie a început în primăvara lui 1936, după ce conducătorii lor fuseseră închişi încă din toamna anului 1934 la Magdeburg. În baza unui ordin al ministrului de interne al Reichului, din iunie 1937, toţi cercetătorii în Biblie au fost daţi pe mâna Gestapo-ului, care i-a trimis în lagăre de concentrare. Până în toamna lui 1937 numărul lor a crescut, de pildă la Buchenwald, la 270. Atingând acolo cifra maximă de 450 în toamna anului 1938. Cam tot atâţia se aflau în toate lagărele mai mari, femeile fiind internate la Ravensbrück. Cercetătorii în Biblie au avut un timp foarte multe de îndurat, dar, aşteptând cu răbdare

sfârşitul lumii, ei furnizau mereu forţe de muncă leale şi supuse, atât pentru SS cât şi pentru deţinuţi, în principal ca meseriaşi specialişti, sanitari şi oameni de serviciu. Chiar şi din punctul de vedere al naţional-socialismului a fost un scandal faptul că familiile lor au fost destrămate, că li s-au luat copiii, iar ei au fost expediaţi separat în lagăre de concentrare pentru bărbați şi femei. Pe lângă aceste mari categorii de deţinuţi, SS-ul a mai făcut o serie de alte diferenţieri. Dintre acestea ne referim mai întâi la homosexuali. Componenţa foarte eterogenă a acestei grupe, în care pe lângă oameni valoroşi se aflau o mulţime de elemente criminale şi şantajiste, a făcut ca situaţia acesteia să fie foarte dificilă. Pentru Gestapo era o nimica toată să stigmatizeze drept homosexuali anumiţi deţinuţi politici de care altfel nu te puteai atinge sau pe unii preoţi catolici, chiar dacă era vorba numai de o bănuială. Soarta lor în lagărele de concentrare nu poate fi calificată decât ca îngrozitoare; dacă exista ceva care îi putea eventual salva, era doar acceptarea unor relaţii dubioase în lagăr, ceea ce putea atât să le uşureze cât şi să le şi pericliteze viaţa. Dar cui i-a fost dat aceasta? Au pierit aproape toţi.

Toate grupele de deţinuţi din lagărele de concentrare trebuiau să poarte nişte ecusoane cusute pe îmbrăcăminte şi anume un număr şi un triunghi colorat, atât pe partea stângă a pieptului, cât şi pe partea dreaptă a pantalonului. La Auschwitz, numerele le erau tatuate deţinuţilor pe antebraţul stâng. Roşu era culoarea „politicilor”, iar cei internaţi pentru a doua oară, aşa-numiţii recidiviști, mai primeau o dungă orizontală de aceeaşi culoare deasupra marginii superioare a triunghiului. Mai erau şi alte culori şi însemne: verde pentru criminali – cu un „S” imprimat pentru categoria „SV” – de unde denumirea de «Schwerverbrecher», adică criminali condamnaţi pentru crime deosebit de grave; violet, pentru cercetătorii în Biblie; negru pentru asociali; roz pentru homosexuali; temporar culoarea brună pentru ţigani şi asociali internaţi în urma unor anumite acţiuni. Evreii purtau sub însemnul lor roşu, verde, negru sau de altă culoare un triunghi galben, astfel încât rezulta o stea cu şase colţuri. Aşa-numiţii profanatori ai rasei, evrei sau neevrei, care încălcaseră legea pentru apărarea purităţii sângelui de la Nürnberg, purtau peste triunghiul galben sau verde o latură de triunghi negru. Străinii mai aveau imprimat în acest colţ litera iniţială a naţionalităţii lor, deci: „F” pentru francezi, „C” pentru cehi, etc. Deţinuţii politici germani în prevenţie, care fuseseră trimişi la începutul războiului în lagăre de concentrare ca fiind chipurile suspecţi, îşi purtau numărul imprimat transversal, peste triunghi, pe când la toţi ceilalţi numărul era fixat la o lăţime de două degete sub vârful triunghiului. După izbucnirea războiului au fost internaţi şi criminali de război care purtau celelalte însemne şi litera „K”. Ei au fost trecuţi imediat în companiile disciplinare. Adeseori motivul arestării lor era mai mult decât neînsemnat. S-a întâmplat, de asemenea, ca deţinuţi aflaţi de multă vreme în lagăr să fie repartizaţi subit „Companiei disciplinare”. Doar puţini dintre aceştia au rămas în viaţă. Aşa-numiţii «Arbeitserzie-hungshäftlinge», deţinuţi educaţi prin muncă, mai aveau imprimat pe colţul negru un „A”, de culoare albă. Aceştia rămâneau de obicei doar câteva săptămâni în lagăr. Cei deferiţi

companiilor disciplinare mai aveau între vârful de jos al triunghiului şi numărul lor, un punct negru de mărimea unui ban. Deţinuţilor suspectaţi de tentativă de evadare li se cosea sau picta pe piept şi pe spate un semn distinctiv alb-roşu. SS-ul a creat chiar şi un „însemn pentru debili mintali” – o brasardă cu inscripţia vizibilă „idiot”. Uneori, nenorociţii aceştia trebuiau să poarte pe piept o tăbliţă pe care scria: „sunt idiot”. Provocator şi ridicol apărea acest procedeu, când respectivul era marcat cu un triunghi roşu, deci era un deţinut politic şi ca atare considerat drept adversar declarat al naţional-socialismului. În lagăr, aceşti debili mintali se bucurau de un soi de libertate, până ce, într-o bună zi, erau omorâţi cu ciomagul sau prin injecţii. Bineînţeles că erau întotdeauna obiectul celor mai teribile excese.

Datorită culorilor, însemnelor şi indicativelor speciale, întregul lagăr de concentrare părea o casă de nebuni, în unele ocazii, aceste marcaje păreau adevărate curcubee: aşa, de pildă, a fost un evreu, cercetător în Biblie, profanator al rasei, cu punctul desemnând apartenenţa la compania disciplinară şi cu semnul distinctiv indicând tentativa de evadare !

Trebuie subliniat faptul că, în sine, aceste marcări nu erau o garanţie absolută a calităţii şi apartenenţei reale a deţinutului. Astfel, printre „verzi”' găseai întotdeauna oameni utili, ba chiar buni camarazi, în timp ce câte un „roşu” ar fi trebuit să poarte un triunghi verde. Au existat şi cazuri în care, mai mult sau mai puţin îndrituit, însemnele au fost schimbate.

Privită în mare, ponderea diferitelor categorii de deţinuţi varia foarte mult. Până la izbucnirea războiului, deci mai înainte ca internarea a zeci de mii de „politici”' străini să determine predominanţa culorii roşii, au existat lagăre cu precădere „roşii” şi lagăre cu precădere „verzi”. Vreme îndelungată Dachau, Buchenwald şi Sachsenhausen – primele două până la sfârşit – au fost lagăre predominate de deţinuţi politici, iar Mauthausen, Flossenbürg, Gross-Rosen şi Neuengamme, pentru a numi doar câteva din cele mai importante, erau dominate de „verzi”.

Gestapo-ul şi SS-ul au pus tot timpul mare preţ pe amestecarea categoriilor de deţinuţi în cadrul fiecărui lagăr. Niciodată n-a existat vreun lagăr de concentrare în care să se afle exclusiv deţinuţi ai unei singure categorii. În felul acesta, adversarul cel mai periculos, cel politic, era înjosit la maximum; expulzat din societate, el trebuia să simtă astfel că a fost pus pe aceeaşi treaptă cu criminalii, asocialii, oamenii fără caracter sau idioţii, că devenise „o lepădătură”. Intenţia de a-l frustra de orice conştiinţă a valorii era clară; trebuia să-şi piardă baza personalităţii sale – un criminal ca şi ceilalţi, ba chiar mai rău, deoarece desfidea bazele existenţei poporului german (a se citi ale naţional-socialismului). Apelând la ficţiunea că lagărele de concentrare ar fi fost un fel de instituţii de recuperare, Eicke s-a exprimat public după cum urmează:

„Fiecare deţinut în prevenţie are libertatea să reflecteze asupra cauzelor pentru care a fost trimis în lagăr. Aici i se dă prilejul să-şi schimbe simţămintele sale cele mai lăuntrice faţă de popor şi patrie şi să se dedice naţiunii pe bază naţional-socialistă...”

Cel de-al doilea motiv hotărâtor pentru amestecarea categoriilor de deţinuţi era însă menţinerea permanentă în rândurile deţinuţilor a unor antagonisme, împiedicarea oricărei formări de grupuri sau chiar a unor acţiuni unitare, pentru a fi mereu în situaţia de a-i stăpâni pe cei mulţi, cu ajutorul celor puţini. Fiecare lagăr de concentrare era întotdeauna condus de o formaţie «Cap de mort», relativ foarte redusă şi selecţionată, repartizată permanent comandamentului lagărului. Pentru realizarea scopurilor lor aceştia se foloseau pe rând de diferitele categorii de deţinuţi, le aruncau în joc unele împotriva celorlalte, împânzeau lagărul cu informatori, pe care într-o societate atât de eterogenă îi puteau găsi oricând, şi în felul acesta, combinat şi cu declanşarea unei terori crunte, ţineau în frâu chiar şi lagărele uriaşe.

Numai luând în considerare aceste condiţii se poate aprecia la justa ei valoare munca dusă în lagărele de concentrare de-a lungul anilor de către deţinuţii politici.

Organizarea exterioară

La amplasarea lagărelor de concentrare, SS-ul alegea întotdeauna locuri retrase, în apropierea unor oraşe mari. Erau preferate regiunile împădurite sau mlăştinoase. Se înfăptuiau astfel două obiective: lagărele trebuiau să rămână inaccesibile lumii din afară, în timp ce SS-ului îi erau deschise sursele de aprovizionare şi de distracţie din respectivele oraşe. În plus, naţional-socialiştii sau acea parte a populaţiei care simpatiza cu regimul putea să obţină câştiguri grase, contribuind la acoperirea marilor necesităţi ale lagărelor, în timp ce cealaltă parte era ţinută în frâu prin teroare. Nu erau luate în consideraţie situaţia mijloacelor de comunicaţie, apropierea de fabrici etc., deoarece fie că producţia SS-ului era independentă, fie că la unităţile de producţie importante erau create comandouri exterioare. Circulaţia era motorizată, drumuri şi terasamente puteau fi la nevoie oricând construite prin munca deţinuţilor, care stăteau din plin la dispoziţie. La fixarea amplasării, nici măcar alimentarea cu apă nu juca rolul ce i se cuvenea. Se instalau la repezeală conducte ajutătoare, suficiente pentru cerinţele SS-iştilor, chiar dacă trebuiau apoi construite staţii de pompare de mare forţă, iar apa adusă de oricât de departe; deţinuţii puteau să aştepte. Tocmai lipsa apei a fost cea care a contribuit esenţial în multe lagăre la înăsprirea condiţiilor de viaţă. Nu e nevoie de prea multă imaginaţie pentru a'ânţelege ce înseamnă să nu bei apă în zile toride, să nu faci baie, ba chiar să nu te poţi spăla.

Pentru lagărele de concentrare era demarcat de obicei un teren suficient de mare, pe care să încapă şi SS-iştii şi cei 10.000 până la 20.000 de deţinuţi. Pentru deţinuţi era prevăzută doar cea mai mică parte a acestuia. La construirea lagărelor se ridicau întotdeauna mai întâi clădirile afectate SS-iştilor, în timp ce deţinuţii erau cazaţi în barăci necorespunzătoare,

improvizate. Abia mult mai târziu, când era făcut totul pentru necesarul, utilul şi plăcutul tiranilor, venea şi rândul clădirilor lagărului de deţinuţi.

Fiecare lagăr de concentrare avea trei zone: lagărul dinăuntrul sârmei ghimpate, terenul comandamentului şi coloniile SS.

Zona comandamentului includea clădirile administraţiei, cazărmile, locuinţele şefilor – de obicei vile foarte frumos aranjate, cu grădini mari - o serie de splendide amenajări ca: grădini zoologice, sere. Parcuri, manejuri, cazinouri, care confereau întregului o faţadă deosebit de plăcută; apoi la o oarecare distanţă, necesarul sau doritul sector economic, începând de la agricultură, horticultura, ferme zootehnice, ferme avicole şi până la ateliere de armurerie şi fabrici de armament.

Coloniile SS erau amplasate de obicei ca o coroană în jurul zonei lagărului, în puncte adecvate şi cât mai frumoase ca peisaj, la o distanţă de trei până la şase kilometri, realizate, bineînţeles, cu munca deţinuţilor sclavi. Cochetele case, fiecare cu o grădină proprie, erau locuite de SS Führer-i (în măsura în care aceştia nu mai puteau fi plasaţi în vilele din zona comandamentului, al căror număr era limitat şi care erau rezervate câtorva „mărimi") ca şi de subofiţerii SS, dacă se putea conta că vor rămâne acolo timp mai îndelungat. Era vorba numai de case pentru l-2 familii.

În contrast cras cu zona comandamentului şi a coloniei SS se afla perimetrul împrejmuit de sârmă ghimpată. Impresia dominantă era de pustiu şi dezolare. Suprafaţa complet stearpă prin defrişarea zonei împădurite era împrejmuită de un gard de sârmă ghimpată înalt de câţiva metri şi aflat sub tensiune electrică. La fiecare 75 metri se înălţa un turn de pază din lemn sau piatră, având sus un foişor circular acoperit, pe care era instalată o puşcă-mitralieră îndreptată spre lagăr. Santinelele se schimbau din trei în trei ore. Între sârmă ghimpată şi turnuri se întindea de jur împrejurul lagărului, în afară, o fâşie de teren de câţiva metri, aşa-numita zonă neutră; asupra acesteia ţinteau puşti mitraliere. Intrarea în lagăr o constituia poarta – o clădire plată extinsă spre laturi, de obicei cu un singur etaj şi un turn la mijloc. Şi acesta avea un foişor din care putea fi supravegheat întregul lagăr. Pe balustrada sa erau fixate, în afară de un ceas mare, reflectoarele care luminau în zori, seara şi noaptea perimetrul încercuit de sârmă ghimpată, într-una din aripile clădirii de la poartă erau instalate birourile comandamentului lagărului, în cealaltă – celulele arestaţilor. O instalaţie de difuzoare ducea de aici la toate punctele principale ale lagărului. Pornind de la poartă spre interiorul lagărului se întindea un teren lat şi ras ca în palmă: locul de adunare pentru apel. Nu creştea pe el nici un fir de iarbă, era plin de noroi în jumătatea de an cu vreme rea, crăpat, uscat şi plin de praf în rest. De la acest loc începeau rândurile de barăci de lemn numai cu parter şi de asemenea blocurile de un etaj, din piatră. Anexele indispensabile, ca infirmeria deţinuţilor, spălătoria, bucătăria ş.a.m.d. Se aflau alături sau printre locuinţe. Străzile lagărului erau destul de late pentru a permite marşul în rânduri de câte 8 de la barăci la locul de adunare. Străzi, de altfel, în mai toate lagărele neînchipuit de murdare, în timp ce SS-ul îşi construise splendide drumuri betonate şi cele mai atrăgătoare alei în grădini, străzile

lagărului din perimetrul sârmei ghimpate erau neglijate cu bună ştiinţă. De multe ori, deţinuţii ar fi vrut să le întreţină ei înşişi; lucrul acesta nu era însă îngăduit decât în cazuri cu totul excepţionale şi întotdeauna foarte târziu.

Pentru cel ce venea din lumea de afară şi, trecând prin zona comandamentului, intra apoi într-un asemenea lagăr, era înscris deasupra porţii, cu litere invizibile, textul din Infernul lui Dante:

Per me şi va nella cittâ dolente
Per me şi va nell'eterno dolore.
Per me şi va alia perduta gente.
. . . . . .
Lasciate ogni speranza voi ch'entrate!

Prin mine treci spre locul de durere
Prin mine treci spre veşnica jelire,
Prin mine treci spre gloata care piere.
. . . . . .
Voi, ce intraţi, lăsaţi orice speranţă!”

Dante Alighieri. Divina comedie. Infernul – Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, p. 18-19.

În schimb, pe poarta lagărului de la Dachau era inscripţia: „Munca eliberează”, iar deasupra porţii de la Buchenwald: „Dreaptă sau nedreaptă – e patria mea”!

Pentru a percepe batjocura muşcătoare, barbară, a acestor cuvinte, nu e suficient să cunoşti doar prezentarea schematică, oarecum general-valabilă, a teritoriului exterior al unui lagăr de concentrare, ci trebuie să-ţi vizualizezi măcar cât de cât condiţiile materiale ale unei asemenea instituţii.

Istoria primei perioade a lagărului de la Buchenwald va mijloci această imagine.

La 9 iulie 1937 au fost aduşi din lagărul de concentrare de la Sachsenburg, sub paza severă a SS-ului, 149 deţinuţi criminali de profesie pe muntele Ettersberg, la 8 kilometri distanţă de Weimar, ca un aşa-numit comandou pregătitor, în ziua următoare au mai sosit 70 „verzi”. La 27 iulie au fost internaţi primii deţinuţi politici, din care şapte cercetători în Biblie; trei zile mai târziu li s-au adăugat încă 600 de deţinuţi provenind din lagărul de la Lichtenburg. La 6 august 1937, deci la abia trei săptămâni de la 19 iulie 1937, când încă nu putea fi gata pregătită cazarea, se aflau acolo l.400 de deţinuţi în prevenţie – verzi, roşii şi violeţi, exclusiv germani din Reich. Ce-au găsit acolo?

În condiţii necunoscute mai îndeaproape, SS-ul obţinuse în dar de la administraţia unui domeniu princiar, în mijlocul unor întinse păduri de fagi, stejari şi pini, un teren de circa 150 de hectare. Locul destinat lagărului era cât se poate de nepotrivit pentru adăpostirea unor oameni. Muntele Ettersberg prezintă toate dezavantajele climatice ale marginii lanţului muntos din centrul Germaniei, înăsprite şi prin faptul că el se ridică direct de pe şesul de la nordul Weimarului. Cel mai înalt punct al locului se găseşte la 478 metri altitudine, iar cel mai coborât, la 375 metri. Datorită acestui fapt, variaţiile de

temperatură ce apar frecvent în această zonă se manifestă nemijlocit pe versantul nordic al muntelui Ettersberg unde s-a înfiinţat lagărul.

Alegerea locului era simbolică într-un sens mai înalt: Weimar – lăcaşul culturii naţionale germane; odinioară oraşul clasicilor germani, care au dat prin operele lor cea mai înaltă expresie a vieţii afective şi spirituale germane, şi Buchenwald – o zonă aspră, ca lăcaş al desfăşurării noilor simţăminte germane. O cultură muzeală ocrotită sentimental şi o sete nestăvilită, brutală de putere au creat astfel noua, tipica relaţie Weimar-Buchenwald, Pe creasta muntelui învăluit frecvent în ceaţă au început în vara aceea defrişările. Zona era greu accesibilă, pretutindeni zăceau dc-a valma rădăcini şi trunchiuri de copaci. Un „stejar al lui Goethe", cunoscut în întreaga regiune, a fost cruţat cu pietate de SS-işti şi ales drept punct central al lagărului (precum se vede, şi în lucrurile mari, ca şi în cele mici. Mereu aceeaşi îmbinare senină: sensibilitate şi ticăloşie, sentimentalism şi brutalitate. Romantism cultural şi barbarie !) Au fost ridicate barăci de lemn pe câte cinci rânduri şi împrejmuite cu o obişnuită sârmă ghimpată. Ultimul rând aflat întotdeauna în afara sârmei era ocupat de formaţiile de pază SS. În fruntea lor erau cei trei SS Führer-i:
SS Standartenführer Koch – comandant al lagărului, SS Sturmbannführer RodI – prim-şef al lagărului şi SS Hauptsturmführer Weissenborn – şef secund al lagărului. Koch îşi începuse faimoasa carieră în lagărul de concentrare Columbia Haus, apoi la Dresda, la lichidarea unor SA Führer-i în timpul aşa-numitului puci al lui Röhm şi a continuat-o în lagărele din mlaştini, unde fusese mutat disciplinar (pedeapsă pentru el sau pedeapsă pentru deţinuţi ?). Acolo l-a întâlnit pe Weissenborn, care fusese odinioară gardian de închisoare şi manifesta o deosebită predilecţie pentru criminali, cu care de altfel avea multe puncte comune. Rodl venise din lagărul de concentrare Sachsenburg. Pe Weissenborn îl caracterizează cel mai bine inscripţia pe care înşişi SS-iştii o scriseseră pe gherete şi barăci: „În mânia sa, Dumnezeu l-a creat pe Hauptsturmführer-ul Weissenborn".

Numărul comandourilor de muncă încă de pe atunci existente arăta sub ce presiune se lucra. Existau: două cariere de piatră, tăietori de lemne, depozitul de lemne, detaşamentele I şi II de săpători de galerii şi puţuri, locuinţa respectivului comandant şi locuinţele şefilor de detaşamente, detaşamentul de nivelare a zonei neutre, construcţia de barăci, construirea de drumuri, asanare, irigare, depozitul de cabluri, depozitul de materiale de construcţie, descărcători, coloanele I şi II de cărăuşi, coloanele I, II, şi III de transport mecanizat, biroul constructorilor, ateliere, coloane de meseriaşi (zidari, dulgheri, pavatori, sobari, instalatori, tinichigii, zugravi, cioplitori în piatră, bucătăria SS-iştilor şi bucătăria deţinuţilor, curăţătorii de cartofi pentru lagăr şi pentru SS-işti, personal casnic, îngrijitori).

De obicei se muncea zilnic câte 14 ore, fără pauză duminica, de dimineaţă de la ora şase până seara la ora opt-nouă. La construcţia conductei de apă s-a lucrat cu regularitate până la ora zece-unsprezece noaptea, la lumina reflectoarelor, în unele cazuri chiar până la orele două şi trei dimineaţa. Pauza de prânz era de o oră şi ocupată mai ales de cele două

apeluri. Zilnic, se făceau patru apeluri, primul dimineaţa înainte de a se porni la muncă, al doilea la prânz la întoarcere, al treilea la prânz la plecare şi al patrulea noaptea, după muncă. Pentru masă şi îngrjire corporală aproape nu mai rămânea timp. Dar asta n-avea nici o importanţă pentru SS-işti. Între 15 iulie 1937 şi 28 februarie 1938 inclusiv, suma forfetară alocată pentru hrana unui deţinut era de numai 55 pfenigi pe zi, în plus, aproape în fiecare duminică, drept pedeapsă, hrana era suspendată. SS-ul i-a rămas mai mult sau mai puţin credincios acestei practici până târziu în anii războiului. Condiţiile sanitare erau sub orice critică şi lagărul suferea îndeosebi prin permanenta lipsă de apă. Un an întreg SS-iştii s-au mulţumit cu nişte improvizaţii, care asigurau doar necesarul lor de apă, până să se treacă la rezolvarea efectivă a problemei. Deoarece în imediata apropiere a muntelui nu existau surse de apă potabilă, a trebuit instalată o conductă lungă de 20 de kilometri până în regiunea Buntsandstein, la sud-est de Bad Berka. Fiind insuficient dimensionată (diametru de 250 mm), Buchenwald-ul n-a ieşit practic niciodată din criza de apă. A fost nevoie de două staţii de pompare la mare adâncime şi de o instalaţie de înaltă presiune pentru ca – după ce s-au alocat 3,5 milioane de mărci, având mâna de lucru gratuită a deţinuţilor – conducta să fie în sfârşit în stare de funcţiune în anul 1942. Între timp, efectivul deţinuţilor crescuse în aşa măsură, încât capacitatea instalaţiei s-a dovedit mult prea redusă. Criza de apă s-a menţinut chiar dacă nu la proporţiile din primul an, când între şirurile de barăci erau trase doar ţevi primitive, cu nişte găuri, din care picura apa ce trebuia astfel adunată. La fel de proastă era situaţia şi în ceea ce priveşte înlăturarea reziduurilor. La început n-au existat decât latrine.

Aveau o lungime de 8 metri, o lăţime de 4 metri şi o adâncimc de 4 metri. Pe fiecare latură lungă erau fixate în cuie două bare transversale; pe fiecare din acestea aveau loc 12 până la 15 oameni. SS-iştii se amuzau adesea să năvălească cu măciuci şi să gonească deţinuţii şi de la această biată necesitate omenească – „o glumă”, pe care au practicat-o ani de-a rândul în toate lagărele în construcţie. Cine nu putea să fugă la timp, era lovit până ce cădea în cloacă, în octombrie 1937, numai la Buchenwald au pierit astfel 10 deţinuţi, sufocaţi în excremente. E lesne de închipuit ce goană se pornea – dar în ce stare ! — de îndată ce vreun SS-ist apărea în preajma latrinei. În barăci, deţinuţii trebuiau să-şi facă nevoile în bidoane vechi de marmeladă, care fireşte că noaptea se umpleau până la refuz doar după câteva ore. Abia în 1939 s-a început construirea unei instalaţii de epurare. Ea a fost pusă în funcţiune în iunie 1941, dovedindu-se însă şi ea prea mică. Ca urmare, făcându-se mult tapaj şi caz de spirit organizatoric neogerman, s-a meşterit în continuare, până ce s-au cheltuit numai pentru eliminarea dejecţiilor cea cinci milioare de mărci, fără ca deficienţele să fi fost cu adevărat înlăturate.

Această perioadă de construire s-a întins la Buchenwald până către mijlocul anului 1939. În primăvara lui 1938. Lagărul nu mai adăpostea însă decât 2.900 de deţinuţi care trebuiau să biruie un volum de muncă imens, în acea vreme, lagărul în care se aflau doar 34 de barăci din lemn şi începuse

construirea primului şir de cinci blocuri din piatră, precum şi a bucătăriei şi spălătoriei, a fost împrejmuit de o sârmă ghimpată, încărcată electric.

Se poate avea o imagine despre felul în care SS-iştii îi tratau pe deţinuţi abia după ce se cunoaşte organizarea internă şi amănuntele desfăşurării unei zile în lagărul de concentrare. O descriere succintă din prima perioadă a lagărului, care se repeta în fiecare lagăr nou înfiinţat, poate mijloci o imagine aproximativă, în perioada de construire a lagărului, fiecare comandou de muncă se deplasa cu eşalonul propriu de pază-SS la locul de muncă. SS-iştii se postau în jurul celor ce munceau. Abuzurile din partea paznicilor erau la ordinea zilei. Era mare lipsă de unelte, dar munca deţinuţilor era îngreunată şi prin chinuirea lor intenţionată. De exemplu, după doborârea copacilor, rădăcinile adine înfipte şi bogat ramificate ale fagilor trebuiau trudnic smulse cu sapa şi cu mâna, în timp ce rădăcinile superficiale ale pinilor erau dinamitate. Bătaia şi toate felurile de şicane erau un lucru de la sine înţeles. Pentru împuşcarea deţinuţilor la aşa-numitele tentative de evadare se dădeau premii sub formă de concediu special, bani şi promovare rapidă. Ca urmare, eşalonul de pază-SS îşi dădea toată silinţa să provoace „tentative de evadare” în felul următor: unui deţinut i se smulgea de pe cap şapca, pentru că era chipurile murdară, cu cuvintele: „Ia-ţi buleandra aia soioasă şi prezint-o mâine curată !”, şi era azvârlită înapoia santinelelor plasate în jurul comandoului de muncă. Dacă, fără a bănui nimic, deţinutul se repezea într-acolo ca să-şi ia şapca, se trăgea în el pentru „prezumţie de evadare”; dacă nu alerga acolo era bătut şi bătut până ce îşi decidea el singur sfârşitul.

Fugărirea deţinuţilor până la sârma ghimpată încărcată electric se întâmpla mai rar; în schimb erau mai frecvente cazurile când, aduşi la disperare, deţinuţii alergau cu intenţii sinucigaşe până la sârmă, unde îşi aflau moartea.

O dată cu instalarea împrejmuirii de sârmă ghimpată sub tensiune, prima etapă a organizării exterioare a lagărelor de concentrare era încheiată. Gardul, lung de 3,5 kilometri împrejmuia la Buchenwald 40 de hectare, locul de adunare măsurând 1,5 ha. Întregul teritoriu înăuntrul centurii posturilor de pază, deci inclusiv locurile de muncă aflate dincolo de sârma ghimpată, măsura doi kilometri pătraţi.

Organizarea interioară

SS-ul lagărelor era împărţit după cum urmează:
Secţia l-a: Comandamentul,
Secţia Il-a: Statul major al Comandamentului (administraţia),
Secţia III-a: Conducerea lagărului.
Pe lângă aceste secţii existau trupele SS, din rândul cărora se alcătuiau eşaloanele de pază.

În fruntea lagărului se afla Comandantul, cu adjunctul său. Nu era deloc obligatoriu să aibă un grad prea înalt. Lagăre mai mici au fost comandate chiar şi de Scharführer-i (sergent majori); în cele mari comandantul era cel

puţin Hauptsturmführer (căpitan), de obicei însă Sturmbannführer (maior) sau Obersturmbannführer (locotenent-colonel). El avea împuterniciri depline asupra lagărului de concentrare, în cadrul directivelor date de SS WVHA, şi răspundea în faţa acesteia. Ajunctul supraveghea executarea ordinelor comandantu si stabilea legătura oficială cu toate autorităţile superioare sau în subordine.

Șeful administrativ era în subordinea comandamentului şi avea sarcina de a rezolva toate problemele economice ale lagărului. Importanţa lui era considerabilă, de favoarea sa depindeau multe în lagăr. În lagărele mai mari el dispunea de duzini de Scharführer-i ca personal auxiliar.

Lagărul propriu-zis de deţinuţi era condus de aşa-numiții «Lagerführer-i» (*Şef de lagăr — Nota trad.*), al căror număr putea fi de maximum trei. Ei se roteau zilnic la conducerea lagărului şi luau măsuri considerate de SS ca necesare, sub controlul Comandamentului. Practic, ei erau stăpânii absoluţi ai deţinuţilor.

Cea mai importantă verigă de legătură între conducerea lagărului şi lagărul însuşi o constituia «Rapportführer-ul» (*Subofiţer SS care conducea apelurile, raporta efectivul deţinuţilor — Nota trad.*), prin al cărui birou se raportau conducerii lagărului toate problemele deţinuţilor. De obicei existau doi Rapportführer-i care lucrau tot prin rotaţie.

Rapportführer-ului îi era subordonat aşa-numitul «Blockführer» (*Şef de bloc SS-ist care supraveghea deţinuţii dintr-un bloc – Nota trad.*). Cu excepţia câtorva, care se simţeau nefericiţi în sânul acestei bande de tâlhari şi, de obicei, erau repede înlăturaţi ca necorespunzători, şefii de bloc, terorişti unşi cu toate unsorile, în rang până la Oberscharführcr, de regulă Rottenführer sau Unterscharführer, erau în fiecare baracă şefii deţinuţilor. Formal, ei răspundeau în faţa eonducerii lagărului, dar, de fapt, nimic nu le stătea în cale, ci, dimpotrivă, ei primeau permanent instrucţiuni în sensul unei comportări cât mai aspre cu deţinuţii. Ei locuiau în afara lagărului, dar puteau veni la orice oră din zi sau noapte în barăci, unde stăteau – fie singuri, fie în grup – ore în şir printre deţinuţii care, în prezenţa lor, abia de mai îndrăzneau să respire. Fiecare lagăr de concentrare a avut tipuri de şef de bloc care s-au întipărit pentru totdeauna în memoria miilor de deţinuţi. Aveau aproape întotdeauna apelative sau porecle, sub care erau mai bine cunoscuţi decât sub adevăratul lor nume. Din rândurile lor a ieşit „călăul de la Buchenwald”, Hauptscharführer-ul Sommer, care a fost ani de-a rândul şeful arestului lagărului. Când intra în lagăr, cu mănuşile lui negre pe care le purta cu plăcere, printre deţinuţi se declanşa o alarmă paralizantă.

Egali în rang cu aceşti indivizi erau «Kommandoführer-ii» (*SS-ist care conducea un comandou de muncă. – Nota trad.*), cărora li se încredinţase supravegherea comandourilor de muncă. Şi ei aveau drept de viaţă şi de moarte asupra deţinuţilor.

De întregul resort al muncii în lagăr, de conducerea şi organizarea acesteia răspundea aşa-numitul «Arbeitsdienstführer» (*SS-ist, şeful Biroului de organizare a muncii. — Nota trad.*), care, datorită cerinţelor impuse de război, a fost pus mai târziu în subordinea unui «Arbeitseinsatzführer» (*SS-ist,*

şeful Biroului de repartizare a forţelor de muncă. — Nota trad.). Şeful SS-ist al Organizării muncii putea să-l mute pe orice deţinut care-i fusese indicat de şefii de comandou sau de baracă sau de vreo altă persoană din conducere, sau pe care îl luase el la ochi pentru vreun fleac oarecare, în nişte condiţii de muncă în care plătea cu sănătatea sau chiar cu viaţa sa. De asemeni, ambii şefi SS-işti decideau asupra componenţei loturilor destinate construcţiei unor noi lagăre exterioare sau altor lucrări în afara lagărului. Aceste transporturi exterioare erau extrem de temute.

Gestapo-ul era reprezentat în lagăr de Secţia politică, parţial independentă de conducerea lagărului, între ele existau pe multiple planuri raporturi încordate, cauzate în principal de faptul că, cel mai des, conducerea lagărului se considera absolut „exteritorială" şi nu admitea nici un amestec în treburile sale, pentru a fi singurul beneficiar al lagărului şi a împiedica astfel orice control posibil din motive de concurenţă vizând permanenta şi uriaşa corupţie existentă. Secţia politică răspundea de internarea şi eliberarea deţinuţilor, ca şi de întreaga circulaţie a documentelor de la şi către Gestapo.

Interogatoriile de la Secţia politică reprezentau în sine un chin sufletesc, deoarece aparatul Gestapo-ului răspândea o groază învăluită în mister; deseori, camarazii chemaţi la Secţie nu mai reveneau, dispărând fără urmă. În Secţia politică torturile fizice erau foarte frecvente. Când erau subit chemaţi prin megafon la Secţia politică, unii deţinuţi erau la un pas de infarct. La Buchenwald, locotenent-colonelul austriac Heckenast a murit în urma unui infarct, nemaiputând suporta emoţiile repetatelor chemări la Secţia politică.

Ce fel de oameni erau SS-iştii din lagăr, credem că nu mai e nevoie să precizăm, aceasta rezultând fără echivoc din însuşi materialul faptic ce va fi expus pe parcursul relatării. Cei ce dobândiseră într-un anumit lagăr o tristă faimă, nu rămâneau cu vremea necunoscuţi nici în alte lagăre, deoarece fie că erau avansaţi treptat din rândurile subofiţerilor, obţinând în altă parte funcţii corespunzătoare, fie că erau transferaţi ca SS Führer-i capabili de „a face ordine" într-un nou lagăr de concentrare. Astfel, Sturmbannführer-ul Rödl, de care am mai pomenit, era cunoscut nu numai de deţinuţii din Buchenwald, ci şi de cei de la Dachau, Flossenbürg şi Gross-Rosen. De asemeni, Rapportführer-ul de la Buchenwald din anii 1937-1938, Hauptsturmführer Hackmann, faimos în multe lagăre sub porecla „Jonny". Originar din Osnabrück în Westfalia, nu era deloc prost, dar crud şi cu un humor cinic. În 1939 a plecat câteva luni de la Buchenwald pentru instruire şi s-a întors ca SS-Obersturmführer şi adjutant. După ce ca Hauptsturmführer deţinuse scurtă vreme funcţia de şef secund al lagărului, în 1941 a fost transferat la Lublin şi Belgrad, iar ulterior – în cadrul „procesului Koch", de care se va mai vorbi – a fost arestat de tribunalul SS şi condamnat de două ori la moarte. E lesne, deci, de imaginat, cam ce figură de erou SS reprezenta acest Hackmann.

În perioada premergătoare războiului, din formaţiunilen „Cap de mort" ale SS-ului afectate lagărelor de concentrare erau frecvent recrutaţi şefii de bloc, şefii comandourilor de muncă şi eşaloanelor de pază. Acestea din urmă au fost apoi comasate în batalioane proprii de pază. Începând din 1939, şefii

de bloc şi de comandouri de muncă au aparţinut formaţiunilor permanente ale lagărelor, în timp ce trupele combatante, transformate între timp în «Waffen SS», au devenit independente, făcând de pază doar la turnurile din lagăre şi în comandourile de muncă. Efectivul acestor trupe a sporit temporar, mai cu seamă în timpul războiului, până la două «Standarten», adică la 6.000 de militari. Cazărmile acestor trupe au fost construite de deţinuţi. Atunci când efectivul formaţiunilor permanente ale lagărului nu mai era suficient, se creau aşa-numitele „întărituri" cu patru sotnii – de până la 500 de oameni – puse în subordinea unui «SS Totenkopf Sturmbann». Aceste batalioane de pază au fost constituite iniţial numai din germani, dar în decursul timpului şi din alte naţionalităţi străine existente în lagăr, îndeosebi mulţi croaţi şi ucrainieni. În general, paza trăgea numai la ordin şi nu era în mod deosebit ostilă deţinuţilor. Pe măsură ce SS-ul se dezagrega din ce în ce mai mult, aceste „santinele" comiteau frecvent abateri de la datorie în favoarea deţinuţilor, astfel că, în ultimii ani, tribunalele SS au avut mult de lucru cu ele. De obicei, batalionului de pază îi era ataşat un eşalon propriu de clini. Aceşti câini de vânătoare şi câini-lupi, special dresaţi împotriva oamenilor în haine vărgate şi folosiţi în afara centurii posturilor de pază (de pildă la construirea de căi ferate, etc.), au provocat multe nenorociri.

Comportamentul eşaloanelor de pază depindea total de tipul comandantului trupei. Primul comandant al SS Sturmbann-ului Buchenwald a fost SS Obersturmbannführer Kröger. Atât el, cât şi succesorul său, SS Untersturmführer Büscher nu prea veneau în contact cu deţinuţii. Interesul lor major se axa pe „călătorii în scop organizatoric" până în Olanda şi tot felul de preocupări minore, absolut de suprafaţă. Astfel, sub Büscher cea mai mare atenţie se dădea fanfarei, care trebuia să exerseze în continuu pe strada principală a lagărului, pentru a fi pregătită pentru parăzi şi alte evenimente. În primăvara anului 1942 a preluat conducerea SS Hauptsturmführer Förschner. Faţă de deţinuţii din Buchenwald el s-a purtat tot timpul „corect", adică n-a făcut nimic împotriva lor, dar nici pentru ei. Mai târziu, când a devenit comandantul lagărului Dora de lângă Nordhausen, a acţionat de mai multe ori cu asprime împotriva deţinuţilor politici, posibil sub presiunea SD-ului. În 1943 a fost înlocuit de SS Obersturmführer Reimer cu care situaţia s-a înrăutăţit radical. Originar din Sudeţi, fiul unui învăţător din Trautenau, Reimer s-a făcut repede remarcat prin brutalitatea sa faţă de deţinuţi şi, pornind de la rangul de simplu Scharführer, a urcat în salturi treptele avansării. Aplicând cu zel metoda „ciclistă" (adică, sus să stai cu spinarea încovoiată, iar jos să calci în picioare). Una din primele sale măsuri ca proaspăt comandant a fost ordinul dat eşaloanelor de pază de a trage în deţinuţi chiar şi atunci când se apropiau până la cinci paşi de centura posturilor de pază, în timp ce până atunci se trăgea de abia când cel în cauză depăşea centura; la constatarea ce se efectua ulterior, cel împuşcat trebuia să zacă cu capul în direcţia evadării, iar glontele mortal sa fie în spate, în instructajul făcut eşalonului, de două ori pe zi, Reimer îl asmuţea tot timpul împotriva deţinuţilor. El a rămas comandantul Sturmbann-ului până în toamna anului 1944. Când paza a fost preluată de foşti militari ai

Wehrmacht-ului, iar el a fost transferat în lagărul de concentrare Dora, de lângă Nordhausen.

În ceea ce îi priveşte pe deţinuţi, organizarea internă a lagărului de concentrare se baza întotdeauna pe principiul autoadministrării; ea avea următoarea structură: în frunte se afla aşa-numitul «Lagerältester" (*Deţinut-şef de lagăr, cea mai mare funcţie în ierarhia deţinuţilor. — Nota trad.*), desemnat de SS. În timp, în unele lagăre s-a reuşit ca, pentru această importantă funcţie, deţinuţii înşişi să facă propuneri şi chiar să le impună. În timp ce la început existase întotdeauna doar un singur Lagerältester. O dată cu mărirea lagărelor numărul a crescut la trei. Sarcina lui era de a fi reprezentantul responsabil al deţinuţilor lagărului în faţa SS-ului. Care îl convoca ori de câte ori avea de dat o dispoziţie. Era deci o sarcină extrem de delicată şi primejdioasă, a cărei preluare cerea curaj şr simţ de răspundere. Un om nepotrivit în această funcţie însemna pentru lagăr o catastrofă, îndeosebi la început, SS-ul ţinea eu tot dinadinsul să aibă ca Lagerältester un deţinut care să i se supună orbeşte şi să se lase manevrat împotriva lagărului. La Buchenwald, primul ales a fost în mod semnificativ un criminal ele profesie pe nume Hubert Richter care, înaintea internării sale într-unul din lagărele din mlaştinile Emsland, aparţinuse faimosului «SA-Mordsturm 33» din Berlin. Era unealta fără scrupule a SS-işti-lor. El însuşi de o brutalitate inimaginabilă. Cândva îi ajunsese la ureche o frază a lui Karl Kraus (*Karl Kraus (1874-1936) – scriitor german antifascist – Nota trad.*), pe care el o folosea uşor modificată, raportând-o la persoana sa şi la practicile sale: Nu mai suntem în ţara poeţilor şi gânditorilor, ci în ţara judecătorilor şi călăilor"! În urma unei evadări puse la cale de doi „verzi"', pe care el o acoperise de frică, la sfârşitul lui 1937 a fost scos din funcţie, sancţionat cu bătaie, trimis în buncăr; după un timp a fost eliberat de acolo. După vreo jumătate de an a primit din nou funcţia de Lagerältester la „negrii" internaţi între timp, pe care i-a tiranizat într-un mod indescriptibil, iar în primăvara lui 1939, încarcerat din nou în buncăr pentru o afacere de corupţie a SS-ului, a fost lichidat acolo într-un mod barbar de înşişi SS-iştii săi.

Succesorul său, Paul Henning, tot un criminal, nu se deosebea esenţial de Richter. După înlocuirea sa, a fost mutat în lagărul de concentrare Mauthausen. Primul Lagerältester politic a fost Paul Mohr din Wiesbaden, care, ce-i drept, a încercat să slăbească influenţa criminalilor, dar fiind el însuşi prea dependent de aceştia, n-a putut să acţioneze cu destulă energie. Şi el a fost ucis de către SS-işti, într-o afacere de corupţie. După el, spre deosebire de numeroase alte lagăre de concentrare – cu o singură excepţie trecătoare, dar extrem de dureroasă, despre care vom mai vorbi – funcţia de „Lagerältester a rămas la Buchenwald un privilegiu al „politicilor", deoarece conducerea SS a lagărului şi-a dat seama că în alte condiţii s-ar fi văzut împinsă în nişte situaţii în care îşi putea frânge şi ea gâtul.

Rapportführer-ului SS îi corespundea în lagăr cancelaria. Numai temporar şi nu pretutindeni a fost sub controlul SS-ului, de ea ocupându-se exclusiv deţinuţii, întreaga administraţie internă a lagărului, fişierul de evidenţă, repartiţia în barăci, pregătirea apelurilor, fixarea raţiilor alimentare

etc. erau reglementate de această cancelarie. Importanţa ei pentru lagăr era foarte mare, activitatea ei în general pozitivă. Nu exagerăm afirmând că, în timp, graţie cancelariilor, literalmente mii de camarazi au fost salvaţi de la moarte, feriţi de vătămări grave ale sănătăţii şi puşi în funcţii în care puteau să acţioneze realmente în avantajul deţinuţilor.

Raporturile cu Biroul de organizare a muncii şi cu Biroul de repartizare a forţei de muncă erau reglementate din partea deţinuţilor de către aşa-numitul „Birou de statistică a muncii”, în fişiere, pe profesii, era înregistrat întregul efectiv al lagărului şi se calcula numărul orelor de muncă prestate. Importanţa sa a crescut considerabil în decursul timpului, când Biroul de repartizare a forţei de muncă n-a mai fost în stare să alcătuiască loturile pentru comandourile exterioare. Datorită poziţiei sale de forţă centrală, şi în această problemă s-a putut exercita de către deţinuţi o influenţă puternică, adeseori benefică, adeseori funestă. Sute de oameni valoroşi n-au putut fi salvaţi decât cu ajutorul „Statisticii muncii”, fie fiind şterşi în ascuns de pe listele de transport la moarte, fie trecuţi prin contrabandă în comandourile exterioare atunci când viaţa le era în pericol în lagăr. Dar au fost şi mulţi camarazi care, prin diferite manevre oculte şi intrigi, au fost duşi în locuri dinăuntrul sau din afara lagărului unde, fie că au suferit vătămări grave, fie că s-au prăpădit. Sarcina pe care o avea de îndeplinit „Statistica muncii” – se întâmpla ca, în decurs de două ore, să fi fost necesară punerea la dispoziţie a mii de deţinuţi – era grea şi ingrată. Şi au fost destui camarazi care şi-au dobândit merite excepţionale în cadrul ei.

În fruntea fiecărui bloc se afla, din partea deţinuţilor, aşa-numitul «Blockältester» (*Deţinut care conducea un bloc. — Nota trad.*), propus de „deţinutul şef de lagăr” şi confirmat de conducerea lagărului. Deţinuţii răspundeau în faţa deţinutului şef de bloc pentru tot ce se întâmpla în baracă, în ajutorul său, acesta îşi alegea pentru fiecare aripă a clădirii doi până la trei «Stubendienste» (*Şef de cameră. — Nota trad.*), care trebuiau să fie confirmaţi de către „deţinutul-şef de lagăr”, în sarcina lor cădea păstrarea ordinei în baracă, precum şi asigurarea efectivului barăcii cu porţiile de mâncare, pe care ei înşişi le distribuiau. În condiţiile date, această măsură era necesară şi, în linii mari, chiar şi utilă. Dar, de puterea de care dispunea „deţinutul şef de bloc” şi personalul de îngrijire, au şi abuzat în mod condamnabil unele elemente fără caracter. E drept că, sub multe aspecte, ei se aflau sub presiunea intensă a SS-ului. Dar unii dintre ei nu au rezistat tentaţiei de corupţie şi tiranie faţă de colegii de detenţie, indiferent dacă era vorba de „roşii”, „verzi”, „negri” sau de alte culori. Chiar şi în barăcile evreilor nu erau rare asemenea situaţii deplorabile. Pentru cel care cunoaşte firea omului şi ştie ce înseamnă să înghesui până la refuz, ani de-a rândul, sute de oprimaţi de toate felurile în nişte condiţii ce abia mai sunt suportabile, cele relatate mai sus sunt într-un anumit sens explicabile din punct de vedere psihologic. De fapt, răspunzător şi pentru aceste situaţii anormale era sistemul naţional-socialist. Cu toate acestea, forţele de ordine din rândul deţinuţilor au reuşit, în unele lagăre, să înlăture eu vremea unele dintre racilele cele mai grave. De pildă, Buchenwald-ul se deosebea tot mai

mult de celelalte lagăre printr-o distribuire mai echitabilă a porţiilor de mâncare. Cât de îngrozitoare era însă pe alocuri situaţia, se poate aprecia dintr-un singur exemplu care nu constituie nicidecum un caz izolat, într-o dimineaţă, într-o baracă a fost găsit un deţinut spânzurat. Din cauza unei greşeli de regie a SS-ului, procuratura din Weimar a aflat de acest caz. S-a dispus o anchetă din care a rezultat că „spânzuratul" fusese de fapt ucis, fiind snopit în bătaie, lovit şi călcat în picioare şi apoi spânzurat de şeful de cameră sub conducerea deţinutului-şef de bloc, Osterloh, pentru a se simula o sinucidere. Cel ucis protestase împotriva subtilizării unor pâini şi porţii de mâncare de către şeful de cameră. Conducerea SS a lagărului a reuşit să muşamalizeze cazul şi să-l repună pe ucigaş în funcţia de deţinut-şef de bloc, după care lucrurile s-au desfăşurat ca şi până atunci.

La fel se petreceau lucrurile şi la desemnarea aşa-numiţilor «Kapo» (*Termen derivat din cuvântul italian „capo" — şef în lagăr, funcția unor deţinuţi având sarcina de supraveghere a deţinuţilor. — Nota trad.*), adică a deţinuţilor care supravegheau comandourile de muncă şi răspundeau în faţa SS Führer-ului respectivului comandou; desemnarea lor se făcea de către şeful SS al Biroului de organizare a muncii. Aceşti Kapo aveau pe lângă ei «Vorarbeiter» (*Şef de echipă. — Nota trad.*), şi nu erau altceva decât nişte supraveghetori care împărţeau munca, fără ca ei să muncească. Numai în cazuri extreme SS-ul numea drept Kapo forţe specializate. De cele mai multe ori, mai ales în anii de început, se recrutau persoane robuste – pe atunci îndeosebi foşti membri ai SA-ului, combatanţi din legiunile străine şi criminali – care se pricepeau la bătaie, fiindcă de altfel o primiseră şi ei adeseori de la SS-işti. În unele comandouri, în special în cele din construcţii, mine şi canalizare, ca şi în carierele de piatră, pentru deţinutul de rând nu exista pur şi simplu nici un alt mijloc de a rămâne în viaţă decât mituirea, care uneori lua proporţii şi forme inimaginabile. La mare preţ era şi şantajul. Din mulţimea de figuri decăzute deţinând funcţia de Kapo, se desprind în chip luminos o serie de vechi deţinuţi care, atât cât au fost în viaţă, au constituit de la înfiinţarea şi până la desfiinţarea lagărului un exemplu de curăţenie sufletească, omenie şi curaj personal. Consider de datoria mea să-i numesc aici, pentru Buchenwald, pe Robert Siewert din Chemnitz şi pe Baptist Feilen din Aachen. Ambii erau comunişti (în 1946, Siewert a devenit vice-prim ministru al Saxoniei, iar Feilen şeful Controlului averilor din Turingia). În funcţia sa de Kapo al spălătoriei şi membru al conducerii interne ilegale a lagărului, Feilen era iubit atât de deţinuţii germani, cât şi de cei străini pentru firea sa dreaptă, calmă şi obiectivă. De-a lungul anilor, Siewert a fost Kapo în diferite comandouri şi a avut curajul să ia atitudine faţă de însuşi şeful SS al comandoului, ceea ce ar fi putut de fiecare dată să-l coste viaţa. Aşa, de pildă, odată în 1939, văzând cum Scharführer-ul Abraham – căruia îi plăcea să nu le dea pace deţinuţilor aflaţi în latrine şi care avea sute de vieţi omeneşti pe conştiinţă – îi împingea pe patru evrei într-o groapă adâncă plină cu apă, împiedicându-i cu bătaia să iasă la suprafaţă, la ţipetele nenorociţilor Siewert s-a repezit cu câţiva camarazi într-acolo, reuşind să-i salveze pe trei dintre ei, în timp ce, în chip cu totul bizar, Abraham şi-a văzut de drum,

probabil pentru că se plictisise. Siewert a avut curajul să raporteze cazul scăpând doar cu mare greutate de pedeapsa cu bătaia. Cu vremea, se pare că Rapportführer-ii se obişnuiseră cu sesizările acestui Kapo — un unicat în practica lagărului ! — Pentru că luau act de ele, chiar dacă nu le dădeau curs. Siewert însă n-a cedat. În 1943, la construirea uzinelor Gustloff, o fabrică de armament din Buchenwald, şeful SS al comandoului, Schmidt, maltrata cu predilecţie ruşi, polonezi şi evrei, încă din zorii zilei obişnuia să-i lovească pe deţinuţi ca un turbat, cu ciomege, cu sape, cu tocul cizmei. Una din principalele sale victime era un anume Schreiber. Aproape zilnic Schmidt îl maltrata bestial, îl obliga să se dezbrace până la piele, să se suie într-un copac şi să strige de sus: „Sunt un porc împuţit de jidan”! Deseori, când din cauza slăbiciunii nu se putea căţăra destul de repede, Schmidt îl ciomăgea până ce acesta ajungea sus. În calitate de Kapo al comandoului, Siewert s-a prezentat la comandantul lagărului raportându-i cele întâmplate, ceea ce uneori era posibil la SS Oberführer-ul Pister. Comandantul s-a îndoit că cele raportate sunt reale, dar a consimţit să-i interzică lui Schmidt maltratările. Intervenţia n-a folosit direct, căci Schmidt şi-a continuat netulburat ticăloşiile; dar, prin curajul său, Siewert şi-a câştigat un oarecare respect şi din partea SS-iştilor; într-un fel ei se temeau de „veşnicele sale raportări”, de care erau legate de obicei tot felul de neplăceri. Când, de pildă, Scharführer-ul Klinger împreună cu alţi doi SS-işti au înhăţat doi ruşi, i-au vârât într-o baracă a constructorilor şi s-au năpustit asupra lor cu ciomege şi călcându-i în picioare până ce ruşilor le-a dat sângele pe nas şi pe gură, Siewert a auzit urletele. Cei trei SS-işti complici le retezaseră ruşilor vârf urile dcgetelor ! Kapo Siewert a deschis brusc uşa, strigând cât îl ţinea gura: „Ce se petrece aici” ? Imediat Klinger a afirmat că cei doi ruşi voiseră să-l atace şi că ar putea să-i împuşte dacă ar avea chef. A încetat însă imediat să-i tortureze. Nici în acest caz, intervenţia lui Siewert la comandant n-a avut vreun rezultat. În schimb, la sfârşitul lunii octombrie 1944, el a fost scos din lagăr de Gestapo, grav maltratat, încarcerat şi readus la Buchenwald de abia la 4 aprilie 1945, urmând ca, a doua zi, să fie executat împreună cu alţi 45 de deţinuţi – autorul acestor rânduri fiind unul dintre ei – consideraţi deosebit de periculoşi din punct de vedere politic. Din motive asupra cărora vom reveni, execuţia n-a mai avut loc.

Nu trebuie să se creadă că împotriva SS-iştilor se putea lua o atitudine generală. Aceasta s-ar fi interpretat pur şi simplu drept răzvrătire şi s-ar fi terminat cu o baie de sânge generală. Siewert a fost absolut o excepţie; faptul că SS-iştii nu l-au înlăturat încă mai de mult ca „element incomod” frizează limitele unui miracol psihologic. Dar, în proporţii mai modeste, fiecare lagăr de concentrare a avut câteva figuri de Kapo exemplari.

Deţinuţii şefi de lagăr, şefi de bloc, Kapo şi şefi de echipă purtau ca semn distinctiv pe braţul stâng o banderolă neagră imprimată cu litere albe.

Pe măsură ce, de-a lungul anilor, deţinuţii politici au reuşit prin acţiunea lor conştientă să limiteze la Buchenwald forțele SS-ului numai la probleme de disciplină, creând în schimb administraţiei organizatorice şi tehnice tot mai multă independenţă, s-a dovedit a fi tot mai necesară

existenţa unei echipe de ordine constituită din deținuţi; aceasta ar fi trebuit să fie un fel de prelungire a braţului SS-iştilor în lagăr, dar în realitate ea era în slujba intereselor bine înţelese ale deţinuţilor. Atunci când a fost creată (iunie 1942) această formaţie numită «Lagerschutz» (*Paza lagărului. — Nota trad.*), primejdia ca SS-ul s-o manevreze cu succes împotriva deţinuţilor nu mai era prea mare. Calculul s-a dojvedit într-adevăr corect. Aprobarea SS-ului a fost smulsă cu abilitate după oarecare tratative. Acest organ de pază a fost ataşat grupei deja formate a controlorilor, ca un fel de poliţie a lagărului. Ideea n-a fost rea şi pentru faptul că, prin acest organ executiv, controlorii erau într-un fel împiedicaţi să ajungă simple unelte ale SS-iştilor, aşa cum s-a întâmplat în mai multe cazuri. De exemplu: Controlorul Hauptmann de la Buchenwald a fost până la urmă un individ dubios, care îşi arogase dreptul ca atunci când i se părea că e cazul, să dea pe mâna SS-ului pe oricine, chiar şi pe tovarăşii săi din partidul comunist, sub lozinca: „Autopaza lagărului”, în aşa fel că întotdeauna adversarii practicilor sale apăreau vinovaţi, el însuşi niciodată.

Paza lagărului a fost multă vreme rezervată deţinuţilor germani, pentru că numai cu aceştia SS-iştii se puteau înţelege pe limba lor şi pentru că socoteau că-i pot folosi mai lesne drept unelte care să le uşureze lor controlul şi stăpânirea lagărului, ceea ce se şi întâmpla destul de des când în eşalonul de pază ajungeau oameni lipsiţi de caracter. Paza lagărului avea următoarele sarcini: păstrarea ordinei în perimetrul lagărului, controlul disciplinei, paza în timpul nopţii a magaziilor de alimente, a cămărilor şi altor obiective care-i interesau pe deţinuţi – ceea ce a dus şi la suprimarea rondurilor de noapte ale SS-iştilor în lagăr – ca şi preluarea noilor transporturi de deţinuţi. Erau sarcini grele şi ingrate, în unele lagăre de concentrare, paza lagărului bătea mult, în altele puţin; rareori lucrurile se petreceau fără brutalităţi. Cât de diferite erau condiţiile în această privinţă reiese şi din faptul că la Buchenwald grupurile de nou-sosiţi se speriau din prima clipă când erau luate în primire de aceste organe de pază, al căror comportament aveau însă ulterior să-l aprecieze pozitiv. Au existat, firește, şi membri ai pazei lagărului, care după „limbajul” folosit, puteau fi consideraţi SS-işti rataţi. Totuşi, în numeroase cazuri predomina avantajul de a menţine un nucleu al deţinuţilor împotriva SS-ului. Oare cum s-ar fi desfăşurat lucrurile, în ansamblu şi în mii de cazuri individuale, la internări, transporturi, acţiuni de pedepsire şi chiar şi înaintea eliberării, dacă paza lagărului nu s-ar fi străduit să ridice o ireproşabilă pavăză faţă de SS ! Acest merit imens compensează din plin unele greşeli comise. De altfel, chiar şi tonul folosit şi-a mai pierdut ceva din asprime, atunci când s-a realizat internaţionalizarea pazei lagărului. De fapt, conducerea SS a lagărului a respins de câteva ori încercările făcute în acest sens de către camarazii germani. Apoi, date fiind dificultăţile create de numeroasele limbi vorbite, dificultăţi ce erau mereu şi mereu anume subliniate de către deţinuţi. SS-ul s-a lăsat convins de necesitatea lărgirii pazei lagărului. Şi astfel, până la urmă au fost incluşi francezi, belgieni, luxemburghezi, cehi, ruşi, polonezi, iugoslavi şi italieni. Efectivul a sporit în cele din urmă la circa 100 de persoane.

Din câte ştiu, nici un alt lagăr de concentrare din Germania n-a dispus de un asemenea organ de pază.

Internarea

Numărul deţinuţilor preventivi pe termen care, înaintea primei lor internări într-un lagăr de concentrare, să fi ştiut ce-i aşteaptă era infim. Cei mai mulţi, dacă nu erau, în general, mai mult sau mai puţin neinformaţi, erau în orice caz stăpâniţi de o teamă surdă. Cel care auzise deja despre grozăviile din lagărele de concentrare, mai ales dacă acumulase o experienţă corespunzătoare şi la Gestapo, se aştepta la tot ce putea fi mai rău. Dar aceste bănuieli erau întotdeauna nebuloase, realitatea depăşindu-le cu mult.

De regulă erai arestat acasă, noaptea şi transportat într-o închisoare a poliţiei. Acolo rămâneai zile, săptămâni, uneori luni, în celulă separată sau împreună cu zece, douăzeci, treizeci de tovarăşi de suferinţă. Tratamentul din partea poliţiei era moderat; depindeai de toanele stăpânilor care juraseră credinţă tuturor regimurilor germane pe rând şi nu aveai prea des norocul să dai peste un gardian prietenos sau măcar dispus să te ajute. Din punctul de vedere al deţinuţilor, felul în care te trata poliţia era suportabil; privit însă prin prismă general-umană, comportamentul majorităţii poliţiştilor germani faţă de deţinuţii politici, în special în primii ani ai dominaţiei naziste, era în foarte multe cazuri de neimaginat.

Apoi, într-o bună zi, când era dispus funcţionarul Gestapo-ului de care ţinea cazul erai dus la interogatoriu. Cine avea noroc, nu era imediat sau nu era deloc bătut. Regula o constituia cel puţin o zdravănă tortură psihică. De cele mai multe ori tratamentul depăşea însă cu mult această modalitate. Evreii nu scăpau niciodată fără maltratări.

Apoi, într-o altă zi, se deschidea uşa celulei: gardianul îţi înmâna un tichet roşu. Trebuia să semnezi de primire. Era ordinul de „arestare preventivă” prevăzut sus, în stânga, cu însemnul: D II nr... El conţinea datele personale şi o motivaţie generală: „...*Este arestat preventiv fiind suspect de activitate de înaltă trădare şi trădare de patrie*”, sau, pur şi simpl: „...*Este arestat preventiv, deoarece există pericolul că ar putea face uz de libertatea sa împotriva statului naţional-socialist şi a instituţiilor sale*”. Şi tot aşa, într-o duzină de variante. Apoi, după alte câteva zile de aşteptare – sau chiar câteva săptămâni – erai expediat în lagărul de concentrare; întotdeauna în transporturi colective, de câte douăzeci, sute, mii – printre ei şi câte unul care nu văzuse niciodată un ordin de arestare preventivă !

Transportul putea dura douăsprezece ore sau douăsprezece zile şi mai mult, cu escale de câteva zile în vreo jumătate de duzină de închisori. Era întotdeauna un chin, chiar şi când poliţiştii însoţitori nu erau brutali. Foame, sete, înghesuială, insomnii, căldură sau frig – toate astea în cel mai bun caz. Majoritatea transporturilor masive erau un lanţ de ticăloşii. Câte 100, 120, chiar 150 de deţinuţi erau înghesuiţi într-un singur vagon de vite sau de marfă, încât adeseori la sosire, când se deschideau vagoanele cădeau afară

şi câte 30 de morţi sau mai mulţi – asfixiaţi sau striviţi, în vagoanele de persoane ale căilor ferate germane trebuia să stai şi câte 36 de ore cu lumina în ochi – ferestrele fiind complet camuflate – câte şase-opt oameni în fiecare compartiment, sub ameninţarea revolverelor cu piedica trasă. Dacă între închisoare şi gară, sau vice-versa, trebuiau traversate străzi şi pieţe – chiar pe distanţe mici – deţinuţii erau legaţi unii de alţii şi escortaţi în rânduri dese ca nişte criminali, sub pază foarte severă, în cele din urmă, ajungeai la gara respectivă complet epuizat.

De la gară, deţinuţii erau fie înghesuiţi în cunoscutele dube închise ale poliţiei ori în camioane, fie mânaţi pe jos, în lungi şiruri jalnice, până la lagărul de concentrare. Această ultimă modalitate era deosebit de chinuitoare, fiindcă destul de mulţi dintre deţinuţi aveau cu ei bagaje pe care trebuiau să le care în pas alergător, sub ploaia de lovituri. Dacă vreunul se prăbuşea, era lovit până murea sau era pur şi simplu împuşcat. Cei care nu aveau bagaje erau forţaţi să parcurgă ultima bucată de drum până la lagăr cu mâinile ridicate. Milioane de oameni au făcut acest drum pe străzi ce fuseseră în majoritatea lor construite chiar de deţinuţi.

După sosire urma ceremonia primirii: o ceată de Scharführer-i se năpustea cu voluptate asupra noii prăzi. Ploua cu lovituri date cu pumnul şi cu piciorul, noii sosiţi erau bombardaţi cu pietre şi stropiţi cu apă rece. Cine avea părul lung sau barbă era tras de ele la pământ; nici cei ce purtau cravată n-aveau de ce să râdă, când erau sugrumaţi. Apoi, erai aşezat în front şi pus să aştepţi în faţa Secţiei politice, ceasuri de-a rândul, cu „Salutul saxon” braţele încrucişate la ceafă, uneori chiar stând pe vine – în frig, ploaie sau arşiţă, fără să mănânci, să bei, fără a avea voie să ieşi din rând. În plus, oricare SS-ist îşi putea permite ce poftea cu aceşti epuizaţi. Astfel, un bărbat pe nume Heribert Froboess, arestat drept călugăr franciscan (deşi nu era) şi tratat şi în detenţie ca atare – a fost batjocorit la primirea sa în lagărul de concentrare Sachsenburg de Unterscharführer-ul Kampe (care a avansat ulterior la gradul de Hauptsturmführer şi a devenit în numeroasele lagăre, în care a fost transferat, un temut Comandant), acesta permiţâdu-şi, ca, în timp ce deţinutul stătea în front cu „salutul saxon”, să urineze pe el de sus şi până jos, spre marea desfătate a SS-iştilor prezenţi, îndeosebi a lui Rödl – decorat cu «Blutorden» (*Decoraţie nazista, cu denumirea legată de cuvântul „Blut”, respectiv sânge. — Nota trud.*), care aproape că se prăpădea de râs.

Dacă soseau transporturi mai mici, seara prea târziu, sau dacă aşteptarea pentru primirea lor depăşea programul de lucru, noii veniţi nu mai erau introduşi în perimetrul lagărului împrejmuit cu sârmă ghimpată, ci erau închişi peste noapte în celule ale buncărului, câte 10-12 inşi în celule măsurând 1,20X2 metri. Lovindu-i cu picioarele şi cu ciomege, SS-iştii îi împingeau până ce reușeau să închidă uşa celulei. Ferestrele erau ermetic închise şi prevăzute cu geamuri oarbe, caloriferul era deschis la maximum şi nu putea fi închis din celulă. După o jumătate de oră lipsa oxigenului devenea acută, după l-2 ore cei mai mulţi „cădeau” leşinaţi, mai precis, leşinau, căci de căzut nu putea fi vorba. Abia după apelul de dimineaţă se deschideau uşile şi „grămada” grav deteriorată putea fi din nou prezentată.

Astfel, complet muiaţi, noii sosiţi, pălmuiţi şi loviţi cu picioarele, erau dirijaţi către şefii Secţiei politice pentru o primă înregistrare a datelor personale.

Secţia politică se îngrijea de evidenţa exactă a tuturor deţinuţilor aflaţi în lagăr, a celor care decedaseră în lagăr, fuseseră eliberaţi sau transferaţi. De aceea, înregistrarea corectă a datelor la intrarea în lagăr era importantă. Pentru fiecare deţinut se completa un chestionar, în care – pe lângă toate datele personale – se treceau şi caracteristicile fizice, autoritatea care făcuse trimiterea, datele privitoare la serviciul militar, eventuale condamnări anterioare şi categoria din care făcea parte deţinutul. Noul sosit trebuia să ateste sub semnătură că toate datele corespundeau adevărului, indicarea unor date false fiind supusă celor mai aspre pedepse. Din acest chestionar datele erau trecute într-o fişă şi pe ambele se prindea câte-o fotografie a deţinutului. De chestionar se capsau apoi celelalte documente (ordinul de arestare preventivă, procesul verbal al interogatoriului întocmit de Gestapo, acte şi altele asemenea); toate laolaltă formau aşa-numitul cazier al deţinutului. Ulterior se cereau de la oficiile de stare civilă sau de la cancelariile parohiale actele de naşere şi de căsătorie în original, pentru a se verifica dacă la primirea sa deţinutul declarase date exacte. În felul acesta, conducerea lagărului îşi forma o imagine oarecum clară despre trecutul deţinuţilor. Dosarele astfel întocmite erau apoi prezentate pe rând comandantului, iar păstrarea lor se făcea, în ordine alfabetică, în dulapurile metalice ale Secţiei politice, de unde puteau fi puse oricând la dispoziţie. Deţinutul însuşi nu îşi vedea niciodată actele; ele puteau fi adevărate şi autentice sau mincinoase şi falsificate.

Din fişele personale ale deţinuţilor se alcătuia o cartotecă, din care se putea afla pe loc numărul, numele şi datele personale ale fiecărui deţinut.

Îndeosebi în primii ani ai fiecărui lagăr de concentrare Scharführer-ii foloseau prilejul primului interogatoriu şi pentru a se deda unor excese sălbatice. Una din metodele preferate era de a-i întreba pe noii veniţi despre cauza internării lor în lagărul de concentrare – pe care mulţi nici nu o cunoşteau – şi de a-i maltrata potrivit răspunsului. Unora li se ordona din capul locului 25 de lovituri cu ciomagul, care le erau administrate a doua zi. Evreii primeau aproape fără excepţie cel puţin cinci, zece lovituri, ca o primă pedeapsă pentru că erau evrei. Tonul în care decurgea interogatoriul este de nedescris. Unul din multele exemple: trebuia completată rubrica „părinţii”, Scharführer-ul dinaintea maşinii de scris îl întreabă pe deţinutul în poziţie de drepţi din faţa sa (în timp ce alţi cinci SS-işti urlau în încăpere şi ţăcăneau la maşinile de scris): „Ce târfă te-a borât pe lume?” Bietul de el nu înţelegea, deoarece nu trăise niciodată într-o ambianţă de înaltă selecţie rasistă! După multe răcnete şi câteva palme ieşea apoi la iveală că respectivul era unul din cei şase copii ai unei mame căreia Adolf Hitler îi conferise distincţia așa-numită „Crucea de aur a mamei” !

După interogatoriul din Secţia politică urma intrarea în lagărul propriu-zis, prin celebra poartă având pe frontispiciu inscripţia deja amintită, iar pe uşa zăbrelită, în litere metalice: „Fiecăruia ce i se cuvine”. Noii sosiţi stăteau

din nou ceasuri în şir cu faţa la peretele buncărului, în poziţia „salutului saxon”, alternativ şi pe vine, câte două ore, cinci ore, zece ore. Scharführer-ii care treceau întâmplător pe acolo aveau dreptul să-i trateze pe noii veniţi ca pe nişte sălbăticiuni. Dacă vreunul avea chef, fugărea deţinuţii de jur împrejurul locului de adunare, unii din ei – după cum am mai spus – având bagaje, până căzeau epuizaţi, sau îi punea să se tăvălească cu hainele lor personale în noroi.

„Instruirea” făcută apoi de şeful lagărului, de Rapportführer sau de unul dintre şefii Secţiei politice, care trebuia să constituie o primă introducere temeinică în cunoaşterea condiţiilor din lagăr, se rezuma la repetarea, de douăzeci-treizeci de ori, a ameninţării cu pedeapsa cu moartea pentru un nesfârşit şir de aşa-numite delicte. Nu-mi pot aminti ca la această „instruire” să fi existat ceva ce să fi fost permis. Atâta timp cât pe locul de adunare din Buchenwald se înălţa o spânzurătoare, „instruirea” se făcea cu tâlc, chiar acolo.

Apoi erai dus în pas alergător la baie. Te dezbrăcai, timp în care o parte din bietele tale lucruşoare deja dispăreau, şi erai dus la frizerul care te tundea până la piele de sus şi până jos, în faţă şi în spate, cu nişte maşini de tuns care nu erau chiar de calitatea întâi. Urma duşul, fie fierbinte, fie – după toane – rece, după care erai trimis să te îmbraci în altă încăpere. Ocolul către această încăpere trebuia făcut adeseori, chiar şi iarna, prin stradă sau traversând locul de adunare şi anume în pielea goală, ceea ce au plătit cu viaţa sute de victime, unele imediat, altele, mai târziu, din cauza pneumoniilor, în unele lagăre, baia era precedată de aşa-numita dezinfecţie, în timpul căreia nenorocitul tuns cu brutalitate până la piele trebuia să sară într-un cazan mare cu soluţii dezinfectante care mai mult te murdăreau şi te usturau cumplit pe porţiunile de piele rănită. Pentru „control”, fiecare deţinut dezinfectat trebuia să se aşeze cu spatele spre Scharführer-i şi cu picioarele depărtate să se aplece în faţă, ceea ce le făcea o plăcere deosebită SS-iştilor pervertiţi, mai ales dacă era vorba de vreo personalitate marcantă.

Fără a se ţine seama de înălţime, talie sau particularităţi corporale, în camera de echipare deţinutului i se aruncau „boarfele” dungate. Acestea constau dintr-un indispensabil, o cămaşă, un pantalon, o jachetă, o şapcă, uneori o pereche de şosete şi o pereche de ghete. Aceste denumiri provenite din limbajul civil nu pot însă reflecta starea reală a obiectelor de îmbrăcăminte primite. Unii aveau noroc dacă tocmai intrase în depozit echipament nou. Majoritatea primea însă lucruri complet uzate, cârpite ca vai de lume, atât că erau proaspăt spălate. Doar cu timpul mai puteai repara câte ceva, organizându-te anevoie. De la Auschwitz se livrau celorlalte lagăre sute de mii de rufe de corp de la cei ucişi, începând cu rufărie pentru sugari şi până la rufărie pentru femei şi bărbaţi; jumătate din aceasta trebuia dată de o parte, deoarece lucrurile erau ciuruite de gloanţe şi aveau pete mari de sânge. Printre lucrurile rămase se găseau de obicei cămăşi de noapte, ca şi numeroase stihare de preoţi. Oamenii circulau prin lagăr îmbrăcaţi cu aceste rufe. Deosebit de catastrofală era încălţămintea, aşa încât foarte mulţi camarazi, în special cei cărora li se repartizase încălţăminte cu talpa din

lemn, abia mai puteau păşi după câteva zile. Cei ce primeau aşa-numiţii „saboţi olandezi” erau cei mai nefericiţi, deoarece, dacă nu erai obişnuit cu ei şi dacă mai trebuia să-i şi porţi fără ciorapi sau obiele, din cauza canturilor interioare ascuţite nu puteai să mergi, necum să alergi. Numărul rănilor şi al flegmoanelor produse din această cauză a obligat până la urmă SS-ul, într-o vreme când forţa de muncă devenise importantă pentru economia de război, să permită deţinuţilor să primească de acasă încălţăminte.

Următoarea staţie pe acest drum al calvarului era camera de efecte. Acolo, tot ce mai rămăsese din lucrurile aduse de acasă era sortat, notat şi băgat într-un sac, în care se păstra pe timpul detenţiei. Banii aduşi trebuiau predaţi, ca şi orice fel de lucruri de valoare – verighete, ceasuri şi altele. Ce comerţ cu bunuri furate se făcea în toate lagărele în construcţie ! Posibilitatea existentă în fiecare din aceste locuri de a fura ca-n codru era folosită în chip mârşav atât de SS-işti, cât şi, din păcate, de foarte mulţi deţinuţi. Ticăloşia tovarăşilor de detenţie era în toate lagărele în raport direct cu numărul predominant al criminalilor de profesie. Dimpotrivă, alţi camarazi au făcut tot ce le stătea în putere pentru a-i ajuta pe noii sosiţi, plasându-i mai bine, uşurându-le caznele acestui prim drum, bunăoară, prin sfaturi foarte preţioase şoptite în fugă.

În felul acesta, noul eşalon era pentru moment şi indirect ferit de capcanele SS-ului. N-au fost mulţi cei pe care acest proces de frângere a voinţei şi de degradare umană să nu-i fi afectat psihic. Unii mai puteau să-şi păstreze integritatea eu-lui printr-o scindare a conştiinţei, în sensul că îşi abandonau trupul în faţa brutalităţii, în timp ce fiinţa lăuntrică nu participa psihic la cele ce se întâmplau.

La cancelaria deţinuţilor, noul venit era înregistrat în aceeaşi zi în cartoteca ţinută acolo şi repartizat unei barăci. În ziua următoare se făcea examenul de sănătate, completându-se şi un mare chestionar pentru fişierul blocului sanitar al deţinuţilor.

În blocuri erai mai întâi copleşit de o mulţime de impresii care te zăpăceau. Fiecare baracă din lemn avea două aripi, iar fiecare bloc din piatră avea două etaje şi patru aripi {A, de obicei pentru «prominenţii» (*Prominent, deţinut cu funcţie, care se bucura de anumite avantaje; prominenţii formau „aristocraţia” deţinuţilor. — Nota trad.*) lagărului, deţinutul-sef de bloc, funcţionari şi Kapo, şi aripile B, C şi D}; fiecare aripă era formată dintr-o cameră de zi şi un dormitor ocupat de 100-200 de deţinuţi, în dormitor, paturile erau suprapuse în câte două-trei etaje. Paturile aveau saltele de paie, acoperite în unele lagăre până în 1941 cu aşternuturi cadrilate. Fiecare deţinut avea două pături subţiri. O şicană specială a SS-iştilor era aşa-numita „aranjare a patului”: saltelele vălurite trebuiau zilnic nivelate – drepte ca scândura, aşternutul cadrilat trebuia întins simetric de-a Lungul liniilor, perna deformată aranjată în unghi drept şi alte asemenea plăceri de corvoadă cazonă prusacă, înăsprite prin practicile SS-iştilor. O singură cută într-un pat putea duce la pedepsirea sălbatică a întregului bloc. Pentru a putea contracara indiferenţa, lipsa de disciplină sau de experienţă a multora dintre deţinuţi, şefii de cameră care răspundeau de „aranjarea patului” – în fiecare

aripă câte unul oficial şi doi-trei paraziţi ilegali – se purtau aspru şi neînduplecat, ceea ce contribuia considerabil la înăsprirea condiţiilor de lagăr, într-o atmosferă de cruzime şi nedreptate.

În camerele de zi erau o serie de mese şi bănci şi nişte dulăpioare simple din lemn, compartimentate, cu sertare pentru vesela individuală (castron de tablă, cană din tablă şi o lingură). Se ducea o permanentă luptă pentru a-ţi păstra acolo măcar unele din lucrurile adunate cu vremea; destul de des, cu prilejul unor controale, acestea erau pur şi simplu scoase afară şi sechestrate. Un alt loc în care să-şi ţină bietele lucruri, deţinutul nu avea.

În aceste încăperi se desfăşura viaţa deţinuţilor în afara programului de muncă, între câte două aripi de locuinţe, în cazul în care construcţia era terminată, se aflau un spălător şi nişte closete descoperite. Când era cumva posibil, acolo se fuma pe ascuns, ceea ce era strict interzis în blocuri.

Deoarece noii sosiţi aduceau întotdeauna cu ei tot felul de molime, în unele lagăre de concentrare au fost construite pavilioane de carantină, în care aceştia trebuiau să rămână 7-21 de zile, înainte de a fi repartizaţi unui bloc. Această măsură n-a putut fi însă nicăieri aplicată continuu, din cauza arestărilor în masă, tot mai numeroase în timpul războiului şi a transferărilor din lagăr în lagăr, care cu timpul luaseră proporţii enorme.

Programul zilnic

Când se crăpa de ziuă, vara între ora patru şi cinci, iarna între şase şi şapte, în lagăr se dădea deşteptarea prin fluierături stridente, în treizeci de minute trebuia să te speli şi să te îmbraci, să mănânci şi să „aranjezi” patul – o performanţă uneori aproape imposibilă.

Şeful de lagăr Plaul, un lungan deşirat, puţin adus de spate – care îşi începuse cariera ca Unterscharführer în lagărul Sachsenburg, trecuse apoi prin mai multe alte lagăre de concentrare şi, ca Untersturmführer, şi-o încheiase la „Laura” de lângă Saalfeld şi în lagărul „Hasag”, lângă Leipzig – a introdus pretutindeni unde ajungea aşa-numitul „sport-de-dimineaţă”; în lagărul de concentrare Buchenwald, în lunile târzii ale iernii din 1942, Plaul era unul din cei mai cumpliţi schingiuitori ai deţinuţilor, îi ura pe deţinuţii politici şi lucra preferenţial cu criminalii. O jumătate de oră înainte de deşteptarea reglementară trebuia să se alinieze toţi în afara blocurilor şi timp de 20-30 de minute să facă gimnastică într-un ritm turbat, în care intra un permanent „culcat, sculat”, în zăpada sau în noroi, în urma numeroaselor pneumonii şi decese, aceste exerciţii nu s-au mai făcut nicăieri vreme îndelungată.

Masa de dimineaţă a deţinuţilor consta dintr-o bucată de pâine din raţia lor zilnică şi fie o jumătate de litru de supă chioară, fie o jumătate de litru de „cafea”, fără lapte, fără zahăr. Raţiile de pâine se distribuiau în diferitele blocuri alternativ, fie seara, fie dimineaţa. Cel care, primind-o seara, o mâncase pe loc, rămânea fără pâine la masa de dimineaţă, ceea ce, după cum se va vedea la capitolul „Muncă”, nu era lipsit de importanţă.

În continuare se trecea la apelul de dimineaţă. Când se dădea semnalul, efectivul fiecărui bloc se aduna pe străzile lagărului şi mărşăluia în rânduri strânse, opt câte opt, spre locul de adunare, în zorii cenuşii, inundaţi de lumina puternicelor reflectoare din turn, mii de jalnice arătări în veşminte vărgate, coloană după coloană – pentru cel ce a trăit-o, o imagine de neşters! Pe locul de adunare fiecare bloc îşi avea spaţiul său stabilit. Apelul de dimineaţă, la care se făcea numărătoarea întregului efectiv al lagărului, dura de regulă o oră, până se lumina suficient pentru a putea începe lucrul. Acest apel nu avea importanţa numărătorii de seară, care trebuie amintită separat. Dacă numărătoarea ieşea, ceea ce era de obicei cazul, pentru că în lagăr noaptea puteau surveni mai puţine modificări decât în timpul zilei – cazurile de deces în răstimpul dintre apelul de seară şi cel de dimineaţă fiind raportate prompt de blocul sanitar al deţinuţilor – pentru armata celor raşi pe cap răsuna ordinul: „Scoate şapca! Pune şapca”! Acesta era salutul de dimineaţă, ordonat cu voce tunătoare prin megafon de Rapportführer şi destinat şefului de lagăr de serviciu. Dacă ordinul nu era executat suficient de „milităreşte”, executarea trebuia repetată cât era nevoie. „Invitaţia” se făcea cam în felul următor:

„Găoaze afurisite, dacă sunteţi prea puturoşi să vă aerisiţi cheliile împuţite, vă pun să exersaţi până vă ia foc fundul, porci de câine”!

Urma apoi temutul ordin: „Deţinuţii anunţaţi la poartă”! Acest ordin îi privea pe toţi cei care primiseră cu o seară înainte un bilet de la cancelarie. La Buchenwald, în faţa aripei stângi a porţii lagărului erau fixate şase panouri; acolo, cei chemaţi îşi aşteptau tortura anonimă căreia îi fuseseră destinaţi. Dacă cu timpul deţinuţii reuşeau să se lămurească ce panou indică Secţia politică şi care din ele implică pedepse sau lucruri mai puţin grave (informaţii, semnături, certificate de notariat etc.), succesiunea panourilor era modificată, în faţa acestor panouri din lemn, înfipte în pământ, pe care se afla câte un număr, cei chemaţi trebuiau să aştepte uneori ceasuri în şir, de obicei fără a şti ce îi aşteaptă (Dacă cei de acasă ar fi bănuit ce stârnesc prin simplele lor întrebări, probleme de serviciu şi altele asemenea !). Fireşte că la poartă nimeni nu avea posibilitatea să se eschiveze sau să se ascundă, ci, dimpotrivă, erai expus fără milă şicanelor SS-iştilor care-şi făceau drum pe-acolo. Le făcea mare plăcere să-i întrebe pe cei chemaţi despre motivul aşteptării lor, pe care fireşte că nimeni nu îl cunoştea, în consecinţă, răspunsul, indiferent cum ar fi fost formulat, n-avea cum să le fie pe plac SS-iştilor. Drept care, memoria „îndărătnicului” era „ajutată” în mod corespunzător.

Adeseori nu se mai trimiteau cu o seară înainte bilete cu indicaţia „prezentarea la panoul cutare”, ci doar la apelul de dimineaţă erau strigate prin megafon numerele deţinuţilor vizaţi, şi pot spune din propria şi repetata mea experienţă, că simţeai un junghi ascuţit în inimă când auzeai dintr-o dată numărul tău, indiferent despre ce ar fi fost vorba! Apoi urma imediat ordinul: „Comandourile de muncă, alinierea”! Ca din puşcă, toţi se năpusteau într-o îmbrânceală sălbatecă spre locul de adunare fixat fiecărui comandou. În cântecele voioase ale fanfarei lagărului, ai cărei muzicanţi cântau iarna cu

degetele înţepenite la diferitele lor instrumente, urma pornirea în marş, în rânduri de câte cinci, perfect aliniate. Sub poartă şepcile trebuiau iarăşi scoase milităreşte şi mâinile lipite pe cusătura pantalonilor. Apoi se pleca în pas alergător şi cântec spre locurile de muncă.

Se lucra ori până târziu după-amiază, cu o pauză de prânz de jumătate de oră, acolo unde te aflai (şi multă vreme a fost interzis să-ţi aduci cu tine pâinea), ori comandourile de muncă se înapoiau la ora douăsprezece în lagăr, o jumătate sau trei sferturi de ceas, pentru a lua prânzul. Această unică masă caldă pe zi consta de regulă dintr-un singur fel, şi anume, dintr-un litru de zeamă mai mult sau mai puţin subţire, mai mult sau mai puţin consistentă. Începând din 1938, la Buchenwald nu s-a mai făcut apelul la prinz, în schimb venirea şi plecarea erau incluse în pauza de masă. Organizarea diferea de la lagăr la lagăr, dar se păstra întotdeauna cam în cadrul prezentat mai sus.

La terminarea lucrului, iarna către ora cinci, vara pe la opt – încheierea programului de lucru se modifica între martie şi noiembrie cu câte o jumătate de oră – urma înapoierea în lagăr, din nou în rânduri de câte cinci, trecând prin faţa fanfarei care-şi intona lângă poartă cântecelul voios, şi adunarea pentru apelul de seară.

Aceste apeluri erau în toate lagărele spaima deţinuţilor. După muncă grea, când orice alt om tânjeşte la o odihnă binemeritată, trebuia să stai ceasuri în şir pe locul ele adunare, adeseori pe furtună, în ploaie sau în frig de gheaţă, până ce SS-ul îşi număra sclavii şi constata că în cursul zilei nu evadase niciunul. Pregătirile tehnice pentru această numărătoare trebuiau făcute frecvent de către unii deţinuţi, deoarece arareori un SS-ist era în stare să facă corect o situaţie cifrică. Deţinuţii se străduiau întotdeauna să evite orice greşeală, mai ales cu privire la numeroşii deţinuţi „comandaţi”, a căror muncă nu permitea nici o întrerupere, drept care ei nu se prezentau la apel, dar erau bineînţeles incluşi în calcul. Căutarea greşelilor, chiar dacă în realitate nu lipsea nici un om, prelungea adeseori îngrozitor apelul şi le răpea deţinuţilor extenuaţi şi ultimul rest de timp liber, şi aşa infim. Este limpede, că la un efectiv câe 5.000-7.000 de oameni lipsa reală a unui deţinut se observă repede. Altfel stau lucrurile când efectivul numără 15-20.000 de deţinuţi, nemaivorbind de unele efective de 35.000 şi 50.000. Mulţi deţinuţi străini considerau apelul, pur şi simplu, drept muştruluială cazonă prusacă, de la care trebuia să te eschivezi. De câte ori nu se întâmpla ca vreunul să tragă un somn în vreun ascunziş, în timp ce zeci de mii de oameni nu-şi mai simţeau picioarele stând în front, până ce vinovatul era descoperit (nu era de invidiat pentru soarta ce-l aştepta, nimănui nu-i era milă de el). Dacă lipsea chiar şi un singur deţinut, trebuiau strigate sute de numere şi de nume din diferitele blocuri – nume străine: poloneze, ruse, franceze etc !

— Cu ajutorul tălmacilor. Oricine îşi poate închipui cât de mult timp lua procedura asta, de pildă la ucraineni şi tătari, care manifestau o indiferenţă asiatică. Iar dacă SS-iştii înfuriaţi mai şi începeau să urle şi să lovească în dreapta şi-n stânga! Aşa se face că doar arareori apelurile de seară se încheiau în mai puţin de o oră şi jumătate.

Locurile de adunare ale tuturor lagărelor de concentrare au văzut multe şi cutremurătoare tragedii. De câte ori n-a trebuit întregul efectiv să stea în front dacă evadase un deţinut ! Putea să dureze ore şi ore până ce SS-iştii îl prindeau. Pentru cazul în care el s-ar fi aflat încă ascuns în perimetrul comandamentului, erau postate şi toate santinelele în jurul întregului lagăr. Acţiunea de căutare înăuntrul centurii posturilor de pază trebuia efectuată de deţinutul-şef de bloc, de şefii de cameră, de Kapo, de şefii de echipă şi de paza lagărului. La apelul de seară din 14 decembrie 1938 au lipsit la Buchenwald doi criminali de profesie. Cu tot frigul de minus 15 grade şi îmbrăcămintea insuficientă, deţinuţii au rămas pe locul de adunare 19 ore în şir. Încă în timpul nopţii au degerat 25, iar până a doua zi, la amiază, numărul lor a crescut la peste 70. Şi în toamna lui 1939 deţinuţii au rămas pe locul de adunare 18 ore în şir, pentru că doi criminali de profesie se ascunseseră în cocina porcilor. După o zi de muncă, să stai în picioare toată seara, toată noaptea şi a doua zi până la amiază, fără mâncare – ce simplu se aştern toate astea pe hârtie, chiar şi numărul de morţi cu care se plătea de fiecare dată, nemaivorbind de bolile cronice cu care se alegeau sute de oameni şi în urma cărora adeseori mulţi au decedat ulterior. Ce salvare, când, datorită războiului aerian, camuflajul a devenit obligatoriu şi pentru SS. Astfel că la căderea nopţii reflectoarele nu mai puteau să le orbească. Din acel moment, apelurile de seară trebuiau să fie pur şi simplu întrerupte, indiferent dacă deţinutul absent era găsit sau nu; căci, întunericul fiind deplin, SS-iştii nu mai aveau nici un control asupra lagărului şi, în plus, se temeau de deţinuţi.

Din când în când, şefii de bloc mai primeau şi sarcina de a-i „percheziţiona” pe toţi deţinuţii pe locul de adunare: buzunarele trebuiau golite, conţinutul era inspectat de SS-işti, cu care prilej dispăreau, de regulă, mulţi bani şi ţigări. Într-o duminică din februarie 1939, cu un asemenea prilej, la Buchenwald întregul efectiv a trebuit să stea timp de trei ore, în pielea goală, pe locul de adunare. Soţia comandantului de pe atunci, Koch, a venit cu alte patru neveste de SS Führer-i la gardul de sârmă ghimpată, desfătându-se cu tabloul bietelor făpturi despuiate.

La apel trebuia să apară fiecare deţinut, viu sau mort, cu febvă mare sau bătut la sânge. Exceptaţi erau numai „comandaţii” şi camarazii din spitalul deţinuţilor. Cel care murise peste zi în baracă sau la locul său de muncă era târât pe locul de adunare. În perioadele grele zăceau întotdeauna într-o aliniere perfectă la marginea locului de adunare, destinat respectivului bloc, duzini de oameni ucişi în bătaie, degeraţi, epuizaţi sau muribunzi, pentru ultimul lor apel; pentru că SS-iştii ţineau la ordine până la ultima suflare. Abia după apel muribunzii puteau fi duşi la blocul sanitar, iar morţii la morga din subsol.

Când apelul de seară era în sfârşit gata și răsuna şi ordinul „Scoate şapca ! – Pune şapca !” se auzea de obicei: „La stânga-mprejur!” şi urmau pedepsirile publice, de care va fi vorba într-un alt capitol. De obicei, unul dintre şefii lagărului îşi dorea apoi: „Un cântec !”. Cu cât ploua mai torenţial, încât – după asemenea zile — nu te mai puteai ţine pe picioare decât cu stoicism, cu atât mai timpit era cântecul ce trebuia cântat – o dată, de două

ori, chiar şi de cinci ori la rând, ca de pildă: „Vine o păsărică în zbor ...”, sau, „Ce licăreşte la marginea pădurii ...”. Majoritatea lagărelor aveau cântece speciale, ce trebuiseră să fie compuse anume de către deţinuţi. Printre ele şi-aflau texte ce au devenit apoi foarte cunoscute, ca de pildă: „Soldaţii din mlaştini”:

Oriunde ţi-arunci privirea
Doar smârc şi bărăgan
Nimic nu mişcă firea
Nici pasăre, nici ram.

Noi suntem azi ostaşii
În mlaştini răspândiţi
Ce cu lopata-n mână
Trudim, de sârg sleiţi!

Din zori pornim la muncă.
Sub arşiţă fierbinte,
În jalea noastră-adâncă
Doar Patria ni-e-n minte!
Noi sântera azi soldaţii
În mlaştini răspândiţi
Ce cu lopata-n mână
Trudim, de sârg sleiţi!

Cordon de santinele
Cu puşti ne înconjoară.
Nu poţi să scapi de ele
Căci glonţul te doboară!

Noi suntem azi soldaţii
În mlaştini răspândiţi
Ce cu lopata-n mână
Trudim, de sârg sleiţi!

Dar vaiet nu cunoaştem
Şi iarna-oricât de grea
Ea veşnic nu durează
O, scumpă ţară a mea!
Veni-va ceasul iară
Când fericiţi vom spune
Venim spre tine, Ţară !

Şi-atuncea noi, iloţii
De vom porni la drum
Nu vom purta lopeţii
Şi sape ca acum!

Ultimele două rânduri din strofa a patra au fost modificate de noi în secret, astfel: „Avea-vom arme în mână/. Nu sape ca acum !”

La sfârşitul anului 1938, primul şef al lagărului Buchenwald, Sturmbannführer Rödl, a declarat:

„Toate celelalte lagăre au cântecul lor propriu. Vreau un cântec al Buchenwald-ului. Cine-l face, primeşte zece mărci”.

S-au depus o mulţime de variante. A fost acceptat textul de mai jos. Drept autor s-a dat un Kapo din eşalonul de santinele alcătuit din deţinuţi, un „verde”, fost pe vremuri conferenţiar; era în bune relaţii cu SS-ul. În realitate, cântecul a fost compus de doi evrei austrieci, textul de Löhner-Beda, libretistul lui Lehar, şi muzica de cântăreţul vienez de cabaret, Leopoldi (Löhner-Beda a pierit ulterior la Auschwitz, Leopoldi a fost eliberat şi a emigrat în SUA).

Când zorii se ivesc
Şi soarele nu râde
Spre truda zilei toţi pornesc
În ceţurile hâde!
Învăpăiat e cerul,
Pădurea-ntunecată
O pâine-n raniţă purtăm
Şi-n inimă o piatră!

Refren:
O Buchenwald, o clipă nu te pot uita
Căci tu, căci tu îmi eşti ursita.
Cel ce scăpând de tine
Trăieşte în libertate
Ceasuri de viaţă pline,
Singur el să ştie poate
Ce este rău şi ce e bine!
O Buchenwald, noi nu ne tânguim,
Nici nu jelim, oricare ne-ar fi soarta,
Căci dragă ne e viaţa, chiar când ne chinuim,
Ştiind că „Libertatea” s-apropie de poartă.

În noaptea-nfierbântată
Când draga ni-e departe.
De-am fi iar laolaltă
Nimic nu ne-ar desparte.
Pe umeri cu cazmale, lopeţi şi târnăcoape
Cu pasul ferm şi mândri
Trecând peste hârtoape
Jertfim mereu iubirii !

O Buchenwald... (refren).

Oricât de scurtă noaptea
Şi ziua nesfârşită
Curajul nu ni-l pierdem.
Căci în inimi se ridică
Cântec nou, de voie bună.
Camarade, la adică
Voiniceşte calcă-n humă.
Căci avem porunca-n sânge
De-a lupta şi de-a învinge!

O Buchenwald... (refren).

Textul şi melodia au trebuit să fie exersate în timpul liber, până când, într-o seară – era la sfârşitul lui decembrie 1938, un frig cumplit, totul înzăpezit – pe locul de adunare a tunat ordinul: „Cântecul Buchenwald-ului !” Erau adunaţi 7.000 de oameni şi e lesne de închipuit ce concert de pisici a urmat. Rödl, beat criţă, era furios că treaba nu merge bine şi a ordonat ca fiecare bloc să cânte separat, până ce cântecul iese cum trebuie. Abia acum s-a dezlănţuit un concert infernal. Când Rodi şi-a dat seama că nici aşa nu merge, a ordonat să cânte toţi laolaltă strofă de strofă şi să le repete până ce melodia va fi interpretată corect. După exact patru ore el a ordonat în sfârşit încetarea, iar efectivul fiecărui bloc a trebuit să mărşăluiască, cântând noul cântec, dinaintea lui şi a altor SS Führeri beţi, participanţi la această distracţie. Vai de efectivul blocului care nu era perfect aliniat sau nu cânta destul de corect; era întors din marş, trebuind să repete şi să repete! Abia la ora 10 seara, sfârşiţi de foame şi îngheţaţi bocnă, au părăsit cu toţii locul de adunare.

După această plecare – da, da, s-ar putea crede că truda şi chinul zilei luaseră sfârşit şi că fiecare se putea aşeza în linişte să mănânce sau să se odihnească. Dar nu, ajuns în baracă, nu arareori găseai ravagiile unor controale efectuate de SS-işti peste zi: dulăpioarele răsturnate sau barbar deşertate, la a căror rearanjare – în încăperea supraaglomerată şi între deţinuţii iritaţi la maximum în căutarea veselei proprii – se ajungea la scene de-a dreptul sălbatice. Mâncarea ce se distribuia seara după un efort neîntrerupt de muncă era din cauza acelui apel prelungit, fireşte, rece. Porţia zilnică, dacă se distribuia seara, era compusă din raţia de pâine pe o zi, o bucăţică de margarina şi, fie puţin cârnat, fie o lingură de iaurt. Deodată, şeful de cameră răcnea:

„Atenţie ! Blocul cutare aripa B ! 135 de deţinuţi la masă !”

Tocmai atunci i se năzărea vreunui Scharführer să-şi facă apariţia, încă din uşă urla:

„Încă nu sunteţi cu toţii sub masă, porcilor ?!”

Băncile se răsturnau, castroanele de tablă zdrăngăneau şi întotdeauna rămâneau câţiva care cu toată bunăvoinţa nu mai reuşeau să-şi facă loc sub masă. Aceşti nenorociţi erau bătuţi cu brutalitate. „Jocurile” de felul acesta aveau diverse variante. Alţi şefi de bloc ordonau în toiul mesei evacuarea barăcii, ordonând apoi tuturor deţinuţilor vreo neghiobie, ca, de pildă, să stea

cu capul în zăpadă. Cine putea aşa ceva ? Şi le-o cereau şi bătrânilor şi infirmilor, la fel de firesc ca şi alergarea la nesfârşit în jurul blocului. Cine nu putea, încasa palme, lovituri cu piciorul şi ciomege. Chiar şi atunci când după apelul de seară în baracă nu se întâmpla nimic, cu greu puteai scăpa de obsesia că în orice clipă s-ar putea să cadă trăsnetul.

Dacă apelul nu dura prea mult, după masa de seară unele echipe de deţinuţi trebuiau să mai lucreze în continuare câteva ore, până noaptea târziu. Ceilalţi se mai învârteau puţin pe străzile lagărului, în faţa blocurilor, în spălătorie şi closete sau mergeau imediat la culcare. Când se dădea stingerea – după anotimp între orele opt şi zece seara – cu excepţia celor ce lucrau, toată lumea trebuia să fie în barăci şi, o jumătate de oră mai târziu, în pat.

Era permis să se doarmă numai în cămaşă, chiar şi în cele mai grele luni de iarnă, şi aceasta în dormitoare adeseori complet neîncălzite, ale căror pereţi umezi din piatră erau, la ferestre şi în colţuri, acoperiţi cu gheaţă. Adesea, şefii de bloc organizau controale de noapte, ordonând alinierea imediată a tuturor deţinuţilor, în cămaşă, lângă paturi sau chiar în faţa blocului, pentru a-i prinde pe cei care mai aveau ceva pe ei. Cel care era prins în indispensabili sau şosete trebuia să se aştepte la cele mai aspre pedepse. Uneori, toţi deţinuţii — numai în cămaşă şi desculţi — erau fugăriţi o jumătate de oră sau chiar o oră în jurul blocului. Asemenea invazii nocturne ale SS-iştilor nu aveau loc în mod regulat, ci din timp în timp, prin surprindere, de obicei atunci când şefii de bloc erau beţi. Dar cum controalele puteau surveni oricând, în orice bloc, primejdia plutea mereu în aer. Slavă domnului că erai mult prea obosit şi prea epuizat, ca să-ţi mai faci griji şi pentru asta ! Noaptea îşi aşternea pentru puţine ore mantia alinătoare peste mizeria deţinuţilor. Numai bătrânii, bolnavii şi cei cu insomnii vegheau măcinaţi de gânduri negre jalea zilei următoare.

Munca

În lagărul de concentrare ziua era marcată de munca forţată. Ea îşi punea pecetea pe întreaga viaţă a lagărului.

Însăşi trierea forţelor de muncă se făcea într-un mod extrem de semnificativ. Dimineaţa, după primul lor apel, nou sosiţii trebuiau să se alinieze dinaintea şefului SS al organizării muncii. Urma ordinu: „Muncitorii calificaţi, un pas înainte !” Cei avizaţi se prezentau, chiar dacă nu ştiau aproape nimic din meseria respectivă. Nu mulţi aveau curajul şi prezenţa de spirit să procedeze astfel şi apoi să înfrunte cu inventivitate şi tupeu dificultăţile care se iveau ulterior. Cei calificaţi erau repartizaţi la ateliere. Ceea ce echivala în fiecare caz cu o primă asigurare de viaţă. Căci toţi ceilalţi, fără a se ţine seamă de constituţia lor fizică, de aptitudini şi cunoştinţe erau repartizaţi, sub o ploaie de lovituri, în funcţie de nevoile diverselor comandouri, la muncile cele mai grele, cum ar fi carierele de piatră şi lucrările de terasament. Cei aparţinând unor profesiuni intelectuale, în

special cei care purtau ochelari, erau împinşi din capul locului pe panta pieirii, o cumplită şi grotescă „triere a celor capabili”.

Era foarte greu să schimbi ulterior comandoul de muncă la care fuseseşi repartizat. Iar obţinerea unui loc de muncă mai bun în cadrul comandoului respectiv depindea întru totul de Kapo şi de şefii de echipă. De regulă aceştia puteau fi mituiţi. Dar pentru a ieşi dintr-un comandou şi a intra în altul, era nevoie de nişte relaţii foarte bune şi foarte complicate, în mod normal, într-un asemenea caz trebuia să fii cerut de noul şef SS de comandou prin şeful Biroului de organizare a muncii, apoi să fii pus la dispoziţie de vechiul şef-SS de comandou şi să se opereze schimbarea în statistica muncii. Dacă aceste manevre se săvârşeau fără ştirea şi cooperarea cu deţinutul „Kapo”, atunci respectivul era pierdut, deoarece un astfel de procedeu vădea „o colaborare cu SS-ul”. Practic, aranjamentul nu se putea face decât în mod ilegal, în sensul că funcţionarul cu evidenţa, în înţelegere cu Kapo, sau, şi mai bine, la indicaţia acestuia, modifica scriptele, după care cei de la statistica muncii înregistrau cuvenita rectificare şi în cartotecă. Sute de novici lipsiţi de experienţă au tot încercat să fugă din comandoul lor sau să stea de o parte când se făcea alinierea şi apoi să se ataşeze vreunui alt comandou; imposibil – erau de fiecare dată rapid „înhăţaţi”, deoarece exista un control foarte sever, numeric şi nominal şi apoi erau trataţi în mod „corespunzător”. Pentru că şi întregul comandou putea fi pedepsit în modul cel mai aspru, dacă se făcea „remarcat” în vreun fel. Deci, cine era în situaţia de a putea schimba comandoul? Realitatea este că doar puţini dintre vechii deţinuţi nu au izbutit să treacă în decursul anilor la locuri de muncă mai convenabile sau chiar comode. Cine nu reuşea să facă această manevră, se prăpădea pur şi simplu. Căci, trăind ca un obişnuit sclav de muncă al SS-ului, nimeni nu putea să reziste mai mult timp. Ca să-ţi îmbunătăţeşti condiţiile individuale de muncă trebuia să ai bani – sau vreo altă modalitate – pentru a rezista sau vreun prieten cu influenţă.

Se mai întâmpla uneori ca SS-iştii să le propună deţinuţilor să se ofere voluntar pentru anumite comandouri mai bune. Dar şi aceasta implica serioase riscuri, căci putea fi vorba doar de o capcană periculoasă. Sau, după ce te ofereai, erai înhăţat de un SS-ist care te găsea „suspect”, te respingea şi te mai şi maltrata. Cu acest prilej ţi se mai verifica uneori şi dosarul în Secţia politică şi totul se putea încheia cu o catastrofă.

În lagăre existau munci cu sens şi munci absolut fără sens, care nu aveau alt scop decât să chinuie. Cele din ultima categorie erau de fapt o excepţie, constituind mai mult o „variaţie” inventată de şefii de comandou ca „divertisment”, ca, de pildă, atunci când îi obligau mereu şi mereu, îndeosebi pe evrei, să ridice nişte ziduri care a doua zi trebuiau dărâmate, pentru, a fi apoi din nou înălţate, şi aşa mai departe. Pe ansamblu, o parte considerabilă a muncilor impuse în lagăr nu urmărea un scop precis, era frecvent inutilă sau defectuos planificată, încât trebuia repetată de câte două-trei ori. Şi lucrările de construcţie trebuiau frecvent refăcute de mai multe ori, deoarece, din cauza unei pregătiri deficitare a fundaţiilor, se năruiau.

În toate comandourile, interesul deţinuţilor era orientat spre două condiţii fundamentale: să ajungă „sub un acoperiş” şi lângă un „foc”. În anotimpurile reci se dădea o adevărată bătălie pentru anumite comandouri care ofereau aceste avantaje. Pentru locurile de muncă cu posibilităţi de încălzire, chiar dacă acestea erau în aer liber, se plăteau sume mari unor Kapo şi şefi de echipă care puteau fi mituiţi.

Din acest punct de vedere, dar și din multe altele, trebuie făcută o diferenţiere netă între comandourile de muncă din interiorul lagărului şi cele din exterior, care lucrau însă în perimetrul comandamentului, deci în zona înconjurată de centura posturilor depaza.

În general, comandourile din interiorul lagărului făceau munci mai uşoare. Dintre cele mai importante enumerăm: bucătăria, magazia, spălătoria, baia, camera de efecte, vestiarul, magazia de scule, cizmăria, croitoria, atelierul de ţesut ciorapi, tâmplăria, lăcătuşeria şi o serie de alte ateliere, magazia de lemne, cocinile porcilor, grădinăria, blocul sanitar al deţinuţilor şi separat „Secţia de patologie”, iar din 1943 „Secţia de cercetări în domeniul tifosului exantematic şi virusologiei” (staţionarul clinic – blocul 46 şi prepararea de vaccin antitific – blocul 50), cancelaria deţinuţilor, statistica muncii, oficiul poştal pentiu deţinuţi, biblioteca şi aşa-numitul comandou de întreţinere a lagărului. În 1942 s-au înfiinţat unitatea de pompieri şi pază a lagărului. În unele comandouri interioare, ca de pildă în cel de ţesut ciorapi sau la magazia de lemne, erau repartizaţi cu precădere camarazi invalizi. Împreună cu numeroşii şefi de cameră şi cu specialiştii de la „Uzinele germane de armament” (DAW – o întreprindere centrală berlineză a SS-ului cu filiale în toate lagărele de concentrare) în comandourile interioare erau adeseori trimişi până la două cincimi din deţinuţii care munceau.

Cum nu este posibil să prezentăm toate comandourile interioare, pentru a arăta ce se petrecea în ele, am luat la întâm-plare, ca exemplu, spălătoria deţinuţilor din Buchenwald. Comandoul s-a aliniat pentru prima oară la 9 septembrie 1938 cu un efectiv de 17 persoane, pentru a prelua de-abia după mai bine de un an activitatea spălătoriei, în sfârşit construite. Şeful comandoului a fost iniţial SS Scharifϋhrer Kindervater. Cea mai mică neglijenţa la lucru observată de el era suficientă pentru a-l ţine pe respectivul deţinut ore în şir cu faţa la perete sau presat de un stâlp al zidului sau pentru a-l pune să facă 50-100 de genuflexiuni. Dacă se plictisea, ieşea în faţa spălătoriei şi îşi căuta câte un „plimbăreţ”, pe care îl culca în spălătorie pe masă pentru a-i administra personal 23 de ciomege. În scurtă vreme acest comandou a sporit până la 65 de deţinuţi. Se lucra în timpul stabilit de conducerea lagărului. Ca rufărie, fiecare deţinut primea suptămânal o cămaşă, o pereche de ciorapi, un prosop, o batistă, la 14 zile o pereche de indispensabili şi, până în 1941, La patru săptămâni rufărie de pat curată. Când au încoput să sosească transporturi masive de deţinuţi, lucrurile s-au schimbat. În perioada 1939–1940, primăvara se schimba îmbrăcămintea ceva mai groasă de iarna cu una mai uşoară din „Drill” (în care, pe vreme ploioasă, îngheţai zdravăn). Mai târziu nici nu mai putea fi vorba de aşa ceva. Îmbrâcămintea de iarnă era spălată şi pregătită spre a fi din nou distribuită

toamna târziu. Deoarece deţinutul de rând nu avea doua rânduri de haine, comandoul spălătoriei s-a declarat de acord să sacrifice fiecare duminică după-amiază liberă pentru ca măcar din când în când să poată fi curăţată îmbrăcămintea. În decursul anilor s-a ajuns să se spele acolo şi rufăria personală a deţinuţilor, care le-a putut fi trimisă de acasă în timpul războiului,

Îmbrăcămintea şi rufăria sosită de la lagărul de concentrare Auschwitz – să ne gândim numai la peste o jumătate de milion de cămăşi şi 280.000 de indispensabili cu mărci de fabricaţie din toate ţările Europei ! — Au fost de asemeni curăţate la spălătorie, înainte de a fi date la purtat. Pe atunci, efectivul comandoului, care între timp crescuse la 85 de persoane, trebuia să lucreze cu regularitate de patru ori pe săptămână până la ora 12 noaptea. Abia în 1943, după multe intervenţii ale deţinuţilor Kapo, efectivul a crescut la 120 de persoane, iar când în cele din urmă a trebuit să se lucreze aproape continuu, în schimburi de zi şi de noapte, el a crescut la 185 de persoane. Între 1942 şi 1945 în spălătoria de la Buchemvald s-au curăţat lunar, în medie, peste 300.000 de bucăţi îmbrăcăminte şi rufe. Dar în unele luni chiar 650.000 de bucăţi.

Spălătoria era, ca să zicem aşa, o întreprindere-model comandourilor interioare mai uşoare. Excepţie serioasă făceau grădinăria, comandoul pietruitorilor pe străzile lagărului şi comandoul latrinelor. Altele, cum ar fi blocul sanitar al deţinuţilor, au avut întotdeauna o foarte grea răspundere.

Cine trebuia să lucreze la grădinărie era expus tuturor intemperiilor, se afla mereu pe teren deschis şi era în permanenţă ţinut sub un control strict, trebuind să care fie pământ, fie pietre şi asta într-un ritm şi în nişte cantităţi — câte doi deţinuţi la fiecare targa — care puteau, da gata chiar şi nişte bărbaţi voinici ! În acest comandou, condiţiile nu s-au prea ameliorat nici măcar în ultima perioadă, nici la Dachau, nici la Buchenwald sau m vreun alt lagăr. Trebuie să fi văzut o asemenea scenă tipică, pentru a înţelege ce însemna să lucrezi ca deţinut în grădinăria unui lagăr de concentrare. Ceea ce se făcea aici n-avea aproape nici o contingenţă cu grădinăritul, cunoscut în lumea civilizată ca o activitate mai degrabă plăcută, ba uneori chiar reconfortantă. La l mai 1943, în locul sărbătoririi acestei zile, deţinuţii au fost puşi să care în grădinile lagărului Buchenwald tărgi cu fecale. Cel care se prăbuşea sub povară era atacat de câinii însoţitori ai Scharführer-ilor beţi. Doi ruşi, Serghei Nicolaev din Voronej şi Fedia Fedorkim din Stalingrad, cărau împreună o asemenea targa. Erau prieteni şi căutau să rămână nedespărţiţi, ori de câte ori puteau. Pentru a nu „bate la ochi” lucrau din răsputeri. Dar n-au scăpat. Complet epuizat de pasul alergător, Fedia s-a împleticit şi a căzut; targa cu scârbosul ei conţinut s-a răsturnat, stropindu-l pe SS Rottenführer-ul Fritz Schulz, care se afla pe aproape. El l-a împuşcat pe loc pe rusul întins jos, în timp ce câinii s-au năpustit asupra tovarăşului său, trântindu-l la pământ. Aproape ieşit din minţi, SS-istul l-a călcat în picioare cu cizmele sale cu ţinte, după care deţinutul a fost sfâşiat de câini. Nimeni nu putea şi n-avea voie să-i ajute pe cei doi. Dimpotrivă, în imediata apropiere se desfăşura în acelaşi timp o altă scenă. Wladislaw Schezmit, un polonez, era repartizat unei grupe de transportat pietre, care trebuia să-şi ducă povara în pas alergător de la

grădinărie până la instalaţia de filtrate. O santinelă SS i-a ordonat polonezului să ridice o lespede de piatră de mărime considerabila, ceea ce el pur şi simplu n-a putut să facă; nu putea nici măcar să o clintească din loc, necum s-o ridice. „Mişcă”! A urlat santinela, aruncând cu o cărămidă în polonez. Pliu de sânge, deţinutul s-a prăbuşit. „Ridică piatra, câine polonez ! Să ridici imediat piatra !” Câţiva SS-işti au turnat o găleată de apă pe deţinutul leşinat, l-au readus în simţiri. L-au smucit în sus şi, după ce l-au sprijinit de un copac, l-au executat pentru „Sabotaj” pe îndelete, folosindu-l drept ţintă de tir. În aceeaşi noapte au murit trei deţinuţi, care fuseseră bătuţi şi muşcaţi de câini în gridinărie, iar alţi şase au fost pur şi simplu omorâţi cu parul.

Comandoul curăţătorilor de latrine nu era mai puţin rău famat — abstracţie făcând de scârboşenia, în sine, a muncii. El fusese denumit cu tilc de SS-işti şi de deţinuţi „Apă de colonie 4711” după renumita marcă de parfum Köln. Era rezervat evreilor. La Dachau multă vreme au făcut parte dintr-un asemenea comandou principii Max şi Ernst Hohenberg, fiii prinţului moştenitor al Austriei Franz Ferdinand, din căsătoria acestuia cu contesa Chotek.

Comandoului de pietruitori ai străzilor lagărului Buchenwald i-au fost repartizaţi pentru un timp, printre alţii, fostul ministru de justiţie al Austriei, Dr. Winterstein, în vârstă de 60 de ani, şi fostul conducător al tineretului austriac, baronul Duval. În ploaie şi ninsoare, pe caniculă şi ger, deţinuţii acestui comandou şedeau în şir pe cărămizi şi fărâmiţau cu ciocanul bucăţile de piatră pentru pavarea străzilor. Bineînţeles că erau mereu expuşi oricărei ticăloşii a SS-iştilor care treceau întâmplător pe acolo.

Comandourile exterioare se aflau aproape toate în condiţii la fel de aspre. Este greu de spus ce-i afecta mai mult pe deţinuţi: bătaia administrată de şefii comandourilor, metodele numeroşilor Kapo şi şefi de echipă sau munca de sclavi în sine. Dacă condiţiile generale n-ar fi făcut ele însele din existenţa în lagăr un adevărat iad, aceste trei „condiţii speciale” ar fi putut-o face din plin. Cele mai cumplite comandouri erau cele de la carierele de piatră, dar şi comandourile de terasamente sau coloanele de transport erau aproape la fel de cumplite.

Chiar şi începerea lucrului însemna pentru mulţi deţinuţi o tragedie grotescă de tipul „farsă”: lupta pentru sculele care nu existau decât în număr limitat şi erau de calitate variabilă. Cine nu apuca o sculă era mereu expus primejdiei directe de „a fi remarcat”, adică de a fi reclamat că nu dă randamentul scontat. Dar aceasta era doar una din cele mai mici dificultăţi ! Trebuie prezentate cazuri concrete, pentru a cunoaşte această realitate aproape de neconceput:

Buchenwald, primăvara anului 1944, în comandoul de terasamente şi construcţii, sub supravegherea personală a şefului constructor SS, o coloană de evrei şi polonezi execută lucrări de terasare pe un sol pietros – o muncă epuizantă şi pentru oameni puternici, dar pentru „epavele” slăbite şi înfometate, aproape imposibilă. Numai frica este cea care îi mai împinge la eforturi extreme. Iar frica este mai mult decât justificată. Şeful zăreşte doi evrei ale căror forţe cedează. Se duce spre ei şi îi ordonă unui polonez

(Strzaska pe nume) să-i îngroape pe cei doi care abia se mai puteau ţine pe picioare. Polonezul încremeneşte – şi refuză. La care Scharführer-ul ia o lopată, îl croieşte pe polonez şi îl sileşte ca în locul lor să se culce el într-una din gropi. Apoi îi forţează pe evrei să-l acopere cu pământ, ceea ce ei şi fac speriaţi de moarte şi în speranţa de a scăpa de această cruntă soartă. Când nu s-a mai văzut din polonez decât capul, SS-istul ordonă: „Stai!” şi îi obligă să-l dezgroape. Acum cei doi evrei trebuie să se aşeze în groapă, iar Strzaska primeşte din nou ordinul să-i acopere cu pământ. Încet, groapa se umple. Când în sfârşit e plină până sus, SS-istul, râzând, bătătoreşte el însuşi cu picioarele pământul peste cele două victime, în tot acest timp, deţinuţii continuă să lucreze îndrăcit, pentru ca nu cumva, doamne fereşte, „să-i bată bestiei la ochi” şi să-i atragă privirea. După cinci minute sunt chemaţi doi dintre ei: trebuie să-i elibereze imediat pe cei doi îngropaţi. Lopeţile zboară, poate că mai pot fi salvaţi camarazii! În graba cu care se lucrează, unuia dintre evrei i se sfâşie obrazul cu lopata, dar, oricum murise. Celălalt dă slabe semne de viaţă. La care SS-istul ordonă: „amândoi la crematoriu !”

În cursul anului 1939, în prezenţa unui Kapo pe nume Heusgen din comandoul I de săpători, şeful de echipă Tannenbaum l-a îndesat pe un deţinut – tată a peste şase copii – într-o groapă cu apă, până ce acesta s-a sufocat. S-a pornit o anchetă complicată care a durat mai mult de un an; apoi ea a fost sistată, deoarece Tannenbaum a adus 20 de martori din comandou care au afirmat că de fapt nu s-a întâmplat nimic! Sute de deţinuţi ar fi putut dovedi contrariul, dar i-ar fi costat viaţa, aşa că au tăcut. La ce bun să-ţi pierzi inutil viaţa, când pe atunci în aceste comandouri nu se putea schimba absolut nimic (schimbarea trebuia pornită din altă parte: în lupta împotriva „verzilor”, ceea ce s-a şi făcut ulterior).

Un alt şef de echipă din acelaşi comandou l-a bătut în aşa hal pe un deţinut, încât a rupt coada unei sape noi. Şi acestea nu erau cazuri izolate. Kapo Heusgen care purta însemnul triunghiului roşu şi era membru al partidului comunist, a murit în 1942 datorită ticăloşeniilor din lagăr de o moarte nenaturală, în timp ce şeful de echipă Tannenbaum a scăpat de o soartă bine meritată, datorită eliberării sale neaşteptate.

Esenţial în scenele de acest fel nu este faptul că ele s-ar fi petrecut continuu – dacă aşa ar fi stat lucrurile, n-ar mai fi existat nici un singur supravieţuitor al lagărului de concentrare – ci faptul că ele erau oricând posibile. De câte ori n-au fost puşi cărătorii de piatră, care ţineau de comandoul de terasamente sau de cel al carierei de piatră, constituite în principal din evrei ruşi şi polonezi, să alerge – încărcaţi până la refuz – prin „spaliere” ! Pentru asemenea „distracţii”, cei mai sălbatici bătăuşi SS-işti se aşezau gata pregătiţi, pe stânga şi pe dreapta. 181 de polonezi, internaţi la 15 octombrie 1939 în lagărul Buchenwald, şi-au pierdut în acest fel, în decurs de zece zile, mai mult de jumătate din camarazi; încă din prima zi, 10 n-au mai rezistat, în cea de-a treia zi au fost stâlciţi în bătaie 30, iar în a patra zi, la apelul de seară au fost aduşi cu duzinile pe targa. Evreii aveau de îndurat din când în când un adevărat iad în comandourile de săpători, onstructori şi căratori de piatră. Când erau siliţi să se tăvălească cu faţa în scaieţi, simţeau

aceasta ca o adevărată uşurare după muncile fără sens despre care am mai vorbit – să înalţe ziduri şi apoi să le dărâme.

Iată, de exemplu, comandoul de transport: 15-20 de bărbaţi înhămaţi în loc de cai la o căruţă încărcată până la refuz. Prinşi în chingi şi mânaţi înainte în pas alergător. Un SS-ist merge înainte pe o motocicletă pentru a imprima viteza de deplasare a coloanei, care mai e obligată să şi cânte ! Şefii de lagăr Plaul şi Kampe introduseseră încă de pe când erau Unterscharführer în lagărul de concentrare Sachsenburg pentru asemenea atelaje denumirea de „cai care cântă" – o delectare pentru SS.

Pentru a avea o imagine autentică a vieţii şi chinurilor din acest comandou, redau în cele ce urmează declaraţiile câtorva camarazi care au fost ani de-a rândul în coloana de transport din Buchenwald. Au fost printre puţinii care au supravieţuit. 130 de evrei erau repartizaţi în cinci grupe de atelaje.

Julius Kodicek, nr. 6452: în 1940 lucram, cu o pauză de o jumătate de oră. De la şase dimineaţa până la apelul de la ora 14,30 şi de la orele 16 până se întuneca, în timpul drumului Scharführer-ul Chemnitz ne mai ordona adeseori următorul „Sport": culcat, ridicat, alergat !

Leo Margulies, nr. 4573: în vara anului 1942 trebuia să transportăm pietriş din carieră. Cum numai patru oameni puteau încărca, ceilalţi aveau niţel timp să-şi tragă sufletul. Aceasta i s-a părut Scharführer-ului Greuel de nesuportat; i-a pus pe toţi ceilalţi să care în acest timp pietre, în pas alergător.

Max Filgur, nr. 120.599: în martie 1940, Kapo Hill i-a dat unchiului meu Tischler o lovitură atât de groaznica în testicule, încât acesta a leşinat şi a trebuit să fie dus la blocul sanitar. Fiind mereu hărţuit în timpul lucrului, camaradul meu Brucker a nimerit în iarna anului 1941 sub un trunchi de copac, fracturându-şi piciorul.

Hermann Einziger, nr. 6932: în aprilie 1942 a trebuit să cărăm în lagăr trunchiuri de copaci, hărţuiţi şi maltrataţi de Scharführer-ii Chemnitz şi Deuringer. Deoarece Kapo Jakob Ganzer ne gonea întruna şi toată lumea era deja nervoasă, trunchiurile n-au mai fost stivuite cum se cuvenea, astfel că unul a căzut înapoi, omorându-l pe camaradul Friedmann din Mannheim: toracele şi coloana vertebrală i-au fost zdrobite. Alţi şase camarazi au trebuit să fie duşi în blocul sanitar.

Max Feingold, nr. 8448: Kapo Jakob Ganzer ne punea uneori să încărcăm nisip şi pietriş cu palmele, astfel că ne-am zdrelit cu toţii degetele. În sarcina noastră cădea de altfel şi transportarea spânzurătoarei demontabile dintr-un şopron al grădinăriei în adăpostul câinilor SS-iştilor.

Moses Einziger, nr. 6933: la 9 aprilie 1942 s-a stârnit, în ciuda anotimpului înaintat, o furtună de zăpadă cu un ger de minus 12 grade Celsius. A trebuit să cărăm toată ziua prin zăpadă. Bilanţul: Fränkel, un tânăr vienez, care era epuizat, a degerat, iar alţi patru camarazi au fost duşi cu degerături grave în blocul-sanitar.

Franz Steiner, nr. 3948: în 1942, am fost puşi să lucrăm trei duminici în colonia SS Kleinobringen. Adjunctul lagărului a ordonat „pas alergător o zi

întreagă” şi să fim bătuţi de santinelele însoţitoare. În timpul lucrului chiar şi copiii SS-iştilor aruncau cu pietre în noi.

Unui vechi deţinut i se pare ciudat să se dea asemenea exemple, în lagăr abia de le mai observai, căci erau la ordinea zilei. Trebuiau deci să se întâmple lucruri ieşite din comun ca să poată trezi în mod special atenţia – bunăoară evenimentele de la cariera de piatră. Aceste cariere de piatră erau în toate lagărele de concentrare adevărate comandouri de „înălţare la cer”. Unele lagăre, ca de exemplu Mauthausen, constau – cu excepţia comandourilor interioare – aproape numai din cariere de piatră. În mod normal, aceasta era în sine o muncă grea, mai cu seamă – dacă e posibil să scoţi ceva în evidenţă – trasul vagoanelor spre vârful povârnişului. În fiecare seară erau transportaţi pe targa sau în căruţe morţii, răniţii grav şi invalizii, în unele zile câte două-trei duzini. De nedescris maltrarările: lovitul cu pietre, ciomăgelile, „accidentele”, împinsul voit în prăpastie, împuşcarea şi tot felul de torturi au răpit în toate lagărele viaţa a mii de camarazi. Un gen îndrăgit de Scharführer-i era acela de a-i pune pe candidaţii la moarte să împingă în sus pe panta abruptă vagonete goale sau chiar încărcate, ceea ce nu puteau face nici împreună doi bărbaţi, drept care aceştia mureau din cauza greutăţii care aluneca înapoi, ca şi a loviturilor supraveghetorilor. La cariere lucrau îndeosebi companiile disciplinare, precum şi cei condamnaţi anume la această muncă. Acolo se afla terenul de vânătoare al unor faimoşi Scharführer-i, Kapo şi şefi de echipă. În ziua de l mai 1943, de care am mai pomenit, SS-iştii din Buchenwald au făcut între ei pariuri pe câte şase ţigări sau două pahare de bere, câştigătorul fiind cel care reuşea să ucidă un deţinut aruncând în el de sus, cu pietre; dacă aruncau mult prea departe de ţintă, îşi pierdeau răbdarea şi trăgeau pur şi simplu cu arma. Rezultatul acestei „distracţii”' au fost 17 morţi şi răniţi. Aceste masacre erau etichetate cu formula legală „împuşcat la evadare”. Numărul acestora reprezintă în toate lagărele de concentrare o adevărată legiune. La Buchenwald, doi dintre cei mai faimoşi ucigaşi erau Hauptscharführer-ii Hinkelmann şi Planck. Cel de-al doilea era un bavarez, ajutor de pădurar şi braconier, care, în 1944 fiind implicat într-o afacere a medicului de lagăr, Dr. Hoven (uciderea unor martori), s-a spânzurat în buncăr. Numai în contul lui figurează literalmente câteva sute de omoruri, printre care şi cel al Dr. Winterstein, pe care nişte maşinaţii ale unor deţinuţi pătimaşi din lagăr l-au împins în detaşamentul carierei de piatră; de asemenea uciderea căpitanului austriac Stahl şi cea a deputatului comunist în Reichstag, Werner Scholem. Cu acesta, Planck s-a plimbat prieteneşte cam zece minute, după care i-a pus revolverul în coaste şi l-a împuşcat. Lui Stahl i-a zdrobit ţeasta cu un glonte dum-dum. Deţinutul politic Rudolf Arndt, foarte apreciat de camarazii săi din Buchenwald, care avea în urma sa 12 ani de închisoare şi lagăr de concentrare, a fost dus şi el – în urma denunţului unor evrei criminali recidivişti – în cariera de piatră şi împuşcat din iniţiativa lui Planck. De o seamă cu el era Hinkelmann. Era aproape mereu beat. Una din zicalele sale preferate, pe care o striga batjocoritor deţinuţilor hăituiţi şi bătuţi la sânge, era: *„Hai, alergaţi mai repede, ca să ajungeţi mai repede la ţintă !”*

Era de-a dreptul genial în inventarea torturilor. Pe oamenii mai bătrâni îi silea să se caţere în copaci pe care îi scutura apoi până ce – în râsul drăcesc al SS-istului – nenorociţii cădeau şi, fie că îşi frângeau gâtul, fie că se răneau atât de grav, încât trebuiau duşi în blocul-sanitar, unde decedau jalnic, sub supravegherea lui, coloanele de cărători de pietre au trebuit odată să care trei săptămâni de-a rândul, în pas alergător, materiale de la cariera de piatră la grajdurile de cai, pe o distanţă de cea 400 de metri: construirea acestei străzi scurte a costat 23 de morţi.

Cei mai mulţi Kapo din carieră nu erau mai buni, ba uneori chiar mai răi. Vogel, un homosexual sadic, îşi găsea o satisfacţie sexuală în maltratarea deţinuţilor. El condamna şi executa cu de la sine putere. În 1940, un anume Bernstein s-a exprimat odată critic despre metodele lui Vogel (*în limba germană „Vogel" înseamnă „Pasăre". — Nota trad.*). Urmarea a fost că el a fost dus, prin tot felul de manevre, la cariera de piatră, unde Vogel în persoană l-a împins, lovindu-l cu ciomagul, în centura postului de pază, pentru a fi „împuşcat la evadare". Şefului lagărului, Rödl, i-a căşunat pe un polonez care, având de cărat o piatră enormă, n-a mai putut alerga. Tânărul, pe nume Podvysoka, n-avea decât 24 de ani. Vogel l-a lichidat la faţa locului, lapidându-l. Rapportführer-ii Kent, Petrick şi Strippel i-au predat lui Vogel cel puţin 50 de deţinuţi politici care li se păreau periculoşi, ca să le aplice „un tratament special". De la funcţionarul ministerial dr. Gerdes, care urma să se căsătorească cu una din fetele preşedintelui austriac Miklas, drept care în lagăr era strigat în batjocură „ginerele lui Miklas" – motiv suficient pentru a-l duce la carieră – Vogel vroia să stoarcă 300 de mărci. Gerdes n-a reuşit să procure suficient de rapid suma, drept care Kapo i-a ordonat şefului de echipă Wittvogel (se potriveau bine cele două „păsări" – nomina sunt omina) să-l mâne pe acest „câine negru" în centura posturilor de pază. Ceea ce s-a şi executat. Unui evreu i s-a strigat:
„Acum e ora 12. La 12 şi 5 minute eşti la Yehova !"
Dar n-a durat nici cinci minute.

Şeful secund al lagărului, Gust, s-a servit în 1942 de un Kapo de la cariera de piatră, Müller, pe care îl vizita aproape zilnic şi îl trata cu ţigări şi pachete furate, în schimbul denunţării anumitor deţinuţi sortiţi pieirii. Întrucât, ca urmare, numarul celor „împuşcaţi la evadare" a crescut în timpul verii s-au stabilit concomitent, de formă, posturi ale deţinuţilor, care trebuiau, chipurile, să-i împiedice pe camarazii lor să fugă spre centura posturilor de pază. Müller era un om total pervertit de poziţia sa care-i conferea putere. Caracter labil, devenise cu timpul un sadic îngrozitor (împreună cu mai mulţi alţii, el şi-a cerut mai târziu repartizarea la un comandou exterior al Buchenwald-ului, în Renania, unde a fost spânzurat de proprii săi complici). Între santinele şi el exista o convenţie: în schimbul tutunului de fumat şi mestecat, el livra zilnic victimele necesare. Zi de zi, cel puţin un deţinut era hăituit până la centura posturilor de pază, dar uneori doi. În felul acesta îşi asigura Müller aprovizionarea în acele vremuri de criză de tutun. Schimbul santinelelor făcea dimineaţa la ora nouă. Drept care s-a convenit ca un deţinut să le fie livrat înainte de ora nouă, iar altul după această oră.

Santinelele stabileau între ele cine să tragă, ca să primească un concediu şi o prima. Müller avea o gamă variată de metode pregătitoare: fie că îşi tortura victima în aşa măsură încât asta alerga de bună voie în bătaia puştilor, fie că îl trimitea pe deţinut să adune surcele dincolo de linia santinelelor, fie că se apropia de câte un om ostenit de atâta hărţuială şi îi spunea că poate să meargă „dincolo" să se culce puţin, apoi ruga santinela să-l lase să treacă şi îl expedia de partea cealaltă pe bietul naiv; după doar câţiva paşi, santinela trăgea doborându-l.

O comisie SS, alcătuită din comandantul adjunct sau locţiitorul său, medicul lagărului şi un al treilea SS-ist, constata apoi că din nou un deţinut a vrut să evadeze ca un porc. Odată, s-a întâmplat că, în timp ce comisia încă mai era la fata locului, s-a apropiat un deţinut, oprindu-se apoi timid în spatele unui tufiş. Unul dintre SS-işti s-a dus la el şi l-a întrebat ce vrea. La răspunsul deţinutului că vrea să se lase împuşcat, SS-istul i-a spus: *„Mai aşteaptă câteva minute !"* Comisia s-a urcat pe motociclete, s-a înde părtat puţin, deţinutul a fost împuşcat, comisia s-a întors şi a constatat ferm: „O nouă tentativa de evadare !"

Un nou sosit evreu, un bărbat bine hrănit, tet părea să provină dintr-un mediu pretenţios, a fost dat de şeful de comandou SS Scharführer Höber, pe mâna lui Müller. Se pare că acestuia i-a făcut plăcere să aibă o data la cheremul său şi o victimă bine hrănită, din straturile sociale mai înalte. După ce l-a chinuit cumplit, Kapo Müller l-a silit pe deţinut să se spânzure cu propriile sale bretele. Când acestea s-au rupt, l-a readus în simţiri pe cel ce-şi pierduse cunoştinţa, i-a ordonat să înnoade solid bretelele şi să se spânzure din nou. Ce a făcut apoi Müler cu mortul, sub ochii santinelelor SS care se îngrămădiseră curioase, nu s-ar putea descrie decât într-un cerc de psihiatri legişti.

Karl Müller, nr. 4549 (a nu se confunda cu amintitul Kapo având acelaşi nume) a fost scribul comandoului de la cariera de piatră Buchenwald doar între ianuarie 1940 şi martie 1941. El trebuia să întocmească rapoartele de decese. Toate erau pe acelaşi calapod: „împucat evadare !" În medie, acestea se cifrau zilnic la câteva cazuri (excepţie nu făceau nici duminicile sau zilele de sărbătoare). În 15 luni, el a scos din evidenţă sute de oameni. Şi aceasta doar la cariera de piatră de la Buchenwald !

Da, cam asta se numea muncă în lagărul de concentrare ...

Dar nu pretutindeni şi nu întotdeauna era astfel. Condiţii mai bune decât toate celelalte comandouri exterioare ale lagărelor aveau comandourile comandaturii. Existenţa lor, adeseori la doar câţiva metri de scenele de infern în maniera lui Brueghel, era adesea de-a dreptul un paradis în comparaţie cu viaţa camarazilor. Deţinuţii se bucurau de multiple avantaje şi îndeosebi „să facă rost" de la SS-işti de lucruri extrem de râvnite. Mulţi au exploatat aceasta doar în propriul lor avantaj. Dar alţii au adus clandestin în lagăr tot ce puteau. Fireşte că riscul era enorm; câte unul a fost culcat pe „capră" şi apoi mutat.

În măsura în care SS-ul, cu un efectiv relativ mic putea să o facă. Munca era supravegheată strict. Bineînţeles însă că nici şefii de comandouri

şi nici Kapo nu puteau fi în acelaşi timp peste tot (numai în cariera de piatră aveau în permanenţă o inevitabilă privire de ansamblu). Comandourile de la terasamente numărau adesea peste 1.000 de oameni şi se răspândeau pe mai multe locuri de muncă, la distanţe de până la doi-trei kilometri. În consecinţă, principiul de bază al tuturor deţinuţilor era ca, în momentul în care paza se îndepărta, să reducă la minimum ritmul de lucru şi randamentul. Conta în primul rând „să lucrezi cu ochii”. Pretutindeni se instituise un sistem propriu de avertizare, care intra imediat în funcţiune cu parola „Achtzehn !” (*Un cuvânt cifrat pentru... Achtung”! (Atenţie!). — Nota trad.*) trecută din om în om de îndată ce apărea pe undeva un hăituitor de sclavi. Deoarece, spre deosebire de lagărele din mlaştini, felul lucrărilor din majoritatea lagărelor de concentrare nu permitea o normare cantitativă a muncii, se lucra cât de puţin era posibil. Când nimeni din personalul de supraveghere nu era prezent, coloane întregi se opreau din muncă în comandourile de construcţii, de terasamente, de asanări, de irigări, încremenind ca sfinţii din icoane, dar se puneau imediat în mişcare ca dracii când se dădea semnalul de avertizare. Un cunoscut de-al meu, librar din Viena, care s-a prăpădit ulterior la Auschwitz, a curăţat pro forma la Buchenwald în 1939-l940, cinci luni de-a rândul, într-un garaj al SS-ului aflat în construcţie, o singură fereastră, atât şi nimic mai mult. Punând în joc toată isteţimea şi toate relaţiile, cu mituiri şi sacrificii, îţi alegeai un comandou special în care puteai să scapi de muncă. Mânaţi de nevoie, sute de oameni au imaginat cele mai incredibile „manevre” pentru realizarea acestui vis şi într-adevăr, atâta timp cât nu erau „luaţi la ochi”, n-au mişcat practic un deget – decât cel mult pentru a-şi coace la vreun foc ascuns nişte cartofi şterpeliţi, în timp ce, poate, la nici o sută de paşi mai încolo, alţi deţinuţi erau puşi să trudească până la completa lor epuizare. Sub tot felul de pretexte au fost smulse din mâinile SS-ului comandouri întregi, care n-aveau alt scop decât să ajute atâtor camarazi să scape de oprimarea generală. Sistemul sclavagist al SS-ului echivala cu cea mai perfectă educare a oroarei faţă de muncă. El constituie, fără nici o îndoială, una din cele mai grave vătămări aduse de SS deţinuţilor, în sensul că mulţi dintre ei n-au mai fost în stare încă mulţi ani după aceea să muncească în adevăratul sens al cuvântului. Probabil că, printr-un sistem de muncă raţional, bazat pe stimularea interesului şi pe umanitarism, s-ar fi putut obţine un randament dublu sau triplu, chiar şi numai cu o cincime din forţele de muncă folosite. Dar SS-ul nu era interesat atât de randamentul muncii, cât de posibilitatea de a tortura; în acest sens, îndeosebi comandourile exterioare erau pur şi simplu ocazii folosite cu plăcere în scopul „lichidării”.

Aşa cum munca începea dimineaţa cu lupta pentru unelte, aşa se încheia cu lupta pentru pietrele pe care fiecare membru al comandourilor exterioare ale lagărului trebuia să le care la sfârşitul muncii până în zona sârmei ghimpate. Cantitatea prescrisă era fie o piatră de cinci kilograme, fie cinci cărămizi, în ultimele minute înainte de întreruperea lucrului trebuia, înfruntând primejdii serioase, să descoperi cu privirea o piatră mare care să pară grea, să aibă marginile netezi şi să fie cât de cât curată, ca să nu-ţi strici

hainele. Astfel, încărcate, coloanele de sclavi ai muncii mărşăluiau la lăsarea întunericului, cărându-i cu sine pe cei morţi şi epuizaţi până la lagăr, pentru a se alinia apoi ore în şir la apelul de seară.

A fi comandat însemna: a fi repartizat unui comandou, a cărui muncă în folosul SS-iştilor nu permitea nici o întrerupere – şi era vorba aci numai de comandouri în care se putea trăi cel mai bine (bucătăria SS-iştilor, magaziile, depozitul de efecte, blocul-sanitar al deţinuţilor, cancelaria) – astfel că nu trebuia să participi la apelul pe întregul lagăr — ce vis pentru mii de oameni nevoiţi să muncească ani şi ani de-a rândul în lagărele de concentrare, în condiţiile descrise !

Pedepsele

După cum cred că a rezultat destul de clar din capitolul anterior, în lagărele de concentrare munca nu era nici împlinirea firească a nevoii omului de activitate, nici un mijloc de educare şi în nici un caz o satisfacţie sufletească. Ea era subordonată scopului principal al la gărelor de concentrare şi, ca atare, o pedeapsă. Asta nu înseamnă însă că pedeapsa s-ar fi mărginit doar la muncă.

Pretutindeni, în lagărele de concentrare, în toate locurile posibilie şi imposibile, în barăci, pe străzi şi drumuri, erau fixate din ordinul lui Himmler mari panouri, cu inscripţia:
„Există o cale spre libertate. Pietrele ei de kilometraj sunt: supunerea, hărnicia, cinstea, sobrietatea, curăţenia, spiritul de sacrificiu, ordinea, disciplina şi iubirea de Patrie”.
Pietrele de kilometraj ale căii reale, adică spre crematoriu, erau: „capra” şi buncărul, spânzurarea, împuşcarea, degerarea, înfometarea, stâlcilul în bătaie şi torturile de tot felul.

Drept motive de pedepsire SS-ul invoca: ţinerea mâinilor în buzunarele pantalonilor când era frig, ridicarea gulerului pe ploaie şi vânt. Cele mai neînsemnate cususuri vestimentare, ca petele, un nasture lipsă sau mici rupturi, ghete insuficient lustruite pe o mocirlă până la glezne (ani d-a rândul, duminicile au avut loc în „timpul liber” temutele apeluri pentru controlul îmbrăcămintei) sau ghete prea lustruite – un indiciu că te-ai eschivat de la muncă – încălcarea obligaţiei de a saluta, în care se includea şi aşa-numita ţinută defectuoasă, intrarea în baracă în timpul programului de lucru (chiar şi numai pentru folosirea closetului), o absenţă prea lungă din comandoul de muncă — în unele perioade fiind chiar interzisă folosirea latrinelor dimineaţa înainte de ora zece (şi asta, după cafeaua chioară de dimineaţa), apoi îndreptarea din şale (chiar şi numai o singură dată) a celor ce munceau aplecaţi, mâncatul în timpul lucrului, fumatul în afara timpului liber sau fumatul în baracă, adunarea de jos a mucurilor de ţigări, şi orice formă de „organizare”. Ceea ce câte un „asocial” a plătit cu viaţa – aşa-numita „pregătire extra a mâncării”, prin aceasta înţelegându-se încercarea de a obţine prin cerşeală alimente peste raţia cuvenită. Este imposibil să enumeri

oarecum exhaustiv motivele invocate de SS-îşti pentru ordonarea unor pedepse.

Pentru aşa-zisa lene la lucru, ceea ce putea fi interpretat după cum li se năzărea SS-iştilor, Scharführer-ii sau Kapo şi şefii de echipă răuvoitori, dar frecvent şi angajaţii civili din uzinele de armament, întocmeau cu plăcere un raport. Destul de des se confundau numerele deţinuţilor, aşa încât în locul unuia cu o vină şi aşa neînsemnată era pedepsit altul complet nevinovat. Justificările de orice natură erau cu desăvârşire excluse, pentru că în atari cazuri erai învinuit că-l faci de mincinos pe respectivul SS-ist. Odată, un nou-venit a primit numărul unui deţinut de abia eliberat, împotriva căruia se întocmise un raport; în locul acestuia „urmaşul său de număr”, în completă necunoştinţă de cauză, a încasat cele 25 de ciomege.

Ce se înţelegea prin **sabotaj**, prevăzut fireşte cu pedepse îngrozitoare, va fi ilustrat prin următorul exemplu: cimentul pentru construcţii era livrat în mari saci de hârtie, ce zăceau apoi pretutindeni pe şantierele de construcţii. Cel care lua o bucată din această hârtie pentru a-şi proteja îmbrăcămintea la căratul pietrelor sau pentru a-şi căptuşi pe ploaie jacheta subţire, şi era prins asupra faptului, făcea imediat obiectul unui raport sau era bătut până cădea lat. Un alt exemplu luat la întâmplare din alte sute: în iulie 1943, deţinutul cu numărul 374, un polonez de 66 de ani, pe nume Peterek, lucra în comandoul exterior Goslar. Polonezii din grajdurile acelui lagăr sufereau cumplit de foame. Una dintre santinele, cuprinsa de milă, i-a permis bătrânului să ia câţiva pumni din nutreţul cailor. Acesta consta din tocătură de sfeclă de zahăr, ovăz, orz şi mazăre. Polonezul s-a furişat într-un colţ pentru a fărâma boabele cu o piatră şi a le mânca apoi. A fost surprins de şeful comandoului, SS Hauptscharführer Hober, care s-a năpustit asupra bătrânului cu palme şi pumni, iar când acesta s-a prăbuşit, a continuat să-l lovească cu piciorul, în zilele următoare polonezul a fost supravegheat îndeaproape de Hober, care l-a pus să facă cele mai grele munci. În noiembrie 1943, el s-a reîntors la Buchenwald. Acolo îl aştepta un raport împotriva lui pentru „sabota unui bun al statului”. I s-au dat 10 zile de de arest şi a avut noroc că a supravieţuit acestei ultime etape apedepsei sale. Sabotaje reale, despre care vom mai vorbi, n-au putut fi descoperite decât arareori de capetele seci ale SS-iştilor „Cap de mort”.

Aranjatul paturilor în blocuri le dădea Scharführer-ilor, sute de prilejuri de a dicta pedepse colective sau individuale. Nu se mulţumeau doar să smulgă aşternuturile, chipurile, „prost aranjate”, ci uneori făceau în dormitoare un adevărat prăpăd, trântind şi rupând de-a valma saltelele de paie. Pernele şi păturile. Seara, înainte de împărţirea hranei, deţinuţii trebuiau să pună iar totul la loc şi intregului bloc sau respectivei aripi li se întocmea raport. Nenumărate au fost şi cazurile în care şefii SS-işti de bloc îi maltratau pe deţinuţii-şef de cameră sau şef de bloc, asmuţindu-i astfel împotriva deţinuţilor şi forţându-i să fie mai duri faţă de propriii lor camarazi.

Faptul că ordinea în blocuri era o sursă aproape inepuizabilă de pretexte pentru sancţionări, se înţelege de la sine din cele arătate mai sus. Unii şefi de bloc se urcau pe mese ca să controleze cu degetul dacă nu e praf

pe grinzile tavanului sau cercetau interiorul sobelor în căutare de hârtiuţe şi resturi, incât vara şefii de cameră au trebuit să lege uşile sobelor cu sârmă, spre a nu mai putea fi deschise.

Un adevărat spectru de groază al oricăror posibilităţi de pedeapsă il provoca apelul. Dacă numărătoarea în primul şir de blocuri nu se făcea destul de repede sau apărea vreo greşeală de exprimare a deţinuţilor străini, ploua cu palme, lovituri de picior şi comenzi „culcat-sculat”. Tocmai pentru a-i proteja pe străini, a trebuit ca alinierea în acest temut prim şir să fie preluată de deţinuţii germani. Greşeli ridicole în orientarea rândurilor sau în aşezarea deţinuţilor în ordinea mărimii, cea mai mică mişcare, un strănut sau o tuse le provocau SS-iştilor cele mai sălbatice excese.

Dacă nu se întâmplau furturi reale care trebuiau pedepsite, le inventau SS-iştii. Majoritatea furturilor reale aveau drept cauză foamea. Furtul de la camarazi era sancţionat de deţinuţii înşişi, în regie proprie şi radical. De pildă, un hoţ de pâine, dacă era prins asupra faptului, era pierdut, pentru că pur şi simplu nu mai putea fi admis în lagăr, chiar dacă fusese împins de foame, căci altminteri ceilalţi camarazi, care n-aveau oricum nici ei decât un minim, necesar de pâine, ar fi ajuns în situaţii şi mai critice. Apoi, unii nici nu furau pentru că erau flămânzi, ci ca să schimbe pâinea pe tutun de mestecat sau pe ţigări.

Au existat desigur şi lucruri pentru care SS-iştii trebuiau, din punctul lor de vedere, să aplice pedepse drastice, ca de pildă, propaganda politică, ascultarea de posturi străine la radio, legături ilegale cu lumea din afara lagărului, activităţi subversive printre SS-işti, sabotaj, organizarea de întruniri antifasciste, orice fel de muncă politică în lagăr, trecerea frauduloasă a unor scrisori şi tentativele reale de evadare. Îndeosebi în primii ani, evadarea unor deţinuţi avea urmări groaznice pentru întregul lagăr. De aceea ele au fost combătute de deţinuţii politici care le considerau inutile ca acţiune individuală şi categoric funeste pentru colectivitate. Aceasta până în momentul în care, datorită apropierii frontului, în unele cazuri ele erau necesare pentru anumite persoane care acţionau în înlegătură cu conducerea ilegală a lgărului.

Este semnificativ că deţinuţii care îşi maltratau camarazii sau chiar îi omorau în bătaie n-au fosi niciodată pedepsiţi de SS-işti, trebuind deci să fie lichidaţi de **justiţia deţinuţilor**. Acest lucru era adeseori foarte dificil şi uneori reclama un timp considerabil, deoarece indivizii respectivi stăteau mereu prin preajma SS-iştilor, bucurându-se de protecţia lor specială. Mulţi camarazi care nu reuşiseră să pătrundă prea adânc în maşinaţiile lagărului nu puteau pricepe cum de aceşti ucigaşi erau lăsaţi să „dăinuiască”.

Chiar şi deţinuţii cu experienţă câştigată vreme îndelungată nu încetau să se mire, cum de este posibil să ieşi viu din jungla de pedepse a lagărelor de concentrare. Uneori însă, nu exista nici o scăpare. La Buchenwald s-a introdus de pildă la un moment dat interdicţia de a pune la dispoziţia gospodăriilor particulare ale SS Führer-ilor lemne de foc din depozitul lagărului. Contrar acestei interdicţii, deţinutul Kapo al depozitului i-a procurat soţiei medicului de atunci al lagărului, de a cărui bunăvoinţă depindeau direct

sute de camarazi şi indirect toţi deţinuţii din lagăr, un coş cu lemne de foc. Dar cum soţia medicului şi soţia comandantului se duşmăneau, doamna Koch a raportat faptul soţului ei, iar acesta a pedepsit deţinutul Kapo al depozitului cu 25 de lovituri de ciomag. În ziua următoare, doamna Koch a trimis ea însăşi la depozit pentru un sac de lemne. Respectivul Kapo a refuzat, referindu-se la interdicţia existentă şi la sancţiunea pe care de-abia o primise. Koch a ordonat să fie din nou ciomăgit, pentru că refuzase executarea unui, ordin al „comandantei" !

Tipurile de pedepse dictate constau din suprimarea hranei, statul în picioare pe locul de adunare, muncă disciplinară, exerciţii disciplinare, mutarea în compania disciplinară, înăsprirea regimului în comandoul de muncă, lovituri cu ciomagul şi biciul, agăţarea de un pom sau de un par, arestul, lichidarea prin lovire, spânzurarea, împuşcarea şi o mare varietate de alte torturi.

Pentru pedeapsa cu bătaia au existat instrucţiuni date de la centru, de Oficiul central economico-administrativ al SS-ului. Ea se executa pe aşa-numita „capră", un suport de lemn anume construit, asemănător unei mese, pe care deţinutul aşezat pe burtă, cu capul atârnind, şezutul bine arcuit în sus şi picioarele ghemuite, era imobilizat în nişte chingi. Această „capra" a fost în toate lagărele un bine cunoscut instrument de execuţie. Rafinamentele adăugate acestuia la Buchenwald i se datorează unui deţinut care le propusese SS-ului şi primise şi sarcina de a le realiza ca specialist! Se administrau între 5 şi 25 de lovituri cu ciomagul, biciul sau vina de bou, timp de 14 zile, pedeapsa puţând fi repetată maximum de 4 ori. La 4 apiilie 1942, şeful „Biroului D" a emis o circulară cu următorul conţinut:
„Reichsführer-ul SS şi Şeful poliiţei germane a dispus ca la pedepsele cu bătaia ordonate de el (atât pentru deţinuţii cu condamnări, cât şi pentru cei în prevenţie – bărbaţi sau femei), atunci când se face specificarea „pedeapsă înăsprită", executarea să se facă pe şezutul gol. În toate celelalte cazuri se va proceda conform dispoziţiilor date anterior de Reichsführer."
De fapt, la pronunţarea pedepsei cu bătaia conducerea lagărului ar fi trebuit să solicite mai întâi aprobarea de la Berlin, iar medicul lagărului să ateste că deţinutul este sănătos. Vreme îndelungată pretutindeni şi în multe lagăre, până la urmă, practica era însă aceea ca deţinutul să fie mai întâi „culcat pe capră" primind un număr arbitrar de lovituri, după care procedura se mai repeta o dată, de data aceasta în mod oficial după primirea aprobării de la Berlin. Dacă într-adevăr se cerea sau nu aprobarea la Berlin, depindea de „gravitatea delictului"; pentru abateri „mai mici", conducerea lagărului ordona cu de la sine putere aceeaşi pedeapsă. Pentru executarea acestor pedepse cu bătaia se dădea ordin Scharführer-ilor, în cazul în care aceştia nu se oferiseră deja pentru propria lor desfătare. Dacă vreunul din ei dădea semne de milă sau n-avea suficient elan, intervenea „un specialist"; dexteacestuia se vădea mai ales în loviturile date peste rinchi. Medicul lagărului asista la procedură. Se cunosc doar puţine cazuri în care medicii să fi oprit – în favoarea deţinutului – continuarea loviturilor. În schimb, se intâmpla mai des ca ei să şteargă cu iod şezutul sfâşiat ! După biciuire,

delicventul trebuia, de obicei să execute 50 până la 150 de genuflexiuni „pentru a-şi întări musculatura”.

Un timp, deţinuţii au fost forţaţi să aplice ei înşişi camarazilor lor pedeapsa cu bătaia. Au fost unii care n-au avut curajul sa-şi asume urmările unui refuz, precum şi alţii care-şi ofereau cu plăcere serviciile. Deţinuţii politici, fie că refuzau o atare sarcină, fie că loveau în aşa fel încât SS-iştii se înfuriau. Drept care erau apoi ei condamnaţi la aceeaşi pedeapsă sau „făcuţi mieluşei” cu alte mijloace.

În majoritatea cazurilor, procedura se desfăşura în prezenţa întregului efectiv al lagărului, seara, pe locul de adunare. „Capra” era purtată pe sus de patru oameni şi adusă ca un tron, apoi aşezată pe o grămadă mare de pietre pe care delicventul sau delicvenţii trebuiau să se caţere pe rând. Prin megafon se urla numele deţinutului, motivul pedepsei şi, măsura ei. Au fost sute care n-au scos un geamăt de durere în timp ce erau loviţi, dar şi alţii ale căror urlete şi văicăreli răsunau până departe, dincolo de locul de adunare. Dacă conducerea era deranjată de aceste ţipete, punea fanfara să le acopere cu un marş. La Buchenwald, Sturmbannführer-ul Rödl a mers până acolo încât a aşezat lângă „capră” un cântăreţ de operă obligându-l să cânte arii în timpul acestei reprezentaţii.

Uneori, SS Führer-ii îşi făceau din pedeapsa cu bătaia un fel de distracţie personală. Rapportführer-ul Wehrle de la Buchenwald, considerat în general ca un om bun, l-a întrebat odată pe camaradul său Hofschulte (unul din cei mai detestaţi SS-işti din lagăr, fiindcă obişnuia să repete la megafon, până ţi se făcea rău, nesfârşitele lui anunţuri formulate într-o germană bombastică) dacă ar fi dispus să dea câte 25 de lovituri la trei deţinuţi.
„*Bineînţeles, întotdeauna am chef de aşa ceva*”, a răspuns Hofschulte.
El folosea alternativ un ciomag şi o vână de bou. Odată i-au fost trimişi 15 deţinuţi pentru pedeapsa cu bătaia. Frizerul său, tot un deţinut, tocmai fusese chemat pentru un ras şi a asistat la toată procedura. Deşi era tare frig, Hofschulte şi un alt Oberscharführer, numai în cămaşă şi pantaloni, năduşeau abundent.
„*Câinii ăştia ne-nfierbântă, nu glumă !*” – spuse el (acest Rapportführer era, ca şi alţi SS-işti, un învăţător ratat).

Atunci când în „camerele lor de lucru” SS-iştii îi culcau pe deţinuţi pe masă sau pe scaune, tratându-i cu lovituri de bici, era fireşte imposibil să-ţi pregăteşti rapid o „autoapărare”, aşa cum mai puteai face destul de des în mare grabă: să-ţi pui nişte indispensabili groşi sau să te căptuşeşti cu ceva între cămaşă şi pantaloni. Dacă însă manevra se descoperea, deţinutul încasa loviturile pe şezutul gol. Camarazii din blocul-sanitar al deţinuţilor au făcut de fiecare dată totul pentru a pune din nou pe picioare şi a vindeca victimele îngrozitor schingiuite.

Dar mai temută decât bătaia pe „capră” era atârnarea de un copac. Ca şi toate celelalte pedepse, şi aceasta se aplica într-un mod absolut arbitrar. De pildă, cineva fusese prins când fuma pe ascuns sau pe când intra în timpul programului de lucru în bloc ca să-şi facă nevoile. „Atârnarea de copac” se făcea astfel: mâinile deţinutului erau strâns legate la spate cu o

frânghie, apoi corpul era ridicat şi frânghia înnodată era atârnată de un cui înfipt la înălţimea de doi metri într-un copac sau într-un par, astfel că picioarele atârnau în aer. Întreaga greutate a corpului apăsa deci pe încheieturile mâinilor îndoite la spate. Urmarea era luxarea articulaţiei umărului, însoţită de dureri cumplite. Vaiete, ţipete şi răcnete de durere umpleau văzduhul. Destul de des, victimele lipsite de apărare mai erau şi lovite cu măciuci sau nuiele peste picioare, faţă sau organe genitale. Cei astfel torturaţi până îşi pierdeau minţile ţipau după apă, soţie şi copii, după un glonte care să pună capăt chinului. Cei leşinaţi erau stropiţi cu galeţi de apă rece până ce îşi reveneau. „Atârnarea de copac” dura între o jumătate de oră şi patru ore! Cel care nu se prăpădea în timpul acestei proceduri se alegea aproape întotdeauna cu vătămări grave, pe viaţă.

Nici exerciţiilor de pedeapsă ordonate uneori unor întregi comandouri de muncă sau blocuri n-au reuşit, fireşte, mulţi să le facă faţă. Ele durau frecvent ceasuri de-a rândul, pe locul de adunare denivelat, plin de gropi şi şanţuri de scurgere şi constau dintr-o combinaţie funestă de muştru cazon prusac, bine-nţeles sadic, şi de practici uzuale ale SS-iştilor. Deţinuţii numeau aceste exerciţii „geologice”, deoarece în timpul lor aveai mereu prilejul să cercetezi de foarte aproape solul. De nenumărate ori, după apelul de seară, întregul lagăr, câte un singur bloc sau un şir de barăci, trebuiau să facă exerciţii de pedeapsă pentru te miri ce motive. „Educaţi-vă singuri oamenii”, spunea conducerea lagărului şefilor de bloc, când aceştia raportau vreo abatere, dându-le astfel dezlegare pentru dezlănţuirile de sadism: „Culcat – sus – marş – marş săltat, sărit – rostogolire, câte unul, câte doi, cu toţii jos – şi iar sus !” Între timp, Scharführer-ii loveau şi tropăiau din răsputeri, năpustindu-se cu cizmele lor grele peste oamenii întinşi pe jos. În special cei slabi erau calul lor de bătaie. Cel care nu rezista la pasul alergător, se împleticea şi cădea, era întotdeauna în pericol de a fi maltratat până-şi dădea duhul. În dreapta locului de adunare de la Buchenwald a zăcut ani de-a rândul o ridicătură înaltă şi lungă de piatră concasată, pentru pavaje. Era aleasă cu predilecţie pentru exerciţiile de pedeapsă – iarna, când era acoperită cu un strat gros de zăpadă, se ordona că-ţărarea în ritm rapid, culcarea sus pe creastă şi apoi alunecarea în jos pe panta abruptă, peste prundişul îngheţat, astfel că, fireşte, îţi răneai mâinile şi faţa; vara se prefera cealaltă latură, pentru că acolo se aflau nişte gropi adânci, adeseori pline cu apă. Ce amuzament pentru unul sau altul dintre Scharführer-i să azvârle pe câte un deţinut, cu un pumn sau o lovitură de picior în apa plină de noroi şi apoi să repete distracţia când nenorocitul încerca să tragă o gură de aer şi să iasă de acolo! De-a lungul lunilor, de-abia dacă trecea câte o zi în care întregi coloane de muncă să nu fi fost sancţionate de Scharführer-i: ori mergeau prea încet, ori încărcaseră pietre prea mici, ori prea puţine scânduri. Imediat se ordonau, pe loc, exerciţii de pedeapsă.

Statul în picioare pe locul de adunare a fost şi el condimentat de SS-işti cu atât de îndrăgitele „variante”. Această pedeapsă era, după cum am mai amintit, una din torturile cele mai cumplite ce puteau exista după o zi întreagă de muncă. Ani în şir, această pedeapsă era aplicată întregului

efectiv de deţinuţi din lagăr, sau unor blocuri, sau anumitor comandouri de muncă, cu regularitate duminica după-amiază. Dacă un deţinut încercase să evadeze, ceea ce se întâmpla uneori, dar nu reuşea decât extrem de rar şi în forme foarte aventuroase, dând greş în majoritatea cazurilor după numai câteva ore, întregul efectiv al lagărului trebuia să rămână pe locul de adunare. Au fost cazuri când pedeapsa a durat până la nouăsprezece ore. Uneori, de îndată ce se descoperea evadarea, toate comandourile de muncă erau adunate la şuierul sirenelor pe locul de adunare, pentru a aştepta acolo întoarcerea şi pedepsirea publică a evadatului, hăituit cu câinii de vânătoare. În primăvara lui 1938, comandantul Koch a ordonat închiderea unui „asocial”, care încercase să evadeze, într-o ladă de lemn, având o latură deschisă blocată cu sârmă ghimpată. Respectivul deţinut nu putea sta în ladă decât ghemuit. Apoi, Koch a ordonat să fie bătute prin pereţii lăzii cuie lungi, care la cea mai mică mişcare pătrundeau în carnea victimei. În această cuşcă, deţinutul, un agricultor, a fost expus întregului efectiv de deţinuţi ce stăteau aliniaţi pe locul de adunare. Nu i s-a dat nimic să mănânce şi a rămas acolo, pe locul de adunare, două zile şi trei nopţi. Ţipetele sale cutremurătoare nu mai aveau nimic omenesc, în zorii celei de-a treia zi, a fost în sfârşit izbăvit de chinuri printr-o injecţie cu otravă. În iarna anului 1937, când întregul lagăr a stat 18 ore în şir pe locul de adunare, doi deţinuţi politici, Oskar Fischer şi Hans Bremer, au fost scoşi din rând şi trimişi, către ora nouă dimineaţa, la poartă. Comandantul Koch, şeful de lagăr Rödl şi câţiva SS-işti au dispărut cu ei în pădure. Câteva minute mai târziu s-au auzit focuri de armă. Către ora douăsprezece, cei doi „evadaţi”, din cauza cărora se ordonase statul în picioare locul de adunare, au fost prinşi şi împuşcaţi. Cadavrele lor au fost purtate în scop de intimidare prin faţa întregului efectiv de pe locul de adunare, rând pe rând, bloc de bloc. Câteva săptămâni mai târziu, omul de serviciu al şefului secund al lagărului, Weissenborn, a văzut pe biroul acestuia un craniu. După aspectul tipic, uşor prognatic al dinţilor din faţă, era uşor să recunoşti capul lui Fischer. Trofeul unui vânător SS de capete. Nu s-a aflat niciodată ce motive au determinat „lichidarea” deţinuţilor Fischer şi Bremer în timpul executării pedepsei cu statul în picioare pe locul de adunare. În seara de Crăciun a anului 1938 SS-iştii din Buchenwald le-au pregătit deţinuţilor o surpriză ieşită din comun. Pe locul de adunare acoperit cu zăpadă a fost înălţată o spânzurătoare. După apel, comandantul a anunţat la megafon că, din ordinul Reichsführer-ului SS, deţinutul politic Forster va fi spânzurat. În luna mai 1938, Forster doborâse o santinelă-SS, după care evadase împreună cu un alt deţinut. Acesta din urmă fusese curând prins şi adus înapoi, ca o fiară răpusă, atârnat de picioare de o prăjină. Forster reuşise însă să ajungă în Cehoslovacia, de unde — sub acuzaţia a fi ucis un SS-ist — fusese extrădat celui de-al III-lea Reich. Sub ochii întregului lagăr pedepsit să stea în picioare pe locul de adunare, a fost adus Forster şi spânzurat. Spânzurătoarea a mai rămas încă multă vreme pe acel loc, în semn de intimidare şi avertisment, că nu există nici o şansă de scăpare pentru un evadat.

Pedeapsa cu statul în picioare ore în şir era combinată de SS-işti şi cu corvezi. Ambele se aplicau, fireşte, numai în timpul liber. De exemplu, duminică după-amiază, la douăzeci de minute după masa de prânz, se ordona cu regularitate: „Deţinuţii pedepsiţi cu corvezi, la poartă !”. Acolo, ei trebuiau mai întâi să aştepte, apoi să care până seara pietre, nisip, pământ sau fecale, bineînţeles în pas alergător. Pe traseu erau înşiraţi SS-îştii, furioşi că trebuiseră să renunţe la timpul lor liber: în consecinţa, îi goneau pe deţinuţi cu măciuci şi bice, incât acestora nu le era dat să meargă normal nici măcar câţiva paşi, necum să se odihnească, în schimb, Scharführer-ii trebuiau să se mai odihnească din când în când, pentru că asudaseră de atâtea lovituri date. Când olandezul Aalt van Ramshorst a fost o dată prins fumând, a fost pedepsit cu suprimarea pâinii pe cinci zile şi cinci duminici de corvezi, încă din prima duminică după-amiază i-a fost dat să vadă drumul presărat cu şapte morţi şi cu câteva duzini de răniţi, în stare gravă sau mai puţin gravă.

Imensa grămadă de pietriş, despre care am mai vorbii, a fost folosită cu plăcere de SS-iştii de la Buchenwald drept „antecamera” locului de execuţie. Evadaţii prinşi, având pe piept o pancartă ce indica „în formă caricaturală” felul delictului, cu capul descoperit în arşiţa zilelor de vară sau în viscolul iernii, trebuiau să stea în vârful grămezii până la douăsprezece ore în şir în aşteptarea reprezentaţiei de seară la „capră”, după care erau târâţi în buncăr şi lichidaţi.

În lagărele de concentrare, pedeapsa cu moartea avea multe variante. Dacă nu era ordonată oficial şi executată prin împuşcare, sugrumare, spânzurare sau otrăvire — SS-iştii o mascau întotdeauna cu: „Împuşcat la evadare”.

Între 14 iunie şi 14 iulie 1940, la Buchenwald s-au înregistrat nu mai puţin de 34 de asemenea cazuri de „tentativă de evadare” soldate cu moartea. Cercetarea buletinelor de autopsie releva în mod surprinzător că nu deţinuţii cei mai puternici şi robuşti îşi făcuseră planuri de evadare, ci — curios — tocmai cei slabi. Din cele 34 de buletine, 28 (deci 82%) specifică: „Stare de nutriţie redusă”, sau: „Stare de nutriţie şi vigoare corporală – proaste”.

Să luăm un caz la întâmplare. Deţinutul Sally Cehtn, nr. 622, Bloc 40, fost avocat: „Cadavrul unui bărbat în vârslă de 61 de ani, cu o stare de nutriţie şi vigoare corporală reduse”. Un moşneag fără vlagă, pe deasupra evreu, care vroia să evadeze şi de aceea fusese împuşcat ! În şase luni, între 14 iunie şi 14 decembrie 1940, la Buchenwald au fost împuşcaţi 78 de deţinuţi „lichidaţi la evadare”, aceştia fiind doar cei număraţi, respectiv cei cărora îi se făcuse autopsia. Alţi nouă s-au sinucis prin spânzurare; cei mai mulţi dintre aceştia par să nu fi avut habar, nici măcar în ajun, de propria lor intenţie. Maiorul Höffner ajunsese în lagărul Buchenwald pentru că soţia sa era evreică, iar el un austriac consecvent. I s-a spus: „Trebuie să divorţezi !” El a refuzat, chiar şi sub presiunea unor ameninţări. Aşadar, un caz tipic de pângărire a rasei ! Pedeapsa naţional-socialist ă a venit aşa cum trebuia să vină: „Împuşcat la tentativă de evadare !”

Deţinutul Humer n-a stat în lagărul de concentrare decât o zi. Fusese pe vremuri directorul poliţiei din München, şi cunoscut ca democrat: „Împuşcat la evadare”.

În primăvara anului 1941, la Buchenwald s-a înregistrat un caz de excepţie, un deţinut îndrăznind să ia atitudine împotriva unor asemenea măsuri ale SS-ului. În comandoul de muncă „Garajul trupelor”, Scharführer-ul Abraham îl aruncase pe fostul şi foarte cunoscutul producător de filme din Viena, pe nume Hamber, într-o groapă cu apă, călcându-l apoi cu cizmele — firește ca pedeapsă ! (pentru că era evreu) — până când acesta şi-a dat duhul. Fratele lui Hamber s-a dus la primul şef al lagărului şi a denunţat omorul. Drept care, întregul comandou a fost chemat la poartă pentru a declara „adevărul”. Nimeni n-a îndrăznit să spună că a văzut ceva. Toţi au fost notaţi şi trimişi imediat în barăcile lor. Fratele celui ucis a spus: „Ştiu că pentru acest denunţ trebuie să mor. Dar, poate că aceşti ucigaşi se vor mai abţine în viitor, ştiind acum că se pot aştepta la denunţuri. Măcar n-am murit degeaba”. Pe la nouă seara, Hamber a fost din nou chemat la poartă şi, spre mirarea tuturor, s-a reîntors după o jumătate de oră. Fusese interogat de comandantul Koch, de adjunct, de şeful lagărului, de medicul lagărului şi de Rapportführer-ul SS. Koch i-a spus următoarele: „*Vrem să aflăm de la tine purul adevăr, îţi dau cuvântul meu de onoare că n-ai să păţeşti nimic*”.

Hamber şi-a repetat depoziţiile. Apoi, la unsprezece jumătate noaptea a fost din nou chemat şi nu s-a mai întovs. A fost adus de-abia după patru zile din arest, mort. Declaraţiile martorilor că n-ar fi văzut nimic nu le-au fost de folos ca să-şi salveze propria lor viaţă. Fapta curajoasă a lui Hamber i-a tras şi pe toţi ceilalţi în moarte. După trei zile, cinci dintre martori au fost chemaţi la poartă şi duşi în arest. După o săptămână nu mai trăia niciunul. După alte câteva zile au venit la rând alţi cinci. După trei săptămâni, evreii din comandou, 29 de inşi, au fost toţi lichidaţi „ca pedeapsă”. În chip miraculos, unul singur a rămas în viaţă: cizmarul Löwitus, un om de vreo 40 de ani — care a avut norocul să nu fi fost încă chemat la poartă, când i-a sosit ordinul de eliberare; era cetăţean al unui stat balcanic şi avusese asupra sa în momentul arestării acte gata întocmite pentru emigrare. Asemenea inconsecvenţe se întâmplau adesea la SS şi se explică numai prin faptul că şi colaborarea dintre diferitele compartimente era deseori defectuoasă şi că SS-iştii nu reuşeau să cuprindă întregul aparat.

După cum s-a văzut mai sus, pentru „mărimea pedepselor” dictate de SS n-au existat – cu excepţia reglementării pedepsei cu bătaia – nici un fel de norme. Chiar şi la pedepse aplicate întregului lagăr, ba chiar în mod deosebit în atari cazuri, gradul pedepsei a fost lăsat în seama toanelor şi bunului plac al SS-iştilor. Dacă bunăoară aceştia ordonau ca unele părţi ale lagărului sau toţi deţinuţii din lagăr să fie pedepsiţi prin suprimarea hranei, aceasta putea dura douăzeci şi patru „de ore, dar şi trei-patru zile consecutiv.

Alimentaţia deţinuţilor

Toate datele statistice, indiferent din ce domeniu, sunt interpretabile. Ele nu pot oferi decât o cheie pentru cunoaşterea realităţii. Aceasta este valabil şi pentru datele existente cu privire la alimentaţia deţinuţilor în lagărele de concentrare naziste. Ele trebuie interpretate critic, 3.000 de calorii pe zi sunt altceva pentru un om care face muncă grea decât pentru unul cu activitate intelectuală, altceva pentru o femeie decât pentru un bărbat, altceva pentru un tânăr în plină dezvoltare decât pentru un bătrân. Mai contează de asemenea dacă lucrezi în aer liber sau în spaţii închise, pe vreme bună sau pe vreme rea. La numai l.800 de calorii pe zi, această relativitate este şi mai marcată. Iar dacă un om prezintă deja o stare de subnutriţie cronică, el nu mai poate fi pus pe picioare cu o raţie alimentară, care în mod normal ar fi poate suficientă.

În plus, trebuie luată în considerare diferenţa existentă între cifrele puse pe hârtie şi hrana realmente oferită. Căci, de fapt, deţinuţii din lagărele de concentrare n-au primit niciodată pe de-a-ntregul nici măcar puţinul ce fusese prevăzut pentru ei. Mai întâi, SS-iştii îşi luau tot ce pofteau. Apoi, deţinuţii de la depozite şi bucătării îşi „organizau” şi ei dosirea părţii lor. Apoi venea şi rândul şefilor de cameră, care „operau” zdravăn pentru ei şi prietenii lor. Ce mai rămânea era apoi destinat pârlitului deţinut de rând din lagăr.

În sfârşit, nu este indiferent nici felul în care sunt gătite alimentele. O mâncare prost gătită, necondimentată şi neapetisantă nu are aceeaşi valoare nutritivă ca una pregătită gustos din aceleaşi alimente, căci digestia nu se face la fel în ambele cazuri.

În plus, mai contează condiţiile generale şi îndeosebi cele psihice din lagărele de concentrare, ca şi posibilitatea sau imposibilitatea de a-ţi procura pe lingă hrana oficială nişte suplimente!

Până la izbucnirea războiului, pentru hrana deţinuţilor era alocată o sumă forfetară, între 15 iulie 1937 şi 28 februarie 1938 s-a admis cheltuirea pe cap de om/zi a 55 Reichspfenig. Aceasta reprezenta deci lunar 16,50 mărci (RM). Oricine îşi poate lesne închipui cum arăta această hrană, chiar dacă alimentele, fiind vorba de cantităţi mari, erau achiziţionate la preţuri mai reduse. Deoarece această alocaţie a fost apreciată chiar şi de administraţia SS ca prea mică, ea a fost majorată experimental între l-16 aprilie 1938 cu 10 pfenigi, deci la 0,65 mărci. Această sumă i s-a părut însă Oficiului economico-administrativ al SS-ului prea mare. Drept care alocaţia a fost redusă de la 17 aprilie 1938 la 60 pfenigi pe zi; şi aşa a rămas până la izbucnirea războiului.

Din august 1939, în Germania principalele alimente au fost raţionalizate. Alimentaţia a devenit în general mai proastă. Nu se mai respectau alocaţiile fixate. În consecinţă, SS-ul făcea în lagăre ce poftea. De-abia la l august 1940 au fost introduse raţii alimentare normate, ce au rămas valabile.

Deţinuţii care erau transferaţi dintr-un lagăr într-altul primeau ca hrană pe timpul transportului, pe zi, 500 g pâine, 50 g cârnaţi şi 60 g margarina.

Ţinându-se seama de toate condiţiile, valoarea acestor raţii alimentare era aleatoare. Dar, mai trebuie făcute unele îngrădiri critice speciale. Carnea livrată lagărelor era de calitate inferioară. În primii ani, adică atâta timp cât Germania a avut acces în mările lumii, se distribuia de obicei carne de balenă, mai târziu carne ieftină, îndeosebi carne de cal. La bucătărie, aceasta era fiartă temeinic, zeama grasă strecurată, iar restul fibros aruncat în mâncarea deţinuţilor. Deci, cantităţii distribuite nu-i mai corespundea decât o fracţiune din valoarea nutritivă reală. Pâinea cazonă ce se mânca în lagăre era uneori, atunci când nu era mucegăită, chiar mai bună decât cea dată populaţiei în unele zone din Germania. Zahărul, atât de important din punct de vedere nutritiv, dispărea aproape întotdeauna; dacă se îndulcea ceva, se foloseau în principal zaharină şi substanţe sintetice germane, în ultima perioadă, marmelada n-a mai existat aproape deloc. Laptele degresat ce apare în tabel era rezervat pentru unele, puţine la număr, comandouri preferenţiale. Surogatul de cafea era din punct de vedere nutritiv absolut inutil, cu un gust de nedescris, iar culoarea putea trece tot atât de bine drept ceai sau drept cacao germană fabricată din ghindă. Deţinuţii preferau ceaiul german, mai ales că era îndulcit; din păcate nu exista decât arareori. Cartofii se serveau aproape întotdeauna sub formă de cartofi fierţi în coajă. Lăsând la o parte faptul că deţinutul nu avea timpul necesar ca să-i curate încet şi cu grijă – la ritmul demonic în care trebuia să mănânci, tocmai partea de sub coajă, deci cea relativ mai valoroasă, ajungea în găleata cu gunoi – cartofii erau de obicei stricaţi. Nu cred să se fi dat vreodată mai mult de două treimi din cantitatea de cartofi trecută în tabel, ba în lungi perioade chiar cu mult mai puţin. Denumirea „legume proaspete” nu are decât o valoare statistică şi nu face decât să stârnească hazul foştilor deţinuţi. Căci, dacă ceea ce ţi se dădea drept „legume proaspete” nu era „ananasul german”, adică gulii, care de obicei mai erau şi insuficient fierte, şi deci lemnoase, atunci erau precis frunze de sfeclă de zahăr şi resturi de varză cu cotoare groase. Suplimentul pentru cei cu munci grele, dacă îl primeai, era mai mult decât binevenit, mai ales pentru că se dădea un salam „sângerete” relativ bun (în timp ce aşa-numitul „Leberwurst” de regulă mirosea şi nu se putea mânca; nu părea să fi conţinut vreodată ficat, deoarece găseai în el resturi de oase de peşte). Din păcate, doar o mică parte dintre deţinuţi primea suplimentul, iar către sfârşitul războiului, nimeni.

Pentru deţinuţii din blocul sanitar al deţinuţilor exista mâncare de regim. Era foarte căutată ca supliment de hrană şi ca atare şi-o însuşeau cu precădere „prominenţii” lagărului: deţinuţii – şefi de blocuri, Kapo şi alte „mărimi”, în fiecare lagăr existau asemenea privilegiaţi, care pe lângă alte avantaje mai atentau şi la hrana bolnavilor. Aici intrau în joc de obicei legăturile întreţinute cu bucătăria de regim, unde lucrau exclusiv persoane privilegiate, sau lucrurile se aranjau pe bază de servicii reciproce: în schimbul hranei, deţinuţii – Kapo de la croitorie, cizmărie, magazia de efecte, magazia de scule livrau celor de la bucătăria de regim, ce-şi doreau aceştia. Chiar şi ouăle destinate bolnavilor erau „deturnate” prin mituirea unor medici SS; bolnavii nu apucau să le vadă decât foarte rar, necum să le mai şi mănânce.

La Buchenwald, numai în perioada 1939-1941 au fost „împinse în cercul de intimi” circa 40.000 de ouă. Ar fi nedrept însă să nu amintim şi faptul că din alocaţia pentru „dieta celor bolnavi” au fost finanţate multe realizări în folosul tuturor deţinuţilor. Acest aspect va mai fi abordat în cursul lucrării.

Dacă pentru a ne face o idee asupra alimentaţiei din lagărele de concentrare pornim nu de la un simplu tabel, ci de la realitate, rezultă următoarele: majoritatea deţinuţilor erau subnutriţi şi epuizaţi. Noii sosiţi pierdeau, de regulă, încă din primele două-trei luni până la 20-25 kg din greutate. Greutatea corporală a multora se situa sub limita de 50 kg. Lipsa de vitamine era extremă, contribuind în mare măsură la răspândirea bolilor şi a epidemiilor în lagăre. O mărturie cât de cât nedenaturată a adevărului o oferă buletinele de autopsie. Nici vorbă ca autopsia să se fi făcut în toate cazurile de deces, dar datele acestor buletine pot fi considerate ca valori aproximativ medii. Pentru Buchenwald s-au găsit 90 de buletine de autopsie pe perioada 13 februarie – 30 aprilie1940, conţinând şi următoarele date privind starea de nutriţie:

- Cu nutriţie proastă sau foarte proastă: 63 cazuri = 70 %
- Cu nutriţie medie sau suficientă: 14 cazuri = 15,5%
- Cu nutriţie bună: 13 cazuri = 14,5%

Între 31 mai şi l septembrie 1940, 75 de autopsii au pus în evidenţă următoarea stare de nutriţie:

- Cu nutriţie proastă sau foarte proastă: 44 cazuri = 59%
- Cu nutriţie medie sau suficientă: 15 cazuri = 20%
- Cu nutriţie bună: 16 cazuri = 21%

Există prezumţia că în aceste buletine medicii SS-ului declarau întrucâtva adevărul numai în cazul decedaţilor de pe urma unor maladii care prin însăşi natura lor provocau şi o deteriorare a stării de nutriţie, în timp ce la toate celelalte cadavre – chiar şi la cele complet vlăguite, treceau din oficiu calificativul „stare de nutriţie bună”.

Cât de catastrofală era însă starea de nutriţie a deţinuţilor din lagărele de concentrare germane o ilustrează cel mai grăitor următorul extras dintr-o adresă a „Oficiului central economico-administrativ al SS-ului” din 28 decembrie 1942, emisă ca circulară sub numărul secret 66/42, ind.D.III/14 h/82.42. Lg/Wy, adresată medicilor lagărelor şi trimisă în copie şi comandanţilor din 16 lagăre de concentrare:

„*Medicii lagărelor vor supraveghea mai atent, ca până în prezent, alimentaţia deţinuţilor şi de comun acord cu serviciul administrativ, vor înainta comandantului lagărului propuneri de îmbunătăţire. Acestea nu trebuie însă să figureze numai pe hârtie, ci aplicarea lor va fi controlată cu regularitate de către medicii lagărului*”.

Într-un schimb de adrese între medicul şef al lagărelor de concentrare şi dr. Schiedlausky – medicul lagărului Buchenwald, datat 17.3.1945, se spune:

„*Conducerea lucrărilor de construcţie ale Organizaţiei Todt ne-a comunicat că, la autopsia unor deţinuţi (dintr-un comandou de muncă exterior al Buchenwald-ului), s-a constatat o stare de inaniţie cronică, care însă nu-şi are*

o explicaţie, întrucât deţinuţii primeau şi suplimente pentru muncă grea. În adresa respectivă se exprima bănuiala că s-ar fi comis sustrageri din livrările de alimente destinate deţinuţilor. Am semnalat cele de mai sus şefului administraţiei, SS Sturmbannführer Barnewald, pentru a elucida această posibilitate. Mi s-a adus însă la cunoştinţă: conducerea lucrărilor de construcţie – OT ar fi preluat în regie proprie alimentaţia deţinuţilor, încât, dacă sustragerile sunt reale, ele nu trebuie căutate la noi. Toate acestea au fost comunicate medicului şef al detaşamentului OT într-o adresă din 10 martie 1945 cu rugămintea de a dispune la rândul său cercetarea stării de fapt"

„Cercetarea" astfel iniţiată de Organizaţia Todt a constat neîndoielnic tot numai dintr-un schimb de adrese, dacă – în luna martie 1945 – ea a mai avut în general loc. Când s-a mai întâmplat ca un corb să scoată ochii altui corb ? Cei care l-au cunoscut pe acest vulpoi de medic – Schiedlausky – şi pe acest lup de şef administrativ – Barnewald – nu-şi pot stăpâni un zâmbct amar citind cuvintele înflorite, strecurate atât de abil „dacă sustragerile sunt reale": printre fiarele sălbatice n-au existat, cu siguranţă, niciodată exemplare mai ipocrite! Vedeau murind mii de oameni, „dar, pe Wotan !", nu-şi puteau explica cauzele. Sustrageri? Feritu-ne-a Himmler ! Şi apoi, ce este de fapt o sustragere, camarade medic al lagărului ? (trebuie citit capitolul „Existenţa de trântori a SS-ului", pentru a înţelege pe deplin grotescul acestui schimb de adrese dintre doi farisei SS).

În octombrie 1944 au sosit la Buchenwald, ca deţinuţi în prevenţie, peste l.900 de poliţişti danezi din serviciul activ, deci oameni robuşti, înalţi, majoritatea tineri, bine hrăniţi şi în cea mai bună formă fizică. Ei n-au fost puşi niciodată să muncească în lagăr sau doar în unele cazuri excepţionale, şi primeau pachete ale Crucii Roşii din patria lor. Şi totuşi, în decurs de patru luni, au murit 60, respectiv 3,l % din totalul lor, aproape 10% într-un an. S-au păstrat 54 de buletine de autopsie. Extragem din acestea următoarele date. În primele săptămâni, până la 20 noiembrie 1944, s-au efectuat 9 autopsii pe danezi, din care prezentau:

- stare de nutriţie bună sau foarte bună, 6 cazuri = 67 %
- stare de nutriţie medie, 3 cazuri = 330 %
- stare de nutriţie proastă, 0 cazuri

Următoarele 45 de buletine (*Cauza decesului, preponderent: flegmoane şi erizipel. — Nota trad.*) specifică:

- stare de nutriţie bună, 8 cazuri = 18%
- stare de nutriţie medie, 0 cazuri
- stare de nutriţie proastă şi foarte proastă, 37 cazuri = 82%.

Acesta a fost rezultatul unei şederi de două-trei luni în lagărul de concentrare, în ultima peripadă a existentei sale.

Este de înţeles că, cu toate măciucile santinelelor şi cu toată opoziţia justificată din partea celorlalţi deţinuţi, care se temeau de propagarea unor boli şi epidemii, sute de oameni au tot încercat să scotocească prin grămezile de gunoaie menajere pentru a pescui unele resturi alimentare comestibile, că

au strâns oase pentru a le fierbe, ba că printre unii deţinuţi au existat şi cazuri de canibalism – pe cadavre !

Nu putem avea o imagine completă a alimentaţiei din lagărele de concentrare fără descrierea hranei repartizate cânilor ţinuţi de SS-işti. În fiecare lagăr existau adăposturi pentru creşterea şi îngrijirea clinilor de pază ai SS-ului (în plus, majoritatea Führer-ilor SS aveau câini de lux, mergând până la ogarul rusesc). Animalele aveau adăposturi cu încăpere de zi, dormitor şi spaţii pentru a se mişca liber. Hrana consta din carne, lapte, fulgi de ovăz şi cartofi; câinii de lux mai primeau în plus ouă proaspete şi vin roşu. Mulţi deţinuţi înfometaţi se foloseau de orice prilej pentru a lucra în bucătăria câinilor, ca să pună mâna pe câte ceva din hrana lor. La eliberarea lagărului Buchenwald, în adăpostul câiniâor mai zăcea un vagon din aşa-numitele „turte pentru câini”. Deţinuţii s-au năpustit grămadă pe ele pentru a-şi astâmpăra foamea.

De altfel, în multe lagăre deţinuţii ţineau ilegal pisici şi câini, animale pe care apoi le devorau.

Primirea banilor şi corespondenţei

Nevoia de a îmbunătăţi sub o formă oarecare alimentaţia subnormală din lagăr le-a oferit SS-iştilor posibilitatea unor afaceri rentabile: aşa-numitele cumpărături la cantina deţinuţilor. Acestea presupuneau fireşte existenţa unor bani. De aceea, era permisă trimiterea de bani de acasă.

Fiecare deţinut avea dreptul să primească lunar maximum 30 de mărci. Aproximativ o treime din deţinuţii lagărelor de concentrare aveau într-adevăr posibilitatea de a primi bani de la rudele lor. Restul trăia, pe cât era posibil, pe spezele celorlalţi, ceea ce explică în parte corupţia ce domnea pretutindeni în lagăre. Banii erau depuşi pentru deţinut pe un cont la Administraţia deţinuţilor. Plăţile se făceau la două până la patru săptămâni, adeseori însă după cum le trăsnea SS-iştilor. Îndurând tot felul de şicane trebuia să stai la coadă ore în şir, mai cu seama în preajma marilor sărbători, precum Crăciunul, când plata reclama două-trei zile de aşteptare în frig. Trântirea pe jos în noroi, culcatul pe burtă câte o jumătate de oră. „Stânga împrejur !”, astfel că primii din rând, care stătuseră la coadă patru-cinci ore, deveneau ultimii, cam astea erau plăcerile care însoţeau primirea banilor. Faptul că, la repeziciunea cu care i se aruncau deţinutului banii la ghişeu, mai lipsea câte o bancnotă sau câte o monedă de cinci mărci, era de la sine înţeles, până când, în cele din urmă, li s-a încredinţat unor deţinuţi efectuarea acestor plăţi.

SS Obersturmführer Driemel, care a condus multă vreme la Buchenwald administrarea banilor, nu dispreţuia nici sumele mici, nemaivorbind de cele mari. „Gluma” lui favorită era ca, după ce termina cu plăţile, să comunice deţinutului-şef al barăcii evreilor, că „un evreu l-a înşelat cu 10 mărci”, după care toate barăcile de evrei trebuiau să-i dea imediat câte 10 mărci.

În toamna anului 1943, SS-ul a introdus aşa-numiţii „bani de lagăr”, care nu aveau valabilitate decât în lagărul de concentrare şi erau împărţiţi sub forma unor premii pentru rezultate deosebite în muncă. Deoarece încercarea de a stoarce în acest fel un plus de muncă de la deţinuţi a eşuat complet, administraţia lagărului a împărţit săptămânal aceste hârtii imprimate şefilor comandourilor de muncă (sumele erau mici, de pildă: 16 mărci pentru 65 de persoane !; a nu se încerca descoperirea sensului logic al raportului 16:65, pentru că nu există!), sistând cu desăvârşire plata banilor obişnuiţi ai deţinuţilor. În acest fel, în toate lagărele de concentrare mari SS-ul a obţinut câteva milioane de mărci pentru propriile sale tranzacţii financiare, ceea ce explică şi generozitatea sa în acordarea de premii. Nu m-ar mira defel dacă vreun SS Führer, întrebat astăzi, fiind criminal de război, despre cauza acestei măsuri, ar răspunde că pentru banii de lagăr cheltuiţi trebuia să existe o acoperire corectă – cam după modelul unui hoţ care îi dă cuiva o hârtie mâzgălită şi pentru „acoperirea valorică” a acestei hârtii îi ia portofelul plin de bani.

Folosind cele mai neverosimile trucuri, cei avuţi au cerut să li se trimită de acasă sume mari de bani, pe care apoi le-au stors de la serviciul financiar – SS-iştii fiind frecvent părtaşi la beneficiu – pentru a ajuta duzini de camarazi cu aceşti bani. Cel care aducea în lagăr încă de la sosire sume mari de bani era obiectul de jaf îndeosebi al deţinuţilor Kapo „verzi”.

Deţinuţii nu aveau decât două modalităţi de a-şi cheltui banii: cumpărături la cantină şi mituire. Unii Kapo posedau nu sute, ci mii de mărci. Cu aceşti bani îşi asigurau un trai corespunzător. În această privinţă existau diferenţe crase. Până prin anul 1943, cantinele lagărelor de concentrare erau aprovizionate de către administraţia lagărului Dachau. Până la război se puteau achiziţiona de acolo destul de multe lucruri bune, chiar şi cozonaci şi conserve fine. Îmi aduc aminte de un Kapo care, atunci când cantina avea de oferit asemenea bunătăţi, obişnuia să consume la micul dejun: o jumătate de litru de lapte nedegresat, cu prăjiturele şi cozonac, sardele şi carne de conservă pe franzeluţe, gem de căpşuni cu frişca. Preţul acestui mic dejun trebuia să fie cam de 8-10 mărci, deci un sfert sau o treime din ceea ce era admis să i se trimită unui deţinut pe lună. Pentru marea majoritate a deţinuţilor, cantinele erau mai mult sau mai puţin de prisos, pentru că, chiar dacă ar fi avut banii necesari ca să-şi cumpere şi ei o dată ceva bun de mâncare, n-ar mai fi găsit nimic, deoarece Kapo cu relaţiile lor aveau grijă să se menţină această nedreptate. După izbucnirea războiului, sortimentele de la cantină au devenit oricum din ce în ce mai reduse, până când, cu excepţia câtorva articole pentru fumători, ce se mai găseau uneori, nu mai exista aproape nimic decât „Salata Wiking” – un produs al industriei chimice germane, multicolor şi greu de descris, ale cărui componente de bază păreau să fie cartofi şi oase de peşte măcinate.

Vânzările condiţionate, care erau strict interzise în întreaga ţară, au fost impuse deţinuţilor de către SS-işti în mod special. Deoarece, în general, era o mare penurie de articole pentru fumători, tutunul, ţigările şi hârtia de ţigări, în cantităţi infime, erau combinate cu o pereche do bretele, cu un

kilogram de scoici nevandabile, heringi stricaţi, sfeclă roşie sau inevitabila salată Wiking. La Buchenwald, cel mai mare specialist în acest domeniu era SS Hauptscharführ-er Michael, un nepot al comandantului Koch. El a emis zicala:
„Fiecăruia ce-i al său, mie ce-i mai mult !”.
Odată, i-a antrenat pe nişte deţinuţi la o „cumpărătură masivă în Olanda”, a pornit-o într-acolo în clasa întâi şi vagon de dormit, cu 15.000 de mărci, şi după 14 zile de trai luxos, când în lagăr nimeni nu mai credea că se întoarce, a adus pentru câte şase şi câte zece mărci câteva ţigări de foi de cea mai proastă calitate, un baton de ciocoiată umplută cu cremă şi pentru câte trei persoane o cutie de lapte condensat. I s-a înfundat însă la următoarea afacere: deşi alcoolul era strict interzis în lagăr, el a adus odată, în 1942, la cantină 3.000 de litri de cidru, care au fost apoi „sporiţi” acolo în 9.000 de litri, la preţul de achiziţie de 35 pfenigi per litru şi un preţ de vânzare de 1,20 mărci. Drept care, unii camarazi SS invidioşi l-au denunţat.

Cumpărăturile la cantina pentru deţinuţi erau în sarcina unui cumpărător propriu al blocului. Privitor la duplicitatea acestei funcţii nu mai e nevoie să vorbim. În 1942, în lagărul Buchenwald s-a deschis o cantină proprie; la Dachau ea exista încă de multă vreme. Pompoasa hală de mărfuri n-a fost văzută pe dinăuntru decât de o infimă parte a deţinuţilor. Administraţia cantinei deţinuţilor şi-a făcut un merit din organizarea pe cele mai largi căi a procurării de mari cantităţi de alimente, cu care, sub forma unor supe nutritive şi altele asemenea, putea ocazional aproviziona în paralel şi câte un comandou. Aceste repartiţii speciale reveneau în comandouri şi deţinuţilor lipsiţi de mijloace materiale. Începând din 1944, din iniţiativa deţinuţilor Kapo de la cantină, la Buchenwald s-a pus în vânzare şi o bere slabă.

Dacă familiile deţinuţilor ar fi ştiut cât de mizerabilă era în lagăre alimentaţia pentru marea majoritate a acestora şi dacă ar fi fost permis, cu siguranţă că un torent de alimente s-ar fi revărsat în lagăre. Dar, până în 1941, cu foarte puţine excepţii, în special Crăciunul, primirea pachetelor de către deţinuţi era interzisă. Numai în iarna 1939/1940 s-a admis o singură dată, primirea de acasă a unor haine călduroase, din care bineînţeles că o bună parte au dispărut. Şeful secund de pe atunci al lagărului Buchenwald, SS Haupsturmführer Florstedt, a confiscat, de pildă, din barăcile evreilor saci de îmbrăcăminte, pe care a împărţit-o apoi printre SS-işti.

Începând din toamna anului 1941 s-a ridicat interdicţia generală de a primi pachete. De fapt, nu se putea primi decât atât cât se putea consuma într-o singură zi, restul fiind confiscat de SS-işti. Oricine îşi poate imagina ce viaţă duceau aceşti hoţi de pachete. Ei îşi luau ce pofteau, fireşte că în special articolele mult râvnite ca: ţigări, ciocolată, slănină şi ceai. Unii SS-işti care lucrau la biroul de verificare a pachetelor şi-au cărat acasă sau au trimis în altă parte lăzi întregi de lucruri furate. E de la sine înţeles că toate rudele trimiteau deţinuţilor tot ce puteau procura, dar deseori chiar raţiile luate de la gura lor. Din unele regiuni rurale sau prin acţiuni de solidaritate, în special din Boemia şi Moravia, soseau cantităţi considerabile pentru cehi. Ca urmare,

efectuarea strictă a controlului n-a mai fost posibilă. O parte a lagărelor a primit deci, datorită acestei situaţii, mijloacele necesare pentru a putea rezista până la capăt. Dar, o consecinţă a acestei evoluţii a fost şi generarea unor crase adversităţi, duşmănii şi psihoze naţionaliste de ură, pentru că nu se putea face o repartizare generală şi nu se punea problema decât a unor acţiuni de ajutorare individuală, ce e drept de proporţii apreciabile. Cu vremea, o dată cu pachetele au ajuns ilegal în lagăr şi bani şi ştiri. La o confiscare intempestivă a tuturor pachetelor sosite în vara lui 1944, numai la Buchenwald s-au găsit 500 de scrisori ilegale, ce zăceau în Secţia politică pentru cenzură (multe erau în limbi străine, îndeosebi în limba cehă); asupra lagărului plutea ameninţarea unei catastrofe, când un atac aerian a rezolvat radical situaţia: respectiva baracă a ars până în temelii.

Când, potrivit părerii SS-ului, în 1941 se afla suficientă îmbrăcăminte de corp călduroasă în lagăre, apelul lui Adolf Hitler pentru strângerea de obiecte de lâna pentru armata germană din Răsărit a fost extins cu nobleţe şi asupra internaţilor din lagăr, care fuseseră excluşi din comunitatea germana. Apelul pentru predarea de obiecte a fost transmis deţinuţilor de către deţinutul-şef de bloc, cam aşa:

„Trebuie să contribuim voluntar la donarea de lucruri din lână. Cine dă ceva, se alege, cu o notaţie pozitivă la dosar. Cine nu dă nimic ajunge pe „capră”. Faceţi cum vreţi !”

După care, câte un camarad i-a dăruit altui deţinut şi mai prost echipat decât el vreun obiect de care se putea oarecum lipsi, cu cuvintele:

„Iată donaţia încă de lână. Ceilalţi să mă pupe în dos !”

Totuşi, de la cei 12.000 de deţinuţi aflaţi pe atunci la Buchenwalc s-a adunat un maldăr impresionant de lucruri, acţiune ce a fost subliniată elogios în ziarul «Thüringer Gauzeitung» ca „o donaţie SS a comandamentului Buchenwald”. În mod deschis şi solidar au refuzat să facă vreo donaţie blocul olandezilor şi cel al cercetătorilor în Biblie. În timp ce faţă de olandezi SS-iştii n-au luat atitudine, cercetătorii în Biblie au fost pedepsiţi de Anul Nou să stea în picioare pe ger, pe locul de adunare, apoi să facă exerciţii de pedeapsă şi să muncească până noaptea târziu. În plus, au fost excluşi din toate comandourile privilegiate (ceea ce, bineînţeles, s-a revocat după numai câteva zile, pentru că era nevoie de ei).

Începând din 1942 au sosit în lagăr tot mai multe pachete ale Crucii Roşii. Erau destinate numai străinilor al căror nume şi număr ca deţinut fuseseră comunicate Crucii Roşii din patria lor sau Organizaţiei centrale de la Geneva. Uneori au primit asemenea pachete şi germanii, polonezii şi austriecii, deoarece sosiseră şi unele pe numele unor deţinuţi între timp decedaţi, ceea ce se înlâmpla frecvent, aceste pachete împărţindu-se apoi anumitor comandouri, după ce SS-iştii îşi opreau partea leului, întrucât primirea trebuia confirmată Crucii Roşii pe nişte formulare anume tipărite, deţinuţii respectivi îşi treceau imediaj: blocul şi numărul. Se pare că, în unele ocazii acestea au fost apoi trecute şi pe listele de la Geneva. Când de prin 1944 alimentaţia s-a înrăutăţit tot mai mult în lagăr, Crucea Roşie a făcut trimiteri masive pe grupe de naţionalitate, în special pentru francezi, danezi

şi norvegieni. SS-iştii s-au îmbogăţit imens de pe urma acestor acţiuni de ajutorare din străinătate.

În martie 1944, SS-iştii au preluat la Buchenwald vama ce fusese anume instituită în acest scop la Weimar. Şeful ei, SS Oberscharführer Brettschneider din Ullersdorf de lângă Reichenberg (*Este vorba de oraşul ceh Liberec – regiunea Sudeţilor— Nota trad.*), i-a trimis soţiei sale săptămânal cel puţin câte două pachete, cântărind fiecare peste 15 kilograme: în primul rând cafea, ciocolată, cacao, săpun, conserve şi ţigări. La 11-22 august 1944, în urma maşinaţiilor lui Brettschneider, toate pachetele destinate deţinuţilor au fost confiscate. Toate lucrurile furate, adică: slănină, cârnaţi, conserve, ouă, ţigări, au fost distribuite SS-iştilor. Numai în această perioadă au fost subtilizate între 5.000-6.000 pachete ale Crucii Roşii. După atacul aerian de la 24 august 1944, Brettschneider a mutat Oficiul vamal SS la Weimar, aşa încât deţinuţii n-au mai putut avea un control strict asupra furturilor. La începutul lunii martie 1945 a fost arestat SS Rottenführer Visser din Emmerich, deoarece, în urma sustragerilor sale masive, se făcuse un denunţ anonim din cercurile populaţiei weimareze. De fapt, n-a fost în detenţie decât opt zile. Concret, nici nu s-ar fi putut aduce multe dovezi împotriva lui, pentru că nu se ţinea nici o contabilitate. Crucea Roşie Internaţională a cerut în aceeaşi perioadă un raport de activitate. Prin SS Sturmmann Lauten din Düsseldorf s-a dat în vileag că lipseau cel puţin şapte vagoane cu pachete ale Crucii Roşii, deci estimativ 21-23.000 de bucăţi.

În aprilie 1945, la apropierea frontului, era amuzant să vezi cu ce zel îşi curăţau şefii lagărului încăperile de cutiile goale ale pachetelor Crucii Roşii, pentru ca Aliaţii, văzându-le, să nu tragă anumite concluzii.

Aceste pachete, cu conţinutul lor de vis, au stârnit mai întâi adversităţi chiar în rândurile deţinuţilor. Dar, când camarazii francezi s-au declarat de acord să cedeze o parte considerabilă întregului lagăr, şi anume pe blocuri, acest act de solidaritate a fost întâmpinat cu recunoştinţă. Repartizarea în sine a prilejuit însă săptămâni în şir un adevărat scandal, bunăoară când câte zece francezi din aşa-numitul lagăr mic, cărora le mergea deosebit de rău şi de care se va mai vorbi, n-au primit decât un singur pachet, în timp ce deţinuţii însărcinaţi cu distribuirea, în colaborare cu anumiţi francezi, şi-au rezervat pentru ei înşişi stive întregi de pachete sau le-au dat prietenilor lor „prominenţi”.

Spre deosebire de primirea pachetelor, corespondenţa între deţinut şi rudele sale cele mai apropiate a fost întotdeauna îngăduită, firește însă doar într-o măsură foarte limitată. Era permis să scrii de două ori pe lună, în majoritatea lagărelor la câte paisprezece zile, o scrisoare şi alternativ o carte poştală, cu un număr fix de rânduri. Erau admise numai comunicările privind probleme de familie; bineînţeles, nici un cuvânt despre lagăr sau despre starea ta personală. Pe scrisori şi pe cărţi poştale era imprimat un extras din aşa-numita ordine interioară a lagărului (pe care n-a văzut-o nimeni, niciodată) conform căreia deţinutul putea să-şi cumpere în lagăr orice, şi deci să şi primească bani (nu era specificat cât anume, dar, după cum am mai arătat, deţinuţilor nu li se dădeau lunar decât 30 de mărci, restul, de obicei

câteva milioane de mărci – rudele crezând că puteau trimite cât de mult doreau – fiind manevrat de SS-işti). Evreilor nu le era îngăduit adeseori luni de-a rândul să scrie; deţinuţii din companiile disciplinare puteau să scrie numai de patru ori pe an. Din când în când, nu se ştie din ce considerente, se suspenda corespondenţa pe întregul lagăr. Din poşta sosită, deţinutul primea deseori doar bucăţele tăiate sau plicul gol, în timp ce SS-işlii rupeau conţinutul. Asta te umplea de amărăciune. Telegramele, scrisorile exprese şi altele de acest fel puteau avea pentru primitor urmări foarte grave. Un prieten de-al meu din Viena a fost chemat la poartă în prima zi de Crăciun din 1939, firește fără să ştie despre ce e vorba, şi a trebuit să stea nemişcat pe un ger cumplit două zile întregi – fără hrană – până când i s-a predat o telegramă prin care i se comunica decesul tatălui său. Odată, Rapportführerul Hackmann i-a comunicat unui deţinut moartea fratelui său. Întrebând care frate a murit, deoarece avea mai mulţi, i s-a răspuns:
„N-ai decât să ţi-l alegi singur !”.
Şeful blocului 36 din Buchenwald venea uneori cu întregul teanc de scrisori, îl arăta, apoi citea numele destinatarilor şi zvârlea întregul pachet în sobă, zicând:
„Aşa, porcilor, acum ştiţi că aţi primit poştă !”
Cenzura corespondenţei era la bunul plac al unor SS-işti desemnaţi în acest scop şi care erau în parte aproape analfabeţi. Orice scrisoare sau carte poştală cât de cât incriminată nu era returnată – sau aceasta numai în cazuri rarisime – ci pur şi simplu distrusă, încât deţinutul care redactase cu trudă un text corespunzător şi limitat numai la chestiuni urgente, nici nu ştia măcar dacă stabilise sau nu legătura cu familia sa. Apoi se scurgeau săptămâni groaznice de aşteptare şi îndoieli chinuitoare cu privire la soarta celor de acasă, la fidelitatea soţiilor care erau deseori împinse prin minciunile sfruntate ale Gestapo-ului să divorţeze, ca şi la evoluţia copiilor despre care nu mai aveai o imagine vie. Acest cumplit război al nervilor a constituit una dintre cele mai distrugătoare poveri ale lagărului. Nu e deci de mirare că mulţi deţinuţi au încercat mereu, cu riscul de a-şi pierde viaţa, să strecoare în mod ilegal scrisori din lagăr. Dacă acest lucru nu se putea realiza prin Kapo care lucrau în comandourile exterioare şi aveau, deci, o anumită libertate de mişcare, trebuia să încerci să intri în legătură cu un camarad care mituise un SS-ist. De la Buchenwald nu se cunoaşte decât cazul unui singur SS-ist, care fără nici o recompensă, din pură omenie, era oricând gata să-şi asume un asemenea risc şi care a făcut lucruri extraordinare pentru un mare număr de camarazi (era de altminteri ireproşabil sub toate raporturile şi oricând gata să ajute); nu ţinea de lagărul Buchenwald, ci era repartizat ca şi curier la un oficiu special; se numea SS Unterscharführer August Feld, originar din Lummerschied, de lângă Saarbrücken. În ultimele zile ale lagărului Buchenwald, el şi-a riscat viaţa pentru noi.

Timpul liber

În lagărele de concentrare viaţă de zi cu zi însemna munca de sclav şi luptă pentru supravieţuire. Timp liber? Fireşte că exista şi un timp liber, dar era o nimica toată, consumat la iuţeală cu curăţatul hainelor, al încălţămintei, al dulăpiorului, şi, în plus, scurtat de SS-işti cu fiecare prilej. De fapt, era vorba numai de câteva ore seara şi de ziua de duminică. Dar, destul de des, de obicei după cină, întregul lagăr era pus din nou să muncească până noaptea târziu. Terenul era „inundat” de reflectoarele ce asigurau lumina necesară pentru muncă, şi control. Începând din 1939, munca de noapte de la Buchenwald a fost „privilegiul evreilor”, până ce, în anul 1942, conducerea internă a deţinuţilor lagărului a obţinut ca şi alte categorii de deţinuţi să fie folosiţi; evreii nemaitrebuind să o presteze decât de două-trei ori pe săptămână. Fireşte că randamentul acestei munci era aproape nul, în schimb se irosea timpul liber. Dar nu numai acesta, ci şi somnul.

Ani în şir, în unele lagăre, în permanenţă munca de duminică trebuia efectuată până la prânz sau după-amiază, cu pauze relativ mici. În aceste zile, „specialităţile” erau căratul trunchiuri de copaci şi transportarea pietrelor. Şefii de bloc desemnaţi pentru acest serviciu duminical – majoritatea comandourilor încetau lucrul, iar şefii lor aveau liber – se răzbunau pentru pierderea timpului lor liber prin acte de o deosebită cruzime.

Companiile disciplinare nu aveau aproape niciodată timp liber. De nenumărate ori, în toiul nopţii, răsuna brusc prin megafon:
„Cincizeci de deţinuţi din compania disciplinară imediat la poartă! Descărcat pietriş!”
Iar dacă duminică la prânz, după ce intrau în lagăr, şi când după-amiaza era într-adevăr liberă, ei nu trebuiau să se alinieze imediat la poartă unde, fără să fi luat prânzul, urmau să stea ore în şir în picioare (n-au dispărut, fiindcă numărul se completa mereu), atunci cu siguranţă că, după 30-45 de minute, se auzea ordinul:
„Şefii de cameră, atenţie ! Imediat cu găleţile pentru mâncare la bucătărie ! Aduceţi ceaiul ! Compania disciplinară, la poartă !”

Ceea ce puteai smulge cu mare trudă ca timp într-adevăr liber, uneori zece minute, ici-colo câte o oră, rareori câte o după-amiază, mai curând iarna când munca se încheia mai devreme, sau seara înaintea culcării, era folosit în fel şi chip pentru refacere.

Dacă vremea era frumoasă, făceai pe străzile lagărului o „plimbare”, în măsura în care aceasta era permisă – şi nu era permisă întotdeauna, iar în unele lagăre chiar niciodată, în timp ce scriu cuvântul „plimbare”, amintindu-mi de condiţiile din lagăr, acesta îmi pare de-a dreptul ridicol ! Oricum însă, mergeai singur sau cu câte un camarad, printre barăci, în noroi, mereu la pândă să nu apară vreun Scharführer, izbit de deţinuţii care se îmbulzeau şi alergau încoace şi încolo, speriat de apostrofarea brutală a vreunora care transportau mâncarea: „Fereşte, idiotule !” deci, cam aşa se mergea „la plimbare”. Sau, duminica după-amiază te culcai la soare – dacă strălucea, ceea ce se întâmpla destul de rar în regiunile aspre în care erau situate majoritatea lagărelor de concentrare, şi dacă mai găseai un locşor liber, şi

dacă îţi rezolvaseşi într-adevăr toate lucrurile mai urgente, şi dacă... Şi dacă...

Până în 1941, la Buchenwald mai exista înăuntrul lagărului propriu-zis o zonă cu câţiva copaci, deci „pădure”, unde (dacă...) puteai să stai întins pe solul cam râpos sau să priveşti peste sârma ghimpată şi printre foişoarele santinelelor, în zare, meleagurile Turingiei; departe, foarte departe se zărea conturul munţilor Harz şi în zilele foarte senine Kyffhäuser-ul. Şi vedeai ţărani aplecaţi peste ogoare, în aer liber, câţiva cai trăgând la plug, mai departe un sat cu o turlă de biserică, fum albastru strecurându-se de undeva dintre acoperişuri... Dincolo, da, acolo trăia, deci, poporul german. Hmm.

Şi apoi s-au întâmplat următoarele: în 1939 a venit în „pădurice” un SS-ist cu îmbietorul nume Krautwurst (*Cârnat cu varză. — Nota. trad.*) şi s-a înfuriat că atât de mulţi deţinuţi zac aici în timpul lor liber. La vreo 70 – dintre care cel puţin 50 erau „vinovaţi”, în sensul că nu apucaseră „s-o şteargă” la timp – le-a întocmit raport, după care drept pedeapsă ei au trebuit să care în mai multe duminici consecutive fecale în grădinile lagărului. Timp liber în lagărul de concentrare !

Este ciudat, dar în lagăr a existat şi ceva ce aducea a sport. Condiţiile nu erau, fireşte, tocmai roze. Totuşi, se mai găseau oameni tineri ce credeau că mai dispun de forţe suplimentare (şi unii din comandourile cu munci mai uşoare chiar le şi aveau). Ei au reuşit să obţină de la conducerea SS a lagărului permisiunea de a juca fotbal ! SS-ul pare să fi considerat aceasta ca un fel de reclamă pentru buna formă fizică şi excelenta dispoziţie a deţinuţilor. S-au format mai multe echipe, care se adunau pe locul viran din spatele ultimului şir de blocuri, pentru antrenament şi meciuri. Un timp, la Buchenwald au jucat 12 echipe, la început şi o echipă de evrei, care însă a fost interzisă ulterior. Majoritatea echipelor apăreau pe teren într-un echipament impecabil; chiar şi încălţămintea era reglementară. De unde? Taine ale corupţiei din lagăr, în afară de fotbal, unii practicau handbal, «Faustball» (*Sport naţional german, caracterizat prin lovirea mingii cu pumnul. — Nota trad.*), oină, până când şi de ultima bucăţică de teren a fost nevoie pentru construirea unor bараci. Apoi, începând din 1943, când SS-iştii de la Buchenwald nu mai obişnuiau să bată întruna ca până atunci, deţinuţii au introdus şi boxul ! Pare o nebunie, dar este adevărat: în lagărul de concentrare mai existau nişte „tauri”, care mai şi „dădeau reprezentaţii” de forţă intactă şi abilitate în aplicarea loviturilor. Iar cei slabi, în măsura în care mai puteau să se mişte, epuizaţii, semicadavrele pe picioare tremurânde, înfometaţii, priveau cu plăcere. Taine ale naturii umane !

După cum am mai amintit, a existat şi o fanfară a lagărului. Ea a luat fiinţă la Buchenwald din ordinul lui Rödl, la sfârşitul anului 1938. La început erau doar câţiva ţigani cu ghitare sau acordeoane, care făceau o muzică cam anemică. Mai târziu s-a alăturat un trombon, şi mai târziu o tobă şi o trompetă. Toate instrumentele trebuiau plătite de deţinuţi. Membrii formaţiei lucrau peste zi la depozitul de lemne sau la dulgherie. Astfel că pentru exersat le rămânea doar timpul liber. Era îngrozitor să vezi şi să auzi cum ţiganii îşi cântau marşurile voioase, în timp ce deţinuţii vlăguiţi îşi cărau în

lagăr camarazii morţi sau muribunzi prin faţa muzicanţilor; sau când muzica trebuia să cânte când se făcea „plata’’, respectiv biciuirea unor deţinuţi. Pe de altă parte, mi-a rămas întipărită în minte seara geroasă a Anului Nou 1939, când, îngheţat, înfometat, cu puţin înaintea „stingerii” mergeam pe stradă, între primul şi al doilea şir de blocuri, mai jos de locul de adunare – în strada deja pustie era linişte şi totul părea cuprins de o ciudată vrajă, flori de gheaţă pe ferestrele blocurilor, chiciură pe acoperişuri, pământul troznind de ger, o seară limpede, suferinţa şi spaima parcă şi ele încremenite în ger – când, deodată am auzit din unul din blocuri o vioară de ţigan, sunând ea de departe, din vremuri şi locuri fericite, cu melodii din pustă, din Viena şi Budapesta, cântece de-acasă…

În 1940, şeful lagărului, Florstedt, a ordonat să se înjghebe o formaţie de suflători. Plata instrumentelor o va prelua administraţia lagărului. Când instrumentele au sosit, a găsit însă o soluţie mai simplă pentru el: „Le plătesc evreii”. Aşa s-a şi întâmplat. În plus, a confiscat pe loc din instrumentele sosite 12 bucăţi pentru fanfara SS-ului. De aci înainte, deţinuţii din orchestra lagărului au fost scutiţi de muncă grea, astfel că au putut să-şi facă un program de exersat. De altfel, şefii de bloc obişnuiau să-şi omoare plictiseala în încăperea muzicanţilor, cerându-le să le cânte şlagăr după şlagăr. Orchestra a fost atât de solicitată, încât şi din acest comandou aparent privilegiat au trebuit să iasă şase deţinuţi pentru insuficienţă pulmonară şi tuberculoză, iar unul a murit din cauza unei tuberculoze a laringelui.

Atunci când lagărul era vizitat de străini, formaţia trebuia întotdeauna să cânte melodii vesele. Şi ca efectul să fie şi mai frapant, în 1941 muzicanţii au fost îmbrăcaţi în uniforme ale gărzii regale iugoslave de către SS-iştii care aduseseră aceste veşminte viu colorate ca „pradă de război”. În această costumaţie şi cu tot tam-tamul din lagăr, membrii orchestrei arătau ca nişte directori de circ. Duminica cântau uneori, individual sau în grup, pentru camarazii lor din blocuri, sau dădeau un concert pe locul de adunare, la care atât muzicanţii cit şi spectatorii stăteau în picioare.

Voinţa aproape de neînfrânt a omului de a trăi şi de a se bucura de cultură a făcut să apară în lagăr chiar şi unele cvartete de coarde, care au organizat multe concerte de ţinută. Dar şi pentru aceste formaţii a fost nevoie de mult timp să se aprobe înfiinţarea lor; un deţinut-şef de bloc, evreu, care solicitase în iarna 1939/1940 aprobarea pentru formarea unui cvartet şi organizarea unor concerte pentru camarazi, şi-a pierdut „funcţia” şi ulterior şi viaţa.

În afară de muzica lagărului, mai exista şi radioul. Şefii de bloc care erau de serviciu la poartă puteau, dacă voiau, să conecteze instalaţia difuzoarelor la releul postului de radio german şi să facă astfel auzite emisiunile şi în barăcile deţinuţilor, în unele lagăre, în afara programului de muncă, aceasta se întâmpla cu regularitate; în altele niciodată. Lagărele în construcţie, al căror număr a crescut permanent în timpul războiului, n-au avut instalaţie de radio. Emisiunile, de obicei muzicale, fiindcă pe SS-işli nu-i interesa altceva – încât din fericire erai aproape complet scutit de afluxul propagandistic al „aparatului Goebbels” – erau o mare plăcere, dar şi un stres

puternic, îndeosebi pentru oamenii mai în vârstă, atunci când şefii de blocuri nu opreau radioul până la 11-12 noaptea, astfel -că mulţi deţinuţi erau frustraţi de oricum puţinele ore preţioase de somn. Duminică după-amiază, între orele şase şi şapte, puteai asculta concertele filarmonice ale radiodifuziunii germane, ceea ce reprezenta o destindere şi o reală desfătare – dar şi acestea tulburate de gălăgia care domnea fireşte, în blocuri, deoarece mulţi deţinuţi îşi rezolvau diferite treburi gospodăreşti, se foiau de colo până colo, tropăind cu tălpile lor de lemn, zornăind cu vesela lor de tablă etc. Amintindu-mi de aceste concerte, nici astăzi n-am voie să mă gândesc la zecile de mii de victime care, concomitent cu ele, erau în atâtea lagăre schingiuite sau gazate ! (deşi în lumea noastră problema unor contradicţii abia suportabile există pe plan general, diferenţa constă totuşi în faptul că, în lagărele de concentrare, contrastele erau crase şi strâns împletite, sărindu-i oricui în ochi).

O parte din deţinuţi folosea timpul liber pentru lectură, în lagăr existau ziare şi cărţi. Dintre cotidiene se primeau „Volkischer Beobachter” şi ziarul local al districtului în care se afla lagărul, câte un ziar din patrie, ca şi unele reviste ilustrate. Ici-colo s-au înfiinţat biblioteci ale deţinuţilor. Pentru procurarea fondului de carte, deţinuţii puteau cere în repetate rânduri să li se trimită de acasă cărţi sau trebuiau să doneze bani, din care comandamentul cumpăra lucrări naţional-socialiste. Dar, cu mai multe zeci de mii de mărci, acesta a achiziţionat pentru Buchenwald doar l.009 cărţi. Cu mijloace proprii, comandamentul a donat bibliotecii 264 cărţi, din care 60 de exemplare ale lucrării lui Hitler, „Mein Kampf”, şi tot atâtea din „Mitul secolului XX”, de Alfred Rosenberg. Ele zăceau permanent pe rafturi, neatinse, nou-nouţe, necitite, în decursul anilor, fondul de cărţi a sporit la 13.811 exemplare broşate şi 2.000 de lucrări nelegate. După izbucnirea războiului, urma ca toate cărţile în limbi străine, provenind din ţări aflate în război cu Germania, să fie distruse. Pe baza declaraţiei că era vorba aproape exclusiv de lucrări de specialitate (ceea ce nu era nicidecum cazul), s-a aprobat păstrarea lor, fără a putea fi însă împrumutate. Bineînţeles că, după numai câteva săptămâni, aceste cărţi au ajuns din nou în mâna camarazilor interesaţi. Într-o oarecare măsură, bibliotecile conţineau şi opere foarte valoroase. În iarna 1942-1943, când în blocul 42 din Buchenwald s-au instituit gărzi de noapte (pentru că se fura mereu pâinea din dulăpioare), eu însumi m-am oferit luni de-a rândul să stau noaptea, între orele trei şi şase, de unul singur în camera de zi, şi într-o linişte deplină să cercetez comorile bibliotecii lagărului. Ce eveniment, să stai cu „Banchetul” lui Platon, cu „Cântecul lebedei” al lui Galsworthy sau cu Heine, Klabund şi Mehring la lumina unei lămpi discrete, în timp ce „colectivitatea” adeseori aproape insuportabilă – dar de care erai încătuşat şi la bine şi la rău la fiecare gest – sforăia alături în dormitor! Heine, Klabund, Mehring? Da, şi ei se aflau în mod ilegal în lagăr, şi anume din aşa-numita valorificare a deşeurilor, în ţară, naţional-socialiştii au confiscat multe biblioteci de la „duşmanii statului”, dând cărţile la topit. O parte din ele ajungeau în lagăr ca hârtie veche, fiind folosite ca hârtie igienică. Deţinuţii sortau cu grijă ceea ce îi interesa. S-a întâmplat ca printre aceste deşeuri să

se afle „Pandectele lui Justinian”, deseori renumite lucrări juridice, foarte des Biblia, în ediţii vechi şi noi. Uneori le mai puteai salva şi de la closet, numai că, pentru a evita o revoltă a deţinuţilor, trebuia să găseşti rapid cu ce să le înlocuieşti. Ceea ce nu era deloc uşor, dată fiind criza acută de hârtie din lagăr. La Dachau au existat multe volume din operele lui Karl Kraus; pe el însuşi, o moarte miloasă l-a scutit la timp de a trăi şi suferi într-o nouă variantă „Ultimele zile ale omenirii”.

Numai în condiţiile relatate mai sus puteai fi ocazional „singur” în lagăr, altfel niciodată. Niciodată – asta înseamnă imens. De aceea, cea mai bună modalitate de refacere îţi era interzisă. Pentru mii de oameni probabil că era bine că nici nu mai ajungeau să „cugete”, căci altminteri ar fi devenit cu toţii nişte depresivi. Pentru ceilalţi însă, puţini la număr, era cu atât mai cumplit.

În mai 1941, o variaţie deosebită a adus la Buchenwald cinematograful. Era primul într-un lagăr german de concentrare şi pare să fi rămas singurul. Aprobarea înfiinţării a obţinut-o SS-istul de la secţia „Foto”, care a prezentat lucrurile drept o afacere atrăgătoare: la un preţ de intrare de 30 pfenigi de persoană şi la costul de achiziţie al unui film vechi, uzat, de numai 35 de mărci, câştigul net era atât de mare, încât administraţiei SS îi dădea mâna să le acorde şi deţinuţilor o distracţie. Trebuia să cunoşti bine psihologia SS-iştilor din lagăr, aşa cum evoluase în acea vreme: coruptă, lăcomia lor de bani le gâtuia vechile ţeluri, încă în primele şase luni s-a putut vărsa comandamentului un beneficiu de 23.000 R.M., pentru chefuri şi distracţii. Chiar şi după reducerea ulterioară a preţului de intrare la 20 pfenigi, afacerea a rămas rentabilă, deoarece o dată cu creşterea numărului de deţinuţi creştea şi cel al amatorilor de cinema. Procurarea filmelor de la UFA-Berlin nu era întotdeauna o treabă foarte simplă. Trebuiau corupţi nişte SS-işti şi folosite nişte manevre diplomatice pentru a putea trimite de fiecare dată un curier în capitală. Rulau săptămânal sau la două săptămâni, uneori cu întreruperi mai mari, filme distractive şi culturale. Date fiind condiţiile generale îngrozitoare din lagăr, destui camarazi, neputându-şi învinge dispoziţia sufletească, n-au mers niciodată la cinema. Altora care, din motive la fel de justificate, reuşeau să iasă din această stare de depresiune sufletească, puţinele ore de „iluzii” petrecute la cinema le dădeau noi puteri.

Condiţiile sanitare

A te îmbolnăvi era din capul locului o catastrofă. Şi mii de oameni smulşi din obişnuitele lor condiţii de viaţă şi transplantaţi subit într-un mediu de mizerie — cu toate înspăimântătoarele sale fenomene însoţitoare, se îmbolnăveau. Nu numai condiţiile exterioare grele, dar şi conştiinţa de a fi devenit acum complet inutili şi lipsiţi de valoare aveau un efect nimicitor asupra celor bolnavi. Doar se ştia, atât din cele auzite din alte lagăre, cât şi din cele văzute personal, ce soartă îl aştepta pe deţinutul bolnav: în fiecare clipă îl putea lovi ca un trăznct verdictul „condamnat la moarte”, în primul

rând prin chiar persoana care în lumea din afara lagărului vine la patul bolnavului ca să vindece — medicul !
„În lagărul meu nu există bolnavi. Aici nu sunt decât sănătoşi sau morţi !” Obişnuia să spună Koch, şi majoritatea medicilor SS-işti procedau potrivit acestui principiu.

Dacă deţinutul nu cunoştea îndeaproape mecanismul blocului sanitar al deţinuţilor — numit revier — şi n-avea acolo relaţii personale serioase — ceea ce se întâmpla numai extrem de rar — îl reţinea din capul locului (dacă nu era din cale afară de naiv) teama de a veni în contact cu el.

În acest revier exista tratament ambulatoriu, îngrijire în staţionar, un cabinet stomatologic şi aşa-numita secţie de „Cruţare”.

În multe lagăre tratamentul ambulatoriu era un chin. Astfel, la Buchenwald, revier-ul era situat din 1938 în pădurea ce rămăsese în perimetrul lagărului. Dacă cumva reuşise să să obţină în acest scop o învoire de la comandoul sau de muncă, bolnavul trebuia să se târască în noroaie până la genunchi, peste trunchiuri de copaci doborâţi şi rădăcini dezgropate, până la blocul sanitar. Până acolo exista un singur drum presărat cu pietriş şi acesta era rezervat numai medicilor şi personalului SS-ist. Orice bolnav care îî folosea era gonit cu lovituri de ciomag. Dacă ajungea în cele din urmă până acolo, bolnavul trebuia să se aşeze la cozile lungi înşirate afară, indiferent de vreme, cu ghetele lustruite. Deoarece era pur şi simplu imposibil ca toţi aceşti bolnavi să primească asistenţă şi deoarece printre ei se mai amestecau şi deţinuţi care încercau — într-o pornire care, în sine, era de înţeles — să se eschiveze de la muncă, un portar voinic făcea o primă triere radicală a bolnavilor. Apoi, dacă în cursul dimineţii binevoia să apară medicul SS al lagărului pentru „treaba împuţită” a îngrijirii deţinuţilor, el efectua o a doua selecţie, împărţind în stânga şi dreapta palme şi lovituri de picior. Cel care încă nu fugise de bună voie sau nu fusese gonit, urma să fie primit ca fiind realmente bolnav.

Înainte de a intra în baracă, bolnavul trebuia să se descalţe (ghetele fiind apoi uneori furate şi frecvent schimbate, ceea ce era o catastrofă inimaginabilă). O parte dintre bolnavi era îndrumată spre infirmieri, restul, cazurile speciale, fiind prezentate medicului SS pentru consultaţie. Trebuia să te dezbraci în curentul coridorului, fireşte, neîncâlzit şi să aştepţi acolo, în pielea goală, până ce erai primit. Numai organismele călite puteau rezista la acest tratament preliminar; aici, într-adevăr că nu era greu să te alegi cu flegmoane sau cu vreo pneumonie.

Tratamentul ambulatoriu era asigurat de deţinuţi sanitari. În măsura mijloacelor existente, aceştia făceau tot ce se putea, deseori fireşte potrivit cunoscutei reţete: deasupra ombilicului iod, sub ombilic aspirină. O excepţie demnă de laudă o constituia la Buchenwald tratarea leziunilor, căreia deţinuţii-sanitari îi acordau cea mai mare atenţie.

Tratamentul stomatologic al deţinuţilor varia foarte mult de la lagăr la lagăr. De obicei, un cabinet dentar se înfiinţa doar cu mare întârziere, în unele lagăre niciodată. Personalul sanitar, de regulă fără nici un fel de

cunoştinţe stomatologice, îi trata pe camarazi cât putea mai bine, adică pe cât se pricepea: dinţii care te dureau erau pur şi simplu extraşi – dacă erau identificaţi ! Destul de des erau însă sacrificaţi dinţi sănătoşi. Injecţii pentru anesteziere nu se făceau de obicei. Foarte des, dinţii bolnavi nu erau extraşi, ci frânţi, astfel că resturile dureroase ale rădăcinilor au trebuit scoase după ani de zile.

În lagărul de concentrare Daehau s-a înfiinţat încă de la început un cabinet dentar propriu. La Buchenwald el a fost organizat în iunie 1939 şi dotat cu aparatură modernă, dar fără un personal cu pregătire de specialitate. Primul dentist SS a fost Oberscharführer-ul Coldewey care încă nu lucrase nicăieri şi îşi făcea prima practică profesională pe deţinuţi. Pe cât era de nepriceput, pe atât era de sadic. De pildă, înaintea tratamentului erai pus să faci exerciţii ele pedeapsă ! Aproape niciuna din încercările sale de a face o extracţie nu reuşea, astfel că ulterior deveneau necesare intervenţii mai laborioase. Dacă descoperea un dinte îmbrăcat în aur îl scotea pe loc, spunând că nu mai poate fi salvat. Fireşte că nu puteai să-l contrazici; la intrarea în cabinet era afişat că deţinuţii erau obligaţi să se supună fără nici o opoziţie hotărârilor medicului SS. Din ordinul Reichsführer-ului SS Himmler, de la 23 septembrie 1940 şi 23 decembrie 1942, dentiştii SS-ului trebuiau să smulgă dinţii îmbrăcaţi în aur ai deţinuţilor decedaţi, iar la cei vii să extragă dinţii în aur „care nu mai pot fi trataţi”. Din rapoartele lunare ale medicului SS, ce au mai fost găsite la Buchenwald, a rezultat că lunar au fost astfel „dobândite” între 182 şi 504 grame de aur. Din acest aur, comandantul Koch şi-a făcut între altele un breloc pentru lanţul ceasului său, pe care s-au gravat „cu tâlc” datele naşterii copiilor săi. Deţinuţilor vii astfel jefuiţi li se trecea în cont o sumă ridicolă. Aurul dentar recoltat de la cei decedaţi era trimis centralei din Berlin, însoţit de date exacte despre provenienţa, numele şi numărul deţinutului decedat, ca şi de o chitanţă privind cantitatea respectivă, fiind apoi retopit în aur dentar nou. Jefuirea cadavrelor se făcea extrem de corect şi birocratic.

Treptat şi-au putut face intrarea în cabinet şi medici stomatologi deţinuţi sau dentişti deţinuţi, şi în decursul anilor s-a ajuns până acolo că deţinuţii nu mai erau trataţi de personalul SS, ci dimpotrivă, SS-iştii erau trataţi de personalul recrufat dintre deţinuţi. Aceşti specialişti erau trimişi chiar şi altor lagăre. Exclusiv pentru SS-işti au existat la Buchenwald încă din 1938 două cabinete dentare, unul pentru comandatură şi detaşamentele „Cap de mort” şi al doilea pentru trupele-SS şi membrii familiilor lor. Aceste cabinete” aveau o dotare modernă. Între tratamentul aplicat Führer-ilor şi cel al trupelor era o mare diferenţă. În timp ce SS-istului de rând i se scotea orice dinte dureros, se încerca prin toate mijloacele salvarea acestuia când era vorba de un SS Führer. La aceştia, orice înlocuire de dinte se lucra cu aurul ce provenea din gura unor deţinuţi decedaţi sau omorâţi în bătaie. Şi la lucrările de proteze se făcea o diferenţiere netă între şefi şi trupă: punţile nu se lucrau decât pentru SS Führer-i.

Personalul alcătuit din deţinuţi s-a străduit încă de la început să-şi ajute cât mai mult posibil camarazii, în toate cabinetele s-a lucrat cu mari riscuri în

mod ilegal, în condiţii inimaginabil de grele. S-au făcut proteze dentare complete sau parţiale şi punţi deţinuţilor cărora SS-iştii le spărseseră dinţii, sau pe care ei îi pierduseră din cauza condiţiilor generale proaste din lagăr. Tratamentul se efectua sub anestezie, cu materiale puse sistematic de o parte, în timp ce, în ultimii ani, trupele-SS nu mai beneficiau de anestezice. Fireşte că accesul la cabinetul dentar al SS-ului, unde se putea face un tratament preferenţial, ilegal, nu era la îndemâna oricărui camarad, în schimb, el putea beneficia de cabinetul dentar al deţinuţilor, care se afla în blocul sanitar şi în care, cu vremea, s-a lucrat din ce în ce mai bine. Pentru executarea oricărei proteze unui deţinut era necesară o aprobare specială a Oficiului central economico-administrativ al SS-ului (WVHA). Până la urmă, nimeni n-a mai ţinut însă seama de această dispoziţie; nu se mai lucra decât ilegal.

Îngrijirea deţinuţilor în staţionar era o problemă dificilă. Dat fiind numărul întotdeauna insuficient de paturi, nu puteau fi internate decât cazurile cele mai grave. Principalul indicator era temperatura. Dreptul de a interna un deţinut îl aveau numai medicii. Dar, cum aceştia adeseori nu veneau şi nici nu erau în perfectă cunoştinţă de cauză, în unele lagăre acest drept a trecut încetul cu încetul şi în seama deţinuţilor Kapo ai revier-elor. În lagărul de concentrare Auschwitz, primirea în staţionar se desfăşura după cum urmează: bolnavii veneau seara la dispensar, unde erau examinaţi în grabă de un deţinut medic. Dacă starea lor era deosebit de gravă, erau primiţi pe loc şi culcaţi în aşa-zisa sală de primire. Restul erau trimişi înapoi în lagăr, în sala de primire bolnavii zăceau de-a valma, indiferent dacă era vorba de tifos, diaree, congestie pulmonară sau o fractură de picior. Unii dintre ei mureau încă înainte de a ajunge să fie examinaţi de medicul SS. In dimineaţa următoare, aceste cazuri cât şi bolnavii expediaţi în seara precedentă, dar în principiu admişi pentru a fi examinaţi, treceau în dispensar, unde — grupaţi pe naţionalităţi, nu pe boli — se dezbrăcau la piele şi trebuiau să aştepte pe pardoseala de ciment, până ce domnul medic al lagărului, sătul de somn, binevoia să apară. Când, în sfârşit, venea, fiecare pacient trebuia să-şi prezinte fişa. Potrivit acesteia, SS-istul sorta: la dreapta – la stânga, la dreapta – la stânga. O parte era primită în staţionar, cealaltă pur şi simplu lichidată pe loc cu o injecţie. Imediat după această „triere”, cancelaria primea fişele celor omorâţi, cu specificarea „a se scoate din evidenţă”. Dreptul de a primi bolnavi în staţionar, fără avizul medicului, era deci deosebit de important pentru deţinuţii Kapo ai revier-ului.

Munca în staţionarul tuturor lagărelor era grea şi, mai ales, plină de răspundere. Pretutindeni, dotarea a fost la început mai mult decât primitivă şi ani de-a rândul insuficientă. Se simţea mai ales lipsa medicamentelor. Oriunde se putea, ele se furau din revier-ul SS-iştilor sau din lăzile primite de la Depozitul central al SS-ului, de îndată ce soseau în lagăr. Intervenţiile chirurgicale n-au devenit posibile decât cu vremea; la Buchenwald de-abia din 1939, când medicul de atunci al lagărului Dr. Ding, a organizat o sală de operaţii aseptică. Pare aproape incredibil, dar este extrem de caracteristic pentru condiţiile unui lagăr: în iarna 1939/40, cu asentimentul tacit al

medicului de lagăr Dr. Blies şi prin colaborarea strânsă a unor comandouri de muncă, s-a construit în mod ilegal un bloc operator. Muncitorii respectivi au fost recompensaţi primind „hrană de regim” de la bucătăria blocului sanitar. Majoritatea deţinuţilor, care nu ştiau despre ce lucrări este vorba, dar aflaseră despre hrana îmbunătăţită a camarazilor lor, fireşte că făceau scandal împotriva „corupţiei”. În realitate, cazurile de deces au fost raportate de-abia cu câteva luni mai târziu, raţiile alimentare fiind astfel luate în continuare şi pentru aceşti deţinuţi inexistenţi. Punerea la punct a celei de-a doua săli de operaţii a necesitat manevre extraordinar de primejdioase: Kurt Leeser din Köln, cunoscut de mii de camarazi de la Dachau şi Buchenwald, unde a stat zece ani, omul care a îndurat în total 249 de ciomăgiri şi duzini de alte pedepse (inclusiv atârnarea de copac), fără să-şi piardă humorul şi energia, inepuizabil în a imagina cele mai fantastice manevre împotriva SS-ului, maestru necontestat în a „organiza” pentru toţi sau pentru fiecare în parte — cel mai puţin pentru sine — Kurt Leeser care, în halat alb de medic SS, deşi nu era decât responsabil cu dezinfecţia, a reuşit ca Führer SS să se răstească la nişte recruţi care încă nu îl cunoşteau, trimiţându-i imediat la Oficiul poştal ca să predea „pachetul ăsta de aici” (de fapt, pachete ilegale pentru deţinuţi; manevra a fost întâmplător descoperită în urma unei percheziţii la destinatar şi, după pedeapsa cu bătaia, Leeser a fost transferat pe şase luni la unul din cele mai cumplite comandouri de muncă exterioare); acest Kurt Leeser a procurat în mod ilegal până şi o întreagă instalaţie pentru sala de operaţii. Ea urma să fie expediată de la staţionarul SS-iştilor din Buchenwald la Mauthausen, împachetată în lăzi. În timp ce lăzile erau urcate în camion, Leeser le-a schimbat cu altele, ducând întreaga aparatură în lagăr. Trei ani în şir SS-ul a purtat o corespondenţă între Mauthausen şi Buchenwald, Oficiul tehnic de pe lângă Institutul de Igienă al trupelor SS din Berlin, Depozitul sanitar central şi SS WVHA, fără să se fi putut descoperi adevărul (la aceasta au contribuit însă şi nişte deţinuţi în cunoştinţă de cauză, subtilizând unele adrese, denaturând conţinutul unor telegrame etc.), dovadă cât de hipertrofiat era aparatul organizatoric al SS-ului şi cum se intersectau interesele sale. Situaţie fără de care deţinuţii nici n-ar fi putut da asemenea lovituri îndrăzneţe. Medicului şef al SS-ului din Buchenwald i s-a spus pur şi simplu că aparatura „comandată” a sosit, în blocul sanitar al deţinuţilor, nimeni n-a pretins vreun act doveditor în susţinerea acestei afirmaţii.

Conducerea medicală SS era organizată în felul următor: în frunte se găsea medicul-şef al trupelor SS, în a cărui subordine se afla medicul lagărului. Uneori, ambele funcţii erau reunite într-o singură persoană. Medicul şef nu depindea de conducerea lagărului, ceea ce făcea uneori posibile intervenţii şi influenţări de mare importanţă, ca şi conlucrarea dintre deţinuţii-sanitari ai revier-ului SS, şi cei ai blocului sanitar, al deţinuţilor. Medicul-şef era în subordinea Oficiului central economico-administrativ al SS-ului, Grupa D III — „Medic-şef al lagărelor de concentrare”. Dacă se considera necesar, medicului lagărului i se mai ataşau un al doilea şi un al treilea medic, precum şi sanitari de diferite grade (SDG), dintre care unii şi-au

dobândit o foarte proastă faimă. La Buchenwald, cel mai cunoscut sanitar, un bărbat de aproape 60 de ani, înalt, masiv şi beţiv inveterat, era SS Hauptscharführer-ul Wilhelm, căruia îi revenea între altele şi sarcina de a asigura, ca locţiitor al medicului, uciderea deţinuţilor prin injecţii cu otravă.

Şi acum, câteva cuvinte despre calităţile medicilor din lagăr, deoarece numele lor va reveni mereu în cele ce urmează. Activitatea lor se limita doar arareori la un singur lagăr de concentrare; erau frecvent transferaţi sau răspundeau de „supravegherea" mai multor lagăre exterioare, ca de pildă SS Obersturmbannführer Dr. Kirchert, SS Sturmbannführer Dr. Ding, care a adoptat ulterior numele Schuler, SS Untersturmführer Dr. Wagner, SS Obersturmführer Dr. Eisele, SS Hauptsturmführer Dr. Hoven, SS Hauptsturmführer Dr. Piaza, SS Hauptsturmführer Dr. Schiedlausky. Calităţile lor umane şi profesionale erau extrem de diferite. De obicei, erau mai pricepuţi în materie de „organizare" decât de vindecare şi de regulă nu ţineau atât la arta de a salva, cât la arta de a ucide.

Au fost printre ei şi câţiva care, nesuportând condiţiile existente, au solicitat grabnica lor transferare din lagăre, ca de pildă SS Hauptsturmführer Dr. Hofer, căruia i-a fost de ajuns chiar şi funcţia de locţiitor al medicului lagărului, pentru a cere imediat să fie trimis pe front. Între el şi SS Standartenführer Dr. Lolling, medicul-şef al tuturor lagărelor de concentrare, a avut loc curând după începerea activităţii sale la Buchenwald, următorul dialog în revier-ul SS-ului:

Hofer: *„Sunt gata să dau toată asistenţa ca prim-medic al lagărului şi vă asigur că numărul morţilor se va reduce la un minim, ceea ce deja a şi început de altfel să se producă".*

Lolling: *„Tocmai de aceea nu veţi primi funcţia de prim-medic al lagărului".*

Hofer: *„În acest caz, vă rog să mă transferaţi la o unitate pe front".*

Ceea ce s-a şi întâmplat după câtcva zile.

Dintre medicii numiţi mai sus, cei mai haini de la Buchenwald erau Kirchert şi Eisele.

Sub Dr. Ding-Schuler condiţiile sanitare s-au mai ameliorat.

Dr. Blies (rezervist SS) vădea înţelegere pentru nevoile deţinuţilor.

Dr. Hoven avea unele laturi pozitive, dar şi unele negative grave.

Dr. Schiedlausky a adus cu sine din lagărul de femei Ravensbrück o faimă mizerabilă. În lagărul Buchenwald el a jucat un rol aparent corect, dar — aşa cum a ieşit la iveală în ultimele zile ale lagărului — el jucase un ciudat rol nefast.

Personalul sanitar constituit din deţinuţi a avut în primii ani cadre complet neinstruite. Treptat însă acestea şi-au însuşit serioase cunoştinţe din practică. Primul Kapo al bloculuî-sanitar de la Buchenwald era de meserie tipograf, iar urmaşul său, Walter Krämer, strungar. Krämer era o persoană dârză, curajoasă, extrem de harnic şi cu mari aptitudini organizatorice. Cu timpul a devenit un admirabil specialist în vindecarea leziunilor şi operator. Funcţia de Kapo în revier implica în toate lagărele o mare putere de influenţare a condiţiilor generale din lagăr. De aceea, ea n-a fost niciodată

ocupată de deţinuţi cu o pregătire de specialitate – chiar dacă acest lucru ar fi fost posibil în unele locuri — ci întotdeauna de către o persoană care reprezenta ireproşabil pătura dominantă în lagăr. Astfel, când în noiembrie 1941, Kapo Krämer şi colaboratorul său cel mai apropiat, Peix, au fost împuşcaţi de SS-işti, conducerea blocului sanitar al deţinuţilor n-a fost dată în seama unui medic, ci încredinţată fostului deputat comunist din Reichstag, Ernst Busse, care, împreună cu locţiitorul său, Otto Kipp, din Dresda, s-a limitat la problemele pur organizatorice şi de personal ale activităţii sanitare tot mai ample, contribuind la consolidarea continuă a condiţiilor. Prezenţa unui specialist în fruntea blocului sanitar s-ar fi soldat incontestabil cu un dezastru, deoarece acestuia i-ar fi fost imposibil să facă faţă intrigilor ce se teseau prin toate colţurile şi care adesea aveau un deznodământ fatal.

Deţinuţii medici au fost folosiţi la Buchenwald pentru prima oară în infirmeria evreilor. Până în 1933, numărul evreilor din lagăr şi al evreilor bolnavi crescuse continuu. Un bloc propriu ce servise şi până atunci drept „revier” a fost de aci înainte rezervat în exclusivitate evreilor. Medicii deţinuţi evrei au fost admişi acolo, pentru că medicii SS nu vroiau să-i îngrijească pe evrei. Deşi conducerea lagărului aprobase acest revier pentru evrei, blocul nr. 2 era pentru ea un ghimpe în ochi. N-o răbda inima să nu chinuie şi acolo oamenii. La o vizită de control în respectivul bloc, Sturmbannführer-ul Rödl a găsit o dată în dulăpiorul infirmierilor o porţie obişnuită de margarina care însă i s-a părut prea mare. A ordonat alinierea la poartă a tuturor infirmierilor din revierul pentru evrei şi pedepsirea fiecăruia cu câte 25 de lovituri de ciomag, ceea ce — date fiind subtilizările masive practicate de personalul de îngrijire — a fost considerat de mulţi oameni din lagăr ca o „pedeapsă foarte dreaptă”, deşi tocmai în acest caz era culmea nedreptăţii, întrucât în revier-ul acesta distribuirea alimentelor şi a raţiilor era făcută în mod exemplar.

În 1939, acest „revier” a fost desfiinţat şi blocului sanitar al deţinuţilor i s-a interzis cu desăvârşire tratarea evreilor. Interdicţia a rămas în vigoare destulă vreme, evreii n-aveau decât să crape ! În schimb s-a admis de aci înainte folosirea deţinuţilor medici ca infirmieri în revier. Printre cei 280 de infirmieri, numărul deţinuţilor medici de diverse naţionalităţi a crescut până în 1945 la cca 70.

De la sfârşitul anului 1944 au existat chiar şi medici proprii de bloc, desemnaţi printr-o abilă manevră a conducerii interne a lagărului.

Revier-ul nu era însă numai locul în care bolnavii trebuiau trataţi şi vindecaţi, ci şi un câmp experimental pentru medicii SS. În majoritatea lagărelor de concentrare aceştia efectuau vivisecţii pe deţinuţi bolnavi, dar şi pe unii sănătoşi. Odată intrat în circuitul maşinăriei revier-ului, puteai deveni oricând victima unor „cercetări” ambiţioase. La Buchenwald, cel mai sadic din acest punct de vedere a fost neîndoielnic Dr. Eisele. Faptele comise de el, între 1940 şi 1943, depăşeau toate celelalte ticăloşii făcute de medicii-SS. Pentru specializarea sa „profesională” practica şi el vivisecţii pe deţinuţi, după care îşi ucidea victimele pe care le alesese, la întâmplare, de pe străzile lagărului, le dusese la infirmerie şi le administrase injecţii cu apomorfină, pentru a se desfăta apoi cu efectele produse. Făcea operaţii mari şi amputări

de membre care nu erau necesare. Problema anesteziei nici nu se punea. Unul dintre foarte puţinii martori supravieţuitori, el însuşi unul din cobaii lui Eisele, este evreul olandez Max Nebig, căruia Eisele i-a făcut o rezecţie de stomac (ceea ce l-a salvat apoi, fiind unicul scăpat dintr-un „transport al morţii” în lagărul Mauthausen, despre care vom mai vorbi). Când, după operaţie, Nebig urma să fie lichidat printr-o injecţie, Kapo-ul revier-ului i-a făcut o injecţie inofensivă cu apă distiiată şi sub ochii lui Eisele l-a scos pe „muribund”, ducându-l în salonul Tbc, în care medicul SS nu intra niciodată, de teama contaminării. Acolo Nebig a trăit ascuns până în 1945. Într-o bună zi, 30 de bolnavi care nu mai puteau umbla, au fost duşi din ordinul lui Eisele în blocul nr. 4. Acolo a pus să li se facă un ceai, în care a turnat o soluţie concentrată de cloral hidrat. Cardiacii au murit pe loc, ceilalţi au fost „lichidaţi cu o injecţie”.

În revier, uciderea cu bună ştiinţă a bolnavilor era practicată pretutindeni de SS-isti în măsură mult mai mare chiar decât experimenlele medicale. Au existat lagăre de concentrare, ca de exemplu Auschwitz, în care se ucidea în mod sistematic. Când numărul bolnavilor depăşea un anumit plafon, cei supranumerari erau pur şi simplu „lichidaţi printr-o injecţie”. Procedeul era următorul: în timp ce doi oameni îl imobilizau pe deţinut, se făcea o injecţie de 10 cm^3 de fenol, direct în cord. De altfel, SS-ul era foarte mărinimos în constatarea unor „boli” care îl făceau, din punctul lor de vedere, inutil pe respectivul deţinut. Astfel, la Auschwitz se întâmpla deseori ca noii sosiţi, chestionaţi asupra stării lor de sănătate, să indice, fără a bănui nimic vreo „suferinţă”, în credinţa că astfel vor fi puşi la o muncă mai uşoară. Rând pe rând erau apoi chemaţi la blocul sanitar al deţinuţilor şi otrăviţi. Chiar şi dintre deţinuţii încă pe deplin apţi de muncă au fost alese grupe întregi de victime ale morţii. La apelul de seară se auzea deodată:
„Cu toţii, pantalonii suflecaţi până la genunchi !”
Şi un sanitar SS sau un şef de bloc trecea printre rânduri, depistându-i pe cei cu picioarele umflate. Aceşti „bolnavi” trebuiau să iasă din rând şi:
„La dreapta-mprejur ! Marş !”
spre blocul sanitar. Acolo erau dirijaţi de-a dreptul la morgă, în a cărei intrare stătea sanitarul cu seringa. Puteau fi şi sute cei care erau astfel lichidaţi într-o singură seară. Alături de medicii SS se afla temutul sanitar Klahr, care are pe conştiinţă mii de deţinuţi de la Auschwitz.

Odată, la Buchenwald, după ce „răpusese” o serie de deţinuţi cu injecţii de „evipan sodic”, doctorul Hoven, cu ţigara în mână, a ieşit alene din sala de operaţii, fluierând voios melodia: „Şi iar a luat sfârşit o zi frumoasă...„. Hoven, care totodată a făcut foarte mult pentru întregul lagăr şi pentru unii deţinuţi, şi-a practicat meseria cam un an şi jumătate şi au fost săptămâni în care – în maniera arătată – a trimis pe lumea cealaltă duzini de deţinuţi. SS Hauptsturmführer-ul Dr. Plaza, asistentul său, iar ulterior medic al lagărelor Nordhausen, Dachau şi Ohrdruf, participa la aceste operaţiuni. Cei selecţionaţi spre „lichidare” erau duşi într-o anumită încăpere, un timp sala numărul 7. Acolo se aflau zece paturi şi nici un bolnav nu ştia ce soartă îl aşteaptă. Cum încăperea avea ferestrele zăbrelite, cei mai mulţi credeau că

este un fel de arest. Dacă se ordona să fie „mutaţi”, erau duşi în sala de operaţii. Apoi, aterizau cu toţii la morgă. Numai extrem de rar printre aceste victime se găseau şi bolnavi incurabili. Sala nr. 7 era astfel „curăţată” de trei-patru ori pe săptămână şi din nou ocupată.

Dar SS Hauptscharführer-ul Wilhelm, căpetenia sanitarilor SS, numit şi „bătrânul Willem” (avea aproape 60 de ani) putea să procedeze şi altfel. Odată, un deţinut-sanitar îl ducea pe un bolnav la baie. Wilhelm i-a văzut şi s-a răstit la infirmier:

„Ce-ţi veni să scalzi o asemenea ruină? Din ăsta facem săpun !”

A notat numărul bolnavului, care în aceeaşi seară a şi fost „mutat”.

Este de înţeles că în atari condiţii, în nici un lagăr de concentrare nimeni nu s-ar mai fi încumetat să pună piciorul în blocul sanitar, dacă — desigur, dacă ar fi ştiut ce se petrece acolo ! Această necunoaştere este una din cele mai cutremurătoare realităţi ale lagărelor de concentrare. Zeci de mii de nou-sosiţi nu ştiau nimic, absolut nimic şi nici nu erau lămuriţi de deţinuţii „vechi” — în măsura în care şi aceştia ştiau câte ceva — deoarece cei abia internaţi erau mult prea neexperimentaţi şi naivi; ei ar fi povestit unuia şi altuia cele auzite, indicând — ca să fie crezuţi — şi numele informatorului; după cum au arătat-o destule cazuri tragice, respectivul binevoitor era lichidat pe loc. În lagăr nu existau decât patru căi de a scăpa de această primejdie: prima – să nu te îmbolnăveşti; a doua – să faci ceva pentru colectivul ilegal al lagărului şi să prezinţi pe plan politic un element potrivnic SS-ului; a treia – să întreţii bune relaţii cu „prominenţii” din lagăr; a patra cale – să faci tu însuţi parte din personalul blocului sanitar. De fapt, niciuna dintre aceste căi nu-ţi dădea garanţia că vei fi cruţat de această „maşină a morţii” şi nici toate patru laolaltă nu erau uneori în stare de a te salva. Dar aveai cumva o siguranţă relativ mai mare dacă puteai realiza aceste premise.

Nu există lagăr de concentrare în care deţinuţii politici să fi avut o influenţă decisivă sau să fi dominat şi în care blocul sanitar — care era un înfiorător câmp de acţiune al SS-ului — să nu fi devenit concomitent o staţie de salvare pentru nenumăraţi camarazi. Nu numai că, în măsura în care era posibil, bolnavii erau într-adevăr vindecaţi, dar şi deţinuţi sănătoşi ameninţaţi de a fi condamnaţi la moarte sau de a face parte din transporturile morţii erau înregistraţi drept bolnavi, pentru a fi scoşi din ghearele SS-ului. În cazuri speciale, când nu mai exista nici o altă posibilitate, cei ameninţaţi erau declaraţi morţi, trăind mai departe sub numele deţinuţilor realmente decedaţi. Astfel s-a procedat în revier-ul din Buchenwald cu trei belgieni, 26 prizonieri de război ruşi, un german şi mai mulţi evrei străini. Alţii, desemnaţi de Secţia politică pentru „transporturi ale morţii”, erau atâta vreme trecuţi în scripte drept „bolnavi” şi „netransportabili” până ce puteau fi puşi în siguranţă în vreun fel oarecare. Fireşte că în acest scop, ei trebuiau sustraşi controlului medicilor SS, ceea ce însă nu era prea dificil, deoarece medicii lagărelor depuneau zel numai în a omorî, iar în rest nu prea îşi vedeau de treabă, lipsind frecvent, îndeosebi staţionarele Tbc erau locuri indicate pentru ascunderea unor camarazi, luni sau chiar ani în şir, deoarece SS-iştii se

temeau teribil de contaminare. Prin staţionarul Tbc eu însumi am fost salvat de trei ori — ca şi o serie de alţi camarazi, cu alte prilejuri — pentru a nu fi trimis la Auschwitz spre lichidare. Fireşte că şi în acest staţionar trebuia sa te fereşti să nu fii „lichidat”, tocmai pentru că erai bolnav. Hauptscharführer-ul Wilhelm făcea săptămânal o vizită, alegându-i pe cei mai slabi pentru a-i „muta”. Deţinuţii sanitari îşi dădeau desigur osteneala să prezinte toţi bolnavii drept cazuri recuperabile. Când se anunţa o vizită de control a SS-ului, cel care se ascunsese acolo trebuia fireşte să dispară la timp.

Şi în aşa-numita secţie de „cruţare”', deţinuţii au făcut mult în favoarea camarazilor. „Cruţarea”, care de altfel nu exista în toate lagărele, era considerată drept un comandou de muncă, doar că desemnarea deţinuţilor încadraţi în acesta se făcea de către blocul sanitar al deţinuţilor, îi erau repartizaţi deţinuţi ale căror suferinţe nu erau atât de grave încât să necesite asistenţă medicală în staţionar şi convalescenţii cărora li se făcuse externarea. Medicii lagărului şi şefii Biroului de organizare a muncii şi ai Biroului de repartizare a forţei de muncă limitau cât mai mult posibil efectivul acestui comandou. Cu un „bilet pentru cruţare”, deţinutul putea sta câteva zile fie în blocul în care locuia, fie într-o încăpere proprie a revier-ului. În primii ani, „cruţarea” a constat mai ales în căratul lemnelor, afară, indiferent de vreme, iar mai târziu deţinuţii acestui comandou au fost deseori folosiţi la căratul pietrelor, transportarea baloturilor de îmbrăcăminte la magazia de efecte, căratul pământului în grădini. În ianuarie 1942, din 7.964 de deţinuţi ai lagărului Buchenwald, 82 aveau regim de „cruţare”, iar în martie 1945, când din totalul de 82.400 de deţinuţi ai aceluiaşi lagăr se mai aflau în lagărul de bază 30.000, numărul celor cu regim de cruţare se cifra la l.542; deci, la prima dată menţionată procentul acestora era puţin mai mare de unu la sută, iar la cea de-a doua el reprezenta cinci la sută din efectivul deţinuţilor. Şi în această privinţă se impusese tot mai mult opoziţia dârză a deţinuţilor împotriva SS-iştilor. În felul acesta câte un deţinut bătrân mai reuşea să-şi aşigure anual o oarecare refacere. Dar şi aici exista primejdia unui control. Atunci se impunea ca, brusc, până la 25% dintre bolnavii cu regim de cruţare, care nu erau însă realmente bolnavi, să fie rapid înlocuiţi cu deţinuţi din blocul de invalizi. De îndată ce serviciul de informaţii al deţinuţilor anunţa o iminentă vizită de control, deţinutii-sanitari aduceau la repezeală numărul necesar de invalizi, care, neavând habar de ce se petrecea, erau morţi de spaimă. Ei erau aşezaţi în jumătatea de oră cu pricina în rândurile bolnavilor cu regim de cruţare, în timp ce deţinuţii sănătoşi se făceau la iuţeală nevăzuţi. Dar, în condiţiile date, nici pe departe toţi deţinuţii care ar fi avut realmente nevoie de un regim de cruţare nu ajungeau să beneficieze de el. De obicei, fără „relaţii” nu era nimic de făcut.

În lagărele de concentrare, condiţiile generale de igienă erau — precum e lesne de închipuit — cât se poate de proaste. Situaţia era considerabil agravată de lipsa cronică de apă din majoritatea lagărelor. În ultimii ani ai războiului, de pretutindeni soseau în lagăr transporturi de oameni murdari şi plini de păduchi. Se impunea deci, cu necesitate, o dezinfecţie serioasă. Aceasta nu se datora însă SS-iştilor, ci iniţiativei deţinuţilor care, procurând

eu trudă dezinfectantele, au prevenit dezastre şi mai mari. Depistarea severă a păduchilor în blocuri, de două ori pe săptămână, de către personalul propriu de igienişti a contribuit mult, ca de pildă Buchenwald-ul să rămână relativ scutit de epidemii, în timp ce în alte lagăre, îndeosebi în cele răsăritene, unde acest control nu a fost organizat defel sau doar într-o măsură insuficientă au izbucnit epidemii în parte teribile, începând din 1939, toţi internaţii din lagărul de concentrare Buchenwald — şi, la fel, de la Dachau şi Sachsenhausen — au fost vaccinaţi împotriva febrei tifoide şi a dizenteriei; din 1943, francezii făcând parte din anumite contingente au fost vaccinaţi împotriva scarlatinei, la care erau foarte predispuşi, iar din 1944 întregul personal de deţinuţi cu funcţii în lagăr a fost vaccinat împotriva tifosului exantematic cu un vaccin preparat chiar în lagăr. Unii dintre medicii lagărului au stimulat aceste măsuri, SS-ul se temea că bolile infecţioase s-ar putea propaga cu uşurinţă şi în rândurile lor. Doar era bine cunoscut faptul, că tifosul, febra tifoidă şi alte epidemii secerau în lagărele de concentrare sute şi sute de victime. Date fiind condiţiile existente în lagăre, era practic imposibil să previi izbucnirea unei epidemii. Ceea ce se putea face de către deţinuţi în vederea autoapărării, se făcea în multe locuri. Dar, majoritatea lagărelor era atât de infectată cu streptococi şi stafilococi, încât anumite maladii dermatologice şi oftalmologice, flegmoane, abcese interminabile, cu greu puteau fi îngrădite, necum eradicate. Desigur că şi starea de subnutriţie a contribuit extrem de mult la predispoziţia deţinuţilor pentru atari îmbolnăviri. Edemele de foame şi colapsurile erau la ordinea zilei. Interesant este faptul că francezii au adus în lagărele de concentrare agentul unui erizipel facial, care acţiona mortal aproape sută la sută, în timp ce până atunci, dacă exista suficient Prontosil pentru o terapie de şoc, erizipelul putuse fi vindecat.

Faptul că, exact ca şi în privinţa tuturor celorlalte dispoziţii, SS-iştii abuzau de măsurile igienico-sanitare pentru a se deda la tot felul de torturi sadice sau că le considerau doar ca un pretext pentru nemernicii strigătoare la cer, este ilustrat de următorul caz relatat de Heinrich Orb (cu precizarea numelui), caz care se distinge printr-o brutalitate nemaipomenită, dar care nu-i miră câtuşi de puţin pe deţinuţii cu experienţă în materie de lagăre: În vara anului 1935, Koch, pe atunci deja SS Obersturmbannführer, era comandantul lagărului Columbia-Haus. Primise un grup de călugări franciscani, acuzaţi de „trafic de devize”. Ca să se distreze, i-a lăsat pe călugări îmbrăcaţi în rasele lor cafenii şi a scornit că ar avea păduchi pubieni. Apoi l-a chemat pe medicul SS şi a ordonat ca, în faţa unei cete de SS-işti care urlau, făceau măscări, citeau cu glas tare din cărţi pornografice şi arătau victimelor ilustraţii obscene, să le fie dată acestora o alifie pentru combaterea păduchilor: călugării au trebuit să-şi ridice rasele, să-şi lase pantalonii în jos, restul scenei dându-i apoi lui Koch şi SS-istilor săi prilejul de a-l face pe fiecare franciscan „porc” şi a-l goni apoi sub o ploaie de lovituri cu ciomagul şi cu piciorul. Fără relatarea unor asemenea cazuri, prezentarea condiţiilor igienico-sanitare din lagărele de concentrare ar da foarte uşor naştere unei false impresii. Iadul a ţinut şi igiena în ghearele sale şi realitatea

trebuie cunoscută pe toate laturile sale pentru a înţelege adevărata semnificaţie a condiţiilor, a dispoziţiilor şi a cifrelor statistice seci.

O statistică a blocurilor sanitare ale lagărelor de concentrare ar fi în multe privinţe extrem de valoroasă. Din păcate, chiar şi atunci când ea a fost făcută, era incompletă şi nebazată pe criterii strict ştiinţifice (posturile de statisticieni nu erau ocupate în lagăre de persoane cu o pregătire adecvată, ci de unele alese pe considerente pur politice sau personale), în plus, din înregistrările făcute în toate lagărele nu s-a păstrat decât o parte. Cele relativ mai concludente, deşi şi acestea trebuie privite cu mari rezerve, neputând fi evaluate cât de cât corect decât de vechii internaţi, ar putea fi datele statistice ale Oficiului central economico-administrativ al SS-ului, Secţia D III, în măsura în care SS-iştii nu le-au ars. Căci, mediculuişef al tuturor lagărelor de concentrare i se înaintau lunar şi trimestrial rapoarte ale medicilor fiecărui lagăr (ale căror statistici erau însă întocmite de deţinuţi !).

Pe baza acestui material fragmentar existent se poate totuşi încerca o estimare a numărului de morţi în lagărele de concentrare.

După cum am mai arătat, circulara Secţiei D III din 28 decembrie 1942, semnată de SS Brigadeführer şi general-maior al trupelor SS Krüger, cerea, din ordinul Reichsführer-ului SS — pe considerente ale economiei de război —, ca cifra deceselor în lagărele de concentrare „să fie considerabil diminuată”, pentru ca „numărul deţinuţilor să atingă cotele ordonate de Reichsführer SS. Medicii-şefi ai lagărelor trebuie să intervină în acest scop cu toate mijloacele. Într-un lagăr de concentrare, cel mai bun medic nu este acela care crede că trebuie să se distingă printr-o asprime deplasată, ci acela care, prin supravegherea şi trecerea oamenilor în alte locuri de muncă, poate menţine capacitatea de muncă a deţinuţilor la cele mai înalte cote”.

Acestei circulare adresate medicilor de lagăr şi comandanţilor lagărelor de concentrare Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Neuengamme, Ravensbrück, Flossenbürg, Lublin, Stutthof, Gross-Rosen, Natzweiler, Hinzert, Moringe, Herzogenbusch, Mauthausen şi altor două desemnate cu „Bu” şi „Nied”, i-a fost anexat un tabel Statistic grăitor pentru perioada iunie-noiembrie 1942. Cele patru greşeli de adunare făcute de SS WHA. Şi care dădeau o diferenţă de câteva mii de deţinuţi au fost corectate de mine. Trebuie însă subliniat faptul că din acest tabel lipsesc tocmai datele referitoare la lagărele de exterminare propriu-zise, ca Auschwitz, Maidanek etc.

Tabel sintetic iunie-noiembrie 1942

Luna	Intrări			Ieșiri				
	Internați	Transferați	Total	Eliberați	Transferați	Decedați	Executați	Total
Iunie	10.322	2.575	12.897	673	2.903	4.080	243	7.899
Iulie	25.716	6.254	31.970	907	4.340	8.536	477	14.260
Aug.	25.407	2.742	28.149	581	2.950	12.733	99	16.363
Sept.	16.763	6.438	23.201	652	6.805	22.598	144	30.199
Oct.	13.783	5.345	19.218	1.089	6.334	11.858	5.954	25.235

Noiem.	17.780	4.565	22.345	809	5.514	10.805	2.350	19.478
Total	109.771	27.919	137.690	4.711	28.846	70.610	9.267	113.434

Interpretarea statistică a acestui tabel nu este atât de simplă cum şi-a închipuit-o Oficiul central economico-administrativ al SS-ului. În textul însoţitor se afirmă că „din cei 136.000 internaţi (în fapt, 137.000) cca 70.000 au decedat (trebuie completat: fără cei executaţi)”. Aceste date nu sunt corecte, deoarece nu numai în rândurile noilor internaţi şi ale celor transferaţi s-au înregistrat decese, dar şi în rândurile deţinuţilor vechi din lagăr. De aceea, pentru a dispune de valori absolute şi relative corecte, ar trebui cunoscute nu numai datele noilor contingente, ci şi cele ale efectivului real, total, din lagărele amintite. Oricum însă, din acest tabel rezultă că în 16 lagăre de concentrare germane, mari sau mijlocii, în şase luni ale anului 1942:

1. Au fost internate 109.771 persoane;
2. Au fost eliberate doar 4.711 persoane;
3. Au fost executate oficial 9.267 persoane;
4. Au fost transferate aproape 28.000 persoane;
5. Au fost scoşi din evidenţă 70.610 deţinuţi ca decedaţi.

O mare parte a cazurilor de deces provine din rândurile deţinuţilor transferaţi, căci puţine mizerii au afectat atât de mult starea de sănătate a deţinuţilor, ca transporturile efectuate de SS-işti din lagăr în lagăr. Dacă se estimează că în acest interval au decedat jumătate din deţinuţii transferaţi, deci cea 14.000, atunci au pierit peste 56.000 dintre deţinuţii vechi şi cei nou-sosiţi. Deci, în şase luni, aproape 80.000 de morţi faţă de nici 5.000 eliberaţi (dintr-o parte a lagărelor existente) – iată un bilanţ frumuşel al sistemului naţional-socialist de genocid. Câştigul net de sclavi SS în aceste lagăre de concentrare reprezintă deci pe respectivul interval de timp:

Intrări	Ieşiri
109.771 internări noi	4.711 eliberaţi
	9.267 execuţii
	70.610 decedaţi
25.273 spor netto	

Ţinând seama de retragerea frontului din Răsărit, care limita tot mai mult teritoriile din care se putea lecruta sclavii, se impuneau fireşte noi măsuri şi astfel a apărut circulara de mai sus, care ordona medicilor din lagăre „să nu fie deplasat de aspri” şi să se îngrijească atât de îmbunătăţirea alimentaţiei cât şi de a condiţiilor de muncă.

Completăm datele de mai sus ale Oficiului central economico-administrativ al SS-ului cu evidenţele statistice destul de corect întocmite în blocul sanitar al deţinuţilor din Buchenwald. Nu este posibil să publicăm aici, în detaliu, întregul material, ţinând cont şi de faptul că până în decembrie 1939 s-au făcut doar înregistrări absolut incomplete. Numărul deceselor este cunoscut de-abia din luna decembrie 1937. Aşezând cazurile de deces uialuri-

de numărul internaţilor (ca şi în tabelul de mai sus) rezultă următoarea situaţie:

Anul	Nou-sosiți	Decedați
1937	2.912	48[1]
1938	20.122[2]	771[3]
1939	9.553	1.235
1940	2.525	1.772
1941	5.890	1.522
1942	14.111	2.898
1943	42.177	3.516
1944	97.866	8.644
1945[4]	43.823	13.056
Total	238.979	33.462

[1] Înregistrare începută de-abia în decembrie, fără un sistem riguros de raportare.
[2] Cifre datorate unui transport masiv de evrei din noiembrie 1938
[3] Date tot incomplete.
[4] Intervalul l ianuarie – 3 aprilie.

Deci, de la înfiinţarea şi până la desfiinţarea lagărului Bvichenwald au decedat cel puţin 33.462 de deţinuţi, fără a include în calcul numărul celor executaţi, al celor expediaţi cu „transporturile morţii”, ca şi al tuturor celor transferaţi în alte lagăre într-o stare mizerabilă şi care au murit fie încă în timpul transportului, fie curând după sosirea lor la destinaţie. Totalul celor decedaţi la Buchenwald, estimat pe şapte ani şi jumătate la 55.000, deci cu o medie anuală de 7.300, n-ar trebui să fie considerat ca exagerat. Se poate aprecia deci, că până în anul 1941 inclusiv, a murit an de an aproape întregul efectiv de deţinuţi al lagărului, efectiv ce abia în 1942 a depăşit pe o durată mai lungă cifra de 10.000. Dacă SS-ul n-ar fi împrospătat continuu efectivul cu noi sosiţi, ar fi fost ani în care lagărul ar fi trebuit să devină (în decurs de numai opt luni), din punct de vedere statistic, doar un morman de cadavre.

Date privind tratarea în staţionar sau ambulator a deţinuţilor bolnavi există pentru Buchenwald de-abia începând din aprilie 1941. Cifrele au crescut sau descrescut în raport cu condiţiile alternante, în care tot felul de factori condiţionau accesul unui număr mai mare sau mai mic de deţinuţi la blocul sanitar, în timp ce media lunară a decedaţilor oscila între 0,5 şi 8% din totalul efectivului, numărul celor trataţi ambulator varia între 2,5 până la 14%, iar cel al bolnavilor trataţi în staţionar între 1,5 - 8%.

Când în toamna anului 1942, efectivul a început să crească vertiginos, numărul celor bolnavi n-a mai ţinut fireşte pasul cu numărul celor nou-sosiţi. Cifrele absolute au crescut într-adevăr, cifrele procentuale însă mai puţin, Întrucât blocul sanitar al deţinuţilor nu putea cuprinde decât acelaşi număr limitat de bolnavi, restul trebuind deci să moară pe cale naturală sau forţată.

Dacă s-ar analiza fiecare lagăr luat în parte, ar apărea nedrept ca numărul excesiv de mare al morţilor să fie pus exclusiv pe seama organizării sanitare deficitare sau a medicilor din lagăr, deoarece soseau transporturi de

deţinuţi care, din cauza mizeriei îndurate în timpul transportului, erau într-un asemenea hal de extenuare, încât imediat după internare mureau zi de zi, aproape ca muştele. În atare cazuri, SS-iştii obişnuiau să spună despre celelalte conduceri ale lagărelor:
„Iar ne-au trimis toate deşeurile !”
Condiţiile erau însă în toate lagărele de concentrare aceleaşi sau asemănătoare, astfel că explicaţia consta într-o vină colectivă a conducerilor lagărelor şi a vârfurilor Führer-ilor SS, peste care medicul lagărului chiar dacă uneori era mai bine intenţionat, tot nu putea trece.

După opinia mea, niciodată nu se va reuşi realizarea unei statistici generale, absolut veridice, a victimelor lagărelor de concentrare naziste. Numărul bolnavilor n-ar fi, din acest punct de vedere, prea important, căci aceştia ori s-au vindecat ori au decedat (majoritatea cazurilor o constituie cei decedaţi, mai bine zis, ucişi). Cei mai mulţi deţinuţi au părăsit lagărele de concentrare cu sănătatea şubrezită. Dar aceasta aproape nu mai contează faţă de uriaşul număr al morţilor. Pentru regimul nazist însă, numărul bolnavilor era foarte important, deoarece influenţa nemijlocit randamentul muncii. Din cuprinsul adresei mai sus menţionate a «Medicului-şef al SS-ului şi poliţiei Reich-ului» către Şeful igienist al SS-ului (de care am luat cunoştinţă prin Sturmbannführer Dr. Ding-Schuler din Buchenwald) rezultă că în ultima perioadă a naţional-socialismului cea 20% din totalul deţinuţilor în lagărele de concentrare trebuiau consideraţi ca inapţi de muncă (din 600.000, circa 120.000). Aceste procente nu se pot referi în niciun caz la efectivele de deţinuţi trataţi în blocul sanitar al deţinuţilor şi care trebuie să fi fost mult mai mic, întrucât nicăieri nu existau spaţiile necesare preluării unui număr atât de mare de bolnavi. Oricum, este greu de spus dacă numărul de 120.000 (din luna martie) se explică printr-o apreciere superficială a conducerii superioare SS sau era vorba de totalitatea bolnavilor înregistraţi de blocurile sanitare ale deţinuţilor, inclusiv convalescenţii aflaţi în regim de „cruţare”, invalizii şi „deşeurile” care, după obiceiul SS-ului, erau destinate lichidării.

Pentru o primă apreciere aproximativ judicioasă a totalului celor morţi în lagărele de concentrare naziste, există diverse repere. Subliniez în mod expres că în toate acestea nu poate fi vorba decât de tentativa unor evaluări:

1. Între 1933-1939, numărul lagărelor de concentrare a fost relativ redus. Dintre lagărele-mamă, cu nenumăratele lor lagăre exterioare, la sfârşitul acestei perioade cel mult o jumătate de duzină cuprindeau în mod permanent peste 10.000 de deţinuţi. Toate celelalte lagăre numărau, fiecare în parte, cel mult 500 până la 2.000 de deţinuţi.

2. De la sfârşitul anului 1939, atât numărul lagărelor de concentrare cât şi cel al efectivelor lor de deţinuţi a crescut simţitor. Începând de la acea dată, cele şase-opt lagăre mari numărau împreună cu comandourile lor exterioare 50.000 până la 100.000 de deţinuţi, iar efectivul lagărelor mai mici rareori mai puţin de 2.000 de deţinuţi.

3. După cum reiese din rapoartele trimestriale sau semestriale ale unor blocuri sanitare ale deţinuţilor, cota celor decedaţi reprezenta în „lagărele

normale” anual, 10%, dar începând din 1938 şi 1939 e vorba de procente mai mari. După izbucnirea războiului, numărul deţinuţilor decedaţi a crescut apreciabil, reprezentând către sfârşitul acestuia 35-40% din efectivul mediu al lagărelor.

4. Datorită transferurilor reciproce de forţe de muncă, în toate lagărele se producea o anumită seriere a efectivului. Cum aceste transporturi nu erau decât o problemă internă a lagărelor şi nu afectau efectivul total în măsura în care accelerau decesul unor deţinuţi, ele pot fi omise dintr-o situaţie statistică de felul celei de faţă. Deci, deţinuţii fie că au decedat sau au fost ucişi, fie că au fost eliberaţi; restul a constituit efectivul constant. Dar nici numărul celor eliberaţi nu trebuie luat aici în considerare, el fiind neînsemnat.

5. Tabelul sintetic al Oficiului central cconomico-administrativ al SS-ului relevă că în şase luni ale anului 1942, în 16 lagăre s-au consemnat 85.000 de ieşiri faţă de 110.000 de intrări, ceea ce reprezintă 77.3%. Recalculate pe intervalul unui an. Aceste date ar reprezenta 264.000 de intrări şi 204.000 de ieşiri.

6. În istoria lagărelor de concentrare germane se pot distinge trei mari perioade de dezvoltare:

A. Din 1933 până la izbucnirea războiului, cu circa:
3 lagăre mari cu câte 20.000 de deţinuţi;
25 lagăre mai mici cu câte l.000 de deţinuţi;
în total 85.000

B. Din toamna anului 1939 până în 1942, cu circa:
16 lagăre mari cu câte 20.000 de deţinuţi;
50 lagăre mai mici cu câle l.500 de deţinuţi;
în total 395.000

C. Din 1943 până în primăvara lui 1945, cu circa:
20 lagăre mari cu câte 25.000 de deţinuţi;
65 lagăre mai mici cu câte l.500 de deţinuţi;
în total cca 600.000.

În această evaluare sunt incluse şi comandourile exterioare ale lagărului-mamă; ele nu cuprindeau adesea decât câteva sute de oameni. Dacă ar fi fost considerate ca unităţi separate, fireşte că numărul lagărelor de concentrare ar fi fost mai mare, dar efectivul constant al deţinuţilor ar fi rămas neschimbat.

Începând din 1940, în Răsărit au existat lagăre ce nu pot fi considerate decât ca legare de exterminare, în primul rând Auschwitz cu cel puţin 3,5 milioane, dar probabil 4,5 milioane de victime ale morţii. Cam o jumătate de duzină de lagăre mai mici ar fi putut însuma aproximativ 1,5-2 milioane de morţi, în frunte cu Maidanek, Treblinka, Skarzisko Kamienno şi cu ghetourile din Varşovia, Lvov şi Riga.

Dintr-o estimare pe această bază rezultă următoarea situaţie:

Anul	Efectiv Deţinuţi	Internări		Morţi		Creştere sau descreştere
		%[1]	Număr	%[2]	Număr	
1933	50.000	35	12.500	10	6.250	+

						6.250
1934	56.250	30	16.900	10	7.300	+ 9.300
1935	65.850	20	13.200	10	7.900	+ 5.300
1936	74.150	20	14.200	10	8.500	+ 5.700
1937	76.850	20	15.350	10	9.200	+ 6.200
1938	83.050	100[3]	83.050	20	33.200	+ 49.850
1939	132.900	150[4]	199.350	20	66.450	+ 132.000
Total Medie anuală	536.059 76.550		354.559 50.650		138.800 19.830	215.800 + 30.830
1940	265.800	40	108.300	25[5]	93.00	+ 13.300
1941	279.100	60[6]	167.450	25	111.650	+ 55.800
1942	331.900	60	200.950	30	160.750	+ 40.260
Total Medie anuală	879.800 293.250		471.700 158.250		365.460 121.800	109.300 36.450
1943	375.100	70[7]	262.550	25	159.400	+ 103.150
1944	478.250	70[8]	334.750	30	243.900	+ 90.850
1945[9]	450.350	20[10]	113.800	40[11]	273.150	- 159.350
Total Medie anuală	1.303.700 121.050				676.450 225.450	34.650 11.550
Total Plus Auschwitz Efectiv iniţial			1.450.350 50.000		1.180.710 5.500.000	

Totalul morţilor	6.680.650
Total internaţi în lagăre normale	1.590.350
Efectiv permanent în lagărele de exterminare	120.000
Internări în lagărele de exterminare	5.500.000
Total deţinuţi în lagărele de concentrare	7.210.350
Supravieţuitori[12]	530.000

[1] Din respectivul efectiv;
[2] Din efectivul iniţial şi internările anului respectiv;
[3] Acţiune împotriva unor austrieci, germani sudeţi şi evrei;
[4] Acţiune împotriva unor germani la izbucnirea războiului, dar în special împotriva polonezilor;
[5] Foamete şi epidemii;
[6] Acţiune împotriva unor iugoslavi, ucraineni şi ruşi;
[7] Acţiune împotriva unor francezi, belgieni şi olandezi;
[8] Acţiune împotriva unor muncitori străini din Germania şi împotriva unor evrei unguri;
[9] Primul trimestru;
[10] In respectivul trimestru;
[11] Lichidări în masă şi transporturi ale morţii la evacuări;
[12] Inclusiv cei eliberaţi anterior.

Heinrich Himmler a ordonat tuturor lagărelor de concentrare incinerarea cadavrelor. Uneori însă, numărul acestora era atât de mare, încât se năşteau probleme cu păstrarea lor până la incinerare. Atâta timp cât în lagăr nu exista o morgă proprie, trupurile morţilor zăceau în grămezi, uneori stivuite precum lemnele, în diferite încăperi ale lagărului, chiar şi în closete, printre ele aflându-se uneori şi unele trupuri ce mai dădeau semne de viaţă. Morţii erau scoşi de către un comandou de ciocli, constituit iniţial în multe lagăre din evrei, iar mai târziu în special din polonezi. Acest comandou era de regulă bine hrănit; doar trebuia să presteze o muncă continuă şi grea, atingând uneori cifre record. La orice oră din zi, dar destul de des şi noaptea, se putea auzi prin instalaţia de difuzoare: „Cioclii la poartă !” Că nu putea fi vorba de o mânuire pioasă a morţilor, se înţelege de la sine. Trebuia să fi văzut cum se proceda când morţii erau în număr mare: un cioclu răsucea în sus, cu forţa, braţele rigide ale mortului în pielea goală, celălalt îl apuca de picioare, un balans, unu-doi-trei -şi cadavrul zbura pe cărucior peste o duzină de alte cadavre. Gata!

Până în 1940, cadavrele deţinuţilor de la Buchemvald erau incinerate în crematoriile din Weimar şi Jena. De fapt, fiecare cadavru ar fi trebuit să fie îmbrăcat într-o cămaşă de mort, cu numele şi numărul deţinutului, şi culcat într-un sicriu. Deseori, numerele le-au fost mâzgălite cu un creion chimic direct pe piele, fiind apoi azvârliţi, goi, în nişte lăzi dreptunghiulare rudimentare — dacă erau suficient de slabi, doi câte doi. Autoduba mortuară a pierdut odată la Weimar, în faţa unei cafenele, o astfel de ladă, care s-a deschis când a căzut din maşină, şi două cadavre, de deţinuţi, numai piele şi os, au aterizat în plină stradă. În iarna 1940/1941 s-a procurat pentru lagărul Buchenwald un crematoriu mobil, împrumutat de pe undeva. Numărul cadavrelor era atât de mare şi capacitatea de cuprindere a acestuia atât de mică, încât trupurile trebuiau literalmente îndesate cu forţa. Uneori câte un picior sau câte un braţ nu mai ajungeau să fie arse şi se pierdeau din mersul maşinii, pe locul de adunare. Pe atunci, crematoriul stabil al Buchenwaldului era încă în construcţie, a fost terminat de-abia în 1941. Pavilionul respectiv consta dintr-o morgă încăpătoare, o cameră de autopsie, două încăperi de incinerare cu un coş impozant şi câteva încăperi de locuit pentru personalul de deservire, Clădirea era situată într-o curte largă, împrejmuită de un zid

înalt. Alte lagăre de concentrare aveau crematorii mult mai mari, unele cu 6 până la 12 cuptoare de incinerare. În fruntea tuturor bineînţeles Auschwitz, cu câte 15 cuptoare în ambele sale crematorii mai mari.

Potrivit ordinului, înaintea arderii, fiecare cadavru trebuia supus autopsiei, al cărei rezultat era trecut într-un buletin. Deţinuţii cărora le revenea această sarcină erau tot ce vrei în afară de anatomişti. La Buchenwald, ani de-a rândul, şeful morgii era un fost brutar, proxenet şi homosexual care mai suferise o condamnare grea şi care se găsea în lagărul de concentrare pentru că sedusese pe fiul unui cunoscut fabricant german de automobile. Ce fel de tip din lumea interlopă era se vede şi din faptul că în iarna 1939-1940, pe un ger cumplit, i-a pus pe nişte deţinuţi polonezi la sosirea lor în lagăr să se scalde în aer liber într-un ciubăr cu o soluţie de acid fenic. Chipurile pentru dezinfecţie. Individul se numea Stöckel şi mai lârziu a fost ucis de alţi deţinuţi. I-a urmat un fost dulgher, în ultimul an, până în toamna lui 1944. Serviciul prosecturii (morgă) de la Buchenwald a fost condus de un călugăr ceh, pe nume Thyl, care, datorită extraordinarelor sale calităţi umane şi firii sale extrem ele prietenoase, fusese în repetate rânduri ferit de mutarea la Dachau. Numai arareori medicii SS făceau câte o autopsie, în schimb veneau studenţi medicinişti din clinicile universitate, pentru a face studii pe cadavrele deţinuţilor. Fireşte, chiar dacă ar fi avut bunăvoinţă şi simţ de răspundere, cei ce făceau autopsiile n-ar fi fost oricum în măsură să-şi îndeplinească sarcinile. Buletinele de autopsie erau pur şi simplu născocite. Ele serveau de acoperire pentru buletinele falsificate în blocul-sanitar al deţinuţilor, mai ales după „lichidări”. La autopsie ieşea imediat la iveală modul în care se făcuse lichidarea. Frecvent se injecta aer. Astfel că survenea o embolie, sau acid fenic, al cărui miros tipic se împrăştia imediat în încăpere, sau evipan; se recurgea însă şi la injecţii cu stricnina, morfină şi alte alcaloide. Şi cloralul hidrat a fost utilizat pentru a „răpune” oamenii. Uneori soseau la morgă într-o singură zi peste 30 de astfel de cadavre. În toate aceste cazuri, buletinul autopsiei trebuia să corespundă cu datele fixate anterior în blocul-sanitar al deţinuţilor, după următorul model, care era mai mult sau mai puţin asemănător în toate lagărele:

„Deţinutul: număr ..... Nume şi Prenume .....a decedat la ..... 19..., în biocul-sanitar al lagărului. A fost internat la ..... (*se trecea o dată anterioară, adecvată*) pentru temperatură şi junghiuri în partea stingă a pieptului. Din examenul clinic şi radiologie a rezultat că prezintă o pneumonie a lobului inferior, stâng. Cu toată terapia intensivă, starea bolnavului n-a putut fi ameliorată; o insuficienţă cardiacă, tratată cu toate medicamentele corespunzătoare, a complicat tabloul clinic şi pacientul a decedat după o agonie prelungită, în ziua de ..... la ora ..... minute.....

Cauza decesului: insuficienţă cardiacă şi pneumonie.

Semnătura medicului .....”

La cei împuşcaţi oficial, deşi existau frecvent semne de maltratări, se specifica:

„În afară de urma împuşcăturii nu se constată nimic altceva”.
Dovada folosirii violenţei consta doar din orificiul format de un proiectil de infanterie tras de la mică distanţă.

Pentru valorificarea ştiinţifică a cadavrelor deţinuţilor, în lagărele mari blocului-sanitar i s-a ataşat câte o „secţie de patologie”, în a cărei subordine se afla sala de disecţie a crematoriului. Ea a pus la punct tot felul de preparate anatomo-patologice, ce erau trimise fie Institutului de Igienă al trupelor SS din Berlin, fie Academiei medicale SS de la Graz, în scopuri didactice, sau erau păstrate în lagăr în scopul expunerii într-o sală proprie de expoziţie. Colecţia de la Buchenwald a devenit cu vremea foarte bogată. Din punct de vedere ştiinţific această secţie a dobândit multă importanţă, deoarece specialiştii de acolo, îndeosebi austriacul Gustav Wegerer, care lucrase ani de-a rândul în Uniunea Sovietică ca mineralog şi chimist, locţiitorul său – matematicianul şi fizicianul ceh Kurt Sitte, ca şi zoologul ceh prof. Vodicka, au organizat pentru un cerc de camarazi interesaţi cursuri de medicină, fiziologie şi biologie. Studenţii în medicină ce se aflau printre deţinuţii norvegieni internaţi la Buchenwald în 1944 au beneficiat acolo de continuarea sistematică a pregătirii lor universitare (studenţii norvegieni nu erau puşi la muncă). În general însă, organizarea în lagărele de concentrare a unei „secţii de patologie” a fost o prostie, căci ea se afla numai în cazuri extrem de rare pe mâna unor specialişti. Ce fel de cercetare „ştiinţifică” practicau medicinştii SS o ilustrează următorul episod de la Buchenwald: din toamna anului 1940, SS Hauptsturmführer Müller, ulterior mutat la Obersalzberg, lucra în secţia de patologie. El a colaborat acolo cu medicul lagărului, Dr. Wagner, care îşi elabora lucrarea de doctorat despre tatuaje. Amândoi au scotocit tot lagărul în căutare de persoane tatuate, pe care le-au fotografiat. Apoi, deţinuţii au fost chemaţi de comandantul Koch la poartă, selecţionaţi potrivit splendorii pielii lor tatuate şi trimişi blocului-sanitar. Curând după aceea, cele mai frumoase exemplare de piele au apărut în „secţia de patologie”, unde au fost preparate şi prezentate apoi ani în şir vizitatorilor SS, drept piese deosebit de preţioase. Şi o lampă de masă din oase de om, cu abajur din piele de om, a trebuit să fie confecţionată „artistic”. Această treabă a plăcut atât de mult SS-iştilor, încât Müller a primit indicaţii de la Berlin în sensul de a avea în vedere şi alte diverse lucrări de fineţe. La cererea medicului-şef al lagărelor ar concentrare, SS Standartenführer Dr. Lolling, au fost trimise la Berlin sute de diverse obiecte realizate din piele de om. De asemenea, Müller i-a dat lui Stöckel şi unui alt deţinut din „secţia de patologie” sarcina de a confecţiona din piele de om tăbăcită, etuiuri pentru bricege şi alte obiecte similare. Dr. Lolling a mai cerut apoi o prezentare scrisă a metodei de preparare a unor capete de om mumificate, adică a unor capete micşorate prin uscare până la dimensiunea unui pumn, aşa cum le confecţionează unele triburi de indieni. Asupra acestei metode existau nişte lucrări americane, care au fost procurate şi trimise doctorului Lolling. Ulterior, medicii SS au preparat ei înşişi prin respectiva metodă un număr de astfel de capete. În lagărul de concentrare Buchenwald

au existat trei exemplare, din care două se mai păstrau încă la eliberarea lagărului.

Cadavrele nedisecate şi rămăşiţele celor „prelucraţi ştiinţific” erau apoi incinerate. Crematoriul era servit întotdeauna de criminali de profesie. Atunci când incinerările nu se făceau zilnic, se adunau uneori munţi de cadavre. Crematoriul era alimentat cu cocs. Uneori, zi şi noapte „flacăra nesfântă de la Buchenwald” ţâşnea de un metru deasupra coşului. Un an întreg am stat zi de zi pe aproape, chinuit de gânduri în ceaţa dimineţii, când comandoul pornea pe la patru-cinci către atelierul de croitorie unde am lucrat un timp. Deţinuţii priveau spectacolul cu groaza, dar totodată şi cu un soi de detaşare. Ce de glume nu se făceau pe locul de adunare pe seama crematoriului ! După conturul coloanei de fum. Se ghicea ce categorie de deţinuţi fusese incinerată. „Ia te uită, tocmai se înalţă spre ceruri un cercetător în Biblie !” „Ei, fir-ar să fie, greu se mai desprinde acest străin de cloaca asta de păcate pământeşti !” „Şi tu ai să ajungi pe frigare !” sau, „Mâine-poimâine ieşi şi tu prin coşul ăsta !” Cam acestea erau comentariile auzite permanent în lagăr. Deseori, în timpul apelului, Rapportführer-ul SS îi striga pe criminalii de profesie care lucrau la crematoriu, erau deci scutiţi de a participa la apel, şi le ordona prin megafon:

„Păsările din crematoriu să scoată capul afară !”

La care respectivii deţinuţi înşfăcau câte un cadavru şi îl aplecau peste pervazul ferestrei. Aceasta era atmosfera pioasă în care pentru mii de oameni se desfăşura ultimul act dramatic al existenţei lor. Iată şi alt aspect semnificativ: la 18 septembrte 1941, deţinutul ceh Janacek şi un camarad olandez lucrau în grădini la depistarea unei blocări a canalului de scurgere. Cauza a fost descoperită: o grămadă de oase de om, în parte încă acoperite cu resturi de carne arsă, ce fuseseră pur şi simplu aruncate din crematoriu în canalul de scurgere! SS Unterscharführer Döring, care asista, a ordonat ca resturile cadavrelor să fie împrăştiate pe teren şi îngropate prin bătălorirea stratului. Cei doi deţinuţi au îngropat însă aceste oseminte aşa cum se cuvenea. Şi specialistul firmei Cremer-Klärgesellschaft din Berlin a constatat o dată că resturi de cadavre umane semiarse şi de oase erau cauza înfundării canalului de scurgere.

Cu aceeaşi lipsă de pietate se efectua şi trimiterea cenuşei câte unui decedat, la cererea familiei. Unul dintre deţinuţii criminali de profesie scotea un pumn de cenuşă din grămada mare, o arunca într-o cutie şi o trimitea la poştă spre a fi expediată. La Auschwitz, cenuşa celor arşi era folosită parţial prin împrăştierea ei pe străzile lagărului sau era vândută în împrejurimi ca îngrăşământ chimic.

Secţia politică era înştiinţată despre incinerările efectuate. Se ataşa pentru fiecare caz şi actul de incinerare semnat de medicul lagărului. Biroul de stare civilă întocmea apoi un act de deces, dacă nu era în cauză un rus, un polonez sau un evreu negerman, şi vreun SS-ist al Secţiei politice scria apoi invariabila „scrisoare de condoleanţe”:

„Stimată doamnă ..... Soţul dumneavoastră .....a decedat la ..... în blocul-sanitar local. Vă exprimăm pentru această pierdere sincera noastră compasiune.
..... fost internat în staţionar la ..... cu manifestări grave de epuizare, plângându-se de dificultăţi respiratorii şi dureri în piept, în ciuda administrării celor mai bune medicamente şi a unei îngrijiri medicale pline de dăruire, nu a fost din păcate posibilă menţinerea sa în viaţă. Decedatul nu şi-a exprimat vreo ultimă dorinţă.
Comandantul lagărului .....”

Când în ultimele luni ale existenţei lagărului, numărul cadavrelor a devenit prea mare la Buchenwald, s-a produs o lipsă de combustibil şi şobolanii care rodeau din cadavrele stivuite ameninţau să propage în lagăr toxine de la cadavre, SS-ul a trecut, pe baza aprobării lui Himmler, la înhumări de necesitate, în groapa comună. Nu s-a mai incinerat decât în măsură foarte mică, şi de obicei numai germanii din Reich. Pentru că — aşa cum s-a exprimat Scharführer-ul crematoriului plin de consideraţie: *„Ăstora oricum nu le poţi pretinde să zacă alături de evrei într-o groapă comună.”*

Instalaţii şi sisteme speciale

În cadrul activităţii sale normale, dar, ca să zicem aşa, numai la periferia sa, fiecare lagăr de concentrare mai avea o serie de instalaţii cu o destinaţie specială. Uneori se foloseau însă pentru acţiuni speciale, ocazionale şi barăcile sau alte clădiri existente în lagăr. Multitudinea unor atari instalaţii din toate lagărele de concentrare nu poate fi descrisă; ne vom mărgini doar la câteva exemple.

Crematoriile ca lăcaşuri de execuţie. Într-o serie de lagăre de concentrare, din motive de „raţionalizare”, execuţiile ordonate de Himmler, fie direct, fie prin Oficiul central economic-administrativ al SS-ului, se efectuau chiar în crematoriu sau în imediata sa vecinătate. De regulă, deţinuţii erau sugrumaţi, omorâţi cu ciomagul sau spânzuraţi. În acest scop, pe pereţii unei săli a crematoriului erau bătute nişte cârlige solide, la Buchenwald erau 48 la număr. Astfel, cadavrele nu mai trebuiau cărate decât câţiva metri până la cuptoare. Treaba de călău o prestau Scharführer-ii, ajutaţi de respectivul Kapo al crematoriului.

Mereu şi mereu erau aduşi oameni din afara lagărului sau deţinuţi din lagăr chemaţi mai întâi la poartă şi duşi ele acolo direct la crematoriu, unde, în prezenţa medicului lagărului şi a unui reprezentant al conducerii lagărului, ei erau căsăpiţi – fără deosebire de vârstă, sex, categorie socială şi naţionalitate. Printre victime se aflau prizonieri de război francezi, femei germane, poloneze, paraşutişti englezi şi francezi, muncitori din Est, comercianţi evrei, italieni antifascişti, deţinuţi ai lagărelor de concentrare. Nu se cunoaşte cifra exactă a victimelor. Dar, cancelaria Deţinuţilor de la

Buchenwald a întocmit în secret o listă, înregistrând în perioada 28 martie 1944 – 30 ianuarie 1945 (zece luni) pentru Buchenwald şi între 28 ianuarie – 11 octombrie 1944 (opt luni şi jumătate) pentru lagărul Dora, de lângă Nordhausen, (care până atunci depinsese de Buchenwald) pentru toate cazurile depistate numele deţinutului, numărul său, data naşterii, profesia, naţionalitatea şi data execuţiei, listă ce s-a păstrat. Figurează 288 de nume, printre care: zece cehi, un iugoslav, 47 polonezi, 169 ruşi, un leton, nouă englezi şi un canadian. Se estimează că în crematoriul din Buchenwald au fost spânzurate circa 1.100 de persoane.

Uneori se întâmpla ca „lichidarea” să fi fost deja făcută de Gestapo, care trimitea apoi cadavrele pentru incinerare, împachetate în saltele de paie. În toamna anului 1943 au sosit odată rămăşiţele pământeşti a doi oameni mai vârstnici – soţ şi soţie. Pe o piesă de îmbrăcăminte se putea citi: „Hirschmann, Arnstedt”. Deci, în acest caz funcţionarii Gestapo-ului din Weimar îşi îngăduiseră o plăcere personală faţă de o pereche de evrei lipsiţi de apărare.

Un timp, SS-ul de la Buchenwald a folosit ca loc de execuţii adăpostul cânilor. O spânzurătoare portabilă, detaşabilă, făcea ca treaba să meargă repede.

Camerele de gazare. Numai foarte puţine lagăre de concentrare aveau instalaţii de gazare proprii. În lagărul Auschwitz, SS-ul se specializase în această materie; de aceea, când dorea înlăturarea unor deţinuţi, SS-ul îi trimitea cu precădere la Auschwitz. Dar, la nevoie, se servea şi de camere de gazare mobile: nişte maşini, arătând pe dinafară ca obişnuitele dube ale poliţiei, dar utilate pe dinăuntru în mod corespunzător. Se pare că gazarea nu se făcea foarte repede, căci maşina obişnuia să se plimbe îndelung până să oprească, şi cadavrele să fie scoase din dubă.

Marea instalaţie de gazare de la Auschwitz — mai precis: Birkenau care aparţinea de Auschwitz — a fost descrisă de deţinuţi transferaţi apoi la Buchenwald, după cum urmează: patru crematorii aveau nişte buncăre de gazare construite în subteran, cu o capacitate de cuprindere de l.200 - l.500 oameni. Cel de-al cincilea crematoriu nu avea cuptoare, ci doar o uriaşă groapă de jăratec. Victimele erau aşezate în pielea goală la marginea acesteia şi împuşcate de SS-işti, astfel încât cadavrele — sau răniţii — cădeau imediat pe jăratec. Începând din mai 1944, comandantul lagărului Birkenau, SS Hauptsturmführer Kramer, n-a lăsat să-i scape niciuna din aceste execuţii în masă. Comandoul de deservire cuprindea aproximativ l.000 de deţinuţi, în majoritate evrei.

Instalaţia de gazare era simplă şi totuşi rafinată. Ea arăta ca o baie şi aşa şi era prezentată victimelor. În încăperea în care te dezbrăcai era afişat în principalele limbi europene că hainele trebuie împăturite ordonat şi ghetele legate împreună pentru a nu se desperechea; după baie se va servi o cafea fierbinte. Din această încăpere se trecea direct la „baie”, unde prin duşuri şi ventilatoare ţâşneau înăuntru gaze de acid cianhidric, de îndată ce uşile se închideau. Destul de des, când camerele erau ticsite, mai erau

aruncaţi înăuntru prin ferestre copiii mici. În funcţie de cantitatea de gaz, moartea prin asfixiere survenea după 4-5 minute, între timp se auzeau dinăuntru ţipetele îngrozitoare ale copiilor, femeilor şi bărbaţilor, cărora li se sfâşiau încet plămânii. Dacă după deschiderea încăperilor vreun trup mai dădea semne de viaţă, era lovit cu măciuca până nu mai mişca. Apoi, deţinuţii acestui comandou special (din care în 1944 făcea parte şi un tânăr evreu din Brünn, pe nume Janda Weiss, de la care am aflat amănuntele ce au fost confirmate şi de alţi deţinuţi) scoteau afară cadavrele, le luau inelele şi le tăiau părul care, adunat în saci, era trimis unor fabrici pentru a fi prelucrat. Apoi, stivuiau cadavrele în grămezi de câte zece. După o trecere în revistă de către SS Oberscharführer Moll, care conducea crematoriile de la Auschwitz, trupurile erau aruncate în cuptoare sau în groapa de incinerare. Lui Moll îi făcea plăcere să aşeze femei goale la marginea gropii, pentru a vedea cum, după ce erau împuşcate în pântece, cădeau în foc. Odată, a găsit la un deţinut din comandoul special un inel: a ordonat să fie stropit cu benzină şi să i se dea foc. Pe un bărbat l-a spânzurat de mâini şi a tras atâtea focuri în el până ce braţele s-au rupt; apoi, a repetat aceeaşi manevră şi cu picioarele. Pe o dansatoare italiană, SS Rapportführer-ul Schillinger a pus-o să danseze goală dinaintea cuptorului, într-un moment favorabil, ea s-a apropiat de el, i-a smuls pistolul şi l-a împuşcat, în învălmăşeala ce a urmat a fost împuşcată şi femeia, astfel că a scăpat măcar de moartea prin gazare. Dintr-o familie de şase persoane, Moll a ucis odată — în prezenţa tuturor — mai întâi pe cel mai mic dintre copii, apoi pe copiii mai mari şi la urmă tatăl şi mama.

Bestiile de ucigaşi SS de la Auschwitz care, după evacuarea lagărului şi aruncarea în aer a camerelor de gazare, au venit la începutul lui 1945 la Buchenwald, nu pridideau să se laude, ameţiţi de fărădelegile lor ticăloase. Erau înzestraţi din belşug cu obiecte de valoare şi tânjeau cumplit după „viaţa înnebunitoare, plină de senzaţii tari” cât şi după alcoolul ce le fusese oferit acolo în permanenţă.

La Auschwitz au fost gazaţi în special evrei din toate ţările europene căzute sub dominaţia lui Hitler, polonezi, ruşi. Apoi deţinuţi bătrâni şi vlăguiţi aparţinând şi altor naţionalităţi şi o parte dintre bolnavi. Randamentul maxim de gazare a fost de 34.000 de persoane, într-o repriză non-stop de zi şi noapte. Numai în perioada comandantului Höss — între 1942 şi toamna lui 1944 — au fost gazate la Auschwitz, potrivit propriei sale mărturisiri, 2,5 milioane de persoane.

Comandoul 99 – grajdul de cai. În lagărul de concentrare Buchenwald, SS-ul avea pe lângă manej o instalaţie de lichidare proprie, în afara teritoriului împrejmuit cu sârmă ghimpată. Acolo nu se făceau decât execuţii prin împuşcare. Pentru comandoul respectiv se folosea la comandament indicativul «99». În măsura în care nu se prezentau ca voluntari, Scharführer-ii erau repartizaţi acolo cu schimbul.

Când victimele, aproape exclusiv prizonieri de război ruşi, intrau în grajd, fără a avea vreo bănuială, ofiţerul SS al comandoului de lichidare rostea o scurtă cuvântare, ce era tradusă:

„Vă aflaţi într-un lagăr de tranzit. Pentru evitarea primejdiei unei contaminări veţi fi mai întâi examinaţi, dezinfectaţi şi îmbăiaţi. La dezbrăcare veţi împături mai întâi vestonul, apoi pantalonii, veţi pune alături ghetele şi în ele numărul vostru matricol, ca să nu se producă vreo încurcătură”.
Scharführer-ii se învârteau încoace şi încolo în halate albe, ca să dea impresia că ar fi medici. Apoi se ordona:
„Primii şase la baie !”
Un difuzor deschis la maximum transmitea muzică de gramofon, în timp ce printr-un al doilea se strigau numele şi numerele deţinuţilor. Concomitent, în încăperile alăturate se consuma tragedia. Victimele desemnate pentru „baie” intrau într-o mică încăpere, cu pereţii şi uşile izolate fonic; era dotată ca o cameră de baie, cu pardoseala de gresie şi pereţii de faianţă şi avea opt duşuri. Pe uşă se afla o fentă iată de 30 cm şi înaltă de 3 cm. Un SS-ist închidea bine uşa şi, prin deschizătură, îi dobora cu pistolul automat pe cei ce aşteptau baia. Când zăceau cu toţii pe jos, uneori nefiind împuşcaţi mortal, erau azvârliţi într-un camion căptuşit cu tablă zincată. Se deschideau duşurile, sângele era spălat şi alţii puteau veni la rând. În acest fel au fost „îmbăiate” în unele zile, între ora nouă seara şi cinci dimineaţa, 500 de persoane.

La început, SS-iştii se folosiseră de un aparat (care a fost însă abandonat, fiindcă nu lucra destul de repede): pe un postament de lemn era prinsă o tijă gradată, pentru măsurarea lungimii corporale, având un bolţ cam la nivelul cefii. Când deţinutul, fără a bănui ceva, se urca pe postament cu spatele la tijă, bolţul ţâşnea afară şi îi zdrobea ceafa sau ţeasta. Aparatul nu izbutea întotdeauna să omoare, dar, eu toate acestea, şi cei „semi-morţi” erau urcaţi în camion şi duşi la crematoriu. Acolo primeau lovitura de graţie, cu o măciucă mare din lemn de stejar. Lui Zbigniew Fuks din personalul ajutător al crematoriului i s-a întâmplat odată, ca un prizonier de război rus, adus cu un transport de cadavre, să i se adreseze:
„Camarade, dă-mi mâna !”
Ca toţi cei împuşcaţi era gol şi plin de sânge şi zăcuse pe un morman de cadavre despuiate; la care SS Oberscharführer Warnstedt, şeful crematoriului din Buchenwald, s-a repezit să-l lichideze cu un foc de revolver.

Dacă transporturile destinate execuţiei erau prea mari, prizonieiii trebuiau să se dezbrace afară, în faţa grajdului de cai. Erau apoi conduşi în grupe mai mari în manej, aşezaţi în rând şi seceraţi cu mitraliera. Peste locurile pătate cu sânge se împrăştia rumeguş curat, şi apoi erau aduse alte victime. Ucigaşii aveau la dispoziţie alcool, în cantităţi nelimitate. Nu întotdeauna candidaţii la moarte erau complot nebănuitori. Se mai întâmpla ca vreunul, în pielea goală, să sară afară şi să alerge direct în braţele santinelelor postate în jurul grajdului. Odată, SS-iştii ucrainieni n-au tras; din acel moment, pentru pază au fost folosiţi numai SS-işti germani.

Si civili erau lichidaţi în grajd. Într-o zi a venit o maşină cu persoane bine îmbrăcate — germani — şi câţiva ofiţeri. Era cam pe la ora 16, discutând aprins au intrat cu toţii în grajd. Imediat, de jur împrejur a fost postat un lanţ de santinele. După două ore, crematoriul a primit noile victime.

Întregul efectiv SS al comandoului 99 a fost decorat cu «Crucea militară pentru merit».

Staţiile experimentale. Printre cele mai temute instalaţii speciale din lagărele mari se numărau şi pavilioanele izolate, destinate aşa-numitelor experienţe ştiinţifice. Ceea ce medicii lagărelor practicau în blocul sanitar al deţinuţilor după bunul lor plac, aici se efectua în stil mare, sistematic şi pe baze pseudo-ştiinţifice. Desigur că experimentele nu se desfăşurau exclusiv în aceste staţii strict izolate în cadrul lagărelor; la ele participau adeseori atât blocurile sanitare ale deţinuţilor, cât şi instituţii specializate aflate în afara lagărelor.

Experimentele medicale care au fost efectuate de SS, sau sub oblăduirea SS-ului de către oameni de ştiinţă germani; şi medici ai aviaţiei germane erau iniţiate de diferite foruri centrale. Niciuna din aceste serii de experimente nu avea loc fără ştirea şi aprobarea expresă a lui Himmler. Ele erau ordonate fie de el însuşi, la propunerea unor instituţii de stat, mixte sau particulare, prin „Secţia experimentală-V” din Leipzig (de la care porneau tot felul de iniţiative, de la testarea unor otrăvuri din plante autohtone şi exotice şi până la dezvoltarea unor mijloace chimice de protecţie împotriva arsurilor şi efectuarea unor transplante de glande), fie de Institutul de Igienă al trupelor SS din Berlin sau direct de Oficiul central economico-administrativ al SS-ului (SS WVHA).

Cele mai multe şi mai groaznice experienţe pe oameni au fost făcute în lagărele Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen, Natzweiler, Ravensbrück şi Auschwitz. Secţiilor Wehrmacht-ului, marilor concerne industriale ca I. G. Farben din Höchst pe Main şi Leverkusen, Uzinelor Behring de la Dessau şi Marburg, oamenilor de ştiinţă germani şi unor instituţii de cercetare ştiinţifică, atunci când colaborarea cu SS-ul era realizată în mod deschis sau într-o formă camuflată, li se spunea la nevoie (adică atunci când participanţii aflau că este vorba de experimente pe deţinuţii din lagărele de concentrare) că persoanele pe care se experimentează au fost desemnate anume de către Reichsführer-ul SS, dintre criminalii condamnaţi la moarte.

În cei doi ani (din martie 1943 până în aprilie 1945) în care am lucrat ca scrib al blocului sanitar de la Buchenwald, trecându-mi prin mână toate listele secrete cu numele deţinuţilor aleşi pentru experienţe, n-am cunoscut nici un singur caz în care cineva să fi fost condamnat la moarte de către o instanţă judecătorească, înainte de a fi fost folosit drept „cobai” uman; şi ştiu cu certitudine şi din alte lagăre, că nicăieri n-a existat o atare premisă. Fără ca vreodată o instituţie germană sau personalităţi marcante care colaborau la aceste experimentări să fi cercetat cu seriozitate dacă conducerea SS spunea sau nu adevărul în privinţa existenţei respectivelor condamnări la moarte. În practică, ani de-a rândul, persoanele sacrificate erau desemnate de conducerea lagărului după „criterii adecvate”. Erau cu precădere deţinuţi criminlia de profesie, homosexuali şi deţinuţi politici de toate naţionlităţile.

Cam de prin toamna lui 1943, când SS-iştii din lagăre nu prea mai voiau să poarte întreaga răspundere pentru asemenea operaţiuni, stabilirea

persoanelor-cobai a fost trecută de cele mai multe ori în seama Oficiului poliţiei judiciare a Reich-ului şi a SS Gruppenführer-ului Nebe, despre care am mai vorbit.

Nu este posibil să înfăţişăm aici, în detaliu, toate experimentele făcute pe oameni în lagărele de concentrat o atare expunere, însoţită de materialul documentar respectiv, ar reprezenta o carte în sine. Nu putem face decât o informare asupra principalelor experienţe şi să amintim alte câteva.

1. Experimentele de la Buchenwald privind tifosul exantematic.

Către sfârşitul toamnei anului 1941, Institutul de Igienă al trupelor SS din Berlin a înfiinţat o staţie clinica a „Secţiei de cercetări în domeniul tifosului şi virusologiei". În 1942, ea a fost instalată la Buchenwald în blocul numărul 46, împrejmuit cu două rânduri de sârmă ghimpată. De înfiinţarea ei s-au ocupat SS Standartenführer, şi ulterior SS Oberführer, Docent Dr. Joachim Mrugowsky în înţelegere cu inspectorul sanitar al armatei german general-colonel de stat major, profesor Dr. Handloser, cu şeful problemelor de sănătate ale Reich-ului, secretar de stat şi SS Gruppenführer Dr. Conti, cu preşedintele ofciului sanitar al Reich-ului prof. Reiter şi cu preşedinte Institutului Robert Koch din Berlin (instituţie pentru combaterea bolilor contagioase) prof. Gildemeister. Protocolul privind înfiinţarea consemnează, la 29.12.1941, lapidar:
„Deoarece experienţele pe animale nu permit apreciere mulţumitoare (a vaccinurilor antitifice) trebuie efectuate experimente pe oameni".
Cu executarea a fost însărcinat SS Sturmbannführer Dr. Ding-Schuler. Până la sfârşitul anului 1944 s-au efectuat 24 de serii de experienţe, pe un număr de persoane variind între minin patru şi de cele mai multe ori 40-60, o dată chiar pe un lot de 145 de persoane. Aceste experimente urmăreau obţinerea unor concluzii privind eficienţa unor vaccinuri antitifice, de provenienţă diferită; respectiv vaccinul firmei Behring, preparat pe culturi de gălbenuş de ou — după procedeul lui Cox, Gildemeister şi Haagen; vaccinul Weigl, preparat din intestine de păduchi de Institutul de cercetare în domeniul tifosului şi virusologiei al Comandamentului superior al armatei din Cracovia; vaccinul Durand-Giroud din plămâni de iepuri de casă (Institutul Pasteur din Paris); vaccinul din plămâni de câini, după metoda lui Cantacuzino din Bucureşti şi un vaccin danez din ficat de şoareci, ambele puse la dispoziţie de prof. Rose, şeful Secţiei de medicină tropicală din Institutul Robert Koch, Berlin. De asemenea, au fost testate diferite mijloace terapeutice, ca Nitroacridin şi albastru de metilen al firmei I. G. Farbenindustrie AG (Prof. Lautenschläger), Rutenol al aceleiaşi firme (*în jurnalul zilnic de înregistrare este consemnat la 13 şi 14 aprilie 1943: SS Sturmbannführer Dr. Ding deplasat la I. G. Farbenindustrie AG Hochst. Discutat cu Prof. Lautenschläger, Dr. Weber şi Dr. Fussgänger asupra seriilor experimentale cu granulat de Acridină şi Rutenol în lagărul de concentrare Buchenwald*), ca şi asupra preparatului „Persicol", pe care medicul marinei, Prof. Ruge, aflat pe atunci în România, l-a pus la punct şi testat.

Staţiei experimentale din blocul 46 i-au fost repartizaţi în total aproximativ l.000 de deţinuţi. O parte a avut norocul să nu fie folosită decât pentru cercetări privind sângele conservat sau pentru unele experimente care, din motive extrinsece, au trebuit să fie întrerupte înaintea inoculării deţinuţilor cu agenţi patogeni ai tifosului. Restul a reprezentat circa 450 de subiecţi, din care 158 au decedat, fără a include în calcul acele serii de câte trei sau cinci subiecţi, care erau aduşi lună de lună în staţie pentru aşa-numitele inoculări de pasaj, adică spre a fi infectate cu sânge proaspăt de bolnav de tifos, extrem de virulent, în scopul păstrării tulpinilor de agenţi patogeni ai tifosului. Aceşti subiecţi de pasaj s-au prăpădit aproape cu toţii. Restul s-a ales, pe viaţă, cu tulburări mai mult sau mai puţin grave ale sănătăţii, ceea ce poate atesta orice specialist în materie de tifos exantematic: insuficienţă cardiacă cronică, pierderea memoriei, paralizii şi altele.

Valoarea ştiinţifică a experimentelor era fie egală cu zero, fie foarte redusă, deoarece procedeul de infectare era de-a dreptul nebunesc, în mod normal trebuiau stabilite valoarea limită a cantităţii infectante şi felul de infectare care să fie cât mai apropiate de realitate adică de transmiterea tifosului exantematic prin păduchi (în cazul tifosului exantematic european) şi cât mai eficiente pentru a face treptat inactivă vaccinarea preventivă făcută anterior sau măcar pentru a o influenţa. Dar asta era prea obositor şi prea greu pentru domnii SS-işti. De aceea, când în primul trimestru al anului 1943 tulpinile de virusuri livrate de Institutul Robert Koch s-au dovedit a nu mai fi virulente, după ce infectarea pe cale intramusculară, subcutanată, prin scarificarea epidermei şi vaccinarea cu lanţeta n-a dus la nici un rezultat, s-a trecut pur şi simplu la injectarea intravenoasă de 2 cm^3 de sânge proaspăt de bolnav, de extremă virulenţă. Efectul a depăşit fireşte orice limită de siguranţă, fiind în aproape toate cazurile mortal. Abia fusese introdus acest mod de inoculare, şi cota deceselor a crescut la peste 50 la sută — nemaivorbind de aşa-numitele loturi martor, adică de persoanele care nu fuseseră vaccinate preventiv, pentru a se putea stabili simptomele incipiente ale infecţiei; au murit aproape cu toţii. Ulterior, cantitatea infectantă a fost redusă până la 1/10 cm^3 fără a-şi pierde efectul moral, deoarece virulenţa maximă a tulpinilor patogene umane crescuse şi ea datorită repetatelor pasaje. Numai pe un singur lot experimental s-a obţinut, cu un vaccin preparat chiar la Buchenwald, un rezultat semnificativ: din 20 de subiecţi vaccinaţi preventiv n-a murit niciunul, iar evoluţia bolii a fost mult mai uşoară chiar decât la pacienţii vaccinaţi cu cel mai bun preparat (respectiv vaccinul Weigl, din intestine de păduchi), în timp ce din 20 de subiecţi martor (nevaccinaţi preventiv) 9 au fost răpuşi de această perfidă infecţie. Niciunul dintre corifeii ştiinţelor medicale germane, care s-au pretat la aceste experienţe pe oameni, ba chiar au asistat la inoculările făcute în plin lagăr, ca prof. Gildemeister, nu şi-a dat osteneala să reflecteze în mod critic asupra premiselor şi a metodelor folosite sau să se întrebe dacă din punct de vedere uman şi ştiinţific este, în general, admisibil să se întreprindă asemenea experimente şi, mai ales, ca ele să fie încredinţate SS-iştilor din lagărele de

concentrare ! Au preluat pasiv rezultatele, au dat crezare şi au valorificat datele publicate în primul rând în «Zeitschrift für Hygiene und Infektionskrankheiten» (Revista de igienă şi de boli infecţioase). Din câte ştiu, doar Prof. Rose a declarat, la cea de-a treia sesiune de medicină militară din Berlin, că rezultatele consemnate nu le depăşesc pe cele obţinute din experienţe pe animale şi deci nu justifică experimentele pe oameni (ceea ce însă nu l-a împiedicat să iniţieze el însuşi un an mai târziu asemenea experienţe cu vaccinul Ipsen al Institutului de stat de seruri din Copenhaga şi să dispună efectuarea lor).

Oare ce şi-a spus în sinea sa consilierul ministerial Dr. Christiansen din Ministerul de Interne al Reich-ului, când a permis SS-ului să testeze pe oameni, în lagărul de concentrare, acţiunea unui preparat din seria Rhodan, respectiv „Otrhomin” (Prof. Dr. Lockermann de la Institutul Robert Koch, Berlin), prin infectarea a 40 de deţinuţi, din care 30 imunizaţi şi 10 neimunizaţi din lotul martor, cu câte 2 cm^3 de bacili tifici în diluţie de ser fiziologic, administraţi în salată de cartofi ? Probabil că nimic; el a urmărit doar curbele temperaturii şi fişele bolnavilor, care îi erau trimise cu regularitate de la Buchenwald prin şeful igienist al SS-ului şi a constatat că 7 cazuri prezentau forme uşoare de îmbolnăvire, 23 mai grave, 6 oscilante şi 4 cazuri nu se îmbolnăviseră. Un caz de deces. Numărul cutare. Dacă acesta era un fost deputat în Reichstag sau un coleg de breaslă al domnului consilier ministerial sau un muncitor sau un nenorocit purtând pecetea de criminal de profesie, dacă era o mamă, o soţie, dacă plângeau nişte copii când le sosea stereotipa scrisoare de condoleanţe a comandantului SS al lagărului — oare toate acestea l-au interesat pe un medicinist în slujba celui de-al III-lea Reich, care admitea ca în salata de cartofi să fie administraţi bacili tifici?

În blocul 46 din lagărul Buchenwald. De altfel un model de curăţenie şi bună dotare, nu se făceau însă numai experienţe pe oameni, ci au fost izolaţi şi toţi bolnavii de tifos care se contaminaseră în lagăr pe cale naturală sau veniseră contaminaţi în lagăr. Dacă supravieţuiseră acestei boli îngrozitoare, erau îngrijiţi în blocul 46 până se însănătoşeau. Şeful acestui pavilion desemnat de către deţinuţi era Arthur Dietzsch, care îşi dobândise cunoştinţele medicale numai prin practică. Dietzsch, care până la urmă a însumat 20 de ani ca deţinut politic, era o persoană călită şi, binenţeles, una dintre cele mai urâte şi temute figuri de la Buchenwald. Deoarece conducerea SS a lagărului şi Scharführer-ii se temeau teribil să nu se contamineze cu tifos exantematic şi credeau că se puteau infecta printr-o simplă atingere sau din aer sau prin tuse, nu intrau niciodată în blocul 46. De aceea, medicii SS şi mai ales Dr. Hoven care a fost săptămâni — ba chiar luni de-a rândul — locţiitorul doctorului Ding-Schuler, plecat frecvent în interes de serviciu, puteau face ce pofteau. Dar, această situaţie a fost exploatată serios şi de deţinuţi în colaborare cu Kapo Dietzsch, pe de o parte în sensul că conducerea ilegală a lagărului se debarasa de anumite persoane care conlucrau cu SS-ul împotriva deţinuţilor (sau păreau că colaborează sau erau pur şi simplu neagreate) şi pe de altă parte în sensul că anumiţi deţinuţi politici importanţi, a căror viaţă era ameninţată, erau sustraşi SS-ului prin

blocul 46, ceea ce uneori era foarte dificil şi primejdios pentru Dietzsch, întrucât avea în pavilion ca infirmieri şi oameni de serviciu aproape numai deţinuţi „verzi”' (criminali), pe care trebuia să-i struneascâ cu mână de fier.

Despre una din cele mai interesante şi riscante încercări de salvare prin intermediul blocului 46, vom mai ajunge să vorbim. Pentru a-i înţelege premisele, trebuie să amintim pe scurt şi de blocul 50 al lagărului de concentrare Buchenwald, care era de asemenea în subordinea «Secţiei de cercetări în domeniul tifosului şi virusologiei», dar era legat de blocul 46 prin şeful lor comun, Dr. Ding-Schuler. În blocul 50 se produceau vaccinuri antitifice din plămâni de şoareci şi iepuri de casă, după metoda prof. Giroud de la Paris; acest comandou a fost înfiinţat în august 1943. Pentru această sarcină au fost aleşi cei mai buni specialişti disponibili din lagăr, şi anume medici, bacteriologi, serologi, chimişti, în frunte cu docentul Dr. Ludwig Fleck din Lemberg (*Este vorba de oraşul polonez Lvov. — Nota trad.*), pe care Dr. Ding-Schuler îl adusese anume de la Auschwitz prin intermediul Oficiului central economico-administrativ al SS-ului. Printr-o politică abilă a deţinuţilor s-a urmărit din capul locului aducerea în acest comandou a camarazilor ameninţaţi, indiferent de naţionalitatea lor, deoarece SS-iştii se temeau de blocul 50 exact ca şi de blocul 46. Atât SS Sturmbannführer Dr. Ding-Schuler cât şi deţinuţii au alimentat permanent, din motive diferite, această frică a SS-iştilor (de pildă, prin panouri avertizatoare, prinse de împrejmuirea de sârmă ghimpată a acestui bloc). Cu ştiinţa şi aprobarea doctorului Ding-Schuler candidaţi la moarte şi-au găsit acolo adăpost, ca de pildă profesorul olandez de fizică Van Lingen, consilierul de stat pentru educaţie fizică Jan Robert, arhitectul Harry Pieck şi alţi olandezi, medicul polonez Dr. Marian Ciepielowski, care a devenit şef de producţie, prof. Dr. Balakowsky de la Institutul Pasteur din Paris, autorul acestor rânduri — ca publicist austriac — şi şapte camarazi evrei; pe baza unor cereri către forurile superioare ale Siguranţei Reichului, iniţiate, redactate de fiecare dată de mine şi prezentate spre semnare, camarazii mai sus menţionaţi au avut o acoperire împotriva unor acţiuni nemijlocite şi transporturi ale morţii. „Ultimum refugium judaeorum” – ultimul refugiu al evreilor, a numit odată în glumă Dr. Schuler blocul 50, şi nu greşea. Comandoul era constituit din 65 de bărbaţi, dintre care 12 ruşi. Valoroasele instrumente, aparate, microscoape etc. proveneau în majoritatea lor din Franţa, fie ca pradă de război, fie „cumpărate” de la nişte firme franceze, fără a mai fi fost însă ulterior plătite.

Cultivarea tulpinilor de agenţi patogeni ai tifosului exantematic (Rickettsia Prowazeki) se făcea pe cobai, injectând 2 cm^3 din sângele unor bolnavi, din blocul 46. Oficial se preparau două feluri de vaccin: unul normal, pentru trupele SS aruncate în luptă şi altul cu aspect cam tulbure, care era pus de o parte şi folosit pentru deţinuţi. În realitate şi fără ştirea doctorului Ding-Schuler se realiza un produs de primă calitate în cantităţi relativ reduse, care nu era utilizat decât pentru camarazii deţinuţi, aflaţi în posturi expuse contaminării şi un produs de calitatea a doua care, nici nu dăuna nici nu folosea, în cantităţi considerabile pentru SS-işti.

În lagăr acest bloc era un adevărat stat în stat. Deţinuţii care lucrau acolo, exclusiv politici, deşi erau permanent în primejdie de a se infecta în laborator şi aveau un şef foarte dificil, duceau totuşi o existenţă materială privilegiată pe multiple planuri: fiecare avea un pat numai pentru sine, situaţie de care majoritatea covârşitoare din lagăr nu beneficia, rufe de pat curate, încăperi de lucru luminoase, curate, birouri, suplimente pentru condiţii de periculozitate, reprezentând săptămânal 80 grame de zahăr, 64 grame grăsimi şi 400 grame pâine şi, dacă nu refuzau, consumul ilegal de carne de iepuri de casă infectaţi cu tifos pe care o încingeau apoi la 120 grade Celsius. De fapt, după ce li se extirpaseră plămânii, aceşti iepuri ar fi trebuit să fie incineraţi. Din comandou făceau parte, în primul rând, chiar internaţii din blocul 50.

2. Experimentele de la Dachau privind malaria.

Din dispoziţia prof. Dr. Klaus Schilling, SS Hauptsturmführer Dr. Rudolf Brachtel – care a fost înlocuit ulterior de SS Hauptsturmführer Dr. Plöttner – a selecţionat în ianuarie 1942 persoane cu o sănătate ireproşabilă, în vârstă de 20 până la 45 ani. În martie 1942 primele cinci persoane au fost aduse în revier. În continuare, săptămânal soseau câte 20 de persoane.

Experienţele decurgeau în felul următor: ţânţari anofel infectaţi cu agenţi patogeni ai malariei erau procuraţi de la tropice, din Crimeea, din mlaştinile pontice şi folosiţi pentru infectarea subiecţilor supuşi experimentului, între altele, se urmărea şi cercetarea corelaţiei dintre diferitele grupe sangvine şi malarie. Primul acces se instala de obicei la trei săptămâni de la infectare. Atunci, deţinutul era din nou adus la blocul sanitar, după ce, în cele trei săptămâni scurse, el trebuise să muncească normal. Accesele de febră surveneau la fiecare două-trei zile, iar într-un stadiu avansat al bolii, de două-trei ori pe zi. În acel moment începea urmărirea bolii, cu toate cunoscutele sale fenomene secundare: insuficienţă cardiacă, icter, diaree gravă, pneumonii. Nu ştiu nici ce mijloace terapeutice au fost folosite, nici ce firme germane le-au livrat şi nici dacă au fost eficiente, în orice caz, din 200 de persoane făcând parte din primele loturi au decedat 17: ulterior, cota deceselor a crescut simţitor, când la selecţia cazurilor nu s-a mai ţinut seamă de starea de sănătate şi de vârstă. Pierderi considerabile au suferit preoţii polonezi de la Dachau, folosiţi şi ei la aceste experienţe.

Însoţit de şeful suprem al medicilor SS al Reich-ului, Dr. Conti, Himmler a vizitat staţia experimentală, declarând apoi patetic supravieţuitorilor:
„Băieţi, aţi adus Patriei un serviciu la fel de mare ca şi soldaţii noştri de pe front. La următoarea acţiune de eliberare, n-am să vă uit !”
Se înţelege, că niciuna din aceste persoane n-a fost eliberată de la Dachau.

3. Experimentele de la Ravensbrück privind sulfamidele.

Medicul SS Dr. Grawitz, implicat în aproape toate experienţele făcute de SS pe oameni, a ordonat în 1942 infectarea unor deţinute din lagărul de concentrare Ravensbrück cu stafilococi, bacili ai cangrenei gazoase, ai tetanosului şi cu culturi mixte de agenii patogeni, pentru a testa efectul

terapeutic al sulfamidelor. Realizarea experimentului şi-a asumat-o şeful catedrei de chirurgie ortopedică a Universităţii din Berlin şi medicul-şef al sanatoriului Hohenlychen, Prof. Dr. Karl Gebhardt prietenul şi medicul personal al lui Himmler. El a dispus ca medicii SS Dr. Schiedlausky, Dr. Rosenthal, Dr. Ernst Fischer, Dr. Herta Oberheuser să aplice procedurile indicate pe femei, în majoritatea lor poloneze. Cazurile nu erau urmărite într-adevăr atent. Femeile habar n-având de scopurile urmărite, erau infectate în toate cazurile la nivelul gambei. După cum a rezultat mai târziu din cicatricile celor câteva supravieţuitoare şi din declaraţiile unor martori, incizia pătrundea adeseori până la os. În repetate rânduri femeilor-cobai li se introduceau în rană pe lângă culturile bacteriene şi aşchii de lemn şi cioburi de sticlă. Foarte curând gambele pacientelor începeau să supureze. Victimele netratate, menite doar să indice evoluţia bolii, mureau în chinuri groaznice; dar, şi din celelalte n-a supravieţuit decât o mică parte. Fiecare din aceste loturi experimentale cuprindea şase până la zece fete, care — de regulă cele mai frumoase ! — Erau alese dintr-un număr mai mare de femei aduse în revier. Au fost cel puţin şase asemenea loturi experimentale.

Asupra concluziilor, prof. Dr. Gebhardt, care venea numai ocazional la Ravensbrück pentru a i se prezenta rezultatele şi a examina leziunile pacientelor — de fiecare dată femeile imobilizate cu curele pe mesele de operaţie, trebuiau să aştepte câteva ceasuri până sosea domnul profesor — a făcut o comunicare intituiată: „Experimente speciale privind acţiunea sulfamidelor” la cea de-a treia Sesiune de lucru a medicilor consilieri ai Academiei militare de medicină, Berlin (24-26 mai. 1943). La conferinţă au participat printre alţii general-medic prof. Dr. Siegfried Handloser, ca şef al sectorului sanitar al Wehrmacht-ului şi inspector sanitar al armatei; generalul-medic prof. Dr. Paul Rostock, directorul clinicii chirurgicale a Universităţii din Berlin, ca medic consilier al armatei şi şef al serviciului de ştiinţe medicale şi de cercetare; general-medic de stat major Dr. Oskar Schroder, ca şef şi inspector al sectorului sanitar al aviaţiei; şeful problemelor de sănătate ale Reich-ului Dr. Conti; şeful sectorului sanitar al trupclor SS Dr. Karl Genzken; şeful statului major personal de pe lângă medicul-şef al SS-ului şi Poliţiei, SS Obersturmführer Helmut Poppendieck; medicul personal al lui Hitler şi comisar al Reich-ului pentru probleme igienico-sanitare, general locotenent al trupelor SS prof. Dr. Karl Brandt; de asemenea, un număr de profesori germani foarte cunoscuţi şi apreciaţi. În comunicarea sa, Gebhardt n-a ascuns faptul că experimentele au fost efectuate pe deţinute ale lagărului de concentrare, ba şi-a şi asumat în mod rituos întreaga răspundere pentru ele. Niciunul dintre participanţi n-a făcut vreo obiecţie.

4. Experienţele de la Dachau privind presiunea la mare altitudine şi condiţiile subacvatice.

Medicul de stat major al aviaţiei, Dr. Sigmund Rascher, ulterior SS Untersturmführer, un protejat special al lui Himmler, a primit încă din 1941, după ce s-a înţeles cu un medic al aviaţiei de la «Centrul de cercetări altimetrice al aviaţiei» din München, permisiunea Reichsführer-ului SS de a

efectua experienţe în lagărul de concentrare Dachau; în realizarea acestui proiect, medicii civili Dr. Wolfgang Romberg şi Dr. Siegfried Ruff, directorul Institutului de medicină al aviaţiei de pe lângă «Centrul german experimental al aviaţiei» au intrat într-o competiţie acerbă, abundând în intrigi, cu Rascher. Experienţele şi-au propus să stabilească capacitatea de reacţie a organismului şi de supravieţuire a omului la mare altitudine, după o urcare rapidă la asemenea înălţimi (până la 20 de kilometri şi peste), ca şi la o cădere bruscă de la mare înălţime. A fost adusă la Dachau o cameră hipobară a aviaţiei militare germane. Faptul că subiecţii experienţelor se îndreptau către un deznodământ fatal, a fost — potrivit unor documente ce s-au păstrat — luat din capul locului în considerare. Himmler a pus atunci la dispoziţie pentru aceste experienţe — ceea ce în practică nu s-a respectat, iar din 1942 nici n-a mai intrat în discuţie — „criminali învederaţi" condamnaţi la moarte (de pildă, polonezi şi ruşi din mişcarea de rezistenţă !); dacă supravieţuiau, urmau să fie „graţiaţi" şi condamnaţi doar la detenţie pe viaţă în lagăre de concentrare (cu excepţia ruşilor şi polonezilor).

Pe strada lagărului Dachau a fost postat între blocul 5 şi baraca alăturată un fel de cheson pentru experienţe. Locul a fost complet izolat de restul blocului sanitar, pentru ca nimeni să nu poată privi înăuntru. Chesonul se compunea dintr-un fel de dulap înalt, pe roate, perfect închis, prevăzut înăuntru cu aparatură pentru măsurarea presiunii, a temperaturii şi înălţimii. Cu ajutorul acestei aparaturi, subiecţii erau puşi în situaţia fizică a unei ascensiuni până la înălţimea dorită şi apoi a unei căderi bruşte în adâncuri. Electrocardiograful înregistra activitatea cardiacă a respectivului subiect. Imediat după deces („la altitudinea de 21 kilometri încă nu apare o lizâ a sângelui", se precizează în referatul de încheiere al celor trei „experţi", din 28 iulie 1942) victima era supusă autopsiei. Rascher a constatat odată la o asemenea disecţie că inima celui ucis încă mai bătea. Drept care a mai organizat o serie de asemenea experienţe speciale mortale, doar pentru a stabili cât timp cordul mai este activ după moartea omului.

Această „caleaşca de înălţare la ceruri", cum era numită camera hipobară, le inspira, fireşte, tuturor deţinuţilor o groază cumplită. Primele victime au fost recrutate prin Biroul de repartizare a forţei de muncă, pentru un aşa-zis comandou special, cu supliment de hrană. Fără să bănuiască nimic, unii s-au prezentat ca voluntari. Dar după numai câteva zile au început să circule în lagăr zvonuri sumbre. Nimeni nu s-a mai oferit. Şi atunci, victimele au fost scoase pur şi simplu din barăci, sub diverse pretexte. Erau luaţi cu precădere noii-sosiţi. „Căpitanul", cum era denumit în lagăr doctorul Rascher, s-a dus de mai multe ori personal în căutarea unor deţinuţi corespunzători.

La un raport detaliat al lui Rascher înaintat lui Himmler acesta a precizat în răspunsul său din 13 aprilie 1942, că lucrarea îl interesează foarte mult şi că doreşte „ca cercetările să fie încununate în continuare de acelaşi succes" (adresa continua apoi, fără nici o trecere, cu formularea finală: „afectuoase salutări şi scumpei dv. soţii, Heil Hitler !"). Rascher i-a răspuns printre altele, că „interesul stimulator al Reichsfürer-ului SS pentru aceste

experimente” are o influenţă extraordinară asupra „puterii sale de muncă şi capacităţii sale inventive”. Urmarea acestui „interes stimulator” şi a „capacităţii inventive” a doctorului Rascher a fost uciderea a circa 80 de oameni.

La 10 octombrie 1942, generalul de stat major prof. Hippke, pe atunci inspectorul sectorului sanitar al aviaţiei militare germane, îi scria lui Himmler: *„Mult stimate domnule Reichsführer SS ! Vă mulţumesc respectuos, în numele cercetării medicale a aviaţiei germane, pentru marele ajutor şi interesul deplin acordat acestor experienţe; cercetările reprezintă pentru noi o completare foarte preţioasă şi importantă... Experimente privind hipotermia sunt actualmente încă în curs la Dachau.... Atunci când lucrările vor necesita şi în viitor sprijinul dv. binevoitor, vă rog să-mi permiteţi, ca prin intermediul medicului de stat major dr. Rascher. Să mă pot adresa din nou domniei-voastre. Cu Heil Hitler ! prof. Dr. Hippke.”*

Dintr-o adresă a referentului pentru medicina aero-navală din Ministerul Aviaţiei Reich-ului, datată 8 octombrie 1942, rezultă că prof. Dr. Holzlöhner din Kiel primise încă la 24 februarie 1942, de la inspectorul sectorului sanitar al aviaţiei, sarcina de a cerceta „Efectul hipotermiei asupra unor subiecţi cu sânge cald”. Prin aceasta erau vizaţi — exprimat în termeni strict ştiinţifici — aviatori aflaţi în primejdie pe mare, din cauza prăbuşirii lor în apă rece ca gheaţa. Până în momentul în care Dr. Rascher a făcut aviaţiei militare germane propunerea de a se întreprinde cercetări pe deţinuţii din lagărele de concentrare, fusese vorba de experienţe pe animale. Aşa s-a ajuns la colaborarea dintre Dr. Rascher şi prof. Holzlöhner care a preluat conducerea acestor experimente până în octombrie 1942; apoi Rascher le-a continuat singur până în mai 1943.

Într-o primă perioadă, subiecţii (deinuţiţi), îmbrăcaţi sau goi, erau scufundaţi în apa rece de 4 până la 9 grade Celsius, până deveneau rigizi. Măsurarea temperaturii corporale se făcea termo-electric, rectal. Numărul subiecţilor: 50-60, din care mureau 15-18. În a doua perioadă, Rascher a mai aplicat suplimentar şi o altă metodă: în frigul iernii de minus 20-25 de grade Celsius, deţinuţii în pielea goală erau culcaţi peste noapte sub cerul liber, peste ei turnându-se din oră în oră, apă. Deoarece urletele lor de durere provocau prea multă agitaţie în lagăr, Rascher i-a narcotizat în cele din urmă. Potrivit declaraţiei unui martor ocular, a deţinutului Walter Neff, Rascher a scos din buncăr doi ofiţeri ruşi şi i-a vârât goi în apa rece ca gheaţa. Abia după cinci ore au murit. După trei ore, un infirmier polonez care era de faţă, a auzit cum unul îi spunea celuilalt:
„Hai, spune-i ofiţerului să ne împuşte !”
Celălalt i-a răspuns că n-are nici un sens să te aştepţi la milă din partea unui câine fascist. Totalul subiecţilor din noiembrie 1942 până în mai 1943 s-a cifrat la circa 220-240 de persoane; unii subiecţi au fost folosiţi şi de câte două-trei ori. Numărul cazurilor mortale s-a ridicat la 65-70 de cazuri.

Pe Himmler îl interesa în mod deosebit reîncălzirea trupurilor rigidizate prin îngheţ, ale unor persoane încă vii. În acest sens au fost făcute mai multe serii experimentale cu femei goale, care fuseseră aduse din lagărul de

concentrare Ravensbrück. „*Personal presupun* — îi scria Reichsführer-ul SS lui Rascher, avansat între timp la gradul de Hauptsturmführer — *că aceste experimente vor avea un succes enorm. Şi de durată, deşi s-ar putea să mă înşel*”. Nu s-a înşelat. În referate foarte amănunţite, Rascher preciza că la 30-32 grade Celsius, subiecţii reanimaţi efectuau un „coitus”, ceea ce echivalează cu o baie fierbinte. Culcaţi între două femei goale — până la consumarea actului sexual — subiecţii nu îşi reveneau atât de repede ca în cazul culcării lor lângă o singură femeie. „*Consider că aceasta se datorează faptului că la încălzirea printr-o singură femeie se anihilează inhibiţiile personale, şi femeia se lipeşte mult mai intens de trupul îngheţat (a se vedea curba a 4-a)*”.

Conducerea SS pretindea că aceste experienţe ar fi de mare importanţă pentru aviaţa germană, dar că domnii de la această armă nu sprjjină cu suficient zel cercetările. Împotriva acestor afirmaţii, prof. Hippke s-a apărat prin adresa din 6 martie 1943, înaintată şefului statului major personal al Reichsführer-ului SS, SS Obergruppenführer Wolf, în care spunea între altele: *„Opinia dumneavoastră că în calitate de conducător responsabil al expereţelor medical-ştiinţifice pe oameni privind congelarea organismului, aş fi opus oarecare rezistenţă, frânând astfel cetările, este greşită: am fost imediat de acord cu aceste experimentări, deoarece ale noastre proprii — pe animale mari — se încheiaseră şi necesitau unele completări. Pare, de altfel, absolut improbabil, ca tocmai eu, care răspund de punerea la punct a tuturor modalităţilor de salvare a aviatorilor noştri, să nu fac tot ce e posibil pentru stimularea unor astfel de cercetări. Când Rascher mi-a expus la vrmea sa proiectul am fost imediat de acord.”*

Din aceste experimente barbare aviaţia militară germană n-a câştigat practic nimic, în schimb, încă înainte de sfârşitul războiului japonez, aviaţia militară americană a reuşit — se pare pe baza unor date privind cercetările de la Dachau — să dezvolte cu succes (cu colaborarea unor persoane realmente voluntare) metoda reanimării printr-o bruscă baie fierbinte a aviatorilor căzuţi în mare.

5. Experimentele de la Auschwitz privind sterilizarea.

Conducerea SS a iniţiat trei serii diferite de experienţe în scopul stabilirii unui procedeu de sterilizare a unor mase de oameni, discret, rapid şi definitiv.

Primul experiment de acest fel s-a întemeiat pe rezultatele unor experienţe pe animale realizate de firma «Madaus Et. Comp., Dresda – Radebeul», şi anume cu un extract dintr-o plantă sud-americană «caladium seguinum» (publicate sub titlul „Cercetări experimentale privind sterilizarea medicamentoasă” în «Zeitschrift für die gesamte experimentale Medizin», vol. 109/1). Această publicaţie îi fusese semnalată lui Himmler concomitent din două părţi. În august 1941, locţiitorul gauleiter-ului din „Niederdonau” (Niederösterreich) îi scrisese că şeful local pentru politică rasială, Gauhauptstellenleiter Dr. Fehringer, s-ar fi „ocupat” de problema unei sterilizări pur medicamentoase a bărbaţilor şi femeilor. El a propus ca:

„Un colectiv de medici aleşi în mod corespunzător, bazându-se pe rezultatele obţinute pe animale de firma Madaus în colaborare cu Institutul farmacologic al Facultăţii de medicină din Viena, să întreprindă cercetările necesare şi experimentele pe oameni şi anume pe deţinuţii din lagărul de ţigani Lackenbach din Niederdonau.... Deocamdată nu pot fi decât întrezărite perspectivele privind posibilitatea sterilizării unor mase practic nelimitate de oameni, în cel mai scurt timp imaginabil şi pe calea cea mai simplă."

Specialistul în boli dermato-venerice din München, Dr. Adolf Pokorny a fost mai sincer, în octombrie 1941, după ce a citit comunicarea datelor Madaus, el i-a scris lui Himmler:

„Dacă pe baza acestor cercetări am reuşi să preparăm cât mai grabnic un medicament care să provoace într-un timp relativ scurt o sterilizare insesizabilă de persoane în cauză, atunci am avea la dispoziţie o nouă armă eficientă. Chiar şi numai gândul că cele trei milioane de bolşevici aflaţi momentan în prizonierat german ar putea fi sterilizaţi, încât ne-ar sta la dispoziţie ca muncitori, fiind însă excluşi de la perpetuare, deschide cele mai largi perspective."

Aceste „perspective" au prins imediat „rădăcini":

1. Dr. Madaus nu mai putea publica date în acest sens (duşmanul ascultă !).
2. Înmulţirea plantei (lesne de cultivat în sere).
3. Experimente imediate pe oameni (criminali !) pentru stabilirea dozei şi duratei tratamentului.
4. Determinarea rapidă a formulei constitutive a elementului chimic activ.
5. Producerea acestuia, pe cât posibil pe cale sintetică.

Imediat, Himmler a pus în mişcare prin SS Obergruppenführer Pohl aparatul Oficiului central economico-administrativ al SS-ului şi prin SS Obergruppenführer Grawitz aparatul mcdicului-şef al SS-ului şi Poliţiei. S-a construit o seră pentru cultivarea plantei „caladium seguinum", s-a ordonat ca „pe baza componentelor plantei deja existente să se facă încercări de sterilizare în lagăre de concentrare", care — potrivit declaraţiilor SS Standartenführer-ului Dr. Rudolf Brandt, referent personal al lui Himmler şi şef de cabinet în Ministerul de Interne al Reich-ului — au şi fost efectuate (nu ştiu în care dintre lagăre). Dar dificultăţile legate de aclimatizarea plantei pe sol german precum şi alte posibilităţi de sterilizare în masă apărute între timp au făcut ca această iniţiativă a SS-ului să fie abandonată.

Un anume Dr. Horst Schumann, care în 1939 participase la aplicarea aşa-numitului program de eutanasie al lui Hitler în calitate de expert şi şef de instituţie, se ocupase şi de acţiunea razelor Rontgen asupra glandelor sexuale umane, în 1941, după ce gazarea bolnavilor mintali nu „i-a mai răpit timpul", el a luat legătura cu Reichsleiter Bouhler care, potrivit declaraţiei SS Oberführer-ului Victor Brack de la cancelaria lui Hitler, intenţiona „să rezolve problema evreiască printr-o sterilizare în masă". Ataşarea la Oficiul central economico-administrativ al SS-ului s-a făcut în 1942. Himmler personal a sprijinit planurile „prin punerea la dispoziţie a materialului corespunzător în lagărul de concentrare Auschwitz". Dr. Schumann şi-a luat evrei apţi de muncă, în vârstă de 20-24 de ani, şi le-a supus organele sexuale, timp de 15

minute, iradierii cu raze Röntgen. În continuare, oamenii trebuiau să-şi reia munca. Cel care, în urma arsurilor şi supurărilor survenite, îşi pierdea cunoştinţa, era gazat. După două până la patru săptămâni, victimele erau castrate, pentru ca testiculele lor să poată fi secţionate şi cercetate la microscop. Concomitent, Dr. Schumann se ducea la Ravensbrück, unde steriliza, fără narcoză, copii de ţigani.

Într-un raport adresat de Brack lui Himmler privind experimentele încheiate, se spune cam pripit:

„Rezultatul poate fi considerat ca cert şi ştiinţific fundamentat. Dacă nişte persoane urmează a fi sterilizate definitiv, aceasta se realizează prin folosirea unor doze atât de mari de Röntgen, încât se obţine o castrare cu toate urmările sale, pentru că dozele crescute de raze Röntgen distrug secreţia internă a ovarului, respectiv a testicululuI... În principiu, dacă se foloseşte o doză foarte puternică şi un filtru subţire, de la o distanţă redusă sunt suficiente ca durată de iradiere 2 minute la bărbaţi şi 3 minute la femei. Trebuie însă avut în vedere dezavantajul că, nefiind posibilă o protejare cu plumb a celorlalte părţi ale corpului, ţesutul acestora se vătăma şi survine aşa-numita boală de iradiere. Când intensitatea razelor este prea mare, în zilele sau săptămânile următoare, pe părţile de epidermă atinse apar arsuri variind ca gravitate de la individ la individ. O modalitate practică în acest sens ar fi, de exemplu, ca persoanele care urmează a fi sterilizate să fie aduse în faţa unui ghişeu, unde să li se pună nişte întrebări sau să fie lăsaţi să completeze nişte formulare, ceea ce le-ar reţine acolo 2-3 minute. Între timp, funcţionarul dinapoia ghişeului poate mânui aparatura, în aşa fel încât printr-o manetă să pună în mişcare concomitent ambele tuburi (deoarece iradierea trebuie făcută din ambele părţi). La o instalaţie cu două tuburi ar putea fi deci sterilizate pe zi 150-200 de persoane, iar la 20 de instalaţii chiar 3.000-4.000 de persoane pe zi. După aprecierea mea nici nu se poate pune problema unui număr de deportări zilnice care să depăşească cifrele de mai sus.”

Pentru început, urmau să fie supuse acestui procedeu două-trei milioane de bărbaţi şi femei foarte apţi de muncă din evreimea europeană, dar se exprima totodată convingerea că:

„în momentul de faţă nu mai importă dacă cei în cauză vor observa după câteva săptămâni sau luni că sunt castraţi. Dacă dumneavoastră, domnule Reichsführer, veţi hotărî — în interesul obţinerii de mână de lucru — să alegeţi această cale, Reichsleiter-ul Bouhler este gata de a vă pune la dispoziţie medicii şi restul personalului necesar pentru executarea acestei operaţiuni.”

Dar, pe baza experienţelor făcute la Auschwitz şi Ravensbrück, Dr. Schumann susţinea că o castrare a bărbaţilor pe această cale probabil că nu este posibilă şi, de altfel, ar fi şi prea costisitoare; castrarea pe cale operatorie ar fi şi mai ieftină şi n-ar dura nici ea decât şase-şapte minute. In felul acesta însă ar fi imposibil să răpeşti unor mari mase de oameni „rapid şi în mod discret” capacitatea lor de procreaţie. Himmler, „comisarul pentru

puritatea naţiei germane”, era însă interesat tocmai de acest aspect, deci de o sterilizare în masă !

În 1942, SS Brigadeführer prof. Dr. Clauberg din Königshütte, Silezia superioară, îi propusese lui Himmler o a treia modalitate: sterilizarea prin injectarea în uterul femeilor a unor substanţe chimice iritante. La 7 iulie 1942 a avut loc, în prezenţa lui Himmler, o discuţie între prof. Gebhardt, SS Obersgruppenführer Glücks, locţiitorul lui Pohl în Oficiul central economico-administratâv al SS-ului, şi domnul Clauberg. Acestuia „i s-a pus la dispoziţie lagărul de concentrare Auschwitz” pentru experimetele sale pe oameni şi animale (textual !). S-a discutat şi perspectiva de a-l coopta şi pe specialistul radiolog, prof. Dr. Hohlfelder, şeful aşa-numitului SS Röntgen-Sturmbann, pentru a nu limita cercetările numai la femei. După numai trei zile, lui Clauberg i s-a comunicat „dorinţa lui Himmler” de a pleca la Ravensbrück pentru a efectua acolo, pe evreice, sterilizarea după procedeul său:
„Înainte de a vă începe activitatea, Reichsführer-ul SS ar dori să afle cât timp ar necesita sterilizarea a 1.000 de evreice. Ele însă nu trebuie să ştie nimic. După opinia Reichsführer-ului SS, aţi putea să administraţi injecţia respectivă în cadrul unui examen general. Ar trebui de asemenea, ca după aceea să se facă cercetari amănunţite asupra evoluţiei sterilizării efectuate, în sensul ca, după o anumită perioadă de timp pe care ar urma sa o fixaţi dumneavoastră, să se stabilească, eventual prin clişee radiografâce, ce modificări au survenit, în câte un caz s-ar putea face însă şi o testare practică: un evreu şi o evreică să fie închişi împreună un timp oarecare, apoi s-ar constata rezultatul”.

Clauberg s-a pus pe treabă. La 7 iunie 1943 el a raportat că metoda sa este „ca şi pusă la punct: o singură injecţie în colul uterin” ar fi suficientă şi ea ar putea fi „efectuată de orice medic, la un examen ginecologic de rutină”. La întrebarea anterioară trebuie dat urmatorul răspuns:
„de către un medic experimentat, într-un cabinet dotat corespunzător şi cu un personal auxiliar de vreo 10 oameni (numărul cadrelor auxiliare necesare accelerării dorite a operaţiunii), s-ar putea face cu maximă probabilitate mai multe sute – dacă nu chiar 1.000 de sterilizări pe zi.”
Pentru ultimele „retuşuri ale metodei”, el a mai adus încă 300 de femei de la Ravensbrück, pe care a făcut experimente la Auschwitz până ce le-a lichidat sau pe care, atunci când şi-a încheiat cercetările, le-a trimis în camerele de gazare. Radiografii făcute în lagărul de concentrare Ravensbrück în cadrul experimentelor sale preliminare au arătat că injecţiile lui Clauberg „pătrunseseră până la capătul trompei ovariene şi în mai multe cazuri până în cavitatea abdominală”.

În 1944, o dată cu începutul declinului naţional-socialist, întregul program SS de sterilizare a fost sistat, cu eşecuri neconsemnate, dar cu perspective scontate în continuare pe hârtie. „Rezultatul practic”: multe sute de morţi, multe sute de mutilaţi.

6. Alte experienţe în diferite lagăre de concentrare.

Consider că este suficientă doar o enumerare a celorlalte „experienţe ştiinţifice” ale SS-ului pe oameni şi deţinuţi lipsiţi de apărare.

În lagărele de concentrare Buchenwald şi Neuengamme, prin Secţia experimentală V, experienţe vizând înlăturarea homosexualităţii prin implant de glande şi hormoni sintetici. Aceste cercetări au fost iniţiate şi efectuate de către SS Sturmbannführer-ul danez Dr. Vaernet, care îşi avea sediul de activitate la Praga. Rapoartele erau înaintate SS Oberführer-ului Poppendieck. La Buchenwald au fost trataţi în total 15 deţinuţi, din care doi au murit. Vaernet a făcut experimente şi pe castraţi. Medicii SS făceau mare haz de asta, iar deţinuţii vorbeau de o „cremene" menită să-i readucă la normal pe cei cărora li se făcuseră implanturile. Nu s-a obţinut nici un rezultat pozitiv.

În lagărul de concentrare Buchenwald — experienţe cu privire la frigurile galbene (rezultatele fiind comunicate firmei Behringwerke Marburg/Lahn şi Inspecţiei sanitare a armatei, Berlin), variolă, tifos, paratifos A şi B, difterie, substanţe toxice de luptă, alte toxice şi cu privire la conţinutul bombelor incendiare cu cauciuc fosforizat. De asemeni, a fost testată toleranţa unor flacoane vechi de sânge conservat ale Academiei de medicină militară din Berlin şi s-a preparat din sângele pacienţilor din blocul 46 un ser pentru convalescenţii SS-ului, care fuseseră bolnavi de tifos exantematic. De asemeni, s-au efectuat cercetări experimentale de „fiziologie a alimentaţiei" (SS Sturmbannführer Dr. H. D. Ellenbeck) şi recoltări de sânge conservat pentru spitalul SS din Berlin; la interval de trei-patru săptămâni veneau două cadre sanitare auxiliare SS pentru a lua sânge de la sute de deţinuţi din baraca invalizilor. Pentru 200 cm^3 de sânge se oferea o bucată de pâine şi una de cârnat; dar, în realitate, se extrăgeau şi până la 400 cm^3 de sânge.

În lagărul de concentrare Natzweiler — experienţe privind febra tifoidă şi frigurile galbene, efectuate de către şeful Catedrei de Igienă a Universităţii Reich-ului de la Strassburg, prof. Dr. Eugen Haagen. Legătura cu «Institutul de cercetări ştiinţifice ale armatei SS» i-a făcut-o anatomistul prof. Hirt din Strassburg, căruia Haagen i s-a plâns ulterior, că din 100 de deţinuţi trimişi la Natzweiler pentru experimentări, 18 muriseră încă în timpul transportului şi că numai 12 prezentaseră o stare fizică de natură să permită efectuarea unor experienţe.

Prof. Hirt i-a sugerat lui Himmler încă de la sfârşitul anului 1942 realizarea unei colecţii de cranii şi schelete ale unor „comisari iudeo-bolşevici". Oficiul central economico-administrativ al SS-ului a ordonat imediat ca Auschwitz-ul să pună la dispoziţie în acest scop deţinuţi. Au fost alese 115 persoane: 79 bărbaţi evrei, 30 femei evreice, doi polonezi, doi asiatici. Aceştia au fost trimişi lagărului de concentrare Natzweiler, gazaţi acolo cu săruri cianhidrice (pe care prof. Hirt le-a predat în acest scop comandantului lagărului). Câtorva dintre bărbaţi le-a fost amputat testiculul stâng (probabil pentru o temă particulară a lagărului Natzweilor), apoi cadavrele au fost transportate profesorului Hirt la Institutul de anatomie al Universităţii Reich-ului, unde au fost scufundate în recipiente cu soluţie alcoolică cu o concentraţie de 55 procente. Acolo au rămas timp de un an, până când, la apropierea frontului Aliaţilor, Hirt a ordonat tranşarea şi arderea lor.

În lagărul de concentrare Sachsenhausen — începând din anul 1944, prepararea cu regularitate de sânge conservat pentru spitalul SS din Berlin (SS Sturmbannführer Dr. H. D. Ellenbeck). Între 1943-1945 experimente cu tot felul de substanţe toxice de luptă; în acest scop, prizonieri de război ruşi au fost împuşcaţi cu gloanţe otrăvite, de către colonel-igienist SS, Dr. Doc. Mrugowsky, care se afla în lagăr însoţit de alţi ofiţeri SS. De asemeni, din 1939 s-a experimentat un gaz de luptă lichefiat (Lost sau Gelb-kreuz); li se ungea deţinuţilor pe piele, se urmărea procesul de otrăvire până la deces. Rezultatele îi erau raportate lui Himmler care a dispus să se facă aceleaşi experimente sau unele similare pe loturi mai mari de subiecţi — de până la 150 de deţinuţi — în lagărul de concentrare Natzweiler, de către profesorii Hirt şi Bickenbach (internist în clinica universitară Strassburg). Victimele au orbit în parte, murind apoi în chinuri îngrozitoare.

În lagărul de concentrare Dachau — în 1942 şi 1943. Producerea artificială de flegmoane pentru testarea unor medicamente alopatice şi biochimice. Ca subiecţi au fost aleşi cu precădere preoţi catolici din clerul laic şi ordinele călugăreşti, mai ales polonezi. Erau selectaţi de medicul-şef SS Dr. Wolter, iar infectarea o provoca medicul-SS Dr. Laue. Cota deceselor a fost ridicată, nu s-au înregistrat vindecări; dintr-un lot de subiecţi constituit din 50 de preoţi, raportul medicului-SS Dr. Grawitz adresat, la 29 august 1942, lui Himmler, consemnează:

„Un caz pozitiv şi 4 cazuri prezumptiv pozitive, faţă de 35 de eşecuri, din care 10 s-au soldat cu moartea. Cercetările continuă la Dachau”.

Şi ulterior rezultatele au fost negative. Datorită unor supurări grave, în cele din urmă majoritatea preoţilor a murit de septicemie.

În lagărele de concentrare Ravensbrück şi Hohenlychen — cercetări privind regenerarea musculaturii şi iransplantclc osoase. Unor deţinute li se rezeca din când în când câte o bucată de muşchi din gambă, pentru a se stabili dacă şi cum se regenerează treptat ţesutul, sub bandaj gipsat. Altor femei le-a fost amputat un picior sănătos, sau un braţ, sau un omoplat; medicul SS le împacheta şi le ducea cu maşina la Hohenlychen profesorului Gebhardt, unde medicii Dr. Stumpfegger şi Dr. Schulze le grefau pe pacienţi din spital. Victimele respective din lagărul de concentrare erau lichidate prin injecţii.

7. Lagăre mici şi lagăre în corturi.

Pentru efectuarea unor acţiuni speciale sau pentru cazarea deţinuţilor supranumerari când lagărul era supraaglomerat, SS-ul organiza în majoritatea lagărelor de concentrare mai mari, fie temporar, fie definitiv, aşa-numitele „lagăre mici”: o anumită parte a lagărului mare ei a despărţită, înconjurată cu încă un rând de sârmă ghimpată şi dotată cu barăci improvizate, în acelaşi scop au apărut şi lagăre alcătuite din corturi. Un astfel de lagăr mic a existat, de exemplu, la Buchenwald — din octombrie 1939 până în primăvara anului 1940 — pe o parte din terenul afectat locului de adunare, între clădirea porţii şi primul şir de blocuri. Patru corturi şi o magazie din scânduri au fost împrejmuite cu un gard înalt, de sârma ghimpată. O parte a spaţiului liber a servit drept loc de adunare, iar pe un alt

petic de teren erau aruncaţi morţii, într-un colţ se găsea o cuşcă împrejmuită şi ea cu sârmă ghimpată, aşa-numita „grădină de trandafiri”, construită de fapt exclusiv din sârmă ghimpată împletită. Pe un ger de minus 30 de grade Celsius noaptea şi minus 15 grade ziua, victimele „speciale” erau vârâte acolo înăuntru, unde erau lăsate să moară de foame, în văzul camarazilor lor, care nu ştiau când anume le vine şi lor rândul. În apropierea cuştii era latrina. În lagărul mic, de atunci, nu existau nici sobe, nici saltele de paie, nici dulăpioare, nici pături. Cum le-a mers acolo deţinuţilor va reieşi din relatarea privind soarta polonezilor din lagărul Buchenwald.

În iulie 1943 au sosit la Buchenwald de la Compiegne 2.000 de deţinuţi francezi. Deoarece toate blocurile şi barăcile erau deja supraaglomerate, aceşti nou-sosiţi au fost aşezaţi lângă grădini, pe un teren viran împrejmuit cu sârmă ghimpată, mai jos de ultimul şir de blocuri. După două zile, SS-ul a pus la dispoziţie cinci corturi cu o capacitate de câte 200 de oameni. Şi cu asta, administraţia a considerat problema rezolvată. Nu exista nici un pat, pătură, scaun, nici apă de băut sau de spălat, îmbrăcămintea strict necesară, veselă, linguri, rufărie, medicamente, canal de scurgere, latrine — pe scurt, nimic din ceea ce este necesar pentru satisfacerea unor condiţii primitive de viaţă. Încă din prima zi, stihia unei epidemii plutea deasupra lagărului de corturi şi, implicit, asupra întregului lagăr de concentrare. Conducerea internă a deţinuţilor lagărului a căutat deci cu înfrigurare să facă mai suportabile condiţiile din lagărul de corturi. Cu materiale sustrase din magaziile SS-ului s-au putut construi prin muncă clandestină o conductă de apă, un canal de scurgere, latrine şi o magazie pentru pâine; s-au adunat de peste tot pături, veselă şi linguri. Au început să lucreze ambulanţele, s-au săpat şanţuri de scurgere, locul de adunare al lagărului a fost pietruit (încât aveau loc două apeluri separate, cel din lagărul mic trebuind însă sincronizat cu cel din lagărul mare) şi pe întregul teren s-a împrăştiat clorură de var. La sfârşitul lunii august, cele cinci corturi au fost completate cu o baracă de scânduri adunate de peste tot, iar toamna cu încă trei barăci construite alături de corturi; treptat, corturile au fost demontate, ultimul dispărând la începutul lunii ianuarie 1945. SS-ul nu s-a preocupat defel de acest aspect al problemei.

Construcţia acestui nou „lagăr mic” începuse încă din 1942, când în lagărele de concentrare au venit primele transporturi masive de străini. Cu construcţiile amintite mai sus lagărul mic ajunsese să cuprindă 17 barăci, în cuşete suprapuse, la foarte mică distanţă, la dreapta şi la stânga unui culoar, sălăşluiau câte şase-zece bărbaţi, fără lumină şi fără aerisire suficientă, doar cu câte o pătură — dacă aveau norocul s-o aibă, cu latrinele afară — l.500 şi chiar 2.000 de oameni în câte o baracă, în loc de maximum 500. Aici s-au derulat inimaginabile tragedii, de proporţii cu atât mai mari cu cât se prelungea războiul. Situaţia cea mai îngrozitoare s-a instaurat însă în toamna anului 1944. Numărul zilnic de morţi din lagărul mic a crescut intens, ajungând uneori până la 150-200 de oameni. Uneori, cadavrele zăceau pe afară, pentru că erau pur şi simplu aruncate noaptea din barăci de către cei vii pentru a mai face ceva loc şi încă nu avuseseră timp să le ia de acolo.

Forţele de ordine dinăuntrul întregului lagăr erau neputincioase în faţa acestor decese în masă. Deţinuţii-şefi de bloc care trebuiau să ia măsuri aveau o sarcină aproape imposibil de îndeplinit, deoarece din cauza foametei şi mizeriei deţinuţii aproape că se animalizaseră. Se întâmplau lucruri de neînchipuit: oamenii îşi făceau nevoile peste cadavre despuiate; un tânăr evreu ungur l-a rugat pe deţinutul-şef de bloc să-l lase să spargă dinţii de aur ai tatălui său muribund, deoarece altminteri vor fi furaţi de alţii; pentru picul de mâncare zilnică se încingeau bătăi sălbatice, soldate uneori cu omoruri, cărora şefii de cameră nu le mal puteau face faţă; oameni înnebuniţi de foame, trecuţi prin chinurile unui transport îngrozitor, rupeau firele electrice de îndată ce apăreau găleţile cu mâncare, pentru a se năpusti pe întuneric asupra lor, astfel cu unii, puţini la număr, se alegeau cu mai multă mâncare, în timp ce altora, celor mai mulţi, nu le mai rămânea nimic, în loc de a se duce la latrine, întrebuinţau propriile castroane pentru mâncare, fie din slăbiciune, când nu mai puteau părăsi baraca, fie de teama vremii aspre de afară sau a unui furt în lipsa lor, fie pentru că pur şi simplu nu se mai puteau strecura afară din cuşetele lor supraaglomerate. Cei de pe ultimul rând de sus smulgeau adesea scândurile sau bucăţile de carton din acoperiş, pe care se căţărau noaptea, umplând totul cu murdărie. Este o realitate pe care fantezia umană cu greu şi-o poate reprezenta.

8. Barăcile destinate persoanelor de vază.

Nu toţi deţinuţii SS-ului erau cazaţi în perimetrul împrejmuit cu sârmă ghimpată. Anumite personalităţi erau internate la periferia lagărelor de concentrare, în barăci sau căsuţe de tip vilă, chiar dacă nepretenţioase, ceea ce era cazul mai ales la Sachsenhausen şi Buchenwald. Aceşti deţinuţi nu trebuiau să vină în contact cu ceilalţi deţinuţi ai lagărului şi, în plus, se pare că SS-ul ţinea să preîntâmpine zvonurile că acele persoane extrem de cunoscute în viaţa publică s-ar afla internate în lagăre de concentrare. În acest fel şi-au petrecut mai mulţi ani la Sachsenhausen fostul cancelar austriac Dr. Kurt von Schuschnigg, cu cea de-a doua soţie a sa, care i s-a alăturat voluntar în detenţie, şi diverşi membri ai generalităţii germane, din momentul în care ajungeau în dizgraţia lui Hitler. La Buchenwald, baraca persoanelor de vază era ascunsă adânc în pădure, peste drum de locuinţele conducătorilor SS. Era împrejmuită de palisade, înalte de trei metri, peste care nu se putea trece şi prin care nu se putea privi şi era păzită de doisprezece SS-işti. În ultima fază, adică atunci când din ordinul lui Himmler deţinuţii acestei barăci au fost evacuaţi în Bavaria, ea era ocupată de 54 de persoane. Printre deţinuţi se aflau fostul şef al partidului social-democrat german, Rudolf Breitscheid cu soţia; prinţesa italiană Mafalda von Hessen cu servitoarea ei; cercetătoarea în Biblie Maria Ruhnau; marele industriaş german Fritz Thyssen; unul din principalii finanţatori ai Partidului muncitoresc naţional-socialist german la începuturile lui, aflat, potrivit declaraţiilor sale, deja de patru ani şi jumătate în detenţie — mai întâi într-un ospiciu, apoi la Sachsenhausen — marele industriaş Röchling; şase persoane din familia conţilor von Stauffenberg; generalul von Falkenhausen; cinci miniştri ai unui

guvern maghiar de interimat; rude ale ambasadorului german von Hassel; doamna Goerdeler cu copiii ei; soţia generalului Lindemann — executat după 20 iulie 1944; fostul prim-ministru francez Leon Blum; soţiile unor foşti conducători sindicali germani cu copiii lor.

La sfârşitul anului 1944 a făcut mare vâlvă următoarea întâmplare: un avion Fieseler-Storch s-a rotit de mai multe ori deasupra barăcii izolate, în timp ce pilotul – o femeie, ce putea fi văzută foarte bine – făcea semne de salut cu mâna. Deoarece în lagăr circula zvonul că şeful aviaţiei de vânătoare din înaltul comandament al aviaţiei, generalul Galland, s-ar afla în lagăr, electricianul-deţinut Armin Walter, un social-democrat plin de umor şi foarte iubit în lagăr, care se ducea uneori singur la baraca izolată a prominenţilor, l-a întrebat pe Thyssen dacă aviatoarea aduce cumva salutări pentru Galland. Thyssen a declarat că aviatoarea se numeşte Millert, e originară din Viena şi prietena unuia din conţii deţinuţi Stauffenberg. Ea a venit trei zile în şir, s-a rotit deasupra pădurii şi şi-a continuat apoi zborul, îndepărtându-se.

9. Bordelurile în lagărele de concentrare.

În vara anului 1943, Himmler a ordonat înfiinţarea de bordeluri în lagărele de concentrare. Până în momentul de faţă nu ştiu în câte lagăre au fost realmente înfiinţate, în orice caz, la Buchenwald a fost instalat primul, urmând apoi Sachsenhausen, Dachau şi Mauthausen.

Bordelul lagărului a primit denumirea pudică «Clădirea speciala» şi a fost aşezat în chip semnificativ între blocul experimental 46 şi blocul sanitar al deţinuţilor, Construirea clădirii speciale a fost atât de mult grăbită, încât planul mult mai urgent al extinderii blocului sanitar a fost amânat. Sub conducerea a câte două SS-iste «Scharführerinnen», care se purtau ca nişte soldăţoi, au fost aduse din lagărul de concentrare Ravensbrück de fiecare dată 18-24 fete în lagărul în care se deschidea un bordel. La promisiunea că vor fi eliberate după şase luni, femeile se prezentau voluntar. Fişele de sănătate aduse indicaiu însă în antecedente nişte maladii, care grăiau despre un mod de viaţă nu prea serios înaintea internării femeilor în lagărul de concentrare. Cu doar câteva excepţii, ele s-au supus soartei lor fără multe reticenţe.

Pentru bărbaţii care n-aveau vreo legătură, timpul de vizită reprezenta douăzeci de minute, după o prealabilă examinare în blocul sanitar al deţinuţilor şi o dezinfecţie ulterioară. Scopul urmărit de SS prin aceste practici era ca deţinuţii politici, cărora li s-a dat prioritate, să poată fi corupţi, spionaţi şi abătuţi de la preocupările lor politice. În lagărul Buchenwald s-a dat însă indicaţia conducerii interne a deţinuţilor, ca stabilimentul să nu fie folosit, nu numai din motivele arătate mai sus, dar şi pe considerente sociale: trebuia privit ca o ruşine ca din banii deseori cu greu adunaţi şi trimişi de soţiile şi mamele deţinuţilor, aceştia să cheltuiască câte două mărci ca taxă de intrare în bordel. Numai că, imediat după deschidere, conducerea SS a lagărului îl forţase pe deţinutul-şef de lagăr să folosească clădirea specială. Dacă ar fi refuzat, el ar fi fost în cel mai bun caz înlăturat din funcţie, ceea ce ar fi avut urmări serioase pentru întregul lagăr. Şi astfel, după două zile de

refuz, el s-a supus, dar nu s-a mai dus apoi niciodată acolo. În general, deţinuţii politici au respectat linia indicată, astfel că intenţiile SS-ului au fost zădărnicite. Dar, clădirea specială a creat în lagăr destule neajunsuri, de la corupţia de toate felurile şi până la furtul de pachete. Căci, nu numai „dragostea” năştea dorinţa de a le face femeilor din bordel cadouri, ci şi posibilitatea de a-ţi aranja pe această cale accesul la bordel în afara programului stabilit şi de a prelungi durata vizitei peste cele 20 de minute fixate. Şi astfel, oamenii cu posibilităţi de achiziţionare, deţinuţi-Kapo şi şefi de echipă în putere, înarmaţi cu cămăşuţe de dantelă, sutiene, pantofi şi alte asemenea cadouri, aveau la dispoziţie – dacă doreau – chiar şi ore întregi pentru acest fel de „petrecere a timpului liber”. Aşa se face că, pe lângă miile de figuri jalnice care abia se târau între viaţă şi moarte, mai existau destule persoane pline de vigoare, care pe lângă excesele lor enervante se mai şi grozăveau cu succesele lor sexuale, povestind cu detalii peste zi în comandoul lor privilegiat ce făcuseră realmente sau ce pretindeau a fi făcut în seara precedentă. Fireşte că mai erau şi unii care puneau în joc şi ultimele lor resurse fizice, pentru a traduce în fapt zicala „bunului Augustin” din vremea ciumei:
„Tot omul trebuie să aibă o plăcere, şi dacă n-are o plăcere, măcar să aibă parte de un om !”

Se mai şi întâmpla, ca în jurul bordelului să se încingă bătăi sălbatice: într-o noapte, deţinuţi-criminali se furişaseră în clădirea specială şi, beţi fiind, se năpustiseră asupra femeilor; alarmată, paza lagărului înconjurase bordelul şi, după o bătălie turbată, făcuse, măcar pe dinafară, curăţenie.

Cele două supraveghetoare SS se purtau mai rău ca nişte prostituate. N-aveau relaţiile lor stabile numai cu SS-işti. Dacă venea un deţinut cu un sfert de kilogram de unt sau altceva de mâncare, destul de picant, se culcau entuziasmate şi cu acesta. Ba mai cuplau şi femeile bordelului, făcând propagandă în rândurile SS-ului pentru clădirea specială, deşi frecventarea acestuia de către SS-işti era strict interzisă. Cu timpul, au devenit atât de corupte, încât nu mai aveau nici un ascendent asupra deţinuţilor. De aceea, conducerea lagărului le-a înlăturat, înlocuindu-le cu SS-işti bărbaţi, care însă, în scurtă vreme, s-au dovedit a nu fi mai buni. Ei abuzau de femeile bordelului în fel şi chip, pierzând fireşte foarte repede orice autoritate. Pentru menţinerea cât de cât a ordinei, a trebuit să fie mobilizată paza lagărului constituită din deţinuţi, care vegheau ca SS-iştii să nu intre în contact cu femeile.

În acest mediu a fost adusă prinţesa Mafalda, fiica perechii regale italiene, când, la 24 august 1944, baraca persoanelor de vază a ars până în temelii, iar prinţesa, victimă a atacului aerian, fusese salvată alegându-se totuşi cu o rană gravă la braţ. Medicul lagărului, Dr. Schiedlausky, şi-a asumat amputarea braţului, dar prinţesa a decedat în urma unei hemoragii puternice. Cadavrul despuiat al prinţesei a sosit, laolaltă cu cadavrele bărbaţilor din ziua respectivă, la crematoriu, unde şeful prosecturii, părintele Joseph Thyl, a scos-o din grămadă, a acoperit-o şi s-a îngrijit de incinerarea ci grabnică. Din părul ei tăiase o buclă care, scoasă clandestin din lagăr, a fost

păstrată la Jena, spre a fi încredinţată mai târziu rudelor din Hessa ale prinţesei.

10. Cinematograful ca loc de pedeapsă.

Desigur că am greşi dacă am considera orice floare amăgitoare din mlaştinile lagărelor de concentrare ca un produs al intenţiilor SS-ului. Din mlaştină au răsărit absolut spontan, potrivit naturii răului, cele mai bizare produse. Faptul că SS-iştii foloseau cinematograful din Buchenwald concomitent şi ca loc de administrare a unor pedepse nici măcar nu izvora dintr-o răutate sadică deosebită. Sala de cinematograf li s-a părut pur şi simplu indicată, practică, comodă. Era mare, încăpătoare şi semi-întunecată, deci un loc excelent pentru pedeapsă cu bătaia pe capră, care era dusă şi montată pe locul de adunare numai cu prilejul unor ciomăgiri publice, demonstrative, în cinematograf zăcea şi o spânzurătoare şi de asemeni nişte pari, care se fixau în orificii anume pregătite şi de care SS-iştii atârnau deţinuţii. Era îngrozitor să stai seara dinaintea ecranului luminos şi să ştii că în acel loc, doar cu câteva ore în urmă, nişte camarazi fuseseră crunt bătuţi sau torturaţi. Aceste efecte contradictorii au fost cu siguranţă simţite şi de SS-işti, chiar dacă ele nu fuseseră din capul locului astfel proiectate.

11. Companii disciplinare şi secţii speciale.

Fără nici o excepţie, fiecare lagăr de concentrare avea o companie disciplinară sau o secţie specială. Efectivul acestor comandouri de muncă era supus unor măsuri disciplinare înăsprite. Deţinuţii erau izolaţi într-o baracă proprie, astfel că nici măcar în puţinul lor timp liber nu o puteau părăsi. Companiile disciplinare lucrau cu precădere în cariere de piatră, de cele mai multe ori având un program de lucru mult mai lung decât celelalte comandouri de muncă, lucrau cu regularitate şi duminica, aveau o pauză de masă mai redusă, astfel că abia apucau să mănânce, deseori li se suprimau raţiile — la început întotdeauna duminica — erau folosiţi suplimentar la toate muncile neplăcute şi grele, nu aveau voie să primească bani şi puteau scrie doar o dată la trei luni sau nici atât, erau frecvent puşi să facă exerciţii de pedeapsă. Viaţa în aceste comandouri era literalmente un iad. Mulţi camarazi i-au ajutat pe cât le-a fost posibil pe deţinuţii din compania disciplinară, căci altminteri niciunul n-ar fi supravieţuit tratamentului aplicat. În companiile disciplinare viaţa era absolut insuportabilă şi din cauza componenţei lor. Contingente din toate categoriile de deţinuţi, cercetători în Biblie, homosexuali şi deţinuţi cu pedepse speciale, apoi timp de şase până la douăsprezece săptămâni toţi nou-sosiţii, iată din ce se compunea efectivul lor. Unii deţinuţi erau repartizaţi în acestea pe baza unor menţiuni speciale din dosarul lor, făcute fie de Gestapo, fie de conducerea lagărului, unii definitiv, alţii doar temporar; dar şi asta era de regulă o chestiune arbitrară, în aceste companii deţinuţii politici nu jucau rolul principal, ceea ce făcea ca lipsa de omogenitate să iasă şi mai mult în evidenţă.

În baza unui ordin venit de la Berlin, la începutul anului 1944 companiile disciplinare au fost dizolvate oficial. Dacă acest ordin a fost într-

adevăr executat în toate lagărele de concentrare, rămâne o problemă deschisă.

Dacă SS-iştilor li se părea necesar, mai ataşau comandourilor disciplinare nişte secţii speciale proprii, pe care le ţineau permanent sub supraveghere. Secţia specială din Buchenwald a fost înfiinţată în 1942, în toiul luptei acerbe declanşate de „verzi”' şi de „roşii” împotriva deţinuţilor politici conducători. Secţia a funcţionat vreo trei luni, din martie până în mai, şi a cuprins fix 100 de persoane ale stângii germane, în primul rând comunişti. Pe atunci, criminalii de profesie porniseră o amplă acţiune denunţătoare împotriva „politicilor”, camuflându-se în spatele temutului şef secund al lagărului, Plaul. Nu încape nici o îndoială că se intenţiona ca la prima ocazie favorabilă aceste forţe politice conducătoare din lagăr să fie lichidate. Între timp însă, criminalii de profesie s-au dedat la repetate excese. Anumiţi Führeri SS simpatizau mai mult cu politicii, ca de pildă medicul lagărului, Dr. Hoven, care avea o influenţă considerabilă în lagăr, astfel că din protipendada „verde”, unul după altul a luat drumul spre compania disciplinară — unde au fost ajutaţi să dispară repede. O dată cu consolidarea şi în cele din urmă cu victoria influenţei „roşilor”, această secţie specială a fost desfiinţată.

12. Buncărul negru de la Buchenwald.

Nu SS-ul, ci deţinutul-şef de lagăr, Richter, de care am mai amintit, a inventat aşa-numitul buncăr negru. Mai târziu, Richter însuşi a avut prilejul să-l simtă pe propria sa piele. Buncărul a existat de la începutul anului 1939 până la 20 aprilie 1939. O aripă a blocului numărul 3, care se învecina cu locul de adunare, a fost complet camufiată şi închisă; nu era niciodată încălzită şi se distingea prin frecvente vizite ale supraveghetorului buncărului, Sommer. Pedeapsa cu bătaia, la ordinea zilei, era cu atât mai gravă, cu cât pentru cea mai mică acuzaţie era aplicată întotdeauna întregului efectiv. Raţiile de hrană erau reduse la minimum. Ultimii supravieţuitori au ieşit din buncărul negru ca nişte schelete de culoare cadaverică. Unul dintre aceştia a fost cercetătorul în Biblie, Otto Leischnigg, de la care provine următoarea relatare:

„Lucram în croitoria SS-ului. Meşterul, un angajat civil, m-a întrebat într-o zi dacă nu avusesem acasă, pe când eram în libertate, un manual de croitorie. Întrucât îl aveam, am aranjat ca să i se trimită de la mine de acasă. În cursul unor divergenţe avute de el cu nişte SS-işti, s-a aflat şi modul în care îşi procurase cartea. În seara de 23 februarie, pentru acest „delict”, întregul comandou de deţinuţi — 34 de oameni — a fost culcat pe „capră”. Am căpătat fiecare între 10 şi 25 de lovituri de ciomag. La apelul de seară din 24 februarie, deţinutul-şef de bloc mi-a înmânat un bilet: „Prezentarea dinaintea panoului numărul 2”. Din nou fusese pregătită „capra”. Ni s-au administrat iar câte 25 de ciomege, în continuare am fost duşi în buncărul negru. Fiecare crăpătură sau fisură era lipită cu hârtie. Întrucât buncărul închis ermetic nu era deloc încălzit, pereţii erau umezi. Pe jos se formaseră băltoace. Spre aceste locuri m-am târât bâjbâind în întuneric, ca să mă aşez în ele şi să mai

astâmpăr puţin jarul şezutului care parcă frigea şi al pielei întinse dureros, într-o noapte, trei camarazi au şters-o ca să procure ceva de mâncare, pentru că eram tot timpul flămânzi. Au fost prinşi şi aduşi înapoi. Din nou, întregul efectiv a fost culcat pe „capră". Nu ne puteam spăla decât o dată la două-trei zile, ne bărbieream doar la 14 zile şi, bineînţeles, în mare grabă, încăperea era complet goală, având doar într-un colţ două hârdaie pentru nevoi. Până la ele trebuia să bâjbâim în întuneric. Fecalele făceau aerul sufocant, irespirabil. Dormeam lipiţi unul de altul, direct pe podeaua tare. Ghetele, acoperite cu tichia de deţinut, serveau drept pernă, jacheta înlocuia pătura, în lungi şiruri zăceam strânşi unul într-altul, ca să nu îngheţăm. Nimeni nu putea să-şi schimbe poziţia, totul se făcea la comandă. Rezistam aşa două-trei ore, după care eram complet îngheţaţi. Atunci mărşăluiam în cerc, până ce ne mai încălzeam cât de cât. Dacă vreunul leşina, era culcat într-un colţ. Dacă zăcea acolo două zile, era scos; majoritatea s-au prăpădit. Aşa s-au scurs zile şi săptămâni. Morţii şi muribunzii erau azvârliţi afară. Durata pedepsei nu era fixată. Am rezistat 50 de zile şi nopţi în buncărul negru, dar eram şi la capătul puterilor. Când am ieşit de acolo, lagărul de concentrare mi s-a părut a fi însăşi libertatea poleită cu aur."

Cu prilejul zilei de naştere a lui Hitler, la 20 aprilie, SS-iştii au desfiinţat buncărul negru.

13. Arestul lagărelor de concentrare.

Nu exagerez când spun că despre aresturile lagărelor de concentrare, numite buncăre, s-ar putea scrie o carte în sine — o colecţie cutremurătoare de material documentar. Fiecare buncăr din fiecare lagăr de concentrare în parte avea caracteristicile sale, pe care e imposibil să le înfăţişez aici, chiar dacă aş cunoaşte toate detaliile. Gama buncărelor mergea de la „cuşca câinelui" de la Dachau, în „care deţinutul nu putea sta decât culcat ghemuit pe o parte — mâncarea i se azvârlea ca unui câine şi ca să o capete trebuia în prealabil să o ceară lătrând. Apoi celulele complet întunecate în care — pentru dezbaterea unor contradicţii ştiinţifice dintre ei şi „eroi ai spiritului" naţional-socialist — intelectuali germani erau ţinuţi închişi până ce aproape că orbeau. Apoi celulele de la Sachsenhausen, care aveau exact atâta spaţiu cât să încapă un singur om stând numai în picioare şi putând fi împroşcat cu scuipat printr-un grilaj la nivelul feţii, fără a avea posibilitatea să şteargă sputa şi flegma de pe obraz şi mergând până la tot felul de alte monstruozităţi. Se mai întâmpla însă, e drept extrem de rar, ca cineva să fie deţinut permanent în buncăr, fără a fi maltratat; o astfel de excepţie a constituit-o de exemplu pastorul Niemöller la Sachsenhausen. El şi-a petrecut întreaga perioadă de detenţie — de peste şapte ani — în acest lagăr de concentrare, izolat într-o celulă individuală din buncăr şi n-a apucat să vadă mai nimic din restul lagărului. Când trebuia dus la cabinetul dentar se aducea un cărucior, pe care era suit, acoperit cu o prelată, apoi trebuia să se dea jos în faţa cabinetului — între timp evacuat de pacienţi — şi să intre într-o încăpere goală. După tratament era dus înapoi în acelaşi fel. E drept că lui

Niemöller i s-a permis să fie vizitat de soţia sa. Dar faptul că a stat ani de-a rândul într-o izolare totală în buncăr este în sine îndeajuns de semnificativ.

Buncărul era denumit oficial «Casa celulelor». De obicei era situat într-o aripă a clădirii de la poartă şi se compunea dintr-un şir de celule mici din beton, cu priciuri de lemn drept paturi şi nişte lucarne aşezate foarte sus. Încălzirea centrală era fie excesivă, fie lipsea cu desăvârşire. Condiţiile de viaţă în sine foarte dure căpătau — din cauza turbatului SS Hauptscharführer Sommer, iar în primii ani din cauza îngrijitorului Fischermann (un fost SA-ist, scos apoi din lagăr de SS-işti) – un caracter înfiorător, aproape de nesuportat. Dacă cineva era dus în buncăr, era imediat scos din evidenţă de către camarazii din lagăr. Mulţi deţinuţi n-au rezistat torturilor şi, în cele din urmă, au folosit frânghia pe care Sommer o aducea după un timp cu predilecţie în celulă.

Un camarad care a fost internat în duminica Paştelui din anul 1945, deci cu zece zile înaintea eliberării lagărului, descrie astfel cele trăite în buncăr:

„În celula 2 se aflau deja un polonez şi doi letoni, celula având lăţimea de l metru şi lungimea de 2 metri. Doi dintre noi dormeam pe un prici de lemn, ceilalţi doi pe podeaua din beton. Un ambalaj de marmeladă din tablă ruginită servea drept vas pentru nevoile noastre. Mai aveam şi două pături complet zdrenţuite şi pline de păduchi, ca şi o saltea de paie, dar fără paie. La ora 5 eram treziţi. Spălatul, golirea „vasului de noapte” şi maturatul nu trebuiau să depăşească două-trei minute, altminteri eram bătuţi. Supa o primeam la ora 17, în continuare pâinea, uneori marmeladă, foarte rar margarina. Adeseori paznicii-SS ne mâncau marmelada, iar cu margarina noastră îşi făceau cartofi prăjiţi. După şase zile am fost mutat în celula 3 şi forţat să fac treabă de îngrijitor. Cu această ocazie am putut vedea cine zăcea în diferitele celule. În celula l era o rusoaică; într-una din ultimele zile ale lagărului a fost sugrumată de Oberscharführer-ul buncărului, i-am auzit limpede ţipetele şi la urmă horcăitul. În celula 4 zăceau patru camarazi olandezi. În celula 5 erau patru ruşi; în celula următoare de asemeni cinci camarazi ruşi, slabi ca nişte schelete. În celula 7 se aflau cinci deţinuţi de diferite naţionalităţi. O celulă în care se aflau doi camarazi n-a fost deschisă niciodată. Aceasta era situaţia de o parte a coridorului. Celulele de pe partea cealaltă erau ocupate parţial de SS-işti. Astfel, în prima celulă se aflau doi SS-işti ucraineni, în cea de-a doua trei SS-işti italieni. Alături se găsea un deţinut în izolare severă, pe care nu l-am văzut decât o singură dată, prin vizeta uşii. În noaptea de 9 spre 10 aprilie 1945, toţi deţinuţii de pe această parte, ca şi camarazii din celulele 5-8 au fost ucişi de paznicii buncărului. Deşi n-am văzut cu ochii mei aceste crime, există suficiente dovezi, încă în timpul nopţii am auzit limpede de pe coridor ţipete înăbuşite şi horcăieli. Dimineaţa, respectivele celule erau toate goale. Pe jos, lângă uşă şi pe pereţi erau pretutindeni pete de sânge proaspăt, pe care am fost pus să le spăl. Cătuşe pline de sânge, de care mai atârnau bucăţi de carne zdrenţuită zăceau în spălător, frânghii îmbibate cu sânge atârnau în magazia de scule. A trebuit apoi să spăl două uniforme SS îmbibate de sânge proaspăt şi să le atârn la

uscat în celulele 2 şi 3. Gulerele vestoanelor erau complet ferfeniţite. Şi rufăria de corp a ucigaşilor SS era plină de sânge şi mai zăcea în spălător şi în ziua eliberării noastre. A trebuit de asemeni să spăl patru perechi de şosete complet îmbibate cu sânge.

La 11 aprilie, ziua eliberării noastre, încă din zori toate instrumentele de tortură au fost împachetate într-un coş neacoperit şi duse de acolo. În cursul dimineţii a dispărut mai întâi Oberscharführerul de serviciu. Doi alţi SS-işti erau postaţi în faţa uşii şi aşteptau ordine. Când s-a auzit însă semnalul care anunţa apropierea tancurilor, au luat-o repede din loc. În timp ce se porniseră pe fugă a sunat telefonul, de vreo 20-25 de ori, dar ei nu l-am mai luat în seamă. Aşa se face că ultimul ordin de asasinat, ce trebuia piobabil întărit şi pe cale telefonică, n-a mai fost executat".

În aceste încăperi, supraveghetorii buncărului şi-au făcut ani în şir cumplita lor meserie. La Buchenwald era SS Hauptscharführer-ul Sommer. Nu poate fi numit altfel decât o bestie cu chip de om (dar aproape toate lagărele au avut asemenea exemplare). El tortura şi ucidea fie cu prilejul interogatoriilor, în parte de conivenţă cu Secţia politică, fie „ca pedeapsă", fie din pură plăcere personală. Se pare că au existat doar puţine metode pe care el să nu le fi folosit. SS-iştii se temeau de el cam tot atât cât deţinuţii, deoarece era capabil, „să facă de petrecanie" oricui îi cădea în gheare.

În buncăr, interogatoriile se petreceau în felul următor: deţinutul trebuia să se dezbrace la piele şi hainele îi erau examinate foarte amănunţit. Apoi era dus într-o celulă întunecoasă şi prins cu cătuşele de calorifer, în aşa fel încât să nu se poată mişca. Noaptea, îngrijitorul Fischermann îşi făcea rondul în papuci de pâslă. Dacă îl găsea pe deţinut dormind, îl lovea cu o măciucă de cauciuc. Dacă deţinutul ţipa de durere, venea Sommer cu o vână de bou şi lovea şi lovea până ce victima îşi pierdea cunoştinţa, în toiul nopţii sosea asistentul criminalist Leclaire din Secţia politică. Deţinutul era stropit cu apă rece până ce îşi revenea şi dus la interogatoriu. Pentru împrospătarea memoriei, Leclaire îi administra mai întâi câteva lovituri cu vână de bou peste cap:

„Că n-ai să mai ieşi niciodată viu de aci, asta cred că ţi-e clar, nu-i aşa? Şi, dacă minţi, încasezi la lovituri până te-apucă râsul !"

Dacă deţinutul nu mărturisea îndeajuns sau dacă tăcea, se lua de la comandantul Koch celebrul bileţel: „Interogare până la mărturisire". Pe baza acestui bilet, Sommer îl punea de pildă pe deţinutul gol să-şi introducă testiculele alternativ în apă rece şi clocotită, şi când pielea se jupuia fâşii-fâşii îl ungea cu tinctură de iod, ceea ce producea, fireşte, dureri înnebunitoare. Sau, venea cu o frânghie, îi lega deţinutului mâinile la spate, trăgea apoi frânghia prin inelele fixate de o uşă zăbrelită, astfel că deţinutul spânzura la 30-50 de centimetri deasupra solului; împreună cu Leclaire, Sommer îi mai trecea victimei o frânghie şi în jurul gâtului, de care trăgea apoi din când în când ca să o sufoce, apoi se agăţau şi ei de picioarele celui spânzurat. După cel mult douăzeci de minute, delicventul era leşinat. Jos cu el, şi dă-i cu apă rece ! Apoi reluau toată procedura ! În chinurile acestor torturi s-au stors uneori nişte mărturisiri pe care, în condiţii normale, omul respectiv nu le-ar fi

făcut niciodată. Totuşi, au fost deţinuţi care n-au scos nici un cuvânt. Dacă sistemul „atârnării” nu dădea nici un rezultat, se suprima mâncarea, apa de băut, şi deţinutul era „interogat” zilnic. Atârnarea se repeta până la trei ori, postul se prelungea până la zece zile. Dacă până într-a zecea zi un deţinut nu mărturisea nimic, urma ultima încercare: atârnarea cu capul în jos. Kurt Leeser, care a trecut prin toate aceste torturi, a rezistat şi la această probă circa 15 minute. Dacă toate aceste metode laolaltă nu dădeau rezultatele scontate, atunci Sommer fie că elibera (!) deţinutul, fie că — dacă Secţia politică aprecia că este „un caz dificil” — îi dădea seara o ceaşcă de ceai care îl adormea, după care Sommer îi făcea o injecţie mortală. A doua zi, dimineaţa, se auzea prin megafon: „Cioclii la poartă !” Medicul lagărului scria în certificat: „deces provocat de tulburări de circulaţie”. Dacă însă deţinutul nu se atingea de respectivul ceai, Sommer revenea la fiecare câteva minute la viziera celulei, ca să vadă dacă omul încă nu doarme. În dimineaţa următoare se aducea în celulă mâncare caldă, care era otrăvită. Dacă nici în acest mod nu izbutea, Sornmer reacţiona ciudat — dar numai dacă deţinutul nu acuzase pe nimeni: el cerea pentru acest deţinut al buncărului eliberarea, ceea ce se aproba aproape întotdeauna, adică în puţinele cazuri în care cineva **rezistase torturilor suferite**. La părăsirea buncărului, Sommer îi dădea deţinutului ţigări !

Fritz Männchen din Dresda, Kurt Leeser din Aachen, îngrijitorii buncărului Richard Gritz din Antonienhütte de lângă Katovice, Alfred Miller din Leonberg de lângă Stuttgart şi Roman Hädelmeyer din Viena care şi-au do-bândit o experienţă temeinică în materie de buncăr, au relatat de comun acord o mulţime de fapte.

Cea mai „simplă” metodă de ucidere, dintre cele alese de Sommer era de a-i pune victimei o frânghie în jurul gâtului, spânzurând-o apoi cu mâna lui de corpul de încălzit sau de cerceveaua ferestruicii. Dar mulţi deţinuţi au fost omorâţi de Sommer fiind loviţi pur şi simplu cu un fier de profil triunghiular. Se cunoaşte şi un caz în care el a fixat pe tâmplele victimei câte o clemă de fier, înşurubându-le apoi până ce ţeasta presată a fost zdrobită, Privitul pe fereastra celulei aducea după sine în mod cert moartea deţinutului. Dacă Sommer surprindea pe cineva uitându-se afară, ori îl lovea până îl omora, ori îl lichida cu o injecţie. Aceeaşi pedeapsă îl ameninţa pe cel pe care îl prindea citind dintr-o bucăţica de ziar ce fusese distribuită ca hârtie de toaletă. Aşa s-a întâmplat, de pildă, cu un deţinut pe nume Fischer, care citea dintr-un caiet vechi, găsit la closet. De asemeni, era interzis să umbli încoace şi încolo prin celulă; în poziţie de „drepţi” trebuia să priveşti spre uşă, de la ora cinci dimineaţa până la zece seara. Vizeta din uşă avea o lentilă măritoare, prin care se putea observa orice mişcare. Cine era prins, se alegea cu 25 de ciomege. Când se aducea mâncarea, aceasta era de regulă pe jumătate. Iarna se obişnuia să se toarne apă rece peste deţinut, îmbrăcămintea urma să se „usuce” pe corp, în timp ce deţinutul dormea pe cimentul gol. Într-o celulă zăceau şapte evrei, într-o bună zi, Sommer a apărut în celulă cu o cană de tinichea, a omorât cu ca doi deţinuţi, apoi a smuls o bucală de fier din

corpul de încălzit, cu care i-a omorât şi pe ceilalţi. Din cel puţin 100 de evrei aduşi în buncăr în 1940-1941, niciunul nu l-a părăsit viu.

Se mai obişnuia ca arestaţilor să li se pună purgative în mâncare, după care se îmbolnăveau de diaree hemoragică. Fireşte că nu existau constipante. În buncăr erau două closete, unul pentru deţinuţi, altul pentru SS-işti. După ce un deţinut încasa de la Sommer cele 25 de ciomege, trebuia să se aplece şi să-şi vâre capul în closetul plin de fecale al SS-iştilor. La terminarea procedurii, n-avea voie să-şi spele murdăria de pe faţă.

Odată, Sommer a atârnat în celulele lor şapte tineri deţinuţi polonezi, legându-i cu lanţuri de priciuri. Drept mâncare nu li s-au dat decât castraveţi în saramură, iar de băut apă sărată, până ce s-au prăpădit, cu toţii. Ţipetele şi, la urmă, gemetele lor l-au îngrozit pe îngrijitorul Gritz. Un comunist ceh, din celula 11, n-a primit timp de şapte zile nici un fel de hrană, în ziua a opta, Sommer a intrat în celulă şi i-a spus: „În trei zile te-ai curăţat !” Apoi, întrebându-l pe deţinut câţi copii are, şi aflând că sunt în număr de şapte, a zis: „Şi ăştia sunt tot nişte criminali ca tine !” După două zile, Sommer l-a omorât cu o injecţie. De fapt, însă, prefera pentru victimele sale moartea prin înfometare. Obişnuia să distribuie personal mâncarea, iar celor pe care îi alesese pentru acest fel de exterminare, le oprea integral sau parţial mâncarea, până când, încetul cu încetul, mureau de inaniţie.

Îngrijitorul Gritz mai relatează:

„Într-o dimineaţă, sub o chiuvetă din spălător se afla o ladă acoperită cu un cearceaf alb. Când l-am ridicat am văzut cadavrul unui bărbat, cu braţele şi picioarele tăiate de pe trunchi. Odată am fost pus să sortez în podul buncărului îmbrăcămintea celor ucişi. Erau piese de îmbrăcăminte de la mulţi deţinuţi”.

Anumite schingiuiri la care se deda Sommer nu erau altceva decât manifestări ale sadismului său. Se delecta sugrumând cu mâna sa deţinuţii. Îi făcea o plăcere deosebită să-i mâne pe toţi deţinuţii buncărului în coridorul lat cam de 1,20 m, să-i pună să facă genuflexiuni şi sărituri până ce cădeau jos epuizaţi şi apoi să calce peste ei cu tocurile cizmelor până ce le ţâşnea sângele pe nas şi urechi şi măcar câţiva dintre ei mureau. Odată a înghesuit într-o celulă cinsprezece deţinuţi şi le-a dat doar o oală de noapte de copil, nepermiţând să fie deşertată timp de zece zile. Podeaua celulei inota în fecale; şi atunci, Sommer i-a ucis pe toţi cincisprezece.

În încăperea pe care o avea la dispoziţie, Sommer ţinea un cap de mort luminat pe dinăuntru. Seara îşi aducea uneori câte o victimă din celule şi o „lichida” cu seninătate chiar acolo, în camera lui. Apoi aşeza cadavrul sub patul pe care moţăia satisfăcut. Dimineaţa, cioclii erau chemaţi la „poartă”, pentru a lua în primire cadavrul şi a-l duce la crematoriu.

Dar pentru ce ajungea cineva în buncărul lagărului de concentrare? Pentru orice fel de vină, fie ea mică sau mare; şi asta era o chestiune arbitrară, ca de altfel totul în lagăr. De pildă, unul care, evreu fiind, era prins că fumează în timpul lucrului, un altul sub pretextul că ar fi leneş, un al treilea în vederea unor cercetări efectuate de conducerea lagărului sau de Secţia politică. Într-o zi friguroasă de iarnă, trei deţinuţi duceau cocs în beci

la instalaţia de încălzire. Pentru a se mai dezmorţi niţel, ei s-au oprit acolo câteva minute, unde au fost surprinşi de Sommer. I-a luat cu el în buncăr şi i-a omorât. Dacă atunci când soţia comandantului, Ilse Koch, trecea călare şi un deţinut îşi ridica ochii de la lucrul pe care îl făcea, ea îi putea nota numărul şi nefericitul trecea în buncăr, deoarece o privise cu neruşinare pe „Comandantă”. Dacă scăpa apoi numai cu o injecţie mortală, se putea socoti norocos. De fapt, administrarea acestor injecţii mortale era apanajul medicilor SS. Dar Sommer nu putea renunţa să-şi manifeste zelul şi în acest domeniu special al medicinei SS. Mijloacele sale preferate erau aerul, cloralul hidrat şi evipanul. În acest mod el a ucis mulţi deţinuţi, în ianuarie 1941 pe polonezul Wicziak din Myslowitz. În iulie 1941, pe sergentul polonez Pavel Zajac, după ce zile de-a rândul nu i se dăduse nimic de mâncare. Un preot militar polonez, Galczynski din Cracovia, a avut în mai 1941 aceeaşi soartă; de asemeni un prelat din Bydgoszcz, al cărui numne nu se mai cunoaşte — usese acuzat că ar fi instigat la omorârea unor nemţi la Bydgoszcz. Şi Ernst Heilmann, preşedintele fracţiunii parlamentare prusace a Partidului social-democrat german, care fusese transferat în septembrie de la Dachau la Buchenwald, a fost ucis de Sommer cu cloral hidrat — fusese chemat la 31 martie 1940 „la poartă” şi dus imediat în buncăr. Toată lumea ştia că n-o să mai apară. În ciuda faptului că SS-iştii răspândiseră în lagăr zvonul că Heilmann s-ar simţi bine, bucurându-se de o serie de privilegii, la 4 aprilie cadavrul său a fost deja adus la crematoriu. Cazurile relatate mai sus sunt doar câteva exemple, luate la întâmplare.

În încheierea acestui capitol plin de orori, vom reda martirajul în buncăr al preotului anti-nazist Schneider, pentru că el relevă colaborarea lui Sommer cu medicii SS şi ipocrizia fără margini pe care sistemul o împletea cu barbaria sa.

Preotul protestatar Schneider a fost adus la Buchenwald la sfârşitul lunii noiembrie 1937. Deoarece la ceremonia ridicării steagului, adică a simbolului nazist, care se organiza pe atunci, el nu-şi scosese şapca, a primit imediat 25 de ciomege şi a fost zvârlit în buncăr. Acolo a rămas peste treisprezece luni, până când, după suferinţe cumplite, a fost ucis. Comunistul Fritz Männchen. Care s-a aflat un timp în aceeaşi celulă cu preotul, relatează că ori de câte ori Sommer deschidea uşa celulei, îl lovea pe Schneider cu vina de bou. Ulterior, celula lui Schneider a fost ţinută în permanenţă în întuneric. Pe jos, apa era de vreo cinci centimetri, pereţii complet uzi. Preotului nu i s-a permis să se spele niciodată cât timp s-a aflat în buncăr şi nici n-a fost dus la baie, cum se proceda cu alţi deţinuţi. Din această cauză îmbrăcămintea sa era plină de păduchi, iar pe corp avea, în urma loviturilor primite, răni dintre care unele de mărimea unui pumn. Aceste răni supurau în permanenţă, deoarece fireşte că nu primea cele necesare îngrijirii lor. Este aproape incredibil, că un om a putut îndura un asemenea martiriu. Uneori, mai ales în zile de mare sărbătoare bisericească, putea fi auzit până pe locul de adunare, rostind rugăciuni cu glas tare. Tocmai asta pare să-l fi întărâtat la culme pe Sommer. El n-a vrut nici în ruptul capului să-şi lichideze dintr-o dată victima, ci s-o omoare cu încetul, torturând-o mereu. Lui Schneider nu i se aducea

mâncarea decât în răstimpuri neregulate, astfel că ajunsese scheletic. Când Sommer, plictisit în cele din urmă că povestea asta nu se mai isprăveşte, i-a pus într-o zi în mâncare o substanţă de natură să paralizeze activitatea cordului. Dar, întrucât, aşa cum făcea de obicei când primea mâncarea, Schneider a mâncat doar foarte puţin, substanţa nu şi-a făcut efectul. Ca urmare, sub pretextul că vrea să-l ajute — Schneider fusese într-adevăr transportat în ultima vreme de câteva ori în blocul sanitar al deţinuţilor — Sommer i-a cerut medicului să-i administreze lent un tonic cardiac (strofantină) în doze mari, concomitent cu comprese reci ca gheaţa, astfel că, într-o bună zi, Schneider a făcut un colaps cardiac şi a murit, încă în preziua morţii sale, Sommer îl croise cu vâna de bou.

Văduva celui ucis a fost înştiinţată printr-o telegramă a comandantului lagărului. Se preciza că „se permite transportarea decedatului pe cheltuială proprie”, altminteri, „el va fi incinerat”. Doamna Schneider s-a dus imediat cu un însoţitor la Weimar şi a rugat să i se îngăduie să-şi mai vadă o dată soţul. După oarecari tergiversări a obţinut această permisiune, între timp cadavrul a fost machiat de un frizer SS şi aranjat de către doi deţinuţi pe un catafalc, în garajul trupelor SS; capul îi era înconjurat de flori. Doamna Schneider a fost primită de inspectorul Secţiei politice, Schött, de Dr. Ding şi de şeful lagărului, Rödll, cu aleasă politeţe. După ce şi-a luat rămas bun de la soţul decedat şi însoţitorul ci a rostit un „tatăl nostru”, SS Führer-ii au asigurat-o că soţul ei ar fi putut fi oricând pus în libertate, cu condiţia ca el să fi admis expulzarea sa din comuna sa din Renania. Curând, în lagăr s-a răspândit zvonul că comandantul Koch i-a transmis doamnei Schneider „că soţul ei a fost cel mai bun deţinut al său şi că tocmai în momentul în care urma să i se comunice eliberarea, a făcut un stop cardiac.

Destine de grup şi acţiuni speciale

Lagărele de concentrare nu au dispus numai de instalaţii şi sisteme de organizare specifice, care au depăşit cadrul existenţei lor oricum anormale în sine, dar istoria lor abundă, din păcate, şi în destine de grup şi în acţiuni speciale, de proporţii înfricoşătoare.

1. Soarta evreilor în lagărele de concentrare.

Sunt nevoit să subliniez din nou că îmi este imposibil să ofer aici chiar şi o relatare cât de cât revelatoare a tragediilor evreieşti în masă. Orice prezentare cuprinzătoare şi susţinută prin documente ar impune depăşirea substanţială a limitelor pe care şi le-a propus lucrarea de faţă.

Cititorul trebuie să se mulţumească mai întâi cu o imagine despre natura, dimensiunile şi cursul destinului evreilor, din lagăre, şi anume atât în lagărele de concentrare propriu-zise, cât şi în ghetourile create ulterior în regiunile din Est.

Se pot distinge trei mari etape ale tragediei: acţiuni individuale — până în toamna anului 1938; multiple acţiuni de exterminare — organizate din

toamna anului 1938; exterminarea sistematică a evreilor, în primul rând a celor din Est — începută în anul 1942.

În primii ani ai regimului naţional-socialist, evreii din Germania nu au fost arestaţi în masă; numai o parte dintre ei au fost ridicaţi şi internaţi în lagăre de concentrare, după criterii stabilite de Gestapo. Numărul acestora trebuie să fi fost sub 20.000. Aşa cum rezultă din descrierile de până acum, tratamentul ce li s-a aplicat era, în toate lagărele, aproape identic şi de-a dreptul sinistru.

La 15 iunie 1938, în lagărul de concentrare de la Buchemvald au fost aduşi 500 de evrei, majoritatea lor provenind din oraşele Berlin şi Breslau. După ce au trecut prin torturile uzuale ale intrării în lagăr, au fost cazaţi în aşa-numitul grajd pentru oi, o construcţie din buşteni, înăuntru — nici mese, nici bănci, nici paturi; pe jos — pământ acoperit sărăcăcios cu uscătură de brad. Întrucât, în ciuda anotimpului cald, nu era apă. Se plătea adesea câte o marcă criminalilor de profesie internaţi în acest lagăr pentru a primi o înghiţitură de apă. Zilnic, le reveneau câte o pâine la cinci evrei şi câte o jumătate de litru de supă de persoană. Criminalii de profesie, care erau şefi de cameră, sustrăgeau cea mai mare parte din raţii şi după aceea le vindeau. Deşteptarea era la orele 3 dimineaţa, apelul, la orele 5, acesta terminându-se, nu arareori, abia la orele 7. Din cauza încălţămintei proaste, drumul de aproximativ un kilometru ce ducea prin noroaie la locul de adunare dura — lucru aproape inimaginabil ! — Până la o oră. Toţi aveau picioarele acoperite de răni, iar la infirmerie nu se făceau nici un fel de tratamente. Pe orice vreme, trebuia să se mănânce afară. Evreii se întorceau de la lucru la orele 17, când urma apelul, apoi, pentru toţi cei folosiţi la construirea de blocuri din piatră începea munca de noapte până la orele 23. Bătăile şi călcatul în picioare făceau parte, firește, din pâinea cea de toate zilele. O mare parte din cei internaţi au murit în scurtă vreme de epuizare. De desperare, unii s-au sinucis. După numai două luni, numărul morţilor era de 150, restul, aproapr integral, ajunseseră încapabili de muncă. Celorlalţi deţinuţi din lagăr le era interzisă în modul cel mai strict acordarea oricărui fel de ajutor evreilor, ba chiar şi vorbitul cu ei. Într-o deşănţată instigare împotriva evreilor şeful secund al lagărului, pe nume Hackmann, îi amenințase pe toţi:
„Cine ia ceva de la un evreu, moare !”
(După numai două zile, va accepta, pentru el însuşi şi pentru conducerea SS-ului din lagăr, 8.000 de mărci sub pretextul „procurării de cărţi” şi, după alte 14 zile, aceeaşi sumă, cu titlul de „donaţie pentru nevoiaşi”. Evreii rămaşi în viaţă au fost mutaţi, abia după două luni, din grajdul pentru oi într-un bloc din lemn, aceasta după ce un evreu eliberat şi emigrat a descris, la postul de radio britanic, condiţiile din lagăr. De aici încolo, a urmat martiriul obişnuit al evreilor.

În luna august 1938, au fost aduşi la Buchcnwald 2.200 de evrei, îndeosebi austrieci, şi anume din lagărul de concentrare de la Dachau.

Atentatul cu revolverul comis de evreul Grünspan, în noiembrie 1938, împotriva secretarului legaţiei germane de la Paris, von Rath, a condus, în întreaga Germanie, la aşa-zisa «Acţiune Rath» îndreptată contra evreilor

(numai în lagărul de concentrare de la Buchenwald au fost aduşi 9.815 evrei). Originea lor, se poate vedea din următorul tabel:

Locul de origine	Număr	Locul de origine	Număr
Offenbach	82	Meiningen	91
Dessau	85	Mainz	97
Worms	87	Friedberg	99
Nordhausen	89	Würzburg	103
Eisenach-Gotha	112	Leipzig	270
Halle a.d.S.	124	Hanovra	316
Aachen	135	Magdeburg	375
Giessen	138	Bielefeld	406
Dresda	151	Kassel	693
Darmstadt	169	Oppeln	703
Chemnitz	171	Breslau	2.471
Erfurt	197	Frankfurt a. M.	2.621

Arestările se făceau fără nici un fel de considerente de vârstă. Alături de copii de zece ani, puteau fi văzuţi între bătrâni între şaptezeci şi optzeci de ani. Chiar pe drumul de la gara Weimar spre Buchenwald, erau împuşcaţi toţi cei ce rămâncau în urmă, supravieţuitorii fiind siliţi să care cu ei până în lagăr cadavrele, nu o dată scăldate în sânge. Masele de oameni se îngrămădeau la poarta de intrare — întotdeauna soseau câte o mie deodată — căci SS-ul nu deschidea poarta mare cu gratii, ci lăsa doar o trecere îngustă pentru câte un singur om. În dreptul acestei intrări, erau postaţi şefii de bloc, care loveau oamenii cu vergi, bice şi măciuci, astfel încât fiecare evreu nou sosit avea literalmente trupul acoperit de răni. Nu este cu putinţă să descrii în câteva cuvinte ceea ce s-a petrecut atunci în lagăr. Să amintim măcar atât că, încă în prima noapte, 68 de evrei şi-au pierdut minţile şi au fost bătuţi — câte patru odată — ca nişte câini turbaţi, până şi-au dat sufletul. Aceasta a făcut-o Sommer. În blocurile 1-a până la 5-a, devenite renumite şi ulterior distruse, zăceau câte 2.000 de evrei, deşi capacitatea acestor primitive barăci provizorii fusese concepută pentru 400 până la cel mult 500 de oameni. Condiţiile sanitare erau de neimaginat. Ca hârtie igienică erau folosite bancnote de 100 de mărci (evreii veniseră cu foarte mulţi bani, unii din ci aveau şi zeci de mii de mărci). SS Scharführer-ii înfundau capetele oamenilor în hârdaiele arhipline folosite drept latrine şi le ţineau acolo până ce victima se înăbuşea. Când, într-o zi, consumându-se carne de balenă alterată, toţi cei din barăcile 1-a până la 5-a au făcut diaree, lagărul de barăci, separat de restul lagărului printr-un gard de sârmă, a oferit o imagine înspăimântătoare. În vecinătatea latrinelor, se înălţau munţi întregi de pălării, haine şi lenjerie de corp, devenite inutilizabile din cauza diareii.

Numărul celor internaţi într-un ritm foarte rapid fiind prea mare, SS-ul nu a reuşit să înregistreze, la început, datele personale ale evreilor. Rapportführer-ul a anunţat prin difuzor:

„Dacă un evreu se spânzură, acesta să binevoiască să lase în buzunar un bileţel cu numele său, pentru a putea şti despre cine e vorba !”
Unuia din Breslau, pe nume Silbermann, i-a fost dat să fie de faţă când SS Unterscharführer Hoppe l-a tortuiat până la moarte pe fratele său: stâlcindu-l cu tocul cizmei până când a căzut într-un lac de sânge şi legându-l după aceea cu o frânghie de un stâlp, l-a lăsat să sa stingă. La vederea martiriului fratelui său, Silberman a înnebunit şi, seara târziu, ţipând „Arde baraca”, a provocat panică. Sute de oameni au năvălit jos de la etajele superioare, priciuri întregi s-au rupt şi, cu toate că oamenii SS-ului au tras în masă şi complicii lor, recrutaţi din rândurile deţinuţilor, s-au năpustit cu ciomegele, abia după îndelungi eforturi s-a putut restabili liniştea. Şeful de lagăr Rödl a atribuit intenţionat întâmplării caracterul de răzvrătire a evreilor şi a dispus să fie aduşi din barăci 7 ostateci, care au fost legaţi unul de altul cu cătuşe. Trei şefi de bloc au asmuţit câini dresaţi împotriva acestor nenorociţi şi i-au lăsat să-i sfâşie.

Când, datorită supraîncărcării, două dintre barăci s-au prăbuşit în timpul unei nopţi geroase, toţi deţinuţii au fost înghesuiţi în cele trei rămase în picioare. Deţinuţii care, în tumultul dement ce s-a produs, nu au putut găsi repede locul de intrare au fost răpuşi de SS-işti.

Acţiunea Rath a fost exploatată de SS pentru şantaje neruşinate de toate soiurile. Într-o bună zi, s-a anunţat prin difuzor:
„Toţi milionarii la poartă !”
Li s-au cerut subscripţii pentru importante donaţii în bani, ajungându-se până la sute de mii de mărci ! Mai mult decât atât: toţi evreii au căpătat permisiunea să scrie acasă, dar pentru a cere să li se trimită bani, chipurile pentru plata drumului de întoarcere al unor camarazi mai nevoiaşi. Au fost chemaţi şi posesorii de automobile şi motociclete şi obligaţi să-şi transcrie vehiculele pe numele şefilor SS-işti. Naţionat-socialiştii din Weimar n-au vrut să rămână mai prejos, cu năvoadele goale, la această partidă de pescuit; şi-au găsit un bun mijlocitor în persoana SS Oberscharführer-ului Michael. Acesta a adus din magazinele din Weimar toate mărfurile nevandabile, inutilizabile, începând cu caiete şi cărţi vechi, şi altele de acelaşi gen până la pioneze şi ace de păr pentru femei, pentru a le plasa evreilor, combinate cu nişte ţigări sau câte ceva de ale mâncării, la preţuri fanteziste. Michael şi asociaţii lui au scos coşuri întregi de bancnote din lagăr.

În mai puţin de trei săptămâni, aceşti evrei, victime ale Acţiunii Rath, au avut sute de morţi din rândurile lor. Ceea ce au reuşit să facă pentru răniţi şi bolnavi doi medici evrei, Dr. Margulies şi Dr. Verö – ajunşi mai târziu în Statele Unite ale Americii — frizează incomprehensibilul.

Din motive de neînţeles, cunoscute doar de autorităţile Reichului, cei mai mulţi dintre evrei au fost, după aceea, eliberaţi pe neaşteptate din lagăr ! Erau duşi chiar până la frontieră sau până la nişie vapoare pentru emigranţi. Să fi fost, oare, cuprinsă de teamă — la ora aceea — conducerea naţional-socialistă în faţa propagandei întemeiate pe fapte care se răspândise în mod firesc în străinătate ? Sau, poate, ea căuta noi pretexte pentru a se

dezlănţui împotriva evreilor rămaşi ? Anunţul pentru eliberarea din lagăr suna astfel:
„Atenţie, barăcile 1-a până la 5-a ! Următorii evrei, imediat la poartă cu toate efectele asupra lor...”
Deoarece se repeta ziua şi noaptea, anunţul ajunsese de pomină în tot lagărul. Eliberat era numai acela care dispunea de banii de călătorie. În acest scop, s-a creat anume o „casierie pentru cheltuielile de călătorie”. Era păstrată într-o valiză albastră şi trebuia adusă, zilnic, la şeful de lagăr Rödl şi la Rapportführer-ul Strippel, aceasta făcându-se întotdeauna în urma unui anunţ devenit, şi acesta, faimos:
„Herzog să vină la poartă cu valiza de diamante !”
Ziaristul vienez Gustav Herzog, autorul unei descrieri amănunţite a Acţiunii Rath, ale cărei urmări de altfel le-au suportat cu toţii, scrie:
„Deşi depuneam în fiecare seară sume totalizând până la mai multe zeci de mii de mărci, a doua zi dimineaţă valiza era iarăşi goală. Până la urmă, într-o noapte a fost furată, împreună cu conţinutul adunat în cursul acelei zile, de către un criminal de profesie, care a primit pentru această faptă încă o pedeapsă cu închisoarea. Evreii aleşi a fi eliberaţi au fost şi ei din nou spoliaţi. Sub diverse pretexte — veselă spartă, prosoape murdărite (care nu fuseseră vreodată date spre folosinţă), curăţitul încălţămintei şi altele — SS-iştii ce asistau la eliberare luau de la evrei hârtiile de 20, 50 şi chiar 100 de mărci.”
Când, la 13 februarie 1939, acest „lagăr mic” a fost dizolvat şi cei aproximativ 250 de evrei, jertfe ale Acţiunii Rath încă neeliberate, au ajuns în lagărul mare, numărul morţilor din cele cinci barăci atinsese cifra de circa 600.

Abia în septembrie 1939 au fost aduşi din nou evrei în lagărul de la Buchenwald: cam 500, din „Protectoratul Boemiei şi Moraviei”. Ei erau victimele unei acţiuni locale de anvergură ce se soldase cu aruncarea în toate lagărele a mii de evrei. Au urmat, în octombrie, 200 de persoane din Căminul evreiesc de bătrâni de la Viena şi, concomitent, vreo 2.000 de alţi evrei austrieci şi germani care imigraseră în aceste ţări venind din Polonia.

La Buchenwald, evreii ocupau în perioada aceea şapte blocuri, în noaptea de 8 spre 9 noiembrie 1939, s-a comis, în berăria münchenează «Bürgerbräu», pretinsul atentat împotriva lui Adolf Hitler. În primele ceasuri ale dimineţii de 9 noiembrie, evreii din comandourile de muncă au fost aduşi subit înapoi în lagăr şi închişi în blocurile lor. După puţin timp, fiecare bloc a trebuit să se prezinte, unul după altul, iar SS Scharführer-ii Planck, Jänisch şi Warnstedt au ales, fără nici o listă prealabilă, pur şi simplu la întâmplare, 21 de evrei austrieci şi germani, în cea mai mare parte oameni tineri, viguroşi. Un băiat de 17 ani, care tocmai venea de la serviciul de poştă al deţinuţilor, a fost înşfăcat, fără vorbă multă. SS-ul i-a condus spre poartă şi i-a împuşcat la cariera de piatră din imediata apropiere, în continuare, toţi evreii au rămas închişi în blocurile lor timp de cinci zile, ferestrele au fost acoperite, nu li s-a dat nimic de mâncat sau de băut – toţi erau într-o stare de permanentă şi istovitoare incertitudine legată de soarta lor de acum înainte, în cea de a

patra zi, au primit o jumătate de raţie de mâncare. În cele din urmă, acţiunea s-a terminat prin luarea unei măsuri împotriva întregului lagăr din pricina unui pretins furt de porci.

Evreii din Olanda au fost ridicaţi în februarie 1941. Dintre ei, 389 au fost aduşi din Amsterdam şi Rotterdam la Buchenwald. Acţiunea fusese pusă pe seama grevei generale din Olanda organizate împotriva autorităţilor de ocupaţie germane. Clima aspră din lagărul de la Buchenwald a avut efecte nefaste asupra sănătăţii olandezilor. În plus, Dr. Risele a dispus ţinerea lor în carantină la infirmerie. Toţi cei care se aflau atunci în clădirea infirmeriei au fost fie imediat „injectaţi", fie eliberaţi, încă la timp, ca „sănătoşi". La scurtă vreme după aceea mai trăiau 342 din ei. Pentru ei a venit ordinul să fie transportaţi în lagărul de concentrare de la Mauthausen. Doi deţinuţi politici de la Mauthausen, transferaţi mai târziu la Buchenwald, polonezul Adam Kuczinski şi neamţul Ludwig Neumaier, au relatat următoarele despre soarta evreilor olandezi:

„Transportul celor de La Buchenwald a ajuns la miezul nopţii. A doua zi, deţinuţii de la Mauthausen n-au avut voie să părăsească barăcile. 50 dintre cei nou sosiţi au fost mânaţi, goi de la baie în lagăr şi goniţi spre gardul încărcat cu curent electric. Toţi ceilalţi au fost băgaţi într-un bloc. Un deţinut politic, Georg Glas, originar din Landshut în Bavaria, lucra ca scrib în acest bloc. Şeful lagărului preventiv şi secundul lui — cel din urmă se numea Ernstberger — i-au pus în vedere că blocul trebuie să fie golit în cel mult şase săptămâni. Glas le-a răspuns că mai degrabă părăseşte postul decât să le pricinuiască vreun rău deţinuţilor. A fost imediat schimbat, i s-au aplicat între 25 şi 35 de lovituri cu bâta şi a fost trecut în comandoul de sacrificiu, care, de obicei, „la nevoie", era exterminat prin injecţii. S-a reuşit ca acest camarad să poată fi salvat printr-o substituire în urma căreia a fost trimis într-un alt lagăr. În locul lui Glas a fost adus ca scrib al blocului un „verde".

A doua zi după sosirea lor, evreii olandezi au fost duşi la cariera de piatră. Li s-a interzis să coboare cele 148 de trepte ce duceau în adâncul carierei, fiind siliţi să alunece până jos peste grohotişul de pe margini, ceea ce a provocat moartea multora dintre ei sau rănirea gravă a altora. Apoi, li s-au atârnat de umeri, pe spate, scândurile pentru cărat pietre; doi deţinuţi erau puşi să aşeze câte o piatră extrem de grea pe scândura fiecărui evreu. Urma suirea celor 148 de trepte în pas alergător ! Dar multe pietre cădeau imediat, nimerind peste picioarele unora dintre cei ce veneau din urmă şi zdrobindu-le. Fiecare evreu căruia îi cădea piatra era bătut cumplit, iar piatra îi era pusă din nou în spate. Din desperare, mulţi s-au sinucis chiar din prima zi, aruncându-se în prăpastie, în cea de a treia zi, SS-ul a deschis „poarta morţii": ciomăgiţi înfiorător pe tot traseul, evreii au fost hăituiţi până dincolo de centura posturilor de pază şi, ajunşi aici, au fost asasinaţi în masă, cu focuri de mitralieră trase de santinelele din turnurile de pază. După câteva zile, nu se mai arunca câte un singur evreu în adâncuri, ci se prindeau de mână unul de altul, şi primul trăgea după el alţi nouă până la doisprezece camarazi, mergând împreună spre groaznica moarte. Nu au trecut şase, ci exact trei săptămâni, şi blocul a fost golit de evrei. Toţi cei 340 de bărbaţi îşi

găsiseră moartea prin împuşcare, bătăi, alte metode de schingiuire, sinucidere.”

Trebuie amintit că angajaţii civili ai carierei de piatră de la Mauthausen au cerut să fie oprită moartea prin aruncare în prăpastie, căci bucăţile de creier şi de carne ce se lipeau de pietre prezentau un tablou mult prea respingător. Ca urmare, cariera de piatră a fost spăiată cu furtunuri de apă. Au fost postaţi deţinuşi care să împiedice aruncarea de sus a celor ce voiau să se sinucidă; în schimb, evreii rămaşi încă în viaţă au fost bătuţi atât de cumplit dincolo de linia santinelelor, încât au murit. Când soseau noi transporturi de deţinuţi evrei, SS-ul îşi bătea joc de aceştia, spunând că iar a venit o „trupă de paraşu-lişti”.

Singurul salvat din lotul evreilor olandezi a fost Max Nebig din Amsterdam. Medicul de lagăr de la Buchenwald, Dr. Risele, aşa cum s-a mai spus, i-a făcut acestuia, în mod samavolnic, o rezecţie a stomacului şi l-a lăsat pe mâna unui deţinut-sanitar pentru „injecţii”. Mutat la staţia Tbc, a fost ţinut ascuns acolo timp de mai mulţi ani.

În octombrie 1942 a început, în general, trimiterea în lagărele morţii. Operaţia a durat până în vara lui 1943, creând o stare de agitaţie, căreia chiar şi oameni căliţi i-au făcut faţă cu greu. Relatările primite şi experienţele anterioare nu lăsau nici o îndoială în privinţa caracterului transporturilor. Şi într-adevăr, numai un foarte mic număr le-a supravieţuit. Posibilitatea ca vreunul să-şi facă rost pe loc de o frânghie salvatoare cu ajutorul căreia să-şi croiască drum spre solidaritatea binefăcătoare a unora dintre tovarăşii de detenţie depindea în mare măsură de abilitate, prezenţă de spirit, promptitudine şi fermitate extraordinare. În afară de vreo 200 de evrei — printre care avocaţi, scriitori, medici şi artişti — declaraţi ca muncitori calificaţi în construcţii şi reţinuţi ca atare de conducerea lagărului, toţi ceilalţi evrei existenţi atunci la Buchenwald au pierit. Acţiunea era „unitară în tot Reich-ul”, căci aproape toate ghetourile din ţările din Est au fost „golite” în perioada aceea. De pildă, ghetourile de la Kielce: iulie 1942, de la Varşovia: 22 iulie 1942, de la Lemberg: august 1942, spre a numi doar câteva. Pe de altă parte, populaţia evreiască care mai exista în Germania şi în celelalte ţări europene aflate sub dominaţia lui Hitler a fost transportată, şi ea, pentru completarea procesului de exterminare, în diferite ghetouri şi lagăre de concentrare. Aceste acţiuni de exterminare au durat până în momentul când problema forţei de muncă a devenit stringentă pentru regimul naţional-socialist şi, în consecinţă, acesta a preferat să utilizeze evreii rămaşi în viaţă ca sclavi pentru muncă, decât să-i bage în camere de gazare sau să-i mâne cu sila în faţa mitralierelor. Acestei împrejurări îi datorează salvarea, în principal, evrei din Polonia şi din Ungaria, în timp ce, de exemplu, 13.000 de evrei bulgari, „predaţi autorităţilor germane” de către guvernul bulgar, au fost gazaţi; la fel, foarte mulţi evrei din Grecia. Vorbind numai de Buehenwald, aici au mai fost aduşi 6.115 evrei din Ungaria în vara lui 1944 şi 5.745 evrei din Polonia în ianuarie 1945, care, toţi, au fost puşi la muncă forţată până la epuizare în comandourile exterioare (*Din România s-au făcut deportări în lagărele de concentrare naziste numai din nordul Transilvaniei,*

teritoriu ce i-a fost anexat de Ungaria horthystă prin Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940.).

Cea mai fidelă viziune asupra destinului, evreilor în masă în această perioadă ne este oferită de relatări ale puţinilor deţinuţi care au reuşit să-i scape, dar care au pătimit laolaltă cu ceilalţi.

Docentul Dr. Ludwig Fleck scrie:

„Ghetoul din Lemberg se afla, iniţial, într-un cartier nu mai mic decât o cincime a oraşului. La Lvov, trăiau aproximativ 140.000 de evrei, ceea ce reprezenta 30 % din populaţia oraşului. Fiecare evreu a fost silit să-şi cumpere locuinţa primită în ghetou. Ei n-au primit nimic pentru locuinţele lor evacuate şi obiectele ce le mobilau. Puteau lua cu ei lenjerie de pat, veselă de bucătărie, îmbrăcăminte de lucru: restul a devenit pradă pentru gloată. În ghetoul acesta existau câteva magazine cu lucruri dintre cele mai rudimentare, o casă a comunităţii, două spitale cu toate secţiile şi un spital de boli infecţioase. Viaţa era mizerabilă, totul foarte scump. Ghetoul a fiinţat din toamna lui 1941 până în august 1942, oamenii fiind expuşi zilnic unor şicane de cea mai josnică speţă. Era de la sine înţeles ca atunci când SS-ul sau Wehrmachtul avea nevoie de ceva — mobilier, îmbrăcăminte sau alt fel de obiecte — să le ceară, pur şi simplu, conducerii ghetoului şi să le primească gratuit. Acţiunea de masă antievreiască a început în august 1942, sub comanda generalului de poliţie Kazmann, SS Gruppenführer. Cea dintâi etapă a durat vreo 14 zile. Aproximativ 50.000 de evrei, în cea mai mare parte bătrâni, bolnavi şi copii, au fost târâţi cu forţa la Belzec, unde, aşa cum a „transpirat" mai târziu, au fost gazaţi, împreună cu toţi cei din spitalul de boli infecţioase, inclusiv toţi medicii, infirmierii şi surorile. Acţiunea, executată de un serviciu special al SS-ului, se repeta la câteva săptămâni. Ghetoul a fost mutat, şi anume la periferia oraşului, unde aproape că nu existau case zidite. Pentru fiecare evreu se socotea un spaţiu de locuit de doi metri pătraţi. Nici o prăvălie, doar alimente de contrabandă. Condiţiile sanitare erau respingătoare. Cam 70 % din populaţia evreiască s-a îmbolnăvit de tifos exantematic. În timpul zilei, SS-ul jefuia şi prăda, în timpul nopţii era rândul acţiunilor individuale şi al asasinatelor. A fost înfiinţat un lagăr de muncă forţată, în care erau trimişi evreii tineri şi sănătoşi. Bătrânii şi bolnavii, ca şi femeile şi copiii au fost trimişi spre gazare într-un lagăr de concentrare de lângă Belzec. În toamna anului 1942 mai trăiau în ghetou vreo 15.000 de evrei — fiind completat continuu din împrejurimi — iar în lagărul de muncă, vreo 12.000. Despre soarta ulterioară a ghetoului din Lemberg se ştie din sursă demnă de încredere că locuitorii acestuia piereau încetul cu încetul, în condiţii de privaţiuni extreme, până ce, în martie 1943, au fost ucişi şi ultimii, iar clădirile, incendiate."

Caracterul bestial al acestor acţiuni este greu de descris: ele includeau vânătoare de oameni cu ajutorul câinilor, scoaterea brutală a celor grav bolnavi, fie că zăceau acasă, fie în paturile din spital, adesea după operaţii, având răni deschise sau membre fracturate, smulgerea braţelor şi picioarelor unor copii mici, aruncaţi ca baloturile în mijloacele de transport. Acţiunea a fost de competenţa generalului de poliţie Kazmann, SS Gruppenführer. Un

mare număr de ucrainieni au luat parte la ele; un fost colonel din armata lui Petliura, pe nume Bisantz, a elaborat „planul de politică demografică”.

Lagărul de muncă forţată Lemberg-Weststrasse fusese amenajat ca lagăr de exterminare. Un deţinut trăia acolo în medie două săptămâni, după care se stingea de pe urma foametei, bolii, cnutului şi altor torturi; uneori era împuşcat. De obicei bolnavii erau împinşi „dincolo de sârme” şi asasinaţi; mulţi se prezentau benevol spre a scăpa de ceva mai rău.

Scurt timp după lichidarea ghetoului, au fost mitraliaţi până la unul şi cei din lagărul de muncă forţată. S-a spus că o sută de evrei ai unui comandou special ar fi rămas în viaţă şi că, în mod ciudat, ar fi fost bine trataţi după aceea; despre soarta lor ulterioară nu s-a aflat însă nimic. Comandantul lagărului de muncă a fost SS Oberbannführer Willhaus.

Oskar Berger, negustor, trăia cu soţia şi băiatul lor la Katowice. La începutul războiului, s-a refugiat spre Răsărit, ajungând, după cotropirea Poloniei, în ghetoul de la Kielce. În iulie 1942, evreii de acolo au fost „evacuaţi” şi aduşi la Treblinka. Berger povesteşte:

„Am fost despărţit de soţia mea pe care n-am mai văzut-o niciodată. Imediat după deportare, toţi bolnavii, aflaţi atât în locuinţe cât şi în Spital, în total 400 până la 500 de persoane, ca şi internaţii din căminele de bătrâni şi copiii de la orfelinat au fost fie împuşcaţi, fie asasinaţi prin injecţii. Fiind tânăr şi viguros, mă ocupam de degajarea din grămezi a cadavrelor şi de îngroparea lor într-o grădină mare din str. Okrej. 60 de evrei am fost trecuţi la această treabă. Cadavrele le aruncam în groapă îmbrăcate, după ce le scotoceam de bijuterii, aur şi bani, pe care trebuia să le predăm SS-ului. După terminarea întregii operaţiuni, am fost adunaţi în sinagogă, unde un şef de la Gestapo, pe nume Thomas, a stabilit cine dintre noi să fie trimis la Treblinka.

Călătoria a fost cumplită. Strâns înghesuiţi, ne ghemuiam în vagoane, copiii plângeau, femeile înnebuneau. Am ajuns a doua zi către orele 3 după-amiază. În staţia de cale ferată era atârnată o inscripţie de dimensiuni mari: «Lagărul de muncă Treblinka». Trenul a luat-o de acolo, pe o linie specială, spre pădure; distanţa trebuie să fi fost de trei până la cinci kilometri. La acest cap de linie, am dat de o privelişte înspăimântătoare: sute de cadavre zăcând jur-împrejur. Printre ele, pachete, haine, valize, totul de-a valma. Am fost alungaţi din vagoane, SS-işti nemţi şi ucrainieni s-au suit pe acoperişuri şi au tras cu armele, la nimereală, în masa de oameni. Bărbaţi, femei şi copii se rostogoleau în propriul lor sânge, strigăte şi plânsete înfricoşătoare umpleau văzduhul. Cel ce nu era doborât era fugărit peste mormanele de cadavre şi răniţi, ajungând, până la urmă, printr-o poartă deschisă, într-un loc împrejmuit cu sârmă ghimpată. Doi pari de lemn marcau acest spaţiu deschis. Am fost pus, împreună cu alţii, printre care un anume Gottlieb, din Kielce, să curăţăm vagoane şi să adunăm cadavrele următorilor veniţi în acest loc, să le cărăm în nişte gropi săpate de un excavator şi să le aruncăm înăuntru, indiferent dacă erau ale unora cu adevărat morţi sau trupuri care mai zvâcneau.

Cu sticla de şnaps într-o mână, cu măciuca sau pistolul în cealaltă, aşa ne mâna SS-ul la muncă ! Şi acum mă mai înfioară amintirea imaginii copiilor

mici apucaţi de picioare şi izbiţi de trunchiurile copacilor (Au existat Scharführer-i ce purtau la ei, ca suvenir, fotografii cu asemenea scene) Nu primeam nimic de mâncare, deşi, ca un comando special ce eram, am fost siliţi timp de mai multe săptămâni să îndeplinim această treabă dintre cele mai istovitoare. Zilnic soseau câte două-trei transporturi. Ne hrăneam cu alimentele găsite în bagajele victimelor.

Uneori veneau transporturi numai cu cadavre. Presupun că oamenii aceia fuseseră gazaţi chiar în vagoane, căci răni n-aveau. Trupurile lor cu pielea învineţită erau încolăcite crispat unul în altul. S-a întâmplat uneori ca în asemenea transporturi să rămână în viaţă copii mici de trei până la cinci ani; erau surzi şi cu o privire tulbure, incapabili de a rosti un cuvânt. Nu-i puteam ascunde multă vreme, erau descoperiţi de SS şi masacraţi. Ajungeau şi transporturi exclusiv de copii sau de oameni bătrâni. Rămâneau chirciţi pe loc ceasuri întregi, pentru ca apoi să fie „lichidaţi" cu rafale de mitralieră.

La anumite intervale, grupuri de 200 până la 500 de oameni din „lagărul de muncă de la Treblinka" erau hăituiţi goi prin pădure, în rânduri compacte, ţinându-se de mână, ca şi cum s-ar fi prins în horă, erau masaţi la marginea gropilor săpate. Trimiţându-i pe aceşti nenorociţi cu un glonţ în ceafă pe lumea cealaltă, oamenii SS-ului făceau doar sport! Cu tocul cizmei izbeau în coastele celor ce se prăbuşeau şi se ciondăneau, hăulind şi răcnind, pentru a stabili cine a reuşit să împingă mai departe cadavrul de evreu.

În decursul săptămânilor cât am lucrat la Treblinka, s-a construit, într-un colţ al pădurii, o clădire mică din cărămizi. Pe drumul ce ducea la această casă s-a aşezat o tablă cu inscripţia „Spre stabilimentul de băi". Un alt indicator te soma să depui — la ghişeul băii — aurul, banii, devizele, bijuteriile, strânse toate într-o legăturică, începând de atunci, cei nou sosiţi nu mai erau împuşcaţi, ci gazaţi. Un comandou special, asemănător celui al nostru, avea misiunea îngropării sau arderii cadavrelor. Ne întâlneam cu deţinuţii din acest comandou; întrucât nici ei nu primeau vreo hrană, le dădeam noi din alimentele găsite în bajajele celor veniţi cu trenul.

Din când în când unii din noi încercam să evadăm. Eu am fost printre foarte puţinii fericiţi cărora le-a reuşit fuga. M-am ascuns, împreună cu un băiat de 13 ani şi cu prietenul meu Gottlieb, din Kielce, printre păturile, grămezile de haine şi geamantanele pe care trebuise să le stivuim în vagoanele de cale ferată. Am luat cu noi, din plin, bijuterii' aur şi bani, îndeosebi dolari americani. Evadarea ne-a reuşit în septembrie 1942. Durata „libertăţii" mele a fost scurtă, din nefericire. La 5 ianuarie 1943, am fost din nou arestat la Cracovia, ca „partizan", împreună cu Gottlieb. După cazne greu de suportat, a trebuit să recunoaştem că suntem evrei. Am fost duşi cu cătuşe la închisoarea din ghetoul evreiesc, unde am rămas până la 14 martie 1943. De aici, am fost transportaţi în dube, laolaltă cu alţi 100 de evrei, în lagărul de concentrare de la Auschwitz, iar de acolo la Birkenau. Cei mai mulţi au fost trecuţi imediat la stânga şi gazaţi. Am avut norocul de a fi trimis la magazia de încălţăminte. La 26 octombrie 1944, am fost transferaţi, îndeosebi cei ce aveam servicii bune şi condiţii de lucru mai bune, la Oranienburg, lângă Berlin. Acolo, timp de 2 săptămâni, am stat în carantină,

înfometaţi şi îmbrăcaţi mizerabil, la Uzinele Heinkel. Apoi, mânaţi pe jos, am ajuns în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, iar de acolo, chiar după două zile, cu trenul, în vestitul comandou exterior S III de la Ohrdruf, ţinând de lagărul de la Buchenwald. În condiţiile muncii grele la care erau supuşi în galeriile de mine, au pierit, într-un timp scurt, mai bine de jumătate din deţinuţi. La fiecare opt săptămâni, erau triaţi cei slabi şi incapabili de muncă şi transferaţi la Bergen-Belsen, lângă Hanovra".

Destinele individuale ale supravieţuitorilor au avut aspecte dintre cele mai aventuroase. Motek Strigler, din Zamosc (Polonia), a fost internat, din 1939 încolo, în diferite ghetouri, lagăre de muncă şi lagăre de concentrare; Buchen-wald a fost pentru el al doisprezecelea lagăr de concentrare ! A putut să ne relateze următoarele despre lagărul de exterminare de la Skarzisko Kamienno:

„În ajunul Zilei iertării păcatelor din octombrie 1943, a venit la noi în lagăr şeful pazei, Schuhmann. Îl căuta pe camaradul meu Mendel Rubin, fântânar din Cracovia. Acestuia i se imputa că ar fi scos din lagăr, pe ascuns, o scrisoare adresată unui polonez. La cercetare, s-a găsit o şapcă confecţionată din stofă militară, care semăna cu un chipiu militar rusesc. Aceasta a fost considerată o dovadă că Rubin avea legături cu partizanii polonezi. A fost luat din lagăr, ceea ce însemna, de regulă, că respectivul urma să fie executat pe locul de execuţie, situat la marginea terenului unei fabrici. Cu miile au fost îngropaţi acolo. Conducerea fabricii a considerat, într-o bună zi, că groapa comună o deranjează. O comisie militară a dispus îndepărtarea cadavrelor. Rubin nu a ajuns însă la locul de execuţie, ci a fost dus mai departe. După câteva zile, a venit din partea Gestapo-ului din Radom indicaţia ca Rubin să fie şters din evidenţă, întrucât nu se va mai întoarce pentru că ar fi fost, cică, pus în libertate. Multă vreme n-am mai auzit ceva despre el. În aprilie 1944, au venit două maşini cu jandarmi nemţi. Au rechiziţionat paiele care, iniţial, fuseseră destinate să fie împrăştiate pe priciurile noastre. Paiele au fost duse în pădure, în apropierea halelor 96 şi 97 ale Uzinei C. Acolo, au fost împletite rogojini, un spaţiu gol a fost delimitat şi împrejmuit cu un perete înalt de circa doi metri din rogojini de pai, aşa încât nu se putea vedea ce se petrece în interiorul împrejmuirii de rogojini. Cu toate acestea, am aflat-o, şi anume prin Mendel Rubin. El a fost unul dintre acei care au lucrat vreo patru săptămâni la Skarzisko. Locul era ţinut mereu strâns încercuit de jandarmi nemţi. Într-o zi, unul din aceştia a venit la noi şi a întrebat de camaradul meu Henoch Edelmann, din Cracovia, care lucrasr ca tinichigiu la meşterul neamţ Corosto. Jandarmul i-a înmânat o bucăţică de săpun, în ea era ascuns un tub mic de sticlă în care se găsea un bilet cu veşti de la Rubin, care ne înştiinţa că deţinea ştiri foarte importante pentru noi, dar ni le va transmite numai după ce va avea certitudinea că legătura a fost într-adevăr stabilită. Drept confirmare a faptului că biletul a ajuns la noi, cerea să se trimită fotografii ale soţiei şi ale copiilor săi, lăsate de el în lagăr. Le-a primit.

Au început să ne parvină ştiri de la Rubin. Jandarmul neamţ le preda unor fete care lucrau cu noi, Regina Rabinowicz, din Varşovia, şi Feła, din Zamosc. Am primi vreo patru sau cinci scrisori. Un prieten polonez al lui

Rubin a alăturat unei scrisori un bileţel pe care scria: „Katyn în Guvernământul general”. Noi îngropam toate aceste comunicări scrise, lucru de care se ocupa Henoch Edelmann. În esenţă, ele ne relatau următoarele:

Rubin fusese inclus, la Radom, într-un comandou special, compus din 67 de bărbaţi, căruia îi revenea misiunea de a arde oamenii omorâţi de Gestapou şi de a face să dispară urmele. Numărul victimelor zilnice se ridica adesea la sute. Am primit şi o listă de personalităţi devenita „prominenţi”, care fuseseră ucise totuşi. Comandourile speciale se compuneau, în general, din candidaţi la moarte, ceea ce înseamnă: din oameni care primeau dreptul la viaţă numai atâta timp cât îndeplineau serviciile respective. Legaţi la mâini şi la picioare, erau obligaţi să doarmă îmbrăcaţi. De mâncare aveau din belşug. Numai o parte din banii şi bijuteriile găsite le predau Gestapo-ului, o alta o dădeau jandarmilor, care se arătau recunoscători şi făceau contra-servicii deţinuţilor din comandoul special, procurându-le alimente şi băuturi.

Legătura cu Rubin s-a rupt datorită morţii jandarmului, căzut într-o încăierare cu partizani. De la el aflasem că membrii comandoului special erau mutaţi din loc în loc, în funcţie de misiunile pe care le aveau de îndeplinit.

La uzina noastră, comandoul special a trebuit, în timpul detaşării lui acolo, să exhumeze şi să ardă mii de cadavre îngropate lângă locul de execuţie. Deşi gropile comune fuseseră astupate şi netezite, iar deasupra se plantase iarbă, găseam totuşi mereu urme clare, bucăţi de oase, degete tăiate de pe care fuseseră smulse inelele, aur topit. Oasele exhumate nu erau arse, ci încărcate într-o maşină în care se găsea o moară de măcinat oase.

În mod obişnuit, după câteva săptămâni, oamenii din comandourile speciale erau împuşcaţi şi arşi. În ceea ce îl priveşte, Rubin a rămas însă aproape şapte luni în comandou, iar polonezul – cel care trimisese lista cu numele „preminenţilor” ucişi – câţiva ani. Amândoi erau convinşi că nu vor supravieţui războiului.”

Descrierile unor acţiuni identice sau asemănătoare din regiunile de est -sânt foarte numeroase. SS-ul, Poliţia secretă de campanie (GEP) şi unităţi ale Wehrmacht-ului nu ştiau ce-i odihna, dar cititorul ar fi repede epuizat numai la lectura lor. În districtul Lublin a făcut ravagii SS Obergruppenführer Globocnig. Un austriac, care, după asasinarea la Viena, în 1933, a unui bijutier evreu, a fugit în Germania nazistă şi, în 1938, a ajuns gauleiter-ul Vienei; a fost demis, în 1939, din cauza unei colosale afaceri de speculă cu devize, a cărei judecată publică a fost muşamalizată. După aceea, a fost afectat SS-ului. În sfera sa de exterminare au intrat, în 1942, printre mulţi alţii, 1.150 de evrei vienezi, dintre care au supravieţuit „evacuării” numai trei sau patru ! În speranţa că va veni ziua în care cea mai zguduitoare lucrare documentară a istoriei universale va descrie destinul pe care naţional-sodalismul l-a pregătit în masă evreilor europeni din regiunile de Est aflate sub dominaţie germană, mă rezum aici, spre a cruţa nervii acelora care nu au avut de suportat decât lectura, la ultimele două reiatări.

Tânărul evreu german Hans Baermann, din Köln, care la vârsta de 14 ani a trebuit să părăsească gimnaziul real pe care-l frecventa, a fost ridicat,

la 7 decembrie 1941, împreună cu părinţii săi, pentru a fi dus în teritoriile de Est.

„Evacuarea ne-a fost anunţată de Gestapo-ul din Köln cu trei săptămâni înainte. Simultan, a fost decretată obligaţia de a înceta orice vânzare de obiecte, în schimb, urma să se împacheteze totul, în afară de mobilă. Totodată, fiecare familie ameninţată cu evacuarea avea de pregătit o albie plină cu alimente. Familia mea s-a prezentat, la ora stabilită, pe terenul rezervat Târgului din Köln, cu şase valize, trei rucsacuri, genţi şi serviete. Transportul era de circa o mie de persoane. S-au controlat obiectele de valoare din bagajele noastre, confiscându-ni-se bijuteriile, ceasurile, verighetele, ca şi toate actele de identitate. După un alt control, corporal de data aceasta, fiecărei persoane i s-au lăsat numai zece mărci. Apoi, am fost împinşi în hala mare din incinta Târgului, împrejmuită cu sârmă ghimpată, şi lăsaţi, timp de 24 de ore, să şedem pe un talaş umed.

La 8 decembrie, la orele 4 dimineaţa, când nu ne mai rămăsese de luat cu noi decât o singură valiză, SS-ul ne-a dus la gara Deutz. Călătoria a durat optzeci de ore şi s-a încheiat la Riga. Pe drum nu ni s-a dat nici un fel de mâncare, iar apă, doar o singură dată. La gara de mărfuri din Skirotava, am fost goniţi din vagoane cu biciuri şi răngi de fier de către SS-ul leton. Nici vorbă nu mai putea fi să te gândcşti să-ţi iei mai departe cu tine lucrurile. A urmat, pe un frig de minus 24 de grade, o mărşăluire chinuitoare până în ghetoul din Riga. Exact până la venirea noastră, acesta adăpostise 34.500 de oameni. Când am ajuns noi, n-am mai văzut decât cadavre şi băltoace de sânge, ca şi urmele unor pustiiri nemaipomenite în toate locuinţele.

Părinţii şi cu mine am fost îmbrânciţi, laolaltă cu alţi 177 de oameni, într-o încăpere de 140 metri pătraţi. Aici urma să locuim. Seara, când circa 4.500 de evrei letoni s-au întors de la lucru în lagăr şi şi-au căutat rudele, n-au mai găsit pe nimeei. Ei reprezentau acum restul de supravieţuitori din ghetou. Ceilalţi 30.000 fuseseră duşi într-o vale şi doborâţi cu mitraliere. După masacru, colinele au fost minate de ambele părţi, astfel ca avalanşele de prundiş să acopere cadavrele.

Alimentele pe care le-am găsit în acea încăpere ne-au ajuns pentru două zile. Între timp, a sosit un nou transport de l.000 de evrei din Kassel. Două zile după venirea noastră, am fost aduşi în lagărul de la Salapils, situat la o depărtare de 18 kilometri de Riga, 200 de evrei având între 18 şi 40 de ani. Printre aceştia m-am aflat şi eu, îngheţaţi şi lihniţi de foame, am ajuns pe un câmp liber, acoperit de zăpadă, pe care se găsea doar o baracă mare din lemn fără acoperiş. Acolo trăiau deja 4.000 de evrei din Germania de Sud, care s-au năpustit ca nişte lupi asupra noastră cerându-ne mâncare şi ceva de băut. Am fost tunşi. Ne-au repartizat în boxe înalte de 45 de centimetri, lungi de 2 metri şi late de 1,50 metri, în fiecare boxă intrau trei deţinuţi. Pe cel mai cumplit frig, te culcai pe scândurile acoperite de cruste de gheaţă. După trei zile de la sosire, am văzut prima oară pâine şi o sanie cu cai plină de coji de cartofi de la bucătăria SS-ului din Riga. Un SS Oberscharführer, Nickel, s-a prezentat drept comandant, ne-a distribuit la muncă şi ne-a ordonat să începem să lucrăm, fără paltoane şi fără focuri aprinse. Era

plănuită construirea a 45 de barăci, în care, mai târziu, au fost băgaţi letoni şi ruşi. Planul a fost îndeplinit, minus cinci barăci. Pe lângă aceasta, trebuiau construite şi turnuri de pază, iar întregul cvartal trebuia împrejmuit cu sârmă ghimpată.

În acest lagăr de exterminare am flămânzit eu timp de şapte luni. La sfârşit, cântăream 36 de kilograme şi eram plin de păduchi. O mică grupă de SS-işti letoni au făcut exerciţiu de tragere, punându-şi drept ţinte 14 camarazi aleşi la buna întâmplare, ale căror cadavre ciuruite de sus până jos a trebuit, ulterior, să le târâm noi într-o pădure apropiată. Exerciţiul de tragere a fost organizat pentru desfătarea unor ofiţeri SS invitaţi. Printre aceştia se găseau SS Sturmbannführer Rudolf Lange — comandant al Poliţiei Siguranţei din Letonia, SS Untersturmführer Meiwald, precum şi funcţionari ai Gestapo-ului. Cu un alt prilej, am fost obligaţi ca, la ordinul lui Lange, să spânzurăm 16 camarazi de-ai noştri, care-şi permiseseră să lucreze cu paltoanele îmbrăcate pe un friig de minus 30 de grade. Slab ca un schelet, eu am fost fotografiat pentru publicaţia „Sturmer".

Cei 15.000 de oameni care au trecut, pe rând, prin acest lagăr au fost aproape cu toţii exterminaţi. Doar 192 au rămas în viaţă. Printre ei m-am aflat şi eu, când, la 2 august 1942, după construirea lagărului, am fost aduşi înapoi în ghetoul din Riga.

Din punctul de vedere al hranei şi al condiţiilor de locuit, în ghetoul din Riga nu era atât de rău. Ororile, în schimb, nu rămâneau în urma gravelor maltratări şi actelor de samavolnicie din lagăr. S-au constituit şi comandouri de tineri, care au fost puse să sape cu lopata gropi comune cu dimensiunile de 16x4x2 metri, în Pădurea de la Bickernick. Gropile comune erau pregătite pentru oamenii din transporturile pornite de la Bielefeld, Düsseldorf, Hanovra, Berlin, Viena, Dresda, Leipzig, Kassel, Dortmund, Stuttgart, Nürnberg, München, ca şi din Cehoslovacia şi Austria. Imediat după sosire, erau, toţi, transportaţi mai departe, direct în pădure, cu camioane ale forţelor militare aeriene, ale armatei, ale SS-ului şi ale Serviciului Siguranţei. Conducerea acestor operaţiuni revenea maiorului Arreis din SS-ul leton. De fiecare dată în dreptul gropilor erau scoase din grup câte 20 de persoane; pe măsură ce veneau camioanele, acestea trăgeau aproape de gropi, iar oamenii din ele, câte 200, fără deosebire de vârstă şi sex, erau dezbrăcaţi şi mitraliaţi. Cele 20 de persoane pregătite, trebuiau să ducă cadavrele în gropi; după ce terminau, îi aştepta aceeaşi soartă, Aceste crime odioase erau cunoscute de toţi; chiar şi membri ai forţelor militare aeriene, care au fost martori la ele, le-au relatat întotdeauna. O grupă de 38 de camarazi evrei, printre care şi tatăl internatului Kurt Rosenthal, din Dortmund, deţinut în lagărul de concentrare Buchenwald, au fost folosiţi pentru a arunca nisip peste gropile comune, după execuţii. Grupa a fost izolată cu multă precauţie şi închisă în închisoarea centrală din Riga. Făceau parte din grupă şi tatăl deţinutului cunoscut de mine Kurt Donnhart, din Köln, precum şi Ernst Kramer, din acelaşi oraş, ca şi Bernhard Isaak, din Köln-Deutz. Până la urma, închisoarea centrală a mai putut fi părăsită doar de 16 membri ai grupei; toţi ceilalţi muriseră acolo de foame sau pierzându-şi minţile. În celula în care fuseseră băgaţi cei 16, SS-ul

punea zilnic, timp de două ore, un disc de pe care se auzea încontinuu repetat acelaşi text: „Nu am voie să povestesc nimic despre ce am văzut şi ce am făcut, altminteri voi fi împuşcat”. Supravieţuitorii au fost readuşi în ghetou.

Din noiembrie 1942, a fost găsit un procedeu mai simplu pentru a scăpa de oameni. În camioane închise, cu remorci, erau îmbrâncite în total 200 de persoane. In timpul drumului spre Pădurea de la Bickernick, era deschis un dispozitiv pentru gaz. După aproximativ o oră, camioanele se întorceau cu îmbrăcămintea. Şi aceşti oameni erau înhumaţi de către amintita grupă alcătuită din 38 de membri. Ulterior, am început să primim coloane întregi de camioane pline cu obiecte de îmbrăcăminte şi valize.

Corespondenţa cu lumea din afară şi deţinerea de bani erau pedepsite cu moartea. Evrei sleiţi de foame au făcut, uneori, încercarea de a da câte un obiect de îmbrăcăminte în schimbul unei felii de pâine cu unt. Locuitorii ghetoului prinşi cu aşa ceva au primit mai întâi 25 de lovituri cu bâta, după care au fost spânzuraţi. Printre ei se afla şi deţinutul Kurt Becher, de 19 ani, originar din Hanovra. O dată cu Heidenheim, din Praga, pedepsit pentru o asemenea vină, au fost spânzuraţi şi alţi şapte din aceeaşi încăpere, sub acuzaţia de complicitate. Nu era deloc o excepţie condamnarea în plus la moarte a câtorva oameni sau a câtorva tovarăşi de cameră, învinuiţi de a fi omis să informeze comandamentul.

Fete tinere au fost adesea siluite de membri ai SS-ului. Nici comandantul n-a făcut excepţie în această privinţă. Îl chema Krause, SS Obersturmführer din Leipzig, fost funcţionar al Gestapo-ului la Berlin, între altele, le-a violat pe Elly Laumann, din Krefeld, pe coafeza Olly Adler, din Praga.

La un moment dat, comandantul a dispus ca toate persoanele din ghetou având peste 50 de ani să fie separate: 2.200 bărbaţi şi femei. Părinţii mei au putut să se eschiveze de la această măsură numai falsificându-şi datele naşterii. Această selectare a afectat şi toţi copiii sub 13 ani. Mame ce n-au vrut să se despartă de copiii lor au fost incluse în categoria celor selectaţi. Drept ţintă a transportului fusese indicat Dünamünde. Era o premeditată inducere în eroare, această ţintă nefiind atinsă niciodată.

O săptămână după aceea, în noiembrie 1943, ghetoul evreiesc a fost dizolvat. Cei l.500 de supravieţuitori au fost duşi în lagărul de concentrare Kaiserwald, lângă Riga; printre ei, şi părinţii mei. Comandant al lagărului era SS Obersturmbannführer Sauer. O parte dintre prizonieri au fost repartizaţi la munci speciale în cazărmi, ca de exemplu: la magazia de aprovizionare a armatei, la parcul de camioane, la depozitul de efecte al armatei etc. Printre cei din urmă m-am găsit şi eu. La ordinul Berlinului, toate femeile şi fetele au fost tunse.

Datorită unui concurs de împrejurări favorabil, după două luni am primit veşti de la părinţii mei. Mureau de foame. Comandoul în care lucram mi-a îngăduit să pun de-o parte câte ceva din hrana mea; am găsit o cale pentru a trimite părinţilor mei alimente, în cantităţi modeste. Tatăl şi mama lucrau la râul Dvina, unde au fost puşi să scoată trunchiuri de copaci din apă

şi să le care la un ferăstrău. Căratul se făcea, din principiu, numai cu forţă umană. Primul supraveghetor din lagărul de concentrare Kaiserwald, un criminal de profesie condamnat la închisoare pe viaţă, provenit din banda berlineză Sass, se numea Xaver Apel şi era poreclit în lagăr „Mister X". Avea pe lângă el un alt „verde", Hannes Dressler, din Hamburg. Ambii se aveau bine cu SS Obersturmbannführer Sauer, care a încuviinţat şi susţinut toate faptele lor. Tipic era felul cum „Mister X" arunca, pur şi simplu, în râul Dvina deţinuţi care nu mai erau întrutotul capabili de muncă, împiedicând orice încercare de a-i salva. Erau şterşi din evidenţă cu diagnosticul „atac de cord". Un camarad cu o criză de dizenterie şi-a cedat raţia de mâncare. „Mister X" a aflat şi l-a aruncat într-un cazan mare cu apă clocotită, pregătită pentru cafeaua celor din lagăr. Bolnavul s-a opărit groaznic, obişnuita cafea pentru cei din lagăr a fost fiartă totuşi cu aceeaşi apă. Un alt camarad pe nume Gustav Haar, din Dresda, şeful pazei ordinii în lagăr, a fost înjunghiat de nişte criminali de profesie şi aruncat în latrină.

SS Sturmbannführer Krebsbach, din Köln, întreprindea permanent diverse operaţiuni împotriva bolnavilor şi celor sleiţi de puteri. În mai 1944, şi tatăl meu a fost supus unei asemenea trieri pe motivul unei banale răni la picior. Şi iarăşi s-a spus: „Transport pentru Dünamünde". Tatăl meu a făcut să-mi parvină un bileţel cu ultimele sale salutări, în care îmi comunica: „maşina de gazare în apropiere". Apela la mine să continui s-o ajut pe mama, după puterile mele. În mai puţin de o oră va fi scăpat de chinuri...

La începutul lunii iulie 1944, am fost expediat, cu l.350 de bărbaţi şi tot atâtea femei, în lagărul de concentrare de la Stutthof. Acolo, o nouă triere: bolnavii şi cei fără putere au fost ucişi, într-un mod despre care n-am putut afla ceva până azi, şi căraţi apoi la crematoriu. După cum se pare, mama mea ar fi fost, şi ea, internată în lagărul de la Stutthof. Niciodată n-am mai auzit ceva despre ea. După scurtă vreme, eu însumi am fost transportat, împreună cu alţi camarazi, la Buchenwald".

Şi iată acum descrierea luptei eroice a evreilor de la Varşovia, rezultată dintr-o relatare a lui Wladimir Blumenfeld, care, după transporturi halucinante, a ajuns, la 5 aprilie 1945, la Buchenwald:

„Întreaga populaţie evreiască din Varşovia a fost înregistrată imediat după ocuparea oraşului de către Wehrmacht. Cine nu se înregistra se expunea pedepsei cu moartea. A fost înfiinţat un ghetou mare prin strămutare, în care trăiau, la început, o jumătate de milion de evrei; prin noi completări din împrejurimi, cifra s-a ridicat la trei sferturi de milion. Erau înghesuite pe o suprafaţă redusă mai multe familii în aceeaşi locuinţă; fără posibilitatea exercitării unei meserii, fără contact cu lumea din afară, flămânzeau. În cele din urmă, s-a reuşit să se stabilească o legătură cu directorul Jointului de la Paris, Tropper. Acesta a obţinut, prin Crucea Roşie poloneză, o autorizaţie de la Guvernatorul general Frank în vederea organizării unei acţiuni de ajutorare a evreilor din Varşovia. S-a numit o comisie de ghetou, căreia îi parveneau consistente ajutoare băneşti americane ce ajungeau la evrei în zloţi. S-a format un Consiliu evreiesc, sub conducerea inginerului Czerniakow, s-au înfiinţat bucătării populare cu ajutorul Jointului, s-a iniţiat o asistenţă a

copiilor şi o reţea sanitară; cercurile de evrei ortodocşi obţineau ajutoare prin rabinul Blumenfeld. Toate acestea au ameliorat situaţia, numai că, după intrarea Statelor Unite ale Americii în război, Jointul şi-a încheiat activitatea în Polonia. Comitetul de sprijin al evreilor s-a străduit să continue această activitate cu forţe proprii. Situaţia a rămas, în linii mari, neschimbată până la 22 iulie 1942, ziua începerii exterminării evreilor.

La 20 iulie, au sosit la Varşovia detaşamente SS Standarte «Reinhard Heydrich» de la comandoul de exterminare din Lublin, sub conducerea SS Obersturmführer-ului Tumann. La 22 iulie 1942, SS-ul ucrainean a încercuit zidurile ghetoului. A fost afişată o proclamaţie:

„Toţi evreii, bărbaţi, femei şi copii, în cazul în care nu lucrează în uzine germane, în uzine de armament sau în administraţia ghetoului, trebuie să părăsească ghetoul”.

Urma să fie duşi spre Est, pentru a lucra în teritoriile distruse de acolo. Biroul comisarului civil fusese dizolvat, fiind înlocuit cu un «Stat-major SS pentru strămutare», condus de SS Untersturmführer Brand, care s-a stabilit în ghetou pe strada Eisengruber nr. 103. Răspunzător pentru desfăşurarea în ordine a strămutării din ghetou a fost făcut Consiliul evreiesc. Trebuia să dea, zilnic, câte 10.000 de persoane. Inginerul Czerniakow a declarat că el nu e în stare să facă aşa ceva. Ca urmare, au fost luaţi ostatici Abraham Geppner, rabinul Schapiro, redactorul Eckermann, doctorul Milejkowski şi alţi douăzeci de membri ai Consiliului evreiesc. Aceasta ca zălog pentru aducerea la îndeplinire a operaţiunii. Inginerul Czerniakow s-a sinucis, împreună cu soţia sa, otrăvindu-se. Evreu botezat, fost ofiţer al Poliţiei criminale poloneze, Jacob Sczerinzky a devenit comisar-şef al Consiliului evreiesc şi şef al poliţiei din ghetou. Strămutarea a început. Blocuri de case. Erau împresurate, zi de zi; oricine era găsit acolo, acasă sau pe stradă, trebuia să plece, fiind dus pe rampa de la gară şi înghesuit în vagoane de marfă. Dacă la orele 6 seara numărul de 10.000 de evrei nu era complet, intervenea SS-ul, ceea ce însemna că împuşca şi ucidea până ce era atins numărul cerut. Evreii erau somaţi prin afişe să se prezinte benevol pentru a fi duşi spre Est, unde viaţa le-ar fi mult mai uşoară decât în strâmtorarea ghetoului. S-a restrâns aprovizionarea cu alimente, în ghetou, în schimb fiecare persoană care pleca primea 3 kg de pâine şi 1,2 kg de magiun. Pentru a-i forţa pe evrei să se supună s-a oprit şi distribuirea apei. Măsurile au dat rezultate: evreii se prezentau „benevol”.

Biroul SS pentru colectarea obiectelor de valoare — şefi: SS Obersturmführer Conrad şi guvernatorul districtului dr. Fischer — a repartizat 2.000 de evrei tineri în serviciile sale, scutindu-i pentru moment de evacuare. Întreaga gospodărie lăsată în urmă, obiecte de valoare, îmbrăcăminte, lenjerie, totul a fost adunat, sortat şi depozitat în magaziile SS-ului din strada Wild nr. 51, fostă strada Dr. Sonnenhofer. Membrii SS ai Comisiei de strămutare s-au îmbogăţit. Ce a rămas de la ei a ajuns la Administraţia naţional-socialistă.

Mulţi evrei încercau să se ascundă, căci bănuiau ce-i aşteaptă, deşi din Maljinka, localitate lângă Treblinka, soseau cărţi poştale în care se spunea că

celor strămutaţi le-ar merge bine. Oamenii simţeau însă instinctiv că aceste cărţi poştale, cu texte izbitor de asemănătoare, nu corespundeau realităţii, dar constituiau singura posibilitate de a da un simplu semn de viaţă. Scăpare din ghetou nu exista însă, strămutarea continua.

La 9 august 1942, absolut pe neaşteptate, a apărut o declaraţie oficială în sensul că acţiunea ar fi fost încheiată. Cine nu plecase urma să rămână în ghetou. S-a pus condiţia ca toţi aceştia să se înregistreze din nou şi, pentru asta, să se adune în piaţa cuprinsă între străzile Ostrowska, Dr. Sonnenhofer, Mila şi Nalewski. Erau ameninţaţi cu pedeapsa cu moartea cei care nu s-ar fi prezentat. Năpăstuiţii au întrevăzut un licăr de speranţă. Circa 200.000 de bărbaţi, femei şi copii au dat curs chemării şi s-au prezentat la ora stabilită. Au fost obligaţi sa mărşăluiască, în rânduri de câte cinci, prin faţa Untersturmführer-ului Brand şi a statului său major. Şase zile a durat această trecere în revistă, care s-a soldat cu selecţionarea altor 50.000 de noi victime ! Au fost duse spre Est. Cei rămaşi au căpătat câte un permis de trecere şi li se îngăduia să se întoarcă la casele lor. Selecţia aceasta a fost o adevărată distrugere de nervi. Nu era permisă părăsirea pieţii; zi şi noapte, se stătea chircit pe jos, nu se dădea de mâncat sau de băut. La 14 august, i-a venit rândul şi familiei mele. Am trecut prin faţa celor ce erau stăpâni pe viaţa şi pe moartea noastră. Şi iată că privirea Untersturmfünrer-ului s-a oprit asupra tatălui meu. Printr-un semn, i s-a indicat să iasă din rând. Înainte de a apuca să-mi întindă mâna şi să-mi spună o vorbă a fost culcat la pământ de două gloanţe ţâşnite din pistolul unui SS Rottenführer. Am încremenit pentru o clipă, ca paralizat, apoi l-am luat în braţe pe tata. S-a iscat o mică învălmăşeală; însoţit de mama şi cele două surori, am scos muribundul de acolo. De la cei ce plecaseră din ghetou nu parvenea nici o veste. Ne închipuiam tot ce poate fi mai rău. Au venit totuşi câţiva evadaţi răzleţi, care reuşiseră să fugă de la Treblinka. Printre ei se afla un tânăr ziarist evreu, Jacob Rabinowicz, fratele rabinului din Munkacs. Până la strămutare, lucrase la noi în ghetou, la bucătăria Jointului. La o întrunire de tineri evrei, ne-a povestit pe larg despre ceea ce văzuse şi prin ce trecuse ca membru al unui comandou de strângere a cadavrelor din Treblinka şi despre uciderile în masă, împuşcările şi gazările de acolo. Nu i s-a dat crezare, nu puteam concepe, interpretam evocările lui drept rod al unei fantezii bolnăvicioase sau, cel puţin, drept exagerări crase. S-a hotărât să se ia pe ascuns legătura cu membri ai Partidului Socialist Polonez. Membri ai acestuia, precum inginerul Tepicin, inginerul Landau, Nososki şi Majcharek, s-au dus în apropiere de Treblinka, la Kossuw, şi ne-au confirmat cele povestite de Rabinowicz: trenurile cu strămutaţi au fost însoţite de personal polonez numai până la poartă, dincolo de împrejmuire nepătrunzând nimeni în afară de victime; din depărtare, se vedea fumul şi se simţea un pătrunzător miros de ars.

Manifeste secrete, scrise în limba idiş, au informat evreii din Varşovia despre „actele de cultură” ale „protectorilor” noştri. Partidul Naţional Polonez răspândea în cercurile poloneze cele aflate. Sub impresia îngrozitoarelor veşti

a încolţit un singur gând unitar: de a opune rezistenţă următoarei selectări, următorului transport în lagăr.

Dr. Isaak Schipper, a devenit sufletul ideii de rezistenţă. La o adunare secretă a tineretului, el a declarat:

„Dacă destinul şi istoria au hotărât nimicirea noastră, atunci cel puţin să murim luptând; noi nu ne vom arunca de bunăvoie în ghearele morţii, lăsându-ne deportaţi spre Est !”

Au fost procurate arme cu ajutorul Partidului Socialist Polonez. A fost creat un grup de rezistenţă, condus de Laib Rodai, din Kielce. Proprietarul unei fabrici metalurgice, Abraham Geppner, a donat, primul, un milion de zloţi pentru achiziţionarea de arme. Au fost strânse multe milioane. Plăteam câte 5.000 de zloţi pentru un pistol, câte 12.000 pentru o mitralieră. Am obţinut grenade de mână, am construit buncăre în beciuri. Am izbutii să adăpostim bătrâni în cartierele Varşoviei locuite de polonezi, cu noi rămânând, îndeosebi, tineretul şi o parte din femeile şi copiii hotărâţi să moară umăr la umăr cu soţii şi taţii lor. Mama şi o soră au rămas în ghetou. Sora mai mică, Tolla, a plecat în partea neevreiască a Varşoviei; era blondă, cu ochi albaştri şi acolo nu bătea la ochi. N-am mai văzut-o. Am alcătuit mici grupe de luptă, au fost comise atentate asupra lui Jakob Sczerinzky, a avocatului Laikin, şeful închisorii, a lui Jurek Fürstenberg, şeful comandoului «Colectarea obiectelor de valoare» şi a multor altor colaboratori ai Gestapoului care voiau să-şi salveze propria viaţă pe seama evreimii.

Ziua de 18 ianuarie a însemnat piatra de hotar în istoria plină de suferinţe a ghetoului varşovian. Poliţia germană primise ordinul să răzbune atentatele. Din nou încercuire, întreaga populaţie a ghetoului este iarăşi obligată să se prezinte. Nimeni nu dă urmare ordinului. Consiliul evreiesc se ascunde. Este lansată, de la om la om, parola de a nu se opune deocamdată vreo rezistenţă. Percheziţiile durează patru zile. Unii sunt găsiţi cu arma în mână şi sunt împuşcaţi pe loc, ceea ce se întâmplă şi cu cei descoperiţi în case şi ascunzişuri. 18.000 de bărbaţi, femei şi copii au fost masacraţi. Comandoul pentru colectarea obiectelor de valoare are un nou câmp de activitate. Consiliul evreiesc este pus să se îngrijească de înmormântarea „bandiţilor”. Mai rămăsesem în ghetou vreo 40 000 de evrei, majoritatea tineri, organizaţi în mici grupe de luptă ale organizaţiei evreieşti de tineret.

Se apropia Paştele evreiesc, 19 aprilie 1943. Prin prietenii din lagărul de polonezi am aflat că în suburbia estică a Varşoviei, Praga, au sosit câteva detaşamente de SS-işti. A doua zi de Paşte, la orele 4 dimineaţa, au împresurat ghetoul. Tinerii noştri au alergat din casă în casă, lumea a fost anunţată să fie gata de luptă. Fiecare s-a îndreptat spre beci, de unde a luat cu el arme şi alimente. Grupe de SS-işti au pătruns în ghetou. La colţul străzii Nalewski, la nr. 42, un bărbat tânăr a ieşit în faţa porţii, oprind o grupă de 25 de SS-işti, comandată de un Unterscharführer. El a arătat spre cea de a treia curte, spunând că acole ar fi ascunşi zece evrei. SS-iştii îl urmează. De-abia ajunsese în a treia curte, când tânărul îşi scoase pistolul şi-l culcă la pământ pe Unterscharführer. Semnalul de luptă fusese dat. Prin ferestre ţâşneau gloanţe, porneau grenade de mână care explodau, în văzduh se auzea o

larmă infernală. Tânărul care a tras primul foc se numea Mordechai Nutkowicz. Era originar din Ripin. El însuşi şi-a pierdut viaţa, dar nici dintre SS-iştii intraţi n-a mai părăsit viu vreunul curtea. Tot cartierul s-a răsculat, în toate colţurile se auzeau lupte, SS-ul nu se aştepta la o asemenea primire. A părăsit ghetoul în mare grabă. Până a doua zi a fost linişte. Dar au sosit tancuri din care s-a tras în case. Casele au luat foc. Am încercat să stingem incendiile, să luptăm cu grenade de mână împotriva tancurilor, le eram însă de departe inferiori, în cele din urmă, ne-am ascuns în buncăre. A intrat în ghetou infanteria SS. A fost întâmpinată cu o ploaie de gloanţe şi grenade de mână. Atunci, s-a hotărât să se tragă în noi din avioane, în toate colţurile ghetoului au început să se înalţe flăcări. Patru zile nu s-au stins. Buncărele an fost reperate prin aparate acustice, apoi aruncate în aer şi distruse cu mine şi grenade. După patrusprezece zile, acţiunea de curăţire era încheiată.

Cine a rămas în viaţă a fost trimis în lagărul de concentrare de la Lublin. Eu însumi, mama şi sora eram printre aceştia. Transportul oferea obişnuitul tablou: 100 până la 200 de oameni îngrămădiţi în vagoane de vite, fără mâncare, fără apă. Coborâţi din vagoane în lagărul de concentrare de la Lublin — femeile şi copiii au fost daţi la stingă, bărbaţii, la dreapta. Am văzut cu ochii mei cum mama şi sora, împreună cu alte femei, au fost duse la sectoarele I şi II. Le-a înghiţit o căsuţă — de nici o revedere nu mai putea fi vorba, au fost gazate.

Eu am rămas în lagărul de concentrare de la Lublin până la 24 iulie 1943. De acolo, am fost dus la Auschwitz. Imediat după aceea, alegându-mă cu scabie, o banală erupţie pe piele, am fost selectat, băgat în blocul 20, pentru a fi gazat în ziua următoare. Salvarea mea o datorez lui Jusek Kenner, care s-a priceput să facă rost de un inel cu briliant, pe care l-a dăruit supraveghetorului de lagăr, iar acesta m-a scos, noaptea, din bloc. După Auschwitz, a urmat lagărul S III – Ohrdruf din Turingia, iar de la 5 aprilie 1945, Buchenwald."

După toate cele descrise, se poate înţelege ce a însemnat pentru puţinii evrei rămaşi la Buchenwald dimineaţa anului 1943, când frizerul comandantului, deţinutul politic Franz Eichhorn, a văzut, în timp ce aştepta ca întotdeauna ieşirea din baie a comandantului, pe biroul acestuia, o indicaţie cu următorul text:

„Către toţi comandanţii de lagăr. Toţi evreii din Europa la Koch, Lublin – Himmler".

Fiind indispensabili la construcţiile de importanţă militară, 200 de evrei „zidari" au rămas totuşi la Buchenwald.

Mulţi, în special evrei originari din alte ţări, au trăit în lagăre neidentificaţi, adică nedescoperiţi de SS ca fiind evrei. Chiar dacă n-au stat în prima linie în faţa gloanţelor, ei n-au avut totuşi o existenţă uşoară, fiind permanent expuşi pericolului de a fi descoperiţi sau denunţaţi de alţi deţinuţi. Depăşind mult prevederile legilor de la Nürnberg, SS-ul a considerat, iniţial, drept evrei chiar şi pe cei care aveau bunici evrei şi nu reuşiseră să ascundă acest lucru din pricina unor menţiuni din acte. În unele acţiuni, SS-iştii se orientau doar după forma nasului. Cel ce nu le era pe plac era declarat evreu.

La un moment dat, „evreii pe sfert” şi „evreii pe jumătate” au fost „arianizaţi”, nemaifiind obligaţi să poarte steaua galbenă. Pentru cei mai mulţi era însă prea târziu.

2. Tratamentul aplicat polonezilor.

În baza indicaţiilor politice cu caracter general ale lui Himmler, polonezii au fost consideraţi de SS oameni inferiori, exact ca şi ruşii, şi au fost trataţi în consecinţă. Imediat după cotropirea Poloniei în 1939, persoane făcând parte din minoritatea poloneză din Germania au fost internate în lagăre de concentrare. Au urmat, în octombrie, aşa-zişii franctirori (partizani), după aceea, masa de polonezi, iar după răscoala polonezilor din Varşovia, din august 1944, internări de anvergură.

Dintre polonezii aduşi la Buchemvald în octombrie 1939, circa 1.700 au fost mutaţi, împreună cu evrei polonezi originari mai ales din Austria, în „lagărul mic”, descris mai înainte, situat pe locul de adunare. „Franctirorii” au fost lăsaţi să flămânzească şi să îngheţe în „grădina de trandafiri”. Încă în a doua jumătate a lunii octombrie, a izbucnit printre ei o epidemie de dizenterie, care s-a răspândit atât de iute, încât conducerea SS-istă a lagărului s-a văzut nevoită să retragă de la muncă deţinuţii din „lagărul mic” şi să instituie carantina.

Şefii SS, în frunte cu comandantul de lagăr Koch, şeful de lagăr secund de pe atunci, SS Hauptsturmführer Hüttig, ca şi împuterniciţii speciali pentru „lagărul mic”, SS Hauptscharführer Planck şi SS Hauptscharführer Hinkelmann, au fost inepuizabili în născocirea de şicane, menite să umple timpul liber creat forţat. Deţinuţii erau siliţi să stea pe locul de adunare, în aşteptarea distribuirii mâncării; după vreo două ore, primeau supa chioară, care, între timp, se răcise. Şi foarte rarul schimb de lenjerie se petrecea pe acelaşi loc, unde deţinuţii trebuiau să-şi scoată, pe un frig năpraznic, cămăşile, indispensabilii şi ciorapii pentru a primi schimbul. Apelul, repetat de două-trei ori pe zi, cerea de fiecare dată aproape două ore. „Drept pedeapsă” — nimeni nu ştia pentru ce — Planck nu-i lăsa pe deţinuţi să se întoarcă în corturi, ci îi ţinea şi restul zilei pe locul de adunare. Cine n-a avut prilejul să cunoască ceva asemănător abia de îşi poate imagina chinul provocat de statul neîntrerupt în picioare, amplificat de condiţiile deosebite. Hüttig avea grijă, uneori, şi de „distracţii aparte”. Punea să se aducă în „lagărul mic” capra; însoţit de un număr de şefi de bloc, se apropia cu ea de deţinuţi şi aplica, fără alegere, fiecărui al zecelea câte 25 de lovituri cu bâta. Odată, când un deţinut s-a oferit să primească el loviturile în locul fratelui său lovit de soartă, Hüttig şi-a arătat admiraţia pentru gest, dispunând să fie ambii bătuţi. Hauptscharführer-ului Hinkelmann îi făcea o deosebită plăcere să lase pe locul de adunare o căldare pe jumătate plină cu supă, să privească flămânzii când se apropie de ea pentru a-şi lua puţina supă şi, apoi, să se năpustească cu o măciucă groasă asupra întregului grup, izbindu-le capetele până le dădea sângele.

Anotimpul înainta, se făcea din ce în ce mai rece, dar în condiţiile din „lagărul mic” nu intervenea nici o schimbare. Fiecare deţinut îşi putea păstra

singura lui pătură. Fireşte, nimeni nu se mai dezbrăca, se dormea îmbrăcat şi, de aceea, toţi erau năpădiţi tot mai mult de insecte. Porţiile de mâncare se micşorau, raţiile de pâine erau subţiate. Supa ajunsese apă chioară şi scăzuse la mai puţin de un litru. Nici măcar această mâncare nu o primeau cei din „lagărul mic” în fiecare zi, pentru că Standartenführer Koch obişnuia să pedepsească întregul lagăr cu zile de post pentru orice pretinsă abatere; „lagărul mic” trebuia să ţină cu stricteţe nu numai zilele de post ale întregului lagăr, dar mai primea în plus, la ordinul Hauptscharführer-ului Planck, zilele sale aparte de post. Acest sistem a luat o asemenea proporţie, încât, de pildă, în luna noiembrie 1939, au intrat 12 zile de post pline, cu alte cuvinte s-a primit „hrană” numai în 18 zile din lună ! La ce animalizare a oamenilor a dus această metodă barbară o demonstrează modul — devenit obicei general — de a apuca o porţie: când deceda cineva în cort, faptul era ţinut ascuns, mortul era susţinut de subsuori de doi camarazi sau luat în spate de unul singur şi târât cel ce împărţea pâinea. Acesta elibera „ajutoarelor” porţia de pâine a celui decedat. Cadavrul era lăsat să zacă undeva pe locul de adunare.

Îmbrăcămintea a rămas aceeaşi ca în luna octombrie, aşa că, nici în perioada celui mai teribil ger din lunile decembrie şi ianuarie, în „lagărul mic” nu s-au distribuit aici paltoane, ori pulovere, nici şaluri ori apărătoare de urechi, sau mănuşi. Tratamentul ambulatoriu la infirmeria deţinuţilor s-a terminat o dată cu instituirea carantinei; degerăturile cu răni deschise de la picioare şi alte boli parvenite duceau inevitabil la moarte. Când se ieşea la apelul de dimineaţă, în zăpada care acoperea platoul se puteau număra, zilnic, câte 15, 20 sau chiar 25 de cadavre. Într-o zi, la un raport cu privire la situaţia deceselor în „lagărul mic”, comandantul a răspuns cu cuvintele: *„Pentru mine ritmul e prea lent. N-ar putea fi puşi oamenii să muncească ?”* Nu se mai putea, teama de dizenterie fiind prea mare. Dar existau şi alte mijloace. La începutul lui decembrie, înmulţirea păduchilor în „lagărul mic” — 50 de păduchi pe un bărbat nu însemnau mult — i s-a părut conducerii lagărului periculoasă şi a ordonat o acţiune generală de despăduchiere. La 8 decembrie, a fost pusă în aplicare. Tuturor celor internaţi în lagăr li s-a oferit o baie binefăcătoare, îmbrăcămintea le-a fost însă reţinută pentru două zile, înmânându-li-se în schimb îmbrăcăminte de vară din pânză subţire de sac. Este de la sine înţeles că şi păturile au fost reţinute pentru dezinfectare. Pături de schimb nu existau pentru acest interval. A urmat o noapte de coşmar, în care nimeni n-a putut dormi din pricina frigului. A doua zi de dimineaţă, lumea a văzut înspăimântată rezultatele acelei nopţi: şase rânduri de câte zece şi încă şapte bucăţi — 67 de morţi, toţi curaţi, zăceau în zăpadă.

Din considerente necunoscute, la mijlocul lunii ianuarie 1940, conducerea lagărului a decis desfiinţarea „lagărului mic” şi mutarea în lagărul de bază a restului supravieţuitorilor. Din cei 1.700, intraţi în lagăr în octombrie, mai trăiau 600. Au ieşit într-o asemenea stare, încât o mare parte din ei era clar că nu mai aveau mult de trăit. Greutatea lor era, în medie, sub 40 de kilograme, şi îngrijirea acordată la infirmeria deţinuţilor nu i-a mai

putut salva pe majoritatea dintre ei. În relativ foarte scurtă vreme, au mai decedat câteva sute.

Se poate aprecia cu aproximaţie că din cei 1700 de bărbaţi câţi erau la început, vor fi rămas în viaţă 40, printre ei Felix Rausch, un martor demn de încredere al detaliilor relatate, care a putut privi din afară prin gardul special de sârmă ghimpată, întregul „lagăr mic”.

Pe lângă această acţiune de proporţii, echivalând cu tratamentul general dur aplicat polonezilor imediat după terminarea ocupării parţiale a ţării lor, împotriva polonezilor au fost ordonate cu precădere două măsuri represive.

În 1938-1939, evreii, în primul rând cei originari din Viena, fuseseră siliţi să renunţe, prin notariat, la proprietăţile lor — case şi terenuri — în favoarea membrilor partidului nazist şi a profitorilor acestuia; preţurile de „vânzare” porneau de la 10 mărci ! În cazul polonezilor, s-a procedat şi mai simplu: nu li se plătea nimic. Oamenii erau doar chemaţi şi înştiinţaţi că membrii familiilor loi trebuie să-şi părăsească gospodăria şi casa. A te fi opus sa semnezi de confirmarea schimbului de proprietate făcut echivala cu o sinucidere. Prin zeci de scrisori trimise de către proprietari izgoniţi, s-a aflat, mai târziu, că acaparatorii nazişti şi slugile lor nu le-au mai lăsat nici măcar o singură oră ca să-şi strângă lucrurile şi nici nu le-au permis să scoată din casă mai mult decât un geamantan cu obiecte personale şi 30 de mărci de persoană.

Când zecile de mii de muncitori sclavi polonezi, având agăţate însemne defăimătoare, au fost târâţi în interiorul Germaniei, era normal ca bărbaţii polonezi să stabilească relaţii cu fete germane, fie în gospodăriile ţărăneşti, fie la oraşe. Conform unui ordin al lui Himmler, asemenea persoane au fost spânzurate, în timp ce tinerele nemţoaice au fost internate în lagărul de concentrare pentru femei de la Ravensbrück. Şi au primit de câte trei ori 25 de lovituri de baston pe şezutul gol, după ce, în numeroast cazuri, sub îndrumarea unor faimoşi membri ai partidului nazist, fuseseră înfierate „spontan” tunzându-li-se părul şi fiind purtate de-a lungul străzilor din oraşele sau localităţile respective.

Brusc, a început, în 1941, la Buchenwald, cercetarea polonezilor bănuiţi de „pângărirea” rasei, acţiune în care denunţurile dinăuntrul şi din afara lagărului au jucat un mare rol. Tineri polonezi au fost „forţaţi să îndeplinească ei rolul de călăi ai concetăţenilor lor. „Călăii polonezilor” au fost folosiţi, după aceea, pentru aceleaşi scopuri, într-o mare parte a Turingiei, pornindu-se de la experienţa din lagărul de la Buchenwald.

În sopul intimidării celor din Est aduşi acolo ca muncitori, ei mergeau, escortaţi de SS-işti, prin oraşe şi sate, purtând o spânzurătoare cu două braţe de care puteau fi atârnate câte trei persoane, execuţiile putându-se face stfel în public. Dacă se constata o violenţă comisă de muncitori polonezi, pe o rază mai apropiată sau mai depărtată de lagăr, 30 de polonezi din lagărul de concenrare erau aduşi numaidecât la locul crimei şi spânzuraţi acolo, „drept exemplu menit să inspire teamă”. Întrucât tinerii polonezi siliţi să fie călăi erau constrânşi la cea mai strictă tăcere şi, în plus, nici nu cunoşteau zonele

în afara lagărului de concentrare, nu a fost cu putinţă sa aflu date credibile cu privire la numele oraşelor şi „calităţilor” în care au avut loc asemenea execuţii — cu toate că eu însumi, de pildă, am stat mai multe luni în croitoria deţinuţilor de la Buchenwald, în imediata vecinătate a unuia dintre aceşti polonezi.

3. Exterminarea prizonierilor de război ruşi.

Spre sfârşitul verii anului 1941, a început în toate lgărele mari din Germania împuşcarea în masă a prizonierilor de război ruşi triaţi în acest scop. Chiar înainte e a se constitui «comandoul 99», primele execuţii au iceput, la Buchenwald, pe un teren de tragere situat lângă lagăr, pe terenul uzinelor de armament denumite «Deutsche Ausrüstungs-Werke», exact în spatele croitoriei deţinuţilor. Pentru a acoperi zgomotul armelor, întregul lagăr trebuia să iasă, deseori chiar în timpul orelor de lucru, pe locul de adunare şi să cânte în timp ce aveau loc împuşcăturile. Chiar a doua oară când au fost astfel scoşi, oamenii au înţeles ce anume se întâmplă. De fiecare dată, după numai o oră, fiind aduse cadavre la crematoriu. După câteva săptămâni, s-a renunţat la acest camuflaj destul de ridicol înainte încă de a fi fost amenajat corespunzător grajdul de cai. În lagăr nu exista nici o posibilitate de a salva aceste victime căci, imediat după internare, ele erau predate de către Secţia politică serviciului «regim special», fără să poată intra în legătură cu cei din lagăr, împuşcările continuau neîntrerupt, ziua şi noaptea. Numărul total a atins, la Buchenwald, a fost de cel puţin 7.000, probabil însă că era cu mult mai mare. Estimări întemeiate merg până la 9.500. Cum, după fiecare operaţiune de lichidare, camioanele pline cu cadavre plecau de la grajdul de cai la crematoriul din lagăr acolo s-a mai putut face, în orice caz, o numărătoare aproximativă. În lagărele de concentrare de la Sachsenhausen şi Dachau numărul celor lichidaţi a fost, de asemenea, de câte 10.000.

Selecţionarea respecta liniile directoare unitare ale Oficiului central de Siguranţă al Reich-ului (RSHA). Erau, destinaţi să fie ucişi, cu precădere, ofiţeri, comisari politici, conducători ai Komsomolului şi membri marcanţi ai Partidului Comunist. În acest scop, în toate lagărele de bază de prizonieri de război, cunoscute sub prescurtarea «Stalag» (Stammlager der Kriegsgefangenen), şi în lagărele de concentrare în care erau internaţi prizonieri de război, existau denunţători în slujba Gestapo-ului. La Buchenwald, această tristă misiune a fost îndeplinită de un anume Kusnir-Kusnarew, un fost general pretins ţarist, despre care se va mai vorbi şi într-un alt context.

Am în mână copia, socotită „chestiune secretă de competenţii Reich-ului”, a unei expuneri, ţinute de doi funcţionari a Gestapo-ului de la Weimar în faţa unui auditoriu select despre activitatea lor în calitate de astfel de denunţători în „Stalag” districtul IV E, cuprinzând Dresda, Altenburg, Halle, Lützen, Merseburg, Naundorf şi Weissenfels. Copia s-a găsit în moştenirea lăsată de judecătorul regional de la Weimar; s-ar putea să fie unicul excmplar care s-a mai păstrat. Din păcate, nu poartă numele conferenţiarului; pe

complicele său îl chema Pause. Ambii indivizi subliniază în mod expres că liniile directoare şi decretele conform cărora au acţionat au fost elaborate „în înţelegere cu înaltul comandament al Wehrmacht-ului”. În introducere se spune:

„Luarea unui număr de — până acum — 2,5 milioane de prizonieri sovietici şi întreţinerea lor, ca şi folosirea lor la diverse munci pe teritoriul Reich-ului pun conducerea statului şi pe cea a armatei în faţa unor noi probleme. În această privinţă, se va fi ţinut cont de diverse considerente. Aşa cum rezultă din decretele şi directivele date până acum, noi vom face astfel încât cea mai mare parte a teritoriului cucerit de noi până acum să fie afectat activităţii de colonizare germană. Este limpede pentru oricine că pentru teritoriul cucerit avem nevoi de oameni, care:

1) să fie folosiţi la reconstrucţie,

2) s reînvie atelierele de producţie şi ogoarele.

Nu dispunen încă, în momentul de faţă, de un excedent de cetăţeni germani pentru aceste sarcini. Suntem, deci, nevoiţi să recurgem la omul rus. E însă clar că nu oricare rus sovietic poate fi luat în consideraţie pentru o asemenea muncă. Doar rusul a fost crescut şi asmuţit sistematic, de la începutul anilor '20 şi până acum, în spirit bolşevic. De aceea, trebuie căutate şi separate toate elementele indezirabile dintre prizonierii de război care pot fi avuţi în vedere pentru a fi utilizaţi în teritoriul ocupat. Trebuie socotiţi ca elemente indezirabile din punct de vedere politic îndeosebi funcţionarii de seamă ai statului şi ai partidului, revoluţionarii de profesie şi activiştii Kominern-ului, toţi activiştii de partid importanţi ai Partidului Comunist şi ai Uniunii Sovietice şi ai organizaţiilor lor subordonate comitetelor centrale, comitetelor regionale şi de ţinut; toţi comisarii poporului şi locţiitorii lor, toţi foştii comisari politici în Armata Roşie; personalităţile conducătoare ale instanţelor centrale şi medii ale autorităţilor de stat, personalităţile conducătoare ale vieţii economice, intelectualitatea rusă, toţi evreii şi toate persoanele dovedite ca instigatori şi comunişti fanatici. În continuare, asigurarea tuturor persoanelor care pot fi folosite la terminarea unor alte cercetări de orice natură şi la clarificarea unor chestiuni de interes general”.

Pentru a rezolva rapid problemele, Oficiul central de Siguranţă al Reich-ului, în înţelegere cu înaltul comandament al Wehrmacht-ului, a instituit, la aproape toate organele superioare ale Poliţiei de stat, peste inspectorii Poliţiei Siguranţei şi ai Serviciului de Siguranţă, aşa-numite comandouri de intervenţie care au fost detaşate în lagărele de prizonieri de război. Cum au procedat acestea; rezultă dintr-un singur alineat din expunere:

„Nu există motive care să ne facă sentimentali faţă de ruși sau animaţi de alte sentimente. De aceea, conform directivelor din 17 iulie 1941 ale Oficiului central de siguranţă al Reich-ului, ruşii consideraţi ca suspecţi de omandourile de intervenţie, vor îi denunţaţi fără întârziere acestuia şi, după primirea confirmării că pot fi executaţi, vor fi împuşcaţi. Condiţia este ca ruşii incriminaţi să fie eliberaţi de înaltul Comandament al Wehrmacht-ului şi predaţi Poliţiei Siguranţei. Potrivit înţegerilor intervenite între instanţele în discuţie, această condiţie este îndeplinită în orice caz. După ce se va primi

confirmarea că pot fi executaţi, se va trece imediat la punerea în practică a măsurilor ordonate. Se va evita o deţinere lungă a respectivului rus sovietic în oricare din lagăre. Este interzis ca execuţia să aibă loc în lagăr sau în imediata apropiere a acestuia, tot aşa, după cum este interzis să fie publică şi, în principiu, nu se permit nici un fel de spectatori. Potrivit ordinelor date de inspectorul din Dresda, ruşii sovietici depistaţi ca suspecţi vor fi transportaţi pe calea cea mai scurtă într-un lagăr de concentrare, unde va urma execuţia".

Din momentul începerii captivităţii lor, prizonierii de război ruşi aveau de îndurat un întreg şir de asemenea trieri.

„Prima verificare are loc în Stalag-urile de pe front, unde se face oricum o verificare şi selecţionare din toate punctele de vedere, în primele şi următoarele lagăre din ţară unde sunt aduşi, acelaşi lucru se repetă de către respectivele detaşamente de muncă. De aceea, se poate înţelege că aici ruşii sovietici ce urmează a fi superverificaţi sunt deja curăţaţi în cea mai mare parte de elementele suspecte. Înaltul Comandament al Wehrmacht-ului a dat abia în ultimele zile organelor Wehrmacht-ului interesate în această problemă ordine amănunţite privitoare la tratamentul prizonierilor de război ruşi sovietici în toate lagărele de prizonieri de război. Ele nu fac decât să sublinieze însemnătatea activităţii de verificare politică şi în alte privinţe a prizonierilor de război ruşi sovietici şi sunt conduse de ideea că, în cazul prizonierilor ruşi, nu este vorba de prizonieri de război în sensul obişnuit al cuvântului, ci, aşa cum a accentuat şi Führer-ul în ultima sa cuvântare ţinută la inaugurarea campaniei de ajutor de iarnă pentru armată 1941-1942, de un duşman format numai din animale şi bestii. Şi aşa şi trebuie să fie trataţi, în primul rând".

În consecinţă, în decurs de patru săptămâni, cei doi agenţi ai Gestapo-ului, care s-au dat faţă de ruşi drept împuterniciţi economici pentru organizarea de detaşamente de muncă deosebit de bune, au mai propus din 1.650 de prizonieri de război cercetaţi „drept persoane de încredere 3 comisari politici, respectiv ajutoare ale lor, 5 elemente indezirabile, 5 persoane civile, 3 asiatici, 7 inşi aparţinând populaţiilor turce, 3 ofiţeri şi 24 de prizonieri care nu păreau suspecţi".

Exterminarea în masă a prizonierilor de război ruşi a scăzut treptat, în 1943, evident ca urmare a unor complicaţii internaţionale, punându-i-se capăt la începutul lui 1944. Împuşcarea individuală a unor ruşi sau a unor grupuri mai mici a mai avut loc, adesea, şi ulterior.

Independent de aceste măsuri, au mai fost internaţi cu miile în lagărele de concentrare alţi prizonieri de război ruşi. Cei dintâi 3.000 au sosit la Buchenwald la mijlocul anului 1941. Întregul lagăr aştepta cu încordare să vadă cum se va comporta SS-ul, după toate instigările care au precedat sosirea ruşilor. Aproape tot statul-major al comandamentului, în frunte cu şeful de lagăr de atunci Plaul, s-a postat la intrarea în lagăr. Când au sosit ruşii, au început insultele şi înjurăturile; făpturile sosite arătau din cale afavă de jalnic. După o mărşăluire de-a lungul a mai multor sute de kilometri, ce durase luni de zile, şi în timpul căreia nu li s-a dat decât un minimum de

mâncare, au ajuns la destinaţie complet istoviţi de putere, jerpeliţi şi zdrenţăroşi. Când au intrat pe poartă, clătinându-se, arătau ca nişte epave de oameni; când s-au intors de la baie, păreau nişte schelete ce se clatină. Intenţia Wehrmacht-ului şi a SS-ului a fost să dea impresia că ruşii ar fi fost prost hrăniţi şi mizerabil îmbrăcaţi de-acasă; acestui scop îi servea marşul de mai multe săptămâni de-a curmezişul Germaniei, sub ochii populaţiei, în lagărul de concentrare, demonstraţia a avut un efect contar. S-a născut numaidecât o acţiune de solidaritate spontană, de proporţii nemaiîntâlnite până atunci. Oricine avea timp şi posibilitate, alerga la blocul său să ia mâncare şi ţigări; mulţi şi-au dat ultima bucăţică de pâine. Conducerea SS-istă a lagărului, aflând ce se întâmplă, a demis imediat trei supraveghetori de bloc, cunoscuţi drept comunişti, Kurt Wabbel, Kurt Leonhardt şi Josef Schuhbauer, dispunând să fie trataţi de către Sommer cu câte 25 de lovituri cu vâna de bou şi trimiţându-i la cariera de piatră. Din pricina acţiunii de solidaritate, tot lagărul a fost sancţionat cu retragerea hranei pe o zi.
„Dacă se va mai întâmpla o dată ca vreunul din germanii din Reich să... Acestor porci de câini de la Răsărit ...”
— urla în microfon primul şef al lagărului preventiv, SS Sturmbannführer Schobert. Bineînţeles că s-a mai întâmplat, dar în taină.

În lunile martie-iunie 1942, au fost internaţi peste 6.000 de ruşi sovietici, în parte prizonieri de război, în parte civili luaţi cu forţa. Şi aceştia au ajuns în lagăr într-o stare de completă epuizare. Prizonierii de război din lagărele de concentrare au fost izolaţi de restul lagărului printr-un gard de sârmă ghimpată, partea separată denumindu-se, «lagăr de prizonieri de război». Această inscripţie constituia singura deosebire faţă de restul lagărului. Puteai să ai impresia că asişti la un spectacol shakespearean din Evul Mediu: spectatorilor li se arată un panou cu inscripţia „Castel” şi se lasă la libera lor fantezie să umple cu imaginaţia scena goală. Majoritatea prizonierilor ruşi fuseseră trimişi, în februarie 1942, la Sachsenhausen, unde circa 4.200 dintre ei s-au prăpădit. Pe la sfârşitul anului 1942, mai existau la Buchenwald vreo 1.200 de prizonieri de război ruşi, al căror efectiv s-a redus treptat, prin împuşcări, boli şi subnutriţie la 800. Aceşti 800 s-au menţinut bine şi au îndeplinit în lagăr un rol de scamă, fără ştirea şi împotriva voinţei SS-ului.

Dacă ar fi depins numai de intenţiile regimului nazist nici un singur rus n-ar fi supravieţuit perioadei captivităţii de război sau celei a internării în lagăr. *„Am putut constata prin observaţii proprii”*, se spune în expunerea amintită, *„că ei devorează, pe câmpuri, frunze de sfeclă furajeră, cartofi, bucăţi de morcovi, pe care le smulg din pământ, ca şi râme şi şoareci. După cum ne-au povestit santinelele de la cuibul de aviatori Klausa de lângă Altenburg, prizonierii au căutat şi şi-au luat din grămezile de gunoi resturile de mâncare mucegăite şi ceea ce rămânea neconsumat de noi.”* Oare din pură desfătare sau numai pentru că au fost lăsaţi să flămânzească cumplit ? Denunţătorul Gestapo-ului răspunde impasibil:
„Alimentaţia prizonierilor ruşi este mai proastă decât cea a celorlalţi prizonieri. Motivul constă în faptul că Rusia nu a aderat la Convenţia de la

Geneva privitoare la tratamentul faţă de prizonierii de război şi că deci, nu avem nici un motiv să-i tratăm pe ruşi potrivit dreptului internaţional. Nu ştim cum sunt trataţi prizonierii noştri de către ruşi, este însă de presupus, aşa cum rezultă din rapoartele existente până acurn, că numai puţini dintre ei au putut scăpa cu viaţă.”
E de presupus..., „presupunerea”' a fost, o dată mai mult, suficientă pentru uciderea sau lichidarea sutelor de mii de oameni aparţinând altor popoare şi, prin aceasta, pentru expunerea propriilor concetăţeni, căzuţi în mâinile duşmanului, unor măsuri de represalii.

4. Transporturile NN.

Directivele date de conducerea centrală a SS-ului nu erau îndreptate numai împotriva prizonierilor de război ruşi, ci şi împotriva olandezilor, ca şi francezilor şi belgienilor. Ele prevedeau aşa-numitele Transporturi NN. SS-ul avea un mod indescriptibil de a eticheta în chip romantic moartea pe care o hotăra pentru alţii. Vânătorile de oameni practicate, de pildă, în Franţa, pentru a interna victimele în lagăre de concentrare naziste, purtau numele «Acţiunea Spumă de mare» şi «Acţiunea Vânt de primăvară». Cum erau căraţi câteodată acei oameni în lagăr aproape că nu se poate descrie. În vara lui 1943, sute de francezi — printre care înalţi funcţionari de stat, profesori, ofiţeri (îndeosebi din poliţia franceză) şi ingineri — au fost descărcaţi în gara Weimar şi hăituiţi spre Buchenwald. Unii complet dezbrăcaţi, alţii cu o lenjerie sumară pe ei îşi purtau morţii scoşi din vagoanele în care fuseseră îndesaţi la Compiegne.

Foarte curând, a apărut în lagăr, pornind de la Secţia politică, un cuvânt-cheie: «Transporturi NN». Se putea crede, iniţial, că este vorba de o măsură specială contra olandezilor. Dar a transpirat repede sensul adevărat: «Transporturile NN» (*denumirea provenea de la acţiunea represivă învăluită sub eticheta romantică «Nacht und Nebel» — «Noapte şi Ceaţă». — Nota trad.*) îi cuprindeau pe olandezi, francezi şi belgieni; dintre care o parte, după „un examen biologic al rasei”, fuseseră supuşi la experienţe speciale în diferite lagăre de concentrare, cu precădere în lagărul de tristă faimă de la Natzweiler. Transporturile NN erau în realitate o măsură strict de intimidare: victimele lor erau rupte de orice legătură cu patria lor. S-a întâmplat ca 150 de ostateci olandezi de toate orientările, aduşi la Buchenwald în februarie 1941, să cunoască un tratament privilegiat, fiind eliberaţi după un timp relativ scurt. În schimb, în rândul celor aproximativ 300 de olandezi internaţi în aprilie 1942, găsindu-se un număr mai mare de comunişti, au fost selectaţi 85 dintre ei şi, după numai câteva zile, transferaţi în lagărul de concentrare Gross-Rosen, unde au fost ucişi până la unul.

Deţinuţii destinaţi transporturilor NN nu au avut voie, chiar de la început, să scrie celor apropiaţi, încetul cu încetul, s-a aflat că soarta lor în lagărul de concentrare Natzweiler a fost cu totul aparte. Pentru a revela ce condiţii generale au găsit ei acolo, să intercalăm o relatare a deţinutului politic Robert Leibbrand, din Stuttgart, ce se bazează pe date furnizate de

sanitari de la infirmeria din Natzweiler. 20 dintre aceştia fuseseră aduşi acolo de la Dachau; doar 3 au supravieţuit lagărului de la Natzweiler !

Într-o climă dintre cele mai neprielnice, 900 de prizonieri au fost puşi să ridice, într-un interval de un an, lagărul de pe povârnişul Munţilor Vosgi, dându-i o formă de terasă, şi să facă aceasta sub biciul unor criminali de profesie dezlănţuiţi, din rândul cărora se recrutau aproape toţi cei ce reprezentau forţa în lagăr. Comandant era SS Sturmbannführer Zill, din Plauen; prim-şef de lagăr, SS Hauptsturmführer Kramer, din Augsburg; medic-şef, transferat acolo de la Buchenwald, Dr. Eisele, urmaşul său, aproape tot atât de celebru, SS Obersturmführer Blanke. Din cei 900 de prizonieri iniţiali, „au sucombat" 330, alţi 300 au trebuit expediaţi la Dachau ca invalizi ! Cel mai temut detaşament de muncă a fost cel de la cariera de piatră de la Natzweiler. Dintre internaţii lagărului, nu erau apţi de muncă decât vreo 100, şi aceştia constituiau aristocraţia lagărului compusă din „verzi", care, deci, nu lucrau ! Cum însă detaşamentul de la cariera de piatră trebuia să numere cel puţin 200 de bărbaţi, mulţi, care nu mai puteau merge pe picioarele lor, erau aduşi cu roabe la locul de muncă. 60% din deţinuţi cântăreau sub 50 de kilograme. Foametea a fost atât de mare, încât cei mai slăbiţi de puteri au fost pur şi simplu omorâţi de alţi deţinuţi pentru ca făptaşii să poată ajunge în posesia meschinei raţii zilnice a celor omorâţi. Odată, au fost aduşi la infirmerie într-o singură noapte nu mai puţin de 30 de bărbaţi ucişi. Tratamentul practicat în infirmeria deţinuţilor depăşea orice închipuire. Acolo era Kapo un criminal de profesie, care, de conivenţă cu primul supraveghetor Rosch, cu criminalii de profesie Käseberg, Hösel şi Liese şi cu Kapoul de la bucătărie Pollmann, un respingător homosexual, are pe conştiinţă numeroase asasinate.

Unul dintre sanitarii de la infirmerie, deţinut, a fost, la 8 iulie 1942, martorul următoarei întâmplări:

„În coridorul infirmeriei erau aşezate una peste alta şase lăzi din scânduri nedate la rindea ce foloseau drept cosciuge. Prin crăpături, se prelingea sânge. S-a auzit, deodată, o bătaie provenită din cosciugul cel mai de jos. O voce slabă gemea: „Deschideţi! Deschideţi! Mai trăiesc..." „Verzii" au ridicat lada şi au deschis-o. Aveam în faţă un deţinut cu privirea fixă, membrele sfărâmate şi capul rănit, aşezat alături de un mort. Am vrut să mă reped să-l eliberez din îngrozitoarea sa situaţie, dar imediat am fost împins la o parte de criminalii de profesie. Câteva lovituri înăbuşite, cosciugul a fost iarăşi bătut în cuie şi a luat drumul crematoriului..."

Acest mediu îi aştepta pe deţinuţii NN. Chiar la primirea lor la Secţia politică, au fost întâmpinaţi cu bătăi peste bătăi. Cei care reprezentau forţa au primit indicaţii dintre cele mai severe, în sensul ca nou veniţii să nu poată fi folosiţi decât sub cerul liber, la muncile cele mai grele. În decurs de şase zile, 20 dintre ei au fost fugăriţi dincolo de centura posturilor de pază şi „împuşcaţi în timpul încercării de evadare". La munca de pe versantul abrupt era suficient un brânci mai puternic din partea unui SS-ist sau a unui vătaf „Verde" pentru ca deţinutul să cadă dincolo de centura posturilor de pază. Şi acolo, santinelele SS primeau pentru fiecare împuşcare câte trei zile de

învoire şi un supliment de hrană şi tutun. În această treabă s-au remarcat în mod deosebit SS-istul van der Mühlen, repartizat anume pentru împuşcări, şi un membru al SS-ului din Alsacia, pe nume Fuchs. Medicul de lagăr de mai târziu, SS Hauptsturmführer Schiedlausky, medic la Buchenwald cu începere din toamna lui 1943, interzicea deţinuţilor-sanitari tratarea în infirmerie a celor grav răniţi. Cu toate acestea, sanitarii proveniţi din rândul deţinuţilor politici dădeau ajutor tovarăşilor lor NN, noaptea, în condiţii primejdioase pentru ei.

Pe măsură ce trecea timpul, şi în lagărul de concentrare de la Natzweiler se petreceau, în unele domenii, anumite schimbări, în parte datorită alungării criminalilor de profesie, în parte datorită coruperii şi oboselii SS-ului, astfel că nu tuturor deţinuţilor NN sosiţi mai târziu din diverse lagăre le-a mers la fel de rău, deşi încă foarte mulţi dintre aceştia şi-au pierdut viaţa. Se pare că experimente cu gaze de luptă, aşa cum se intenţiona iniţial, nu s-au mai făcut cu ei. Şi cu toate acestea, numai foarte puţini au supravieţuit unor asemenea transporturi.

În acest context, se mai pot adăuga câteva cuvinte cu privire la destinul luxemburghezilor, împotriva cărora au fost îndreptate, de asemenea, măsuri speciale din partea regimului naţional-socialist. În majoritatea lor, luxemburghezii erau tineri poliţişti. Câteva sute dintre ei au fost arestaţi de Gestapo, târâţi cu forţa în diferite localităţi ale Germaniei, sfârşind prin a fi internaţi în lagăre de concentrare în grupuri de 30 până la 60 de oameni. Cei mai mulţi deţinuţi politici luxemburghezi erau duşi, începând din vara anului 1940, în lagărul special SS Hinzert de lângă Trier, unde a existat un aşa-zis lagăr de educaţie prin muncă pentru „leneşi”, cu o durată de detenţie limitată până la opt săptămâni.

Lagărul din Hinzert avea permanent doar între 600 şi 800 de deţinuţi, ceea ce îngăduia SS-ului să exercite asupra lor un control deosebit de sever. Comandantul lagărului era un anume Sporenberg, care s-a priceput să-şi aţâţe SS-iştii într-un fel deosebit împotriva deţinuţilor. SS-iştii au fost secondaţi de către supraveghetorul Eugen Wipf, originar din Elveţia, care a snopit în bătăi până la ucidere şi a schilodit prin lovituri mulţi deţinuţi. Detaşamentele de muncă au fost, fără excepţie, epuizante şi erau situate, aproape toate, în afara lagărului. Să descriem, cu titlu de exemplu, comandoul de la Pleurig: deţinuţii aveau de parcurs în pas alergător o distanţă de 4 kilometri până la gara Rheinsfeld, de acolo mergeau cu trenul până la Pleurig, de unde, pe jos, pe un drum în cea mai mare parte de urcuş abrupt, până la Pellingen. Trebuiau să facă o lucrare de terasament dintre cele mai grele, iar SS-iştii păndeau cu străşnicie să nu se întrerupă lucrul. Ca hrană, prizonierii căpătau o bucată de pâine în cursul dimineţii, o supă făcută din uruială şi frunze de morcovi, la prânz. O situaţie asemănătoare era în comandourile de la Thalfang şi Nonnweiler. Seară de seară, coloanele trăgeau după ele, la întoarcere, o căruţă mică, în care zăceau colegi zdrobiţi; în dreptul barăcii unde era infirmeria, căruţa era răsturnată de un şef de bloc, astfel că bolnavii cădeau la pământ. „Medicul infirmeriei” era SS Oberscharführer Brendel, zidar de meserie. Era un beţiv notoriu. Deseori,

îngrijirea pacienţilor consta în bătăi cu bâta sau lovituri cu un vătrai aplicate pe corpul gol.

Nu cunosc numărul total al deţinuţilor luxemburghezi morţi în lagărul special de la Hinzert. Francezii internaţi în acest lagăr purtau două litere mari vopsite: HN = Hundenation (naţiune de câini).

5. Executarea paraşutişlilor şi a agenţilor secreţi aliaţi.

Comandamentul Gestapo-ului din Paris a internat în lagăre de concentrare, în 1944, un număr de membri ai serviciilor secrete ale aliaţilor apuseni, dintre care 43 la Buchenwald. Erau englezi şi francezi. Au ajuns acolo la 17 august şi au fost repartizaţi în blocul pentru nou sosiţi cu numărul 17.

Vieţile lor fuseseră marcate de tot felul de momente palpitante, aşa cum oferă în general serviciul secret prin sine însuşi şi în mod special în asemenea timpuri: de la cele trăite în Rezistenţa franceză până la lupta directă cu agenţii Gestapo-ului. Viaţa lor aventuroasă s-a încheiat în mod tragic în lagărul de concentrare de la Buchenwald. La 9 septembrie, fără ca mai înainte să se fi aflat ceva în lagăr, 15 dintre ei au fost chemaţi pe neaşteptate la poartă şi spânzuraţi imediat în crematoriu. Din acea clipă, s-a încercat să fie salvaţi cât mai mulţi posibil din rândul celor rămaşi. Infirmeria deţinuţilor nu putea fi folosită pentru acest scop, în primul rând fiindcă medicul lagărului, Schiedlausky, spre deosebire de predecesorul său, dr. Hoven, nu colabora cu deţinuţii şi, în al doilea rând, fiindcă această grupă de oameni ameninţaţi era mult prea mult în vizorul SS-ului. Unii dintre ei, printre care maior Southgate, englez, au fost totuşi internaţi ca bolnavi, deşi în cazul lor internarea nu putea oferi o securitate efectivă. Salvarea era posibilă numai atunci când cei ameninţaţi erau declaraţi de formă decedaţi şi apoi li se schimbau numele şi numărul cu ale unora care muriseră cu adevărat. Împreună cu prietenul meu, Heinz Baumeister, din Dortmund, care lucra cu mine în blocul 50, m-am declarat gata să fac o asemenea operaţiune utilizând blocul 46, în ciuda faptului că eram în relaţii de duşmănie cu Kapo-ul de acolo. Dar îl aveam la mână pe Sturmbannführer-ul Dr. Ding-Schuler, despre care va mai fi vorba. Firește, nu putea fi vorba decât de un număr extrem de redus de primejduiţi. A fost un moment tragic acela în care conducătorul de escadrilă Dodkin din Royal Air Force, şeful grupului, al cărui nume real, Yeo-Thomas, niciunul nu-l cunoştea, a purces la alegerea într-o anumită ordine de succesiune a celor ce trebuiau salvaţi, iar camarazii săi au insistat ca el să se treacă în fruntea listei, datorită importanţei propriei sale persoane. Aceşti englezi şi francezi au manifestat un admirabil spirit de devotament. Au putut fi salvaţi, la un moment dat, numai trei dintre ei: în afară de Dodkin, captain Peuleve, englez, şi lieutenant Stephane Hessel, din serviciul secret al generalului de Gaulle.

S-a reuşit, în condiţii dramatice, să i se smulgă SS Sturmbannführer-ului Dr. Ding-Schuler încuviinţarea pentru acţiunea de salvare. Am provocat, de formă, în blocul 17, o pretinsă epidemie de tifos exantematic şi i-am izolat pe cei trei ofiţeri, mai sus numiţi, în blocul 46, al cărui Kapo, Dietzsch, a fost

iniţiat de Baumeister atât cât era necesar, interzicând categoric să se divulge ceva în lagăr, inclusiv în blocul 50. „Din păcate”, tocmai atunci, nu erau disponibili pentru substituire bolnavi de tifos exantematic, din transporturi sau din lagăr, care să fie pe moarte. Nu puteam utiliza criminalii de profesie din seriile de experimente pentru tifos exantematic, pe de o parte, din considerente principiale, iar pe de altă parte, din pricina unei alte primejdii căreia cei salvaţi i-ar fi fost expuşi datorită culorii verzi a triunghiului purtat; şi nu în ultimul rând, şi pentru că doar Stephane Hessel vorbea nemţeşte. Această dificultate de necunoaştere a limbii a făcut ca, în principiu, să se pună numai problema francezilor; atât Dodkin, cât şi Peuleve vorbeau curat franceza.

De unde să găseşti — bătând din palme — francezi muribunzi, suferind de tifos exantematic ?

Încă la 5 octombrie, 21 de oameni din grup, printre care Peuleve, au fost strigaţi prin megafon, 20, împuşcaţi. De doua ori a venit SS-ul în acea zi la blocul 46 pentru a-l ridica pe Peuleve, care fusese anunţat Rapportführer-ului ca bolnav. Prima dată, a lipsit, cu bună ştiinţă, Dietzsch, prevenit de serviciul nostru de informaţii ce funcţiona excelent, iar SS-ul nu a îndrăznit să intre în bloc temându-se de presupusul pericol de contaminare. A doua oară Dietzsch a refuzat să-l dea pe Peuleve, invocându-l pe Dr. Ding-Schuler, fără a cărui aprobare nimeni nu putea să intre în blocul 46. După ce am pus să i se administreze lui Peuleve o injecţie cu lapte spre a-i provoca o febră ridicată, am izbutit, împreună cu Heinz Baumeister, să-l determinăm pe Dr. Ding-Schuler să meargă nu mai puţin decât de trei ori la comandament. Prima oară, pentru a-l lămuri că un muribund cu o febră de 41 de grade nu poate fi executat (SS-Oberführer Pister a răspuns: „În definitiv poate fi terminat cu un foc de revolver şi pe targa !”); a doua oară, ca să obţină, „pentru evitarea vâlvei în lagăr”, să fie lăsată execuţia în seama lui, în calitate de şef al blocului 46. Ceea ce Pister a refuzat; a treia oară — Baumeister era de părere că nu se mai poate ca Sturmbannführer-ul de la Waffen-SS să mai fie folosit ca unealtă pe lângă comandantul lagărului — pentru ultima tentativă de a face să se treacă asupra medicului de lagăr Dr. Schiedlausky misiunea execuţiei prin administrarea unei injecţii. A fost un joc care punea iminent în pericol viaţa tuturor celor implicaţi, şi pe deasupra unul nesigur, dar care trebuia riscat, în cele din urmă. Pister nebănuind nimic, şi-a dat consimţământul pentru ultima propunere şi, ca atare, Ding-Schuler a fost trimis la Schiedlausky, despre care ştiam că de când venise la Buchenwald îşi lepădase obiceiurile practicate odinioară în alte lagăre şi nu mai ardea de dorinţa de a face el însuşi „injecţii”. În consecinţă, Ding-Schuler a trebuit să-l convingă pe acesta să paseze problema SS Hauptscharführer-ului Wilhelm, pe care-l cunoşteam suficient pentru a-l putea folosi drept unealtă fără ca el să-şi dea seama. Se făcuse după-amiază târziu, se lăsa întunericul. Dietzsch a pregătit o cină copioasă cu şnaps pentru Wilhelm. Informaţiile despre fiecare fază a desfăşurării lucrurilor trebuiau să ne parvină de la o clipă la alta şi nimeni în afară de cei cinci iniţiaţi nu trebuia să intre la bănuială. Când Hauptscharführer-ul a fost destul de ameţit, Dietzsch i-a arătat un pacient ce

tocmai trăgea să moară în staţia de izolaţi din infirmerie, susţinând că acesta ar fi delicventul în cauză, care, în mod evident, avea să treacă peste foarte puţine minute pe lumea cealaltă, aşa că nu mai era cazul să se iroseasc㠄 injecţia pentru el. Şi într-adevăr, Wilhelm a plecat imediat pentru a raporta medicului de lagăr săvârşirea execuţiei.

În tot acest timp, captain Peuleve a stat ascuns, împreună cu camarazii săi, într-o încăpere lăturalnică a blocului 46, pregătit în orice moment pentru execuţie.

Pentru a preîntâmpina din capul locului orice bănuială a centralei Gestapo-ului, cea care dăduse ordinul de execuţie, a trebuit să împiedicăm expedierea unui raport separat asupra îndeplinirii ordinului emis împotriva lui Peuleve; era posibil ca vreun membru versat al Serviciului de siguranţă să cunoască practica, ce-i drept nu prea frecventă, din alte lagăre de a substitui persoane vii unora decedate şi să devină suspicios la primirea raportului de execuţie din secţia de izolare a infirmeriei, într-un asemenea caz, ar fi fost suficientă examinarea tuturor convalescenţilor eliberaţi din blocul 46 în perioada în cauză pentru a-i identifica pe cei substituiţi. (De aceea, eu mă şi gândisem la o nouă, la o a doua schimbare a datelor personale). Am pus mâna şi pe raportul colectiv despre execuţia care avusese loc, trimiţându-l pe Sturmbannführer Dr. Ding-Schuler la comandant, deoarece acesta expediase la Berlin o unică telegramă referitoare la cei 21 de delicvenţi.

Tocmai atunci a sosit la Buchenwald un transport din Koln, „o adevărată mană cerească”; printre cei veniţi, zeci de francezi bolnavi de tifos exantematic. Aproape imediat, unul din ei a decedat. Se potriveau, oare, vârsta, talia, originea cu cele ale lui Peuleve? Pe jumătate. Substituirea s-a făcut cât de repede s-a putut. De atunci încolo, Peuleve a purtat numele de Marcel Seigneur.

Se scursese încă o săptămână şi nu se putea să nu ne temem că ordinul de execuţie a celorlalţi doi ar putea sosi în orice clipă. Zile de aşteptare care-ţi macină nervii — dacă şi când vor mai muri alţi pacienţi. Baumeister şi cu mine mai aveam pe cap şi supravegherea cea mai atentă a lui Ding-Schuler şi a lui Dietzsch ca nu cumva să ajute „moartea” cu puţină otravă ! În cele din urmă, a reuşit substituirea şi în cazul lui Dodkin şi al lui Hessel. Am procurat — cât de simplu sună azi cuvântul acesta ! — De la Secţia politică datele personale ale celor decedaţi; deşi nici un deţinut, în afară de Kapo-ul de acolo, nu avea posibilitatea să obţină accesul la documente. Cu ajutorul preotului Joseph Thyl, ne-am îngrijit de „autopsia corectă” a celor ce figurau ca morţi, ba chiar am trimis la Institutul de Igienă al trupelor SS de la Berlin preparate din organe ale decedaţilor de tifos exantematic, luate de la cadavrele unora care în realitate trăiau. Timp de două săptămâni, am avut pe masa din faţa mea recipientul de sticlă cu etichetă „Dodkin nr. 10.844, preparate din organe: splină, ficat, inimă, creier – tifos exantematic.”. După aceea, ne-am apucat să-i introducem, prin contrabandă, în comandouri exterioare, ca specialişti corespunzători, pe cei trei ofiţeri deveniţi acum un tâmplar, un poliţist şi un student, aşa cum se ştia în lagăr. Câte nu am născocit noi atunci pentru a induce oamenii în eroare,

începând cu cei din birouri, trecând peste cei de la statistica muncii şi până la cei de la magazia de efecte, spre a înlătura obstacole, a elimina adversari potenţiali — permanent cu sabia deasupra capului ! Cititorul interesat îşi va putea face o idee despre atmosfera în care se derula acţiunea, urmărind fragmente din informaţiile pe care ni le-am strecurat, în taină şi prin şiretlicuri, între blocurile 46 şi 50, în săptămânile critice ale lunii octombrie 1944, căci un contact ritmic şi deschis nu se putea întreţine. Am păstrat, în parte, însemnări mâzgălite pe bileţele, în limbile engleză, franceză sau germană.

La 6 octombrie, ziua în care SS-ul a vrut de două ori să-l ducă pe captain Peuleve la execuţie, ofiţerii ne-au scris la orele 14,30:

„Vă puteţi imagina ce simţim ! D. (Dietzsch) era de părere, azi dimineaţă, că cel mai bine ar fi să ne infecteze numaidecât de tifos exantematic, ca să fim cu adevărat bolnavi, pentru cazul că vom fi strigaţi. Mai târziu, ne-a propus să ne schimbe cu doi francezi, care, după spusele lui, ar fi aici pe moarte. Propunerea lui nu se referea la P. Nu i s-ar putea, oare, aplica lui una dintre cele două metode, ca el să fie în siguranţă? Aş considera-o pe cea dintâi ca fiind mai bună. Dac-am putea vorbi măcar cinci minute cu tine ! Ar însemna imens de mult pentru noi să putem vedea mai clar situaţia şi să evităm greşeli tactice faţă de D.”

(Tuturor celor trei le lipseau experienţa lagărului şi cunoaşterea oamenilor, ceea ce îngreuna enorm lucrurile, căci cel mai mic pas greşit ar fi putut însemna sfârşitul nostru imediat.)

„Ce informaţii exacte aveţi despre camarazii noştri ? Rechemarea celor care au fost incluşi în transport înseamnă, oare, că ei vor fi împuşcaţi ? Oribilă poveste e totul. Spiritul vostru de luptă şi tenacitatea voastră sunt demne de toată admiraţia; tu ştii ce înseamnă ele pentru noi !

Stephane”

„Aş Vrea să vă mulţumesc din toată inima pentru tot ce faceţi pentru noi. Dacă ar fi totuşi să dispar asta n-ar fi din cauză că voi aţi fi omis chiar şi un amănunt pentru a mă salva.

Cu cea mai mare recunoştinţă, al vostru H. P.”

„Ca şi lui Stephane, mi-ar face şi mie mare plăcere să mă întreţin cu tine câteva minute. Sunt câteva puncte importante, care ar trebui să ne devină mai clare; pe calea aceasta, nu e cu putinţă. Multe, multe mulţumiri pentru toate ostenelile voastre. N-are nici un rost să încep să vă spun cât de recunoscători vă suntem.

D. (Dodkin) „

A doua zi a avut loc substituirea lui Peuleve.

„Dragi prieteni ! Nu pot spera să găsesc cele mai potrivite cuvinte pentru a vă spune cât de recunoscător vă sunt pentru această faptă extraordinară... Îmi doresc doar să apuc ziua în care să vă pot răsplăti cât de puţin pentru ceea ce vă datorez atât de mult.

Întotdeauna al vostru, Marcel Seigneur”

La 13 octombrie, Hessel scria:

„D. (Dodldn) a decedat azi, ceea ce înseamnă pentru noi toţi o mare uşurare. Voi reveni mâine dimineaţă asupra acestui lucru, dacă totul merge bine. În cazul în care s-ar întâmpla totuşi ca ordinul de execuţie să sosească mai înainte (lucrurile se precipită cu o asemenea iuţeală, încât trebuie să fim în fiecare zi pregătiţi pentru asta), mă întreb dacă nu ar fi rezonabil ca eu să-mi pregătesc terenul pentru o evadare care să aibă loc în momentul sosirii ordinului de execuţie ? O asemenea soluţie, care pentru noi este, bineînţeles, cu mult mai puţin uşoară, ar fi totuşi mai sigură pentru noi toţi, deoarece nu ar exista în acelaşi timp două cazuri asemănătoare de moarte subită tocmai înaintea execuţiei, şi încă în asemenea condiţii suspecte. Fireşte, voi sunteţi cei care trebuie să hotărâţi. Rog să mă îndrumi asupra a ce am de făcut. Mă las cu cea mai deplină încredere în mâinile voastre sigure.

Stephane”

După două zile:

„Întrucât va trebui probabil să plecăm curând cu transportul, este necesar să cunoaştem, cât mai repede, o serie de amănunte despre viitoarea noastră existenţă. Aţi putea încerca să le obţineţi pentru noi? — Cererea lor s-a încrucişat cu comunicarea din partea noastră a datelor deja procurate — *Deci, numele sunt: Marcel Seigneur, nr. 76635 şi Maurice Chouquet, nr. 81642. Trebuie să ştim de unde provin cei doi? Unde au trăit? Unde au lucrat înainte de a ajunge la Buchenwald? Au fost internaţi cu un grup mic sau mare? La ce au lucrat în timpul anterioarei lor detenţii? Unde şi când au fost arestaţi? De ce? Profesia, religia, data naşterii şi locul naşterii? Orice s-ar putea afla despre viaţa lor particulară sau publică ar fi de mare preţ pentru noi. În ce mă priveşte, aştept într-una să aflu ce trebuie să se întâmple cu mine.* — (Cum nici un francez potrivit nu a murit de moarte naturală şi noi, de acord cu Hessel, nu am admis ideea ca cineva să fie ucis anume pentru substituire, au trecut îngrijorător de multe zile, în timpul cărora am cântărit un plan de salvare după altul.) — *Vă puteţi închipui ce efect are asupra mea fiecare chemare transmisă prin megafon !”*

După trecerea a încă trei zile, părea că francezul avut în vedere pentru substituire, care se zbătuse multă vreme între viaţă şi moarte, s-ar fi vindecat. Afară de aceasta, Sturmbannführer Dr. Ding-Schuler nu mai avea nici un interes, după enervările prin care trecuse, să suporte în continuare riscul ce se prelungea. Cei doi englezi salvaţi îi ajunseseră; oricum, Hessel, ca francez, nu-i era prea simpatic şi voia să-l abandoneze. De fiecare dată când puteam schimba câteva vorbe cu Ding-Schuler, fără să bată la ochi serviciului de informare al deţinuţilor din blocul 50 — totdeauna neîncrezător faţă de necomunişti, chiar când se dovedeau foarte leali — a trebuit să lupt din răsputeri contra acestei tendinţe a lui Ding-Schuler.

Ofiţerul lui de Gaulle ne-a scris:

„Omul meu de schimb pare că scapă, slavă Domnului pentru el. Un alt francez muribund nu mai e disponibil Cred, de aceea, că nu avem voie să mai pierdem timpul: trebuie să folosesc proxima ocazie pentru o evadare, chiar dacă nu e ceva tot atât de sigur şi mai la îndemână ca soluţia recent preconizată de voi, care sună splendid —Noi voiam să manevrăm în aşa fel,

încât să-l aducem pe Hessel, pe căi ocolite, oricum foarte anevoioase, în blocul 50 şi să-l ţinem acolo ascuns într-un anume loc din pod, pe întreaga durată a războiului; aceasta, fără ştirea cuiva, simulând oficial o evadare, cu toate căutările ulterioare şi tot tam-tam-ul din lagăr — *Azi e miercuri, şi e foarte probabil ca ordinul de execuţie să vină mâine (dacă nu cumva avem „şansa" să vină chiar azi !). Rog aranjaţi totul ca să fiu repartizat într-un transport ce părăseşte mâine lagărul"* — Numai un om sortit pieirii putea să ne facă o asemenea propunere cu o scadenţă de 24 de ore, fără să ţină seama de enormele complicaţii ale aparatului din lagăr ! — *Şi daţi-mi o adresă bună în exterior ! Orice aţi putea face în plus pentru mine ar fi, bineînţeles, de nepreţuit, dar şi aşa mă tem că trebuie să contez pe cum mi-o fi norocul. Ar fi o nebunie să mai aştept.*

Îndatorat din adâncul inimii şi plin de încredere în voi:

S. H."

Cu toate acestea, a trebuit să ne stăpânim în continuare, nervii şi, după două zile, francezul fixat pentru substituire a murit totuşi.

La 21 octombrie, Hessel a putut scrie:

„Simţul tău nu te-a înşelat. — În timpul unei vizite nocturne la cei trei, îmi exprimasem certitudinea că deznodământul acestei istorii va fi pozitiv, că Dumnezeu nu-i va părăsi pe cei care, în pofida tainicei întortochieri a hotărârilor sale, au avut încredere în el şi, fără a săvârşi vreun rău, şi-au păstrat treze inima şi mintea pentru a sluji, cu toată înţelepciunea de care e capabil un om. Şi cu o extremă disponibilitate pentru acţiuni temerare, o cauză nobilă şi importantă. — *Datorită grijii voastre, totul este acum în cea mai perfectă ordine. Simţămintele mele sunt cele ale unui orn care a fost salvat în ultima clipă. Ce uşurare !*

Şi acum. Despre problema transportării noastre de aici: Köln ne-ar conveni de minune, căci de acolo am putea fugi, eventual chiar pe drum, pentru a intra cât mai curând în contact cu Aliaţii, în felul acesta, am putea accelera şi chestiunile ce privesc Buchenwald-ul. Planul nostru este să trecem acolo linia frontului. De la Köln ar mai fi vreo 150 de kilometri, de la Hamm, numai 90 de kilometri, dacă am reuşi s-o ştergem pe undeva prin apropiere.

Fireşte, întregul plan de evadare ar fi mult mai bun şi fără breşe, dacă am căpăta ceva bani, îmbrăcăminte civilă şi o adresă în regiunea Ruhr-ului sau în Renania. Aţi putea să ne procuraţi aşa ceva? Dacă renunţăm la acest plan de evadare, orice alt transport ar fi, după părerea mea, tot atât de bun ca unul ce duce la Köln. Poate chiar mai bun din punctul de vedere al bombardamentelor. Dintr-un şir întreg de motive evidente — nu toate numai egoiste ! — Optăm fireşte, fără rezerve, pentru Köln.

Continuăm să aşteptăm noi detalii despre Mauricc Chouquet şi Michel Boitei (noul nume al lui liessel). Doamne, cât de bucuros am fost aflând că nu fusese căsătorit!

La infirmerie mai zac în prezent zece oameni de la Royal Air Force. Dacă ar fi ca unul din ei să moară, reflectaţi, vă rog, la posibilitatea unei noi substituiri ! În felul acesta, am avea drumul deschis, pentru a scrie în Anglia

prin intermediul Crucii Roşii, ceea ce ar face, de asemenea, să avanseze simţitor lucrurile. Decizia vă aparţine, bineînţeles.

Toţi trei suntem acum într-o formă excelentă şi foarte optimişti — după recentele ştiri de pe front şi după discursurile nemţilor extrem de simptomatice pentru apropiata noastră victorie !

Veşnic al vostru: S. H.”

Salvarea a reuşit. Yeo-Thomas şi Peuleve sunt astăzi la Londra. Stephane Hessel este la New York, unde lucrează la ONU.

În a doua jumătate a lunii octombrie, a fost dus la execuţie un alt membru al grupului, un francez, tată a patru copii, pentru care, ca şi pentru ceilalţi, în circumstanţele existente, pur şi simplu nu s-a mai găsit nici o posibilitate de salvare, îndeosebi fiindcă se dorea evitarea oricărei noi primejduiri a celor abia substituiţi. Cei trei bărbaţi rămaşi au aşteptat, săptămână de săptămână, să vină de la Berlin ordinul de execuţie, care de obicei sosea miercurea şi era aplicat joia. Din fericire, n-a venit. Aşa se face că Southgate a rămas în viaţă. Amândoi francezii supravieţuitori au ajuns în comandouri exterioare; unul dintre ei, pe nume Guillot, a evadat de-acolo la începutul lui 1945, a fost însă iarăşi prins şi adus în buncărul de la Buchenwald. Eliberarea l-a găsit acolo.

La 5 aprilie 1945, a sosit pe neaşteptate de la centrala Gestapo-ului ordinul de execuţie pentru Dodkin ! Aşadar, raportarea morţii lui din octombrie 1944 nu ajunsese la organul central competent. Când, în seara aceea, Rapportführer-ul a apărut în persoană în cancelaria deţinuţilor — noi fusesem preveniţi imediat de omul nostru de încredere — a cerut cartotecile tuturor englezilor aflaţi în lagăr. Erau acolo şi cele ale morţilor. A scos fişa lui Dodkin văzând dealtminteri un alt scris adică al lui Dodkin, a căutat mai departe şi a găsit cartoteca unui anume Perkins, un ofiţer englez foarte simpatizat de toţi, care era la Buchenwald de un an şi jumătate fără să aparţină respectivului grup, le-a comparat şi, în cele din urmă, le-a luat pe amândouă. Aceasta ne-a făcut să credem că se va începe cercetarea cazului, Gestapo-ul dând cumva de urma afacerii Dodkin şi presupunând că Perkins este, din cauza unei anumite similitudini de nume, fie Dodkin substituit, fie substituitul lui Dodkin. Dar Perkins era în afară de orice pericol, deoarece nu ştia absolut nimic şi efectiv nu era Dodkin. Iată însă că ordinul de execuţie sosit era emis pentru amândoi, ceea ce noi puteam concepe cu atât mai puţin cu cât nici prin cap nu ne trecuse că raportul făcut, la timpul său, asupra morţii lui Dodkin nu ajunsese la Berlin, respectiv la Praga, unde se mutase între timp centrala Gestapo-ului. Din cauza acestor complicaţii fatale, nimeni nu s-a gândit să-l interneze urgent pe Perkins la infirmerie, făcându-l „să se dea la fund”, lucru care, în momentul acela, era iarăşi posibil. El a fost executat în aceeaşi zi, numai cu o săptămână înainte de eliberarea lagărului de către americani.

În 1944, timp de mai multe luni, în lagărul de concentrare de la Buchenwald au fost internaţi şi 167 de aviatori anglo-saxoni. Au fost duşi, nu se ştie unde, puţin înainte de Crăciun. Şeful lor era comandantul de escadrilă Lamason, un australian, care a întreţinut tot timpul un contact strâns cu

Dodkin. De ce au fost aduşi aceşti piloţi în lagărul de concentrare nu ştia nimeni, nici ei înşişi, bineînţeles. Au avut parte de condiţiile aspre ale „lagărului mic”.

6. Transporturi speciale în vederea gazării.

După cotropirea Poloniei, Hitler a semnat — fapt cunoscut — un decret secret, antedatat 1 septembrie 1939, potrivit căruia bolnavilor declaraţi medical ca incurabili să li se „acorde moartea de milă”. Cancelaria Führer-ului şi o secţie anume din Ministerul de Interne al Reich-ului au luat asupra lor punerea în practică a decretului. Exista totuşi o teamă, faţă de rezerva şi agitaţia din rândurile populaţiei (care au şi existat în realitate, astfel încât încă în noiembrie 1942 Himmler, care voia să treacă uşor peste asemenea manifestări, a trebuit totuşi să se refere la ele, exprimându-se astfel: *„Va dura cel puţin un deceniu până ce poporul nostru se va dezbăra de o asemenea mentalitate mărginită”*).
Din această pricină, pentru a putea stârpi viaţa au fost create trei organizaţii camuflate:
— «Reichsarbeitsgemeinschaft Heil-und Pflegeanstalten» (Asociaţia de muncă a Reichului – Institut de vindecare şi tratament), care, în fapt, depista victimele; — «Gemeinnützige Stiftung für Anstaltspflege» (Fundaţia de interes public pentru îngrijire spitalizată), care, în fapt, finanţa asasinatele; — «Gemeinnützige Krankentransportgesellschaft GmbH» (Societatea de interes public pentru transportul bolnavilor S.R.L.), care, în fapt, se ocupa de transportul candidaţilor la moarte până la locul unde urma să fie ucişi.

Totuşi, acţiunea nu a putut fi păstrată în secret. În Germania a izbucnit o puternică agitaţie clandestină, atunci când, în 1940, internaţii unor azile au fost omorâţi în serie, după o aşa-zisă selecţie „medicală” efectuată doar pe bază de chestionare. S-au manifestat cele mai vehemente — şi întru totul justificate — temeri, în sensul că s-ar urmări nu numai uciderea „bolnavilor incurabili”, ci şi, pe rând, a celor care „trăiesc degeaba”: inapţii de muncă, bolnavii, bătrânii şi debilii, marii mutilaţi de război şi, în sfârşit, toate categoriile de adversari ai naţional-socialismului. „Mărginirea” poporului german, îndeosebi a păturilor sale creştine şi umaniste, a fost, în orice caz, atât de periculoasă, încât eforturile generale de război erau ameninţate să sufere de pe urma lor. Aceasta l-a determinat pe Hitler să întrerupă, în principal pentru un timp, în august 1941, programul său de „eutanasie”. El a rămas însă în vigoare, până la sfârşitul războiului, pentru copii, „evreii pe jumătate” şi muncitorii din Est.

Domnul Himmler însă nu a acceptat ca şi pe acest tărâm special să-i fie oprită maşina sa SS-istă ucigaşă. În lagărele de concentrare, acţiunea Oficiului central economico-administrativ al SS-ului (SS WVHA) era mascată sub simbolul «14 f 13». Ea îi afecta pe deţinuţii declaraţi bolnavi mintal şi incapabili de muncă şi, fireşte, pe evrei — în practica lagărelor aceste criterii se aplicau oricui nu era pe placul vreunei persoane influente de acolo. Comisia de medici, căreia i s-a încredinţat trierea victimelor şi care îşi făcea viaţa cât mai uşoară, era compusă în parte din aceiaşi doctori în medicină

care cutreieraseră înainte ţara în lung şi-n lat ca îngeri ai morţii, în calitatea lor de trimişi ai iubitului „Führer”, domnul Hitler, „să acorde moartea de milă”. La începutul lui 1942, ei au întocmit, de regulă, doar în câteva ore, liste întregi cu numele deţinuţilor care le erau indicaţi de conducerile lagărelor de concentrare de la Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen, Auschwitz, Flossenbürg, Gross-Rosen, Neuengamme şi Niederhagen. Listele de condamnaţi la moarte purtau semnăturile lor de medici. Transporturile plecau imediat spre o ţintă necunoscută. Nu trecea mult – de la şase ore până la trei zile, în funcţie de depărtarea de lagăr – şi se aduceau înapoi în lagăre lucrurile personale ale deţinuţilor, inclusiv conţinutul buzunarelor şi dantura lor.

Peste destul de puţin timp am aflat că noi gaze fuseseră experimentate asupra prizonierilor. Ele fuseseră experimentate anterior pe vite. Chiar printre primii de la Buchenwald care au fost astfel gazaţi, se găseau un număr întreg de internaţi preventiv politici ca, de pildă, directorul Siguranţei austriece de la Salzburg, Dr. Bechinie. S-a aflat că aceste acţiuni speciale de gazare au avut loc la «Institutul de vindecare şi tratament» din Bernburg, lângă Köthen. După cum a devenit cunoscut ulterior, instalaţia de lichidare se găsea chiar lângă institut, despărţită de el doar printr-un zid.

Câteva scrisori rămase ne dau o imagine despre cele ce se petreceau acolo:

„Lagărul de concentrare Buchenwald.
Medicul lagărului Weimar-Buchenwald,
2 februarie 1942.
Priveşte: Evrei inapţi de muncă în lagărul de concentrare Buchenwald.
Referinţă: Întrevedere personală.
Anexe: 2.
Către:
Institutul de vindecare şi tratament Bernburg a.d. Saale, căsuţa poştală 263.

Cu referire la întrevederea personală avută, vi se remite alăturat, în dublu exemplar, pentru noi dispoziţii, o listă a evreilor inapţi de muncă şi bolnavi din lagărul de concentrare Buchenwald.

Medicul lagărului Buchenwald, semnat: Hoven, SS Obersturmführcr dr.”

Răspunsul:

„Institutul de vindecare şi tratament Bernburg,
Bernburg, 5 martie 1942.
Indicativ: Be go-Pl.
Către:
Lagărul de concentrare Buchenwald lângă Weimar,
În atenţia domnului comandant al lagărului.
Referinţă: Scrisoarea noastră din 3 martie 1942.
Priveşte: 46 de deţinuţi,
specificaţia nr. 12 din 2 februarie 1942.

Prin scrisoarea noastră din 3 martie v-am rugat să ne puneţi la dispoziţie, cu prilejul ultimului transport, pe cei 36 de deţinuţi rămaşi. Deoarece medicul nostru şef, care urmează să facă expertiza medicală a respectivilor deţinuţi absentează, vă rugăm să-i ataşaţi pe aceştia nu transportului din 18 martie 1942, ci celui din 11 martie 1942, şi anume cu documentele lor ce vor fi restituite la 11 martie 1942. Heil Hitler !

Semnat Godenschweig".

Lagărul de concentrare Gross-Rosen a trimis o listă cu 214 nume de prizonieri preventivi. Medicii morţii de la Bernburg au răspuns:
„Nouă ni se pare ziua de 24 martie 1942 cea mai potrivită pentru sosire, căci, între timp, vor mai veni transporturi şi de la alte lagăre de concentrare, şi avem nevoie de un iaterval de timp din motive tehnice. În cazul în care aţi avea posibilitatea să expediaţi deţinuţii la destinaţie în omnibuze, v-am sugera două transporturi a câte 107 deţinuţi; unul marţi, 24 martie, celălalt joi, 26 martie 1942. Vă rugăm să vă pronunţaţi cu privire la sugestiile noastre şi să ne transmiteţi răspunsul dumneavoastră definitiv, ca să putem lua, în consecinţă, măsurile de rigoare."

Dr. Eberl şi asistentul său Godenschweig erau de multă vreme în legătură cu SS-ul şi, pentru a-i fi pe plac, au dispus arderea cadavrelor deţinuţilor fără certificat de deces; aceasta ca o idee suplimentară, aşa cum rezultă dintr-o scrisoare a Dr. Hoven, datată 19 martie 1943, care se referea la lagărul exterior «Junkerswerke Schönebeck/Elbe» de pe lângă Buchenwald:
„Determinarea unora dintre medicii angajaţi cu contract şi tratativele cu funcţionarii cimitirelor au dus, adesea, la dificultăţi insurmontabile... Am intrat numaidecât în contact cu medicul-şef al Institutului de vindecare şi tratament de la Bernburg-Saale, Dr. Eberl, căsuţa poştală 252, număr de telefon 3169. Este acelaşi medic care a executat acţiunea «14 f 13». Dr. Eberl a manifestat o înţelegere şi o solicitudine ieşite din comun. Toate cadavrele deţinuţilor în chestiune de la Schönebeck-Wernigerode vor fi transportate la Dr. Eberl de la Bernburg şi arse acolo imediat, fără certificat de deces".

Aici ar fi nimerit să se pună întrebarea câţi medici din Germania s-au pretat la asemenea practici şi ce răspundere poartă în această privinţă cercurile de medici cărora oficial le incumba supravegherea institutelor de vindecare şi tratament, a internărilor acolo şi a ceea ce se întâmpla acolo.

În lagărul propriu-zis de la Buchenwald n-au avut loc niciodată acţiuni de gazare. Este drept că, la sfârşitul lui 1943, la conducerea centralei de construcţii din subordinea Waffen SS-ului de la Weimar s-a primit ordinul de a se construi o instalaţie proprie de gazare. Camarazi influenţi şi temerari au reuşit — parţial prin distrugerea telegramelor şi prin alte manevre — să tergiverseze într-atât chiar şi începerea proiectării instalaţiei, încât, dată fiind evoluţia evenimentelor din ce în ce mai nefavorabilă pentru SS, în a doua jumătate a anului 1944, executarea proiectului de construcţie a căzut pe

planul al doilea. Dacă instalaţia ar fi fost construită, este mai mult decât probabil că în perioada martie-aprilie 1945 deţinuţii de la Buchenwald ar fi fost gazaţi până la ultimul.

Cu începere din ianuarie 1943, Oficiul central economico-administrativ al SS-ului a intenţionat să limiteze acţiunea «14 f 13» strict la bolnavii mintal. Dar ce mai conta acest lucru pentru cei din lagărele de concentrare, când, în acea perioadă chiar erau organizate, unul după altul, în toate aceste lagăre, transporturi destinate gazării, în timp ce la Auschwitz — centrala operaţiilor de gazare din Europa — problema se rezolva simplu: oricum, 90% din candidaţii la moarte veniţi cu transporturile la Auschwitz-Birkenau erau asasinaţi imediat după sosire.

Desemnarea pentru moarte prin gazare a purtat în toate lagărele şi ghetourile din Est denumirea de „selecţionare” – evident un cuvânt paralizant ce inspira teamă. Selecţionările urmau la intervale neregulate, câteodată după două până la trei, altădată după patru până la cinci luni, apoi iarăşi de două ori în decurs de două săptămâni. O singură selecţionare de acest fel a însemnat, numai în lagărul de bărbaţi B-II-d de la Birkenau, cu un efectiv de vreo 4.000 de oameni, 1.200 de victime. Pe atunci, în ianuarie 1944, la Auschwitz şi în împrejurimile sale existau cam 30 de lagăre pentru bărbaţi şi mai multe pentru femei. Au fost asasinaţi, lunar, un mare număr de internaţi de ambele sexe, ce nu mai poate fi evaluat exact. La începutul funcţionării lagărelor exterioare, lucrurile se petreceau în aşa fel, încât toţi bolnavii grav erau transferaţi numaidecât la Birkenau, unde cădeau victimă camerelor de gazare. Ulterior, când această metodă n-a mai fost suficientă, iar pe lângă cei grav bolnavi, prin curtea lagărului, se clătinau pe picioare sute de înfometaţi, toţi debilii au fost triaţi de către medicii SS-işti şi transportaţi, în grupuri de câte 300 până la 400, la Birkenau.

La sosirea medicului SS-ist cu suita lui, toţi oamenii erau puşi să se dezbrace la piele; erau cercetaţi din faţă şi din spate şi, după bunul plac, aşezaţi fie la dreapta pentru a li se scrie numărul de deţinut, ceea ce însemna că erau sortiţi morţii, fie la stingă, ceea ce însemna că se întorceau în bloc, deci că li se prelungea viaţa. Se întâmpla ca deţinuţii înşişi să-şi predea, prin intermediul SS-ului, camarazii pentru a fi gazaţi. Într-un lagăr exterior al lagărului de concentrare de la Auschwitz, Monowitz, ei colaborau mai ales cu medicul SS-ist Dr. Entress, care se dezlănţuia în modul cel mai abominabil. Şi alţi medici ai SS-ului, ca de exemplu, SS Hauptsturmführer Dr. Fischer şi Dr. König, selecţionau din când în când asemenea transporturi ale morţii. În timpul celor 26 de luni, cât a funcţionat lagărul de la Monowitz, au fost trimişi la moarte prin gazare cam 23.000 de deţinuţi.

La Auschwitz selecţionaţii erau băgaţi toţi împreună în blocurile rezervate pentru ei şi puşi sub o severă pază. Rămâneau izolaţi, deseori două-trei zile, de cele mai multe ori fără mâncare, întrucât figurau deja ca „scoşi din evidenţă”. Martiriul sufletesc pe care au trebuit să-l îndure este lesne de închipuit. Un tânăr de 17 ani, de la Auschwitz, notat ca subnutrit, i-a spus odată unui deţinut în vârstă:

„Sper că merge repede şi nu doare. E singurul lucru de care mă tem !”

Spre deosebire de cei nou veniţi, care erau duşi direct la crematoriu, toţi cei din lagăr ştiau, bineînţeles, la ce trebuiau să se aştepte şi că, atunci când lipsea gazul, ultimele chinuri ale morţii prin asfixiere se puteau prelungi până la cinci minute. Nu toţi deţinuţii erau aşa-zişi «musulmani» (*oameni zdrobiţi fizic şi psihic*), care acceptau tot ce se întâmplă cu ei. Au fost unii care au făcut drumul spre moarte intonând cântece de luptă şi strigându-le SS-iş-tilor: *„Astăzi e rândul nostru, mâine va fi al vostru !”*
Nimeni nu poate şti, fireşte, ce se petrecea în forul interior al celorlalţi, foarte numeroşi, dacă abandonaseră sau mai manifestau un spirit de luptă.

7. Suprimarea tuberculoşilor.

Pentru orice cunoscător al adevăratelor ţeluri ale naţional-socialiştilor şi al intenţiilor reale ale statului SS îndeosebi, ar fi fost de mirare, pe drept cuvânt, dacă potentaţii ce luau hotărârile nu ar fi inclus şi bolnavii de tuberculoză în planurile lor de exterminare. În cazul Poloniei, şi-au făcut socoteala că acolo ar trăi cam 35.000 de tuberculoşi deschişi şi aproximativ 120.000 de bolnavi de Tbc, al căror tratament, vrând-nevrând, se cerea luat în consideraţie. În ce-i priveşte pe cei dintâi, gauleiter-ii, Greiser din Posen (*Este vorba de oraşul polonez Poznan. — Nota trad.*) şi Heydrich i-au propus lui Himmler, în primăvara şi vara anului 1942, „procedeul radical”. Şeful adjunct al «Oficiului central al Partidului muncitoresc naţional-socialist german pentru sănătatea poporului», Prof. Dr. Blome, a fost, şi el, de părere ca procedura să nu dureze mult; totuşi, într-o expunere din 18 noiembrie 1942, a susţinut:
„Mă gândesc că acum, după ce a oprit mai demult acţiunea din institutele de alienaţi, führer-ul nu ar considera oportun şi adecvat din punct de vedere politic un „tratament special” pentru bolnavii fără perspectivă, în ceea ce priveşte acţiunea de eutanasie, intrau în discuţie bolnavi ereditari, cetăţeni ai statului german, iar acum este vorba de bolnavi infecţioşi, cetăţeni ai unui popor îngenuncheat. Nu există nici un dubiu că soluţia preconizată ar fi cea mai simplă, şi cea mai radicală. Dacă ar putea fi garantată o desăvârşită păstrare a secretului, s-ar trece peste anumite rezerve de orice natură ar fi ele. Eu consider însă imposibilă o asemenea păstrare a secretului”.
În consecinţă, el a propus o altă soluţie:
„Internarea în aziluri, în condiţii de strictă izolare, a tuberculoşilor infecţioşi, fără perspectivă de vindecare... Această soluţie ar avea drept efect pieirea relativ rapidă a bolnavilor. Afectându-se acţiunii numărul necesar de medici şi personal sanitar, s-ar masca, într-o anumită măsură, caracterul de adevărat lagăr al morţii”.
Ca urmare, la 3 decembrie 1942, Himmler i-a dat lui Greiser ordinul:
„... de a căuta o regiune potrivită în care să poată fi trimişi apoi bolnavii de tuberculoză incurabili... ”.
Nu se ştie ce s-a întâmplat în amănunt cu acest plan.

Se pare că numărul bolnavilor de tuberculoză din lagărele de concentrare a fost într-un fel dinainte limitat de un organ central de la Berlin, aşa cum în lagărul de concentrare de la Auschwitz numărul total al bolnavilor

de la infirmerie n-avea voie să depăşească zece procente din efectivul lagărului, astfel încât tot ce întrecea acest procentaj a luat automat drumul camerelor de gazare. Fapt este că Dr. Eisele a stabilit, deodată, în vara lui 1941, că lagărul de la Buchenwald „are destui bolnavi de Tbc.” De aceea, a trecut la uciderea lor în grupuri compacte din injecţii intravenoase cu evipan sodic sau prin puncţii în inimă cu aceeaşi substanţă. O groază plină de panică i-a cuprins pe toţi bolnavii, mai cu seamă atunci când medicul lagărului a început pur şi simplu să strângă laolaltă tuberculoşii din lagăr şi să-i ducă la moarte.
Este foarte greu să redai ce s-a petrecut atunci în lagăr în vederea unor acţiuni, de salvare şi a unor mutări ! Pentru a salva oameni, sanitarii din rândul deţinuţilor îi respingeau, chiar cu brutalitate adesea, pe cei ce se prezentau, nebănuitori, pentru tratament la infirmerie. (În satul acela straniu, cu căi ocolite şi ascunse, cu caste relativ închise, în ciuda situaţiei date, şi cu comandouri şi deţinuţi solitari, trăiau totuşi oameni total neiniţiaţi). Cum motivul nu putea fi destăinuit, „grosolănia şi barbaria sanitarilor” dădeau loc la cele mai teribile neînţelegeri. Cel puţin 300 de oameni au fost ucişi de către Eisele în această acţiune. Înaintea injecţiei fatale, victimelor, mai exact unor săli întregi de bolnavi, li se administra un somnifer. Se întâmpla ca un pacient sau altul, cu un cord deosebit de rezistent, să suporte şi două injecţii, sucombând abia după a treia.

Asemenea unor alte măsuri luate de SS, şi acţiunea întreprinsă împotriva tuberculoşilor a fost contradictorie, nu atotcuprinzătoare şi limitată la unele intervale. A poposit şi în lagărele de concentrare aşa-numitul „contingent de asalt compus din radiologi” al SS-ului, care, sub conducerea profesorului Hohlfelder, colinda întreaga Germanie spre a-şi procura documentaţia ştiinţifică necesoră unei combateri energice a turberculozei în rândul poporului german. S-au făcut radiografii pulmonare fiecărui deţinut, iar cei găsiţi bolnavi nu erau ucişi pe loc, ci, dimpotrivă, trataţi terapeutic. (Iarăşi a fost necesară multă precauţie faţă ele acţiunile individuale ale medicilor din lagăre sau faţă de unele dispoziţii contradictorii venite de la centru !) Foarte mulţi prizonieri, în special ruşi au murit de tuberculoză pulmonară. Autopsiile au confirmat, în toate lagărele, că Tbc era una din bolile de departe cele mai răspândite.

8. Exterminarea invalizilor şi a debililor.

Secţiei D a Oficiului central economico-administrativ al SS-ului (WVHA) îi era caracteristică metoda de a instala, în anumite perioade, deţinuţi deveniţi inapţi de muncă şi invalizi în lagăre speciale, unde aveau puţin de lucru sau chiar nimic. În lagărul de concentrare de la Dachau, a existat mult timp un astfel de lagăr de invalizi. SS-ul a pornit la exterminarea individuală şi apoi sistematică a prizonierilor în vârstă sau debilitaţi numai după cel de al treilea an de război, poate pentru că se aştepta la o uşurare, pe această cale, a problemelor de alimentaţie. În lagărele în care existau instalaţii de gazare, „lichidarea” se făcea în acest mod, altminteri, prin injecţii. La Bergen-Belsen, numit fără ruşine nu numai „lagăr de întreţinere”, ci, uneori, chiar „lagăr de

restabilire”, prizonierii erau lăsaţi să moară de foame. Spre sfârşitul lui 1944, lagărul de la Buchenwald a primit comunicarea Oficiului central economico-administrativ al SS-ului că nu mai este permisă expedierea de noi transporturi spre Bergen-Belsen (ţinându-se cont de condiţiile din alte lagăre de concentrare), lagărul de la Buchenwald trebuind „să-şi rezolve singur problema supraîncărcării”.

Rezolvarea arăta după cum urmează:

În „lagărul mic” se afla blocul 61, o baracă prăpădită din lemn, care, după o lungă luptă cu SS-ul, a fost cedată pentru a servi drept spital. Blocul 61 a fost ocupat de 800 de bolnavi proveniţi numai din „lagărul mic”. SS Hauptsturmführer Dr. Schiedlausky a ordonat ca toţi cei slăbiţi şi invalizii din convoaiele nou sosite să fie duşi acolo. De la începutul anului 1944 până în aprilie 1945, prin „lagărul mic” au trecut circa 100.000 de prizonieri, dintre care, începând din toamna lui 1944, vreo 20.000, poate chiar mai mulţi, au fost cazaţi, fără întrerupere, în 17 barăci improvizate în timp ce restul au fost expediaţi mai departe, în lagăre exterioare. Deţinuţii-şefi de bloc în „lagărul mic” au primit dispoziţia să selecteze permanent pe „cei fără vlagă”. Au fost luaţi, în mod obişnuit, cei despre care s-a presupus că n-ar mai putea fi menţinuţi în viaţă prin vreun ajutor medical. În perioada noiembrie 1944-martie 1945, aceştia au reprezentat în total câteva mii de oameni, rezultat al unei selecţii făcute de două-trei ori pe săptămână. Cifra exactă nu putea fi stabilită deoarece erau aruncaţi în crematoriu împreună cu cadavrele din întregul lagăr. Oamenii erau duşi dincolo de împrejmuirea special amenajată a blocului 61, unde erau obligaţi să se dezbrace sub cerul liber şi după aceea să intre în bloc. Chiar din coridorul de intrare, erau duşi fie în aripa infirmeriei, acordându-li-se obişnuitul tratament pentru bolnavi, fie la uşa B, prin care se intra într-o mică încăpere; aici, SS Hauptscharführer Wilhelm sau un deţinut îl „injecta” imediat pe fiecare ce intra. În timpul unor astfel de acţiuni, pentru „depăşirea situaţiei de lipsă de spaţiu”, baraca-infirmerie 61 furniza, şi ea, bolnavi Hauptscharführer-ului Wilhelm. Cadavrele erau azvârlite de o parte şi seara, în timpul apelului, cărate la crematoriu cu căruţele. Din când în când Wilhelm opera alegerea chiar în baia lagărului, la sosirea transporturilor.

Factorii de decizie din mişcarea de rezistenţă antifascistă din lagăr au salvat de blocul 61 sute de tovarăşi de toate naţionalităţile, comuniştii având cele mai multe şanse în acest sens. Cu toate acestea, prin blocul 61, au fost înlăturate zeci de persoane care nu erau nicidecum în pragul morţii sau erau chiar de o sănătate robustă, dacă se nimerea ca ele să fie implicate în reţeaua de intrigi personale sau politice din lagăr. Deţinuţii ce operau trierea aveau întotdeauna la îndemână posibilitatea substituirii de persoane şi nu toţi cei etichetaţi drept „trădător” sau informator a SS-ului de către respectivii concetăţeni erau şi în realitate astfel. În felul acesta, într-o serie de cazuri în care lucrurile erau perfect limpezi, au fost lăsaţi să moară oameni care nu aveau nici o altă vină decât aceea de a nu se fi înţeles, personal, cu unii conducători ai grupurilor lor naţionale. Cazuri tipice de acest gen au fost acela al baronului belgian Grainel, ucis în a treia săptămână a

lunii ianuarie 1945; din rândul francezilor, cel al lui Maitre Valenci, ca şi cele ale altor câţiva (Louis Birets; Marsals nr. 127.667; Massas nr. 49.445, ucis la 28 februarie 1945; Muquans, un tânăr francez de 25 de ani, ucis la 12 februarie 1945). Dacă deţinuţilor care operau trierea ar fi să li se aducă vreo vină, aceasta ar fi oricum mai mică decât aceea a intriganţilor dictatoriali din blocuri şi din grupurile naţionale, care s-au folosit, fără scrupule, pentru scopurile lor egoiste, de aparatul intern al puterii creat de ei în vederea autoapărării tuturor deţinuţilor împotriva SS-ului.

Numărul „normal" al decedaţilor de la blocul 61 se cifra zilnic între 15 şi 30, cel „excepţional" ajungea până la 500 săptămânal. Începând din 1943, în majoritatea lagărelor de concentrare, problema invalizilor a fost „rezolvată" în aceeaşi manieră.

9. Măsuri contra femeilor gravide din lagărele de concentrare.

În baza unor dispoziţii cu caracter general, în lagărele de concentrare au avut loc acţiuni individuale de un fel deosebit îndreptate contra femeilor gravide. Când, într-un comandou exterior de femei, se constata existenţa unor deţinute gravide, femeile erau trimise la Auschwitz pentru a fi gazate, dacă erau evreice, la Ravensbrück pentru întreruperea sarcinii, dacă nu erau evreice. Li se spunea că numai acolo se găsesc maternităţi şi grădiniţe de copii corespunzătoare. Cum arătau acele grădiniţe de copii o demonstrează următorul exemplu: Un medic evreu olandez avea o soţie neevreică şi, din această căsătorie, o fetiţă de 5 ani. Urma să fie transferat din lagărul de la Vught, lângă Herzogenbusch, laAuschwitz. Fără să bănuiască ce însemna asta, a întrebat dacă soţia şi copilul l-ar putea însoţi. SS-ul a confirmat cu plăcere subliniind laudativ „grădiniţa de copii de acolo". Soţia s-a declarat imediat de acord; a plecat cu copilul în primul transport, chiar înaintea soţului ei. Sosind şi el la Auschwitz, cea dinţii grijă i-a fost să se intereseze de căminul de femei şi de grădiniţa de copii. Cu un râs ca un nechezat, SS-istul a arătat spre camera de gazare: soţia şi copilul fuseseră omorâţi între timp. Doctorul însuşi a pierit după câteva zile.

Proiectându-se evacuarea lagărului de la Auschwitz, s-a sistat gazarea deţinuţilor; evreice gravide, mai târziu şi femei de alte naţionalităţi, au fost expediate în „lagărul de întreţinere" de la Bergen-Belsen, unde erau lăsate să moară de foame.

Cum asemenea lucruri nu puteau rămâne tăinuite, femeile gravide îşi ascundeau, adesea, prin toate mijloacele, sarcina. Dacă se ajungea la naştere, mama şi copilul apucau acelaşi drum...

10. Tratamentul aplicat homosexualilor.

SS-ul a procedat cu homosexualii ca şi cu evreii, chiar dacă într-o măsură mai mică şi cu o rezonanţă mai restrânsă în opinia publică, poate tocmai fiindcă în cercurile militare prusace, în cele ale SA-ului şi ale SS-ului însuşi, homosexualitatea fusese, la început, foarte răspândită, astfel încât ea trebuia proscrisă şi extirpată fără milă.

Într-un lagăr de concentrare era suficientă doar o suspiciune, pentru ca un deţinut să fie declarat homosexual şi, în consecinţă, aruncat pradă defăimării, neîncrederii generale şi unor deosebite pericole mortale. În acest context trebuie spus că în lagăre homosexualitatea era foarte răspândită; deţinuţii însă îi ţintuiau la stâlpul infamiei numai pe cei cărora SS-ul le atârnase triunghiul roz.

De multe ori, homosexualii erau izolaţi în blocuri rezervate numai pentru ei şi în comandouri de muncă închise. Tocmai această izolare dădea unor creaturi lipsile de conştiinţă, dar care puteau aplica forţa, ocazia să recurgă la neruşinate şantaje, maltratări şi violenţe. Până în toamna lui 1938, homosexualii de la Buchenwald au fost repartizaţi în blocuri cu deţinuţi politici, unde au trăit oarecum neobservaţi, în octombrie 1938, au ajuns cu toţii în compania disciplinară, trebuind să muncească la cariera de piatră. Aceasta a făcut ca, tocmai în cei mai grei ani, ei să aparţină castei celei mai de jos a lagărului. Întrucât lagărul a avut întotdeauna tendinţa explicabilă de a scăpa de elementele mai puţin importante şi nu atât de preţioase, sau considerate ca atare, homosexualii au dat procentajul cel mai ridicat, în raport cu numărul lor, în transporturile destinate unor lagăre de exterminare, ca Nordhausen, Natzweiler şi Gross-Rosen.

După cum am mai arătat pe scurt, în capitolul „Instalaţii şi sisteme speciale”, alineatul 6, în toamna lui 1944, în lagărul de la Buchenwald a apărut danezul SS Sturmbannführer dr. Vaernet, a cărui reşedinţă era la Praga. Vaernet a purces la o serie de experienţe în vederea combaterii homosexualităţii, având pentru aceasta aprobarea lui Himmler şi a medicului SS-ului şi Poliţiei pe întregul Reich, SS Gruppenführer-ul Dr. Grawitz, ca şi a SS Oberführer-ului Poppendieck, care răspundea faţă de Reichsführer SS pentru Secţia de experienţă V din Leipzig. Prin administrarea unor hormoni preparaţi sintetic în regiunea inghinală dreaptă, se sconta o metamorfoză a instinctului. Din cele, în total, 15 persoane supuse experimentului — printre ele, unele persoane castrate, incluse în experiment — două au decedat: una, indubitabil în urma operaţiei suportate, care i-a provocat un flegmon imens, iar cealaltă, câteva săptămâni mai târziu, din cauza unei stări generale de slăbiciune. Oamenii deveniţi cobai în această serie specială de teste nu erau, de altfel, prost trataţi. Dar nici nu s-a obţinut vreun rezultat pozitiv.

Pe de altă parte, în lagărul de concentrare de la Auschwitz s-au făcut experienţe de castrare la femei, pentru care au fost alese evreice frumoase din Grecia. După cum relatează docentul Dr. Ludwig Fleck, deţinut care a lucrat la «Institutul de Igienă al trupelor SS şi Poliţiei din sud-est», la Auschwitz blocul nr. 10 a servit ca staţie de cercetare. Acolo, se foloseau raze Rontgen şi diverse substanţe chimice, şeful seriilor de cercetări fiind Prof. Clauberg, proprietarul unei clinici particulare, care venea adesea la Auschwitz...

11. Suferinţele „cercetătorilor în Biblie”.

Membrii Societăţii internaţionale „cercetătorii în Biblie” au avut de îndurat, şi ei, fel de fel de mizerii în lagărele de concentrare. Făcând

abstracţie de unele munci speciale, „violeţii” au fost afectaţi, iniţial, în toate lagărele, companiei disciplinare. Le erau interzise corespondenţa şi cumpărăturile; cu începere din 1939, li s-a permis trimiterea lunară la membrii familiei a unei singure scrisori cu 25 de cuvinte. La 6 septembrie 1938, SS-ul le-a oferit posibilitatea să-şi răscumpere libertatea prin renegarea, sub semnătură, a principiilor lor, fiind vorba îndeosebi de refuzul de a depune jurământul şi de a presta serviciul militar. Numai foarte puţini au fost acei ce nu au rezistat tentaţiei. Toţi ceilalţi au fost supuşi, din acel moment, unei sălbatice presiuni menite să le frângă rezistenţa. În prima zi de Paşte 1939, Rapportführer-ul din Buchenwald a făcut o altă tentativă de a-i îndupleca pe „cercetătorii în Biblie” să recunoască „Statul şi Führer-ul”. Au fost întâmpinaţi cu denumiri ironice, precum „comedianţii cerului”, „viermii Bibliei”, „Şeicii Iordanului”. Efectul a fost egal cu zero. De Rusalii, toţi cei din blocul în care locuiau „Cercetătorii în Biblie” au fost din nou chemaţi la locul de adunare. După o cuvântare a lui Hackmann, a început un torturant exerciţiu în două reprize: rostogoliri, salturi, târâri, alergat — executate de deţinuţi — timp de o oră şi 15 minute, sub loviturile cu tocul cizmei şi cu bâta — contribuţia SS-iştilor.

La începutul războiului, „cercetătorii în Biblie” din lagărul de concentrare de la Sachsenhausen au fost somaţi să facă serviciul militar. La fiecare refuz, câte zece dintre ei erau împuşcaţi. SS-ul se oprea când seajungea la 40 de victime.

„Cercetătorilor în Biblie” de la Buchenwald li s-a adresat o chemare la 6 septembrie 1939. Primul şef de lagăr, Rödl, a declarat atunci:

„Voi ştiţi că a izbucnit războiul, că poporul german este în primejdie. Noi legi intră în vigoare. Dacă refuză vreunul să lupte împotriva Franţei sau a Angliei, veţi muri cu toţii !”

Două companii de trupe SS, înarmate până în dinţi, erau postate la poartă. Niciunul dintre „cercetătorii în Biblie” nu s-a declarat gata să dea curs cererii şefului de lagăr de a lupta pentru Germania. După o clipă de linişte, a răsunat dintr-odată ordinul:

„Mâinile sus ! Goliţi buzunarele !”

Şi iată-i pe SS-işti năpustindu-se asupra „violeţilor” şi luându-le până la ultimul ban — o scenă grotescă doar în comparaţie cu ceea ce era de aşteptat. Oricum „cercetătorii în Biblie” au ajuns în comandoul de la cariera de piatră şi, în perioada aceea, n-au avut acces la nici un tratament medical.

În 1942, chiar în ziua Anului Nou, toţi „cercetătorii în Biblie” au fost chemaţi iarăşi la poartă, pentru că refuzaseră în unanimitate să contribuie la acţiunea de procurare de lucruri de lână destinate trupelor germane de pe frontul de Răsărit. Sentinţa Rapportführer-ului suna:

„Voi, criminali de stat şi câini ai cerului ce sunteţi, azi veţi munci pe un frig de minus 20 de grade până la lăsarea întunericului. Toată îmbrăcămintea de corp va fi imediat scoasă !”

Şi aşa s-a şi întâmplat. Când s-au întors, seara, în bloc, au trebuit să-şi mai predea şi încălţămintea de piele, primind în schimb saboţi de lemn foarte grei. La 15 februarie 1942, în faţa efectivului de „cercetători în Biblie”,

adunaţi din nou în faţa porţii, Rapportführer-ul a citit un act de acuzare în toată regula:
„Pentru nerespectarea ordinei din lagăr, mituirea şefului de bloc şi închiderea radioului în timpul discursului reprezentantului guvernului Reich-ului, sunt acuzaţi de răzvrătire 20 de „cercetători în Biblie”.
Concluzia: nu execuţie, ci „sporturi de iarnă” într-un omăt prăfuit, înalt de 20 de cm, până ce le-a ieşit sufletul şi erau epuizaţi.

O acţiune asemănătoare a avut loc în mai 1944, la Buchenwald. În prezenţa unor reprezentanţi ai Gestapo-ului veniţi special, toţi „cercetătorii în Biblie” au fost supuşi, pe locul de adunare, unui temeinic control corporal, în căutare de documente contrastatale (asta într-un lagăr de concentrare !), scotocindu-se concomitent şi locurile lor de muncă. După o aşteptare de o zi întreagă, rezultatul a fost că nu s-a găsit nimic.

Nu se poate să nu rămâi cu impresia că, din punct de vedeie psihologic, SS-ul nu a putut s-o scoată la capăt în problema „Cercetătorilor în Biblie”. Se pare că nici nu îi luase pe de-a-ntregul în serios şi că mai degrabă a făcut cu ei excese oribile, un fel de joc de-a pisica şi şoarecele !

12. Copii şi tineri în lagărele de concentrare.

Nu aş vrea să închei capitolul „Destine de grup şi acţiuni speciale” fără a consacra un gând copiilor şi tinerilor internaţi în lagărele de concentrare naziste.

În interesul realizării ţelurilor sale imperialiste, naţional-socialismul a propovăduit şi a promovat, pretutindeni în Germania, ideea împărăţiei copiilor; în acelaşi timp însă, sub motto-ul „Tineretul însuşi creşte tineretul”, a desprins tineretul, unde a putut, de temelia relaţiilor bazate pe încredere faţă de părinţi şi profesori şi a stimei faţă de semeni, pentru a-l lăsa pradă demenţei rasiste, beţiei de putere şi, în cea mai mare parte, decăderii; naţional-socialismul a răzleţit zeci de mii de familii germane în toate direcţiile vântului, a distrus cu totul sute de mii de familii din rândul altor popoare. Sub dominaţia acestuia, milioane de minori au fost expuşi tuturor spaimelor epocii. Nu puţini au fost târâţi, împreună cu părinţii lor sau smulşi de lângă aceştia, în lagăre de concentrare germane, unde i-au asaltat evenmente dăunătoare în cel mai înalt grad dezvoltării lor normale, psihice sau fizice. Cam 15% din minorii internaţi erau sub 12 ani, 85%, între 12 şi 18 ani. Spre sfârşitul existenţei lagărului de la Buchenwald, se găseau acolo 877 de tineri, cel mai mic dintre ei fiind un copil polonez de trei ani şi jumătate, a cărui fişă de evidenţă purta de fapt menţiunea „partizan”.

Cea dintâi grupă de copii sosită la Buchenwald, în 1939, însoţea prizonieri polonezi. Cazaţi într-un bloc numai al lor, iniţial nu au fost puşi la muncă. Într-un scurt răstimp, o bună parte dintre ei s-au stricat îngrozitor în lagăr. Bordelul lagărelor, denumit pudic clădirea specială, din motivele mai înainte expuse şi pentru că oamenii mai de valoare fireşte nu-l frecventau, nu a rezolvat problema, suficient de cunoscută din numeroase publicaţii, a „necesităţii sexuale”. În situaţia tuturor bărbaţilor ţinuţi închişi ani de-a rândul, prizonieri mai slabi de înger au stabilit relaţii abjecte, mai întâi

practicând homosexualitatea, apoi, după apariţia tinerilor, practicând pederastia. Aşa numiţii efebi, seduşi prin tentaţii — mâncare bună ! — sau şi prin forţă exercitată de deţinuţi — şefi de bloc şi de Kapo depravaţi — au început curând să joace peste tot un rol nefast, care a atins punctul culminant la Buchenwald, în 1943, sub şefia primului supraveghetor de lagăr Wolff, un fost căpitan de cavalerie şi membru al Partidului popular naţional german, care a abuzat grav de poziţia dobândită; cum a colaborat din ce în ce mai mult cu SS-ul împotriva camarazilor săi, până la urmă lagărul l-a degradat. Din rândurile tinerilor polonezi, veniţi în lagăr în 1939, au ieşit, din cauza depravării, mulţi derbedei şi vagabonzi — adevăraţi huligani, de genul acelora care bântuiseră cu sutele de mii Rusia sovietică în anii grei 1919-1923.

Cu atât mai lăudabil a fost exemplul acelor tovarăşi-deţinuţi care, în mod dezinteresat, au ajutat, ori de câte ori au putut, copiii şi tinerii din lagăr, ferindu-i de a aluneca în ghearele pederaştilor. Sub supravegherea şi îndrumarea unor deţinuţi, un număr de tineri au reuşit să înveţe, să fie repartizaţi la munci mai uşoare potrivite lor şi să fie educaţi în spiritul unei camaraderii adevărate. Din reiatările acestora despre cele trăite de ei în lagăr, reiese că ei înţeleseseră profund caracterul înspăimântător şi sinistru al soartei pe care o aveau, dar rămăseseră în faţa ei neputincioşi şi dezorientaţi până în momentul în care, ocrotiţi de camarazi mai în vârstă, şi-au găsit drumul. În ciuda unor împrejurări din lagăr comparabile cu cele din Vestul sălbatic, nu puţini au fost aceia care s-au afirmat şi au adus multă bucurie în diferite comandouri de muncă. Până şi unor bărbaţi încercaţi li s-a rupt inima atunci când, în toamna lui 1944, copii evrei şi toţi tinerii ţigani au fost, subit, pescuiţi şi adunaţi de SS şi când copiii, strigând şi plângând, unii voind să vină înapoi cu orice preţ la taţii şi protectorii lor deţinuţi din diversele comandouri, au fost încercuiţi cu carabine şi pistoale automate aduse la ochi, pentru a fi transportaţi la Auschwitz în vederea gazării.

Ar fi o lăudabilă misiune pentru pedagogul de azi aceea de a cerceta care a fost evoluţia ulterioară a tinerilor din toate categoriile descrise, supravieţuitori ai perioadei de lagăr, şi de a studia relaţia lor cu lumea înconjurătoare, îndeosebi cu camarazi mai în vârstă care n-au avut parte de o soartă fie ea cât de cât asemănătoare.

Lagăre exterioare şi perioadă de război

Sistemul lagărelor de concentrare era bine conceput în sine, corespunzând în mod eficient scopului pe care îl aveau de îndeplinit. Evoluţia concretă a impus însă unele modificări opuse concepţiei iniţiale — până la înrăutăţiri ce scăpau controlului, ca şi până la îmbunătăţiri ce nu erau dorite, în măsura în care cauzele nu rezidă în adâncurile cu greu penetrabile ale firii omeneşti. Trebuie evidenţiate, dintre toate, două motive ce au provocat asemenea devieri: creşterea, în parte turbată, a lagărelor de concentrare şi influenţele exercitate de condiţiile războiului.

Muncile ce trebuiau prestate în lagărele de concentrare ca şi pentru SS s-au extins de la bun început dincolo de incinta mai restrânsă, împrejmuită cu sârmă ghimpată. Unele erau îndeplinite, aşa cum s-a mai spus, în raza comandamentului, altele, de comandouri exterioare ce părăseau dimineaţa lagărul pe jos, în camioane sau cu trenul, reîntorcându-se abia seara. În cazurile în care distanţele erau prea mari sau condiţiile de lucru deosebite din fabrici, exploatări miniere, ateliere speciale ale SS-ului o cereau, asemenea comandouri căpătau o autonomie limitată: trebuiau să-şi amenajeze propriul lagăr exterior, rămânând însă legate organizatoric de lagărul de bază.

Dacă efectivul lor era prea numeros şi celelalte condiţii dictate de dispoziţiile generale ale Oficiului central economico-administrativ al SS-ului erau îndeplinite — existenţa unui personal funcţionăresc, asigurarea aparatului organizatoric necesar, oportunitatea politică a amenajării unui lagăr de concentrare în regiunea respectivă şi câte alte asemenea condiţii prealabile — atunci aceste lagăre exterioare erau complet desprinse de lagărul de bază, devenind, la rândul lor, puncte de plecare pentru înfiinţarea de noi lagăre.

Evoluţia aceasta a luat, proporţii colosale mai ales în timpul războiului, când SS-ul a început să împrumute zeci de mii de sclavi de muncă din lagăre firmelor industriale germane, pentru construcţii şi punerea în funcţiune a instalaţiilor industriale. Brigăzile de construcţie de la Buchenwald au ajuns în cele din urmă până pe insulele Canalului, mii de deţinuţi au lucrat la fortificaţii sau fabrici de pe malul Rinului; lagărele exterioare s-au extins, în nord, până la Magdeburg, în est, până dincolo de Leipzig.

Cele mai multe lagăre nou înfiinţate solicitau aşa-zisele teritorii rezervate ale SS-ului, cuprinzând deseori o suprafaţă întinsă ce atingea sute de kilometri pătraţi. Teritoriul rezervat B, de pildă, era situat în raza Nordhausen, cam 70 kilometri la nord de Buchenwald. Împreună cu forţe de muncă aduse din ţări străine şi cu salariaţi civili germani, numai acolo lucrau aproximativ 150.000 de oameni la locurile de depozitare subterane ale firmei «Junkerswerke Dessau» şi ale altor întreprinderi industriale germane.

Condiţiile din teritoriile rezervate nu pot fi calificate altfel decât ca inumane. În afară de cele situate pe masivul muntos Harz, asemenea teritorii mai existau în Bavaria, Saxonia şi Boemia. Dreptul de a dispune de ele era în mâna doctorului inginer Kammler, SS Gruppenführer şi general-locotenent al Waffen SS-ului, care, pornind de la reşedinţa sa din Berlin, străbătea ţara ca o furie în postură de Omul-negru.

Marilor lagăre de bază li se cereau mereu noi sclavi. Sachsenhausen a ajuns lagăr de bază pentru mai multe zeci de lagăre exterioare; Dachau, pentru vreo 50; Auschwitz, pentru aproape 40; Buchenwald, pentru 70 (din care: 50 pentru bărbaţi, peste 20 pentru femei). Lista lagărelor exterioare de la Buchenwald (redată în continuare); cuprinzând efectivul şi sarcinile de producţie oferă o imagine a tendinţei de expansiune a economiei SS-ului şi a colaborării între SS şi industria germană. Lista este întocmită după situaţia de la 25 martie 1945, deci o perioadă în care fuseseră deja desfiinţate numeroase lagăre exterioare situate la vest de Buchenwald.

Împletirea lagărelor de concentrare cu industria germană s-a produs nu numai datorită cerinţei SS-ului de a-şi întări puterea, dar şi datorită unor cerinţe coincidente ale industriei care suferea de lipsă de mână de lucru şi, deseori, nu mai alegea mijloacele prin care să obţină într-un număr suficient muncitori, necesari pentru a se asigura un avans decisiv faţă de concurenţi; numai pe această cale puteau să-şi îndeplinească „îndatorirea patriotică”: maxima contribuţie la economia de război.

Întreaga aşa-zisă mobilizare a deţinuţilor din lagărele de concentrare pentru munca din comandourile exterioare a fost dirijată de Oficiul central economico-administrativ al SS-ului. Când o uzină particulară sau de stat voia să primească deţinuţi ca forţă de muncă, trebuia să depună o cerere la Oranienburg. Odată cererea aprobată, în principiu, şeful Biroului de repartizare a forţei de muncă din lagărul de concentrare cel mai apropiat — sau, dacă efectivul său de deţinuţi nu era suficient, ansamblul grupului de lagăre de concentrare — primea sarcina să studieze condiţiile de la faţa locului. Concluzia era comunicată la Oranienburg. Verificările nu erau făcute întotdeauna de specialişti; de exemplu, la Buchenwald, răspundea pentru ele, în baza unei împuterniciri, SS Hauptsturmführer-ul Schenk, şeful eşalonului de muzică al SS-ului.

Denumirea comandoului	efectiv	Domeniu de activitate
Gustloff-Werke Weimar	1453	Ţevi de tun, tunuri antitanc, tunuri de montat pe tanc, tunuri antiaeriene, lucrări pregătitoare pentru fabricarea de arme şi construcţia de avioane
Gustloff-Werke Billroda	501	Exploatarea de mine subterane la o adâncime de 600 m, instala--rea de maşini de la Weimar
Mittelbau Weimar	21	Aparate de comandă pentru V-l şi V-2
«Erla» Lepzig	1466	Construcţia de avioane
«Hasag» Leipzig	83	Grenade şi proiectile-rachete pentru care de luptă
«Hasag» Taucha	461	Idem
«Hasag» Altenburg	200	Idem
«Hasag» Colditz	644	Idem
«Hasag» Meuselwitz	328	Idem
«Hasag» Schlieben	1468	Idem
Chr. Mansfeld Wansleben	1389	Muniţii
Junkerswerke Schönebeck	1158	Idem
Chr. Mansfeld Rothenburg	76	Construcţia de avioane
Junkerswerke Mühlhausen	569	Idem

Junkerswerke Halberstadt	442	Idem
Junkerswerke Aschersleben	425	Idem
Junkerswerke Niederorschel	527	Idem
Junkerswerke Langensalza	1240	Idem
Junkerswerke Westerregeln	560	Idem
Junkerswerke Leopoldshall	163	Idem
Malachit A. G. Halberstadt	853	Construcţia de avioane, instalaţii pentru minerit
Naţionale Radiatoren-Werke Schönebeck	400	Piese electrotehnice pt. V-2
Siebenberg GmbH Hadmersleben	1154	Construcţia de avioane
Wernigwerke Hasserode	502	Armături (accesorii diverse)
Heinrich Kalb Dorndorf	483	Construcţia de hale subterane pentru Bayerische Motorenwerke (BMW)
«Laura» bei Saalfeld	684	Construcţia de galerii
BMW Abteroda	226	Construcţia de motoare
Waggon-Ausbesserungswerke Jena	909	Repararea de locomotive
«Brabag» Tröglitz	2246	Hidrogenarea lignitului
Gussstahlwerke Annen bei Witten	613	Plăci de blindate

Flössberger Metallwerke	1185	Proiectile-rachete pentru care de luptă
«Leopard» Plömnitz bei Bernberg	1081	Muniţii pentru tunuri
«Polte» Magdeburg	585	Grenade
G. E. Reinhardt Sonneberg	469	Părți componente pentru avioane
Kommando Reh Stassfurt	387	Piese accesorii pentru blindate
G. Mälzer & Co. Stassfurt	235	Idem
«Kalag» Stassfurt	47	Idem
L. Renntier Bad Salzungen	720	Lucrări pregătitoare la o adâncime de 300 m pentru producţia de armament a uzinelor BMW
Fa. Stein Nachershausen	600	Instalaţii subterane
Waggonfabrik Dessau	339	Repararea de vagoane
Bruns-Apparatebau Gandersheim	524	Armături (accesorii) pentru avioane şi blindate
Kommando «Gazelle», Weferlingen b. Helmstedt	451	Construirea de şosele pentru «Organizaţia Todt»
Kommando «Hecht» Nachershausen	495	Idem
Deutsche Erdt-und Seinwerke Berlstedt	211	Fabricarea de cărămizi de clincher şi de cărămizi obişnuite
Bauleitung Hadmersleben	270	Construirea de galerii şi hale

		subterane
Bauleitung Wansleben	570	Idem
Bauleitung B II Halberstadt	4819	Idem
Bauleitung S III Ohrdruf	9943	Idem
Kommando „Schwalbe V” Berka-Elster	1781	Idem
Bauleitung Giessen	77	Construcţia de barăci pentru conducerea superioară SS şi a poliţiei
Bauleitung Kassel	151	Idem
Bauleitung Sennelager	34	Idem
Kommando «Tannenwald»	31	Construirea buncărului de comandă pentru «Reichsführung SS» (Himmler)
Bauleitung Gottingen	30	Punerea în funcţiune a şcolii locale de călărie
SS Führerschule Arolsen	126	Munci în cazărmi

Oficiul central economico-administrativ al SS-ului aproba sau respingea cererea pe baza rapoartelor primite. Când era nevoie de anumiţi specialişti, veneau în lagăre înşişi inginerii uzinelor şi îşi căutau deţinuţii potriviţi. Firmele plăteau lagărului care împrumuta mână de lucru câte 4 mărci pe zi pentru un muncitor auxiliar, câte 6-8 mărci pe zi pentru un muncitor calificat. Contribuţiile sociale erau incluse în aceste sume; lagărele de concentrare ar fi fost, aşadar, obligate să suporte ele, de exemplu, costul asigurării de invaliditate pentru deţinuţi.

Dacă firma nu putea să rezolve singură problema cazării deţinuţilor solicitaţi, se trimitea din lagărul de bază un aşa-zis precomandou pentru construirea de barăci. După terminarea construcţiei, lagărul exterior era ocupat de numărul de deţinuţi aprobat.

În baza ordinelor şefului Biroului de repartizare a forţei de muncă, alegerea, se făcea de către Biroul de statistică a muncii din lagărul de bază. Deşi capacitatea de muncă din punctul de vedere al sănătăţii era o condiţie fundamentală, îndeplinirea acestei exigenţe nu era decât o simplă farsă. Se întâmpla ca medicii SS examinatori să consulte 1.100 de deţinuţi în două ore (adică aproape zece pe minut !) şi să declare doar 24 dintre ei inapţi pentru a fi transportaţi la muncă, deşi câteva sute sufereau cel puţin de subnutriţie cronică.

La ordinul Secţiei politice sau al altor autorităţi din lagăr, se practica drept pedeapsă, în anumite cazuri, trimiterea deţinuţilor în lagăre exterioare cu condiţii deosebit de aspre. Unele comandouri au fost alcătuite exclusiv din evrei, altele, exclusiv din aşa-numiţii asociali sau criminali de profesie. Cei destinaţi să aibă funcţii în lagărele exterioare (deţinut-şef de lagăr, deţinut-şef de bloc, personal la bucătărie, personal de cancelarie şi aşa mai departe)

erau propuşi de deţinutul-şef din lagărul de bază şi acceptaţi sau respinşi de şefii SS-işti ai lagărului sau de şeful Biroului de repartizare a forţei de muncă.

Fiecare şef SS-ist al unui comandou exterior trebuia să raporteze, zilnic, numărul orelor de muncă prestate. Aceste rapoarte erau concentrate la Biroul de statistică a muncii şi serveau ca temei pentru pretenţiile de retribuţii lunare formulate de SS faţă de firme pentru munca de sclavi depusă de deţinuţi. Patronii particulari trebuiau să depună aceste sume într-un cont bancar al SS-ului, întreprinderile de stat efectuau decontarea prin virament. Veniturile totale ale SS-ului de pe urma forţei de muncă împrumutate a deţinuţilor s-au ridicat până la urmă, la Buchenwald, la 1,5-2 milioane de mărci pe lună. Nu-i nevoie să mai precizăm că deţinuţii n-au primit niciodată nici măcar un pfenig din toţi aceşti bani.

Condiţiile de viaţă şi de muncă în comandourile şi lagărele exterioare erau, de cele mai multe ori, cumplite, alimentaţia era mizerabilă. Adesea, oamenii nu-şi scoteau de pe ei îmbrăcămintea timp de patru, ba chiar şi şase săptămâni, nu exista lenjerie de schimb, nici de pat şi nici de corp, iar epidemiile făceau ravagii în rândurile sclavilor de muncă; înlesniri nu se făceau decât în cazuri foarte rare. (Şi aici, depindea mult, bineînţeles, de poziţia individului şi de eventuala sa apartenenţă la pătura subţire a „prominenţilor”.) Dar nu trebuie vorbit în acest context, imediat şi neapărat, de comandourile disciplinare ca de pildă, uzinele de clincher şi carierele de argilă — care ţineau de întreprinderea SS-ului «Deutsche Erd-und Steinwerke» — unde, în fiecare zi, pe orice vreme, câte trei deţinuţi, cu picioarele până la genunchi în apă, trebuiau să care şi să fărâmiţeze 30 de vagonete de lut, în timp ce alţii trebuiau să le tragă în sus, pe o pantă abruptă, până la cuptorul de cărămizi. Acolo nu mai era nevoie să fii doborât de un Kapo, era suficientă munca însăşi ca „să te dea gata” în scurt timp. Atelierele de ceramică ataşate uzinelor fabricau pentru SS tot felul de obiecte de folosinţă şi de lux din pământ.

Obişnuitele comandouri şi lagăre exterioare erau prin ele însele ucigătoare. La Ohrdruf, lângă Weimar, unde, printre altele, s-a construit unul din destul de numeroasele cartiere generale ale lui Adolf Hitler, cu posturi de comandă, săli de conferinţe şi alte încăperi subterane, au trebuit săpate galerii în munte. Zece mii de deţinuţi au lucrat în trei schimburi, într-un ritm frenetic, mânaţi în mod cunoscut de SS-işti, de primul ajutor tehnic şi de personalul de supraveghere civil. Până şi drumul ce ducea la locurile de muncă era teribil de-lung. Cu toate acestea, încălţămintea şi hainele de lucru erau insuficiente.

În 1944, în decurs de cinci luni, deţinuţii au fost duşi o singură dată la baie şi despăduchiaţi. Şi asta numai pentru că într-un lagăr secundar izbucnise o epidemie de tifos. Din 1.000 de oameni, care au compus un singur transport de la Buchenwald într-acolo au scăpat cu viaţă doar 200; din alţi l.500, trimişi de la Flossenbürg într-o stare fizică extrem de proastă, au supravieţuit numai o mică parte. Din cauza lipsei de benzină, când drumurile de acces la locurile de muncă au atins zece şi chiar mai mulţi kilometri, astfel că deţinuţii trebuiau duşi cu omnibuze, SS-ul a înfiinţat două noi lagăre

secundare: Crawinkel şi un lagăr de corturi. Condiţiile generale erau aici şi mai dure, hrana redusă la minimum. Numeroşii bolnavi reîntorşi la Ohrdruf n-au mai găsit în blocul sanitar al deţinuţilor aproape nimic — nici ajutor medical şi medicamente și nici chiar combustibil. De aceea, periodic, plecau spre Beigen-Belsen „transporturi cu invalizi”.

Morţii erau aduşi de cele mai multe ori în lagărele de bază pentru a fi arşi. La Buchenwald, erau aduşi de la Ohrdruf de două ori pe săptămână; de la lagărul exterior «Dora» de lângă Nordhausen — devenit el însuşi, din octombrie 1944, lagăr de bază pentru aşa-zisul proiect B al SS-ului — erau aduşi, zilnic, cel puţin 100 de morţi din rândul celor 15.000 de deţinuţi adunaţi acolo în două luni ale toamnei lui 1943.

Cadavrele erau murdare, pline de păduchi şi descompuse dincolo de orice închipuire, greutatea lor medie depăşind rar 40 de kilograme; erau adunate în grămezi şi abia de mai puteau fi desprinse unele de altele. Din decembrie 1943 până în mai 1944, mortalitatea în lagărul de concentrare «Dora» nu a coborât nici o singură dată sub 1.500 de persoane lunar, deseori depăşind acest număr. Autopsiile au scos la iveală, aproape fără excepţie, un asemenea grad de sleire, încât probabil un strănut ar fi fost suficient pentru a culca la pământ pe oricare dintre ei.

Preţul în oameni ce trebuia plătit pentru performanţele dorite conta prea puţin pentru SS, ba chiar deloc, dacă era vorba de a stabili undeva un record, aducător de decoraţii, avansări sau alte avantaje. O performanţă grăitoare în acest sens a fost ordinul emis de Himmler la 18 martie 1943 de a se construi o legătură de cale ferată de la Weimar la Buchenwald, ca arteră de circulaţie pentru uzinele «Gustloff-Werke», care dispuneau de o sucursală cu 13 hale mari la marginea lagărului de concentrare. Lungimea liniei a fost calculată să aibă vreo 13 kilometri. Indicaţia lui Himmler a fost ca proba liniei să aibă loc, cu orice preţ, peste trei luni, la 21 iunie 1943. Aşadar, să fie scoşi la lucru deţinuţii ! Având în vedere structura solului — argilă amestecată cu rocă tare — şi diferenţele de nivel, care atingeau aproape 300 de metri, era clar pentru oricine că într-un termen atât de scurt ar fi fost greu să se construiască chiar şi o cale ferată provizorie. SS Untersturmführer Bertram, numit şef al construcţiei, a atras atenţia asupra acestei imposibilităţi. Răspunsul de la Berlin s-a concretizat în aducerea unuia dintre cei mai rău famaţi vătafi şi jupuitori de oameni, SS Obersturmführer Alfred Sorge, căruia i-a fost încredinţată construcţia căii ferate — un om compromis de ani de zile în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen.

Sorge şi-a adus numaidecât doi dintre principalii săi bătăuşi, SS Hauptscharführer-ii Baumann şi Sohn. Apoi a început dansul: s-a instaurat munca ucigătoare într-un ritm dementţial, aproape necunoscut până atunci, în schimburi de zi şi de noapte de câte 12 ore, în prezenţa permanentă a unui regiment de bătăuşi, în hăituiala copoilor eşalonului cu câini, fără dumineci şi zile de sărbătoare. Numărul accidentelor zilnice a depăşit repede duzina. N-avea importanţă, esenţial era ca în seara zilei de 20 iunie calea ferată să fie gata !

Şi într-adevăr, cursa de probă a primului tren a avut loc, potrivit dispoziţiilor, în ziua de 21 iunie 1943, în prezenţa doctorului-inginer Kammler, SS Gruppenführer şi general-locotenent al Waffen SS-ului, şi a unui număr considerabil de mărimi naziste. A plouat cu avansări şi decorări; membrii SS-ului şi civilii participanţi la construcţia căii ferate au sărbătorit evenimentul cu bere şi rachiu, primind în plus şi premii în bani. Deţinuţii au avut, şi ei, „o zi bună”: în sfârşit li s-a permis din nou să facă o baie.

Deci, termenul a fost într-adevăr respectat. Dar calea ferată era ca din satul lui Potemkin — a fost folosită o singură zi. Imediat după trecerea locomotivei, fundaţiile s-au tasat. Adevărata terminare a lucrării a mai cerut încă şase luni. Păcat că nu s-a păstrat nici o documentaţie despre sumele pe care firmele naţional-socialiste de la Weimar le-au câştigat la această întreprindere a SS-ului de construire a unei căi ferate; în orice caz, ofertele de rigoare au fost prezentate spre „bună regulă” după nouă luni de la începerea lucrărilor, adică exact la încheierea acestora !

Ca aproape tot ceea ce întreprindea SS-ul, întreaga „mobilizare pentru muncă în timp de război” a fost pusă în scenă cu mare fast în organizare, peste tot s-au dat în funcţiune instalaţii industriale, din întreaga Europă s-au adus maşini. Directori şi ofiţeri SS mişunau încoace şi încolo, se dădeau ordine, se-stabileau termene, armata sclavilor era hăituită, şi din toate astea a ieşit relativ puţin sau chiar nimic, în afară de numărul morţilor, răniţilor şi infirmilor.

Creşterea numărului comandourilor şi a lagărelor exterioare, antrenând o puternică mişcare de fluctuaţie în masa deţinuţilor, creând legături între lagăre şi oferind astfel multor deţinuţi din lagărele preventive posibilitatea de a veni în contact cu lumea din afară, a contribuit esenţial la crearea acelei situaţii în care SS-ul a pierdut din ce în ce mai mult privirea de ansamblu necesară şi controlul sever asupra întregului. În consecinţă, pe lângă înrăutăţirile crunte ce se extindeau peste tot, au putut fi obţinute şi anumite îmbunătăţiri ale condiţiilor pentru că, pe măsură ce se desfăşura războiul, intenţiile şi indicaţiile creierelor conducătoare ale Serviciului de siguranţă nu mai puteau fi executate în mod adecvat. Se poate spune la modul cel mai general că, contrar aşteptărilor celor mai mulţi, în lagărele de concentrare iniţiale, războiul nu a înrăutăţit situaţia tipică instaurată, ci, în cursul desfăşurării sale, mai degrabă a determinat o atenuare parţială a ei. Această constatare e valabilă până aproximativ în vara lui 1944. De atunci încolo s-a înregistrat din nou o înrăutăţire critică, ba chiar îngrijorătoare a situaţiei. O serie de circumstanţe, în special dificultăţile crescânde din toate domeniile, în măsura în care nu au depăşit încă orice limită, au făcut ca, în multe cazuri, SS-ul să nu mai poată proceda cu duritatea şi brutalitatea din primii ani. Aşa stând lucrurile, nu numai că a slăbit presiunea exercitată continuu asupra deţinuţilor, siliţi în bună parte să se supună, dar s-au înmulţit şi posibilităţile lor de a elimina elementele nocive din propriile rânduri şi de a înlătura sau de a atenua stări de lucruri insuportabile. Cam din 1941, în lagărele de bază, o parte considerabilă din „ororile normale”, pe care le-am descris, au încetat treptat. Făcând abstracţie de pedeapsa „oficială” cu bătaia, nu se mai bătea

nici pe departe atât de mult, internarea noilor veniţi se desfăşura într-un mod în orice caz mai suportabil, baia, dezinfecţia, depozitele de îmbrăcăminte funcţionau acceptabil; lagărele rămâneau totuşi sălaşuri ale degradării umane, dar fără acele maltratări şi acea neruşinare care şi-au pus pentru multă vreme pecetea asupra lor. În fiecare bloc a fost numit un locţiitor al deţinutului-şef de bloc din rândul diferitelor naţionalităţi; şefii de bloc SS-işti nu-şi mai băteau capul cu toate problemele, vechii şefi SS-işti ai comandourilor fie că dispăruseră, fie că fuseseră întrucâtva înfrânţi. În special, ultimele două împrejurări au scutit pe cei din vechile „lagăre consolidate” de o mulţime de spaime.

Adevărul cere ca aceste schimbări să fie relevate. Dar să nu se tragă de aici concluzia că, datorită lor, lagărele de concentrare s-ar fi transformat în sanatorii ! Orice, în afară de aşa ceva; destinele de grup descrise o dovedesc cu prisosinţă. Doar oroarea în proporţii excesive bântuind zilnic, aşa încât abia de i se mai putea rezista în primii ani, a început din ce în ce mai mult să scadă în unele lagăre. A rămas însă duritatea „normală” a existenţei celor 12.000 până la 35.000 de oameni, adunaţi pe o suprafaţă de un kilometru pătrat, în condiţii inumane, chiar dacă creiere diabolice nu le-au înrăutăţit şi mai mult.

S-ar putea ca cele relatate aici să fi fost receptate numai prin prisma unui vechi locuitor al lagărelor, care, în decursul acelor ani de groază, s-a acomodat, firește, nivelului celui mai de jos şi a luat drept înlesniri tot ce n-a mai ieşit din flăcările iadului. Cei din alte ţări, ca şi cei nou veniţi în lagăr se înfiorau chiar şi de această situaţie schimbată, ale cărei apariţie şi evoluţie nu le cunoşteau. Iar în marea masă a lagărelor mai recente, a lagărelor exterioare şi a comandourilor exterioare, nici nu putea fi vorba de vreo înlesnire. De altfel, transformarea s-a petrecut, în unele din lagărele de bază, numai foarte încet şi în mod inegal în diversele domenii, fiind însoţită, adesea, de cele mai pronunţate regrese. Aşa s-a întâmplat că au avut loc mai puţine izbucniri de cruzime îndreptate împotriva deţinutului individual şi că, în schimb, s-au înmulţit simţitor acţiunile îndreptate împotriva masei de deţinuţi.

În măsura în care SS-ului i-au putut fi smulse abil unele avantaje speciale, de acestea au beneficiat în general şi — nici acest lucru nu trebuie trecut sub tăcere — internaţii de orice naţionalitate care vorbeau limba germană; de îndată ce prindeau cât de cât rădăcină în lagăr şi dacă nu erau învinşi în luptele intestine pentru putere, aproape toţi aceştia ajungeau în posturi mai bune, căci SS-ul n-a mai putut să facă faţă în nici un fel problemei străinilor create de el însuşi. Nu avea lagărul de concentrare de la Buchenwald, de exemplu, în 1945, deţinuţi din rândul a nu mai puţin de 30 de naţionalităţi?

Unele avantaje pe care un „vechi internat în lagăr” le putuse obţine în cursul anilor erau anulate însă prin primejdia permanentă de a fi „trimis cu un transport”. Cu cât era nevoie de mai mulţi sclavi de muncă în comandourile exterioare şi de mai multe funcţii aşa-zis administrative în lagărele în construcţie, cu atât mai redusă era posibilitatea de a scăpa de

cumplitul drum, de „a o lua de la capăt” într-un alt lagăr. Oricine nu era „indispensabil” în lagărul de bază sau nu dispunea de cele mai bune relaţii, se putea trezi subit într-un transport, şi toate acele condiţii mai uşoare dispăreau dintr-odată. Spre sfârşitul războiului, în toate lagărele de bază existau puţine şanse ca nou veniţii să poată rămâne acolo; pentru „băştinaşi”, în ale căror mâini puterea internă trecuse din ce în ce mai mult, pe măsura creşterii debandadei cu care era confruntat SS-ul. Nou sosiţii reprezentau materialul disponibil pentru transporturi şi erau expediaţi, cât mai repede posibil, în unul din numeroasele lagăre în construcţie, chiar şi datorită supraaglomerării excesive a lagărelor de bază.

Cu cât războiul dura mai mult şi cu cât evoluţia sa era mai nefavorabilă regimului naţional-socialist, cu atât situaţia căreia trebuia să-i facă faţă SS-ul devenea mai haotică. Acest mers al lucrurilor a fost facilitat şi de aviaţia aliată prin bombardamente asupra uzinelor de armament ale SS-ului. Marile lagăre de concentrare ca: Sachsenhausen, Dachau, Buchenwald, Auschwitz, au fost, toate, profund afectate în 1944 — nu sectoarele îngrădite cu sârmă ghimpată, ci instalaţiile industriale situate jur-împrejur ! Bombardierele americane şi cele aparţinând de Royal Air Force au făcut, de cele mai multe ori, un adevărat „lucru de precizie” când a fost bombardat lagărul de la Buchenwald.

În 24 august 1944, din performanţele în domeniul construcţiilor industriale ale SS-ului, din uzinele „Gustloff-Werke”, care erau tocmai atunci pe punctul de a deveni eficiente, n-a mai rămas literalmente nimic. În lagărul propriu-zis au izbucnit numai doua incendii mai mari, provocate de bombe incendiare cărora un vânt puternic dinspre est le-a deviat traiectoria iniţială. Întrucât, până atunci, deţinuţilor le era interzis să intre în lagăr în timpul alarmelor aeriene, îndeosebi câteva atacuri cu bombe, lansate spre cazărmile SS-ului dar ajungând în fapt la cariera de piatră, au avut drept rezultat 384 de morţi şi 1.452 de răniţi, printre care peste 600 de răniţi grav în rândurile deţinuţilor, şi 80 de morţi, 238 de răniţi şi 65 de dispăruţi dintre SS-iştilor. Bombardamentul a marcat extraordinar SS-ul. Din acel moment a cam intrat spaima în SS-işti, la cea mai mică alarmă aeriană fugeau spre gropile produse de schije, iar lagărul îl considerau un fel de loc de refugiu pentru ei înşişi. Printre deţinuţi, fiecare vizită a aviatorilor aliaţi instaura o atmosferă de speranţă, aducând, pe loc, un binevenit repaus pe timpul alarmei. În plus, cum uzinele de armament nu mai consumau apă, alimentarea cu apă a lagărului a funcţionat, şi ea, mai bine decât înainte. Avioanele germane, care survolau din când în când, lagărul, erau privite cu cea mai mare suspiciune, fiindcă exista mereu teama ca, într-o zi, Himmler să dea ordinul de lichidare a lagărului şi locuitorilor săi într-un mod care să permită ulterior, prezentarea în fata opiniei publice a unei asemenea acţiuni drept un act săvârşit de Aliaţi. Goebbels a pretins că Thälmann, conducătorul Partidului Comunist German, arestat în 1933, ar fi fost ucis în timpul atacului aerian din 24 august 1944 asupra lagărului de la Buchenwald, pe când, în realitate, el a fost împuşcat tocmai atunci.

Deţinuţii de la Buchenwald au suferit o grea pierdere cu prilejul atacului aerian de la 9 februarie 1945 de la Weimar în timpul căruia au fost omorâţi 300 şi răniţi mai multe sute dintr-un total de circa 2.000 de deţinuţi, care, lucrând la uzinele „Gustloff-Werke”, erau siliţi să doarmă în halele uzinelor sau în imediata lor apropiere.

Până la urmă, bombardamentele au dat lovitura de graţie capacităţii de până atunci a SS-ului de a menţine în vechea manieră sistemul lagărelor de concentrare, capacitate oricum afectată grav de întreaga evoluţie. Ce s-a mai întâmplat în lagărele de concentrare în timpul ultimelor trei sferturi ale anului a reprezentat prăbuşirea, fireşte teribilă, a instituţiei, însoţită de circumstanţe cărora SS-ul nu le-a mai putut face faţă în nici un chip.

Durata detenţiunii în lagărele de concentrare

Majoritatea deţinuţilor veneau în lagăr cu iluzia inoculată de Gestapo sau Poliţie că vor avea de stat aici numai un timp limitat, cam trei sau şase luni, „în funcţie de comportarea fiecăruia”. Nimic mai fals. De obicei, moartea trăgea o graniţă mult mai repede decât Gestapo-ul. Nici nu merită să mai strici o vorbă despre minciuna „privaţiunii limitate de libertate”, atunci când ştii că din aproape 8 milioane de deţinuţi în lagărele de concentrare au murit vreo 7 milioane şi nu au fost eliberaţi, în timpul celor doisprezece ani de dominaţie naţional-socialistă, decât vreo 200.000. În 1936, Himmler a declarat odată public că va ţine în spatele sârmei ghimpate mii de deţinuţi politici, cât timp vor trăi.

Dacă, o dată arestat, mai putea cineva scăpa din sistemul Gestapo-ului — cu alte cuvinte să scape de lagărul de concentrare sau să fie eliberat de acolo — era o chestiune ce ţinea fie de arbitrar, fie de întâmplare, fie de mită.

Mi s-a întâmplat personal să fiu martor în clădirile Gestapo-ului la discuţiile amuzate ale funcţionarilor poliţiei de stat despre mulţimea de telegrame conţinând cereri de eliberare, care soseau şi care mereu „se pierdeau”. Sau, despre faptul că, pentru eliberare, trebuia plătită o mită: într-un caz, 6.000 de mărci („referentul” de la Gestapo ceruse iniţial 10.000 de mărci, avocatul a redus însă suma, târguindu-se), într-un alt caz, 250.000 de mărci în lire sterline — victima un evreu, a emigrat ulterior — într-un al treilea caz, 50.000 de mărci ca „donaţie pentru partid” şi 20.000 de mărci ca „onorar”. Câteodată domnii se amuzau scoţând un teanc de acte prăfuite ale deţinuţilor, extrăgând din el un caz la întâmplare şi propunând eliberarea respectivului. Dar, de cele mai multe ori, se întâmpla contrariul: lăsau actele să zacă nerezolvate până prindeau mucegai.

Ce conta o persoană internată ? O cunoştinţă a mea, de meserie mecanic de precizie, social-democrat, a vrut să obţină de la Gestapo-ul din Viena un „certificat de lealitate politică”, pentru a-l prezenta la uzina unde lucra. După ce s-a dus de două ori la „referentul” de resort, fără a fi primit, şi-a pierdut răbdarea şi a atras atenţia asupra caracterului presant al cererii sale. Rezultatul: l-a călcat pe nervi pe referentul de la Gestapo. Omul a fost

pur şi simplu băgat în închisoarea poliţiei, unde a stat timp de două luni, pentru ca, după aceea, să fie transferat într-un lagăr de concentrare, din care a mai putut ieşi abia după şapte luni, când i s-a spus că a fost „arestat din greşeală”.

Membrii de familie ai multor deţinuţi făceau răni la picioare alergând pentru a obţine eliberarea din lagăr a soţului, a fiului, a soţiei sau a fiicei. Cei mai mulţi funcţionari ai Gestapoului erau foarte generoşi cu promisiunile de termene scurte, în primele luni ale detenţiei mele, propria mea soţie mi-a strecurat odată în celulă, prin mijlocirea unui poliţist amabil, cheile de la casa noastră, ca să pot intra în apartament, în cazul în care aş veni seara acasă şi n-ar fi nimeni să-mi deschidă; i se promisese ferm că voi fi eliberat chiar în zilele următoare. S-a dezvăţat în cele 85 de luni care au urmat să mai dea vreo crezare unor astfel de făgăduieli ale Gestapo-ului. Cazul cel mai fantastic pe care l-am întâlnit a fost cel al soţiei — bolnave de inimă — a unui general austriac antinazist, căreia, „referentul” îi spusese să fie în faţa porţii închisorii la orele 4 după-amiază pentru a-şi lua soţul, care va fi eliberat la ora aceea. La orele 3, maşina poliţiei părăsea închisoarea cu câteva zeci de internaţi, printre care se găsea şi generalul, îndreptându-se spre gara unde aştepta trenul pentru Dachau !

Internaţii mai vechi îl asaltau cu ironii şi zeflemele pe fiecare nou venit încrezător în „detenţiune pe termen scurt”. „Da, da — i se spunea — numai primii cincisprezece ani sunt grei, după aceea durerea se potoleşte.”

Procedura cererii de eliberare şi a eliberării înseşi era, formal, următoarea:

La interval de trei până la şase luni sau în urma unor intervenţii speciale, organele Gestapoului cereau, **dacă voiau**, de la conducerea lagărelor aşa-numite rapoarte de comportare despre deţinuţi din lagărele de concentrare. Aceste rapoarte constituie un capitol sinistru. Deţinutul, pentru care se ceruse un raport, era chemat de către unul din şefii SS-iştilor de lagăr — dacă acesta avea chef de aşa ceva — printr-un bileţel trimis de la cancelaria lagărului, să se prezinte în ziua următoare la un „interogatoriu”. „*Următorii deţinuţi la poartă !*” — ne amintim ce reacţii trezeau aceste cuvinte rostite la apel ! „Interogatoriile”, însoţite, firește, de ore întregi de stat în picioare şi de aşteptare, constau, de regulă, din trei întrebări:
„De când eşti în lagăr? În ce comandou de muncă? Ai avut vreo pedeapsă în lagăr?„
Oricare ar fi fost răspunsurile, urmau aproape întotdeauna bătăi, înjurături şi transferarea într-un comandou de muncă mai prost. Informaţia dată ulterior Gestapo-ului de conducerea lagărului era total arbitrară, în aproape toate cazurile, indiferent dacă deţinutul fusese sau nu „interogat”, SS-ul raporta complicilor săi de la Gestapo că respectivul — pe care de obicei nici nu-l cunoştea — ar fi deosebit de recalcitrant şi incorigibil, deci eliberarea nici nu intra în discuţie. Consecinţele erau nenumărate implorări, plângeri şi reproşuri scrise de membrii familiei, în special de către mame, precum şi numeroase divorţuri, deţinutul neavând nici cea mai mică posibilitate de a

spune măcar un cuvânt în această privinţă în răspunsurile sale, ceea ce îngreuna situaţia în mod extraordinar şi de neînţeles.

Johann Stürzer, în vârstă de 32 de ani, mic viticultor, gimnast din rândul german-creştinilor, fusese învinuit că a bruiat transmisiile de radio în satul lui de baştină din Austria de Sud, în ziua de 8 aprlie 1038, când Adolf Hitler s-a adresat poporului austriac pentru a-l exorta să aprobe în mod unanim, prin referendumul de la 10 aprilie, alipirea Austriei la Germania — un fapt ce fusese deja consumat. Stürzer a stat internat la Dachau şi la Buchenwald timp de doi ani, într-o companie disciplinară. S-a ales cu o gravă sciatică, aşa încât deseori am fost nevoiţi să-l târâm până la locul de adunare, susţinându-l din dreapta şi din stângă. Era totdeauna muncit de grija pentru soarta bătrânei sale mame şi a surorii sale, care trebuiau să gospodărească singure, fără el, mica proprietate de şapte ari de pământ viticol — şi cum le-ar mai fi ajutat el ! Într-o zi, a primit de acasă o asemenea scrisoare plină de reproşuri: de mult ar fi putut să fie acasă, dacă s-ar fi străduit „să se comporte mai bine”, „să fie cuminte” şi să nu pricinuiască necazuri mamei sale „neascultându-şi superiorii”, şi aşa mai departe în stilul unei bătrâne măicuţe naive, de bună-credinţă şi simple, pe care Gestapo-ul o minţise. Stürzer a pus teribil totul la inimă şi umbla deprimat, ca un rătăcit. Deţinutul-şef de bloc, care nu-l putea suferi, a declarat că Stürzer „ar fi înnebunit” şi l-a trimis la infirmierie pentru a fi injectat ca „nebun”. Patru bărbaţi au trebuit să-l ţină pe bietul tânăr, care nu voia să moară, pentru a i se putea înfige în venă acul seringii cu otravă. Iată ce a putut să însemne o intervenţie din partea membrilor familiei !

Gestapoul avea posibilitatea să dispună eliberare unui deţinut fără nici un „raport de comportare”. Secţia politică a unui lagăr de concentrare primea ordinul telegrafic, şi cu asta cazul era rezolvat. Nici nu era nevoie să se ţină cont de informaţia cerută lagărului. S-a întâmplat să se trimită Gestapoului un raport de-a dreptul nefavorabil despre un deţinut, oarecare şi totuşi deţinutul să fie eliberat după câteva săptămâni. De regulă, referentul de resort de la aşa-zisul Gestapo din localitatea de origine trimitea Centralei de la Berlin cererea de eliberare, cu sau fără „raportul de comportare” întocmit în lagăr. Hotărârea îi revenea, apoi, şefului de resort de la Berlin, care obişnuia să întrebe, la rândul său, alte trei organe ale Gestapo-ului dacă au obiecţii de ridicat: Oficiul central al Siguranţei Reichului, Secţia D II a Oficiului central economico-administrativ al SS-ului şi conducerea SS-istă a lagărului. Nu este de mirare că doar puţini deţinuţi au reuşit să scape din această reţea deasă de oprelişti.

Mai degrabă aveau loc, din când în când, acţiuni de eliberare concepute în scopuri propagandistice. Domnul Streicher, gauleiter al Franconiei şi editor al publicaţiei «Stürmer», avea obiceiul ca în fiecare an, de Crăciun, să obţină eliberarea a douăzeci şi patru de comunişti din lagărul de concentrare Dachau, pe care apoi îi ospăta sărbătoreşte, în mod public, la Nürnberg, ca pe nişte „camarazi reprimiţi”. Nevoia de propaganda mincinoasă, respingător de sentimentală a naţional-socialiştilor recurgea la comunişti pretins renegaţi drept podoabă la pomul de Crăciun pregătit pentru

comunitatea populară brună. Dacă cei eliberaţi au fost, mai devreme sau mai târziu, arestaţi din nou şi reinternaţi într-un lagăr de concentrare ca „recidivişti”, asta nu ştiu, dar mi se pare ceva foarte posibil, şi, cel puţin într-o serie de cazuri, chiar probabil. Cea mai mare acţiune de eliberare ce a avut loc vreodată a fost aceea prilejuită de a 50-a aniversare a lui Adolf Hitler, în 1939, când de la Buchenwald, de pildă, au fost trimişi acasă circa 2.300 de deţinuţi, cu precădere aşa-zişi asociali.

Fiecare deţinut care părăsea lagărul, trecea după ce îşi primea îmbrăcămintea civilă, pe la Secţia politică unde i se dădea adeverinţa de eliberare, în care erau înscrise datele sale personale. I se spunea la care anume Gestapo trebuie să se prezinte imediat ce ajungea acasă. Dacă n-avea bani, i se dădea un bon, în baza căruia putea obţine la gara cea mai apropiată un bilet de călătorie până la destinaţie. Înainte de a fi eliberat, trebuia să semneze o declaraţie, care-i stabilea în nouă puncte comportarea ulterioară. Erau accentuate următoarele: tăcere absolută cu privire la toate condiţiile din lagăr, nici o legătură cu foştii tovarăşi de detenţie şi obligaţia de a denunţa. Încălcarea oricăruia din cele nouă puncte atrăgea după sine represaliile corespunzătoare. Este lesne de înţeles că aproape fiecare deţinut eliberat, după toate cele trăite şi sub continua ameninţare ce-l apăsa — celor mai mulţi li s-a impus şi obligaţia de a se prezenta regulat la Gestapo sau la poliţie — nu-şi mai putea duce viaţa de atunci înainte decât ca un om dărâmat fizic sau cel puţin politic. Doar foarte puţini dintre deţinuţii politici eliberaţi s-au întors la vechea lor activitate, ceea ce pentru ei era oricum mult mai greu decât pentru oricine altcineva, căci erau strict supravegheaţi şi, ca oameni care fuseseră într-un lagăr de concentrare, erau ţinuţi la distanţă de cele mai multe ori din teamă sau din lipsă de încredere.

Numai rar se întâmpla ca Gestapo-ul să aleagă din lagăr internaţi pentru a-i folosi ca denunţători sau oameni de încredere. În mod curios, nu toţi cei cărora li se făcuse o asemenea propunere şi care o refuzaseră au fost „lichidaţi” apoi de SS-ul din lagăr. Deţinuţii cărora li se pretinsese aşa ceva erau într-o situaţie foarte, foarte dificilă; era nevoie de o mare tărie de caracter să-ţi asumi, în asemenea cazuri de refuz, nu numai posibilitatea de a fi omorât, ci si, în primul rând, totala lipsă de perspectivă de a fi cândva eliberat. Unii sperau ca, o dată eliberaţi, să poată duce de nas Gestapo-ul un timp destul de lung, încât să apuce sfârşitul războiului şi prăbuşirea regimului naţional-socialist. Cunosc două cazuri de la Buchenwald când oamenii au fost readuşi în lagăr după şase, respectiv opt luni, „pentru insuficiente dovezi de schimbare a convingerilor”. Este evident că Gestapoul a avut experienţe atât de proaste cu asemenea încercări, încât, din fericire, a recurs doar extrem de rar la ele.

În ultimii ani de război, au fost eliberaţi din lagărele de concentrare, pare-se, câteva zeci de mii de deţinuţi germani, pentru că Wehrmacht-ul avea nevoie de ei. Majoritatea deţinuţilor politici au refuzat această cale de întoarcere la libertate; nu era însă în puterea lor să zădărnicească trierea forţată şi pretenţiile din partea armatei. În cazurile în care conducerea SS-istă a lagărului dădea curs cererilor Wehrmacht-ului, ceea ce nu se întâmpla

întotdeauna, oamenii nu primeau nici măcar atâta concediu cât să-şi poată revedea, adesea după ani de zile, cel puţin familiile, trebuind să meargă din lagăr direct la unitatea militară indicată, unde îmbrăcau „haina onoarei” germane, după ce perioade lungi din viaţa lor umblaseră în costumul vărgat de puşcăriaş. Nu puţini au fost aceia care şi-au pus toate speranţele în această posibilitate de a scăpa din iadul lagărului de concentrare. Unii credeau chiar că vor putea desfăşura în rândurile Wehrmacht-ului o oarecare activitate politică împotriva naţioial-socialismului, după ce în lagăr fuseseră, de cele mai multe ori, doar victime pasive ale samavolniciei, în orice caz, nădejdea într-o asemenea activitate s-a dovedit repede a fi doar o iluzie, căci cei mai mulţi s-au trezit în batalioanele disciplinare ale Wehrmacht-ului.

Se mai întâmpla, câteodată, ca deţinuţilor să li se acorde un concediu. Era vorba, bineînţeles, numai de excepţii foarte rare. În tot timpul existenţei lagărului de concentrare de la Buchenwald, au obţinut posibilitatea de a-şi vizita scurt timp rudele poate câteva zeci de camarazi. Motivele au fost boli grave, cazuri de deces şi rezolvarea unor afaceri speciale. Această înşiruire a motivelor nu dă decât o imagine falsă, deoarece, în realitate, aprobarea concediului depindea de şansa de a avea relaţii bune fie cu conducerea SS-istă a lagărului, fie cu funcţionari ai Gestapo-ului. Tranzacţiile de afaceri ce promiteau avantaje unora dintre instanţele ce dădeau aprobarea cântăreau mult mai mult decât decesul unei mame sau al unui tată.

Vizite în lagărul de concentrare erau în principiu interzise. Foarte rar au fost făcute excepţii, atunci când era vorba de intervenţii din străinătate imposibil de evitat într-o formă corespunzătoare sau de aprobări speciale emise de Centrala Gestapo-ului din Berlin sau, în ultimii ani de război, de soldaţi evidenţiaţi în mod deosebit pe front, care aveau rude în lagăr. Vizitatorul era condus de un SS-ist la Secţia politică, unde era adus internatul, şi putea avea loc o convorbire în general de cel mult o oră, supravegheată, mai întotdeauna, de către şeful Secţiei politice şi purtată numai în limba germană. Comportarea politicoasă a SS-iştilor faţă de persoanele civile era ridicol de ostentativă. Dacă ar fi avut de ales, cei mai mulţi deţinuţi ar fi renunţat la acest gen de vizite, nu numai din pricina atât de neplăcutei „chemări” legate de ele şi a drumului, întotdeauna penibil, ce ducea prin poarta lagărului la Secţia politică, dar şi din pricina comediei ce le însoţea. Căci ce-şi puteau spune unul altuia, cel îmbrăcat civil şi cel cu costum vărgat, în acele încăperi, supravegheate de SS, în treizeci până la şaizeci de minute, după o despărţire adesea de ani de zile?

Vizite ale SS-ului aveau loc însă des în lagăre. In privinţa aceasta, conducerea lagărului a instaurat o ciudată practică: pe de o parte, disimula legătura dintre anumite lucruri, pe de alta, scotea la vedere exponate speciale. Instalaţii ce puteau sugera schingiuirea deţinuţilor erau ocolite la trecerea vizitatorilor, astfel de obiecte fiind chiar ascunse. Aşa se întâmpla, de exemplu, cu renumita „capră”, care era luată de pe locul de adunare şi băgată într-o baracă de locuit până treceau vizitatorii. Odată, se pare că au omis să ia măsurije de precauţie; la întrebarea unui vizitator ce reprezintă acel obiect, unul dintre şefii lagărului a răspuns că este vorba de un tipar,

care serveşte atelierului de tâmplărie la producerea de piese cu forme speciale. Erau puse de o parte şi spânzurătorile şi stâlpii de spânzurat. Vizitatorii erau conduşi, mai ales în „unităţile-model”: infirmerie, cinematograf, bucătărie, tipografie şi legătorie de cărţi, depozite de îmbrăcăminte, spălătorie şi întreprinderi agricole. Dacă se întâmpla totuşi să intre într-un bloc de locuit, acesta era de regulă, cel al aşa-zişrlor „comandaţi”, în care stăteau frizerii SS-ului şi personalul de servire al SS-ului, precum şi deţinuţi deosebit de privilegiaţi, bloc care, tocmai de aceea, nu era niciodată supraaglomerat şi întotdeauna era menţinut curat. Vizitatorii SS-işti primeau ca amintire cadouri când treceau prin grădini sau prin atelierele de obiecte de artă.

Existau vizite în masă şi individuale. Vizitele individuale aveau loc foarte frecvent în timpul concediilor, când conducătorii SS arătau cunoştinţelor şi rudelor lor lagărul. Majoritatea dintre aceştia erau, şi ei, membri ai SS-ului sau şefi ai Siguranţei, uneori şi ofiţeri ai Wehrmacht-ului sau Poliţiei. Vizitele în masă erau de diferite feluri. Deseori veneau clase de poliţişti sau jandarmi de la şcolile de poliţie sau de cadeţi SS din apropiere. După începerea războiului, nu erau rare nici vizitele ofiţerilor Wehrmacht-ului, în special ale celor din aviaţie. Uneori, veneau şi civili. La Buchenwald, au soâsit odată delegaţii de tineri din ţări fasciste, întruniţi la Weimar la un „Congres al culturii”. Şi delegaţii ale Tineretului hitlerist (Hj) vizitau lagărul. Oaspeţii de seamă, precum: gauleiter-ul Sauckel; şeful poliţiei din Weimar, Hennicke; prinţul moştenitor Waldeck-Pyrmont; ministrul de externe al Italiei, contele Ciano; comandanţi ai districtelor militare; şeful Sănătăţii Reich-ului, Dr. Conti şi alţii de acest gen, erau reţinuţi până la apelul de seară. Flancaţi de şefii de lagăr, urcau împreună în turnul principal de la poartă, se postau pe balconul circular şi priveau convoiul armatei de fiinţe nenorocite, ca şi desfăşurarea apelului, ceea ce, „de acolo de sus”, putea, într-adevăr, să arate impresionant. Pentru a spori impresia bună, după apel trebuia să se cânte. Deosebit de apreciată era scoaterea evreilor din rânduri şi aducerea lor în partea stângă a turnului, unde erau puşi să cânte pentru vizitatori aşa-zisul „Cântec al evreilor” – o autoinsultă de cea mai oribilă speţă, care începea cu rime de prost gust:

„Secole de-a rândul poporul l-am înşelat,
Nici o escrocherie nu ni s-a părut prea mare,
Am făcut doar contrabandă, am minţit şi am falsificat,
Ne-am jucat cu coroana şi cu marca cea tare”,

şi se termina cu versuri necioplite:

„Acum neamţul ne-a dibuit
Şi în spatele sârmei ghimpate sigure ne-a ţintuit.
Înşelători ai poporului, de mult ne-am temut
De ceea ce-ntr-o noapte s-a şi petrecut.
Acum ne jeluim cu nasurile noastre coroiate de evrei,
Ura şi vrajba semănate s-au rupt în trei.
S-a isprăvit cu belşugul, chefurile şi furtul
E târziu, e târziu cu totul.”

Acest rod „nobil” al culturii naţional-socialiste a fost produs de un asocial, care s-a pus astfel în slujba genocizilor. Rödl, capabil să înghită nu puţine prostii, i-a pus pe evrei să repete cântecul, care apoi i s-a părut şi lui prea tâmpit; l-a interzis. Şefii de lagăr SS-işti, Florstedt şi Plaul, antisemiţi înverşunaţi, l-au readus în onorurile naţional-socialiste. În anii când ei au fost la conducerea lagărului, nu o dată se putea auzi după apelul de seară:
„Evreii rămân pe loc !”
Cântecul de ocară se auzea neîntrerupt până noaptea târziu, în vreme ce domnii şefi de lagăr, aflaţi în încăperile lor, turnau un pahar după altul pe gâtlejul lor de eroi germanici. Ce puteau, oare, să gândească ofiţerii germani din Wehrmacht, când, la picioarele lor, stăteau drepţi, aliniaţi în rânduri, sute de evrei trudiţi, vlăguiţi, morţi de oboseală, cântând pentru ei:

„Acum paradisul are un sfârşit subit,
Murdăria şi pungăşia s-au isprăvit.
Şi mâinile noastre strâmbe, de samsar,
Trebuie să s-apuce de muncă, aşadar.
Kohn, Isaac, Wolfensteiner numiţi,
Cu mutrele noastre suntem peste tot descoperiţi.
O rasă mai josnică de cunoaşteţi,
Pe rudele noastre sigur le recunoaşteţi.”

Fost-au, oare, mândri acei ofiţeri, reprezentanţi ai tradiţiilor armatei prusaco-germane, că puteau să asculte, alături de pretorianii lui Adolf Hitler, răsunând din arena lagărului de concentrare, această variaţiune a strigătului:
„*Ave, Caesar, morituri te salutant* !”?

Viaţa de paraziţi a SS-iştilor

Modul de viaţă al membrilor SS-ului era în flagrantă contradicţie cu viaţa deţinuţilor din lagărele de concentrare. Aici — lux, îmbuibare, trândăvie, efeminare şi tot felul de vicii, dincolo — înghesuială, foamete, corvezi, torturi, spaimă şi moarte. Ce diferenţă strigătoare la cer între „idealurile ordinului” proclamate de domnul Himmlcr şi viaţa de trântori a „selecţiei Cap de mort” !

Pentru a vă putea forma o imagine, voi relata în cele ce urmează doar fapte extrapolate, de ici-colo, dintr-o realitate ce abia putea fi cuprinsă cu ochii şi redate amalgamat. Dacă lagărul de la Buchenwald apare mereu pe primul plan, nu trebuie trasă nicidecum concluzia ca acolo ar fi fost vorba de un caz aparte, deosebit de izbitor. Proporţiile, rafinamentul metodelor şi multiplele implicaţii ale corupţiei din viaţa de seniori a SS-iştilor erau, câteodată, la Auschwitz, Lublin sau Gross-Rosen şi mai respingătoare şi — în toate lagărele din Germania cea mare — identice.

Să luăm atelierele de sculptură, în ele lucrau arhitecţi, sculptori în piatră şi în lemn, cioplitori de artă, pietrari, giuvaergii şi argintari, pictori, ceramişti şi graficieni. Toţi aceştia asigurau decoraţia interioară în locuinţele Führer-ilor SS, produceau numeroasele daruri pe care membrii clicii şi le ofereau reciproc şi creau ceea ce dădea lagărului o faţadă pompoasă, în

dosul căreia trona mizeria. Materialele şi uneltele ce stăteau la dispoziţia atelierelor de sculptură erau de cea mai aleasă calitate. „Corăbiile de vikingi” pe care trebuiau să le producă constituiau un articol căutat în toate cercurile SS-iste. În 1941, ccramiştii au fost trimişi la întreprinderea «Deutsche Erd-und Steinwerke» în Berlstedt, lângă Buchenwald. Pictorii de porţelanuri, la SS Porzellanmanufaktur Allach în Bavaria, care depindea de lagărul de concentrare de la Dachau.

Secţiile de fotografie ale lagărelor, amenajate iniţial pentru identificarea deţinuţilor, erau folosite cu precădere la developarea şi multiplicarea fotografiilor de amatori, ca şi la confecţionarea de albume luxoase de fotografii pentru membrii SS-ului, rudele, prietenii şi cunoştinţele lor. Acest comandou nu era lipsit de primejdii pentru deţinuţi, căci conducerea lagărelor era mereu în panică, nu cumva fotografii cu orori să ajungă la lumea din afară. Când aşa ceva s-a întâmplat realmente, în 1939, la Buchenwald, Kapo din vremea aceea, Rudolf Opitz, din Leipzig, a fost aruncat în buncăr şi, după torturi groaznice, sugrumat de Sommer.

Pictorilor-deţinuţi Führerii SS le cereau picturi de toate genurile. De plătit nu se plătea nimic, ori doar câte un pumn de ţigări, în schimb, „achizitorii” vindeau tablourile, nu arareori, pe bani grei, în cercurile lor de cunoştinţe. Cel puţin două duzini de tablouri de valoare, în special portrete, lucrate de pictorul olandez Harry Pieck au ajuns în mâinile păturii conducătoare a SS-ului de la Buchenwald. Artistul însuşi a avut măcar avantajul de a nu se fi prăpădit în vreo carieră de piatră sau într-un comandou de mine, ci, deşi sclav al unor parveniţi ridicoli, de a fi putut lucra în meseria sa şi stabili relaţii, care, mai târziu, l-au salvat de la moarte, atunci când, din ordinul Berlinului, urma să fie repartizat într-un transport NN.

În tipografiile şi legătoriile de cărţi ale lagărelor se confecţionau, cu predilecţie, legături de lux, tot felul de felicitări şi dedicaţii, se tipărea revista ilustrată «Pelicanul» destinată agapelor SS-ului, se scoteau cartoane cu maxime în rimă şi cu texte diferite, executate artistic. Produsele lor erau atât de cunoscute, încât nici un Führer SS nu putea prezenta la Berlin un raport cu copertă, fără ca cel care îl primea şi care nu avea acces la asemenea posibilităţi oferite de lagăr, să nu spună: „lucrare tipică de deţinut !”

Pentru câte alte scopuri nu erau siliţi să lucreze ! Noii seniori, a căror obârşie era de cele mai multe ori cât se poate de obscură, aveau, aproape toţi, ambiţia de a ajunge la îndepărtate generaţii de strămoşi şi scuturi strălucitoare pe blazoane. De aceea, încropeau comandouri proprii pentru „genealogie”. La Buchenwald, un asemenea comandou consta într-un stat-major alcătuit din foşti funcţionari cu precădere cehi, cărora li se trasa sarcina de a fabrica, în colaborare cu propriile oficii de stare civilă ale SS-ului, arbori genealogici cu strămoşi şi neamuri cu dovezi despre originea strămoşilor şi cronici de familie. Armoariile (dulapuri) gărzii lui Himmler au fost concepute de deţinuţi şi înscrise de Oficiul de genealogie de la Berlin din registrul heraldic oficial. Max Schobert, SS Sturmbannführer, devenit, în 1940, şef de lagăr secund, a pus să i se picteze un arbore genealogic de mărimea unui om, pe care l-a lăsat moştenire oraşului său natal, unde a fost

expus în muzeul local. Comandoul pentru genealogie se găsea adesea în faţa unor misiuni aproape de nerezolvat, deoarece urmele strămoşilor acestei elite germanice se pierdeau frecvent în îndepărtatele tărâmuri ale răsăritului. Întreprinderile de producţie agricolă satisfăceau nevoile alimentare ale SS-ului. Situate în imediata vecinătate a lagărelor, ele includeau ferme de porci, grajduri pentru cai de călărie şi de tracţiune, staule de oi, ferme de păsări, crescătorii proprii de iepuri angora, grădini şi terenuri întinse. Crescătoriile de iepuri angora şi fermele de păsări au constituit o permanentă şi rentabilă sursă de aprovizionare şi venituri pentru conducerea SS-ului, îndeosebi în perioada războiului. În privinţa proporţiilor acestor activităţi, să menţionăm următorul exemplu: comandantului Koch i-au plesnit odată 200 de borcane cu raţe conservate. Temându-se de alterarea cărnii, a porţionat raţele — o părticică din rezervele sale — şi le-a vândut deţinuţilor cu câte două mărci porţia.

Grădinile SS-ului erau comandourile cele mai temute, alături de cele de la carierele de piatră. La Buchenwald erau conduse de SS Obersturmführer Dumbock din Salzburg, care a omorât cu mâna lui cel puţin 40 de deţinuţi politici şi care i-a urmărit cu tenacitate în lagăr în special pe concetăţenii săi austrieci. Unii deţinuţi s-au spânzurat de araci printre plantele decorative din grădini. Într-o dimineaţă, când, în drum spre locul de adunare, am zăbovit o clipă, adâncit în gânduri, în dreptul gardului grădinilor, am zărit un ţigan spânzurat printre plante înalte. Se sinucisese astfel în timpul nopţii. O ţigară stinsă îi rămăsese în colţul gurii acestui bărbat smead, originar dintr-o ţară îndepărtată. Asta i-a fost calea de întoarcere acasă, printre flori superbe, pe un pământ îmbibat de sânge şi sudoare.

Periodic, îndeosebi în săptămânile dinaintea Crăciunului şi a sărbătorilor speciale ale SS-ului, întreprinderile cu caracter general şi diferite domonii de muncă din lagăre erau afectate, în bună parte, intereselor private ale şefilor SS. Cam jumătate din timpul de lucru al deţinuţilor din aceste ateliere, dar chiar şi din întreprinderile cu caracter pur militar, ca, de pildă «Deutsche Ausrüstungswerke (DAW)», era ocupat de aşa-numitul „ciubuc”, adică muncă depusă pe ascuns pentru scopuri particulare. Lemn de esenţe nobile, aramă şi bronz, aur, argint, diverse feluri de fier forjat şi o mulţime de materii prime de importanţă militară au fost constant repartizate în cantităţi mari nevoilor şefilor SS-ului. Deţinuţii participau la aceste practici, care oricum le erau impuse, şi pe care, pe de altă parte, le încurajau, căci reprezentau ceva ce adâncea procesul de corupere al SS-ului şi, totodată, o contribuţie la sabotarea economiei de război. Cele mai variate articole de lux, în parte de mare valoare artistică, garnituri de mobile, marchetărie, unicate de preţ, obiecte din metal, busturi şi sculpturi, pentru care, una peste alta, nu se plătea nimic, cel mult i se dădeau, ocazional, câteva ţigarete celui care le lucrase, luau nu numai drumul garnizoanelor locale, ci şi cel cu mult mai lung spre prieteni şi cunoştinţe din ţară, ba chiar spre alte ţări europene. Deţinuţi deosebit de iscusiţi erau „împrumutaţi”, uneori cu săptămânile, Berlinului sau altor localităţi şi lagăre, ca să satisfacă acolo nevoia de lux a SS-iştilor. Cu prilejul „Sărbătoririi solstiţiului de iarnă” din 1939, Heinrich Himmler a primit

o garnitură de birou din marmură verde în valoare de 15.000-20.000 de mărci, confecţionată de deţinuţii din atelierul de sculptură de la Buchenwald.

În ambiţia lor, domnii mai mici i-au imitat, şi pe acest tărâm, pe domnii cei mari: ani de zile. Din ordinul SS Oberscharführer-ului Henschel, am confecţionat în atelierul de croitorie al deţinuţilor de la Buchenwald, pentru şefii SS ai comandourilor de la lăcătuşerie, bucătărie şi grădini, costume civile şi uniforme gratuite, de cea mai bună croială, din stofe furate. În schimb, Henschel primea de la unul zarzavaturi „în cantităţi nelimitate” — eu personal am făcut parte, timp de o vară, dintre deţinuţii puşi să aleagă mazăre şi să taie fasole pentru conserve (astfel că eu, care nu mă pricepeam deloc la tăiatul materialului la croitorie, mă puteam socoti mai degrabă tăietor de fasole); de la un altul, obţinea cutiile de tablă cositorită pentru păstrarea conservelor; un al treilea asigura pregătirea conservelor. În orice caz, în tot timpul cât a durat activitatea mea consacrată acestui ţel SS-ist economic prioritar, la croitorie au fost confecţionate l.000 de cutii de conserve pentru acest singur om. Vrând să se pună la adăpost de vizitele neaşteptate ale unor şefi SS nedoriţi, adică dintre aceia care „nu făceau parte din gaşcă”, Henschel posta deţinuţi de pază; când se auzea semnalul, o întreagă coloană cu costume şi baloturi de stofă se îndrepta rapid spre pivniţa ca o vizuină de vulpe, unde şeful comandoului, împreună cu complicii săi de la comandoul de construcţii I şi dulgherie, amenajase o crescătorie privată de iepuri, ascunzând acolo „marfa de contrabandă” — peştera de hoţi a lui Ali Baba, umplută prin muncă de sclav.

În mod obişnuit, şefii şi subşefii SS socoteau toate articolele de trebuinţă din ateliere şi magazii „conduse” de ei ca pe un fel de proprietate particulară ilegală. Dacă se întâmpla ca stocurile şi posibilităţile propriilor întreprinderi să nu fie suficiente, atunci cerinţele suplimentare erau acoperite de întreprinderi şi magazine civile. Rar se întâmpla ca firma să îndrăznească să refuze dorinţa unui şef SS-ist cu grad înalt. Cel mai mult le plăcea acestor domni să urmeze exemplul lui Goring, care „cumpăra”, fără să plătească, blănuri, bijuterii şi orice altceva ce-l atrăgea, în cele din urmă, o dată cu degradarea accentuată a finanţelor din timpul războiului, banul nu mai juca rolul principal, şi nu mai conta decât să poţi găsi marfa dorită.

Prinţul moştenitor Waldeck-Pyrmont, SS Obergruppenführer şi general al Waffen SS-ului, şef suprem SS şi al poliţiei din Sectorul de nord Fulda-Werra, cu reşedinţa la Kassel, îşi procura din oraş ceea ce-i lipsea, folosind un deţinut ca achizitor personal. Prizonierul, un fost negustor de altfel, foarte capabil — de fapt un „verde”, cu un caracter ireproşabil — mergea în magazine îmbrăcat în costumul zebrat; era în bune raporturi cu oamenii şi obţinea cu mult mai mult decât oricare SS-ist. Dacă, în ciuda tuturor eforturilor, un material anume nu era de găsit, prinţul moştenitor nu se jena să recurgă şi la alte metode: în 1944, când a avut nevoie de materiale pentru instalaţie, a trimis coloane de deţinuţi din comandoul exterior al lagărului de la Buchenwald, Kassel, conduse de SS-işti, în casele bombardate ale cetăţenilor, a pus, fără multă vorbă, să fie demontate conducte şi alte obiecte speciale ce-i trebuiau şi să fie folosite pentru scopurile sale. Reprezentanţa

cunoscutei firme germane «Linde's Eismaschinen» a primit, prin Institutul de Igienă al trupelor SS, Secţia de cercetări în domeniul tifosului exantematic şi virusologiei (blocul 50 la Buchenwald), cu indicaţia de maximă urgenţă pentru apărare, comanda de a produce o instalaţie frigorifică necesară şefului SS-ului şi al poliţiei spre a-şi putea păstra ţapii doborâţi în timpul vânătorilor. Motivaţia formală: producerea de vaccinuri pentru trupele combatante !

Probe costisitoare ale vieţii de trântori a SS-iştilor au fost, la Buchenwald, o crescătorie de şoimi, dăruită lui Hermann Göring, şi o Sală de echitaţie pentru soţia comandantului de lagăr Koch.

Construcţia Crescătoriei de şoimi (Falkenhof) a început în 1938 şi s-a terminat în 1940. Costul materialelor s-a cifrat el singur la aproape 135.000 de mărci. Crescătoria ocupa un teren pe care se găseau următoarele clădiri: casa propriu-zisă a şoimilor, în stil vechi german, clădită din lemn de stejar masiv cu încrustaţii artistice; cabana de vânătoare având mobilă din stejar cu ornamente sculptate manual, mari şemineuri şi trofee de vânătoare; un chioşc de frunziş circular şi casa şoimarilor (în care, ulterior, când vânătorile de şoimi nu mai erau la ordinea zilei, au fost deţinuţi, un timp, primul ministru francez Leon Blum şi alte personalităţi de seamă). I-au fost adăugate o rezervaţie proprie de vânat mare şi cuşti cu pisici sălbatice. Erau ţinuţi acolo cerbi dama, căprioare şi mistreţi, un muflon, vulpi, fazani, păuni şi alte animale. Pe lângă crescătoria de şoimi, erau ţinuţi în cuşti, în aşa-zisa grădină zoologică, patru urşi şi cinci maimuţe. La început a existat chiar şi un rinocer, în cazul în care un animal pierea, evreii erau siliţi să se îngrijească, prin „donaţii voluntare”, de înlocuirea lui. Un lup costa, pe atunci, circa 4.000 de mărci, o veveriţă, probabil tot atât. O plăcere neronică (*adjectiv de la numele împăratului roman Nero*) a SS-ului, în timpul stăpânirii comandantului Koch, a fost aceea de a arunca deţinuţi în groapa cu urşi şi a-i lăsa să fie sfâşiaţi. Animalele de pradă erau hrănite cu prioritate. Până şi în 1944, când în lagăr domnea o mare penurie de alimente, urşii, maimuţele şi păsările de pradă mâncau, zilnic, carne sustrasă de la bucătăria deţinuţilor. Urşii primeau în plus miere şi magiun; maimuţele, pireu de cartofi cu lapte, fulgi de ovăz, pesmeţi şi pâine albă. Întregul parc era amenajat şi îngrijit de horticultori. Comandoul permanent de deţinuţi „Falkenhof” era compus din şase până la zece oameni. Maestrul de vânătoare al Reich-ului nu a păşit niciodată în grădina zoologică ce-i fusese dăruită, nici măcar nu a văzut-o. În schimb, SS-ul, difuzând broşuri, a desfăşura la Weimar şi în împrejurimi, o propagandă intensă pentru amenajarea grădinii şi a stabilit un preţ de intrare pentru vizitare de o marcă de persoană.

Sala de echitaţie a „comandantei” Ilse Koch avea o suprafaţă de 40 m x 100 m şi o înălţime de 20 m. Înăuntru avea un manej; pereţii erau căptuşiţi cu oglinzi. Construcţia s-a făcut într-un asemenea ritm, încât în timpul lucrului vreo treizeci de deţinuţi au fost accidentaţi mortal sau mânaţi spre moarte. Cheltuielile de construcţie s-au ridicat la aproximativ un sfert de milion de mărci. După terminare, doamna Koch îşi făcea acolo, de câteva ori pe săptămână, cavalcadele ei matinale de 15 până la 30 de minute. Capela SS-ului, instalată pe un podium propriu, trebuind să-i asigure fundalul

muzical. Când, în 1943, în cursul procesului pe care prinţul Waldeck, SS Obergruppenführer, l-a intentat soţului ei din motive de inamiciţie personală, doamna Koch a fost reţinută în închisoarea poliţiei din Weimar, sala de echitaţie a ajuns o hală de vechituri şi magazie.

Pe versantul sudic, mai blând din punctul de vedere al climei, al muntelui Ettersberg, internaţii au fost puşi să construiască o şosea de asfalt care a primit numele Eicke-Strasse, De-a lungul ei, au fost ridicate aşa-zisele case ale Führer-ilor. În cele din urmă au apărut acolo zece vile luxoase înzestrate cu tot confortul. Stilatele construcţii de lemn cu subsoluri masive, garaje proprii şi terase spaţioase ofereau o privelişte minunată asupra Turingiei. Coloane lungi de deţinuţi au cărat de la cariere blocurile mari de piatră folosite la împrejmuire. În casele Führer-ilor, locuiau comandantul lagărului, şefii de lagăr, comandanţii de trupe şi alţi Führer-i SS cu familiile şi servitorii lor. În plus fiecărei case îi erau afectaţi şi intendenţi din rândul deţinuţilor, în special cercetători în Biblie — bărbaţi şi femei. Instalaţiile de încălzire centrală şi de apă caldă din vile erau întreţinute, de asemenea, de către deţinuţi.

În aceste „lăcaşuri intime” se derula viaţa de familie a Führer-ilor SS dirijată atât de sever de Himmler. Aproape toţi erau căsătoriţi şi aveau copii, dar nu le displăcea nici promiscuitatea. Deţinuţilor, al căror destin depindea de capriciile domnilor în cauză, nu le venea întotdeauna uşor să distingă cine cu cine întreţine o legătură sau este, tocmai de aceea, în relaţii de duşmănie. Intendentul Kurt Titz se izbea, din această cauză, nu arareori, de serioase dificultăţi. După ce intendentul din casa Koch, respectând ora prescrisă, avea grijă să-i trezească pe copii, să-i ducă la toaletă, să-i spele şi să-i îmbrace, să dea de mâncare câinelui şi să-l plimbe, să prepare cafeaua şi să i-o ducă „stimatei doamne” la patul în care obişnuia să stea dezvelită, se întâmpla frecvent să apară, în absenţa comandantului, şi medicul de lagăr dr. Hoven, supranumit „Waldemar cel frumos”. Şi când Titz nu era chiar atât de atent, îi scăpa faptul că, în timpul nopţii, şeful lagărului Florstedt evada de la propria-i soţie pentru a veni la soţia comandantului. Ar fi fost suficient ca intendentul să pomenească într-un fel nepotrivit în faţa medicului despre şeful de lagăr, pentru ca să cadă repede în dizgraţie şi să-şi piardă viaţa, (în fapt, Titz a fost „răsturnat”, dar a spravieţuit buncărului şi lagărului de concentrare Flossenbürg).

Veniturile din corupta gospodărie au afluat an de an în aceste case de Führer-i, în proporţii greu de descris. Iniţial au existat trei categorii de alimentaţie: hrana trupei, hrana celor de la comandament şi hrana şefilor. Führer-ii superiori şi-au rezervat, întotdeauna, dreptul de a se alimenta şi în particular. O reparaţie în beciul casei comandantului de la Buchenwald a scos la iveală, de exemplu, 30 de şunci întregi, peste 50 de cârnaţi afumaţi, sute de borcane de conserve de fructe şi vreo 600 de sticle de vinuri speciale franţuzeşti. Hitler şi Himmler erau decizi să reziste în război până la ultima picătură de rezerve pe care le aveau bravii lor camarazi. Acelaşi principiu însă nu era împărtăşit, bineînţeles, şi de conducătorii acestei comunităţi; nu păstra oare la Weimar gauleiter-ul Sauckel vreo 50.000 de sticle de coniac

marca Hennessy pentru Hermann Göring (cu zece zile înaintea intrării trupelor americane, încărcate şi transportate în maşini militare) ? În căutările lor de surse de aprovizionare, Fuhrerii SS nu dispreţuiau deloc depozitele pentru deţinuţi. Jan Robert, care trebuia să facă masaj domnilor când aceştia nu erau în formă, l-a aprovizionat, zi de zi, pe adjutantul SS Hauptscharführer Hans Schmidt, din ordinul prietenului acestuia, medicul de lagăr Dr. Hoven, cu ouă, unt şi lapte sustrase de la bucătăria dietetică a deţinuţilor. Adjutantul dorea să primească şi săpun de toaletă, bijuterii şi alimente provenite din pachetele Crucii Roşii; adesea, numai cu greu şi folosind toate şiretlicurile, a reuşit Robert să se eschiveze de la asemenea pretenţii.

Între diferitele tipuri de alimentaţie pentru SS existau deosebiri nete cantitative şi valorice. La Clubul Führer-lor, de pildă, o uzină-restaurant uriaşă, se găseau în fiece zi pentru Führer-ii SS activi mâncăruri copioase, păsări, şniţele imense, se putea bea cafea naturală, vinuri bune şi lichioruri străine din cele mai fine, de mărci renumite, în timp ce rezerviştii, aşezaţi la mesele vecine, trebuiau să se rezume la oficialul „un-singur-fel-de-mâncare”, dacă nu aveau relaţii. Mesele îmbelşugate, în stil antebelic, erau aduse acasă de ordonanţe personale şi membrilor de familie ai şefilor SS, pentru suma de 60 până la 75 de pfenigi, astfel încât au existat multe soţii de SS-işti care nici măcar nu aveau oale de gătit, căci nu aveau nevoie de ele. Cantităţile necesare de carne şi grăsime erau obţinute de Clubul Führer-ilor prin cumpărări şi tăieri la negru în stil mare; comandoul de la cocina de porci a lagărului de la Buchenwald îngrijea ilegal în acest scop 300 până la 500 bucăţi din aşa-numiţii „porci ai comandamentului” şi cel puţin 500 de gâşte, raţe şi găini. Hrana animalelor se asigura din „resturile” din lagărul de concentrare.

În 1941, când SS Sturmbannführer-ul Barnewald l-a schimbat pe fostul şef al administraţiei de la Buchenwald, SS Hauptsturmführer Weichseldörfer, diferenţierile în alimentaţie au fost, chipurile, desfiinţate succesiv. De fapt însă, abia a început să înflorească „organizarea privată” a şefimii SS-iste. Barnewald însuşi, de exemplu, a primit cu prilejul aniversării nunţii de argint — şi asta încă la sfârşitul lui 1944 ! — Pe lângă imense cantităţi de fursecuri dintre cele mai fine, nu mai puţin de 18 torturi, ale căror componente fuseseră sustrase din stocurile bucătăriei deţinuţilor de către administratorul magaziei, SS Hauptscharführer Paak.

Administraţia cantinei SS-ului, în fruntea căreia se afla SS Hauptscharführer-ul Hans Schmidt, reprezenta un cuib de corupţie fără pereche. Ea avea în spate o practică de mai mulţi ani în ale escrocheriei şi delapidării. SS Gruppenführer-ul Eicke înfiinţase personal, la timpul său, asociaţia cantinelor din lagărele de concentrare şi a trupelor SS-iste «Cap de mort», care asigura centralizat cumpărarea şi vânzarea de alimente. Din ea a derivat administraţia cantinei SS-ului de la Buchenwald, condusă multă vreme de unul dintre confidenţii cei mai apropiaţi ai SS Standartenführer-ului Koch, criminalul de profesie Meiners, condamnat, înainte de internarea în lagăr, de optsprezece ori pentru furt şi înşelăciune. Meiners a făcut din această administraţie o întreprindere lucrativă privată a „comunităţii

criminalilor conjuraţi”. El făcea cumpărături lunare în ţară pentru sume ce se ridicau până la 120.000 de mărci — bani ai deţinuţilor — şi, cu toate că el însuşi era un internat, călătorea liber în toate părţile, ca un aşa-zis deţinut privilegiat, îmbrăcat cu haine civile şi fără a fi obligat să-şi tundă scurt părul.

În ceea ce priveşte calităţile lui „de a minţi, de a falsifica şi de a face contrabandă cu coroana şi cu marca cea tare”, Hauptscharführer-ul Hans Schmidt îl egala cu siguranţă. Un asemenea om nu poate fi privit decât ca un caz patologic; obişnuia, de exemplu, să urineze cu predilecţie în cupe de şampanie. Această creatură, ale cărei „relaţii”, ajungeau, în întreaga Germanie, până la toate serviciile administrative ale SS-ului, subtiliza după toate regulile artei mărfurile destinate special trupei, în timp ce, de pildă, trupei obişnuite i se aplica o repartiţie limitată de ţigarete şi vinuri — o sticlă de vin la şase persoane ! — la conducerea SS-ului şampania curgea şiroaie. Doamna Koch, care pe vremuri fusese stenodactilografă la o firmă de ţigări, făcea acum, din când în când, băi în vin de Madeira turnat în cadă. Când s-a întâmplat odată ca mai multe camioane încărcate cu lămâi, destinate membrilor SS, să fie pur şi simplu confiscate de comandant, care n-a dat din ele decât puţine unor şefi mai înalţi ai SS-ului, a început să circule în rândurile trupei zvonul că doamnei Koch i se masează corpul cu zeamă de lămâie de către frizerul-deţinut care „se ocupă” zilnic de ea. Lucrurile nu stăteau chiar aşa, însă arată descompunerea instaurată de şefii SS, prin corupţia lor, în propriile rânduri. Şefii administraţiei le puneau la dispoziţie, pentru uz personal, sute de mii de ţigări. Pofta nesăţioasă nu se oprea nici în faţa şantajării eşaloanelor de pază, formate din cetăţeni de naţionalitate germană din Croaţia, Ungaria; în schimbul slăninei, unturii şi cârnaţilor primiţi în pachete din satele lor de ţărani, aceştia obţineau învoiri speciale şi uşurări în serviciile ce le îndeplineau. SS-istul Ortner, aparţinând companiei a 2-a de la Buchenwald, nu a prestat nici o muncă timp de doi ani, fiindcă se dovedise util superiorilor săi în modul pe care l-am descris.

Un capitol aparte îl constituiau agapele camaradereşti ale SS-ului. Inaugurate în 1938 la Buchenwald printr-o pompoasă serbare în aer liber şi organizate în continuare, aproximativ lunar, pentru statul major al comandamentului. Totdeauna se întindeau nişte chefuri care se terminau cu orgii sălbatice. Fiecare tacâm avea în faţă şase până la opt pahare. În timpul războiului, alcoolurile de rigoare au fost procurate, la intervale regulate, din Franţa şi Olanda, de către dispecerul de cale ferată de atunci, SS Hauptscharführer Rieger. „Referentul de specialitate” în această materie era SS Hauptscharführer Michael, pomenit mai înainte de câteva ori. Dacă avea loc vizita prinţului-moştenitor Waldeck-Pyrmont sau a unui alt şef SS cu grad mare, se serveau până la şase „gustări” pe parcursul întregii zile. Profitorii profesionişti de pe urma acestor chefuri îşi aveau sediul la Weimar.

Finanţarea gospodăriei SS-ului se rezolva pe cele mai diferite căi. Sursele cele mai rentabile erau manipularea preţurilor la cantinele deţinuţilor — „salata wiking” era socotită 2,60 mărci livra, ceea ce reprezenta cam de zece ori preţul real — şi sustragerile din hrana alocată tuturor internaţilor din lagăr. Numai prima dintre metode trebuie să fi adus la Buchenwald, în

decursul timpului, cam 2 milioane de mărci şi, în plus, numeroase cadouri personale şefilor SS.

Comandantul lagărului, Koch, ţinea în acest scop o „casierie secretă” proprie, pe care, potrivit singurului registru de casă ce s-a păstrat, Meiners i-a umplut-o cu 52.000 de mărci, în timp ce sumele necontabilizate reprezentau, chiar după mărturisirile lui, multiplul cifrei menţionate. Cu un anumit prilej, a cadorisit-o pe doamna Koch cu un inel cu briliant în valoare de 8.000 de mărci. Adjutantului Hackmann Meiners i-a cumpărat un automobil nou din „câştigurile” de la cantina deţinuţilor, oferindu-i şi banii pentru construirea unei noi vile pe malul lacului Eder, la Bad Wildungen, care însă nu a putut fi ridicată din cauza obiecţiunilor prinţului moştenitor Waldeek-Pyrmont. Din banii primiţi de la Meiners, Koch şi-a cumpărat, între altele, o barcă cu motor lansată pe lacul amintit. Adausurile de preţ ce reprezentau arareori mai puţin de 100-300% serveau, e drept, şi la acoperirea deficitului de la Clubul Führer-ilor SS. Din aceste manevre financiare, care abia de mai puteau fi urmărite, SS Oberscharführer-ul Schmidt şi-a însuşit personal, în mod fraudulos, aproximativ 65.000 de mărci.

Cea de-a doua metodă de procurare de bani, sustragerile din hrana internaţilor, aducea, la intervale regulate câte 6.000 până la 10.000 de mărci de fiecare dată.

Pe lângă aceste procedee, o mulţime de potlogării, jafuri, şantaje, „măsuri punitive”, „colecte benevole”, „donaţii şi subscripţii” refăceau plinul „casieriilor” ce se goleau rapid. Pretextele pentru stoarcerea de noi sume erau de cele mai abjecte speţe. Ba se afirma despre „caii cântăreţi” că ar fi rupt oiştea unei căruţe, ba că nişte deţinuţi ar fi lăsat urme pe dalele proaspăt cimentate din faţa casei unui şef, ba că s-ar fi furat flori din grădină. Amendă: 200 până la 400 de mărci, de plătit într-o jumătate de oră ! În martie 1939, Rödl a „constatat” că evreii ar fi rupt nişte prosoape şi ar fi spart nişte castroane; fiecare din cele opt blocuri locuite de evrei a trebuit să facă rost, imediat, de câte 500 de mărci. Într-o zi, şeful de lagăr Hackmann a avut de plătit 186 de mărci pentru o reparaţie la maşina sa personală. A trimis după un deţinut-şef de bloc, evreul Wolf, şi i-a cerut să-i aducă suma respectivă de bani până într-o oră, ameninţându-l că, în caz cdntrar, îi va face un raport de comportare nedisciplinată. E de la sine înţeles că SS Obersturmführer-ul de atunci şi-a primit banii.

În iarna lui 1939, la Buchenwald, soba din blocul 42 a fost mistuită de un incendiu. Pentru repararea acestei sobe, Rödl a dat ordin fiecăruia din cele 40 de blocuri de atunci să plătească câte 50 de mărci; în acelaşi timp, însă, i-a pus în vedere deţinutului-şef de lagăr I că blocul care nu va plăti decât 50 de mărci va fi supus, în următoarea duminică, unor exerciţii de pedeapsă. Drept care, din majoritatea barăcilor s-au scos contribuţii de până la 100 de mărci

În 1938, în timpul Acţiunii Rath, şeful comandoului de la depozitul de materiale pentru deţinuţi, SS Hauptscharführer Bayer, a vândut evreilor gamele, căni, linguri cu câte 5 până la 10 mărci bucata. Banii i-a băgat în buzunar. Pretextând că nu are bani schimbaţi, în mâinile sale dispăreau,

frecvent, bancnote de 20 şi 50 de mărci. A fost totuşi destul de deştept să împartă banii cu comandantul, a cărui lăcomie a mers atât de departe, încât a dispus instalarea unui dispozitiv în spatele tabloului de la contorul său electric, ceea ce îi permitea să păgubească în mod constant statul la consumul de energie electrică. Bayer a încasat odată 750 de mărci de la evrei pentru „zugrăvirea casei scării de la depozitul de efecte”, dar a raportat comandantului intrarea a numai 600 de mărci, sumă pe care au împărţit-o pe din două între ei. Pentru dezinfectarea unui bloc ocupat de evrei, au fost cerute 500 de mărci; la ordinul lui Bayer, executarea lucrării s-a făcut, în timp ce deţinuţii au fost obligaţi să rămână în paturile lor, cu Super-Tox pus într-o asemenea cantitate, încât operaţia nu putea fi considerată altceva decât un prilej de chinuire a oamenilor. Tot timpul războiului, s-a făcut speculă cu uriaşe cantităţi de săpun de Marsilia, contabilizarea aferentă fiind măsluită fără întrerupere. Cel puţin de trei ori a trebuit să fie rescris întregul registru de intrări-ieşiri, de fiecare dată şeful comandoului distrugând un număr mare de acte justificative şi băgând banii în buzunar. Altfel, ar fi fost, oare, posibil ca, în aprilie 1945, să existe la Buchenwald aproximativ 3.000 kilograme de săpun de Marsilia nefolosit şi neînregistrat, din care au „apucat” atât SS-işti, cât şi deţinuţi?

Un alt canal prin care se scurgeau fonduri considerabile pentru finanţarea vieţii de trântori a SS-iştilor pornea de la fabricile de armament. Numai la administraţia SS-ului de la Buchenwald, încasările din afacerea cu împrumutatul deţinuţilor reprezentau, în 1944, 1,5 până la 2 milioane de mărci pe lună, pe lângă faptul că mulţi SS Führer-i ocupau posturi de conducere în asemenea uzine, unde se executau comenzi masive date de Departamentul armamentului şi se realizau venituri importante. Un unic exemplu: SS Oberführer Pister nu a fost doar comandant la Buchenwald, ci, în acelaşi timp, şi director la «Deutsche Ausrüstungs-Werke» (DAW), primind salariu şi tantieme (*tantiemă — sumă încasate de membrii consiliului de administraţie din beneficiul net*), precum şi director la «Deutsche Erd-und Steinwerke» şi la «Gustloff-Werke».

Lipsa de control al gospodăriei SS-ului a dus, cu timpul, la adevărate obiceiuri brigandeşti. În 1942, trei SS Führer-i de la Institutul de Igienă al trupelor SS au plecat la Paris, în frunte cu SS Sturmbannführer-ul Dr. Ding-Schuler, pentru a achiziţiona instrumente pentru „Oficiul de tehnică sanitară” de la Berlin. Au avut la dispoziţie echivalentul a 30.000 de mărci în franci francezi. La Paris, au comandat o serie de aparate speciale pentru o sumă cu mult mai mare, ei însă, viguroşi cum erau, au tocat între timp toţi banii în localuri de noapte. Instrumentele au 'fost livrate în Germania, dar costul lor nu a fost achitat firmelor franceze. Una dintre ele a încercat, timp de doi ani, să străpungă jungla încâlcitelor organizaţii SS-iste de la Paris până la Berlin, pentru a-şi primi cei 225.000 de franci datoraţi, în ciuda tuturor refuzurilor şi dificultăţilor, ea nu s-a lăsat, a alarmat chiar Oficiul central al siguranţei Reich-ului. În cadrul îndelungatei corespondenţe ce a trecut prin mâinile mele, Dr. Ding-Schuler a pretins fără ocolişuri că, în perioada celor trei săptămâni petrecute la Paris, costul vieţii ar fi fost atât de ridicat ca urmare a

preţurilor de la bursa neagră, încât nu au mai putut rămâne bani pentru achitarea aparatelor. Printr-un prieten SS-ist de la Paris, medicul de stat-major Dr. Günther Fritze, ataşat pe lângă generalul de poliţie SS Obergruppenführer Oberg, a comunicat, în acelaşi timp, proprietarului respectivei firme franceze că îl va interna într-un lagăr de concentrare, dacă va persevera în a-şi mai pretinde creanţele ! De atunci, s-a aşternut tăcerea în această afacere; se pare că firma respectivă a trecut, în cele din urmă, suma ce i se cuvenea în contul „pour le roi de Prusse".

Pentru că a venit din nou vorba de medici SS-işti, nu aş vrea să omit să mă refer la o latură cu totul aparte a vieţii de trântori a SS-iştilor, care, în mod excepţional, nu are nimic de-a face cu bani: mă gândesc la exploatarea deţinuţilor pentru toate scopurile personale posibile într-un mod care aminteşte de folosirea de învăţaţi greci de către parveniţii romani, în Antichitate. Disertaţia de doctorat a doctorului Hoven pe tema vindecării tuberculozei pulmonare provocate de cărbune a fost elaborată de deţinuţii Wegerer şi Sitte; învăţând textul pe de rost trei zile înaintea examenului, el a luat examenul de doctor cu distincţie la Universitatea Freiburg în Breisgau. În ultimii doi ani de lagăr, ca secretar de medic în blocul 50, am scris, împreună cu Dr. Ciepielowski, cu o ironie uşor de bănuit la adresa ştiinţei naţional-socialiste, o jumătate de duzină de contribuţii medicale de specialitate asupra tifosului exantematic, pe care doctorul Ding-Schuler le-a publicat, sub iscălitura sa, în revistele «Zeitschrift für Infektionskrankheiten», «Zeitschrift für Hygiene» şi în alte publicaţii ştiinţifice. Participarea originală a doctorului Ding-Schuler consta, în primul rând, în includerea unui material statistic, multiplu falsificat de la A la Z. Aşa, bunăoară, într-un referat intitulat: „Infectare de tifos exantematic cu doze mici", a afirmat că ar fi testat 10.000 de frotiuri, fără să fi descoperit un singur virus Riekettsia Prowazeki; în realitate, nu se pregătise nici un singur preparat, necum să se mai şi testeze ! Amintesc doar în treacăt că am avut de rezolvat o mare parte a corespondenţei personale a Sturmbannführer-ului, inclusiv scrisori de dragoste şi de condoleanţe. De multe ori, nici nu mai citea răspunsurile, îmi arunca doar plicurile nedeschise şi-mi spunea:
„Rezolvă-le, Kogon, dumneata ai să ştii doar ce trebuie răspuns ! Iar doreşte vreo văduvă să fie consoiată".

Luni la rând, am redactat, din ordinul lui Ding-Schuler, scrisorile de încurajare umană adresate soţiei, copiilor şi mamei doctorului Hoven şi semnate de Schuler, în timp ce doctorul era în închisoare. Ştiam că femeile nu împărtăşeau câtuşi de puţin poziţia politică a bărbatului, îl adorau însă şi nu-l credeau în stare să smulgă nici un fir de păr chiar şi unui animal micuţ. Câteodată nu mai ştiam nici eu ce era mai îngrijorător: iluziile femeilor cu privire la soţul, tatăl şi medicul Hoven, cinismul lui Schuler sau „epistolele fantomă" în care eu încercam să introduc, pe cât se putea, multe valori umane. De altminteri, pe când mai deţinea funcţia de medic al lagărului de la Buchenwald, Dr. Hoven pleca adesea cu maşina la ţară însoţit de un deţinut, pe care-l trimitea la ţărani după alimente, socotind că mai degrabă se va da ceva „victimei naţional-socialismului" decât lui, Führer SS. Deţinutul căpăta,

şi el, câte ceva din captură. Mai importantă era însă influenţa pe care acesta o putea exercita asupra medicului de lagăr în asemenea ocazii pentru a obţine de la el luarea unor măsuri în favoarea totalităţii deţinuţilor sau numai a unora dintre ei, mai ameninţaţi.

Nimeni nu va fi mirat de faptul că profitorii pe termen lung ai unui astfel de sistem nu manifestau nici o pofta să renunţe la viaţa lor dusă în belşug, beţie, huzur şi destrăbălare, pentru a merge cumva pe front şi a lupta pentru mult slăvită patrie germană. Lagărele de concentrare deveniseră un adevărat refugiu pentru chiulangiii elitei capetelor de mort, Câte nu le-au dat prin cap eroilor numai ca să nu pună mâna pe armă şi să nu ajungă în tranşee ! Au fost înfiinţate servicii peste servicii care, sub tot felul de pretexte, trebuiau să convingă lumea ca nu se poate dispensa de aceşti domni. Pentru Rusia au născocit un întreg plan de organizare a unor servicii pentru activitatea de construcţii, care purta titlul «Inspectoratul de construcţii SS Rusia al Waffen SS-ului şi Poliţiei». Au fost create următoarele oficii: Inspectoratul de construcţii Moscova, cu sediul la Minsk; Inspectoratul Leningrad, cu sediul la Riga; Inspectoratul Tiflis, cu sediul la Kiev; Inspectoratele Kiev, Riga, Pskov, Astrahan, Baku, Voroşilovgrad, Rostov, Voronej şi altele.

SS Hauptsturmführer Drosch a fost desemnat pentru Inspectoratul de construcţii Moscova, SS Obersturmführer Schlachter pentru Centrala de construcţii Astrahan. Planul a devenit cunoscut încă în octombrie 1941, într-o veme majoritatea oraşelor amintite aici nici nu fuseseră ocupate de Wehrmacht. După bătălia de la Stalingrad, numele inspectoratelor de construcţii au fost schimbate, fiind înlocuite cu denumirile: «Rusia de Nord» la Riga; «Rusia de Sud» la Kiev; «Rusia centrală la Moghilev»; «Caucaz» la Voroşilovgrad. Chiar atunci când trupele germane au fost respinse mult peste Nipru, SS-ul din spatele frontului nu a vrut să-şi cedeze poziţiile şi şi-a menţinut birourile în oraşe din Germania apropiate de front. Prinţul Waldeck, SS Obergruppenführer, şi-a creat — la Kassel — un birou propriu: «Biroul pentru germanizarea popoarelor din Răsărit», spre a putea adăposti acolo — cât de mulţi încăpeau — chiulangii SS şi cadâne SS. Oricine venea la Buchenwald din alte lagăre relata practici asemănătoare ale conducerii SS-ului. Deschizătorii de drum şi aţâţătorii la război naţional-socialişti au dat o luptă aprigă pentru a se feri de soarta pe care o hărăziseră naţiunii germane.

Rar s-a întâmplat ca cineva să piară în mocirla corupţiei SS-ului, înainte de decăderea generală a regimului cazul cel mai izbitor a fost, fără îndoială, **Procesul comandantului Koch de la Buchenwald**. Prin împletirea de motivaţii şi prin caracterul ei flagrant, toată afacerea merita o prezentare specială în finalul acestui capitol.

Din cauza unor resentimente personale, Waldeck şi Koch nu se aveau bine. Atâta timp cât Eicke, care — aidoma „incoruptibilului” SS Obergruppenführer Pohl de la Oficiul central economico-administrativ al SS-ului — a primit de la Koch alocaţii de până la 10.000 de mărci, a fost inspector al lagărului de concentrare, Waldeck nu a avut nici o posibilitate de a-i veni de hac adversarului. În 1941 Eicke a fost trimis pe front ca general

Waffen SS-ului. În toamna aceluiaşi an, autorităţile financiare din Turingia au manifestat brusc interes pentru gestiunea administraţiei cantinei de la Buchenwald, cu motivaţia că nu s-ar fi plătit impozite pentru un de de milioane de mărci, lucru, bineînţeles, corespunzător realităţii. În aer plutea ameninţarea unei anchete, în cursul căreia ar fi fost descoperită, parţial, gospodăria coruptă a SS-ului, în frunte cu comandantul. În consecinţă, au fost arse toate actele justificative din lagăr şi s-a iscat o înverşunată controversă cu privire la competenţe, punându-se problema dreptului unor autorităţi exterioare de a-şi arunca privirea în treburile unui lagăr de concentrare. Waldeck, cel care stârnise probabil interesul subit al serviciilor financiare, avea dreptul de a se amesteca, în calitatea sa de şef suprem al SS-ului şi Poliţiei şi de magistrat suprem al districtului. El a împins cazul mai sus, s-a lovit însă repede de rezistenţă din partea Oificiului central economico-administrativ al SS-ului şi a Oficiului central al conducerii supreme a SS-ului de la Berlin, până ce Himmler însuşi i-a dat a înţelege că în această chestiune nu se mai doreşte nici un alt demers, învinuirile aduse lui Koch fiind neîntemeiate. În orice caz, în februarie 1942, s-a dat ordinul transferării lui Koch de la Buchenwald la Lublin, în calitate de comandant; adjutantul său Hackmann l-a însoţit. Când cei doi asasini ai unor mase de oameni s-au urcat în automobil pentru a porni la drum, au cerut ca în stânga şi în dreapta vehiculului să fie postate arme automate, temându-se de atacuri din partea partizanilor din Răsărit. La plecare capela lagărului a fost pusă să cânte marşuri, trupele din lagăr au fost aliniate în dreptul maşinii.

Waldeck s-a considerat dezavuat prin acest mod de rezolvare a cazului Koch; el dorea să-i dovedească lui Himmler că luarea de poziţie împotriva comandantului de la Buchenwald era îndreptăţită obiectiv. Ca atare, s-a apucat să studieze cele mai diferite documente de îa Buchenwald. Între altele, s-a uitat la lista morţilor din lagăr. L-au izbit numele Walter Krämer şi Karl Peix — „împuşcaţi în timp ce evadau”. Kapo-ul de la infirmerie Krämer îl îngrijise o dată pe prinţul moştenitor de furunculoză, într-un mod absolut satisfăcător, astfel că magistratul îl cunoştea pe deţinut. Nu a durat mult, şi a aflat că următoarele cauze i-au costat viaţa pe Krămer şi pe locţiitorul lui: Koch, care, la fel ca mulţi şefi SS-işti, prefera doctorilor deţinuţii sanitari, fusese tratat de sifilis de către Krämer. Kapo-ul de la infirmerie mai ştia şi despre „donaţiile” însuşite de Koch de la evreii bogaţi care trecuseră prin lagărul de la Buchenwald în timpul Acţiunii Rath din 1938. Cum comandantul nu dorea ca cele două stări de lucruri să fie scoase la iveală în cursul altor cercetări, întreprinse tocmai atunci de Tribunalul SS-ului, a dat ordin, în noiembrie 1941, SS Hauptscharführer-ului Planck, să-i împuşte „în timpul evadării”, în comandoul exterior Goslar, pe cei doi Kapo arestaţi pe neaşteptate şi aruncaţi în buncăr. Ordinul a fost executat prompt. Waldeck a reluat cazul, dar n-a avut succes, întrucât cei ameninţaţi au purces la „mutarea” sistematică a martorilor potenţiali atât din rândurile deţinuţilor, cât şi ale SS-iştilor. În întreaga reţea compusă din lagărele de concentrare, comandourile lor exterioare şi organismele lor speciale, au fost trase de zor sforile, astfel ca, între Lublin şi Buchenwald, din toate locurile posibile unde

se petrecuseră ucideri, furturi, fraude, orgii sau adultere, să fie înlăturat tot ceea ce se putea înlătura dintre dovezile şi martorii incriminatori. Abia în 1943, lucrurile au ajuns atât de departe, încât Himmler şi-a dat asentimentul pentru o anchetă oficială. Era evident că, între timp, nelegiuirile de la Lublin şi Belgrad făcuseră ca, din cauza lui Koch, să fie acuzat public SS-ul însuşi. În acel răstimp, crescuse enorm şi mormanul de materiale doveditoare ale corupţiei, strânse de unii SS-işti invidioşi bine informaţi. În cele din urmă, cu prilejul unei răzvrătiri în masă a prizonierilor de război ruşi din lagărul de concentrare de la Lublin, a reieşit cât de mult îşi neglijase Koch serviciul reglementar de comandant de lagăr pentru a se putea lăsa în voia viciilor şi rapacităţii sale personale; dacă îi lipseau deţinuţi din efectivul lagărului, punea pur şi simplu să fie arestaţi civili din împrejurimi, reţinuţi ca „efectiv negru de internaţi” pentru toate nevoile posibile (la fel se proceda şi în alte lagăre de concentrare). Arestaţi au fost Koch însuşi, soţia sa, Ilse, adjutantul său, Hackmann, nu mult după aceea, Planck, Sommer şi Dr. Hoven, medicul lagărului şi supraveghetorul buncărului de la Buchenwald, pentru că au făcut ca SS Oberscharführer-ul Köhler să moară în arest de o moarte rapidă, atunci când a ameninţat cu mărturisiri demascatoare. Ultimii doi au susţinut că Köhler s-ar fi sinucis. Autopsia a arătat însă că a fost vorba de o otrăvire cu alcaloizi. Neputând fi identificată substanţa anume ce fusese utilizată, SS Sturmbannführer-ul Dr. Morgen, şeful anchetei în cazul de fată şi, totodată, membru al Tribunalului SS-ului, a făcut un „mic test” în blocul 46, în prezenţa şefilor de lagăr: a pus să se administreze, într-o supă cu tăiţei, diverse substanţe din seria alcaloizilor, unui număr de patru prizonieri ruşi, neavertizaţi. Cum oamenii nu au decedat, au fost strangulaţi în crematoriu. Nu ştiu să existe vreun alt fapt care să ilustreze mai edificator caracterul specific al acestui proces al SS-ului !

Cercetările şi procesul propriu-zis, tergiversate aproape doi ani de zile, timp în care toate firele intrigilor au ajuns până la Himmler, umplându-se, în total, vreo 10.000 de pagini de acte principale, secundare şi adiacente, au avut drept rezultat: Planck s-a spânzurat; Sommer, aşa cum s-a pretins, de asemenea; Koch şi Hackmann au fost condamnaţi de câte două ori la moarte, fiecăruia dându-i-se şansa „reabilitării pe front”, posibilitate pe care Waldeck, în calitatea sa de magistrat suprem al districtului, a anihilat-o repede, cu câteva zile înaintea sfârşitului lagărului Buchenwald, aranjând împuşcarea lui Koch în lagăr; doamna Koch a fost achitată, iar Dr. Hoven a fost eliberat, subit, la 2 aprilie 1945, pentru a juca printre deţinuţi rolul de turnător, în timpul dramaticei săptămâni finale. Rol ce nu a mai dat roade bogate, pe de o parte, pentru că evenimentele s-au succedat mult prea vijelios, pe de altă parte, pentru că Hoven era mult prea deştept ca să se expună într-un fel univoc, după douăzeci de luni de închisoare care ar fi putut fi exploatate la maximum în ochii învingătorilor.

Multă bătaie de cap a pricinuit interogaţia: care a fost mobilul determinant pentru conducerea supremă a SS-ului de a monta Procesul Koch ? După părerea mea. În nici un caz nu a fost vorba de o acţiune organizată în mod conştient pentru a corespunde unor intenţii politice

anumite sau de vreo reală necesitate de epurare. Concordanţa şi antagonismul ce coexistau în ghemul de interese personale ale SS Führer-ilor au răbufnit, pur şi simplu, într-un anumit punct — aşa cum plesneşte o pungă cu puroi într-un trup putred din cap până în picioare ! Deşi ambiţiosul şef al anchetei, Dr. Morgen, o figură interesantă din punct de vedere psihologic, a ajuns el însuşi, în baza experienţei de la Buchenwald, Lublin, Auschwitz şi alte lagăre, la un verdict nimicitor împotriva sistemului şi practicii lagărelor de concentrare, aceasta nu a schimbat nimic în privinţa condiţiilor generale din lagăre. Dacă, în ultimii ani ai sistemului, s-au înregistrat, ici-colo, anumite ameliorări, ele nu au fost, deci, urmarea evenimentelor constatate şi, apoi, relevate la proces, ci a unei conjuncturi din evoluţia generală, despre care am vorbit. Judecind după motivul declanşării, după desfăşurarea şi semnificaţia sa, afacerea Koch nu a fost nimic altceva decât o imagine a vastei existenţe de parazit a SS-ului — nici un corectiv şi nici o schimbare.

Neîntrerupta luptă subterană dintre SS şi forţele antifasciste din lagăr

În toate lagărele de concentrare, deţinuţii politici făceau tot posibilul spre a pune mâna pe aparatul administrativ sau a nu-l scăpa din mână, pentru a se putea afirma prin toate mijloacele disponibile împotriva forţelor SS. Scopul lor era nu numai lupta crâncenă pentru supravieţuire, ci, în limita posibilităţilor, şi o contribuţie proprie la distrugerea totală şi înlăturarea sistemului nazist din lagăre. Într-un număr însemnat de lagăre, deţinuţi cu înalte funcţii politice au desfăşurat ani de-a rândul o activitate intensă de acest gen, sfidând orice pericol.

Principiul de bază al acestei lupte consecvente, neînduplecate consta în ridicarea unui zid de nepătruns în faţa SS-ului, un zid invizibil, care însă să-şi dovedească eficacitatea pretutindeni unde apărea în cale un membru al SS-ului. Controlul efectuat de conducerile lagărele asupra a zeci de mii de oropsiţi nu putea fi decât unul pur exterior, ori exercitat prin intervenţii neaşteptate. Ceea ce se întâmpla, însă, în fapt, în spatele sârmei ghimpate rămânea pentru SS-işti o taină. Bănuiau, simţeau că se petrece ceva, se temeau de acest ceva în clipele negre ale declinului treptat din ultimii ani, dar nu găseau nici o dovadă palpabilă, nu puteau străpunge anonimatul. Au încercat atunci să obţină prin intermediul unor iscoade informaţii despre situaţia din lagăr, mai ales despre convingerile şi organizarea opoziţiei. Uneori conducători SS pătrundeau ei înşişi în lagăr îmbrăcaţi în haine de deţinuţi — o încercare copilărească de a descoperi ceva, căci, necunoscând o serie întreagă de amănunte din viaţa deţinuţilor, erau imediat depistaţi şi ţinuţi sub supraveghere. Drept urmare, sporea vigilenţa deţinuţilor şi, în consecinţă, şi neîncrederea lor. Apoi Gestapo-ul şi SS-ul au recurs la spioni de orientare naţional-socialistă aduşi din alte lagăre şi infiltraţi în lagărul respectiv, dar nici această metodă n-a dat roade. Înainte ca noile transporturi să fi pătruns în lagărul propriu-zis, deci pe teritoriul înconjurat de sârma

ghimpată, „fişa” celor aparţinând unor cercuri naţional-socialiste, sau înrudite cu acestea, ajunsese deja în mâna conducerii interne a lagărului şi a factorilor de decizie din rândurile deţinuţilor. Ochi şi urechi de încredere erau din prima clipă aţintite spre „noii veniţi”, care parcurgeau ore şi zile în şir diferite etape, timp în care deţinuţii îi puteau cerceta de-a fir a păr. În lagăr naţional-socialiştii rămâneau izolaţi, până când erau făcuţi inofensivi sau se dovedea că nu prezintă absolut nici un pericol (o apreciere, care nu se potrivea multora). Succes a repurtat SS-ul doar cu iscoade chiar din interiorul lagărului, criminali de profesie, asociali şi chiar şi deţinuţi politici. Colaborarea „turnătorilor” cu SS-ul se realiza fie treptat, de la sine, înlesnită de anumite poziţii pe care respectivii le deţineau în lagăr şi care le asigurau un contact permanent cu SS-ul, fie din motive personale de răzbunare; setea de putere şi de afirmare a jucat şi ea un rol important. Au existat şi cazuri în care Gestapo-ul şi conducerea lagărului au obţinut prin şantaj informaţii de la anumiţi deţinuţi.

La Buchenwald cel mai cunoscut şi mai odios lanţ de denunţuri s-a înregistrat în anul 1941, atunci când emigrantul rus alb Grigori Kuşnir-Kuşnarev, pretins fost general, care de-a lungul multor luni de zile se infiltrase sistematic tot mai adânc în rândurile deţinuţilor, câştigându-le încrederea, a început dintr-o dată să dea pe mâna SS-ului un deţinut după altul, dar mai ales prizonieri de război ruşi. Acest agent al Gestapo-ului, care s-a făcut vinovat de moartea mai multor sute de deţinuţi, nu se dădea înapoi de la a denunţa, în modul cel mai ordinar, pe oricare dintre cei cu care avusese vreodată o neînţelegere cât de neînsemnată. Una din sarcinile sale de bază consta, după cum am mai amintit în alt context, în selectarea prizonierilor de război ruşi aduşi în lagăr după criteriile secrete ale RSHA. Timp îndelungat n-a reuşit nimeni să-l surprindă odată singur, pentru a-l putea lichida, căci SS-ul îi acorda o protecţie deosebită. În cele din urmă a fost numit şef al cancelariei deţinuţilor. Profitând de această poziţie a sa, nu numai că a provocat căderea tuturor celor care nu-i erau pe plac în lagăr, dar a şi împiedicat în mare măsură folosirea integrală a amenajărilor datorate autoconducerii deţinuţilor. Dar iată că, în primele zile ale anului 1942, s-a îmbolnăvit şi el o dată. A făcut prostia să se lase în grija celor din blocul sanitar al deţinuţilor, dându-se astfel el singur pe mâna adversarilor. Cu avizul medicului lagărului, Dr. Hoven, care fusese de mult „prelucrat” şi se afla de partea factorilor de conducere din rândul deţinuţilor, Kuşnir a fost declarat suferind de o boală infecţioasă, izolat şi la scurt timp după aceea lichidat, injectându-i-se un ser infecţios. Îmi amintesc prea bine cât de uşurat a răsuflat întregul lagăr când s-a răspândit, cu iuţeala fulgerului, vestea că Kuşnir-Kuşnarev a decedat în infirmerie la ora 17,10 !

Iscoadele şi denunţătorii reprezentau pentru totalitatea deţinuţilor un pericol atât de mare, cu urmări atât de imprevizibile, încât se impunea ca până şi posibilitatea de a trăda să fie preîntâmpinată. Cei care veneau în contact cu persoane de încredere ale SS-ului, fără a cunoaşte întreaga urzeală, se pomeneau ei înşişi dintr-o dată într-o situaţie deosebit de periculoasă; doar arareori se ştia din capul locului de ce natură erau relaţiile

şi unde ar fi putut duce ele chiar şi împotriva voinţei respectivului. S-au făcut tot felul de greşeli, care, luate în sine, nu-şi găsesc nici o scuză, dar care, în contextul pericolului general, pot fi înţelese. Uneori au fost necesare intervenţii anevoioase, riscante pentru a scoate din ghearele morţii o persoană într-adevăr nevinovată. Unii, nu prea mulţi, au ajuns „turnători” tocmai din cauza prigonirilor nedrepte din lagăr; în disperarea şi lipsa lor de experienţă n-au găsit alta cale decât cea spre SS, care însă, după ce se folosea de ei un timp mai mult sau mai puţin îndelungat, îi lăsa în voia soartei.

Zidul despărţitor elastic dintre deţinuţi şi SS nu putea fi menţinut decât în condiţiile în care lagărul era organizat perfect şi condus unitar de către deţinuţi, în felul acesta, chiar şi elementele care nu făceau parte din organizaţie, care nici nu ştiau de existenţa ei sau care nu se supuneau unei discipline, puteau fi ţinute în frâu şi totodată protejate. Cele mai bune premise pentru îndeplinirea acestei sarcini erau asigurate de comuniştii germani. Spre deosebire de concepţiile liberale, ei erau obişnuiţi dinainte cu disciplina necondiţionată de partid şi aproape singurii în stare să ţină piept mijloacelor şi metodelor adversarilor. Pe deasupra aveau şi cea mai îndelungată experienţă de lagăr. Faptul că, mai ales în perioada de început, s-au ţinut la distanţă de anumite personalităţi antifasciste valoroase de altă orientare a fost desigur regretabil, ba chiar şi dăunător, dar practic inevitabil. Cauzele trebuie căutate parte în vechi obiceiuri şi convingeri, parte în condiţiile de luptă deosebite. Lipsiţi de orice legătură cu realitatea lumii exterioare, majoritatea comuniştilor germani din lagăre rămăseseră la nivelul gândirii lor politice şi tactice din perioada premergătoare anului 1933. În propriile lor rânduri nu domnea întotdeauna unitatea, contradicţiile erau reprimate radical. Neîncrezători uneori faţă de alte orientări, se străduiau să-i promoveze doar pe aceia care urmau linia partidului comunist. Cu timpul s-a desprins dintre ei o categorie care punea preţ şi pe colaborarea cu alţii, acţiunile comune rămânând un timp reduse ca număr, chiar dacă unele dintre ele au fost remarcabile. O a doua categoric de comunişti din lagăr nu admitea nicidecum o asemenea solidaritate individuală. O a treia categorie o formau conjuncturiştii şi indivizi duşi de val, care erau, în felul specific acestui gen de oameni, mai mult decât extremişti.

Meritele, pe care şi le-au cucerit comuniştii, mai ales în ce priveşte apărarea deţinuţilor din lagărele de concentrare, sunt de-a dreptul inestimabile. În multe cazuri, prizonierii din lagăr le-au datorat acestora pur şi simplu salvarea generală, chiar dacă motivele izvorau în parte dintr-un instinct de conservare de grup, de ale cărui urmări pozitive beneficia apoi însă întregul lagăr. Uneori, din diverse motive, comuniştii au pierdut din simpatia celorlalţi, simpatie pe care o meritau din plin pentru dârzenia lor în lupta cu SS-ul.

Lupta pentru conservarea forţelor antifasciste din lagăr presupunea ca puterea în lagăr să se afle în orice împrejurare în mâna deţinuţilor politici. Principiul după care se călăuzea SS-ul, de a amesteca între ele categoriile de deţinuţi, de a întreţine anumite disensiuni existente între ei şi a crea altele

artificiale se cerea înfrânt şi neutralizat. Nici o altă grupă de deţinuţi nu a făcut vreodată încercarea de a cuceri conducerea internă a lagărului în afara categoriei de deţinuţi politici şi de cea a criminalilor de profesie.

Motivele celor «roşii» erau evidente. Ale «verzilor» însă erau departe de a fi de natură politică: lor le trebuia doar cale liberă pentru practicile lor obişnuite — corupţie, şantaj, avantaje materiale; îi deranja orice fel de control, dar mai ales cel din interiorul lagărului; iar cu SS-ul sperau să se poată descurca apoi, în limita posibilului. Barierele de netrecut care existau din motive politice între cei «roşii» şi duşmanul lor declarat (asupritorii lor), nu existau şi pentru cei «verzi». Iată de ce, atunci când conducerea lagărului se afla în mâna vreunei căpetenii SS-iste, care vădea preferinţe pentru criminalii de profesie, se năştea de îndată şi pericolul iminent al unei schimbări în structura conducerii interne a lagărului. După cum am mai arătat, la început, lagărul de concentrare Buchenwald s-a aflat, la fel ca şi celelalte lagăre, sub domnia verzilor. Datorită faptului că o mare parte dintre aceştia au fost expediaţi, în anii 1938-1939, la reconstrucţia lagărului Flossenbürg, situaţia s-a mai îmbunătăţit cu timpul. O dată cu izbucnirea războiului însă, în urma unei razii de amploare a poliţiei germane, mii de criminali de profesie au ajuns din nou în lagăre. În anul 1942, atunci când deţinut-şef de lagăr era Ohles, ei au mai cucerit o dată supremaţia la Buchenwald. Iar urmările au fost aproape catastrofale. Ohles, care înainte de a fi numit de către SS deţinut-şef de lagăr fusese Kapo Biroului de muncă în construcţii, şi-a organizat un ingenios sistem de lucru cu 76 de iscoade din categoria verzilor, care acţiona în felul următor: Într-o gură de canalizare afiată sub cancelaria deţinuţilor a fost instalat în secret un radioreceptor funcţionând pe unde scurte. Acolo slătea noapte de noapte electricianul Biroului de muncă în construcţii, care asculta emisiunile străine, informând apoi a doua zi dimineaţa iscoadele verzi despre cele aflate. Aceştia, la rândul lor, făceau într-aşa fel, încât ştirile să ajungă la urechea roşilor. Atunci când Ohles a adunat material suficient, a înaintat un raport către şeful lagărului, Plaul, susţinând că politicii ar răspândi în lagăr ştiri difuzate de posturi străine, deci că ar asculta clandestin posturi de radio inamice. O verificare întreprinsă de Secţia politică, care controla din motive poliţieneşti ştirile difuzate din străinătate, a confirmat afirmaţia lui Ohles. Neputând dovedi în nici un fel concret ascultarea ilegală a unor posturi de radio, Plaul a demis 50 dintre cei mai cunoscuţi deţinuţi roşii din funcţiile deţinute de ei în lagăr şi i-a trimis în compania disciplinară, făcând tot posibilul să-i „lichideze” în cariera de piatră. Între timp însă, un tovarăş roşu a descoperit prin intermediul electricienilor manevra verzilor. A pus în temă câţiva oameni de încredere de toată combinaţia. Frizerul comandantului a profitat apoi de o ocazie favorabilă pentru a-l pune la curent pe SS Oberführer Pister. Totodată comandantul lagărului, Florstedt, care era împotriva celor verzi, a fost făcut atent că Ohies iscălise o comunicare afişată a SS-ului către deţinuţii şefi de bloc cu cuvintele: „pentru exactitatea redactării — Ohles”. Coroborat cu „prelucrarea” comandantului, acest amănunt minor a fost suficient pentru a-i răsturna pe verzi de la putere. Deţinutul-şef de lagăr a fost destituit şi trimis

la cariera de piatră. A doua zi era mort. O mână de ajutor la „lichidarea” lui au dat până şi o serie de deţinuţi cu însemnele verzi, căci clica lui Ohles nu se sfia să trimită în compania disciplinară chiar şi criminali de profesie, care nu participau la manevrele ei. Iar după deţinutul-şef de lagăr au căzut apoi unul dupl altul de la putere toţi membrii grupului.

Tragicul intermezzo a avut însă şi o serie de efecte ulterioare. N-a fost posibil ca în funcţia de deţinut-şef de lagăr să fie promovat de îndată un comunist. Atunci s-a acţionat în vederea numirii unui fost ofiţer din armata Reich-ului, Wolff, pe care Führerii SS nu-l considerau suspect. În schimb, Wolff era homosexual. Foarte curând a ajuns în conflict cu conducerea ilegală a lagărului. Pentru a-şi asigura un sprijin din partea deţinuţilor, Wolff a încercat să intre în contact cu polonezii prin intermediul unuia din „băieţeii” lui. Cum tocmai atunci au sosit de la Auschwitz la Buchenwald câţiva deţinuţi suspecţi, cu mari pretenţii, comuniştii germani au început să se teamă de o răsturnare a puterii interne. Temerile lor au fost întărite de ameninţările făţişe ale deţinutului-şef de lagăr. Un comunist german din Magdeburg urma să fie eliberat din lagăr, lucru pe care Wolff îl ştia. Declaraţiei sale că va împiedica punerea în libertate a deţinutului prin demascafea activităţii sale politice din lagăr i s-a răspuns cu o contra ameninţare şi anume că atunci se va aduce la cunoştinţa SS-ului că Wolff practică pederastia. În cele din urmă contradicţiile au devenit atât de ascuţite, încât conducerea ilegală a lagărului l-a denunţat ea însăşi pe deţinutul-şef de lagăr, afirmând că, sub conducerea lui, s-ar pune la cale un complot polonez, cu scopul de a organiza o răscoală în lagăr ! Pentru polonezi, care, după părerea mea, erau complet nevinovaţi, urmările au fost de-a dreptul catastrofale; ei au fost „lichidaţi” cu o injecţie de către Dr. Hoven. Pe medicul polonez Dr. Marian Ciepielowski, ulterior şef al producţiei la blocul 50, am reuşit să-l salvăm. Un Kapo comunist din Austria de la «secţia de patologie», Gustav Wegerer, şi cu mine, graţie intervenţiilor la Hoven şi la Dr. Ding-Schuler, Wolff însuşi a fost trimis într-un comandou exterior la Marea Baltică, unde s-a prăpădit curând.

Începând din acest moment la Buchenwald nu s-a mai întreprins nici o altă tentativă de a răsturna supremaţia evidentă a politicilor. Ea se identifica de fapt cu supremaţia partidului comunist, care încetul cu încetul a început să nu-i mai respingă total pe «roşii» de altă orientare politică; pe de o parte, în urma existenţei unor ample acţiuni individuale de solidaritate, pe de altă parte datorită faptului că în lagăr au început să pătrundă cu timpul ştiri potrivit cărora Moscova lansase lozinca unei „politici a frontului popoarelor”. Marea masă a comuniştilor din lagăr n-a acceptat o bună bucată de vreme aceste schimbări de politică, fiind convinsă că alianţa interesată dinUniunea Sovietică şi democraţiile capitaliste din Vest va dura doar până la finele războiului. Ba mai mult, unii înclinau să creadă că până la urmă s-ar putea adeveri propaganda subversivă a naţional-socialiştilor, potrivit căreia Anglia şi SUA vor sfârşi prin a lupta, în final, tot alături de cel de al III-lea Reich şi împotriva URSS dacă sovieticii victorioşi vor înainta prea mult către Apus.

O luptă directă, activă împotriva SS-ului era de-a dreptul imposibilă în lagăr. În consecinţă atenţia era concentrată în special asupra următoarelor

obiective: afirmarea proprie, apărare, activitate antifascistă generală şi pregătiri în vederea desfiinţării lagărelor.

În scopul afirmării proprii existau o serie de mijloace eficiente. Necesare erau două premise: deţinerea puterii în lagăr şi un serviciu de informaţii bine organizat. Sarcina de bază a constat mereu în ocuparea principalelor posturi de către antifascişti ireproşabili. Am amintit încă atunci când am descris autoadministrarea în blocurile sanitare ale deţinuţilor că nu calităţile profesionale ale unui deţinut, ci cele politice determinau alegerea lui în fruntea unui comandou, a lagărului sau a blocurilor de locuit. Individualiştii şi persoanele impuse deţinuţilor de către SS nu se puteau menţine decât arareori timp mai îndelungat în funcţie; aparatul deţinuţilor cu vechime în lagăre de concentrare era mult prea puternic pentru a nu putea determina mai curând sau mai târziu căderea unor elemente nedorite. Condiţiile deosebit de grele ale unei lupte crâncene pentru existenţă, egoismul de grup şi năzuinţa fiecăruia spre poziţii mai bune şi spre putere erau factori care convergeau, acţionând în aceeaşi direcţie.

Unitatea de funcţionare o asigura serviciul de informaţii al deţinuţilor. Acesta a funcţionat în fiecare lagăr de concentrare încă de la bun început. Anumite persoane de încredere din categoriile dominante sau din cele care se străduiau să cucerească puterea în lagăr erau introduse, uneori în condiţiile unei lupte îndârjite, imprevizibile, pentru funcţii, în posturi importante, din care puteau urmări orice mişcare a SS-ului sau a deţinuţilor, orice schimbare de personal, orice tendinţă de evoluţie într-o anumită direcţie, tot ce se vorbea. În permanenţă se urmărea tot ce ar fi putut fi considerat ca important în vreo privinţă. Transmiterea observaţiilor înregistrate nu se făcea doar seara, când toată lumea se întorcea de la muncă înapoi în lagăr, ci în anumite situaţii importante de îndată, pe loc.

În acest scop, se profita de existenţa pe lângă fiecare comandou, în mod oficial, a aşa-numiţilor curieri. Ei aveau sarcina să menţină legătura între comandoul respectiv şi numeroasele servicii ale SS-ului. În realitate însă ei lucrau în măsură preponderentă în interesul deţinuţilor, în compartimente de importanţă covârşitoare, cum ar fi: Secţia politică, blocul sanitar al deţinuţilor, comandamentul lagărului. Biroul aghiotantului era angajat un personal de serviciu destoinic, aparent inofensiv, care se afla în permanentă legătură cu curierii anumitor comandouri. Vezi un curier măturând liniştit, temeinic, o cameră sau un coridor, pare chiar cufundat în munca sa — cum să-ţi dai scama că atenţia lui este concentrată spre cu totul altceva decât asupra măturii pe care o ţine în mină ? Mă încumet să afirm că n-a existat un fapt mai important în vreunul din lagărele de concentrare, de care deţinuţii să au fi luat cunoştinţă, dacă nu chiar imediat, oricum în toarte scurt timp, inclusiv chestiunile secrete. Informaţiile se adunau toate la conducerea ilegală a lagărului şi la cercul din jurul ei. Însă doar extrem de puţini deţinuţi erau iniţiaţi în ansamblul problemelor. În timp ce unii cunoşteau fiecare amănunt al vieţii interne din lagăr, masa deţinuţilor se hrănea cu vorbe, zvonuri, pălăvrăgeli.

Mult mai răspândită a devenit cu timpul cunoaşterea ştirilor radio transmise de străinătate. Era foarte important să nu te laşi pradă nici demoralizărilor nejustificate şi nici autoamăgirilor vanitoase; trebuia, aşadar, să fii edificat asupra situaţiei din Germania şi din lume. Ştirile caleidoscopice sosite în lagăr, o dată cu noile transporturi de deţinuţi de toate categoriile şi naţionalităţile, adunate apoi de forţele politice conducătoare, analizate şi transmise mai departe unor persoane competente, înlesnind adesea o imagine de ansamblu mult mai exactă decât cea pe care şi-o puteau forma mulţi germani din ţară — aceste ştiri erau completate eficient prin ascultarea posturilor de radio străine. Organizarea acestui gen de serviciu ilegal de informaţii era desigur o problemă extrem de dificilă şi periculoasă. Punctele centrale folosite în asemenea scopuri s-au dovedit a fi în majoritatea lagărelor Birourile de muncă în construcţii şi atelierele electricienilor. Deţinuţii, care îşi asumau sarcina să asculte cu regularitate şi conştiinciozitate posturile străine, erau expuşi unui permanent pericol de moarte. La Buchenwald, ce-i drept, nu s-a întâmplat niciodată ca cineva să fie executat pentru a fi ascultat ilegal radioul. În alte lagăre, în schimb, ca, de exemplu, la «Dora» şi Sachsenhausen, au fost spânzuraţi zeci de deţinuţi sub asemenea acuzaţie. Oamenii căutau să se asigure într-un fel, că SS-ul nu-i poate prinde chiar aşa uşor pe ascultătorii ilegali propriu-zişi şi atunci se recurgea la următoarea stratagemă: deţinuţii care ascultau ştirile nu le transmiteau decât unui camarad, cel mult doi, care, la rândul lor, le făceau apoi cunoscute unui cerc mai larg. Eu însumi mi-am petrecut, împreună cu un număr restrâns de iniţiaţi — în acele ultime săptămâni critice ale vieţii de lagăr, când pentru noi era deosebit de important să cunoaştem exact situaţia de pe diferite fronturi, pentru a putea lua la timp măsurile cuvenite — multe nopţi în faţa unui aparat de radio cu cinci lămpi, pe care mi-l procurasem din proprietatea particulară a Dr. Ding-Schuler „pentru a fi reparat în lagăr”, am ascultat «Vocea Americii pentru Europa», precum şi «Emisiunea pentru armată — Vest», stenograf imd ştirile mai importante.

O data ce vroiam să supravieţuim, în ansamblu şi fiecare în parte, trebuia să ne călăuzim şi noi după acelaşi principiu, pe care îl folosea SS-ul împotriva deţinuţilor: dezbină şi stăpâneşte. Iata de ce forţele de decizie din lagărele de concentrare şi-au concentrat atenţia în principal asupra dezbinării forţelor SS, în special prin corupţie. La început, prizonierii au beneficiat şi de anumite avantaje materiale de pe urma aplicării acestui principiu, asumându-şi unilateral pericolele implicate; apoi însă corupţia a creat premisele ca SS-iştii mai clarvăzători să se îndoiască până şi de propriile lor idealuri, în măsura în care le-au avut vreodată, sau i-a dus pur şi simplu la prăbuşire o dată cu înrăutăţirea progresivă a situaţiei de pe front. Principalul scop era să reuşeşti să-i ai pe anumiţi SS-işti într-atâta la mână, încât să fie obligaţi să-şi ţină gura şi chiar să închidă ochii în faţa unor acţiuni, cum ar fi, de exemplu, cele întreprinse pentru salvarea unor vieţi omeneşti. Înclinaţia naturală a SS-iştilor spre corupţie era stimulată şi exploatată de deţinuţii politici din lagăr cu toată abilitatea. Aşa se face că în lagărele conduse de deţinuţii cu însemnele roşii — datorită însă şi altor împrejurări, cum ar fi războiul sau

problema străinilor, şi în contextul unor interese tot mat strâns împletite între ele — puterea propriu-zisă, respectiv organizarea internă a lagărului şi modul lui de funcţionare, trec din ce în ce mai mult în mâna deţinuţilor. E adevărat că influenţa acestora n-a fost niciodată atât de mare încât să poată împiedica anumite dispoziţii centrale date de SS, execuţii în masă sau alte asemenea acţiuni generale, ea viza mai mult problemele organizatorice în evoluţia lor normală, multiplele posibilităţi de a împiedica o înrăutăţire a situaţiei sau pe cele de îmbunătăţire a condiţiilor ici şi colo. Într-un număr important de lagăre de concentrare, în ultimii ani, auto-administrarea era atât de bine pusă la punct, încât SS-ului îi rămâneau necunoscute o serie de aspecte importante ale vieţii interne de lagăr. Obosiseră şi ei, şi acum se obişnuiseră cu ideea că „lucrurile merg de la sine” astfel încât, în linii generale, lăsau în multe privinţe autoadministrarea deţinuţilor să se desfăşoare la voia întâmplării. O serie de Führer SS, neputând să-şi satisfacă multiplele dorinţe personale, de care nu se mai puteau dezbăra, fără colaborarea deţinuţilor, ajunseseră să se dea aproape cu totul pe mâna prizonierilor, iar aceştia ştiau să stimuleze sistematic şi contradicţiile din rândurile SS-ului. Printr-o serie de tertipuri — livrarea întârziată către cantina SS-ului a unui salam de către administratorul din rândul deţinuţilor sau explicaţia că nu poate fi procurat alcool în momentul respectiv, pentru că şeful secund al lagărului vrea să îl păstreze doar pentru el — erau uneori în stare să-l determine pe comandantul lagărului să revoce chiar în aceeaşi zi anumite ordine dictate de colegul lui în dezanvantajul deţinuţilor. Acesta era modul prin care puteau fi anulate tot felul de ordine de pedeapsă, medicii lagărului puteau fi determinaţi să facă anumite intervenţii în sens pozitiv sau negativ sau puteau fi împiedicate uneori controale nedorite. Evident că principalele avantaje de pe urma acestor stări de fapt le avea ca întotdeauna pătura dominantă, care însă în lagărele principale se identifica, de regulă, mai mult sau mai puţin, cu forţele antifasciste active; masele largi de deţinuţi beneficiau doar ocazional de avantaje generale, indirecte, cum ar fi de exemplu faptul că nu mai era de lemut vreo obiecţie din partea SS-ului atunci când conducerea auto administrării deţinuţilor lua pe cont propriu câte o decizie.

Deţinuţii au reuşit uneori să facă din anumiţi şefi mai mari ai SS-ului instrumente ale autoafirmării prizonierilor, şi asta nu neapărat prin corupţie, ci şi prin influenţă politică directă. Asemenea cazuri au fost extrem de rare şi implicau un pericol foarte mare. Această încercare a reuşit mai ales cu o anumită categorie de medici SS. Unul din cele mai impresionante exemple de acest gen a fost desigur rolul jucat de SS Sturmbannführer-ul Dr. Ding-Schuler la Buchenwald. Când în anul 1943 urma să fiu trimis la Auschwitz spre a fi executat, şi tocmai atunci, la deschiderea blocului 50, se căuta un secretar pentru temutul şef al blocului 46, alegerea a căzut asupra mea. De comun acord cu Kapo Wegerer am hotărât de la bun început să nu adopt o poziţie pasivă, ci să preîntâmpin pericolul prin atac direct, adică, să iau taurul de coarne. Cam după vreo săptămână, după ce Ding-Schuler şi cu mine ne „tatonasem” reciproc, am început să mă interesez cu multă precauţie de grijile lui personale, inclusiv de chestiuni familiale. Nu trecuse bine o lună, şi

mă şi aflam angajat în discuţii politice cu el, asta după ce mă întrebase mai întâi ce convingeri politice am, iar eu îi răspunsesem de-a dreptul, expunându-mă atunci unui pericol destul de mare, că de la un om cu trecutul meu şi în situaţia mea nu se poate aştepta nimeni să devin un prieten al naţional-socialismului. Răspunsul meu l-a impresionat pe Ding-Schuler. Două luni mai târziu n-a mai existat eveniment în viaţa politică sau de pe front în legătură cu care să nu-mi fi cerut părerea. M-am străduit să-i explic punct cu punct şi să-l edific asupra faptului, că Germania va pierde acest război, că naţional-socialismul se va prăbuşi, că el însuşi, responsabilul blocului 46, va fi implicat într-un proces în care va putea scăpa mai ieftin doar ajutându-i de pe acum pe cât posibil pe deţinuţi. În unele seri stătea de vorbă cu mine în camera sa până la ora 11-12, îmi asculta sfaturile, asculta ceea ce-i relatam despre o altă lume, o lume a spiritului, a moralităţii, a umanismului şi a măreţiei umane (ce-i drept, mă urmărea în permanenţă întrebarea, cam ce-şi închipuie adversarii mei din bloc despre asemenea discuţii secrete nocturne cu un Sturmbannführer din WaffenmSS. Şi aveam mereu în vedere să nu cumva să nărui „zidul despărţitor elastic", care trebuia să continue să existe chiar şi între el şi mine). Şi într-adevăr, Ding-Schuler ne-a făcut apoi mult bine sau măcar a închis ochii atunci când era nevoie. Dacă pot fi mândru de ceva din timpul petrecut de mine în lagăr, atunci de faptul că am făcut faţă în postul acela dificil, pe care nimeni nu cuteza să-l accepte, şi că niciodată nu mi-am folosit marea mea influenţă în detrimentul unui tovarăş, nici dacă era vorba de un duşman înverşunat al meu, ci numai în folosul celor primejduiţi, al colectivităţii blocului 50 sau al comunităţii din lagăr. Uneori situaţia era deosebit de dificilă, fiindcă Ding-Schuler avea un trecut destul de tulbure şi adeseori era cuprins de toane şi proaste dispoziţii, îi informam întotdeauna pe prietenii mei Heinz Baumeister — social-dcmocrat şi om cu experienţă îndelungată în lagăr, Werner Hilpert de la fostul centru saxon, pe poetul Franz Hackel — un radical înverşunat de stânga, pe renanul Walter Hummelsheim, pe poetul socialist Ferdinand Römhild — scrib principal în blocul sanitar al deţinuţilor, şi mă sfătuiam cu ei. Baumeister era uneori de părere că Ding-Schuler nici n-ar merita tensiunea nervoasă, răbdarea şi atenţia, pe care le investeam în el. Eu, în schimb, mă bucur că am izbândit.

Câteva zeci de oameni de valoare îşi datorează viaţa menţinerii acestei relaţii strânse între mine şi amintitul medic SS. Dar nu numai atât: ultimele zile ale lagărului Buchenwald au răsplătit activitatea „cu şi împotriva lui Ding-Schuler" într-o asemenea măsura, cum nici n-am putut visa vreunul dintre noi.

Mă străduisem să-l influenţez pe Ding-Schuler şi din punct de vedere uman în asemenea măsură, încât, după prăbuşirea sistemului, să fie în stare să suporte cu demnitate morală şi în cunoştinţă de cauză consecinţele implicării sale vinovate în acest sistem:
„*N-aş putea suporta o existenţă ca cea pe care o duci dumneata de ani de zile !*", îmi spunea el uneori şi cocheta nu o dată cu ideea sinuciderii. Pentru ca apoi să treacă iarăşi cu multă uşurinţă peste toate indiciile, care prevesteau viitoarea prăbuşire.

„Trebuie să recunoşti, Kogon, oricât de mare ar fi înverşunarea dumitale împotriva naţional-socialismului, că este totuşi o mare performanţă să poţi înmormânta în numai cinci ani Imperiul de o mie de ani !”
spunea râzând; apoi sărea pe motocicletă, pentru a se duce să-şi vadă de treburile sale obişnuite, în septembrie 1945, arestat sub acuzaţia de criminal de război, s-a sinucis, fără a mai aştepta depoziţia mea corectă în favoarea lui şi pe cea a ofiţerilor din serviciul secret, salvaţi de el.

Puterea, pe care o exercitau deţinuţii în toate lagărele de concentrare, atunci când nu era vorba de trădători sau de vânători de avantaje materiale, asupra diferiţilor SS Führer-i şi SS Unterfürirer-i, a fost folosită întotdeauna pentru protejarea sau salvarea unor deţinuţi sau pentru îmbunătăţirea situaţiei unor persoane individuale sau a colectivităţii. Cele relatate aici conţin suficiente exemple în acest sens. Iată însă încă două posibilităţi, la care s-a recurs în repetate rânduri. Una dintre ele consta în a profita de selectarea convoaielor de deţinuţi, ce urmau să plece din lagăr. După cum se ştie, în lagăre exista un birou ai deţinuţilor pentru statistica muncii, care răspundea de folosirea forţei de muncă sub controlul şi potrivit indicaţiilor Biroului de organizare a muncii şi de repartizare a forţei de muncă. SS-ul însă nu se mai dovedea nicăieri în stare să facă faţă sarcinilor ce i-au revenit de-a lungul anilor. La Buchenwald, SS Hauptsturmführer-ul Schwartz a făcut doar o singură dată încercarea de a alcătui el însuşi un transport de l.000 de deţinuţi. După ce a ţinut timp de o jumătate de zi aproape întregul lagăr în picioare pe locul de adunare pentru a examina oamenii, a reuşit în sfârşit să adune vreo 600. Persoanele alese, somate să iasă câţiva paşi în afara rândurilor blocurilor lor, o ştergeau apoi pur şi simplu în diferite direcţii; nimeni nu i-a dat o mână de ajutor lui Schwartz şi celor două ajutoare SS-iste ale sale. În concluzie n-au scos-o la capăt cu masele acelea imense de oameni, iar ajutor din partea conducerii lagărului şi a comandanţilor de trupe nu se putea cere de nu ştiu câte ori pe zi în asemenea cazuri. De aici înainte şeful Biroului de repartizare a forţei de muncă a lăsat toate problemele legate de repartizarea oamenilor la muncă pe seama deţinuţilor de la Biroul de statistică a muncii. Aceştia aveau în vedere următoarele criterii: păstrarea în lagăr a forţelor antifasciste, deci în primul rând a forţelor comuniste; strecurarea în convoaie a persoanelor apte de acte de sabotaj; descotorosirea de elementele dubioase precum şi de cei fizic inapţi. Dintre cei nedoriţi făceau parte în primul rând cei care dăduseră dovadă de atitudne necamaraderească în lagăr (hoţi de pâine, escroci, speculanţi şi alţii ca ei). Selectarea grupului respectiv se făcea prin intermediul reprezentanţilor comunişti ai diferitelor naţiuni, care indicau şi „elementele pozitive”, care nu trebuiau în nici un caz incluse în convoaie. Pentru repartizarea corectă a acestor selecţii, la Buchenwald s-a constituit, în cadrul Biroului de statistica muncii, o secţie propie care, pe baza propunerilor venite din partea reprezentanţilor diferitelor naţiuni, pregătea din vreme alcătuirea listelor de transport. Uneori, când anumite firme germane solicitau specialişti, soseau în lagăr ingineri care-şi alegeau personal oamenii, în asemenea împrejurări era aproape imposibil să ştergi pe cineva de pe listă, dar în căzuri foarte

importante s-a făcut până şi asta. Iar dacă sosea apoi vreo reclamaţie de la firma respectivă, deţinutul era declarat inapt pentru transport sau decedat.

Pentru două categorii de deţinuţi existau ordine speciale ale conducerii lagărului, de a nu fi incluse în nici o împrejurare în comandourile de muncă exterioare; numiţii prizonieri DIKAL (prescurtare făcută de Secţia politică pe fişa deţinutului, însemnând: «Darf în kein anderes Lager» — Să nu fie trimis în nici un alt lagăr) şi aşa-zişii „gata de fugă", respectiv deţinuţii care evadaseră deja dintr-un lagăr sau o închisoare sau erau suspecţi de evadare. $i totuşi, uneori au mai fost incluşi şi asemenea deţinuţi în convoaie, atunci când s-a pus problema de a-l salva pe vreunul de la moarte. Când Schwartz a făcut odată scandal pentru includerea într-un transport a unor deţinuţi DIKAL, au fost exploatate pe loc disensiunile existente între conducerea lagărului şi şeful Biroului de repartizare a forţei de muncă; deţinuţii de la Biroul de statistică a muncii s-au justificat arătând că ordinul pentru alcătuirea transportului s-a dat prea târziu, astfel că nu le-a mai rămas timp suficient pentru a verifica toate menţiunile de pe fişele deţinuţilor care urmau să plece. Rezultatul explicaţiei dintre cei doi şefi a fost că şeful lagărului, SS Sturmbannführer-ul Schobert i-a tras o înjurătură şefului Biroului de repartizare a forţei de muncă, SS Hauptsturmführer Schwartz, chestiunea fiind astfel încheiată pentru deţinuţii responsabili. Mai dificilă era situaţia celor suspecţi de evadare, într-o bună zi s-a cerut scoaterea la raport a 85 de persoane din categoria respectivă. Urma să li se administreze tuturor drept pedeapsă câte 25 de lovituri. Dintre toţi însă, doar vreo 20 se mai găseau în lagăr. Toţi ceilalţi fuseseră trimişi, ca măsură de prevedere, în detaşamentele de muncă exterioare. S-a iscat o furtună teribilă, care a trecut însă şi ea cu bine, şi 60 de tovarăşi au scăpat de bătaie.

Cea de a doua posibilitate de a profita de „forţa corupţiei" consta în îmbogăţirea personală sau colectivă în detrimentul altora. În lagăre, tendinţa aceasta a atins uneori dimensiuni inadmisibile chiar şi acolo unde la putere erau politicii. Unii dintre cei care trăgeau foloase de pe urma poziţiei lor duceau o viaţă de baroni, în timp ce camarazii lor mureau cu sutele. Sigur că nu poate fi considerat nicicum drept justificat faptul că uneori lăzi întregi cu alimente pentru lagăr, conţinând grăsime, cârnaţi, conserve, făină, zahăr, erau scoase prin contrabandă din lagăr, şi anume cu ajutorul unor membri ai SS implicaţi în afacere, şi expediate familiilor deţinuţilor respectivi. De-a dreptul revoltătoare era însă atitudinea unui număr restrâns de „prominenţi" din rândul deţinuţilor, care, într-un timp în care nici măcar membrii SS din patrie nu mai purtau cizme cu carâmb înalt, ci doar încălţăminte tip Wehrmacht, se plimbau ţanţoş de colo-colo, îmbrăcaţi după ultima modă, ca nişte filfizoni, ba unii mai duceau şi câte un câine în lesă. Şi asta într-un adevărat haos de mizerie, murdărie, boală, foamete şi moarte. Erau cazurile în care instinctul de conservare depăşea orice graniţă raţională, atingând un fariseim pe cât de ridicol, pe atât de dur, care se potrivea ca nuca în perete cu idealurile sociale şi politice propagate de respectivii. Fenomene de acest gen nu se poate spune că erau chiar tipice pentru lagăre, făceau însă din păcate şi ele parte din viaţa acestora.

De la îndreptăţitul instinct de conservare, deţinuţii din lagăre treceau uneori la lupta activă împotriva unor măsuri ale SS-ului. Un asemenea prilej l-a constituit încercarea de a-i constrânge pe deţinuţii, care erau cetăţeni germani, din lagărele de concentrare să intre în serviciul militar activ. Un oarecare Dirlewanger, un individ cu grave antecedente penale, care participase de partea fasciştilor la războiul din Spania, îşi oferise serviciile lui Himmler, propunându-i să-i instruiască pe deţinuţii din lagărele de concentrare spre a servi pe timp de război ca voluntari pentru front. Ulterior individul a fost decorat cu Crucea de cavaler şi înaintat la rang de SS Gruppenführer. A fost unul din cei mai sângeroşi tirani din ţinutul Lublin, iar grozăviile comise de el însuşi au fost atât de sinistre, încât nu pot fi nicicum descrise în lucrarea de faţă. În anumite lagăre de concentrare, ca de exemplu Sachscnhausen sau Dachau, deţinuţii politici au fost trimişi cu de-a sila la acţiunea Dirlewanger.

În alte lagăre, ca de exemplu Buchenwald, s-au cerut voluntari. Prizonieri cu triunghiul roşu s-au prezentat însă doar în număr extrem de mic, în schimb ceva mai mulţi verzi şi negri. Ultima încercare de a recruta voluntari i-a vizat în 1945 pe homosexuali, care însă n-au mai avut parte de onoarea ce le fusese rezervată. Criminalii de profesie însă, în măsura în care au acceptat solidaritatea cu Waffen SS-ul — de la Buchenwald au plecat oricum vreo 500 dintre aceştia — şi-au adus o contribuţie însemnată la consolidarea renumelui de călău al SS-ului. Ei au fost folosiţi în Răsărit în lupta împotriva partizanilor şi în 1944 la înăbuşirea răscoalei poloneze de la Varşovia. Cei care nu pieriseră în lupte, se trezeau adeseori, după ce făceau un timp mai îndelungat dovada calităţii lor pe front, aruncaţi înapoi în lagărele de concentrare, unde nu-i aştepta o soartă prea plăcută ! Mureau de râs deţinuţii, iar SS-iştii scrâşneau enervaţi din dinţi când de la câte un asemenea criminal de profesie, care nu cu mult înainte încasase în lagăr bătăi zdravene de la şeful comandoului său sau cunoscuse „capra”', sosea acum o carte poştală de pe front, adresată aceluiaşi şef şi semnată; „Cu salutări camaradereşti, al tău…!” Deţinuţii politici observau batjocoritor că pentru indivizii din categoria «Dirlewanger», cel mai bun semn distinctiv în această caramaderie ar fi un triunghi verde pe uniforma SS. Când, în toamna anului 1944, Himmler li s-a adresat tuturor deţinuţilor politici de cetăţenie germană aflaţi în lagărul de concentrare Buchenwald printr-o depeşă extrem de mieroasă, cu indemnul de a se înscrie şi ei ca voluntari pentru front, s-a lansat de îndată cuvântul de ordine ca acţiunea boicotată. Rezultatul a fost că la vizionare s-au prezentat vreo sută de persoane, aproape toţi nou-sosiţi complet neiniţiaţi. Comandantul Pister însuşi a prezentat cu multe menajamente binevoitoarea aprobare dată de Himmler, ca după cinci sau poate chiar zece ani de detenţie, deţinuţii să se ducă acum să lupte pe front pentru el şi pentru naţional-socialism. Pe de o parte comandantul îşi dădea el însuşi seama de imposibilitatea realizării acestui caz, pe de alta nu era deloc interesat să-i piardă pe prizonierii de cetăţenie germană, căci doar ei erau aceia cu ajutorul cărora SS-ul spera să mai poată rezolva problema străinilor în lagăr, o problemă cu care n-o scoteau deloc la capăt.

O opoziţie de proporţiile celei din unele lagăre faţă de acţiunea Dirlewanger presupunea consolidarea de-a lungul a mai multor ani a puterii interne colective a deţinuţilor.

La Buchenwald nici SS-ul şi nici Gestapo-ul n-au reuşit să impună vreodată măsuri care să fi retezat toate legăturile politice. Spre nemulţumirea conducerii lagărului, care s-a simţit admonestată, lezată şi deranjată, Gestapo-ul a mai făcut, în vara anului 1944, o nouă încercare. În urma denunţului unui anumit Duda, care, oferindu-se pentru acţiunea Dirlewanger, părăsise lagărul, precum şi al unui individ jumătate austriac, jumătate englez, cu numele cehesc Strand, au fost arestaţi vreo 30 de deţinuţi politici, printre care şi câteva persoane importante de stângă, şi după ce au fost ţinuţi mai mult de o săptămână în buncăr, au fost scoşi din lagăr pentru cercetări. Cercetările întreprinse de Gestapo n-au dus la nici un rezultat, în ciuda torturilor la care au fost supuşi respectivii deţinuţi. Aşa, de pildă, Kapo Wegerer, de care am mai amintit, a fost închis cu mâinile legate la spate, într-o celulă de 1,5 m^2, unde temperatura se ridicase la 50° C şi lăsat acolo timp de cinci zile fără apă şi fără hrană. Un alt Kapo din lagăr, comunistul Bleicher, a fost obligat să se dezbrace la interogatoriu până la brâu, după care funcţionarii Gestapoului i-au găurit pielea cu ţigările. Dar, în ciuda tuturor tor' niciunul n-a făcut nici o mărturie care să fi pus lagărul în dificultate. În afară de câţiva, despre a căror soartă nu s-a mai aflat nimic, toţi deţinuţii au fost puşi din rou în libertate. Wegerer însuşi a reuşit să evadeze în ultimele zile, tocmai când urma să fie transportat spre Răsărit, iar după eliberarea lagărului s-a întors acolo. În timpul lunilor în care s-a desfăşurat această acţiune, asupra întregului lagăr plutea o apăsare grea, iar în primele săptămâni n-a putut fi desfăşurată aproape nici o activitate. Forţele conducătoare se retrăseseră în labirinturi din nou.

Activitatea antifascistă propriu-zisă din lagărele de concentrare cuprindea organizarea şi instruirea politică şi acte de sabotaj.

Opinia foarte răspândită în Germania, că pentru prizonierii din lagărele de concentrare s-ar fi organizat învăţământ politic naţional-socialist, pentru a-i reda comunităţii în calitate de „oameni care s-au îndreptat”, nu este decât o nerozie. SS-ul n-a iniţiat niciodată vreo „instruire politică” sau ceva asemănător — exceptând perioada de început de la Dachau — dar-mi-te s–o mai şi ducă la bun sfârşit. Singurul lucru care, cât de cât interpretat în sensul acesta erau transmisiunile radio ale radiodifuziunii germane. Iniţial „cuvântările” lui Adolf Hitler trebuiau ascultate de deţinuţi în piciore pe locul de adunare. Erau la fel de lungi ca ploaia care le curgea şiroaie pe creştetele rase. Efectul lor era acelaşi: le scuturai de pe tine. Mai târziu, când aşa-numitele cuvântări ale führer-ului să fie ascultate de deţinuţi în blocuri, Hitler ajunsese atât de încununat de insuccese, încât vorbea mai pe scurt şi mai rar; deţinuţilor din lagăr le părea extrem de rău, căci cei mai mulţi dintre ei dormeau pe rupte în timpul cuvântărilor.

Acţiunile şi măsurile propriu-zise, iniţiate în vederea menţinerii forţei combative morale şi politice, erau pregătite şi elaborate cu mult zel şi dăruire. Organizaţia partid a celor de stângă, atât comunişti cât şi social-

democraţi, cuprindea oameni bine instruiţi. Activitatea de instruire se desfăşura cu destulă regularitate, chiar dacă repartizată pe celule mici. Când nu se afla prin preajmă nici o iscoadă şi situaţia puterii în lagăr era şi ea clarificată, oamenii din lagăr făceau extrem de multă politică. Aveam la dispoziţie cotidienele. Cu timpul s-a creat un fel de „minister" ilegal al propagandei, care aduna şi difuza chiar şi cele mai neînsemnate ştiri ce puteau prezenta importanţă, ştiri de tipul celor publicate de Goebbels în ziare de mâna a doua. Capete politice luminate analizau situaţia şi prezentau camarazilor interesaţi o imagine de ansamblu clară, în special în momente în care se părea că lui Hitler i-au crescut acţiunile până la cer şi nu puţini dintre prizonieri cădeau pradă disperării. E ciudat, dar probabil că în întreaga Germanie nu exista alt loc unde să se poată aborda atât de direct problemele politice ca în lagărele de concentrare !

Cu foarte mare grijă erau cultivate şi relaţiile permanente cu lumea din afară — dinspre şi înspre ea. Într-o oarecare măsură ele fuseseră create de prizonierii aflaţi în detenţie preventivă în lagăr şi apoi eliberaţi, dar se desfăşurau şi prin intermediul comandourilor exterioare şi ale muncitorilor civili. În felul acesta, imaginea formată despre situaţia din ţară pe baza informaţiilor aduse de nou veniţii în lagăr putea fi în permanenţă corectată şi întregită. Iar anumite informaţii politice importante din lagăr puteau fi transmise în afară.

La Buchenwald au fost ţinute, respectându-se cu stricteţe masurile de siguranţă necesare, chiar şi anumite sărbători antifasciste. La aceste sărbători erau invitaţi, fireşte, doar deţinuţi absolut de încredere, cu vechime mare în lagăr. Festivităţile erau alcătuite de regulă dintr-o parte serioasă şi o parte veselă de program, în cea de a doua parte prezentându-se o satiră politică usturătoare. Se dădea citire şi unor lucrări literare antifasciste. Se alegeau cu grijă din biblioteca lagărului lucrări care puteau fi folosite, în special din operele clasicilor germani, iar succesul a fost de fiecare dată răsunător. Să ne amintim doar de ecoul pe care l-a avut, de exemplu, lectura anumitor scene din piesa lui Georg Büchner „Moartea lui Danton". Prin valorificarea unor materiale mai vechi programele puteau fi mult îmbunătăţite, în felul acesta au fost reactualizate cu deosebit efect poeziile revoluţionare şi satirice ale lui Heinrich Heine.

Rezistenţa majorităţii deţinuţilor ar fi putut fi întreţinută şi consolidată şi printr-o influenţă religioasă. Mi, se pare corect să amintesc tocmai în acest context de lipsa totală a oricărei griji duhovniceşti în lagărele de concentrare. Evident că SS-ul nu admitea aşa ceva. Dar şi anumiţi camarazi de stângă, oameni excepţionali, ar fi considcrat, pe baza părerilor lor fundamentate pe concepţii vechi şi adânc înrădăcinate, serviciul duhovnicesc drept ridicol şi reacţionar. E adevărat că în ultimii ani mulţi dintre ei au dat dovadă de mare înţelegere şi, din posturile hotărâtoare pe care le deţineau, au contribuit în mare măsură la păstrarea în lagăr a preoţilor, exceptându-i de la tranporturi. Dar influenţa acestor preoţi rămânea secretă şi era prin urmare extrem de limitată. La polonezi, de exemplu, un serviciu religios cât de sumar ar fi putut preîntâmpina multă tristeţe, ar fi putut remonta multe mii de oameni şi i-ar fi

întărit pe mulţi în ultimele lor minute de viaţă, le-ar fi dat putere multor bolnavi şi suferinzi. Şi totuşi, de binecuvântarea aceasta s-a putut bucura doar un cerc infim de oameni deosebit de curajoşi, cărora oricum nu le lipsea puterea de a rezista. Doar pentru olandezi şi francezi exista la Buchenwald, de exemplu, în ultimul timp o „ecclesia abscondita", o grijă duhovnicească subterană, astfel încât mai ales muribunzii să mai aibă parte de o rază de lumină pe drumul lor spre crematoriu. O excepţie de la această regulă — ce-i drept, ilegală şi ea — o forma lagărul de concentrare Dachau, unde, după cum am amintit, erau încartiruiţi în barăci separate mii de preoţi catolici şi un număr apreciabil de preoţi din biserica mărturisitoare. Unii dintre ei au desfăşurat o intensă activitate duhovnicească printre camarazii lor de detenţie. Tot acolo a avut loc odată chiar şi o hârotonisire catolică. La Buchenwald, de exemplu, P. Joseph Thyl, prosector, a celebrat în anul 1943 o slujbă de Crăciun deasupra morgii lagărului, într-o cambuză minusculă, perete în perete cu criminalii de profesie angajaţi la crematoriu, în cercul a şase deţinuţi sosiţi în secret; de asemenea o liturghie de Paşti, în laboratorul de chimie al profesorului francez Suard de la blocul 50. Toate „piesele" necesare în acest scop fuseseră procurate cu mare greutate, timp îndelungat, cu ajutorul unor poştaşi olandezi care lucrau la Jena, de la un vicar de acolo, pe nume Labonte, profesor de teologia moralei. Jan Robert şi-a asumat sarcina dificilă de a introduce clandestin în lagăr geamantanul cu „marfa de contrabandă" şi cu literatură religioasă, pe care se lipise o etichetă cu inscripţia „material extrem de infecţios". Ce-i drept, din cauza infamiei unui deţinut catolic, care servea drept spion, relaţia cu Jena a atras asupra noastră bănuiala deosebit de gravă şi periculoasă că am strânge sistematic material împotriva partidului comunist, pentru a-l preda apoi prin intermediul Jenei Vaticanului (!) Jan Robert şi cu mine — eu fost acela care, cu ajutorul lui Ding-Schuler, şi sub pretextul că ne-ar trebui de la Institutul de igienă al Universităţii din Jena literatură de specialitate despre tifosul exantematic, i-am înlesnit o călătorie sub supravegherea SS Unterscharführer-ului Feld — ne-am trezit învăluiţi încă de suspiciuni, ţinuţi sub o observaţie strictă şi trecuţi pe o listă cu cei, care nu trebuiau să părăsească vii lagărul. N-aveam nici cea mai mică posibilitate de a ne apăra de forţele rămase anonime — chiar dacă prin anumite relaţii colaterale ale noastre aflaserăm cine erau de fapt — decât pregătindu-ne din vreme pentru o apărare corespunzătoare, în cazul în care s-ar dovedi necesară zilele de după eliberarea lagărului. Apoi însă chestiunea a fost dată cu totul uitării în contextul suferinţei comune din ultimele zile petrecute de noi în lagărul de concentrare.

Fără îndoială că în lagăre s-ar fi repurtat mult mai multe succese împotriva SS-ului dacă n-ar fi fost aceste îngrozitoare lupte intestine. Aşa cum se prezenta însă situaţia forţelor din lagăr, dorinţa noastră de a realiza mai mult a rămas o simplă iluzie.

Performanţe s-au obţinut în domeniul sabotajului. Evident ca realizările respective nu se mărginesc la Buchenwald, noi însă deţinem numai de acolo un material faptic detaliat, adunat de specialiştii diferitelor întreprinderi de armament aflaţi în lagărul de concentrare.

Marele atac aerian din 24.8.1944, circa 9.000 de deţinuţi lucrau în Uzinele germane de armament (DAW), în Uzinele Polte, în fabrici ale Societăţii de construcţii din Germania centrală, în Uzinele Gustloff, în Uzinele optice şi în cadrul serviciului de aprovizionare a diviziilor.

La Societatea de construcţii din Germania centrală, producţia normală a unui lucrător civil la presa hidraulică producerea de bobine se cifra, calculată la o zi de lucru de zece ore, la 720 de bucăţi, iar producţia unui deţinut, calculată pe 11 ore, se ridica la 350 de bucăţi. La înfăşurarea şi lipirea bobinelor producţia normală a unei muncitoare civile se ridica în nouă ore şi jumătate la 20-30 bucăţi, iar producţia unui deţinut în 11 ore la 8-10 bucăţi. Presele, pompele, maşinile de bobinat erau astfel „reparate”, încât nu funcţionau zile în şir. Sabotajul direct, cum ar fi de exemplu defectarea unor maşini sau arme, era posibil doar în cazuri izolate. În generl se recurgea la forme de sabotaj care erau greu de depistat. Prima posibilitate consta în repartizarea forţei de muncă. Lagărul trimitea buni specialişti în întreprinderi care nu lucrau nemijlocit pentru industria de război, acesteia repartizânu-i-se, în special, forţe de muncă necalificate. Specialişti antifascişti de încredere erau plasaţi însă în anumite lucuri de muncă, în care puteau desfăşura o activitate de sabotaj planificata. Şefii de echipă civili germani, maiştrii şi inginerii, cărora le era încredinţată supravegherea deţinuţilor şi organizarea producţiei, erau aproape fără excepţie vajnici naţional-socialişti, în schimb cunoştinţele lor tehnice şi organizatorice erau precare, aşa încât depindeau într-u totul de specialiştii din rândul deţinuţilor. Şi uite aşa, prin planificare defectuoasă şi execuţie defectuoasă, prin întârzieri la procurarea maşinilor, sculelor şi a materialelor necesare, prin exacerbarea unor disensiuni profesionale în cadrul întreprinderii, prin aplicarea riguroasă a unor ordonanţe oficiale şi a unor dispoziţii de control, precum şi prin alte asemenea metode putea fi desfăşurată o amplă activitate de sabotaj.

În vara anului 1942 s-a hotărât să fie montate la Buchenwald lunar câte 60.000 de carabine, ale căror piese erau livrate de diferite firme din străinătate. În acest scop au fost comandate l.800 de maşini cu toate accesoriile necesare. După nouă luni s-a constatat că, în forma stabilită, acest proiect nu putea fi realizat. S-au pierdut de pomană milioane de ore de muncă. După doi ani, lucrările de montaj ajunseseră în sfârşit la jumătate din norma programată pentru o lună. Producţia de ţevi de carabină, fixată pentru Buchenwald era de 10.000 de bucăţi pe lună: cu maşinile comandate şi livrate se putea realiza o producţie de 15.000 de bucăţi. După un an şi jumătate de activitate, producţia maximă se ridicase la 8.000 de bucăţi, iar consumul de instrumentar special, de mare valoare, a fost de 4-10 ori mai mare decât prevedeau normele dispeceratelor de specialitate ale Wehrmacht-ului. La paturi de carabine erau prevăzute a se realiza 55.000 de bucăţi pe lună. În şase luni s-au executat în total 33.000 de bucăţi. Uneltele folosite pentru acestea ar fi ajuns pentru producţia a 280.000 de bucăţi.

Pentru lucrările de montaj la carabina automată K 43 prevăzută o normă lunară de 55.000 bucăţi. Din ianuarie şi până în iulie 1944 însă au fost livrate în total 28.000 bucăţi; în special începând din luna mai producţia a

scăzut rapid, astfel încât către sfârşitul perioadei nu mai ieşeau pe poarta fabricii decât 600 de bucăţi pe lună. Câteva mii de carabine au fost, de altfel, şi returnate ca necorespunzătoare. Comitete de fabrică, ingineri, comisii ale Wehrmacht-ului şi ale Serviciului de armament au făcut luni de-a rândul cercetări spre a depista sursa defecţiunilor, dar în zadar. Producţia de pistoale de 7,65 mm, planificată a se ridica la 10.000 de bucăţi pe lună, n-a reuşit nici măcar să demareze; doi ani de-a rândul vreo 100 de deţinuţi s-au îndeletnicit cu punerea în funcţiune a maşinilor şi utilajelor necesare şi cu producerea exemplarelor de probă.

Producţia de vehicule — autovehicule pentru infanterie (IF14), pentru serviciul de informaţii (NF 6) şi chesoane pentru artilerie (AF 18) — realiza în medie doar vreo 50 % din cantitatea planificată. În luna februarie 1945 producţia de IF14 n-a mai atins decât o pătrime din cantitatea solicitată.

Un ajutor nepreţuit pentru activitatea de sabotaj îl reprezenta producţia de maşini-unelte, locul îngust propriu-zis al întreprinderilor. Cu 150 de maşini speciale, cu 300 de deţinuţi şi lucrători civili, cantitatea solicitată s-ar fi putut realiza uşor. În realitate însă se realizau cam 15-20 % din comenzi; astfel încât la sfârşitul anului 1944 s-a putut constata o restanţă de mai mult de 2.000 de comenzi. Se produceau în continuare piese şi utilaje pentru ramuri de producţie la care se renunţase de mult; alte instrumente care se produceau deveniseră demult inutile din cauza neluării în consideraţie a unor modificări de construcţie, intervenite între timp. Folosirea unor materiale necorespunzătoare, schiţe incorecte sau inexacte, întocmite de specialişti cu multă experienţă, greşeli foarte anevoie de depistat şi dovedit tocmai la anumite maşini-unelte stringent necesare — toate acestea făceau ca producţia de maşini-unelte să constituie o frână pentru toate întreprinderile. Cu timpul şi-a dat, firește, şi Direcţia Gustloff seama, că la Buchenwald ceva nu este în ordine. Au urmat cercetări şi acuzaţii, dar de fiecare dată învinuirile au fost în cele din urmă respinse: faţă de conducerea întreprinderii se pedala pe condiţiile proaste de hrană şi sănătate asigurate deţinuţilor de către SS, iar reclamaţiile, pe care le făcea conducerea întreprinderilor la conducerea SS a lagărului împotriva deţinuţilor erau anihilate prin darea în vileag a corupţiei şi incapacităţii conducerii întreprinderii.

Activitatea de sabotaj nu se mărginea însă nicidecum la uzinele de armament, ea pătrunsese în întreaga structură a lagărelor de concentrare. Iar în măsura în care viza o productivitate cât mai redusă, venea perfect în întâmpinarea înclinaţiei oricum justificate a deţinuţilor, de a face cât mai puţin posibil. S-au realizat recorduri de-a dreptul remarcabile de trândăveală şi lâncezeală.

Pentru a putea desfăşura şi menţine la înălţime întreaga activitate ilegală, a fost necesară înfiinţarea unui aparat eficient de autoapărare a deţinuţilor. Iar atunci când toate celelalte premise în sensul unei uniri şi concentrări a forţelor aveau să fie îndeplinite, el urma să servească şi la pregătirea momentului desfiinţării lagărelor. Toate grupurile naţionale mai mari şi-au constituit organizaţii secrete — cehii, iugoslavii, polonezii, ruşii, francezii, belgienii şi olandezii. La Buchenwald strădaniile lor erau coordonate

de camarazii germani şi austrieci. Din toate motivele imaginabile şi sub toate pretextele posibile se inventa necesitatea a noi şi noi trupe ajutătoare la dispoziţia serviciului de pază intern în lagăr, ori a unor mecanisme, care să poată fi de folos la nevoie; pe lângă formaţiunea permanentă de pompieri — o grupă de pază împotriva incendiilor, apoi o grupă sanitară, o echipă de salvare şi multe altele, astfel încât la Buchenwald, de exemplu, conducerea din rândul deţinuţilor a lagărului avea la dispoziţie mai mult de l.000 de oameni, care aşteptau, într-o disciplină de fier, un ordin. SS-ul n-a reuşit niciodată să cuprindă cu privirea această organizare masivă, în continuă creştere, a puterii şi să-i înţeleagă adevărata importanţă. Oricine poate înţelege lesne, de cât curaj, de cât altruism şi simţ de răspundere faţă de propriile forţe din lagăr, de câtă înţelepciune şi muncă măruntă a fost nevoie pentru a putea asigura forţelor antifasciste securitatea necesară în lupta lor ilegală permanentă. Influenţa şi puterea exemplului au atins asemenea grade, încât deţinuţi politici din alte lagăre, terorizaţi de verzi, au cerut ajutor de la Buchenwald. Şi ajutorul solicitat le-a şi fost acordat: cu transporturi care plecau de la Buchenwald în alte lagăre au fost trimişi oameni de ordine, care, chiar dacă n-au putut schimba radical situaţia acolo unde au ajuns, au putut măcar contribui la îmbunătăţirea ei.

Şi chiar dacă sfârşitul s-a produs altfel decât se putea prevedea, pregătirile făcute din timp şi-au dovedit totuşi din plin eficacitatea: la Buchenwald, în anul 1945, evenimentele au putut fi mult mai bine stăpânite decât în majoritatea celorlalte lagăre.

Sfârşitul lagărelor de concentrare

Factorii decisivi dintre deţinuţii tuturor lagărelor de concentrare s-au străduit încă din timp să-şi pregătească camarazii pentru oricare din modalităţile în care ar fi putut surveni sfârşitul vieţii de lagăr. Deţinutul de rând aştepta cu un sentiment de teamă evenimentul, care se putea produce în orice moment. Aproape toată lumea credea că Himmier va da din vreme ordinul de a fi lichidaţi toţi deţinuţii din lagărele de concentrare. Oamenii se gândeau la toate posibilităţile imaginabile de exterminare a lor: otrăvire, gazare, împuşcare sau bombardarea lagărului de către avioane naziste.

Analizmd pe rând toate aceste posibilităţi, îşi dădeau seama că niciuna din măsuri nu era chiar atât de simplu de înfăptuit cu succes. O otrăvire generală putea fi fără îndoială preîntâmpinată în lagăr; desigur că în continuare nu ar mai fi putut fi asigurată hrana. Tentativa unui masacru prin rafale trase de mitralierele instalate în turnuri şi prin aruncătoare de flăcări ar fi dus în majoritatea lagărelor la răscoală, sârma ghimpată sub tensiune, care înconjura lagărele, ar fi fost imediat culcată la pământ; ar fi murit sute, poate mii de oameni, dar mult mai mulţi ar fi scăpat totuşi. Fireşte că ulterior soarta fiecăruia dintre aceştia în ţară ar fi fost nesigură. Cele mai mici şanse de apărare existau în căzut unui bombardament nazist. Considerente de ordin general, precum opinia populaţiei, modul greoi de parvenire a ordinelor în

cadrul Luftwaffe şi altele de acest gen atenuau întrucâtva temerile, nu le puteau însă îndepărta cu totul. Aproape complet dezarmate erau lagărele împotriva unei eventuale gazări, fie în propriul lagăr, acolo unde existau instalaţii de gazare, fie prin transportarea în alte lagăre. Fuga individuală sau colectivă în timpul transportului, rezistenţa nemijlocită, chiar în faţa camerei de gazare erau unicele posibilităţi de scăpare, cu şanse minore însă. Argumentului care avea să se dovedească până la urmă a fi cel mai important — şi pe care nu l-au susţinut decât un numar foarte redus de deţinuţi — nu i s-a dat la vremea respectivă nici o importanţă şi anume că: în acel moment, nu se va mai primi probabil nici un fel de ordin central, pentru că, dată fiind prăbuşirea generală, atenţia lui Himmler şi a cartierelor lui generale nu va mai fi precis concentrată asupra lagărelor de deţinuţi, iar aparatul de comandă nu va mai funcţiona normal. Interesant de observat, de altfel, ce erori se puteau constata în concepţiile unora de îndată ce se pierdeau din vedere factorii psihologici, care au fost totuşi, în cele din urmă, determinanţi.

Situaţia lagărelor reflecta limpede faptul că SS-ul, ca urmare a descompunerii sale multiple, nu mai reprezenta un organ executiv puternic împotriva maselor. Era însă un fapt mult prea nesigur ca să-ţi poţi permite să te bazezi pe el. SS-iştii, care-şi înjurau ei înşişi în gura mare şefii şi care în marea lor majoritate nu mai credeau într-o victorie a naţional-socialismului, erau totuşi în stare, ca nişte adevăraţi germani disciplinaţi ce se aflau, să apese pe trăgaciul mitralierelor sau să pună mina pe proiectilele rachetă şi să ne împuşte până la unul, de îndată ce ar fi sosit un asemenea ordin formulat ceva mai energic. Iată deci de ce erau necesare pregătiri temeinice, sigure în vederea unui eventual caz negativ. Iar asemenea pregătiri n-au fost posibile decât într-un număr restrâns de lagăre; după câte ştiu eu, la Buchenwald, la Sachsenhausen, la Dachau, la Mauthausen şi la Auschwitz.

Primul lagăr căzut în mâinile Aliaţilor a fost Lublin (Majdanek). Prin intermediul deţinuţilor sosiţi în lagărul nostru cu noile transporturi am aflat că, atunci când s-a apropiat frontul sovietic, SS-iştii au şters-o care încotro, lăsându-i pe cei vreo 6.000 de deţinuţi încă neevacuaţi, care se pare că reuşiseră să-şi constituie o organizaţie de autoapărare. Începuseră să circule o sumedenie de zvonuri, cum că ruşii, după ce au luat în primire lagărul de concentrare Lublin, i-ar fi spânzurat pe diferiţii Kapo şi şefi de echipe, care îşi chinuiseră camarazii de lagăr, sau că i-ar fi lăsat pradă răzbunării acestora. Multora dintre „prominenţi” le-a intrat groaza în suflet pentru propria lor soartă, coceau de zor planuri, cum să facă să se descotorosească în ultimele zile, pe neobservate, de anumiţi martori stânjenitori ai eroismului lor de tristă amintire de odinioară !

Imediat după eliberarea lagărului Lublin s-a pornit un şuvoi uriaş de evacuări din lagărele de răsărit înspre interiorul Germaniei. Un lagăr de concentrare după altul era evacuat de SS. Internaţii rămaşi în viaţă erau mânaţi spre vest chiar şi pe jos, atunci când mijloacele de transport se dovedeau insuficiente în contextul retragerii generale, iar urmele atrocităţilor comise erau îndepărtate cu grijă. Deţinuţilor de origine germană, provenind

însă din afara graniţelor Germaniei, li s-au dat arme cu care să-i poată ţine în frâu pe camarazii lor de detenţie de alte naţionalităţi; căci membrii comandamentelor SS ale lagărelor au plecat fireşte din timp cu trenul sau cu maşina, iar eşaloanele de pază SS nu erau de regulă suficiente pentru a păzi miile de deţinuţi, care urmau să pornească în marş spre altă destinaţie. Coloane nesfârşite de oameni în mizerie se târau prin toată ţara — zi după zi, uneori săptămâni de-a rândul, fără hrană, fără îmbrăcăminte corespunzătoare. Cine nu mai putea merge era pur şi simplu împuşcat de către SS-işti sau de călăi înarmaţi din rândul deţinuţilor şi lăsat în drum. Mulţi prizonieri au încercat să fugă. S-au ascuns, au fost apoi însă prinşi de jandarmeria de campanie germană sau de vreun fanatic din rândul populaţiei, au fost băgaţi din nou în vreun lagăr sau împuşcaţi — de la caz la caz. Alţii au reuşit într-adevăr să evadeze — au ajuns în Germania, în Polonia, în spatele liniilor sovietice. Cei care ajungeau în lagărele centrale, în care erau mereu înghesuite alte şi alte mase de deţinuţi, nu mai conteneau să povestească despre grozăviile trăite pe drum. Se realizase astfel o imagine a descompunerii haotice, plină de cele mai oribile întâmplări, a căror veridicitate o demonstrau făpturile acelea jalnice, care se revărsau din toate punctele cardinale spre centrul devenit prea neîncăpător al patriei. Şi asta pentru că între timp se transmisese şi spre Apus ordinul, ca toate lagărele şi comandourile exterioare să se retragă spre patrie. Dacă brigăzile de deţinuţi care lucrau în construcţii fuseseră mutate mai întâi pe coasta Atlanticului în partea de răsărit a Belgiei, în vara anului 1944 ele au fost din nou strămutate, la un loc cu prizonierii din lagărele vestice, până pe malul drept al Rinului; iar în iarna şi primăvara care au urmat au continuat apoi retragerea, metru cu metru, până când s-au întâlnit la Dachau, Sachsenhausen, Neuengamme, Buchenwald, Flossenbürg sau Mauthausen cu evacuaţii din lagărele din Răsărit.

Începând cu lunile februarie-martie, evenimentele din toate lagărele de concentrare s-au precipitat vizibil. Pretutindeni unde se făcuseră din vreme pregătiri corespunzătoare, deţinuţii politici puteau culege acum în sfârşit roadele străduniilor lor de ani de zile. Ca cel mai reprezentativ exemplu vom realiza aici sfârşitul lagărului de concentrare Buchenwald, lagăr în care conducerea de către deţinuţii roşii s-a impus mai mult decât în toate celelalte lagăre.

Despre constituirea echipelor de autoapărare am mai vorbit în capitolul precedent. Nu încetase încă bombardamentul din 24 august 1944, că s-a şi trecut la aprovizionarea cu arme. Am profitat de zăpăceala generală din ziua aceea pentru a scoate de la serviciul de aprovizionare a diviziilor SS tot ce am putut înşfăca în materie de puşti, pistoale, carabine şi grenade de mână. Armamentul a fost apoi ascuns cu mare grijă în lagăr, parte din el îngropat sau zidit în câte un loc cunoscut doar de câţiva oameni de încredere. Pe măsura posibilului am mai şi completat apoi efectivele. Evident că cel puţin această parte a pregătirilor n-ar fi fost în nici un caz realizabilă, dacă organizarea internă n-ar fi funcţionat ca ceasul şi lagărul n-ar fi fost curăţat

din vreme, sistematic, prin lupte uneori anevoioase, de toate elementele dubioase sau trădătoare.

Deţinerea de arme ne-a creat un prim sentiment de siguranţă. Puteai cel puţin să mori luptând, nu aşteptând pasiv să fii măcelărit. Animat de acest sentiment propriu de încredere sporită, puteai să-i liniştesti în măsură mai mare şi pe alţii. Sigur că dificultatea extraordinară a situaţiei nu trebuia nicicum nesocotită: lupta trebuia dusă pe de o parte împotriva SS-ului, însă, în momentul hotărâtor, aproape în aceeaşi măsură trebuia luptat şi împotriva celor slabi, laşi, precum şi împotriva panicii inevitabile ! După sosirea la Buchenwald a primelor transporturi masive de deţinuţi evacuaţi din lagărele din Răsărit, s-a ajuns aici la o stare intermediară deosebit de bizară: conştient de iminentul sfârşit venind din afară, SS-ul se temea de masa aceea anonimă alcătuită din zeci de mii de prizonieri; masele de deţinuţi se temeau la rândul lor de SS; iar populaţia din împrejurimi, în special cea din zona Weimar, se temea în zilele respective de lagăr ca de dracu. Şi toate aceste trei grupe aveau într-adevăr temeiuri serioase de îngrijorare, fiecare din ele pe baza altor considerente şi privind de pe alte poziţii. Cei mai îngrijoraţi erau fără îndoială lucrătorii civili angajaţi la uzinele SS (care nu o dată au şi avut o comportare mai mult decât josnica faţă de deţinuţi); se temeau acum cumplit că vor fi pur şi simplu lichidaţi de îndată ce „va sosi momentul”. E adevărat că setea de răzbunare a politicilor era destul de mare, în special împotriva oraşului Weimar, spre care se scurseseră prin sute de canale bani din lagăr şi care beneficiase şi de alte avantaje de tot felul de pe urma „morii de măcinat oase”; dar care nu manifestase niciodată nici măcar sentimente de milă sau de înţelegere, fără a mai vorbi de vreun real ajutor. Forţele de ordine din lagăr erau însă interesate să-şi păstreze prestigiul lor politic şi nu doreau nicidecum un haos pornit de la Buchenwald, gândindu-se la interesele ţării şi ale viitorului. Drept care s-au luat toate măsurile spre a stăpâni evenimentele ce se conturau.

Pe măsură ce situaţia evolua către apogeu, încă cu multe luni de zile înaintea deznodământului efectiv, problema cea mai intens dezbătută ajunsese alternativa: răscoală armată ori expectativă. Numai cu mari eforturi s-a ajuns la o unitate de opinie, stabilindu-se ca principiu: noi nu provocăm, nu le oferim pretexte, ne vom apăra abia atunci când situaţia va deveni critică,. În ciuda unor dificultăţi permanente generate nu numai de SS, ci şi de masele de deţinuţi neiniţiaţi, se făceau pregătiri tot mai intense. În fiecare bloc au fost introduse persoane de încredere din rândul fiecărei naţiuni. Trupele de pază erau mereu întărite. Totul depindea acum de întrebarea: ce ordin va da Himmler ? Căci se făcuse din vreme totul, ca SS-ul din lagăr să nu mai poată întreprinde nimic de capul lui.

Două grupuri au pregătit, independent unul de altul, câte un plan foarte clar pentru luarea în primire a lagărului de îndată ce SS-ul va fi înfrânt şi vor fi sosit Aliaţii: partidul comunist şi un grup necomunist sub conducerea căpitanului englez Burney. Planurile se deosebeau în foarte mică măsură între ele, după cum s-a văzut după eliberare, pentru că ambele aveau la bază o îndelungată experienţă de lagăr. Deosebirea consta în principal în faptul că

partidul comunist, pornind de la situaţia existentă, şi anume ca deţinea în fapt puterea în lagăr, din subînţelese motive de securitate dar şi dintr-o veche obişnuinţă alesese pentru luarea în stăpânire a lagărului aproape în exclusivitate propriii săi membri. Celălalt grup s-a condus după unicul criteriu al calităţilor personale, fără a lua în considerare opinia de partid, astfel că circa o treime din noii funcţionari prevăzuţi în plan erau comunişti. Ambele partide şi-au elaborat planurile pe baze internaţionale.

Încă de pe la mijlocul lui martie 1945, a devenit limpede că Aliaţii occidentali vor pătrunde până în centrul Germaniei. Speranţa lagărului era îndeptată în primul rând spre un ajutor pe calea aerului, atunci când lucrurile vor ajunge la apogeu. În cazul debarcării unor trupe aeropurtate în câmpia ce se întindea la nord de Buchenwald, lagărul hotărâse o intervenţie activă în direcţia respectivă, oricât de dificilă ar fi fost situaţia. Toţi se aşteptau însă ca SS-ul să mai întreprindă înainte de asta vreo tentativă de evacuare. La începutul lunii aprilie au început pregătiri în acest sens, serviciul de aprovizionare a diviziilor a fost evacuat. Lagărul se afla, în totalitate, în stare de alarmă internă, fără ca situaţia să impună încă o soluţie concretă. Se ştia că comandantul, SS Oberführer Pister, o fire tipică de funcţionar pasiv, nu întreprindea nimic cu de la sine putere şi că prefera să tergiverseze lucrurile.

Am aflat prin intermediul SS Sturmbannführer-ului Dr. Ding-Schuler că la 2 aprilie Himmler „lăsase pe seama” comandantului lagărului Ohrdruf, SS Hauptsturmführer-ul Oldeburhuis — avusese loc o convorbire telefonică pe care o înlesnise şeful poliţiei din Weimar, SS Standartenführer-ul Schmidt — să-i lichideze pe criminalii de profesie şi pe „politicii consideraţi a fi deosebit de periculoşi”. Tot Himmler ordonase însă textual să nu se atingă nimeni de evrei, un paradox, care nu putea fi pus decât pe seama, bizarelor presentimente internaţionale ale conducerii SS-iste a Reich-ului. Restul deţinuţilor din lagăr urma să fie evacuat. Transportul morţii — transportul a 12.000 de oameni de la Ohrdruf la Buchenwald — s-a şi desfăşurat apoi, şi mii de oameni au fost ucişi prin împuşcare. Numai pe şoseaua de la Weimar la Buchenwald — ultima porţiune destul de scurtă de drum — zăceau, în ziua de 5 aprilie, 74 de deţinuţi în bălţi de sânge. Alte sute fuseseră împuşcaţi până acolo de către membri ai Hitlerjugend-ului, smuţiţi asupra lor, ba chiar şi de către femei. Numărul victimelor din însăşi S III s-a ridicat la mai mult de 1.500.

Şi iată acum 47.000 de oameni înghesuiţi în spatele sârmelor ghimpate de la Buchenwald. Mâncarea devenise o problemă, mizeria era cumplită, în timp ce tancuiile americane staţionau la vest de Erfurt, de unde se auzea până în lagăr bubuitul tunurilor, şi aşteptau să-şi continue înaintarea. Au fost zile de o tensiune nervoasă maximă.

În după-amiaza zilei de 4 aprilie s-a dat brusc ordinul ca evreii din lagăr să iasă la apel. Pe locul de adunare însă nu s-a prezentat nici un singur om ! Aşa ceva nu se mai întâmplase într-un lagăr de concentrare. Aproape de neimaginat ideea că SS-ul nu mai îndrăznea pur şi simplu să impună prin forţa armelor executarea ordinelor. SS-iştii au răspândit în lagăr zvonul că evreii ar urma să fie duşi într-un lagăr de tranzit în vederea expedierii lor în

străinătate, cu care SS Reichsführer-ul tocmai ducea tratative în acest sens. Bineînţeles că nimeni nu i-a crezut, procedeul părea din punct de vedere psihologic absurd (ulterior s-a dovedit că existase totuşi o umbră de adevăr în varianta răspândită de SS: în credinţa sa patologică în „puterea universală a iudaismului", Himmler tatonase în Suedia terenul, încercând să vadă dacă nu s-ar putea încheia cu evreii o „afacere de salvare a vieţii !"). SS-ul ezitând, lagărul a avut la dispoziţie o noapte foarte preţioasă, în timpul căreia s-au putut „da la fund" sute de deţinuţi evrei „din vechea gardă a lagărului". S-au schimbat nume, numere, marcaje, comandouri, oamenii au făcut schimb de blocuri.

În dimineaţa următoare SS-ul a ordonat adunarea lagărului, pe blocuri, pe locul de adunare: „Evreii să iasă din rânduri !" O parte dintre evrei s-a supus ordinului, pe ceilalţi au fost nevoiţi să şi-i scoată singuri din rânduri, „după figură", mai ales că de la bombardament încoace lagărul Buchcnwald nu mai dispunea de fişele de evidenţă necesare. S-a ajuns la scene dintre cele mai bizare; Scharführer-ii din lagărul Buchenwald au rezolvat cazul superficial; unii călăi din lagărul Auschwitz însă, prezenţi şi ei acolo, se plimbau de colo colo prin Lagărul mic, cu ţigara în colţul gurii şi cu bastoanul de cauciuc în mână, scoţând din blocuri pe cine nimereau şi cine le conveneau. Dar paza ordinei în lagăr asigurată de deţinuţi, fără de care nu se mai puteau descurca deloc, n-a întreprins nimic pentru a le veni în ajutor, dimpotrivă, i-a lăsat pe oameni, în măsura în care erau destul de în putere, să procedeze fiecare cum crede de cuviinţă, de exemplu să se ascundă printre rândurile în care selecţia fusese deja făcută. Din cei vreo 6.000 de evrei din lagăr au putut fi adunaţi vreo 1.500, efectiv care a fost apoi completat a doua zi cu evreii unguri sosiţi de la Ohrdruf.

La 5 aprilie deţinuţii au reuşit să afle dintr-o sursă SS că englezii din lagăr — împreună cu cei doi americani totalizau 20 de oameni — urmau să fie lichidaţi. De îndată câţiva camarazi credincioşi au aranjat într-aşa fel lucrurile, încât cei patru ofiţeri din grupul amintit — în frunte cu Southgate şi Burney să poată „dispare"'; ei au fost ascunşi într-o gaură de vreo 60 de cm înălţime sub blocul 56 din Lagărul mic. Când să intre în groapă, l-au găsit acolo pe un evreu, care cu o zi înainte descoperise sub unul din paturi o gaură în podea, şi se ascunsese acolo; acum însă unii prizonieri, care supravegheau ascunzătoarea, nu-l mai lăsau pe bietul om să iasă din ea, de teamă să nu fie cumva deconspirat locul. Nenorocitul a fost nevoit să-şi mai petreacă încă patru zile întregi în mizeria aceea – în întuneric, nemişcat, aşezat pe pământul ud, auzind în permanenţă deasupra capului bocăniturile pantofilor de lemn a 1.500 de deţinuţi. Camarazii săi i-au asigurat de bine de rău hrana.

Pentru a uşura cât de cât situaţia încordată la maximum, se apelase încă de pe data de 3 aprilie la patru personalităţi de seamă dintre străinii din lagăr — ministrul belgian Soudain, subsecretarul de stat francez Marie, căpitanul Burney şi ofiţerul olandez de marină Cool — solicitându-li-se să adreseze o scrisoare comandantului lagărului, în care, prin cuvinte frumos meşteşugite, abile, să-i ateste acestuia atitudinea sa corectă şi loială faţă de

deţinuţii din lagăr şi să fie totodată exprimată speranţa că, odată întorşi în patrie, semnatarii scrisorii vor găsi posibilitatea să aducă acest fapt la cunoştinţa opiniei publice din ţara lor. Scrisoarea a fost transmisă comandantului prin frizerul său. Şi şi-a atins scopul: Pister a considerat-o ca pe un document numai bun să-i asigure securitatea lui şi a familiei sale. „Intre emiterea unui ordin şi momentul executării sale se poate intercala la nevoie o anumită perioadă de timp", a opinat el, fără ca vreuna din părţi să fi spus în vreun fel lucrurilor pe nume. Tărăgăna, şi asta era esenţialul. Auzeam bubuitul tunurilor, vedeam avioane americane zburând deasupra ţării – totul era să câştigam timp. Dacă am fi ştiut de la bun început că mai avem de aşteptat încă opt zile până la eliberare, tactica tragerii de timp n-ar fi putut fi aplicată, cu atât mai mult cu cât comandantul nu adoptase nici pe departe o atitudine netă în favoarea deţinuţilor, ci înclina serios să rămână pe poziţia conducerii SS-iste.

Proba incriminatorie decisivă a oferit-o ziua de 5 aprilie, în zilele precedente Führerii SS distruseseră toate actele mai importante. SS Sturmbannführer-ul Dr. Ding-Schuler s-a mai întors odată în lagăr şi m-a informat că de la Gestapo-ul din Weimar se primise ordinul — ştia acest lucru de la Dr. Schieldlausky — ca în dimineaţa următoare să fie executaţi 46 de deţinuţi politici, înainte ca lagărul să fie evacuat. Iată deci o paralelă la Ohrdruf ! Ding-Schuler nu cunoştea decât patru nume: Kapo-ul revier-ului şi locţiitorul său, Kapo-ul blocului nr 46 şi eu. Avertismentul era deosebit de valoros, oferindu-ne un avans de aproape opt ore. Cât ai bate din palme tot aparatul cenducerii interne a lagărului era deja alarmat. S-a luat hotărârea să se pună capăt aşteptării, să se refuze predarea celor 46. Chiar dacă ar fi să se ajungă, pornind de la acest incident, la lupte deschise. Care erau însă cei 46, în afară de cei patru deja cunoscuţi ? Seara, Rapportführer-ul a adus la cancelaria deţinuţilor lista: „La poartă, a doua zi dimineaţă !" Componenţa listei era destul de inegală, ea nu reflecta întru totul adevărata importanţă a diferiţilor eameni; lipseau nume importante, altele fuseseră trecute în mod inexplicabil pe listă — o acţiune tipică a Gestapo-ului, având în mod evident la bază vreunul din denunţurile binecunoscute în lagăr: Cu luni înainte „turnase" un anumit Duda care apoi se înrolase în trupele Dirlewanger. Reieşea acum că comunicase toate numele care i se păruseră lui importante; în anumite cazuri avusese dreptate, în altele, nu. Nu-i exclus ca medicul lagărului, Dr. Schiedlausky să fi completat şi el lista, căci fusese văzut cu două zile în urmă înmânând o scrisoare scrisă de mână şefului Gestapo-ului din Weimar, când acesta tocmai pleca din lagăr. De altfel şi informaţia furnizată de Ding-Schuler se bazase pe cele spuse de Schiedlausky ! Iar faptul că pe listă nu se afla aproape niciunul dintre funcţionarii conducerii ilegale mai noi a lagărului confirma cu prisosinţă calitatea deosebită a activităţii secrete desfăşurate.

Încă în aceeaşi noapte au fost ascunşi în locuri sigure toţi cei ameninţaţi, în afara fabricantului francez Bloch, despre care nimeni n-ar fi putut explica cum de ajunsese pe listă. Când a doua zi s-au strigat cele 46 de nume, Bloch a fost singurul care s-a prezentat la poartă. După un timp

oarecare a fost trimis şi el înapoi, probabil din considerente tactice, pentru a risipi bănuielile celorlalţi 45. După acest al doilea refuz al lagărului de a executa ordinele primite din partea SS-ului, comandantul l-a chemat pe deţinutul-şef de lagăr şi i-a cerut ca paza ordinei în lagăr să-i găsească pe cei absenţi. Aceştia au „căutat" opt ore bune, fără să găsească, bine-nţeles, pe vreunul din cei dispăruţi. Mai exista, fireşte, şi pericolul unui apel general cu numărarea deţinuţilor. Conducerea internă a hotărât aşadar să nu se mai prezinte nimeni nici la un asemenea apel, în cazul în care s-ar fi dat un asemenea ordin. Lagăr de concentrare fără apeluri? În felul acesta SS-ul îşi pierdea cel mai eficient mijloc de control, începând din acel moment nu s-a mai prezentat nimeni la poartă, când era chemat vreun grup compact sau vreun „prominent" al lagărului şi când plutea în aer vreo primejdie. Era o declaraţie de război directă a prizonierilor. De îndată ce se lăsa întuncricul, SS-iştii nu se mai încumetau să circule prin lagăr decât foarte bine înarmaţi; îşi dăduseră seama că politicii sunt hotărâţi să lupte.

Cei cu funcţii de răspundere în lagăr erau perfect edificaţi asupra şanselor de succes ale unei lupte armate între SS şi deţinuţi. Lupta s-ar fi încheiat în cel mult câteva ore în defavoarea lagărului. Se conta însă pe sosirea trupelor eliberatoare, aşteptate să ajungă din minut în minut. Pentru a preîntâmpina pericolul ca în ultimul minut lagărul să fie totuşi evacuat, s-a hotărât scoaterea din lagăr a unui reprezentant al deţinuţilor, care, în cazul în care americanii aveau să ocolească importantul punct strategic Ettersberg, cu lagărul de concentrare, să ajungă de la Weimar până la liniile Aliaţilor şi totodată să se trimită neîntârziat o scrisoare comandantului lagărului Buchenwald. Bupă cum transmisese staţia de radio a poliţiei (serviciul de informaţii din lagăr transmisese ştirea mai departe), în noaptea precedentă 40 de paraşutişti în civil fuseseră lansaţi de ambele părţi ale şoselei naţionale la sud de Weimar, fără a fi fost descoperiţi. Scrisoarea urma să fie trimisă, ca din partea unuia dintre aceştia. Conţinutul era următorul:

„Comandante!

Din Buchenwald continuă să plece transporturi. Sunt transporturi ale morţii – ca cel de la Ohrdruf!

Sinistra tragedie de la Ohrdruf nu trebuie să se mai repete. Am putea vedea cu propriii noştri ochi victimele trupelor de escortă şi ale unei populaţiei asmuţite !

Va fi vai de cei ce poartă răspunderea, vai de Turingia, dacă se va mai repeta aşa ceva; am înţeles că şi Dv., ca şi întreaga ţară, vă aflaţi într-o situaţie dificilă, pe care credeţi că aţi putea-o depăşi trimiţând mii de oameni pe drumuri ! Gata cu transporturile ! Să li se pună neîntârziat capăt ! Acum sosesc comandanţii noştri de tancuri să încheie socotelile cu voi. Mai aveţi încă o singură şansă !

James Mcloed maior

Ministerul de război, Londra".

Pe data de 6 aprilie, mai mult de 3.000 de evrei părăsiseră pe jos lagărul Buchenwald. La acea dată aşadar nu mai exista decât o singură cale, pentru ca delegatul deţinuţilor să se poată strecura afară din lagăr, acum,

când în afara transporturilor, nimeni nu mai putea ieşi pe poartă: prin blocul 50, cu ajutorul lui Ding-Schuler. Aşa că eu am ieşit din ascunzătoarea în care mă aflam, în ciuda raziilor făcute de SS în lagăr şi m-am prezentat la Dr. Ding-Schuler, care fusese deja înştiinţat de către Unterscharführer-ul Feld, curierul de care am mai amintit în această relatare. M-am înţeles cu el în legătură cu această acţiune extrem de riscantă. A doua zi, 8 aprilie, urma să sosească un camion al poliţiei din Weimar, pentru a încărca instrumente de mare valoare şi vaccinuri pentru grupa de luptă a SS Standartenführer-ului Schmidt; într-una din lăzile respective urma să fiu instalat eu, pentru a fi transportat la locuinţa lui Ding-Schuler din Weimar.

Pentru ziua de 7 aprilie, comandantul ceruse încolonarea a 14.000 de oameni spre a fi expediaţi de la Buchenwald. Au fost puşi ia dispoziţia SS-ului după îndelungi tergiversări mai întâi 1.500, iar apoi, când în lagăr au pătruns vreo 200 de SS-işti înarmaţi până în dinţi cu mitraliere, alţi 4.500 de oameni, pentru a uşura în felul acesta lupta iminentă. Căci una dintre cele mai mari dificultăţi o constituiau problema hranei şi masa aceea imensă de oameni — criminali de profesie, asociali şi alţii — care le puteau cădea în spate celor ce luptau şi-i puteau împiedica în acţiunile lor. N-aveam de ales. Cele două transporturi au părăsit lagărul spre o destinaţie necunoscută. Între timp am aflat despre soarta lor şi voi şi relata aici pe scurt cele întâmplate, ele fiind tipice pentru zilele acelea. Transportul mai mic avea ca destinaţie lagărul de concentrare Flossenbürg. Unde însă n-au ajuns decât vreo 170 de oameni. Restul dintre ei au decedat pe drum de epuizare, au fost împuşcaţi sau au reuşit să evadeze. Transportul al doilea, mai mare, pornise în direcţia lagărului de concentrare Dachau. Prin Saxonia ! Hrană pentru drum au primit numai pentru o zi. Cele 40 de vagoane cu câte 100-120 de deţinuţi au ajuns, până la urmă, trecute într-una pe alte şi alte linii de cale ferată, încă nedistruse sau de bine, de rău reparate, în Cehoslovacia, de acolo apoi, prin Pădurea Bavariei în zona Passau, până s-au împotmolit într-o mică localitate – Nammering, care, datorită întreprinderilor de prelucrare a pietrei de acolo, avea linii de triaj mai mari. Conform relatării preotului Johann Bergmann din Aicha vor dem Wald, care în zilele de 19-23 aprilie i-a sprijinit cu mult curaj, cu exemplară dăruire, omeneşte şi creştineşte pe deţinuţii de la Buchenwaâd aproape morţi de foame — printre altele a reuşit să procure de la ţăranii din zonă, îngroziţi de evenimente, aproape 10.000 de kg de cartofi, câteva sute de kg de pâine şi alte alimente şi tot mulţumită lui deţinuţii au primit şi mâncarea — la Nammering unde au fost arse pe un fel de grătar făcut din şine de tren circa 270 de cadavre de deţinuţi morţi pe parcurs; alte vreo 700 de cadavre de deţinuţi morţi de inaniţie sau împuşcaţi au fost aruncate într-o prăpastie. SS Obersturmführer-ul Merbach de la Buchenwald — până şi pe el îl cuprinsese groaza în timpul rezolvării acţiunii aceleia SS-iste şi i-a lăsat oarecum pe preot şi pe oamenii săi să-şi vadă de ale lor — s-a îmbătat cu rachiu „pentru ca măcar noaptea să pot uita de mizeria aceea”, după cum a spus el. La 23 aprilie vagoanele cu restul de vreo 3.000 de deţinuţi au plecat mai departe în direcţia München, pentru a ajunge la Dachau.

În dimineaţa de 3 aprilie, după o alarmă aeriană mai lungă, la Buchenwald s-a dat ordinul ca întregul lagăr să fie gata de plecare la ora 12. Camionul de la Weimar, pe care îl aşteptam pentru a încărca materialul sanitar din blocul 50, nu sosise încă ! A sosit, în sfârşit, pe la ora 12,45 cu patru SS-işti, care n-aveau habar de nimic. Lăzile au îost încărcate fără nici o problemă sub supravegherea lui Feld. Peste patru ore a fost expediată din Weimar scrisoarea către comandant. Şi-a atins şi ea scopul. Pister ezita de-acum şi mai tare. Abia la 10 aprilie, după ce între timp fuseseră evacuaţi din lagăr multe mii de alţi deţinuţi — 4.800 de oameni pe 9 aprilie şi 9.280 în dimineaţa de 10, în special din Lagărul mic, dintre care o parte se prezentaseră de bună voie pentru transport, iar alta fusese scoasă cu brutalitate din blocuri şi dusă — comandantul nu s-a mai putut opune amplelor măsuri energice: cu atât mai mult, cu cât atunci şi-a făcut apariţia la Buchenwald şi prinţul moştenitor Waldeck-Pyrmont în persoană — SS Obergruppenführer şi general al Waffen SS. Înaltul şef al poliţiei din Comandamentul teritorial pentru apărare IX, a sosit pentru „a-l pune la punct” pe Pister, după cum a declarat chiar el. În pofida jocului dublu practicat datorită funcţiei pe care o deţinea, comandantul nu se arătase până atunci, ce-i drept, lipsit de scrupule decât în acţiuni parţiale şi individuale şi nu recursese niciodată la măsuri generale împotriva lagărului pentru executarea ordinelor date. Iar acum, când intervenise însuşi Waldeck era prea târziu. Căci ziua de 11 aprilie a adus cu sine deznodământul.

Acţiunea împotriva restului de evrei şi a celor 46 de politici fusese uitată între timp în harababura generala. Numai la poartă, în coloanele celor evacuaţi, ar mai fi putut fi depistaţi şi împuşcaţi cei 45 de oameni rămaşi în lagăr — dacă ar fi ieşit din ascunzători ! Ei erau însă hotărâţi să rămână în lagăr împreună cu bolnavii şi cu personalul auxiliar, care nu era evacuat, şi să nu iasă până la capăt din ascunzătorile lor subterane chiar cu riscul de a fi lichidaţi (Waldeck şi-a exprimat într-adevăr intenţia de a arunca în aer ce mai rămăsese din lagăr)

Miercuri, 11 aprilie, la prânz se mai aflau în lagăr 21.000 de deţinuţi. Existau toate premisele pentru o acţiune armată eficientă. SS-ul însă nu mai ataca. La ora 10 şi 30 dimineaţa, primul şef al lagărului i-a declarat deţinutului şef de lagăr că lagărul va fi predat. Informaţia era foarte valoroasă, se ştia însă că, pe de altă parte, SS-ul solicitase de la aeroportul „Nora” din apropiere, avioane care zboară la înălţime mică pentru a distruge lagărul.

Forţele din lagăr au rămas aşadar în stare de alarmă generală. Când, după vreo oră şi jumătate s-a transmis la megafon dispoziţia ca toate cadrele SS să se prezinte de urgenţă la posturile lor din afara lagărului, tensiunea a crescut la maximum. La scurt timp după aceea. SS-ul a început să se retragă. Zarurile fuseseră aruncate. La posturi rămăseseră doar santinelele din turnuri, care, atunci când zgomotul luptei a început să se audă mai aproape şi tot mai aproape, pe la ora 15, s-au retras şi ele în pădurea din apropiere. Camarazii din paza lagărului, care aşteptau înarmaţi au tăiat de îndată sârma ghimpată, au ocupat la rândul lor posturile de apărare, au pus stăpânire pe

poarta lagărului şi au înălţat steagul alb în turnul nr. 1. Astfel, primele tancuri americane, care veneau dinspre nord-vcst, au găsit lagărul Buchenwald eliberat. Orice acţiune de ajutorare dinspre Weimar devenise superfluă, oraşul Weimar fiind ocupat el însuşi abia în seara aceleiaşi zile de către americani.

Entuziasmul celor 21.000 de oameni salvaţi de la moarte nu cunoştea limite. Structura organizatorică pregătită de partidul comunist în vederea preluării puterii în lagăr a intrat neîntârziat în funcţiune — un Comitet internaţional al lagărului şi Comitete individuale pentru diferitele naţiuni în parte: cea de 5.000 de francezi, 3.500 de polonezi şi evrei polonezi, 2.200 de germani, 2.000 de ruşi, 2.000 de cehi, 2.000 de ucraineni. 600 de iugoslavi, 400 de olandezi, 500 de austrieci, 200 de italieni, 200 de spanioli şi vreo 3.000 de cetăţeni ai altor naţiuni. Comitetelor acestora le revenea sarcina de a colabora cu ofiţerii Armatei a 3-a americane, care intraseră în lagăr. Acum se punea problema ca toţi cei care la 12 aprilie 1945 se prezentaseră pentru prima oară la apel nu ca supuşi ai SS-ului, ci de bună voie, ca oameni liberi, să-şi reprimească şi formal libertatea ! După aproape opt ani de existenţă înrobitoare şi sângeroasă pentru sute dt mii de oameni, lagărul de concentrare Buchenwald, sediul pestilenţial al barăcilor acelora de mizerie şi suferinţă, încetase să mai existe.

În timp ce aici, însă, exploziile de bucurie ale celor eliberaţi umpleau zările, un rest din cei 26.000 de deţinuţi, pe care SS-ul de la Buchenwald îi evacuase în ultima săptămână, îşi dădeau sufletul, lihniţi de foame, înghesuiţi în 50 de vagoane de tren staţionate lângă lagărul Dachau. Victime fără nume, nemuritoare...

Psihologia SS-ului

Întâmplările din lagărele de concentrare sunt pline de ciudăţenii psihologice atât de partea SS-ului, cât şi de cea deţinuţilor, în general, reacţiile prizonierilor par mai explicabile dccât cele ale asupritorilor, primele încadrân-du-se totuşi, ca să spunem aşa, în sfera umanului, în timp ce celelalte purtau amprenta inumanului. In realitate, psihologia SS-ului a fost mai mult decât simplă. Ea se deosebeşte doar în mică măsură de cea a pretorienilor ori de cea a primilor adepţi ai lui Mahomed, de cea a trupelor mongole ale lui Genghis Han, a ienicerilor, a dervişilor lui Mahdi sau a altor fenomene asemănătoare din istorie. Din punct de vedere politic şi al „constituţiei' interne, reacţiile lor erau aproape identice, doar originea socială constituie la SS un element modern în plus.

Membrii voluntari din trupele de protecţie ale lui Hitler, care se simţeau atraşi de idealurile SS-ului prin porniri proprii conştiente sau inconştiente, erau de regulă un tip de oameni care se încadrau într-o schemă psihologică simplă: câteva componente bine fixate, dogmatice, neprelucrate, simpliste ale conştiinţei formează un înveliş compact, rigid al creierului, sub care se agită un conţinut emoţional, în acest conţinut emoţional nu pot pătrunde nici

adevărate convingeri şi nici idealuri adevărate, emoţiile căutând doar instinctual modalităţile de a răzbate la suprafaţă în limitele prescrise. Toţi SS-iştii pe care i-am cunoscut atât eu cât şi prietenii mei erau în sensul acesta nişte barbari, nu purtau în sine nici un germene de cultură adevărată, respectiv capacitatea de a face să conlucreze între ele, într-o armonie superioară, spiritul şi instinctul, într-o permanentă dezbatere critică cu sine, cu lumea înconjurătoare şi cu normele general valabile. Singura verificare „critică", asupra căreia li se atrăgea cu insistenţă atenţia, şi pe care o şi practicau de la caz la caz, se menţinea cu stricteţe în limitele schemei date: dacă instinctele lor erau sau nu canalizate spre ţelurile prescrise de SS. Numeau acest gen de analiză — oarecum în maniera tradiţiei prusace — a învinge „porcul din tine însuţi". Prin aceasta nu se înţelegea nicidecum să rezişti anumitor porniri proprii, pe care, din motive uman-valabile, sau poate chiar creştine, obişnuiam să le cotăm drept nu prea bune, sau deosebit de rele; idealurile SS-ului nu cunoşteau asemenea norme de viaţă, chiar dacă ocazional păreau să se apropie de ele. Singura problemă pe care şi-o puneau în mod necesar era următoarea: dacă instinctele ori sentimentele (fie ele oricât de bune sau de rele măsurate la scara criteriilor menţionate) foloseau sau dăunau realizării scopurilor urmărite de SS. Atunci când se considera utilă sau necesară; cruzimea, o cruzime neomenească — ei numeau asta „duritatea necesară fată de ceilalţi". Mila — „slăbiciune umanitaristă" — trecea drept o reacţie a „porcului din tine însuţi", care se cerea reprimată. Pentru cei care făceau parte din ordinul SS, noţiuni ca cinste, credinţă, o viaţă de iamilie echilibrată nu excludeau în nici un caz mârşăviile de orice tip, trădarea şi excesele sexuale în raport cu alţii sau chiar cu anumite categorii considerate inferioare, atunci când scopurile urmărite de SS vădeau drept necesare sau utile manifestări de acest gen. Ba la ei se impunea chiar aşa-numita „morală dublă", cum obişnuiam să taxăm noi un asemenea comportament. Referirea la „înaltele idealuri", proclamate la tot pasul în scrierile şi în cuvântările lor, nu demonstrează nimic; „idealurile" acelea nu aveau nimic comun cu idealurile umanismului şi ale creştinismului, în afara numelui, erau valabile doar condiţionat, un fel de cod al „păturii stăpânitoare", atâta timp cât li se păreau oportune — un fel de cod moral de autoapărare specific unei bande, cum îl au, de exemplu, şi criminalii profesionişti, care pedepsesc cu şişul înşelătoria ori hoţia între membrii bandei.

Nu susţin nicidecum că membrii SS luaţi în parte au pătruns vreodată cu mintea asemenea conexiuni. Pentru asta erau cu toţii mult prea necritici. Urau din principiu otice gen de inteligenţă obiectivă, respectiv inteligenţa necondiţionată, nu doar pur tehnică. Se simţeau pur şi simplu atraşi de idealul SS-ului, ca stil de viaţă care le plăcea şi le corespundea. Şi fiindcă acest stil de viaţă nu-i solicita din punct de vedere spiritual în mod deosebit, dar le lăsa în schimb toate căile deschise ca „să-şi facă de cap", au acceptat mai de voie, mai de nevoie barierele unei discipline severe şi obligatorii, în cadrul cărora puteau lăsa frâu liber pornirilor lor instinctuale. Cu atât mai mult cu cât le oferea în plus şi satisfacţia suplimentară de a se răzbuna

pentru constrângerea pe care instrucţia cazonă le-o impunea uneori, exercitând-o la rândul lor, cu atât mai „sever”, „mai bărbăteşte”, asupra altora, sau chiar şi asupra unora de-ai lor: iată momentele în care „porcul din tine însuti” putea fi în sfârşit pe deplin transferat asupra unui semen de-ai tău şi putea fi „combătut” apoi în omul respectiv cu o delectare care friza sadismul.

Este absolut specific unei asemenea comunităţi ca încă de la bun început şi apoi tot mai mult pe măsura evoluţiei ei, să fie alcătuită din oameni, cărora lipsa de cultură nu le oferă posibilitatea să trăiască în mod satisfăcător în condiţii sociale normale. Dintr-un studiu asupra originii membrilor SS rezultă că aproape în fiecare caz în parte avem de-a face cu stări acute de insatisfacţie, cu insuccese, cu persoane retrogradate în cine ştie ce împrejurare, cu persoane mai puţin înzestrate şi, destul de des, cu elemente eşuate din punct de vedere social. În această privinţă, SS-ul a fost chiar un fel de centru focal pentru întregul naţional-socialism. Şi acest considerent şi-a demonstrat valabilitatea chiar începând cu întemeietorii Himmler şi Heydrich, la care puternicele complexe de inferioritate erau supra-compensate de un orgoliu nemăsurat, şi mergând până la efectivele de bază ale formaţiunilor «Cap de mort». Din rândul germanilor, al partidului naţional-socialist, al militarilor de profesie şi al celor cu înclinaţii milităreşti s-au ridicat de-a lungul timpului, prin intermediul lui Allgemeine SS şi al trupelor de intervenţie şi au intrat de bună voie în Corpurile negre în principal acele elemente care vădeau trăsături sufleteşti şi sociale identice sau asemănătoare. Acest nucleu era adevăratul SS. Majoritatea celorlalte elemente fie că s-au trezit pe parcurs şi s-au retras, fie au fost eliminate, fie au rămas simpli subordonaţi: un număr destul de restrâns dintre ei a ajuns la conflicte sufleteşti, din care n-a mai găsit nici o ieşire. Majoritatea membrilor Waffen SS-ului, care au completat rândurile SS-ului în timpul războiului, s-au mulţumit să urmărească înfăptuirea unui singur ideal: duritate şi temeritate nesăbuită. La atât se rezuma pentru ei noţiunea de SS, în rest nu ştiau nimic sau aproape nimic concret despre statul SS ori despre obiectivele SS-ului. Fireşte că şi din rândurile lor s-au evidenţiat cu timpul cei care, potrivit criteriilor noastre de apreciere, erau cei mai răi şi — potrivit aprecierii conducerii SS — cei mai buni, formând SD-ul şi formaţiunile permanente ale lagărelor de concentrare. Abia un sfârşit victorios al războiului ar fi putut releva, câţi dintre sute de mii de membri ai Waffen SS-ului s-ar fi dovedit a fi, ar fi rămas sau ar fi devenit SS-işti în adevăratul sens al cuvântului: un primitiv al castei, cu stări sufleteşti neexteriorizate în mod specific, de la individ la individ, ci ca fenomene tipice.

Să privim puţin din aceste puncte de vedere diferitele grupe SS.

Trupele de protecţie iniţiale fuseseră înfiinţate, după cum bine se ştie, ca pază de sală, cu sarcina de a păstra „ordinea”, respectiv de a-i imobiliza în cadrul adunărilor pe oponenţii politici. Scopul acesta cerea bătăuşi fanatici şi scandalagii. Capacitatea lor de reacţie se rezuma la diferenţierea între „führer” şi „duşman”: „Sieg heil !” („trăiască victoria”) şi „Nieder !” („jos cu duşmanii”); acolo simbolul personificat al unei lumi strălucitoare (în mod

semnificativ, nu deranja deloc faptul că idolul nu corespundea în absolut nici o privinţă cu imaginea-simbol a rasei germane, aşa cum nici ei nu erau specimene tipice pentru ea) — de partea cealaltă evreii, marxiştii, francmasonii, iezuiţii (luaţi la grămadă, nediferenţiaţi, imagini standard de duşmani, reflectând un primitivism ridicol). Trupele respective erau alcătuite preponderent din şomeri din toate categoriile, care-şi pierduseră orice speranţă într-o ocupaţie stabilă şi ordonată şi acum găseau că este mult mai comod şi mai grozav să se pună, cu bâta şi revolverul, în slujba avântului naţional.
Pag 368

Allgemeine SS era marea pepinieră pe care şi-o crease Himmler. Servea mai multor scopuri. Recrutarea era orientată în primul rând spre aristocraţi, intelectuali şi fii de burghezi bogaţi. Sigur că scopul urmărit nu consta în a transforma, cu ajutorul acestor indivizi, „Ordinul SS” într-un club de lume bună. Menirea lui «Allgemeine SS» era nici mai mult, nici mai puţin decât să asigure conducerii SS relaţii înalte, bani şi un prestigiu corespunzător în faţa poporului german, în spatele căruia să-şi poată realiza mult mai uşor scopurile. N-a fost decât o verigă intermediară; de îndată ce şi-a atins scopul, s-a retras treptat fără vâlvă, până când, fără a fi fost vreodată desfiinţată formal, începând din 1939, a mai jucat un rol doar în măsura în care numeroşi membri ai ei au fost pur şi simplu recrutaţi în rezerva SS, pentru a fi repartizaţi apoi unităţilor SS cu efective reduse sau care duceau lipsă de ofiţeri; în felul acesta mulţi dintre membri au plătit apoi avantajele sociale de odinioară prin faptul că au fost nevoiţi să împărtăşească în final, ca foşti membri ai lui Allgemeine SS, destinul SS-ului în general. La început, da, atunci sigur că multora li se păruse ceva grozav să poată face parte din presupusa elită naţională ! Se făcuse mare caz de spiritul de corp şi gardă. Noilor membri conducerea SS le făcea viaţa extrem de uşoară: membrii activi nu făceau aproape deloc serviciu militar, puteau să se considere un fel de domni, care se îndeletniceau cu sporturi distinse (corpuri de cavalerie SS !). Pentru dreptul de a purta însemnele SS-ului (acul negru cu runa) „membrii susţinători” nu trebuiau decât să plătească o cotizaţie lunară. Despre vreo instruire teoretică ori politică severă, pentru a putea face parte din „Ordin”, nici vorbă. Tactica aceasta a venit abil în întâmpinarea multor tendinţe deja existente: „membrii susţinători” vedeau în plata cotizaţiei lunare o posibilitate simplă de a se sustrage de la toate celelalte organizaţii naţional-socialiste sau acţiuni obligatorii, fiind însă totodată „prezenţi” şi chiar într-o manieră distinsă. Membrilor activi — care simţeau o aversiune puternică faţă de SA ca masă — splendida uniformă neagră — pe care nu o primeai, ci pe care trebuia să ţi-o procuri singur, prea scumpă însă spre a fi la îndemâna oricui, un impecabil costum făcut de comandă — le oferea posibilitatea să iasă în evidenţă faţă de „masa obişnuită”, să facă paradă de tradiţionalul spirit militar german şi să se bucure de prestigiul ce se cuvine unei gărzi.

Între timp însă avântul naţional-socialist general a generat o asemenea multitudine de posibilităţi de a face carieră cu mari avantaje financiare şi cu mult prestigiu în administraţie, în Ministerul de Externe, în Wehrmacht, în

economie, în toate domeniile, încât despre o consolidare internă a lui Allgemeine SS în sensul unor idealuri SS de castă nici nu mai putea fi vorba. Ziua de 30 iunie 1934 şi evoluţia ulterioară a terorii i-au făcut pe mulţi să rupă şi pe faţă relaţiile cu SS-ul. Majoritatea a continuat, ce-i drept, formal colaborarea; apartenenţa nu constituia, însă, în esenţă, mai mult decât o participație la un gen de asociaţie lejeră pentru promovarea reciprocă a unor ambiţii sociale şi profesionale — o asociaţie care convenea perfect necesităţilor de informare ale SD-ului lui Heydrich şi necesităţilor financiare ale SS Reichsführung. Elementele negative, care s-au ridicat cu timpul în cadrul lui Allgemeine SS din rândurile aristocraţiei, ale intelectualităţii şi burgheziei, acele elemente, deci, care din diferite motive nu s-au putut afirma pe linie de stat, în economie sau în armată, sau care se simţeau atrase în mod deosebit de idealurile SS-ului, au găsit foarte lesne drumul spre formaţiunile de bază ale SS-ului.

Himmler a fost destul de deştept ca în 1933 să pună bazele adevăratei sale gărzi: formaţiunile SS «Cap de mort». Nu-i putea oferi însă pe atunci însărcinatului său Eicke, funcţionar civil al armatei în primul război mondial, rămas fără slujbă, care în afara armatei Reich-ului conspirase împotriva Republicii — la fel Röhm şi foarte mulţi alţii — nici sprijin material, nici bani, nici uniforme, nici arme şi nici alt echipament. Toate acelea Eicke urma să şi le procure singur; cum? Treaba lui ! Şi făcut faţă sarcinii. Şi-a ales efectivele şi şefii lor din toate categoriile de declasaţi; în special fugari naţional-socialişti din Austria şi ţările balcanice, deci tot soiul de bătăuşi şi pistolari, fără nici un fel de situaţie socială, vagabonzi, nişte amărâţi de căruţaşi şi ajutoare de pădurari, frizeri, băieţi de prăvălie, studenţi, temniceri; iar în corpul de conducere foşti luptători din războaiele baltice şi din corpurile de mercenari, ofiţeri ai Wehrmacht-ului şi de poliţie, care nu putuseră avansa şi fuseseră din diverse motive nevoiţi să renunţe la cariera militară, mercenari cu oarecare cunoştinţe militare şi ceva experienţă. Toţi aceştia instruiau şi erau instruiţi a la Fridericus Rex. Şi unde anume? În lagăre izolate, care s-au contopit apoi foarte curând cu lagărele de concentrare preluate de SA. Şi fiindcă eforturile furibunde în teritoriu pentru autoînzestrărea unităţilor militare prin contrabandă, rechiziţionări, furturi şi şantaj nu s-au dovedit a fi suficiente, Eicke a făcut din lagărele de concentrare, cu sistemul lor de sclavie, baza financiară a acestor unităţi SS. Din fondurile lui Allgemeine SS Himmler le dădea suplimente atunci când avea posibilitatea şi considera de cuviinţă.

Principalele mijloace financiare de care dispunea, le utiliza pentru instruirea trupelor de intervenţie SS. Cine s-ar gândi să vorbească despre cultură în cazul acestor oameni, doar pentru că îşi făceau, în calitatea lor de mercenari ai SS-ului, cu concepţii naţionaliste neverificate, meseria de soldaţi profesionişti, n-are el însuşi habar ce înseamnă cultura minţii, cultura sufletului sau a caracterului. Dacă toţi cei ce proslăvesc orbeşte milităria ar avea măcar cât de cât idee despre adevăratele virtuţi ostăşeşti şi despre valorile morale severe, cu care marii soldaţi ai tuturor timpurilor au întâmpinat pericolele deosebite specifice meseriei lor (mult lăudata

camaraderie pe timp de război şi de pace nu este nici pe departe totul), eu siguranţă că n-ar mai putea vedea în Waffen SS, cum s-au numit trupele de intervenţie ale lui Himmler de la izbucnirea războiului încoace, adevărate exemple ostăşeşti. Fanatismul în luptă nu are nici pe departe vreo justificare culturală, nici măcar pe timp de război, şi tare aş vrea să ştiu de ce-am privi spiritul de sacrificiu naţionalist al unor formaţiuni militare, ca de exemplu al «Diviziei SS Hitler-Jugend» de mai târziu, alcătuită în cea mai mare parte din voluntari, cu alţi ochi decât privim puterea sacrificiului suprem al adepţilor lui Mahdi la vremea lor ! Doar pentru că Hitler-Jugend se considera o elită ?! Dacă faci sau nu parte dintre vârfurile unei anumite categorii, ale unei clase, ale unui popor sau ale omenirii în totalitatea ei, asta nu poţi stabili tu însuţi potrivit propriilor tale criterii de apreciere şi potrivit propriei tale conştiinţe, care poate implica şi o doză bună de idealism — de altfel, un idealism deformat, unilateral, chiar nociv, fiind aproape sau în totalitate orb — aprecierea trebuie să aibă la bază conceptele şi normele general valabile ale valorii, pe care trebuie să le purtăm şi să le dezvoltăm în noi, printre altele şi pentru a nu ajunge victime ale ispitei, orbirii ori ale valorilor răsturnate. De unde oare au luat trupele de intervenţie SS ideea de gardă ? De la Allgemeine SS, pe care de fapt doar învelişul gol — o uniformă specială — o făcea să semene cu o trupă de gardă. Iar „asprimea soldăţească” ? De la formaţiunile «Cap de mort». Şi pe baza acestor două elemente — exacerbate la maximum — urmăreau să o ia înaintea Wehrmacht-ului. Au fost înfiinţate regimentele «Leibstandarte Adolf Hitler», «Das Reich» şi «Deutschland», dezvoltate ulterior la nivelul unor divizii. Erau într-adevăr elită potrivit noţiunilor lui Himmler, iar Hitler era foarte mândru de ele; le iubea. Când s-a ajuns în sfârşit în stare de război, ele au fost vârfurile executive ale strategiei sale de luare prin surprindere (Wehrmacht-ul i-a prezentat lui Hitler după campania din Polonia un tom de documente cu privire la orori comise de SS, la care Waffen SS a ripostat, prezentând la rândul ei mai multe asemenea tomuri împotriva Wehrmacht-ului !) Temeritatea nesăbuită, fără scrupule şi duritatea au avut în cazul lui Waffen SS două consecinţe: a suferit pierderi uriaşe şi a fost tratată de duşman cu aceeaşi lipsă de menajamente. Pierderile le compensa Himmler prin recrutarea în rânduiile SS-ului a unor mercenari SS din toate ţările europene şi prin recrutarea forţată a aşa-zişilor «Volksdeutsche» (*Cetăţeni de origine germană stabiliţi în afara graniţelor Germaniei. — Nota trad.*) profitând în acest scop de funcţia sa de: «Comisar pentru consolidarea naţiunii germane» — căci ar fi fost, vezi doamne, vorba de o dizolvare ! Atunci i-o fi venit lui Himmler ideea barbară de „urmărire de spiţă”, pentru că îi expunea adesea pe membrii de familie rămaşi în patrie ai legionarilor lui — în special în Balcani — unor răzbunări teribile din partea concetăţenilor lor de altă naţionalitate. Atât angajarea de mercenari străini, cât şi caracterul lipsit de orice scrupule al luptei au făcut ca SS-ul să fie considerat „o bandă de conspiratori şi rătăciţi”, care nu puteau fi ţinuţi cât de cât în frâu decât de către şefii lor, tipi de aceeaşi factură, şi printr-o disciplină de fier.

Din această societate aleasă s-au desprins apoi acele elemente, care, dispunând de suficientă experienţă în comiterea tuturor grozăviilor şi săturându-se pe de altă parte şi de „farmecul frontului” — deci, iarăşi cei mai răi dintre cei răi — au format, în marea lor majoritate, comandamentele formaţiunilor «Cap de mort» în lagărele de concentrare (uneori cauzele erau însă şi mutări disciplinare, degradări sau, ocazional, detaşări generale).

Potrivit aceleiaşi scheme sociale şi psihologice ca la toate trupele de elită ale SS-ului au evoluat lucrurile şi în cadrul SD-ului şi al Gestapo-ului. Căpeteniile respective alegeau nu arareori tocmai în funcţii de bază oameni care ajunseseră deja în conflict cu legile sau pe care îi implicau chiar ele, în mod conştient, în asemenea conflicte, pentru ca apoi situaţia lor de declasaţi sociali să constitue o „bază solidă” pentru loialitatea lor; ca pentru ei să nu mai existe cale de întoarcere. Aparatul era alcătuit în mod preponderent din oameni care n-au putut avansa în condiţii normale în poliţie, completaţi cu sumedenie de existenţe eşuate, în majoritatea lor indivizi fără pic de educaţie sau pregătire profesională (de altfel şi remunerarea era, în funcţiile inferioare, atât de mizerabilă, încât orice om cu adevărat înzestrat ar fi căutat alte posibilităţi, mai bune din toate punctele de vedere). În categoria iscoadelor şi turnătorilor se adunase chiar scursura categoriilor sociale: aristocraţie, burghezie, funcţio-nărime şi muncitorime. Nivelul intelectual ridicat al anumitor membri ai SD-ului, ai Gestapo-ului şi ai partizanilor lor nu excludea nicicum primitivismul lor politic şi cultural; căci prioritate nu avea o minte superioară, raţională, analitică, ci „fermitatea de caracter” şi „loialitatea în executarea sarcinilor”; intelectul chiar şi al celor mai intelectuali dintre ei se rezuma pur şi simplu la promovarea eficientă a sistemului de stat SS şi la îndeplinirea măsurilor corespunzătoare.

Fără îndoială că au existat şi printre membrii SS-ului idealişti, oameni dezinteresaţi, superiori. De regulă însă cunoştinţele lor politice, capacitatea lor de a înţelege conexiunile şi a gândi analitic se aflau într-o relaţie invers proporţională cu forţa concepţiilor lor idealiste. De altfel ar fi şi fost nevoie de o doză bună de tembelism ca să poţi persevera în a crede, în ciuda tuturor evidenţelor contrare, în idealurile generale propagate de d-l Himmler.

Un adevărat idealist ajuns în rândurile SS-ului, şi care cu timpul ar fi reuşit să înţeleagă lucrurile, ajungea în mod necesar la disperare, şi atunci nu-i mai râmau decât trei căi de ales: să iasă din SS, până la urmă chiar şi prin sinucidere (măsură la care au şi recurs unii); să ducă o luptă a la Don-Quijote pentru justiţie şi ideal, soluţie care ducea foarte curând la conflict sau la moarte; ori să plece pe front şi să cadă în luptă. În 1944 nu mai exista cu siguranţă în rândul vechilor membri ai SS-ului nici un singur idealist convins şi entuziast.

Complexul firesc de inferioritate al declasaţilor sociali, accentuat la mulţi dintre ei de provenienţa lor nelegitima — un factor căruia altminteri nu i s-ar fi acordat vreo importanţă deosebita — astfel încât să nu se poată referi tocmai la elementul pe care-l reclamau cu deosebită tărie idealurile SS-ului: la un arbore genealogic lung şi „impecabil”, le-a creat de la bun început o predispoziţie spre ură puternică împotriva tuturor oamenilor cu un real

prestigiu social, cu convingeri politice ferme şi cu o cultură solidă. „Intelectualii” din rândurile SS-ului, care din cine ştie ce motive nu-şi putuseră termina studiile, de altfel şi un număr apreciabil de învăţători rataţi, îşi mascau de cele mai multe ori propriile lipsuri prin aroganţă nemăsurată şi prin ură.

Câteva exemple din sute şi mii de biografii de SS-işti, care seamănă una cu alta cum seamănă ouăle stricate între ele, vor ilustra cât se poate de elocvent cele spuse mai sus.

SS Hauptsturmführer Dr. Hoven: născut în 1903, fiul unui funcţionar superior de poştă, rămas repetent în liceu, la secţia reală, pleacă la 16 ani în Suedia, unde lucrează pe o moşie; la 18 ani emigrează în America, unde este angajat ca supraveghetor la o fermă de lapte; la vârsta de 21 de ani ajunge amantul unei bogătaşe, care-i procură pentru 500 de dolari pe săptămână un angajament la Hollywood. În 1925 se întoarce în Germania, lucrează ca funcţionar de birou într-un sanatoriu din Freiburg, pe care îl înfiinţase cu mult succes fratele său. Ajunge apoi manager social al sanatoriului la modă. În anul 1930 pleacă cu un baron de Maier la Paris, unde pentru un salariu de 2.000 de mărci pe lună întocmeşte pentru acesta buletine mondene. La apariţia naţional-socialismului Hoven se întoarce repede în Germania, intră în Allgemeine SS, îşi dă, la cei 32 de ani pe care îi avea acum, bacalaureatul şi, pentru că fratele său murise, se apucă să studieze medicina spre a-i moşteni funcţia de medic şi director la sanatoriu. Examenul care se dă după al doilea an de studiu îl trece abia a doua oară. Intrarea în Waffen SS i-a înlesnit însă ca în anul 1939, deci deja pe timp de război, să-şi dea examenul de stat în regim de urgenţă, şi iată-l aşadar medic şi apt ca după numai doi ani să fie numit adjunct al medicului şef peste toate lagărele de concentrare; pentru ca după alţi doi ani, specialişti să declare, în cadrul procesului Koch-Hoven, că „*judecind după cunoştinţele şi priceperea sa, cu greu ar putea fi considerat medic...*”.

SS Sturmbannführer Fassbender: Origine necunoscută, copil adoptiv al cunoscutului proprietar al fabricii de ciocoiată Fassbender din Berlin; secătură, beţiv, risipitor. Căsătorit, după cât se pare, cu o contesă Stolberg. Face cunoştinţă cu şeful aşa-numitei organizaţii Reiter SS (cavalerie), SS Gruppenführer-ul Fegelein îl finanţează; ajunge şeful batalionului I al regimentului de cavalerie şi, alături de Fegelein, unul dintre cei mai mari criminali SS-işti la Varşovia. Printre altele se ocupă cu „arianizarea” firmei de blănuri Apfelbaum, firmă de renume mondial; împreună eu Slawa Mirowska, secretara proprietarului fugit, „aranjează” fondurile firmei de la cca 40 de milioane de mărci, la 50.000 de mărci; îşi lasă amanta însărcinată, îl arestează, cu ajutorul lui Fegelein şi al Gestapo-ului, pe soţul ei, un ofiţer polonez, pentru ca, după câteva zile, în înţelegere cu poloneza aceea afurisită, care, cu câteva ore înainte reuşise să obţină o împuternicire pentru avere, să-l împuşte în celula sa pe prizonier. Ajunge apoi în Franţa, unde, de asemenea, etc, etc.

SS-Standartenfuhrer Koch; născut în 1897 la Darmstadt ca fiu al unui ofiţer de stare civilă; din 1911 şi până în 1914 este băiat de prăvălie, până în

1916 funcţionar contabil, apoi, în timpul războiului, este trimis pe front de două ori câte două săptămâni şi o dată şase săptămâni. În 1920 este funcţionar comercial. Între anii 1922 şi 1930 îşi schimbă de cel puţin şapte ori locul de muncă de la o firmă la alta. În 1928 — furt dovedit din fondurile de expediţie ale firmei la care lucra. În 1924 se căsătoreşte, are un fiu înapoiat, Manfred, internat mai întâi într-un sanatoriu, unde îşi petrece mai mulţi ani, iar apoi este înscris la şcoala de muzică de la Braunschweig a Waffen SS-ului. În 1931 divorţ din vina exclusivă a lui Koch. În acelaşi an intră în NSDAP, la foarte scurt timp după aceea în SS; în 1932 este dat afară din partid în urma unei chestiuni neclarificate, apoi reprimit. În 1935 i se intentează la Darmstadt o acţiune pentru lipsă de loialitate şi delapidare. În cadrul SS-ului însă ajunge comandant de lagăr, mai întâi în lagărul de concentrare Columbia-Haus, la Berlin, apoi în lagărul ele concentrare Esterwege. În 1937 se căsătoreşte cu viitoarea „comandantă de la Buchenwald” unde îşi şi începe încă în acelaşi an cariera sa de tristă amintire.

Este mai mult decât de la sine înţeles faptul că indivizi de asemenea speţă au făcut în rândurile SS-ului, în special în cele ale SS-ului de lagăr, o carieră deosebit de avantajoasă, mai ales având în vedere pretenţiile Gărzii negre a „führer-ului” în materie de valori spirituale şi morale. Dervişilor naţional-socialismului nu li se cerea decât o credinţă oarbă faţă de nişte simple teze, voinţă politică necondiţionată pentru înfăptuirea pretenţiilor führer-ului şi „ţinută” naţională impecabilă. Niciuna dintre aceste pretenţii nu presupunea sacrificii din partea primitivului, nu însemna o luptă cu tine însuţi, ci constituia un obiectiv urmărit de toţi chiar cu multă plăcere. Fidelitate, voinţă, ţinută — o trinitate de trăsături de caracter, care ar presupune multă trudă dacă ar prezenta într-adevăr o valoare, dar care în cazul nostru se realiza ridicol de uşor şi fără ca în ochii lor să fie în vreun fel alterată: credinţa era oarbă, voinţa – orientată împotriva altora, iar ţinuta – impecabilă – orice puşti nazist se putea da drept un om de caracter. N-aveau decât să execute ordinele primite şi nu mai erau deranjaţi cu nici o vorbă care să nu le fi convenit, totul era cum se cuvine, iar ordinea germană mondială – ireproşabilă.

De ştiinţă-şi cultură n-aveau nevoie cei destinaţi să fie promotorii viitorului mileniu germanic. Milităria nu face de regulă casă bună cu spiritul, căci gândirea predispune la critică, iar critica dăunează supunerii (şi anume supunerii cazone, lipsite de orice valoare morală). Şi la toate acestea se mai adăugau şi ideile preconcepute despre realizări deosebite şi oameni aleşi. Câţiva literaţi de bulevard care făceau parte din „Corpurile negre” şi-şi dădeau aere de eroi au conferit un nimb istoric stupidului cult (despre care altminteri nimeni n-ar fi avut habar): chiar şi stăpânitorii goţi din Italia îi priveau cu dispreţ pe toţi cei care luau pana în locul săbiei spre a-şi înscrie numele în istorie ! (Şi au pierit !) E drept că nou-germanicii, cu cizmele lor înalte, bine înfipţi în şa, nu prea înţelegeau mare lucru din istorie, dar făceau mare caz de ea. De un lucru şi-au dat fireşte şi ei seama, şi anume că anumite teorii din istorie le îndreptăţeau „lenevia prostului”, menţinerea unui nivel de cultură general extrem de redus. Evoluţia spirituală a SS-iştilor,

mergând până sus, la multe din căpeteniile lor, se situa mult sub limita inferioară a normalului; cunoştinţele lor pozitive depăşeau arareori nivelul cunoştinţelor unui elev mediocru, mai curând slab, din clasele primare; dorinţa de perfecţionare, în măsura în care o manifestau în general un mic număr dintre ei, se rezuma la acumularea de noi cunoştinţe militare, mai ales dacă acest lucru îi şi ajuta în cariera lor. La examenele pentru obţinerea gradului de SS Stabsscharführer, „testele de inteligenţă” conţineau întrebări de felul următor:
„Prin ce se deosebeşte un copil de un pitic ?”
„Prin ce se deosebeşte o scară de o treaptă ?”
„Câţi purtători ai Crucii de cavaler există în Waffen SS ?”
„Cine a fost primul purtător al Frunzelor de stejar în armata germană ?”

Cât despre şefii SS-ului — ce citeau ei oare ? Cărţi aproape deloc, poate cel mult romane poliţiste, chiar dacă obişnuiau să-şi facă cadou între ei cărţi foarte scumpe, îşi citeau oare măcar propriile „Broşuri de perfecţionare SS” ? Nici pomeneală, majoritatea nici măcar publicaţia „Corpurilor Negre”; de regulă nu parcurgeau decât titlurile din ziare, uneori poate chiar şi o jumătate de articol de fond, atât timp cât „curgea”.

Pentru ţelurile SS-ului nu se cerea ştiinţă, ci conştiinţă, conştiinţă de stăpâni, conştiinţă de elită — chiar şi în cadrul NSDAP-ului — conştiinţă de pretorieni, conştiinţă a relaţiei prieten-duşnuan. Şi toate acestea combinate cu o anumită prestanţă, care putea fi foarte lesne şi mai mult sporită prin asprime, lipsă de scrupule, îngâmfare, neînduplecare, obiceiul de a inspira groază etc. Orice gândire critică, presupunând capacitatea de a face comparaţii şi deosebiri şi presupunând deci, totodată, un plus de cunoştinţe ar fi fost considerata ca dăunătoare forţei combative a SS-ului, „moleşitoare”; ar fi fost considerată: destructivă, periculoasă, neloială, „jidovească”. Nu folosea întru nimic conştiinţei; acesteia îi erau suficiente principiile politice. SS-iştii nu puneau la îndoială nimic din ceea ce le spuneau şefii (situaţie de altfel extrem de plăcută, ba uneori chiar comodă pentru ei); a te îndoi echivala pentru ei cu a trăda, iar „onoarea lor consta în loialitate”: şi-au rămas credincioşi chiar lor înşile (până când, în final, aproape că ar fi preferat să se autopărăsească).

Analizând toate aceste conexiuni psihologice, rezultă limpede că motivele SS-ului n-au fost niciodată de natură eteronomă, deci pur culturale ci că ele s-au menţinut întotdeauna doar în sfera propriilor lor dorinţe şi strădanii. Mă îndoiesc, cel puţin în cazul SD-ului, al Gestapo-ului şi al formaţiunilor Cap de mort, până şi de autenticitatea dragostei lor de patrie, pentru că pentru ei chiar şi aceasta se identifica eu conducerea germană şi cu avantajele lor. În general, ca şi în particular, întregul lor comportament era orientat spre propria lor punere în valoare, în spatele căreia se ascundeau mai mult stări emoţionale decât scopuri: sentimentul de forţă politică şi sexuală — „tipuri ideale de bărbaţi naţional-socialişti” — ambiţie, mândrie de castă, sadism cazon, masochism de cazarmă în toate formele lor primitive şi contorsionate, aşa cum le-au produs două sute de ani de educaţie prusacă, şi aviditate de plăceri de tot felul. Întreg acest amalgam de porniri şi înclinaţii

nu se încadra în nici o ierarhie valorică morală şi nu putea fi nicicum ponderat. Ceea ce i-a ţinut un timp în frâu a fost teoria neogermană moştenită despre „porcul din tine însuţi” şi teama de „severitatea neînduplecată” a lui Himmler, care şi după câţiva ani putea fi încă observata şi la alţi şefi SS superiori.

Influenţe exercitată de personalitatea SS Reichsführer-ului asupra SS-ului este singurul lucru greu de înţeles în cazul acestuia din urmă. Individul era un tip ridicol de nemilitar, şi SS-ul o ştia. Era un model de virtute, ca la carte, ordonat, mic-burghez, harnic, pedant. Nu era un strateg, nu era un om de stat, nici un gânditor, nu era un desfrânat şi nici un nebun. Şi atunci prin ce oare se impunea el în faţa SS-ului ? Aproape nimeni nu-l numea altfel decât „Reichs-Heini”. Şi totuşi ! Ceea ce le impunea respect nu era, după părerea mea, în nici un caz personalitatea, ci performanţele lui, ale căror premise sufleteşti nu încercau în nici un fel să le descifreze (bineînţeles că nu !); acceptau ca atare contradicţia dintre felul său de a fi şi în care le corespundea lor. Pentru că realizările lui Himmler li se potriveau perfect: un sistem atotcuprinzător al puterii.

Prea puţin îi interesa pe adepţii lui dacă cel ce a dispus cele mai cumplite măsuri de teroare ori măceluri din istoria Germaniei îşi consuma în mod birocratic sau în excese fanatismul lui calculat, mărunt în felul său, căruia doar o predilecţie sentimentală pentru istoria germanică veche îi mai dădea o tentă de strălucire mistică, cam ca o făclie aprinsă în întunericul nocturn al domurilor ori cetăţilor. Le era suficient faptul că nimic nu-i obliga să-şi pună stavilă propriilor lor instincte, înghiţeau, în schimb, fără să crâcnească, anumite durităţi, de exemplu ambiţiile — pentru noi paradoxale — de dreptate ale lui Himmler. Pedepsea fără milă şi aproape întotdeauna înăsprea sentinţele tribunalelor SS. În cazul propriului sau nepot, Hans Himmler, SS Obersturmführer, de exemplu, a dispus, ca pedeapsă pentru divulgarea la beţie a unor chestiuni ale SS-ului, degradarea şi condamnarea la moarte; pedeapsă comutată apoi în trimitere pe front pentru a se reabilita în calitate de paraşutist. Ulterior, pentru nişte comentarii ireverenţioase, l-a băgat din nou în închisoare şi până la urmă l-a „lichidat” în lagărul de concentrare Dachau ca homosexual. Era chiar una din particularităţile lui sa pedepsească pe cineva foarte aspru, pentru a-i comuta apoi pedeapsa în „reabilitare pe front”; să lase pe câte cineva să cadă în dizgraţie, pentru ca după un anumit timp să-l ridice dinte-o dată din nou, acordându-i o şi mai mare încredere şi recunoaştere. Eu personal îl bănuiesc chiar că o fi citit vreodată aşa ceva, ca principiu educativ şi prestigios al vreunei figuri de conducător din istorie, aplicându-l acum în mod birocratic; principiul şi-a dovedit, de altfel, şi eficacitatea — prin sine însuşi, nu datorită d-lui Himmler.

Setea de putere implică anumite tendinţe sufleteşti şi sociale formale, care prind în fiecare caz în parte contur, indiferent dacă persoana de la care pornesc este un posedat ori un birocrat. Şi fără îndoială că tocmai setea de putere a fost aceea, care i-a împins pe indivizi ca Himmler, Heydrich, Best, Kaltenbrunner, Müller (şeful Gestapo-ului în timpul lui Kaltenbrunner) să creeze şi să menţină eficient sistemul. Indivizii aceştia nu vroiau decât putere

şi numai putere — putere asupra oamenilor, asupra instituţiilor, asupra Germaniei, asupra popoarelor şi eventual asupra lumii şi a viitorului. Totul să se facă după voia lor. Poate că şi-au dorit puterea mai mult instinctiv decât conştient, închipuindu-şi că ar fi spre binele Germaniei, şi probabil că şi-au construit edificiul farsei naţionale înşelându-se chiar şi pe sine, înşelând lumea înconjurătoare şi opinia publică, căci ideea de forţă de dragul forţei poate că n-ar fi fost încă înghiţită. În felul acesta efectele n-au fost nicidecum mai slabe, în schimb însă mai de durată.

Aşa cum naţional-socialismul şi-a creat un stat propriu în cadrul republicii, pentru a o săpa pe dinăuntru, tot aşa a procedat şi SS-ul în cadrul naţional-socialismului: mascându-şi propriile tendinţe şi intenţii, şi-a cucerit treptat autonomie, autarhie şi exclusivitate.

Indivizi ca Eicke şi Pohl erau de altă factură, deşi se simţeau atraşi de societatea respectivă, ca fierul de magnet; nişte adevăraţi salahori, stăpâni faţă de subordonaţi şi vasali în faţa superiorilor, în stare să procure tot ce s-ar fi putut dovedi necesar pentru edificarea şi întreţinerea fortăreţei universale: materiale, bani, sclavi şi arme. Reuneau în mod magistral două trăsături contradictorii, ireconciliabile după părerea «Corpurilor negre»: spiritul de comerciant cu eroismul. Niciunul dintre supraevreii lui Streicher n-ar fi izbutit să realizeze vreodată ceea ce a reuşit SS Obergruppenführer-ul Pohl: raţionalizarea valorificării cadavrelor la nivel de masă. Sclavul din lagărul de concentrare, ce putea fi procurat fără nici o investiţie de capital, producea în viaţă fiind şi în condiţiile folosirii financiar economice nemijlocite a forţei sale de muncă, următorul profit:

Salariu concesionat zilnic — în medie — între 6 şi 8 RM (Reichsmark).
Din care se scade:

1. Alimentaţie - - - - -	0,60 RM
2. Amortizarea îmbrăcămintei- - -	0,10 RM
Profit - - - - - -	5,30 RM

Prin urmare, la o durată medie de viaţă de trei sferturi de an:

270 x 5,30 = 1.431 RM

Acest profit creştea prin valorificarea raţională a cadavrului deţinutului, după 9 luni, cu beneficiul obţinut din

1. - - - - aurul dentar,
2. - - - - obiecte personale de îmbrăcăminte[1],
3. - - - - obiecte de valoare rămase de la morţi,
4. - - - - bani găsiţi asupra lor.

[1] Acestea fiind repartizate fie altor lagăre de deţinuţi, nemaifiind necesare alte cheltuieli pentru achiziţionarea de haine, fie ţesătoriilor, spre valorificarea fibrelor pentru uniforme SS.

Până prin primii ani de război, obiectele de valoare şi banii nu erau restituiţi familiei celor morţi decât în cazul minorităţii cetăţenilor germani din rândurile deţinuţilor. Sumele se reduceau, de fiecare cadavru, cu cheltuielile de ardere, care reprezintă în medie: 2 RM.

Rezultând deci de fiecare cadavru un profit net nemijlocit de: 200 RM. Care în multe cazuri se ridica însă până la mii de RM.

Aşadar profitul general realizat din circulaţia deţinutului se ridică în medie, în 9 luni, de cap de om la cel puţin: 1.630 RM.

Prin valorificarea oaselor şi a cenuşii unul sau altul dintre lagărele de concentrare au realizat şi încasări suplimentare.

Să nu se creadă cumva că autorul listei acesteia aş fi eu; ea a fost întocmită de către SS, iar Pohl veghea cu străşnicie „să nu-i încurce cineva socotelile. Oficiul central economico-administrativ al SS-ului (SS WVHA) trimitea în permanenţă echipe de control, menite să înlăture pe dată pericolul unor eventuale concurenţe mai mici sau mai mari, aşa cum a încercat, de pildă, în repetate rânduri poliţia germană în răsărit sub forma „lagărelor de muncă", sau a „lagărelor de reţinere poliţienească" şi altele.

În mod normal ar trebui considerat drept un paradox fără egal faptul că tocmai acest SS pornise iniţial, la concurenţă cu întreaga „şefime" naţional-socialistă, „să desfiinţeze robia cametei" şi să elibereze omenirea de „blestemul aurului". În realitate practicile lor demonstrează că niciodată n-au luat în serios asemenea revendicări enunţate în gura mare sau, în cel mai bun caz, că s-au înşelat pe ei înşişi, că şi-au îmbrăcat, pentru o vreme, până a ajunge la putere, dorinţele lor egoiste în parole naţionaliste, umanitariste, antisemite.

Într-o bună zi ar fi ieşit cu siguranţă la iveală şi ar fi devenit evidentă pentru oricine setea de putere în forma ei cea mai pură, mergând mână în mână cu aviditatea. În primii ani şi în timpul războiului, însă, când mai trebuia ţinut seama de câte unele lucruri, nu se prea încumetau să-şi arate adevărata faţă. Şi atunci sistemul s-a învăluit într-o mantie groasă de mister. Puţine lucruri la SS nu erau secrete. Cea mai secretă era practica lagărelor de concentrare, care nu servea decât din punct de vedere general-politic la răspândirea unei spaime de nedescris. Bizareriile sistemului s-au manifestat, între altele, şi în faptul că nici măcar funcţionarii Gestapo-ului nu aveau dreptul să pătrundă pe teritoriile lagărelor fără aviz special din partea RSHA-ului, Secţia a IV-a, deşi tocmai ei erau cei care trimiteau mii de oameni în lagărele de concentrare (printre altele nu arareori chiar din teamă, ei având obligaţii deosebite trasate de RSHA în legătură cu securitatea poliţienească în teritoriul lor, securitate pentru care şeful local al Gestapo-ului răspundea cu capul). De aceea extrem de puţini dintre funcţionarii Gestapo-ului ştiau cu de-amănuntul cum arată pe dinăuntru iadul în care îşi duceau victimele. Aşa că întrebările adresate de ei celor puşi în libertate în legătură cu viaţa dusă acolo erau arareori întrebări capcană, şi în cele mai multe cazuri efectiv întrebări din curiozitate ! Pentru că Gestapo-ul era o formă de organizaţie, iar SS WVHA alta. Ambele urmăreau aceleaşi scopuri, dar pe căi şi prin mijloace diferite, pe care, după posibilităţi, le ţineau secrete unii faţă de ceilalţi. La toate-acestea se adaugă o schemă organizatorică deosebit de umflată, aproape de neînţeles pentru un om normal şi absolut impenetrabilă. Gestapo-ul nu se sinchisea câtuşi de puţin de felul în care sistemul lagărelor de concentrare al SS WVHA se descurca cu masele de oameni aruncaţi deodată în faţa porţilor lagărelor, nu-l interesa dacă există sau nu loc, îmbrăcăminte, hrană, medicamente. Pe de altă parte şi SS WVHA arareori mai restituia

Gestapo-ului un sclav pe care apucase să-l exploateze. Ceea ce unea între ele cele două mari organizaţii ale terorii era setea de putere şi exploatare a conducerii superioare: Eicke-Pohl pe de o parte, Müller-Kaltenbrunner pe de alta, şi fiecare grupă în parte pentru domnul şi stăpânul lor comun: Himmler. Iar în jos – reţeaua multiramificată a transmiterii dispoziţiilor, care în mod surprinzător implica libertatea personală de decizie şi deci responsabilitate. Conducerea SS cerea de la subordonaţi supunere şi independenţă în acelaşi timp. Ambele trebuiau îndeplinite de cei în subordine. Drept cel mai bun membru SS trecea, în concluzie, acela care „ştia ce trebuie făcut", nu aştepta prea mult ordine precise, ci acţiona „în spiritul SS Reichsführer-ului". Iar acest „spirit" nu era de regulă prea greu de ghicit, în special când era vorba de măsuri împotriva unor „duşmani ai statului". Eicke, de exemplu, spunea „că e preferabil ca un deţinut dintr-un lagăr de concentrare să fie împuşcat, decât ca, evadând să pună el în primejdie siguranţa Reich-ului; pentru „a nu nelinişti" santinelele (respectiv pentru a le pune în siguranţă !), el a dat dispoziţie ca atunci când o santinelă împuşcă un deţinut „în timp ce încerca să evadeze", „să fie pe cât posibil scutită de interogatorii". A manifesta iniţiativă la împuşcarea prizonierilor — acţiuni de altminteri şi premiate datorită neplăcerilor sufleteşti şi de altă natură legate de situaţie — echivala în cazurile acestea cu executarea unui ordin. Sloganul SS-ului: „Greşelile comise de justiţie trebuie corectate !" — nu era oare şi el un îndemn, care la rândul lui punea în mâna funcţionarului SS ordinul de internare şi în cea a medicului de lagăr seringa cu otravă ? Ofiţerul legist al SS WVHA, SS Obersturmbannführer Dr. Schmidt-Klevenow — o figură sumbră din imediata apropiere a lui Pohl — s-a exprimat odată în timpul unor cercetări: SS Reichsführer-ul a dat, ce-i drept, un ordin împotriva uciderii fără dispoziţie a deţinuţilor; se pune însă întrebarea: „Dacă nu şi-a rezervat cumva în secret dreptul (reservatio mentalis) de a fi de acord cu nerespectarea acestui ordin !" Îţi vine aproape să crezi că ai de-a face cu un citat dintr-un pamflet împotriva ordinului iezuiţilor şi când colo îl ai în faţa ochilor, în carne şi oase, pe un slujitor al lui Wotan din Berlin, Lichterfelde, Unter den Eichen 125.

Ulterior, când prea mulţi şi-au dat seama că, odată intrat în dificultăţi — care se puteau şi ele ivi — nu erai acoperit, practica aceasta a dat naştere la revers: la teama de răspundere, la a nu mai întreprinde absolut nimic fără dispoziţie scrisă. Înainte însă se ajunsese la un amalgam bizar alcătuit dintr-un cult al supunerii şi o lipsă de control. Dacă se dădea un ordin, acesta era executat orbeşte, în lipsa ordinului însă se acţiona „în spiritul...". L-ai putea compara pe adevăratul membru al formaţiunilor SS Cap de mort din perioada lor de glorie cu un câine de vânătoare dresat care porneşte singur, din instinct, la vânătoare, dar care reacţionează pe loc la un şuierat cât de îndepărtat al stăpânului, fie pentru a se gudura, fie pentru a porni la un atac special.

Iată deci că nimic din ceea ce a făptuit SS-ul în lagărele de concentrare, individul sau banda în ansamblul ei, nu constituie din punct de vedere psihologic un mister: sunt acţiunile unor oameni astfel dresaţi şi puşi într-un asemenea câmp de acţiune, oameni însă care purtau în ei dinainte premisele

intelectuale, emoţionale şi sociale necesare unei asemenea folosiri a lor. Fuseseră instruiţi să vâneze „duşmani de stat”, să „trateze în mod corespunzător” anumiţi „dăunători ai neamului”, să „facă inofensivi” duşmanii führer-ului. Iar brutalitatea, sadismul, arivismul, corupţia, suprasaturaţia, lenea, laşitatea, dementa de tot soiul, de care au dat dovadă în asemenea situaţii, nu reprezintă absolut nimic nou. La fel au procedat, total sau parţial, toţi barbarii din istoria omenirii, toii iniţiatorii unor masacre în masă, toţi criminalii sadici şi toţi fanaticii primitivi.

Faptul că au existat medici SS de lagăr care au făcut experienţe nelegiuite pe femei; gardieni, care nu s-au dat în lături de la nici o grozăvie; Scharführer-i care se scăldau în sânge apoi, aşa cum erau, se duceau — liniştiţi şi cumsecade — acasă şi se jucau cu copiii lor neştiutori sau îşi îmbrăţişau nevestele înşelate. Toate acestea sunt manifestări patologice cunoscute ale sufletului omenesc: natura umană îşi creează, pentru a putea face în general faţă vicisitudinilor naturii, deci înainte de a apare fenomene de disociere a conştiinţei, de dementă ori întunecare mentală; un sistem de spaţii de trăiri separate şi se refugiază, ori se strecoară, ori păşeşte cu mândrie din cămăruţa fricii în cea a naivităţii, din cea a groazei în cea a iluziilor de pace, dragoste şi bunătate. Oare n-au existat nenumăraţi criminali, ucigaşi, sadici, care iubeau copii nevinovaţi ? De ce aşadar să nu poată emite şi Göring o lege împotriva vivisecţiei. Hitler să nu poată primi cu plăcere buchete de flori de la fetiţe, Himmler să nu poată proslăvi viaţa onorabilă a familiei germane. De ce să nu poată manifesta orice SS-ist afecţiune faţă de copiii şi câinii lui? Toate aceste manifestări sunt bizare, bolnăvicioase, perverse, sunt făţărnicie obiectivă a unor conştiinţe violentate, renegate, reprimate, nu sunt însă noi, sunt tot atât de puţin noi ca şi corupţia care ţâşneşte inevitabil la suprafaţă în cazul oricărei categorii de oameni neînzestraţi cu convingeri morale adânc înrădăcinate, dar care au în schimb libertatea de a-şi da, fără nici un control, frâu liber tuturor înclinaţiilor lor sacrosancte.

„*Nu găsesc nici o explicaţie pentru acţiunile mele* — a declarat comandantul de la Buchenwald, Koch, în timpul procesului, judecătorului său SS-ist de instrucţie — *în afară poate doar de faptul că am fost răsfăţat de superiorii mei. Tot ceea ce propuneam şi făceam, era încuviinţat. Primeam întotdeauna numai laude şi lauri. De criticat nu m-a criticat nimeni. Toate acestea mi s-au suit la cap. Ajunsesem un grandoman...”* Cum e turcul, şi pistolul !

Oare nu tot aşa stăteau lucrurile şi cu Hitler ? Sigur că nu este vorba aici de mistere nedezlegate ale naturii umane, ci de abateri de la anumite legi psihologice de bază dintre cele mai simple în dezvoltarea unor indivizi inferiori. Inferioritatea, indiferent dacă se manifesta în intelect, în spirit, în voinţă, în fantezie sau în socializarea multiplă a trăsăturilor sufletului uman, i-a împins pe indivizii de acest gen către SS, unde au găsit loc fară multe probleme, foarte repede, fiind chiar cotaţi la fiind de nivel net superior; tot inferioritatea i-a şi ţinut legaţi de SS şi i-a împins din viciu în viciu, de la o crimă la alta. Comportamentul fiecărui membru SS în parte, indiferent de

nivelul ierarhic la care se afla, a fost tipic pentru comportamentul general de bază şi pentru întregul sistem.

Psihologia deţinuţilor din lagărele de concentrare

În timpul cumplitei ierni 1939-1940, când mulţi dintre noi, cei de la Buchenwald, sufeream dacă nu chiar de dizenterie, cel puţin de diaree puternică, într-o bună zi, în timpul unei furtuni de zăpadă, lângă mine, aşezat pe latrină, se afla un fost emigrant, pe care SS-ul reuşise să pună din nou mâna. Ca toţi cei care se bizuie întotdeauna pe precauţia şi bunăvoinţa semenilor săi, şi în ciuda bolii care-l chinuia, nu-şi luase hârtie de closet la el. A văzut că am câteva bucăţele de hârtie de ziar în mână şi s-a răstit aşa, dintr-o parte, la mine, în maniera în care se vorbea în mod obişnuit în lagăr: *„Dă-ncoa' o bucată !”.*
Nu i-am răspuns, căci nu-mi plăcea acest mod de a cere ceva, pe care chiar şi în lagăr l-am urât întotdeauna. Când am terminat însă, am trecut pe lângă el, i-am pus trei bucăţele pe genunchi şi i-am aruncat din mers:
„Mereu vechea poveste — greierele şi furnica...”.
Cum credeţi că a reacţionat amărâtul? A sărit în sus. Aşa cum era, a aruncat hârtia în noroi, a călcat-o furios în picioare, strigând fără întrerupere:
„Nu-mi trebuie hârtia ta ! Nu-mi trebuie hârtia ta !”
Isterie? Fără îndoială. Cu siguranţă însă că mai înainte, în sufletul omului aceluia se prăbuşise o lume ! Un om ultrasensibil, pe care umilirile şi înjosirile din perioada de lagăr nu reuşiseră să-l abrutizeze, ci, dimpotrivă, îl făcuseră să-şi piardă orice înveliş protector, aslfel încât să „explodeze”, împotriva oricărei raţiuni, chiar şi la cea mai vagă umbră de ironie, mai mult blânda, deşi nici el însuşi nu fusese deloc politicos (propria mea „iritare” a fost fără îndoială expresia aceleiaşi tulburări sufleteşti).

Lagărele de concentrare storceau sufletele din victimele lor. Asemenea unor pietre de moară. Cine putea supravieţui teafăr acestui proces? Niciunul dintre deţinuţi n-a ieşit de acolo aşa cum era când intrase !

Spre deosebire de lumea SS-ului, psihologia prizonierilor este bogată în diferenţieri, în surprize, în frapante radiografii, în întreaga harababură de reacţii, pe care, în amintirea unui fragment din Novalis, am mai numit-o odată socializare generală a proprietăţilor sufletului omenesc care nu poate fi nicidecum analizată exhaustiv pe baza schematicii scolastice simplificatoare despre raţiune, voinţă şi sentimente. Toţi acei oameni, care-au găsit drumul spre SS, aveau, după cum am arătat, trăsături sociale şi de caracter identice sau asemănătoare; prizonierii internaţi în lagăre de concentrare, însă, se diferenţiali cât se poate de tare în funcţie de origine, aptitudini personale, convingeri politice şi calităţi spirituale şi morale. Fireşte că lagărele de concentrare erau asemenea unor cazane de topire a metalelor, care amalgamează totul, nu însă în asemenea măsură, încât să uniformizeze conştiinţele. Cei mai mulţi dintre deţinuţi au părăsit lagărele de concentrare cu exact aceleaşi convingeri, pe care le avuseseră şi la început; poate, cel

mult, mai bine fixate. Elementul care se năştea într-adevăr într-o manieră mai mult sau mai puţin unitară în lagărul de concentrare era similitudinea sau identitatea modului de reacţie.

Noua stare de spirit se forma în trei etape de dezvoltare: prin şocul internării în lagăr, prin „procesul de selecţie" din primele luni şi prin procesul de adaptare, care dura ani de zile şi crea până la urmă tipul de „concentraţionist. Acest tip avea trăsăturile sale deosebite, specifice – în felul său de a fi, în comportamentul faţă de lumea lagărului, faţă de SS şi faţă de lumea exterioară, de care era rupt. Fiecare persoană şi fiecare personalitate a creat în trăirea aceea comună o seamă de asemenea elemente, care au generat apoi o anumită asemănare sau chiar identitate.

Cel mai puţin s-au schimbat în lagăr asocialii şi criminalii de profesie. Cauza trebuie căutată în înrudirea sufletească şi socială cu SS-ul; erau şi ei detracaţi social, cu un grad de cultură redus, la care predomina o lume a instinctelor, fără convingeri elaborate. Diferenţa dintre ei consta în faptul că SS-iştii manifestau o îngâmfare de castă, atât de rigidă, încât nu admitea nici urme ale unor variaţiuni individuale; de aceea SS-istul nu mai putea evolua sufleteşte sau devenea pas cu pas tot mai primitiv, tipul ajungând stereotip. Asocialii şi aşa-zişii (sau realii) criminali de profesie nu aveau ceva în genul unor norme de castă, care să-i influenţeze din afară; în cazul lor exista deci posibilitatea unor aspiraţii individuale precum şi a anumitor variante de evoluţie. La unul sau la altul dintre ei putea, de exemplu, să se manifeste tendinţa de a se desprinde treptat din sfera acelui mărunt egoism antisocial (asocialitatea) sau din cea a criminalităţii. De aceea viaţa spirituală a acestor grupe de deţinuţi era oricum mai bogată decât cea a SS-ului. E adevărat că nici în cazul lor nu se putea desfăşura un proces de transformare deosebit de interesant, dat fiind faptul că mediul în care trăiseră înainte nu se diferenţia esenţial, ci doar ca dimensiuni şi ca trăire intensivă de cel în care se aflau acum. Niciunul dintre cei care purtau triunghiul negru sau verde, fără ca structural să aparţină însă întru totul acestor categorii sau fără a fi decăzut într-atât încât să nu mai poarte în sine dorinţa de a regăsi drumul spre o categorie socială respectată, nu putea scăpa în ochii lagărului de marcajul său. Nu le rămânea aşadar altă posibilitate decât să-şi ducă zilele cât mai modest, fără a bate la ochi, uneori chiar cu capul plecat. Orice detaşare prea evidentă de categoria din care făceau parte ar fi atras asupra lor o ură nemăsurată, iar în cazul criminalilor de profesie le-ar fi pus chiar viaţa în primejdie şi i-ar fi frustrat uneori de protecţia de grup atât de importantă împotriva SS-ului, pe care şi-o organizaseră, fireşte, pur instinctiv şi siliţi de împrejurări, şi cei negri şi cei verzi. Adevăraţii asociali şi criminali de profesie, însă. N-au făcut decât să-şi dezvolte în continuare predispoziţiile deja existente. Ambele categorii erau mizantrope — asocialii, cu înclinaţia lor principială spre izolare, acceptând contactul social doar din nevoi fizice, din necesităţi de schimb sau de înşelătorie sau din curiozitate; criminalii, din nevoia de a face rău. La primii decăderea interioară şi exterioară se accentua şi mai mult în lagărul de concentrare, ceilalţi însă au găsit un teren nou, interesant pentru aplicarea înclinaţiilor lor criminale.

Deşi din punctul de vedere al originii, al caracterului şi al nivelului de cultură erau înrudiţi cu SS-ul, accesul la dezvoltarea culturii personale fiindule, ca şi acestora, închis, relaţiile lor cu SS-ul se manifestau în mod diferit. Cu criminalii, SS Führer-ii întreţineau relaţii multiple, cu asocialii doar arareori. De ce? Criminalul de profesie consecvent şi activ avea şi el, în felul său, o „conştiinţă de castă". Avea un fel de mândrie profesională şi era înclinat să facă din faptul că „societatea normală" îi respinsese o virtute de grup, cu „loialitate", „camaraderie", „sinceritate" şi necondiţionare. Între proscrisul situat în afara legilor şi ceata pierdută, care a întors spatele tuturor principiilor umanităţii, se formează în mod necesar o comunitate de interese, de îndată ce împrejurările îi apropie unul de altul. Atunci „cine se aseamănă se adună" — „frere et cochon" şi unul şi altul. De deţinuţii cu triunghi negru, în schimb, membrii „Corpurilor negre" nu erau legaţi decât printr-un individualism mărunt, materialist; în rest, asocialii nu aveau o conştiinţă de clan, nici un fel de înclinaţii spre un activism descătuşat şi nu erau minaţi de sete de mărire. Rămâne discutabil faptul dacă simbolul comun al culorii negre nu le repugna SS-iştilor în subconştientul lor: cu siguranţă că n-au ştiut ce fac când au ales culoarea neagră tocmai pentru această categorie de prizonieri !

Conflicte sufleteşti remarcabile nu întâlnim decât la indivizii superiori sau la grupurile, păturile ori clasele superioare. Iar aceştia erau preponderent adversari ai regimului naţional-socialist pe tărâm politic şi al concepţiei despre lume. În cazul lor, caracterele se loveau de împrejurări şi situaţii subumane; iar rezultatul a fost o multitudine incomensurabilă de destine.

Din păcate nu mă pot opri aici asupra fiecărei categorii de deţinuţi în parte, ci sunt nevoit să mă mărginesc la fenomene psihologice generale sau măcar general posibile. Ar fi grozav să poţi elabora de exemplu o psihologie a cercetătorilor în Biblie. Deşi proveneau, de regulă, din clasa de mijloc a meseriaşilor şi aveau un mod de gândire şi simţire destul de simplu, ei au prezentat în lagăr un adevărat curcubeu de reacţii sufleteşti şi de moduri de comportament, întins între polul prea-sfintei aşteptări a lumii de apoi şi cel al unui apetit extrem de pământesc. O analiză a spectrului lor sufletesc ar reliefa concluzii asupra diferitelor motivaţii ale virtuţii, ce trebuiau căutate nu în aştri, ci mai curând în stomac.

Tipizarea sufletească s-a realizat pe calea adaptării la noul mediu. În capitolul „Internarea în lagărul de concentrare" am arătat că orice nou-sosit era nevoit să parcurgă de la început procesul celei mai crâncene umiliri şi degradări. Era fugărit gol prin prăpastia, care separa „lumea de afară" de „lumea dinăuntru". Efectul nemijlocit al înspăimântătorului act de violenţă determina în cazul fiecărui deţinut în parte procesul de selecţie general-valabil: în cel mult trei luni fie decădeai complet din punct de vedere fizic şi moral, de-a lungul unui proces ireversibil de declin, fie începeai să te „adaptezi" la mediul lagărului de concentrare. Sfârşitul survenea ca urmare a rezistenţei scăzute, sub forma unui proces rapid ori treptat de decădere, până la moarte prin epuizare ori sinucidere. Cine nu putea face faţă noilor condiţii de viaţă, muncii şi climei, se prăpădea repede, nu lent. Omul ajuns la

disperare totală nu mai găsea nici o raţiune pentru a continua să trăiască. Dacă, după ce lumea fostelor sale valori se năruise, omul mai găsea în sine un rest de voinţă, sufletul său ajuns în cele mai adinci tenebre ale existenţei arunca de la sine şi povara trupului, pe care nici o forţă nu-l mai putea ridica deasupra mizeriei cotidiene. Dacă însă epava, în care SS-ul transformase omul, continua să vegeteze, se trezea curând stând în calea cuiva în „lupta pentru existenţă” şi era suprimată fără milă. Iar dacă degradarea de la început reuşea să ucidă într-un om doar ceea ce avea el bun, dezlănţuindu-i pe de altă parte forţele răului, odinioară latente, noul venit se adapta într-o clipă sau pas cu pas ticăloşiei din lagăr, într-una din multiplele ei forme de manifestare.

Adaptarea sufletească la viaţa de lagăr nu era condiţionată în primul rând de originea ori poziţia socială, pe care o avusese omul cândva, ci aproape exclusiv de tăria de caracter şi de existenţa sau lipsa unor idealuri religioase, politice ori umanitare. În acest punct a rezultat o opoziţie netă între condiţiile de dezvoltare ale SS-ului şi ale categoriilor asocialilor şi criminalilor, pe de o parte, şi cele ale deţinuţilor politici şi ale celor cu concepţii solide despre lume şi viaţă, pe de alta. Dacă în cazul primilor punctul de plecare social şi moral le-a influenţat măcar, dacă nu chiar le-a determinat cariera, în cazul celei de a doua categorii, datorită valorii sale superioare, el n-a putut să constituie pentru ei un imbold, ci a fost mai degrabă o frână. Abia după ce s-au stins cu totul amintirile despre nivelul social de odinioară, caracterul valoros s-a dovedit în stare, conştient de calităţile sale iniţiale, să facă faţă, deşi cu multă trudă, noii situaţii. Încercarea de a transfera în mediul lagărului de concentrare, care constituia cel mai cras contrast faţă de orice ordine socială închegată, criterii sociale valabile odinioară, n-a reuşit niciodată. Iluziile acestea erau fie de la început, încă din stadiul degradării, spulberate, fie îşi dovedeau «hic et nunc» (*aici şi acum — în lb. latină*) lipsa de valoare. Căci ce măi rămâne, dacă e să o luăm aşa, dintr-un ministru, dintr-un judecător, profesor, preot, jurisconsult sau dintr-un funcţionar de bancă, gol puşcă, cocoţat pe un scăunel mai înalt în mijlocul unei mulţimi de alte creaturi în mizerie, maltratate ca şi el, atunci când un deţinut cu triunghi verde îl rade din cap până în picioare, în faţă şi în spate ? Tot aşa şi încercarea înverşunată, de-a dreptul ridicolă, de a demonstra într-un asemenea mediu dacă nu personalitate, măcar superioritate socială, a eşuat şi ea rapid.

Cel ce nu venea în lagărul de concentrare decât cu o conştiinţa de clică, de clan, de castă, cu o conştiinţă neproletară, apreciată „afară”, era un om pierdut, decădea, se prăbuşea exterior, ca şi interior. Scuturile sociale de tot felul erau sfărâmate radical încă din prima zi, iar dacă susţinuseră cumva coloana vertebrală morală a omului respectiv, acesta putea fi şters de pe listă. L-am cunoscut pe un înalt funcţionar ministerial german, care în seara zilei în care fusese internat în lagărul Buchenwald, după umilirile prin care trecuse nu mai îndrăznea să privească pe nimeni în ochi. Fondul său de valori personale i-a redat cu timpul conştiinţa de sine pierdută, era însă cu totul alt om decât înainte. Fiii prinţului moştenitor al Austriei, Franz Ferdinand, ucis în

1914, cei doi duci de Hohenberg, înalţi aristocraţi deci, cărau la Dachau „rahat”, de parcă n-ar fi făcut în viaţa lor altceva şi, prin tăria lor de caracter, şi-au cucerit stima multora dintre deţinuţi, chiar şi a unora cu idei preconcepute. Şi asemenea exemple s-ar putea da despre mulţi alţi oameni de vază din lagăre.

Dar chiar şi fără a fi deţinut în viaţa de dinainte de lagăr vreun rang deosebit, individul nu putea face faţă greutăţilor pe care le întâmpina în lagăr şi la care se adăuga, în mod suplimentar, şi dificultatea de a nu fi „proletar”, decât dacă dovedea o deosebită tărie de caracter. Un bun cunoscut de-al meu, Willi Jellinek, cofetar din Viena, este un exemplu grăitor în acest sens. La Buchenwald era cărător de cadavre, deci ca rang în cadrul lagărului egal cu zero. Evreu fiind, un tânăr vânjos şi un om cu o personalitate distinctă, nu prea avea, pe vremea lui Koch, multe şanse de supravieţuire. Şi ce s-a ales de el ? A ajuns cel mai bun specialist al nostru în Tbc, un practician excepţional, un internist, care i-a ajutat pe mulţi camarazi, şi pe deasupra şi bacteriolog la blocul 50. Deşi în forul lui interior un pesimist, s-a strecurat printre nenumăratele capcane ale morţii, pe care i le întindea viaţa de lagăr. Întâmplare ? Fireşte, dar numai în măsura în care „norocul” nu este totodată şi o componentă a destoiniciei ! Pentru că au existat destui directori şi înalţi funcţionari de stat care, deţinuţi în lagăre de concentrare, tăbărau, chiar şi atunci când nu erau chiar morţi de foame, pe găleţile pline cu coji de cartofi, pentru a-şi aduna resturi de mâncarc sau alţii, care furau pâine; în alte cazuri, nu atât de grave, dar numeroase, alţi deţinuţi profitau de îndată în mod egoist chiar şi de cel mai mic avantaj posibil, fără a ţine scama de semenii lor. E adevărat că aceste cazuri n-au fost chiar atât de numeroase, cum li s-a părut unora. Sigur că decăderea umană a unuia dintre cei „culţi”, a unuia care odinioară avusese un rang social înalt, sărea mai curând în ochi decât faptul că un individ oarecare, în care opinia publică nu şi-a pus niciodată vreun fel de speranţe, s-a dovedit a fi necorespunzător (restrictiv trebuie subliniat faptul că „cel cult” nu fusese educat pentru viaţa din lagărul de concentrare, ci pentru cea dintr-o societate normală). Oricum, asemenea cazuri n-au fost rare şi au demonstrat, ca şi cele pozitive, că hotărâtoare în lagăr a fost nu situaţia socială, ci valoarea personală.

Dacă internarea în lagărul de concentrare era şocul care-l arunca de la început pe noul venit într-o direcţie sau într-alla, şi dacă revolta sau disperarea, care au urmat groazei de la început, au fost cele care au decis dacă individul se putea detaşa cu timpul sufleteşte, având deci posibilitatea să se adapteze la condiţiile noii existenţe, sau pierea în scurt timp, atunci, în primul caz intervenea procesul obişnuinţei, cel al transformării caracterului individual. Cu cât mai conştient şi mai hotărât era modul în care îţi stabileai în acest al doilea stadiu noul obiectiv, eu atât mai uşor şi mai repede găseai şi drumul spre „normalizarea anormalului”. Perioada aceasta de adaptare era plină de primejdii. Pretutindeni te izbeai de câte un zid, sufletul se umplea de bătături la fel ca şi mâinile. Căci „comunitatea” aceasta, în mod tragic şi firesc, totodată, începea să-l ia în considerare pe cel nou-venit abia după ce acesta reuşise să i se adapteze principial, în mod tragic, pentru că tocmai în

prima perioadă el ar fi avut mai mare nevoie de protecţie şi atenţie: în mod firesc, pentru că comunitatea ducea ea însăşi, zi de zi şi clipă de clipă, lupta pentru existenţă cu SS-ul, suportând nenumărate chinuri pe măsura slăbiciunilor şi punctelor ei vulnerabile. Aici era vorba de un cumplit „proces de selecţie naturală”. Fie ca, pornind de la toate aceste exemple, lumea să fie scutită de acum încolo de toţi profeţii care binecuvântează „lupta pentru existenţă”, respectiv transferarea legilor junglei asupra societăţii omeneşti. Cel mai uşor puteai pătrunde în comunitate fără a fi mistuit încă de la marginile ei, dacă urmai cu atenţie sfaturile unor camarazi binevoitori. Se găseau totdeauna unii, care-l luau în primire pe noul sosit nu cu brutalitate, ci cu o serie de sfaturi practice binevenite. Şi cu ajutorul acestor cunoscuţi, tovarăşi, camarazi sau prieteni trebuia apoi să străbaţi cu curaj, ferindu-te să baţi la ochi, pas cu pas, calea spre experienţele proprii. Vai de cel ce nu avea chiar pe nimeni care să-i întindă o mână !

Cam după vreo jumătate de an, omul începea să devină „concentraţionist”, respectiv evolua spre un tip moral deosebit, care, de regulă, se contura pe deplin abia după alţi doi sau trei ani. Nu întâmplător „cei vechi” nu îţi acordau înaintea acestui termen nici o încredere. Era într-adevăr nevoie de un timp oarecare pentru ca sufletul omului, smuls dintr-o lume solidă şi aruncat într-o lume de sălbatică luptă pe viaţă şi pe moarte, să îşi poată găsi un nou echilibru intern.

Starea morală transformată nu marca nicidecum diferenţa valorică bun-rău; era proprie în egală măsură ambelor categorii. Principala ei caracteristică consta în primitivizarea sufletească. Scala trăirilor emoţionale se restrângea automat. Sufletul omului îşi crea un înveliş protector, un fel de scut de protecţie, care nu mai permitea oricărei impresii puternice să pătrundă până la membrana senzitivă. Altminteri durerea, mila, tristeţea, groaza, oroarea, aplauzele ar fi depăşit, în nemijlocirea lor normală, capacitatea de asimilare a inimii omeneşti, spaima, care te pândea din toate colţurile, ar fi făcut-o să se oprească în loc. Te aspreai, multora li s-a împietrit sufletul. Se petrecea acelaşi fenomen ca în război. Un râs barbar, o glumă sinistră nu erau adeseori altceva decât o autoprotecţie a sufletelor, pândite de pericolul întunecării sau al isteriei Într-adevăr, în lagărele de concentrare, au existat mulţi martiri morţi, însă doar foarte puţini sfinţi în viaţă — deşi lagărele ar fi fost un teren propice pentru ei ! Şi iată-ne, aşadar, pe noi, biete suflete, râzând, pentru a nu împietri şi a nu muri.

Primitivizarea pătrundea, în perechea de contrarii bun-rău, în toate proprietăţile sufleteşti ale omului. Unii se aspreau, tocmai pentru a putea ajuta, aşa cum un medic este sentimental în calitatea sa de om, îşi lasă însă sentimentalismul de-o parte pentru a putea vindeca; alţii au devenit cruzi până la sadism, reprimându-şi pornirile sexuale. La unii optimismul înnăscut s-a exacerbat frizând o credulitate iluzionistă, prinzând din zbor cu aviditate orice cuvânt; la alţii puterea critică de discernământ s-a intensificat, transformându-se într-o neîncredere pesimistă. Combativitatea sfârşea adeseori în aventurism, laşitatea în adaptarea completă la starea de sclavie. Oare cum v-aţi fi comportat dumneavoastră, bărbat sau femeie, dacă,

deodată, aţi fi fost scos din careul protector compus din zeci de mii de oameni, postat în văzul tuturor pe o grămadă de bolovani, dezbrăcat în pielea goală şi apoi biciuit ? Aţi fi urlat, aţi fi scâncit sau v-aţi fi muşcat buzele până la sânge şi aţi fi tăcut totuşi ? Şi, la întoarcerea la mizerie şi zdrenţe v-aţi fi sfârşit de ruşine pentru umilinţa îndurată sau aţi fi avut tăria sufletească supraomenească să îndurați cu mândrie şi ultima lovitură de cizmă a SS-istului, menită să vă arunce înapoi în gloata deţinuţilor ? În orice caz, trebuia să vă fi primitivizat pentru a putea supravieţui. Căci camarazii te luau apoi, cu o glumă grosolană, care ascundea mila, şi te îngrijeau pe ascuns, fără multe vorbe, până te vindecai.

În spatele pavezei protectoare, care învăluia sufletele, mulţi dintre deţinuţi au dovedit o rafinare a conştiinţei, care în multe cazuri a atins grade ieşite din comun. Sub acţiunea puternică a tot ce era omenesc sau neomenesc într-un lagăr de concentrare, conştiinţa morală şi religiozitatea sălăşluind în miezul personalităţii au fost mai curând stimulate, cu condiţia ca omul să fi fost în general moral şi credincios, în condiţiile vieţii de lagăr existenţa şi eficienţa unor asemenea fenomene nu se puteau manifesta deschis decât arareori, şi asta cu atât mai puţin, cu cât tocmai păturile conducătoare în lagăre nu erau niciodată religioase, cel mult politice, şi numai în cazuri excepţionale vădeau o scrupulozitate măsurabilă după alte criterii etice. Iată de ce există cu siguranţă destui concentraţionişti care au trăit multă vreme în lagăr şi care vor contesta că religiozitatea şi morala au jucat vreodată un rol deosebit. Pe cât de puţin cunoştea însă deţinutul de rând adevăratele conexiuni ale vieţii din lagărul în care trăia, tot pe atât de puţin, ba chiar mai puţin ştiau şi majoritatea funcţionarilor din lagăr despre lumea interioară a miilor de oameni, pe care îi aveau în subordine. Îmi dădeam mai mult ca oricând seama de acest lucru, când îi vedeam uneori rămânând complet descumpăniţi lângă cadavrul vreunuia dintre tovarăşii lor mai importanţi, care după şapte, opt sau poate şi zece ani de detenţie, când aproape că şi vedeau razele libertăţii mijind la orizont, recurseseră dintr-o dată la sinucidere.

Declaraţiile pe care le smulgeau nu erau decât un bâlbâit nenorocit. Fiindu-le complet străine abisurile sufletelor omeneşti, ei nici nu puteau bănui ce se petrece în cugetul atâtor catolici, evanghelici, evrei ortodocşi şi ale altor camarazi. La mulţi dintre deţinuţi, tensiunea dintre primitivizarea progresivă a spiritului şi ascuţirea sensibilităţii sufleteşti nu-şi găsea rezolvare decât într-o religiozitate mai intensă, fie ea naivă sau iluminată. Din propria întunecime se refugiau plini de încredere în lumina bunătăţii cereşti, pe care credinciosul o poate percepe limpede chiar şi în lumea tragică a rătăcirilor şi a haosului.

Pierderea acestei certitudini ducea la un dezechilibru nervos sau la un activism care în mod subiectiv nu mai avea nici o valoare morală. Cei mai teferi au rămas cei din categoria anima candida, a sufletelor curate ca cristalul, care căutau să facă totul cât se poate de bine, nu se supărau niciodată, orice li s-ar fi întâmplat şi alungau de la sine tot ce era rău. Au existat asemenea oameni în lagăre. Doar să nu-i fi pus în funcţii, în care se

cereau luate decizii importante pentru întregul lagăr ! Atunci când SS-ul le cerea politicilor să-i desemneze pe deţinuţii „neviabili” în vederea lichidării lor premeditate, iar refuzul lor ar fi atras după sine sfârşitul „guvernării” celor roşii şi instaurarea „guvernării” verzilor, trebuia să te dovedeşti în stare să-ţi asumi răspunderea cuvenită. Nu aveai de ales decât între colaborare activă şi o presupusă retragere a responsabilităţilor, ceea ce, aşa cum a dovedit-o experienţa, putea atrage după sine situaţii mult mai rele. Cu cât mai sensibilă era simţirea, cu atât mai categorică trebuia să fie decizia. Şi fiindcă decizia trebuia luată, şi încă repede, luarea ei cădea în mod necesar în seama unor spirite robuste. Mulţi au rămas, în urma luării unor asemenea decizii, ca martori în viaţă, nu toţi au ajuns martiri. Cine ar putea îndrăzni să-i condamne pe acei camarazi?

Tipizarea nu era, după cum s-a văzut din cele arătate mai sus, un proces care să se fi desfăşurat exclusiv în forul interior al deţinutului din lagărul de concentrare. Ea se producea într-o permanentă interferenţă cu noul mediu.

Cel mai tare le stăteau pe cap deţinuţilor din lagăr tovarăşii lor de detenţie. Erai legat de ei, nu te puteai lipsi de ei, erai la discreţia lor. Stările sufleteşti predominante, care guvernau viaţa dintre ei, erau egoismul şi gândirea practică, intensificate prin multiple sentimente de antipatie. Solidaritatea cea atât de mult lăudată după desfiinţarea lagărelor de concentrare n-a fost decât o pârghie făcută din acelaşi material sufletesc dur, care devenea uneori mai maleabil datorită ataşamentului unuia faţă de celălalt sau al unei grupe faţă de alta. Ca solidaritatea să fi marcat într-un mod caracteristic viaţa de lagăr — despre asta nici nu poate fi vorba. Au existat exemple minunate de solidaritate până la moarte, de spirit de răspundere faţă de colectivitate până la sfârşitul sfârşitului. Atunci când grupuri întregi de deţinuţi politici se lăsau duşi fără împotrivire la execuţie, o făceau de regulă din consideraţie faţă de tovarăşii lor lăsaţi în urmă: dacă candidaţii la moarte ar fi opus vreo rezistenţă, pentru a muri cel puţin luptând, faptul ar fi fost calificat pe loc drept revoltă şi s-ar fi luat de îndată cele mai aspre măsuri represive împotriva întregii colectivităţi. Problema respectivă a fost dezbătută de nenumărate ori în lagăr. Asemenea dovezi de solidaritate camaraderească supremă erau totuşi acte solitare, jertfe în faţa morţii inevitabile.

Exemple din sfera luptei pentru supravieţuire, căci în lupta pentru viaţa de zi cu zi dominau cu totul alte sentimente. Oricine dintre cei care au trecut printr-un lagăr de concentrare cunoaşte — în diferite variante — dictonul: „Deţinutul este duşmanul cel mai crâncen al deţinutului !” Sigur că nu luat textual; senzaţia însă aceasta era provocată de caracterul nemijlocit permanent al unui egoism feroce. SS-ul se năpustea ca fulgerul sau ca o vijelie care trece repede sau ca un uragan care poate dura chiar câteva zile. Şi atunci, împotriva lor se uneau pe loc, cât se putea toate forţele (atunci când nu erai nevoit să-ţi cauţi salvarea pe cont propriu); oamenii se ajutau între ei, se protejau şi se salvau unul pe altul în limita posibilităţilor şi forţelor de care dispuneau, în schimb, crâncena luptă de interese a tovarăşilor de

detenţie se cerea dusă într-un spaţiu redus, însă fără întrerupere. Iar senzaţia chinuitoare provocată de acest caracter de inevitabil era şi mai mult amplificată de grosolănia de nedescris a formelor în care se desfăşura totul. Extrem de mulţi deţinuţi erau de-a dreptul mândri de barbaria lor deosebită; nici că se putea da o expresie mai provocatoare inculturii lor. Până şi măruntele, dar deosebit de semnificativele forme de politeţe, care, chiar dacă nu mai aveau reale valori morale, îţi puteau înfrumuseţa puţin viaţa, formule de politeţe ca „te rog”, „mulţumesc”, „ai vrea ?”, „îmi promiţi ?” erau dezavuate. Când, în anul 1938, au fost aduşi în lagăre foarte mulţi austrieci, ei au stârnit luni de-a rândul antipatia celorlalţi deţinuţi prin folosirea imperturbabilă a formulelor de politeţe, pe care austriecii le au în sânge. Dacă îndrăzneau cumva să spună „mulţumesc !”, li se răspundea fără excepţie: „Pupă-mă-n c...!”, iar un „te rog” din partea lor era ironizat aşa cum ştie să ironizeze primitivul după toate regulile artei.

Într-un asemenea aşa-zis sistem, ca cel creat de SS, trebuia să se producă aşadar acomodarea, în contextul unor crize personale mai mult sau mai puţin puternice. De fapt, nu existau decât trei forme în care te puteai încadra: a rămâne un solitar, a te ataşa unui grup sau a activa ca membru de partid.

Solitarul, la care ne gândim aici, nu era nicidecum un asocial. Ci un individual cu înclinaţii spre o izolare, care lui îi folosea, iar altora nu dăuna. Oamenii de tipul acesta erau adesea deosebit de valoroşi, aveau o judecată raţională, erau săritori la nevoie, dar nu doreau relaţii mai apropiate cu alţii, îşi trăgeau capacitatea de rezistenţă tocmai din singurătate, în măsura în care putea fi vorba de singurătate într-un lagăr. Mulţi dintre deţinuţii din lagăr nu-i puteau suferi pe tovarăşii lor de acest gen; îi luau peste picior şi îi chinuiau ori de câte ori li se ivea ocazia — în parte din dorinţa firească a mediocrului de a-l coborî pe celălalt la nivelul său şi a-l simţi egal, în parte, mă gândesc eu, dintr-o teamă instinctivă faţă de atitudinea sobră a solitarului, pe care o taxau drept îngâmfare. Solitarii erau aşadar permanent în primejdie, dacă nu se găsea cumva vreun admirator cu putere şi influenţă, care să-şi ţină o mână protectoare asupra lor. Uneori, în izolarea lor de „comunitatea” imensă ce-i înconjura, mai ajungeau şi la câte o „scrânteală”, la un fel bizar de a reacţiona. Iar dacă bizareria respectivă avansa apoi până la ţicneală, deci la o permanentizare a ei, omul respectiv putea să o sfârşcască prost dacă avea vreun duşman înverşunat, care să profite de ocazie (vezi în capitolul „Lupta subterană” cazul lui Johann Stürzer, de care am amintit), ori era pur şi simplu tolerat ca excentric inofensiv: te mai răsteai la el, fără a-i face însă propriu-zis vreun rău. Tipul nu mai prezenta importanţă, devenise obiectul ironiilor celorlalţi, un paratrăznet pentru cei din jurul său.

Apartenenţa la un grup însemna ataşarea la o comunitate: câţiva prieteni, oameni cu aceleaşi convingeri religioase, bărbaţi care vădeau premise spirituale asemănătoare pentru dezbateri sau întruniri „ca la club” — prin cele câteva încăperi privilegiate ale blocului sanitar al deţinuţilor sau chiar şi prin pivniţe, în cadrul unor asemenea grupuri redeveneai om,

deveneai iarăşi şi iarăşi om după ce ziua şi munca şi pedepsele şi apelul şi blocul şi toate celelalte din lagărul de concentrare îţi călcaseră în picioare conştiinţa de sine. Făceai abstracţie de hainele vărgate şi de capetele tunse chilug şi vedeai chipul omului de lângă tine, şi asta te remonta, vedeai aceeaşi suferinţă şi aceeaşi mândrie, îţi renăştea parcă speranţa şi erai iarăşi gata să înaintezi, pas cu pas, pe drumul desemnat. Grupurile au reprezentat, probabil, cele mai bune şi mai frumoase trăiri din lagărele de concentrare. Destinul unora dintre ele, în câte un caz exemplar, ar merita poate chiar un film.

Membrii de partid, în schimb, erau şi în lagăr un colectiv bine orientat — foarte util pentru cei „de stângă”, în special pentru comunişti, care găseau ajutorul, sprijinul necesar, ce le uşurau în mare măsură adaptarea la mediu. În lagăre alte partide decât cel comunist şi cel social-democrat n-au existat în rândul germanilor. Polonezii, cehii, olandezii şi alte câteva naţionalităţi aveau şi forme de partid, care nu erau de orientare stângă; dar cum conducerea internă a lagărului s-a aflat întotdeauna în mâinile deţinuţilor din Germania, asemenea organizaţii n-au putut câştiga niciodată teren sau au fost chiar reprimate în contextul unor conflicte acute. Partidele de stângă au fost singurul lucru preluat ca atare din structura socială a lumii din afara lagărului, astfel încât partizanii lor găseau, la internarea în lagăr, un liman binecunoscut, pe care se puteau refugia. Urmarea era un start material mai bun şi o recâştigare mai rapidă a conştiinţei de sine, exista însă şi pericolul unei primitivizări nestăvilite şi al unei adaptări atât de temeinice, încât departe de a constitui o protecţie, reprezenta o degradare. Au existat concentraţionişti de partid, care ajunseseră să se împace, din punct de vedere material, ca şi spiritual, întru totul cu viaţa de lagăr, care nu mai cunoşteau şi nici nu mai voiau să cunoască altă lume. Lagărul de concentrare, cu posibilităţile oferite de el pentru a stăpâni şi a beneficia de avantaje devenise lumea lor.

Grupurile şi partidele erau intersectate de noile formaţiuni de clasă şi de conexiunile naţionale, care au îmbogăţit multitudinea de tipuri psihologice de deţinuţi din lagăr cu multe alte caracteristici, de natură să stimuleze sau să frâneze dezvoltarea acestora.

Clasele, care s-au format şi în lagărele de concentrare, nu erau, prin structura lor socială, un element nou, ele prinzând contur, la fel ca şi în viaţa din afară, pe baza unor situaţii economice identice sau asemănătoare şi a unor funcţii deosebite. Deţinuţii din conducerea internă a lagărului reprezentau aristocraţia de lagăr, erau „prominenţii”.

O parte dintre ei constituia, la fel ca şi în cazul aristocraţiei nobiliare din toate timpurile şi de la toate popoarele, doar o pătură nefolositoare de paraziţi. Printre aceştia, ordinarii şi paria. Nouă era de fapt apartenenţa concretă la o anumită clasă în cadrul lagărului de concentrare.

Apartenenţa de clasă de odinioară a deţinutului nu mai conta deşi, în lagărele conduse de roşii, fostul activist de partid avea cele mai multe, iar burghezul de odinioară mai puţine şanse să ajungă în clasa prominenţilor din lagăr. În general, încadrarea individului într-o anumită clasă, cu toate

avantajele şi dezavantajele ei, era rezultatul însumării unor premise: combativitate şi duritate sau slăbiciune şi toleranţă, capacitate de adaptare sau naivitate şi stângăcie, spirit gregar sau rezervă personală individuală. Ea presupunea capacitatea de a-ţi asuma o anumită răspundere, chiar dacă uneori aceasta nu consta decât în participarea la corupţie, care-ţi asigura avantaje suplimentare pe seama colectivităţii, şi era consolidată printr-o serioasă reasigurare, în bine sau în rău, din partea unor indivizi de aceeaşi îactură ori de factură asemănătoare. Întrajutorarea de clică în cadrul păturii formate din Kapo, de exemplu, avea prioritate faţă de întrajutorarea tovărăşească din cadrul unui comandou sau al unui bloc. Pe baza poziţiei celor din care era formată, pe baza experienţei de lagăr, de care dispunea în mod necesar, clasa avea propria ei „conştiinţă", care se exprima în diferite practici uzuale, cum ar fi de exemplu aceea de a-l ţine pe noul venit cât mai mult de-o parte. Dacă într-un grup sau într-un partid puteai pătrunde relativ uşor, tendinţa de clasă era de respingere: „novicele" era ţinut la distanţă cu dispreţ; membrii clasei aminteau în asemenea ocazii plini de imfumurare de tot felul de greutăţi prin care trecuseră ei şi care cum nici n-ar mai exista ! „*Ce ştiţi voi, în definitiv, despre un lagăr de concentrare !*" era pe atunci una din frazele obişnuite. „*Pe atunci, în anul..., când noi...*"; „*Să-l fi apucat voi pe Scharführer-ul cutare sau cutare !*"; „*Cine n-a fost în lagărul..., ăla nici n-are habar !*" şi multe altele de acest gen interpretate la flaşneta lăudăroşeniei şi mojiciei n-aveau altă menire decât ca, prin punerea în inferioritate a celui nou-venit, să asigure pentru sine păstrarea superiorităţii de clasă în cadrul lagărului. Unul dintre şiretlicurile psihologice ale oamenilor puşi în asemenea situaţii sau în unele asemănătoare era şi tendinţa de a-şi ascunde propriile lipsuri morale prin accentuarea gradului de „călire" la care ajunseseră. Sigur că astfel de trucuri nu erau o particularitate a lagărelor de concentrare; orice prizonier de război a trăit asemenea experienţe, doar că în lagărele de concentrare ele erau mult accentuate datorită izolării acestora şi a mediului de brutalitate excesivă pe, care îl reprezentau.

Particularităţile naţionale, care intersectau şi ele toate stratificările formate în lagăre, aveau în cadrul grupurilor naţionale o tendinţă mai curând egalizatoare, duceau însă la o ascuţire a contradicţiilor dintre naţionalităţi. Ca importanţă, apartenenţa de partid se echilibra oarecum cu conştiinţa naţională, dacă nu cumva chiar precumpănea: un comunist francez, dacă e să apreciem, după comportamentul lui practic, era, de regulă, mai ataşat de un comunist german decât de un conaţional al său burghez.

Poate că aici ar fi locul să spunem câte ceva şi despre felul în care o scoteau la capăt diferitele organizaţii mai mari de străini în ansamblul condiţiilor din lagărele de concentrare germane.

Francezii au suferit mai mult decât alţii de pe urma vicisitudinilor vieţii de lagăr, datorită temperamentului şi constituţiei lor fizice în general mai puţin rezistente. Individualismul lor cras şi nivelul lor spiritual, de regulă ridicat, le-au creat multe dificultăţi, altminteri evitabile, situaţie pentru care, adesea, ceilalţi manifestau foarte puţină înţelegere. O serie de personalităţi franceze şi-au creat în lagăre relaţii foarte bune. În general însă n-au realizat

cu asta nimic. N-au reuşit să-şi unifice rândurile, spre a le consolida şi a le face mai utile pentru „comunitatea celor asupriţi”, fiindcă din punct de vedere politic forţele lor erau incredibil de risipite. La Buchenwald, de exemplu, doar grupul minoritar al comuniştilor francezi a întreţinut relaţii foarte strânse cu conducerea internă a lagărului. Asemenea tovarăşilor lor germani, n-au avut nici ei forţa necesară să-şi cureţe rândurile de criminalii camuflaţi politic şi de alte elemente dubioase; astfel încât protecţia, pe care o putea oferi grupul, a rămas adeseori unilaterală. Majoritatea covârşitoare a francezilor din lagăre —exceptându-i pe medicii francezi, care au ocupat de regulă funcţii deosebite în blocurile sanitare ale deţinuţilor — au căzut pradă, neajutoraţi, tuturor vicisitudinilor.

Olandezii s-au ţinut foarte bine. Propriile lor contradicţii au fost la început destul de ascuţite, apoi însă, cu timpul, ei au reuşit să le atenueze şi să le învingă. Erau oameni iubitori de libertate şi potrivnici oricărei forme de constrângere, indiferent din ce parte venea. Destoinicia de care au dat dovadă i-a ajutat să învingă toate greutăţile ivite în cale. Între ei şi celelalte naţiuni din lagăre au existat relaţii nu numai civilizate, ci de multe ori chiar cordiale.

Danezii, aproape 2.000, în majoritatea lor funcţionari de poliţie, aduşi în 1944 la Buchenwald, formau o unitate închegată, care, trăiau în condiţii oarecum avantajate şi, destul de retraşi, mai mult pentru ei înşişi. Nu s-a ajuns niciodată la conflicte cu ei. Au respins însă, probabil şi din lipsă de încredere, orice colaborare la acţiuni ilegale împotriva SS-ului. Din ajutoarele Crucii Roşii, de care au beneficiat într-o măsură relativ mare, i-au ajutat în repetate rânduri şi pe alţii.

Într-o măsură şi mai mare poate fi afirmat acest lucru despre cei 350 de studenţi norvegieni, care au stat şi ei un timp mai îndelungat la Buchenwald — minunaţi oameni, care au adus un spirit sportiv în lagăr şi au fost camarazi foarte buni.

Timp de vreo jumătate de an, până la sfârşitul lui 1944, în lagărul de la Buchenwald s-au aflat şi 167 de piloţi anglosaxoni. Perfect organizaţi din punct de vedere militar, ei au întreţinut relaţii strânse cu personalităţile necomuniste din conducerea internă a lagărului, au fost loiali cu conducerea partidului comunist german şi au avut contacte utile cu prizonierii de război ruşi. În rest însă, ca şi olandezii, anglosaxonii au stat retraşi, fapt datorat probabil nu numai firii, ci şi profesiei lor. În multe din excelentele planuri de acţiune, stabilite pentru momentul lichidării lagărului, s-a contat pe acordul lor de a colabora.

Cehii, în măsura în care nu fuseseră exterminaţi la Auschwitz, veniseră iniţial în lagărele de concentrare cu drepturi privilegiate, ca aşa-zişi deţinuţi din Protectorat. Locuiau în blocuri numai ale lor, purtau părul lung şi luni de zile n-au fost siliţi să iasă la muncă. Asta a atras asupra lor invidia celorlalţi. Fiind însă oameni săritori de felul lor, i-au ajutat şi pe alţii, împărţind întotdeauna în special mâncarea suplimentară şi ţigările, fapt care a reuşit să niveleze nenumăratele contradicţii. Cu timpul, mulţi dintre ei s-au prezentat benevol la muncă, înainte ca restul să fie frustrat de drepturi privilegiate, şi

asta le-a creat posibilitatea să-şi aleagă comandouri bune. Dintre cehi doar foarte puţini s-au aflat timp mai îndelungat în locuri de muncă grele. Erau foarte uniţi între ei şi-şi promovau concetăţenii de câte ori aveau posibilitatea. După depăşirea contradicţiilor politice de partid au întreţinut cu celelalte naţiuni relaţii în parte prieteneşti, în parte corecte.

Polonezii au făcut faţă relativ bine condiţiilor din lagăr. N-au avut o soartă uşoară, întrucât în multe lagăre nu li se arăta prea mare afecţiune. De aceea, majoritatea dintre ei erau interesaţi în acţiuni de întrajutorare reciprocă. În anii războiului au reuşit apoi, în special în anumite lagăre din Răsărit, dar în parte şi în celelalte lagăre de concentrare, să ocupe funcţii importante din partea deţinuţilor. Îşi cuceriseră poziţii foarte solide în special ca şefi de cameră, dar nu arareori şi în comandouri privilegiate, căci şi în grupele lor se ducea sistematic o politică de promovare a conaţionalilor. Între ei au existat camarazi buni. Curajoşi, de regulă însă animaţi de sentimente naţionale şi religioase foarte puternice. Majoritatea polonezilor, oameni cu o deosebită capacitate de adaptare, îşi duceau de bine, de rău zilele. Cu toate părţile lor bune şi proaste, polonezii au fost în lagărele de concentrare o imagine fidelă a realităţii lor naţionale în ansamblul ei.

Ruşii erau împărţiţi în două grupuri complet deosebite între ele: prizonierii de război şi civilii ruşi, pe de o parte şi ucrainenii, de alta. Aceştia din urmă constituiau majoritatea covârşitoare. Spre deosebire de prizonierii de război — care formau o echipă extrem de disciplinată, urmărind cu multă iscusinţă şi de altfel şi pe bună dreptate interesele colectivului (cei selectaţi la „Stalag” pentru a fi aduşi în lagărele de concentrare erau de fapt comunişti, care îşi susţineau cu multă fermitate cauza) — masa ucrainenilor era extrem de eterogenă. Iniţial au fost în asemenea măsură favorizaţi de tovarăşii lor de partid germani, încât era aproape imposibil să formulezi chiar şi cea mai mică obiecţie împotriva unui „rus”. Apoi însă s-a produs o, rapidă şi radicală schimbare a atitudinii faţă de ei. Drept urmare n-au mai putut pătrunde în funcţii de conducere.

În ultimul an însă, prizonierii de război ruşi au iniţiat la Buchenwald, în colaborare cu câţiva comsomolişti ucraineni de frunte, o campanie de instruire cel puţin a elementelor valoroase din categoria respectivă, pentru a le putea încadra apoi în ansamblu. Dificila sarcină a fost pe alocuri şi în parte încununată de succes.

Sigur că unele reflexii psihologice şi asupra comportamentului germanilor, atât între ei cât şi faţă de celelalte naţiuni, ar fi deosebit de interesante şi de altfel şi utile pentru întregirea analizei. De asemenea şi în cazul evreilor. Mi se pare însă imposibil să prezinţi în câteva vorbe complexele relaţii create. Şi într-un caz şi-n celălalt imaginea ar fi în mod necesar unilaterală, ba chiar deformată. Nici germanii, nici evreii n-au fost prea agreaţi în lagăre totuşi, în multe cazuri individuale, s-a putut constata exact contrariul. Ambele grupe erau în sine destul de diversificate şi adeseori puse pe ceartă între ele — germanii, deşi adeseori oarecum „privilegiaţi” de către SS (e drept că şi la pedepse !), evreii, deşi chinuiţi fără întrerupere. De dragul adevărului, despre ambele grupe s-ar cere scrisă câte o mică lucrare,

prezentând rolul jucat de fiecare din ele în lagărele de concentrare, cu multe, multe exemple catalogate după importanţa lor. Ar rezulta, fără îndoială, că ceea ce s-a scris despre ei în literatura străină despre lagărele de concentrare abundă în puncte de vedere unilaterale, simplificatoare şi eronate. După părerea mea nu există alt popor al cărui rol în lagărele de concentrare să fie atât de greu de cuprins în vorbe, ca cel al germanilor şi al evreilor — şi cu asta consider că am sugerat măcar esenţialul !

Legăturile naţionale, de clasă, de partid şi de grup s-au reflectat în mod determinant în comportamentul individual şi colectiv al deţinuţilor între ei. Toate deosebirile însă se contopeau într-o unitate de luptă foarte precis conturată sau, mai bine spus, dispăreau ca în spatele unui zid protector, de îndată ce lagărul se mobiliza împotriva SS-ului. Relaţiile deţinuţilor cu asupritorii lor erau, din punct de vedere psihologic, extrem de necomplicate. Totul ar fi fost şi mai simplu, dacă ar fi existat posibilitatea unei lupte active. Cum însă caracteristică pentru situaţia deţinuţilor era tocmai lipsa de apărare, s-au dezvoltat o serie de particularităţi sufleteşti care merită amintite.

Deţinutul din lagărul de concentrare îşi crease un sistem întreg de mimetism faţă de SS. „Deghizajul” practicat la tot pasul purta marca „Totul în ordine !” — înspre exterior şi deci, aparent, şi în interior. Dincolo de zid nu putea privi nici un SS-ist. Şi deghizajul cuprindea o arie foarte întinsă, de la rigidul „Jawohl !” şi până la un surâs îndatoritor. Foarte arareori mergea poate şi puţin mai departe, faţă de unul sau altul dintre SS-işti, indivizi descompuşi şi corupţi, dar niciodată deţinutul nu se descoperea complet, până la o adevărată familiaritate. Adversitatea principială continua să existe şi nimeni nu uita ce se întâmplă şi ce se întâmplase. Cei mai mulţi prizonieri erau mânaţi de o inimaginabilă sete de răzbunare — o reacţie sufletească firească în condiţiile lipsei de apărare. Oameni chinuiţi îşi storceau creierul să inventeze chinuri noi, mai mari, mult mai grele, la care să-i poată supune vreodată pe cei care îşi băteau acum joc de ei. Setea de răzbunare viza întregul regim naţional-socialist şi adepţii săi, se fixa însă de fiecare dată în mod concret asupra individului SS-ist. Practica inumană a lagărelor de concentrare, pe de o parte, şi reacţiile acestea sufleteşti — şi doar puţini erau capabili să se ridice deasupra lor — pe de altă parte, au generat cu timpul în cazul multor concentraţionişti vechi, în special la cei cu funcţii în lagăr, o surprinzătoare egalizare în aprecierea relaţiei prieten-dusman.

Tipuri de oameni dintre cele mai opuse vădeau asemănări în felul primitiv de a gândi, în felul de a simţi, în comportamentul afişat, în ton, în corupţie, fireşte de fiecare dată cu simptome diferite. Se ajungea astfel, în mod paradoxal, în anumite cazuri de apropiere deosebită, ca de exemplu între unii medici SS şi deţinuţi din lagăr, atunci când colaborarea însemna ajutor pentru individ sau pentru întregul lagăr sau chiar şi numai uşurarea situaţiei, la bizare sentimente de „recunoştinţă învrăjbită”: îl urai în continuare pe SS-istul respectiv, ştiai că te desparte o lume de el şi totuşi, parcă nu doreai să fie implicat şi el în planurile de răzbunare generală. Conflictul sufletesc, odată conştientizat, ducea la calcule făcute la rece,

potrivit cărora îl considerai pe celălalt pur şi simplu drept o unealtă, sau la o respingere, dacă se poate şi mai radicală, a tuturor celorlalţi SS-işti. Deşi asemenea sentimente şi considerente răscoleau puternic deţinutul, ele nu erau totuşi decât simple surescitări trecătoare specifice perioadei de lagăr, nu erau persistente şi nu deveneau fenomene tipice. Căci după eliberarea din lagărele de concentrare nu s-a ajuns nicăieri la excese sălbatice din partea deţinuţilor împotriva SS-iştilor prizonieri, care pretutindeni erau predaţi pur şi simplu, chiar dacă triumfal, soldaţilor aliaţi, iar „excepţiile”, faţă de care te mai simi poate într-o oarecare măsură îndatorat, mai constituiau mult subiecte de discuţie.

Un singur fenomen nelămurit din punct de vedere psihologic sau cel puţin foarte greu de explicat a existat comportarea deţinuţilor faţă de SS, un fenomen, care se cere totuşi elucidat datorită caracterului său general. Abstracţie făcând de câteva excepţii atât de reduse ca număr, încât aproape că nici nu contează, deţinuţii din lagărele de concentrare nu opuneau niciodată nici un fel de rezistenţă, atunci când erau duşi în indiferent ce formă, individual sau în grupuri sau în masă la execuţie ! Faptul că nu o făceau, după cum am mai amintit, tocmai oamenii cu simţ de răspundere extrem de dezvoltat, este de înţeles. De înţeles este şi cazul unei pături relativ mari de indivizi, care pierduseră de mult voinţa de a trăi. În lagăre îi numeam „musulmani”, oameni de un fatalism necondiţionat. Dorinţa lor de pieire nu echivala cu un act de voinţă, ci, dimpotrivă, cu o zdrobire a voinţei. Puteai face absolut orice cu ei, fără să obiecteze, fiindcă forţele le erau ca şi paralizate sau pur şi simplu anihilate. A aştepta o rezistenţă din partea lor însemna să nu le cunoşti starea sufletească; pur şi simplu nu mai puteau. Mii de alţii însă nu căzuseră nicidecum în această stare de pasivitate fatală, şi totuşi mergeau la execuţiile în masă cu ochii deschişi pe drumul morţii fără a încerca, într-un ultim act de revoltă, să se repeadă la duşman, pentru ca măcar să moară luptând. Nu era, oare, aceasta o manifestare contrară tuturor legilor binecunoscute ale firii omeneşti ? Să fi fost măcar religiozitatea, care să-i determine să-şi accepte, din cea mai intimă fermitate, resemnaţi soarta, şi ar mai fi fost de înţeles. În faţa morţii inevitabile, adică în faţa desprinderii sale de cele pământeşti omul religios nu doreşte să se încarce cu păcatul unei lupte cu adversarul lumesc pe care-l lasă în urma sa. Şi nu-şi doreşte nici să-l ia, ucigându-l, cu sine în lumea cealaltă, unde, potrivit credinţei, altfel sunt judecate faptele decât în această vale a lacrimilor, a luptelor şi a păcatelor. S-ar simţi pătat de sângele pe care l-ar mai putea vărsa în această ultimă clipă mâinile sale purtând deja pecetea morţii. Nu la o politică a civitas terrestris îi este lui gândul în faţa porţilor eternităţii — indiferent dacă ele i se înfăţişează sub forma camerelor de gazare sau a gurilor de mitralieră, căci, supunându-se destinului implacabil, el lasă toate acestea în urma lui — ci la intrarea sa în lumina veşnică, în care, din umbrele a tot ceea ce pe pământ ni se pare a avea atâta importanţă, îţi apare abia printr-o schimbare a esenţei lucrurilor adevărata realitate. Dar nici nu poate fi vorba ca toate masele acelea de oameni executate de SS-işti să fi

fost religioase în sensul expus mai sus. Şi totuşi n-au încercat să opună rezistenţă.

Să încercăm să ne imaginăm următoarea scenă:
Conducerea unui lagăr de evrei din districtul Lublin era ameninţată cu o anchetă din partea tribunalului suprem SS în legătură cu o afacere de corupţie de mari proporţii. Exista pericolul ca deţinuţii să facă împotriva lor declaraţii împovărătoare. Şi atunci şefii SS au lichidat într-o singură zi întregul lagăr, cu cei 40.000 de deţinuţi ai săi. Potrivit declaraţiilor SS Sturmbannführer-ului Dr. Morgen, evreii se aşezau ei singuri, pe rând, pe grămada formată din trupurile tovarăşilor lor deja ucişi şi se lăsau împuşcaţi. Le uşurau treaba călăilor lor, niciunul din ei n-a opus rezistenţă, întâmplarea pare aproape de neînţeles din punct de vedere psihologic, căci oamenii aceia nu erau hipnotizaţi ! Şi, totuşi, este un fapt cert: masa nu a avut voinţă, decât poate doar în cazul în care aceasta i-ar fi fost insuflată din afară sau de către cineva din rândurile lor.

Forţele sufleteşti sunt proprietate individuală şi, dacă nu sunt coordonate de conducători, ele scad pe măsură ce creşte numărul celor care formează masa, şi nu cresc — atât în ce priveşte înţelegerea fenomenelor, cât şi în privinţa fermităţii. În mulţime individul devine un nimeni, nu mai simte o responsabilitate personală; se dizolva în mulţime, se simte la adăpost şi urmează calea masei, chiar şi în prăpastie. Doar nişte valori personale absolut deosebite te-ar putea ajuta să te desprinzi în mod conştient de acţiunile masei. Şi apoi mai intervine şi panica, provocată, după cum ştim din experienţă, de apariţia unui pericol acut sau, în mod concret, de anunţarea unui ordin de execuţie, ceea ce blochează raţiunea, ca şi voinţa, în asemenea situaţii chiar şi unor oameni superiori, adunaţi în grupuri mai mici, le este aproape imposibil să se impună. Lipsa totală a unei soluţii în lagărul de concentrare era de natură să intensifice şi ea paralizarea voinţei. Răscoala evreilor din ghetoul din Varşovia demonstrează că forţele de rezistenţă au putut fi pe loc mobilizate şi organizate, de îndată ce s-a întrezărit chiar şi numai o rază de libertate şi li s-a lăsat timp suficient pentru a reflecta. Lipsind aceste două premise, situaţia părea aproape obligatoriu fără speranţă. S-ar putea obiecta că o asemenea acţiune de lichidare ca cea din amintitul lagăr răsăritean a oferit unei părţi din deţinuţi un răgaz de cel puţin câteva ore, timp în care şi-ar fi putut uni forţele. Aici a intervenit însă semianonimatul măsurii, nimeni neputând afla dacă era vorba „doar” de o selecţie sau de lichidarea întregului lagăr, aşa încât fiecare în parte a sperat că el şi alţii vor fi acele excepţii, din care mai văzuseră destule de-a lungul destinelor de lagăr întâlnite. Dacă însă apoi convoaiele porneau, om după om, compuse din două sute, cinci sute sau o mie de victime scoase din rânduri şi trecute de-o parte, oameni care nici măcar nu se cunoşteau între ei, îndreptându-se spre muntele de cadavre care reprezenta locul de execuţie, atunci nu mai avea nici o importanţă dacă săreai din rând pentru a fi împuşcat încă de pe drum sau dacă te târai mai departe în pas cu cel din faţa şi cel din urma ta şi te întindeai apoi gol pe mormanul de cadavre goale. Ce rost ar fi avut un act de voinţă fără valoare, un act de disperare isterică ?

Nici nu puteai să te mai gândeşti la aşa ceva — moartea colectivă îşi lua jertfele sale împietrite pe dinăuntru, învăluindu-le cu braţe de gheaţă.

Întotdeauna noi, oamenii, am putut explica moartea mai greu decât viaţa. Permanenta apropiere a morţii în lagărele de concentrare şi-a pus în mai mică măsură amprenta asupra sufletelor, care se obişnuiseră cu ideea morţii tocmai pentru a trăi, decât relaţiile cu mediul înconjurător. Căci moartea, chiar dacă ne pândeşte zi de zi şi din toate colţurile este totuşi o întâmplare unică, viaţa, în schimb, este extrem de variată şi în permanenta schimbare. Chiar şi lumea din afară, de care era aproape cu totul izolat, influenţa în mai mare măsură viaţa deţinutului decât pericolul morţii. Ce-i drept, tot în sensul anormalului, căci de o relaţie reciprocă reglementată nu putea fi vorba.

Faţă de lumea din afară, deţinutul era plin de resentimente. Avea senzaţia că a fost lăsat în voia soartei. Se mai sinchisea oare cineva dintre cei din afară de el ? Probabil că toţi continuau să trăiască fără să se mai gândească la el. Parcă ştia cineva ceva concret despre soarta pe care o aveai aici ? Să-i ia dracu pe toţi cei care au încheiat cu guvernul pactele lor făţarnice sau înţelegerile de participare la profituri ! Ei cântă, beau, fac excursii duminicale, merg la cinematograf, la teatru, la concerte, râd şi se veselesc, în timp ce noi... Asta e ! Asemenea idei şi altele asemănătoare îl frământau pe cel smuls din sânul societăţii. Adeseori resentimentele lor se extindeau şi asupra familiilor şi a rudelor lor apropiate. Ele se răsfrângeau puternic asupra modului său obişnuit de a reacţiona şi explică multe din conflictele, care au avut loc în lagăre între tovarăşii de detenţie şi apoi şi ulterior, după eliberare, în familie şi în public. Sentimentul de inferioritate al deţinutului, accentuat în permanenţă de sute de evenimente şi măsuri, amplifica complexitatea sentimentelor împotriva lumii „libere” din afară. Purtai haine vărgate, erai tuns chilug sau, în unele lagăre, aveai o „creastă de cocoş„ (pe ţeasta tunsă zero rămânea o fâşie de păr iată de trei centimetri, din creştet şi până la ceafă), ori, invers, o „pârtie-Pister” (maşina de tuns trasa doar o dâră iată de trei centimetri prin păr, tot din creştet şi până la ceafă) şi în felul acesta apăreai, în cadrul comandourilor exterioare, în faţa populaţiei din afară. Fireşte că mulţi deţinuţi nu-şi puteau, învinge complexul de inferioritate decât prin supralicitarea propriei valori. Când eram transportaţi pe şoselele Germaniei în cete de câte şaizeci – o sută de oameni, neîngrijiţi, prinşi unul de altul cu cătuşe de oţel, când eram purtaţi prin pieţe sau aşteptam cu jumătăţile de oră prin gări, iar populaţia ne privea pe noi, criminalii, fie cu dispreţ, fie cu oroare ori teamă, eu nu eram nicidecum cuprins de ruşine, ci de o mândrie fără margini pentru faptul de a fi un proscris al acestui regim, de a fi exclus dintr-o asemenea comunitate şi dispreţuit de toţi acei „buni cetăţeni”. Străbăteam „drumul Siberiei” prin Germania — calea onoarei în contextul ruşinii politice, morale şi umane. Nu ne alesesem de bună voie acest drum (cine ar fi făcut-o oare ?), făceam însă din suferinţă o virtute intrinsecă acesteia. Pentru mulţi dintre noi această separare dezonorantă se transforma într-un sentiment valoric al exclusivităţii. Şi transferai asupra viitorului — pentru că acum erai lipsit de orice posibilitate

— tot ceea ce nu putea fi realizat în prezent sau ceea ce în prezent ar fi părut chiar o nebunie curată: pretenţia de a te putea impune, ba chiar de a conduce. Iar acest fenomen sufletesc se petrece a absolut independent de existenţa ori lipsa premiselor unor aptitudini personale. Aproape că am putea afirma că pretenţiile respective erau cu atât mai frecvente şi cu atât mai mari, cu cât existau mai puţine asemenea premise. Privit din punct de vedere psihologic, tot ceea ce s-a petrecut pe tărâmul realităţii lagărelor de concentrare trebuia să genereze aproape în mod necesar setea de planuri revoluţionare, vizând schimbarea a tot ceea ce există în realitatea lumii din afară. Trăirile, pornirile revanşarde şi obiectivele politice ori obişnuinţele s-au reunit într-o puternică dorinţă de răsturnare a întregii situaţii existente, care în cazul unor minţi autocritice, mai puţin optimiste, mai puţin încrezătoare în evoluţia istorică, s-a exteriorizat în forma unor serioase pregătiri de reforme.

Multe din ciudăţeniile sufleteşti, apărute cu timpul la deţinuţii din lagărele de concentrare erau legate nemijlocit de existenţa de lagăr şi au dispărut apoi o dată cu aceasta. Altele s-au menţinut sub imperiul unor forţe puternice, au cucerit teren în suflete şi continuă să se mai manifeste şi astăzi în cadrul mediului înconjurător, care l-a reprimit în sânul său pe fiecare supravieţuitor al lagărelor de concentrare. Am considerat întotdeauna drept o gravă greşeală faptul că psihologii, în calitatea lor de consilieri ai politicienilor, nu au prevăzut în nici un fel situaţia la care s-a ajuns, deşi în străinătate se ştiau destule despre condiţiile din lagărele de concentrare. S-ar fi cerut făcute pur şi simplu pregătiri pentru o trecere a foştilor deţinuţi la o stare de normalitate. Dar nimic nu s-a întreprins în această direcţie ! Şi cât de uşor ar fi fost totuşi. Să le oferi foştilor deţinuţi, cu ajutorul celor puţini aflaţi în deplinătatea forţelor lor sufleteşti, sau a celor, pe care viaţa de lagăr chiar îi întărise, o perioadă de odihnă, pentru ca ei să-şi poată ţese în linişte noile relaţii cu un mediu înconjurător de care se înstrăinaseră complet. O parte dintre ei a trebuit să fie internaţi în sanatorii, spre a se reface fizic şi moral. Conducători cu experienţă ar fi trebuit să facă să dispară, în cadrul altei comunităţi decât cea cu care se familiarizaseră deţinuţii de ani şi ani de zile, acea adâncă prăpastie sufletească reprezentând o nouă ameninţare la adresa intrării în normal. Şi ce triere serioasă s-ar fi cerut făcută în rândurile deţinuţilor germani din lagăre ! Înainte de a fi numiţi, în cadrul procesului de compensare reală a celor îndurate de ei, în funcţii de conducere sociale şi politice — lucru care s-a făcut de altfel şi el fără vreo pregătire specială, astfel încât hotărâtoare au fost până la urmă tot relaţiile întâmplătoare şi vechea artă a lipsei de scrupule — se cereau vindecate sufletele lor, educate forţele lor şi atestate valorile lor. Şi atunci, abia atunci se putea face o selecţie în rândurile foştilor deţinuţi din lagărele de concentrare evidenţiindu-i pe aceia care să poată servi cauza democraţiei într-o Germanie ce urma înnoită tocmai pornind de la răul trăit şi îndurat de ei.

Poporul german şi lagărele de concentrare

Ultima o epifanie

de Werner Bergengruen

La inimă ţineam acest pământ.
Sol după sol i-am dat ăstui ţinut.
În multe chipuri m-am ivit, pe rând.
Dar voi, în nimeni nu m-aţi cunoscut.

În noapte ani bătut, hebreu fugar
palid, vânat, cu ghete rupte-n prag.
Voi însă aţi-chemat hăitaş, pândar,
zicând că-i faceţi Domnului pe plac.

Am fost bătrână, tremurând, neroadă,
cu strigătul de spaimă îngheţat.
Dar voi vorbeaţi de-o viitoare mladă
Şi doar cenuşa mi-aţi eliberat.

Orfan din Răsărit, eu la picioare
v-am stat apoi, cerşind un colţ de pâine.
Dar voi, fricoşi că vine-o răzbunare,
aţi dat din umeri: moarte-n loc de mâine.

Venit-am şi-ntre prinşi, ca zilier,
târâţi, vânduţi, de biciuri zdrenţuiţi.
Ochii-aţi închis spre cei ce-n trudă pier.
Acum, ca jude vin. Acum mă ştiţi?

Din. Ciclul „Dies irae”

Ceva metafizic, ce mintea omenească nu poate cuprinde, s-a petrecut cu poporul german în cei doisprezece ani duri ai celui de-al III-lea Reich. De prin părţile bavarezo-austriece, unde tradiţia dreptului de a chema la oaste cam între Crăciun şi Bobotează se păstrase încă deosebit de vie, a apărut la un moment dat un om, căruia smocul de păr negru căzut pe frunte îi accentua nemernicia de pe chip, iar mustaţa de sub nas îi sporea şi mai mult ridicolul, un om cu privirea pătrunzătoare a celui însemnat. Şi a tot bătut toba prin ţara-ntreagă, vestindu-se pe sine însuşi drept izbăvitor într-un final de an plin de ură. Până când, la răscrucea dintre ani, a dezlănţuit acea vijelie năpraznică, care a târât cu sine, în vârtejurile ei, întreaga Germanie. Iar oamenii, fie că se ghemuiseră înspăimântaţi la pământ, în speranţa că prăpădul nu se va abate şi asupra lor, fie că s-au alăturat cu fruntea sus armatei naţional-socialiste, tovarăşi de partid, înalţi funcţionari de administraţie în armată, stegari din Hitlerjugend, conducătoare ale organizaţiilor de femei, tinere fete, soldaţi, soldaţi ale căror războaie-fulger distrugeau Europa — cu toţii au fost fascinaţi de el. Iar el a reuşit să-i orbească, învăluindu-i în mantia unei stălucitoare iluzii naţionaliste, şi să-i arunce în ploaia apocaliptică de bombe şi de foc. Prăbuşiţi apoi în iadul mizeriei şi decăderii, mulţi dintre ei s-au trezit dintr-odată, pomenindu-se cu

o nouă conştiinţă, apăsătoare, în mijlocul unor ruine şi cadavre. Ce se întâmplase ? Cum s-a întâmplat ? Bine, dar nu este posibil ! Noi n-am ştiut nimic din toate astea !

Şi, pe când, încă pe jumătate buimăcit, poporul german mai lupta pentru a-şi veni în simţiri, s-a năpustit asupra lui un cor întreg de voci acuzatoare, exprimând oroare şi revoltă. Nu se mai auzea nimic în afara unui strigăt rostit de mii şi mii de glasuri: Voi, numai voi sunteţi vinovaţi ! Voi, germanii, sunteţi cu toţii vinovaţi ! Şi atunci inima poporului s-a debusolat, la mulţi dintre ei s-a pietrificat. Acuzaţiile strigate în gura mare, dar şi propria lor orbire i-au făcut că refuze să mai privească în propriul suflet. Vocea conştiinţei lor nu se trezise !

După toate câte le-am auzit sau constatat chiar eu în Germania de la sfârşitul războiului încoace, omul de rând de acolo nu şi-a dat seama nici acum că Dumnezeu obişnuieşte să ni se arate în chip de om, cu înfăţişarea „celui mai umil dintre fraţii şi surorile noastre”, pentru a ne supune la proba izbăvitoare a simplei omenii. Puteau fi ei germani, americani, englezi, francezi, în faţa înaltului for însă rămâneau astfel doar în măsura în care nu uitaseră şi nu se dezobişnuiseră de a fi înainte de orice oameni. Indus în eroare de unul ca Hitler, poporul german n-a recunoscut multipla apariţie, în chip de avertisment, a Domnului. Şi, asurzit de glasurile procurorilor, nu-l recunoaşte nici astăzi drept judecător. Dar oare nu el a cercetat în tăcere, a pus în balanţă şi şi-a pronunţat prin însuşi glasul istoriei sentinţa ? Consider că poporul german ar trebui să citească, cu obiectivitatea care l-a caracterizat odinioară, ceea ce stă scris în dosarele adevărului ca fapt constatat şi dovedit şi să se întrebe apoi: Unde am ajuns ? Cum de a fost posibil aşa ceva ? Ce am putea face oare, pentru a putea exista în continuare în faţa noastră şi în faţa lumii întregi ?

Lagărele de concentrare nu sunt decât unul din factorii de groază, în jurul cărora ar trebui să graviteze conştiinţa germană. Şi tocmai despre ele poporul nu mai vrea să audă nimic. Oare n-ar trebui să încercăm să lămurim problema în felul nostru tradiţional bun şi temeinic, cu dreptate şi înţelegere, să pătrundem în esenţa fenomenului şi să pronunţăm apoi propria noastră sentinţă — sentinţa judecătorului, care a fost deja pronunţată ? Poate că atunci vom înţelege însemnătatea sa profundă pentru Germania, precum şi intenţia educativă a istoriei.

Judecătorul nu este unul şi acelaşi cu executorii sentinţei. Mulţi spun astăzi în Germania: De unde îşi iau Aliaţii dreptul să ne judece pe noi sub aspect moral ? Oare istoria lor n-a cunoscut violenţa şi ororile ? Şi imperiile lor mondiale şi le-au obţinut ei oare prin predici, prin bunătate creştinească şi potrivit promisiunii evanghelice că Pământul va fi al celor care iubesc pacea ? La această întrebare morală Biblia a şi răspuns, profetul numindu-l pe atotputernicul Nabucodonosor „sluga Domnului”, trimisă de acesta să pedepsească poporul israelian pentru rătăcirile sale şi să-l conducă pe calea cea bună. Cel ce scrutează zona cea mai profundă a propriei conştiinţe, pentru a analiza ceea ce este bine sau rău, nu se interesează de capacitatea morală a acelora, care l-au călăuzit din afară spre chibzuinţă, îşi ridică pur şi

simplu ruşinoasa mizerie morală la rang de virtute. Ceilalţi sunt pentru el „slugi ale Domnului”, pe drept sau pe nedrept; le lasă lor triumful victoriei, chiar de-ar fi să meargă pe acelaşi drum sau pe unul asemănător celui pe care a mers şi el, încărcându-se de păcate.

Dar mai sunt şi alţii în Germania, oameni foarte deştepţi, care susţin că înfrângerea sau victoria nici n-ar fi probleme morale, ci doar un rezultat al politicii reale, care a cumpănit totul sau doar o mică parte din întreg, a valorificat toate posibilităţile sau poate doar pe una sau alta dintre ele, a avut o bază materială suficientă sau deficitară. Cei care gândesc aşa — şi care în prezent nu-şi pot încă permite să-şi susţină punctul de vedere într-un cerc mai larg — nu se încadrează în categoria celor care-l condamnă pe Hitler doar fiindcă n-a învins. Oameni cu o experienţă vastă, acumulată în peregrinările lor prin lumea întreagă, consideră conştiinţa înclinată spre penitenţă a unei naţiuni moderne drept o reminiscenţă atavică periculoasă. Dacă popoarele antice mai credeau încă în forţa purificării prin penitenţă, în lupta din zilele noastre a intereselor reale, o luptă aprigă, cucerind poziţie după poziţie, aceasta n-ar mai fi, socot ei, decât un element categoric stânjenitor. Pentru cei ce gândesc astfel, moralitatea nu constituie nicidecum o premisă pentru o politică ideală, ci doar un mijloc ca oricare altul. Individul poate să privească, dacă vrea, în forul său interior, un popor însă trebuie să rămână bine ancorat în realitate. Consideraţiile acestea, aparent oarecum îndreptăţite, izvorăsc însă dintr-una din nenumăratele false contradicţii, care caracterizează aceste secole de civilizaţie şi progres, cu timpul tot mai întunecate sub raport sufletesc. Căci politica reală, care reprezintă mai mult decât evitarea greşelilor înaintaşilor noştri şi mai mult decât un oportunism, fie el oricât de înţelept, nu-şi poate cuceri o bază trainică decât prin purificarea morală. Comandantul german al unui comandament teritorial din Franţa sau din Răsărit, care sancţiona un atac civil asupra unor membri ai Wehrmacht-ului prin exterminarea unui sat întreg sau prin înălţarea unor alei întregi de spânzurători, se legăna în iluzia că acţionează în spiritul politicii reale, în realitate nu făcea altceva decât să sugrume — strangulând legile umanităţii — interesul german bine înţeles: ex ossibus ultor — din cadavrele ostatecilor se ridicau cu miile răzbunătorii.

Cea mai bună politică reală durabilă este aceea care ia în consideraţie toate valorile, şi anume începând cu cele mai înalte, şi acţionează în spiritul lor. Îi foloseşte oare poporului german să stăruie, necugetat, în aşteptare, mânjit de sânge şi pătat de propriile lui fapte, în mijlocul arenei europene în ruine, unde, sub conducerea unor criminali declaraţi, a fost implicat într-o inechitate care depăşeşte toate limitele istorice ? Să mai aştepte, făcând îndârjit speculaţii, până se vor găsi alţii, îndeajuns de răi, care să-i propună o nouă alianţă a infamiilor ? N-ar fi oare mult mai bine să considere cea mai mare înfrângere din istoria sa un bun prilej pentru a privi în adâncurile propriei sale fiinţe, acolo unde se găseşte îngropat aurul înaltelor lor calităţi germane — da, aurul ! Să pătrundă cu ochii minţii până la rădăcinile istorice şi morale ale vinovăţiei, şi, după generaţii de răbdare, transformat să treacă

la îndeplinirea adevăratei misiuni germane în Europa şi în lume şi să-şi poată aduce acea contribuţie care să corespundă esenţei sale purificate ?

A trezi la viaţă conştiinţa germanilor — aceasta era sarcina politicii reale clarvăzătoare a Aliaţilor. Şi Aliaţii au inclus această sarcină a lor în Programul de „reeducare", începând cu teza despre vinovăţia colectivă a germanilor. „Şocul" acuzaţiei, prin care toţi erau consideraţi vinovaţi, urma să-i facă pe germani să înţeleagă adevăratele cauze ale înfrângerii lor. Dar chiar la un an de la enunţarea tezei se putea aprecia că ea îşi greşise ţinta. Şi nu atât din vina poporului german, cât a metodei pedagogice folosite, ştiut fiind doar că valoarea practică a unui instrument politic depinde întotdeauna de atingerea scopului urmărit. Politica „şocului" n-a trezit forţele conştiinţei germane, ci pe cele de respingere a acuzaţiei de a fi cu toţii răspunzători, cu mic, cu mare. Pentru infamiile naţional-socialiste. Rezultatul a fost un eşec.

În consecinţă şi propaganda Aliaţilor în legătură cu lagărele de concentrare a rămas în parte fără efect. Căci, odată ce învingătorii luaseră cunoştinţă ei înşişi de numărul, tipul, dimensiunile şi sistemul lagărelor de concentrare din Germania, propaganda respectivă trebuia să întărească teza vinovăţiei. O nouă greşeală ! Faptele de groază nu trebuiau încriminate o dată cu lansarea acuzaţiei de vinovăţie colectivă, ele trebuiau să acţioneze nemijlocit asupra conştiinţei germanilor. Căci, încă înainte ca ele să fi putut pătrunde cât mai adânc în sfera sentimentelor de dreptate şi umanism, ba chiar în sfera religiozităţii, acolo unde germanul celor doisprezece ani de dictatură hitleristă şi de influenţă morală a acesteia s-ar mai fi opus încă, din toate puterile, înţelegerii adevăratelor dimensiuni ale implicării sale, propaganda lagărelor de concentrare a şi fost respinsă, el înţelegând că este pe cale să fie împins fără ieşire într-o categoric de vinovăţie şi mai grea. Oricare german îşi dădea seama că nici un judecător suprem nu-l va putea pune pe banca acuzaţilor alături de criminalii şi membrii NSDAP-ului — nemaivorbind de nenumăraţii luptători, bravi şi neînfricaţi, din opoziţia internă împotriva regimului, de care străinătatea nu ştia aproape nimic. Simţirea îndreptăţită a milioane de oameni se apăra împotriva acuzaţiei de vinovăţie colectivă, care crea o aparenţă egalizatoare. Aceeaşi simţire i-a condus, pentru a se autoapăra. La cele mai subtile stratageme de diferenţiere, ca, de exemplu, faptul că vinovăţia morală — şi cu atât mai mult ca premisă a unei vinovăţii juridice — este legată întotdeauna de un individ, respectiv de o conştiinţă personală, şi niciodată de un colectiv, care nu poate fi considerat persoană (ca şi când respingerea noţiunii de „vinovăţie colectivă", care nu poate rezista criticii moral-teoretice, ar anula de la sine vinovăţia pe care ar reprezenta-o, de fapt, participarea fiecărui individ din „colectivul" naţional !). Fireşte că dacă însetata aşteptare a cel puţin unei bune jumătăţi a poporului german ca Aliaţii să-i elibereze în sfârşit de teroarea naţional-socialismului, al cărei jug ei înşişi nu-l mai puteau scutura, ar fi fost cultivată, ridicând-o până la înălţimile unui adevărat entuziasm, poate că şi dezvăluirile despre lagărele de concentrare ar fi putut deveni pietre de hotar ale conştiinţei germane, ar fi făcut oamenii să se înspăimânte de abisul în care fusese aruncată naţiunea. Această evoluţie este astăzi

blocată într-o apăsătoare atmosferă de mânie generată de sentimente reprimate.

Scopul propagandei aliate ar fi trebuit să fie extirparea răului în sufletele oamenilor, pentru a face pentru totdeauna imposibilă o repetare a dezastrului şi a deschide câmp liber dezvoltării psihice a unei Germanii reînnoite în mijlocul Europei. I se poate reproşa, aşadar, că şi-a desfăşurat munca de lămurire, pe care şi-o propusese, în mod nediferenţiat şi fără a lua în consideraţie caracterul specific al spiritului german. Un popor, care întâlnise la tot pasul în oraşele sale distruse în războaie aeriene, doar resturi carbonizate ale propriilor soţii şi copii, greu mai putea fi impresionat de mormanele de cadavre despuiate care i se arătau în ultimele zile ale lagărelor de concentrare; împietrit, el era înclinat să-i privească cu mult mai puţină milă pe străinii şi prigoniţii morţi decât pe cei ucişi în ploaia de fosfor şi de grenade, care erau sânge din sângele lui. Unii mergeau chiar până acolo, încât considerau fotografiile acelea din lagărele de concentrare drept imagini filmate în timpul războiului aerian sau imagini trucate ale unei propagande orientate unilateral spre un anumit scop închideau pur şi simplu aparatele de radio atunci când acestea nu mai conteneau să transmită reiatări despre ororile comise, nu numai pentru că nu mai voiau să fie mereu învinuiţi grav şi nediferenţiat, ci şi dintr-un sentiment de respingere faţă de pisălogeala cu care fuseseră obişnuiţi încă din timpul Iui Goebbels, pe care o urau şi ale cărei sloganuri propagandistice ştiau prea bine că nu sunt dtcât minciuni (dacă mai există cumva şi astăzi elemente ale naţional-socialismului adânc înrădăcinate în rândurile germanilor, cu siguranţă că nu datorită sloganurilor Ministerului Propagandei al Reichului, care a mai cunoscut de altfel şi alte metode, rafinate şi într-adevăr persuasive, de stimulare a voinţei şi de formare a opiniei, de otrăvire a conştiinţelor şi de deformare a sentimentelor).

Şi tocmai atunci au apărut în carne şi oase deţinuţii eliberaţi din lagărele de concentrare ! Nu era nicidecum un convoi format din milioane de cadavre mute. Nu erau nici zecile de mii de supravieţutori din Europa occidentală, care nu putuseră părăsi suficient de repede ţara, în care fost umiliţi, chinuiţi, torturaţi şi decimaţi de nişte stăpâni de sclavi, asasini, barbari şi idioţi. Ceea ce a văzut sau a întâlnit atunci poporul german au fost evrei şi oameni din Răsărit, în special polonezi, „displaced persons”, rătăciţi fără patrie, cum îi numea propaganda oficială, şi ici, colo, în câte o zonă, şi câţiva germani, câteva zeci sau câteva sute (în total au fost cel mult 30.000). Evreii, ruşii şi polonezii târâţi în convoaie din Răsărit în Germania nu înţeleau nici ei de ce trebuie să-şi petreacă alte luni de zile în lagărele pustiite. Faptul că nu nutreau sentimente alese faţă de poporul german este, fără îndoială, de înţeles: între ei se aflau oameni cărora germanii le exterminaseră toate rubedeniile — cunosc cazuri în care fuseseră exterminate clanuri întregi, însumând şaptezeci de persoane şi chiar mai mult. De oferit nu li se oferea de regulă nimic altceva decât săptămâni de aşteptare chinuitoare şi cutii de conserve americane. Şi este ciudat că mai există totuşi oameni care nu pot înţelege cum de s-a ajuns la evoluţia ulterioară a lucrurilor. Descumpăniţi şi

încrâncenaţi, aceşti membri ai „Naţiunilor Unite”, având acum, în sfârşit, măcar conştiinţa de a fi învingători şi beneficiarii unei libertăţi parţiale, s-au găsit faţă în faţă cu o populaţie la fel de hulită, de încrâncenată şi lipsită de înţelegere, care se te tot întreba, de ce oare este ea nevoită ca, după toată mizeria îndurată, să mai suporte acum şi această „plagă naţională” de jefuitori şi răzbunători. Aşa stând lucrurile este evident că ar fi contravenit tuturor experienţelor psihologice ca lumina umanităţii să fi putut pătrunde în întunecimea generală a inimilor. Majoritatea germanilor eliberaţi din lagărele de concentrare au mai făcut un lucru de natură să stingă şi ultima scânteie de simpatie posibilă. O minoritate destoinică o apucase tăcută pe drumul cel nou — decepţionată de tipul acesta de „lume mai bună”, pentru care luptaseră şi suferiseră. Tăceau, lucrau şi aşteptau, în schimb, majoritatea nu avea pentru poporul german decât reclamaţii, insulte şi pretenţii — şi cel mai tare strigau, ca întotdeauna, tocmai aceia care, de fapt, nu avuseseră de îndurat cel mai mult. Radicalismul lor adeseori intransigent, încercând parcă să transfere asupra acestei lumi metodele din lagăr, făcea şi mai respingătoare imaginea pe care o ofereau. Nu există om care să nu-şi fi dat seama că n-aveau nici un drept moral să revendice funcţii de conducere.

Aşa se face, prin urmare, că am întâlnit oameni în stare să afirme cu sânge rece, că ar fi fost mai bine ca toţi deţinuţii din lagăre să fi pierit ! De asemeni, că nu mai există om raţional în toată Germania, care să nu aibă împotriva noastră o reacţie de spontană respingere de îndată ce aude pronunţându-se vorbele „lagăr de concentrare !” Şi că tocmai elementele care ar fi putut constitui un început al trezirii la conştiinţă au ajuns să constituie o frână psihică a reînnoirii interne ! Oriunde ai auzi vorbindu-se astăzi în Germania, în tramvai sau într-un compartiment de tren, în sala de aşteptare a unui dentist sau în orice altă parte — despre prizonierii de război, care în vara anului 1945 ar fi dus-o rău în anumite lagăre, astfel încât se răspândise tot mai mult temerea că situaţia ar putea fi asemănătoare pretindeni şi s-ar putea perpetua, simţeai şi sufletele oamenilor vibrând o dată cu vorbele — cu revoltă sau cu milă. Relatările din lagărele de concentrare însă erau întâmpinate de regulă cel mai mult cu uimire sau cu o neîncrezătoare clătinare din cap; ele nu ajung să fie înţelese şi cu atât mai puţin să te răscolească.

Marele credit, care ar fi putut fi utilizat în scopuri educative în Germania, a rămas, din vina tuturor celor implicaţi, nefolosit sau a fost în mare măsură chiar irosit. Cum până spre sfârşitul anului 1945 Aliaţii aproape n-au admis în Germania vreun organ de presă care să fi intervenit în sensul lămuririi oamenilor, noi ne-am trezit foarte curând în faţa unui adevărat complex, care nici azi nu s-a redus. Iată de ce nu avem altă sarcină decât ca, încrezători în puterea adevărului, să lichidăm necunoaşterea, oferind atât în interiorul cât şi în afara graniţelor ţării condiţiile necesare pentru formarea propriilor opinii şi a conştiinţei personale, pentru ca procesul necesar de clarificare să poată fi, indiferent de eforturi, totuşi declanşat. Şi poate că atunci el va avea implicaţii mai durabile în adâncuriie conştiinţei naţionale.

Este cutremurător să constaţi că acum, când au posibilitatea să cunoască stările de fapt din lagărele de concentrare, atât de mulţi germani refuză să le recunoască, şi asta doar din teama că, lucrurile odată lămurite", li s-ar putea reproşa că odinioară n-au ştiut de nimic ce se petrecea în jurul lor. Să analizăm deci cu calm o întrebară după alta, fără idei preconcepute, fără intenţii ascunse şi, pe cit posibil, fără pic de patimă.

Ce au ştiut germanii despre lagărele de concentrau ? În afara existenţei instituţiei ca atare aproape nimic, căci nici astăzi nu ştiu prea multe. Sistemul de a păstra strict secrete amănuntele terorii, pentru ca tocmai acest necunoscut, anonimatul, să sporească şi mai mult groaza, s-a dovedit extrem de eficient. Mulţi funcţionari din Gestapo nu cunoşteau ei înşişi, după cum am mai arătat, interiorul lagărelor de concentrare în care îşi internau prizonierii; ba chiar şi majoritatea deţinuţilor abia dacă aveau habar de mecanismele propriu-zise ale lagărului şi de multe din elementele metodelor aplicate acolo. Cum să le fi cunoscut aşadar, poporul german ? Cel odată internat în lagăr se trezea în faţa unei lumi complet străine lui, în faţa unei prăpăstii fără fund. Iată cea mai bună dovadă a eficienţei atotputernice a principiului tăinuirii. Şi totuşi ? N-a existat german care să nu fi ştiut că există lagăre de concentrare. Nici un german n-a luat aceste lagăre drept sanatorii. Puţini germani, care să nu fi avut vreo rudă sau vreo cunoştinţă într-un lagăr de concentrare sau care să nu fi auzit măcar că cutare sau cutare se află într-un lagăr. Toţi germanii au fost martorii multiplei barbarii antisemite şi antiumane, milioane au stat indiferenţi, curioşi, revoltaţi sau poate doar maliţioşi în faţa sinagogilor în flăcări sau au văzut evrei — bărbaţi şi femei — umiliţi în plină stradă. Mulţi germani au aflat câte ceva despre lagărele de concentrare de la posturile de radio străine. Şi mulţi germani au venit în contact cu deţinuţii din lagăre în comandourile exterioare. Nu puţini germani s-au întâlnit pe străzi sau în gări cu convoaiele de deţinuţi în mizerie.

Într-o circulară emisă la 9 noiembrie 1941 de către şeful Poliţiei Siguranţei şi al Siguranţei către toate posturile de comandă ale poliţiei de stat, către toţi şefii, comandanţii şi inspectorii Poliţiei Siguranţei şi ale Siguranţei, precum şi către toţi comandanţii lagărelor de concentrare şi către inspectorul lagărelor de concentrare, se menţiona:

„S-a constatat mai ales că în timpul marşurilor, de exemplu de la gară la lagăr, un mare număr de deţinuţi se prăbuşesc pe drum, morţi sau aproape morţi de epuizare... În mod inevitabil populaţia germană ia notă de aceste cazuri."

Nu cred să fi existat vreun german care să nu fi ştiut că închisorile erau pline până la refuz şi că în ţară execuţiile se ţineau lanţ. Mii de judecători şi funcţionari de poliţie, avocaţi, clerici şi asistenţi sociali ştiau că lucrurile luaseră proporţii îngrijorătoare. Mulţi oameni de afaceri întreţineau relaţii de schimb cu conducerea SS a lagărului, mulţi industriaşi solicitau de la Oficiul central economico-administrativ al SS-ului deţinuţi din lagărele de concentrare care să lucreze ca sclavi în uzinele lor, angajaţii serviciilor de muncă ştiau prea bine că fişele celor ce se prezentau la muncă cuprindeau

menţiuni cu privire la situaţia lor politică şi că marile întreprinderi foloseau la muncă sclavi ai SS-ului.

O serie întreagă de civili lucrau în apropierea lagărelor de concentrare sau chiar în cadrul acestora. Profesori de medicină colaborau cu staţiile experimentale ale lui Himmler. Medici de circumscripţie sau de întreprindere colaborau cu criminalii profesionişti. Un număr considerabil de militari din Luftwaffe fuseseră transferaţi la SS şi aflaseră câte ceva despre realităţile concrete. Mulţi ofiţeri superiori din Wehrmacht ştiuseră de lichidările în masă ale prizonierilor de război ruşi în lagărele de concentrare, extrem de mulţi soldaţi germani precum şi militari din jandarmeria de campanie cunoşteau prea bine oribilele monstruozităţi comise în lagăre, în ghetouri, în oraşele şi satele din Răsărit.

Sunt sau nu exacte toate aceste constatări?

Putem deci trece, rămânând la fel de obiectivi şi ponderaţi, la următoarea întrebare: Cum a reacţionat poporul german la toate aceste nedreptăţi ? Ca popor, în nici un fel. Iată un trist adevăr. Unii au încercat să găsească explicaţia acestui eşec în faptul că Germania şi-a realizat unitatea foarte târziu în istorie; din această cauză ca ar fi fost frustrată de posibilitatea de a dezvolta, dincolo de sentimentele naţionale obişnuite, o opinie publică de ţinută şi de a se ridica unită pentru atingerea unor valori superioare. Abstracţie făcând de faptul că există unităţi naţionale făurite în acelaşi secol, ba chiar cam în aceeaşi perioadă şi despre care nu s-ar putea spune că ar fi acceptat vreodată inechitatea, aşa cum au acceptat-o germanii, respectiva încercare de justificare confundă de altfel cauza cu efectul: tocmai tipul specific al germanilor a fost acela care le-a permis să ajungă atât de târziu la unitatea naţională şi nu concretizarea târzie a politicii de stat a dus la formarea tipului respectiv, în timp ce toate celelalte popoare europene — exceptând poate câteva popoare slave — şi-au creat un raport solid, bine determinat cu realitatea, în care au fost situate sau căreia trebuiau să-i facă faţă, găsindu-şi astfel foarte curând drumul lor real-politic în istorie, drum pe care l-au putut urma destul de consecvent chiar dacă nu întotdeauna cu acelaşi succes; germanii sunt un popor al posibilităţilor, nu al faptelor. Plutind în sferele fanteziei, tributar unor planuri inepuizabile, multor stări emoţionale şi visuri, acest popor a văzut în orice fel de concretizare o ştirbire a ceea ce considera a fi măreţ şi ideal. Aşa cum din prea multă credinţă poate cădea în cele din urmă într-o falsă credinţă, tot aşa poate intra într-o relaţie reală care nici măcar nu-i e proprie. Şi acceptă resemnat-meditativ legătura, mulţumindu-se în final cu o filosofie a mai-binelui, ba atunci când intervin şi alte mobiluri şi împrejurări, consideră o vreme situaţia deficitară în care a ajuns drept realizarea începutului comunităţii ideale spre care năzuia eventual încrâncenat în mijlocul unei realităţi străine lui, sperând într-una să aibă şi el o dată succes politic, „aşa cum au alte popoare”. Protestantismul de origine germană şi de amprentă germană, o irupere a conştiinţei individuale dintr-o formă fixă, a accentuat considerabil tendinţele menţionate ale germanismului. Căci el a separat conştiinţa, care i se părea legată nemijlocit de creator, limitând-o la sfera religios-bisericească, de angrenajul

puterii statului lumesc, pe care îl considera corupt, supus răului şi tributar propriilor lui legi intrinsece ale răutăţii. Cu cât se manifesta deci mai puternic autoritatea, care îl ţinea în frâu, cu atât era mai bună şi mai pe placul lui Dumnezeu; în Germania tocmai această concepţie a dat naştere unui impuls deosebit spre absolutism. El a determinat în şi mai mare măsură degenerarea forţei necesare pentru crearea comunităţii naţionale politice, şi nici o pătură a intelectualităţii, personificând conştiinţa naţională, n-a putut depăşi opoziţia dintre bogăţia de posibilităţi specific germană şi insuficientele forme de exprimare politică. Căci reprezentantul german al spiritului — numit în mod semnificativ „academician” — nu avea el însuşi nici o legătură reală cu politica în afara celei de supus. Imperiul său erau spiritul, gândirea şi lirica. Multe trăsături contradictorii ale caracterului german şi ale istoriei germane se explică prin această predispoziţie de bază. Este imposibil să analizezi aici pe larg acest aspect, deşi ar fi imperios necesar tocmai acum, în această etapă hotărâtoare a istoriei, când se pune problema autocunoaşterii şi a noii poziţii a Germaniei în ansamblul european. Un asemenea popor a putut da naştere unor individualităţi deosebite, de remarcabil nivel cultural; ele au rămas însă, în ciuda influenţei lor asupra celorlalţi indivizi, cazuri izolate. El se putea lansa foarte bine în dezbateri politice, fără a pătrunde însă în fondul real al politicii. Putea avea o orientare absolut etică supunându-se, totuşi, ca popor în ansamblul său, oricărei puteri care îmbrăca mantia autorităţii, astfel încât să ajungă să se teamă de teroare încă înainte ca ea să intre în acţiune. Preamărea în imnurile sale libertatea, pe care nu a trăit-o însă niciodată ca realitate politică plenară a individului, îmi vine aproape să afirm că, pierzându-se în multitudinea de posibilităţi, căuta aproape instinctiv un sprijin solid în devotamentul faţă de autoritatea de stat, iar în uniformă alternativa la multiplele forme ale sufletului său. N-a generat niciodată o comunitate naţională cu amprentă politică, care, la rândul ei, să apere şi să păstreze poporul de-a lungul generaţiilor. Lipsa acestei interacţiuni rodnice între o formă politică reală, cu un conţinut bogat şi individul capabil să se manifeste într-o multitudine de posibilităţi este tocmai factorul care explică de ce poporul german poate fi atât de viteaz şi de laş în acelaşi timp. Sentimente militariste înnăscute nu explică în nici un caz această duplicitate a firii. Germanul ca individ se teme şi el de moarte, oricât de înfrumuseţat i-ar fi prezentat, prin tot felul de mistificări naţionale, chipul „doamnei cu coasa”. De îndată însă ce se simte într-o comunitate compactă, el nu se mai teme de ea; căci începe imediat să idealizeze comunitatea, oricare ar fi ea, şi se simle legat de ea prin sentimentul „datoriei” şi al „onoarei”. Chiar şi în cele mai mici formaţiuni de şoc sau de cercetaşi, şi chiar şi ca luptător individual el este curajos, atâta timp cât simte în spate colectivul ca sprijin moral şi spiritual. De îndată ce iese, în mod revoluţionar — eventual în lupta pentru dreptate — din rândurile grupei concret existente, urmând să se bată, pe cont propriu, chiar şi în afara legii, pentru un înalt conţinut uman, el dă înapoi şi pleacă capul. Ca om, individual, el este din punct de vedere politic o nulitate, este atât de mult obiect şi component al masei, încât orice surogat de politică îi poate răpi dreptul individual şi libertatea individuală, ba mai

mult chiar — Parsifal şi Faust într-o singură persoană — el va mai da şi o mână de ajutor pentru a fi pus în lanţuri, convins fiind, încrezător şi plin de speranţă, că i se oferă de fapt libertatea. Germania nu s-a ridicat împotriva terorii naţional-socialismului pentru că până acum n-a fost un popor politic în sensul real al cuvântului. Toţi eroii civili din Germania au fost excepţii şi aveau să rămână excepţii — câteva mii de oameni din optzeci de milioane.

Milioanele de germani, luaţi ca indivizi, s-au comportat în mod specific în sistemul dictaturii. Dacă te gândeşti la înaltele lor calităţi — hărnicie, spirit de ordine, curăţenie, simţul datoriei, sentimentul onoarei, obiectivitate şi spirit de dreptate — nu poţi decât să-ţi repeţi: a fost o tragedie fără egal. Dar altfel cum ar fi putut să fie în condiţiile istorice prezentate mai sus ? Tot ce erau ei în stare să realizeze avantaja regimul chiar dacă ei nu erau de acord cu asta (deşi în multe privinţe au fost, în ciuda oricărei opoziţii interioare, mai mult decât de acord). Despre lagărele de concentrare au ştiut prea puţine lucruri. Dar, oricât de multe ar fi ştiut, ei n-ar fi făcut din lagăre probleme morale căpitale; căci pentru ei libertatea şi dreptatea sunt valori absolute, nu constituiau probleme centrale. De aceea, ceea ce ştiau despre nedreptăţile comise nu-i putea revolta în nici un caz nici pe bărbaţii şi nici pe femeile din Germania. De altfel, în timpul dictaturii, germanul a demonstrat nu o dată că, de teamă, precum şi dintr-un oarecare sentiment de inconfort este înclinat sa se lase indus în eroare, să ocolească fondul grav al problemelor, să treacă peste aspectele întunecate. Mulţi şi-au însuşit — fără să se gândească, dar în mod semnificativ — ruşinoasa expresie nazistă «Konzertlager» (lagăr de concert), care transforma grozăvia într-o drăgălăşenie. Din motivele arătate mai sus, s-au dispensat de datoria lor de a pătrunde în miezul fenomenelor şi au închis în mod conştient ochii, spre a nu mai afla nimic în plus. Cunoaşterea implica obligaţii, era, deci, de două ori periculoasă. De altfel nici nu erau chiar pe deplin convinşi că toţi cei care fuseseră trimişi în lagărele de concentrare ajunseseră acolo pe nedrept, nu-i aşa ? De fapt, principial, dacă te gândeai bine, poate că îndepărtarea unuia sau altuia din societate o fi avut vreo justificare… E adevărat că, ici şi colo, se mai întâlneau erori judiciare, era însă greu de presupus că statul, autoritatea recunoscută, făcea în mod sistematic nedreptăţi ! Probabil că într-un caz sau altul se mai şi exagerează, sau poate că, din tot ce auzi, unele mai sunt, e adevărat, şi excese, în general însă — nu ! Instanţe superioare germane nu puteau fi atât de mârşave încât să procedeze samavolnic, şi încă şi într-un sistem de teroare. Doar mai există o justiţie în ţară ! Sentimentul individual de dreptate al germanului, tributar fidelităţii faţă de autoritate, a dus realmente la paradoxul de judecată din poezia lui Morgenstern despre accidentul de automobil, un accident pe care Palmström, aflat ca victimă în spital, şi respinge logic, după îndelungi dezbateri cu sine însuşi, „pentru că — conchidea el în mod radical — nu poate exista ceea ce nu are voie să existe !” Aceeaşi idee o exprimă şi un memoriu, altminteri excepţional, intrând până în miezul fenomenelor, al Facultăţii de drept din Leipzig, atunci când analizează „cauzele care au făcut posibil regimul hitlerist în Germania” şi „poziţia intelectualilor germani faţă de guvernul naţional-socialist” şi

susţine în legătură cu problema culpabilităţii pentru comiterea atâtor erori de către Germania:
„Dacă mulţi au dat crezare afirmaţiei că ar fi vorba doar de o propagandă a duşmanului, asta nu provine numai dintr-o indiferenţă politică, cât mai degrabă din faptul că mulţi dintre germani erau pur şi simplu convinşi că nu poate fi vorba decât de câteva excese izolate cum mai apar ele, nu o dată, în timpul unei revoluţii în oricare ţară, şi că este imposibil ca un guvern german să-şi facă un sistem din asemenea metode de teroare”.
Credulitatea lor aproape necondiţionată faţă de autoritate a făcut ca germanii să încline cu timpul, ca, chiar şi în perioada dictaturii, să-i considere drept criminali pe prizonieri, şi nu pe cei care îi arestaseră (până în momentul în care au fost ei înşişi arestaţi şi atunci groaza şi jalea nu mai cunoşteau margini; şi a durat de altfel destul de mult până când aceşti „germani cuminţi şi cumsecade” aşa cum îi plăcea lui Hitler să-i numească de regulă — au ajuns să-şi piardă încrederea în spiritul de dreptate al „autorităţilor” chiar şi în cazul lor individual).

Mare diferenţă era între a fi transportat ca prizonier al poliţiei prin Cehoslovacia, de exemplu, pentru a numi doar una din celelalte ţări, sau prin Germania. Acolo pretutindeni simţeai simpatia populaţiei, beneficiai de mici ajutoare chiar şi cu mari riscuri; aici, în Germania, în schimb, te întâmpina doar o reţinere plină de teamă, respingere sau dispreţ. La Weimar, de exemplu, surori de caritate ale NSV le-au refuzat deţinuţilor din lagărul de concentrare Buchenwald, care după un atac aerian în februarie 1945 scoteau oameni de sub dărâmături şi executau tot felul de lucrări de degajare, până şi o înghiţitură de apă. Spitalul orăşenesc a refuzat să primească deţinuţi grav răniţi care lucrau la uzinele Gustloff pentru a le acorda primul ajutor. Până şi în toamna lui 1945 un cunoscut al meu a auzit în tren o soră de caritate germană de la Crucea Roşie povestind cum i se ceruse să se ocupe, după eliberarea lagărului Buchenwald, pentru un timp de deţinuţii bolnavi de acolo:
„Auzi ! Să îngrijesc eu criminali tuberculoşi !”
Toate aceste lipsuri, greşeli şi omisiuni se datorau supunerii fanatice a germanului în faţa autorităţii, conştiinţei juridice violate şi lipsei generale de curaj a opiniei. Individul nu putea şi nu voia să întreprindă nimic cu şanse de efect şi succes, căci lipseau ceilalţi indivizi, care, să i se alăture în acţiunile sale. Aşa se face că, înaltele îndatoriri ale omeniei, valabile pentru toţi cei cu chip omenesc, au fost treptat estompate de un oportunism născut din teamă şi dominat de teamă.

Şi de aici, din acest moment încolo, greşelile naţionale încep să devină culpabilitate individuală. Ceea ce poporul german n-a reuşit de-a lungul multor generaţii să creeze, nici nu i se poate imputa moral. Pentru faptul însă că mulţimea de indivizi, luaţi în parte, nu şi-au ascultat propria conştiinţă sau că au ucis în ei înşişi conştiinţa, chiar dacă numai din obişnuinţă, pentru acest fapt pot fi, într-adevăr, învinovăţiţi. Chiar şi în sfera politicii, care cunoaşte şi ea principii morale. Este vinovat preotul, care n-a ajutat şi n-a căutat prilejul să poată da ajutor. Vinovat este şi judecătorul, care n-a

cântărit exact — ca mulţi dintre colegii săi din Germania celui de-al III-lea Reich — felul şi durata pedepsei de privare de libertate, pe care urma să o pronunţe, pentru a evita ca un condamnat oarecare să ajungă victimă a Gestapo-ului într-un lagăr de concentrare. La fel şi medicul, căruia i s-a încredinţat imorala sarcină să sterilizeze şi să atesteze debilitate mintală în cazul tuturor persoanelor indezirabile, făcându-le astfel victime sigure ale cunoscutelor instituţii de exterminare — de la ziarişti, profesori universitari, directori de întreprinderi, funcţionari de stat şi comunali, ofiţeri şi până la muncitori şi soldaţi, oameni din absolut toate categoriile.

Mi s-a povestit odată despre un poliţist german care a primit şi el, în Răsărit, la fel cu atâţia dintre colegii săi, ordinul de a participa la execuţii ale populaţiei. Când o fetiţă evreică de vreo 12 ani, palidă, selectată deja în grupul viitoarelor cadavre, a ridicat implorator minutele spre el şi l-a rugat să nu tragă, a lăsat pistolul în jos. Ofiţerul a urlat la el să continue treaba, altminteri glonţul îl va nimeri pe el. Şi atunci a tras. Omul şi-a pierdut minţile, nemaiputând uita expresia de pe chipul fetiţei care s-a prăbuşit. Ordin ? Constrângere ? Teroare ? Nu ! Nici un sergent, nici un ministru, nici un conducător de oşti, nici măcar un Himmler sau un Hitler nu pot ordona răsturnarea principiilor celui mai înalt cod moral. Fiecare trebuie să se întrebe dacă şi-a făcut întotdeauna şi în toate împrejurările, după aceste criterii, datoria, adevărata datorie, şi nu după principiul samavolnic, potrivit căruia dreptate înseamnă ceea ce i-ar „folosi” poporului german sau chiar ceea ce-i „convine” unui om politic. Şi nimeni să nu se excludă, fariseic, din discuţie, nici episcopul şi nici preotul, nici politicianul, fie el mic sau mare, nici profesorul sau omul de afaceri, nici inginerul sau muncitorul — nimeni, nici bărbat şi nici femeie ! Oare ne-am făcut cu toţii, întotdeauna şi pretutindeni datoria în folosul dreptăţii şi libertăţii ? Dacă am fi făcut-o, cu siguranţă că acţiunea de transformare a poporului german n-ar fi început abia acum, ci cu mult timp înainte, încă înainte de război, în timpul acelui război cumplit sau cel puţin la 20 iulie 1944. Între cei cinci mii de bărbaţi şi femei din toate păturile sociale, arestaţi atunci, erau şi adevăraţi martiri, luptători pentru viitorul Germaniei. Ei au dat marele exemplu de forţă morală şi curaj personal, înalta semnificaţie a faptei lor nu va putea fi nicicând diminuată de lipsa tipic germană a unei înţelepciuni politice la fel de mari, şi cu atât mai puţin de apendicele de aventurieri şi conjuncturişti pe care l-a avut; ea nu are nimic comun, nici cu tendinţele reacţionare ale unora dintre ei. Exemplul acestor oameni va rămâne mereu viu pentru germani, de îndată ce vor înţelege că în lupta pentru libertate şi dreptate — nu lupta colectivului, ci a fiecărui individ în parte — atât bărbaţii cât şi femeile trebuie să depăşească orica considerente, pe cele îndreptăţite şi, cu atât mai mult, pe cele neîndreptăţite, pentru a se ridica până la jertfa supremă.

În felul acesta trebuie să se privească Germania retrospectiv: să-şi vadă trăsăturile ei nobile, dar şi pe cele oribile, pentru ca chipul ei crispat, deformat, să-şi regăsească armonia trăsăturilor. Şi atunci nu se va mai teme de judecător, căci se va fi judecat singură, cu sinceritate. Iar lagărele de

concentrare vor fi rămas undeva, departe, în spatele Germaniei reînnoite — doar un avertisment din timpurile întunecate ale celui de-al III-lea Reich.

SFÂRŞIT